

TAPIOLAN TORIT, AUKIOT JA SOLMUKOHDAT

YMPÄRISTÖHISTORIALLINEN SELVITYS

Tapiolan RKY-alue.

TILAAJA

Espoon kaupunkisuunnittelukeskus,
Asemakaavayksikkö

OHJAUSRYHMÄ

Espoon kaupunki, kaupunkisuunnittelukeskus
Espoon kaupunginmuseo
Espoon kaupunki, kaupunkitekniikan keskus

Jenny Asanti, Sampo Sikiö, Minna Järvenpää, Paula Kangasperko
Jyri Vilja, Maaret Louhelainen
Leena Ihalainen

KONSULTIT

Arkkitehtitoimisto A-Konsultit Oy
Maisema-arkkitehdit Ruokonen Oy

Staffan Lodenius, Panu Söderström, Heikki Torkkeli
Ria Ruokonen

JULKAISUVUOSI

2023

TAPIOLAN TORIT, AUKIOT JA SOLMUKOHDAT

YMPÄRISTÖHISTORIALLINEN SELVITYS

Näkymä kaakosta Leimuniityn ylitse kohti Tapiolan keskustaa.
KAMU, Asuntosäätiö, Atte Matilainen 1965–1970.

Valtakunnallisesti merkittävänä rakennettuna kulttuuriympäristönä Espoon Tapiola on erityinen ja kansainvälisestikin arvostettu esimerkki toisen maailmansodan jälkeisestä kaupunkisuunnittelusta, arkkitehtuurista sekä puutarhakaupunki-ideologian modernistisesta tulkinnasta.

Tämän selvityksen tavoitteena on tutkia alueen keskeisten julkisten kaupunkitilojen nykytilannetta suhteessa alueen historiallisiin vaiheisiin, kaupunkikuvaan ja kaupunkirakenteeseen. Työssä on arvioitu kohteiden merkittävyyttä, säilyneisyyttä ja kuntoa, sekä pyritty määrittämään kunkin kohteen keskeiset säilyttämisen arvoiset ominaispiirteet. Lisäksi on annettu suosituksia alueen kehittämistä silmällä pitäen.

Selvitys jakautuu kahteen osaan. Ensimmäinen osa käsittelee alueen erityispiirteitä sekä aate- ja ympäristöhistoriallista kontekstia. Toisessa osassa alueen keskeisiä aukioita tarkastellaan ja arvioidaan lähiöittäin ja kohdekohtaisesti. RKY-näkökulma on keskeinen selvityksen kummassakin osassa.

Selvityksen ovat laatineet kevään 2023 aikana Espoon kaupunkisuunnittelukeskuksen toimeksiannosta Arkkitehtitoimisto A-konsultit Oy ja Maisema-arkkitehdit Ruokonen Oy. Työskentelyä on ohjannut Espoon kaupungin ohjausryhmä, jossa on toiminut asiantuntijoita kaupunkisuunnittelukeskuksesta, kaupunginmuseolta ja kaupunkitekniikan keskukselta.

SISÄLLYS

I

YMPÄRISTÖHISTORIALLINEN KONTEKSTI

JOHDANTO – TAPIOLALAINEN TORI

KÄYTETYT KÄSITTEET JA SELVITYKSEN FOKUSOINTI

JULKISEN TILAN MERKITYS YHDYSKUNNASSA

MODERNISMIN AUKIO TUTKIMUSHAASTEENA

SELVITYKSELLE ASETETUT

LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET

1900-LUVUN ESIKAUPUNKIRAKENTAMINEN

TAPIOLA OSANA HELSINGIN SEUDUN KASVUA
JÄLLEENRAKENTAMISKAUDELLA

PUUTARHAKAUPUNKI VS. MODERNISMI
– AATTEELLISET JA KAUPUNKISUUNNITTELLISET
TAUSTATEKIJÄT

TAPIOLAN ESIKUVIA JA VERROKKIKOhteita

OTTO-IIVARI MEURMAN
PUUTARHAKAUPUNKIAATTEEN VÄLITTÄJÄNÄ

ASEMAKAAVAOPIN MUKAISET TORIT JA AUKIOT

SULJETTU VS. AVOIN TILANMUODOSTUS

KRIITTINEN AIKALAISARVIO TAPIOLASTA

TAPIOLAN JULKISET ULKOTILAT – NYT JA ENNEN

KOKONAISRAKENNE JA
INKREMENTAALINEN SUUNNITTELUTAPA

KORTTELIRAKENNE JA PALVELUJEN MERKITYS
PAIKKOJEN VERKOSTOSSA

JULKISET ULKOTILAT
KAUPUNKI- JA KORTTELIRAKENTEESSA

AUKIOT, AUKEAT JA PUISTIKOT MAISEMARAKENTEESSA

VESI KAUPUNKI- JA MAISEMAKUVASSA

AUKIO JA JULKINEN TILA
SOSIAALISENA NÄYTTÄMÖNÄ

5

6

6

8

9

11

12

12

13

15

18

20

22

25

28

28

30

32

34

34

36

II

TAPIOLAN AUKIOIDEN VAALIMINEN JA KEHITTÄMINEN

38

ARVOT JA ARVOTTAMINEN

40

ARVOTTAMISPERUSTEET JA -MENETELMÄT

40

TAPIOLAA KOSKEVA ARVOTTAMINEN

41

SELVITYKSESSÄ KÄYTETTY ARVOTTAMISMENETTELY

43

SUOSITUKSET TAPIOLAN JULKISEN ULKOTILAN KEHITTÄMISEKSI

44

TAPIOLAN JULKISET ULKOTILAT OSA-ALUEITTAIN

46

OSA-ALUEET JA RAKENNUSVAIHEET

46

NIMISTÖ

46

ITÄISET LÄHIÖT

46

LÄNTISET LÄHIÖT

50

POHJOISET LÄHIÖT

54

KESKUSTA YMPÄRISTÖINEEN

56

KOHDEKORTIT – AUKIOT JA TILASARJAT

66

1. KESKUSALLAS–ALTAANPÄÄTY

68

2. AARNE ERVIN AUKIO

– HEIKKI VON HERTZENIN AUKIO –TAPIONTORI

88

3. KULTTUURIAUKIO

104

4. SAMPOTORI–LÄNSITUULENAUKIO

114

5. LÄNSITUULI–LÄNSITUULENSILTA

–MERITUULENTORI

130

6. TAPIONAUKIO–TUULIKINSILTA

140

7. TAPIONRAITTI

154

8. ORAVANNAHKATORI

164

9. MÄNTYTORI–MÄNTYVIITA–NEULASPUISTO

174

10. POHJANTORI

190

11. LOUHENTORI

198

12. ITÄRANNAN OSTOSKESKUS

208

13. WEEGEEN EDUSTA

218

KOHDEKORTIT – MUUT SOLMUKOHDAT

226

14. AUKIOMAISET KORTTELIPUISTOT JA YHTEISALUEET

228

15. JULKISTEN RAKENNUSTEN SISÄÄNKÄYNTIPIHAT

230

16. ENTISTEN LÄHIKAUPPOJEN EDUSTAT

232

17. JALKAUTUMISKOHDAT

234

18. LIIKENTEEN JA LIIKKUMISEN SOLMUKOHDAT

236

19. KATUPUISTOT

– AJORADAN JA PIHAN YHDISTELMÄT

238

20. NIITYJEN JA PUISTOJEN PORTIT

240

21. VENESATAMAT JA RAKENNETUT VESIAIHEET

242

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

244

YMPÄRISTÖHISTORIALLINEN KONTEKSTI

Selvityksen alkuosa pyrkii sijoittamaan Tapiolan ajan ja paikan luomaan kehykseen sekä tunnistamaan julkisten ulkotilojen ominaispiirteet ja erityisarvot.

Tapiolaa Suomen jälleenrakentamiskauden ja hyvinvointiyhteiskunnan symbolina on tutkittu laajasti, samoin alueen arkkitehtuurin ja maisemasuunnittelun merkkiteoksia. Sen sijaan tiloja talojen välissä tai kytkentöjä rakennetun ja viherympäristön välissä on kartoitettu vain satunnaisesti. Nämä tilat ja kytkennät ovat ratkaisevia kokonaisvaltaisen ympäristökokemuksen kannalta, ajassa muuttuvan Tapiolan hengen osatekijöinä.

Lapset uittavat venettä Silkkiniityn vesialtaalla, taustalla Aulis Blomstedtin suunnittelemat As.oy Ketjun rivitalot (1954) ja As.oy Kolmirinteen kerrostalot (1954) kauempana siintää Aarne Ervin suunnittelema As.oy Mäntytorni (1954).
KAMU, Teuvo Kanerva 1960–69.

JOHDANTO – TAPIOLALAINEN TORI

KÄYTETYT KÄSITTEET JA SELVITYKSEN FOKUSOINTI

TORI, AUKIO JA SOLMUKOHTA

Yleisessä kielenkäytössä torit ovat avoimia julkisia tiloja, joita on erityisesti kaupungeissa ja muissa asutuskeskuksissa. Torit ovat merkittäviä kokoontumispaikkoja, ja niillä on monia käyttötarkoituksia. Tori voi olla suunniteltu esimerkiksi torikauppaa tai julkisia tapahtumia kuten valtiolaisia seremonioita varten, minkä lisäksi niillä järjestetään tapahtumia kuten konsertteja. Torit ovat yleensä sijoittuneet liikenteellisesti, väestöllisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittävälle paikalle. Tyypillisesti torit ovat rakennusten reunustamia, mutta jotkin edustusaukiot ja etenkin maaseudun kauppatorit voivat sijaita myös väljemmin rakennetussa ympäristössä. Torialue on tavallisesti suljettu moottoriajoneuvoliikenteeltä. Torin pinta on tavallisesti kivetty, harvemmin asvaltoitu tai sorapintainen. Toreilla voi olla patsaita, suihkulähteitä, julkisia taideteoksia, pysyviä tai väliaikaisia huoltorakennuksia, katoksia ja kioskeja. Torilla tai sen laidoilla on usein puu-, pensas- tai koristeistutuksia.

Entä mikä on aukio, mikä tori? Nimeäminen on häilyvää, kautta historian ja eri puolilla maailmaa, mutta usein käsitteiden käytössä on havaittavissa vivahte-eroja. Tori mielletään avoimeksi tilaksi kaupungin korttelirakenteessa, rakennusten ympäröimäksi ja pinnaltaan kiveytyksi. Aukio taas on pienempi ja rajaukseltaan usein epäyhtenäisempi – tai päinvastoin niin laaja, että suljetun tilan tuntu katoaa (vrt. "aukea" tai "öppen plats"). Tapiolassa tällaisia laajoja aukioita ovat lähinnä niittyalueet. Toinen esikaupunkiympäristöille varsin ominainen aukiotyyppi on pysäköintialue. Pysäköintialueet toimivat tärkeinä saapumisen ja jalkautumisen ja tapaamisten paikkoina. Niittyjä ja pysäköintialueita ei ole kuitenkaan tässä tarkastelussa käsitelty varsinaisina kohteina.

Määritelmältään ja käyttötarkoitukseltaan osittain päällekkäisiä ovat myös aukio ja puistikko. Puistoalueita ei kuitenkaan käsitellä tässä selvityksessä, lukuun ottamatta tapauksia, joissa ne ovat osa aukiokokonaisuutta, kuten Mäntyviidan Neulaspuisto.

Kaupunkirakenteeseen kuuluu yleensä myös muita merkityksellisiä julkisia ulkotiloja: reittien yhtymäkohtia, risteys- ja tunnistepaikkoja, orientaatiopisteitä, oleskelualueita jne. Tällaisilla paikoilla on merkitystä sille, miten alue kokonaisuudessaan mielletään ja koetaan. Selvityksessä niistä käytetään termiä "solmukohta".

Selvityksessä käsitellyt torit, aukiot ja muut paikat ovat julkisia tai puolijulkisia tiloja, eli yksityistahojen omistamia, mutta yleisön käyttöön tarkoitettuja ulkoalueita. Niitä esiintyy tyypillisimmin ostoskeskusten yhteydessä. Tapiolalle on kuitenkin ominaista, että katu- ja tonttialueet jatkuvat saumattomasti yli korttelirajan. Aukioita tarkastel-

Sampotori lienee edustavin esimerkki peritapiolalaisesta torista: puolisuljettu ja ihmismittakaavainen, puuston ja koristekasvillisuuden avulla jäsennelty kaupunkitila. KAMU, Teuvo Kanerva 1968–1980.

WeeGeen edustasta on muodostunut "museoaukio" kun Ahertajantien ympäristö on muuttunut pienteollisuusalueesta julkisten toimintojen ja asumisen alueeksi.

Solmukohdassa tilat, reitit ja ajalliset kerrostumat risteävät. Näkymä Tuulikin sillan suunnasta pohjoiseen, etualalla pysäköintin sisäänkäyntirakennus, taaempana Aarne Ervin suunnittelema infokioski.

Jälleenrakentamiskauden uskoa laadukkaaseen asumiseen lähellä luontoa. Neulaspuisto Mäntyviidan päässä yhdistää vanhalle Tapiolalle ominaisella tavalla kadun, puiston ja asuintalojen edustan yhdeksi rajattomaksi julkiseksi tilaksi. *Arkkitehtuurimuseo.*

Laajoja, avaria aukioita on voinut mukauttaa tilapäisin rakentein näyttämöiksi ja katsomoiksi maisemanäkymät säilyttäen. Kahlualtaan päälle rakennettu esiintymislava Keskusaltan reunalla. *KAMU, Teuvo Kanerva 1971.*

laan siis lähtökohtaisesti seinästä seinään -periaatteella. Esille nostetut kohteet ovat tilallisesti ja toiminnallisesti varsin moninaisia, ja tärkeä valintaperuste onkin ollut Tapiolalle ominaisen julkisen tilan moninaisuuden esille nostaminen.

TORI JA AUKIO KAAVOITUKSESSA

Kunta voi asemakaavassa varata tori- ja aukioalueita:

Katuaukio/tori on maankäyttö- ja rakennuslain 83 §:n mukaista yleistä aluetta. Katuaukiota tai toria varten voidaan laatia liikennejärjestelysuunnitelma, jossa osoitetaan alueen jäsentely esimerkiksi istutuksin, kulkutein ja niin edelleen.

Merkinnän sisällöstä ja määräyksistä on vain varsin niukkaa ohjeistusta:

*Myös katu-, tori-, tie- ja muiden vastaavien alueiden ominaispiirteiden säilyttäminen on usein merkittävää kulttuuriympäristön ja/tai kaupunkikuvan kannalta. Tällöin niiden kohdalla voidaan käyttää kohdemarkkintöjä määrittelemään esimerkiksi kadun korkeusasemaa tai korkeusase-
man palauttamista taikka torialueen puurivistöä ja muita istutettavia osia tai pintakäsittelyä.¹*

Kunnan ja kaupunkikuvan viihtyisyyden ja houkuttelevuuden kannalta voidaan julkisia alueita koskevia määräyksiä sisällyttää myös rakennusjärjestyksiin. Kunta voi määritellä halutessaan julkisen ulkotilan käsitteen ja eritellä määräykset käsitteen alla. Käsitteen käyttöönotto saattaa olla havainnollistavaa ja herättää paremmin ajattelemaan näiden yleisten alueiden kokonaisuutta viihtyisyystekijöiden ja sitä kautta määräysten sisällön kannalta. Kunta voi käyttää seuraavan kaltaista määritelmää:

1. Ympäristöministeriö: *MRL-opas 12, Asemakaavamerkinnot ja -määräykset.*

Julkisella ulkotilalla tarkoitetaan tilaa, joka asemakaavassa on määritelty liikenne-, katuaukio-, katu-, tori-, puisto- tai virkistysalueeksi tai joka on asemakaava-alueen ulkopuolella edellä mainitussa käytössä.²

Espoon kaupungissa on vakiintunut käytäntö, että torille voidaan sallia autolla ajoa, aukiolle ei. Aukiot ovat lähtökohtaisesti toreja vehreämpiä ja liittyvät katuverkostoon läheisemmin kuin varsinaiset puistot. Torit ovat monipuolisen ja intensiivisen käytön paikkoja, aukiot palvelevat pääosin oleskelua ja liikkumista. Nimistö ei aina vastaa tätä jakoa: esimerkiksi Kulttuuriauukio on toiminnallisesti selvästi tori.

Julkisen kaupunkitila voi olla korttelien rajaama tori tai puoliauukio, esimerkiksi puistoon rajautuva. Se palvelee niin arkitoimintoja kuin juhlatilaisuuksia. *Olympiatuli Jyväskylän Kirkkopuiston Paraatiauukiolla. Keski-Suomen museo, Antti Pänkäläinen 1952.*

2. Kuntaliitto: *Opas rakennusjärjestyksen laatimiseen 2013.*

RKY-ARVOT: PAINOPISTEENÄ 1950–1960-LUKUJEN TAPIOLA

Tämän selvityksen aluerajauksena on Tapiolan RKY-alue ja siihen kiinteästi liittyvät alueet. Selvityksessä keskitytään ympäristö- ja kulttuurihistoriallisten arvojen (RKY) osalta alueen ensimmäisiin rakennusvaiheisiin, 1950-luvulta 1970-luvun alkupuolelle asti. Tänä aikana Asuntosäätiö oli pääasiallinen toimija suunnittelussa, rakentamisessa ja hallinnoinnissa, kunnes Tapiola muuttui Espoon kaupunginosaksi muitten joukossa (kauppala 1963, kaupunki 1972). Yleisesti koko selvitysalueen oloja ja arvoja tarkastellaan nykypäivään saakka. RKY-arvoja käsitellään jäljempänä luvussa **Arvot ja arvottaminen**.

1950–1960-luvuilla Tapiola oli kansainvälisen arkkitehtuuri- ja turistimatkailun sekä valtio- ja muiden arvohenkilövierailujen kohteena, edustaen sotien jälkeisen ajan arkkitehtuurin ja muotoilun kulta-aikaa. Lajissaan se on poikkeuksellinen – Alvar Aallon alue- ja rakennuskohteiden rinnalla.

JULKISEN TILAN MERKITYS YHDYSKUNNASSA

Aukioiden ja katujen muodonanto on kautta historian kuulunut yhdyskuntarakentamisen keskeisimpiin tehtäviin – niin fyysisen kaupunkisuunnittelun ja kaavoituksen ("urban design") kuin "orgaanisesti" tai "itseorganisoidusti" tapahtuvan rakentamisenkin yhteydessä. Aukioilla on määriteltäviä käyttötarkoituksia, minkä lisäksi ne toimivat yhteisön spontaanien tapaamisten ja tapahtumien näyttämönä. Aukiot myös heijastavat tai luovat pitkälti kaupungin, paikkakunnan tai osa-alueen identiteettiä³.

Julkinen tila sitoo yhdyskunnan kokonaisuudeksi. Tarvitaan arkkitehtonisesti huolellisesti muotoiltua ja kulttuuriesi sisällyksellistä julkista tilaa eri ryhmien ja yksilöiden kohtaamista varten. Tämä edistää asukkaiden samaistumista paikkaan ja oman identiteetin vahvistumista.

Historiallisesti katsoen Giovanni Battista Nollin tunnettu Rooma-kartta vuodelta 1748 on auttanut niin kaupunkitutkijoita ja -suunnittelijoita kuin laajaa yleisöä tarkastelemaan rakennetun ympäristö julkisia ulko- ja sisätiloja kokonaiskudelmana.⁴ Julkinen tila ei ole välttämättä sama kuin omistusoikeuteen perustuva julkishallinnon tila.

Traditionaalisen kaupunkikäsitkseen verrattuna modernismi merkitsi merkittävää murrosta julkisen tilan kuten torien ja aukioiden suunnittelussa ja käytössä. Funktionalistisessa kaupunkisuunnittelussa tilallinen jäsentely ja muodonanto katujen ja aukioiden osalta oli toissijaista – rakennukset olivat kappaleita avoimessa tilassa. Tahtomattakin muodostui helposti epätiloja ja epäpaikkoja. Näin jäivät vajavaisiksi myös sosiaalisen toiminnan ja paikkaan sitoutumisen edellytykset. Koska suunniteltu ja rakennettu Tapiola on osuva ja monipuolinen esimerkki tästä dramaattisesta mutta vain vähän tutkitusta tilakäsitkseen muutoksesta, pyritään tässä selvityksessä valaistamaan sen taustoja ja ilmenemismuotoja.

”Käytäväkatu on tapettava!” julisti Le Corbusier. Myös von Hertzen koki ”kasarmikaupungin” kadut lapsille sopimattomana dystooppisena ympäristönä. *Helsingin kaupunginmuseo, Eeva Rista 1970.*

3. Toreja ja aukioita ja niiden suunnitteluperiaatteita käsitellään runsaassa ammattikirjallisuudessa, esimerkiksi teoksissa *A Historical Evolution of the City Square* (Michael Webb 1990), *The City Shaped* (Spiro Kostof 1991) ja *Nye byrum / New City Spaces* (Jan Gehl & Lars Gemsoe: 2000).

4. Ruotsinkielinen ilmaisu "*det offentliga rummet*" kuvaa hyvin käsitteen sosiokulttuurista ulottuvuutta. Ks. esimerkiksi Åsa Dahlin 2016: *Staden där vi möts*. Delrapport från Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm.

Modernistinen ajattelu valtasi tilaa kaupunkisuunnittelussa 1900-luvun alussa ja arkkitehtuurissa funktionalismin muodossa maailmansotien välisellä jaksolla. Kaupunkirakentaminen on kuitenkin hidas ja jatkuva prosessi, joten uudet aatteet ja käytänteet muuttuivat näkyväksi rakennetuksi ympäristöksi niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa vasta jälleenrakentamiskaudella, noin 1945–1960. Tämä tarkoitti sitä, että useat perinpohjaiset ja osin ristiriitaiset muutospaineet purkautuivat yhteis- ja yhdyskuntasuunnitteluun. Pyrittiin irti ”kivikaupungin kahleista”, tavoiteltiin auringonvaloa, puhdasta ilmaa ja läheisyyttä luontoon. Pyrittiin suljetusta kaupunkitilasta avoimeen, kaupunkirakenteessa suositettiin erillisiä asuinalueita: alussa pientalovaltaisia puutarhakaupunkialueita ja myöhemmin teollisesti valmisteltujen kerrostalojen lähiöitä.

Nämä murrosvaiheet heijastuvat kiinnostavalla tavalla Tapiolan julkisten ulkotilojen muotoutumiseen. Linjatesaana jälleenrakentamiskauden yhdyskuntarakentamisen tavoitteita ja periaatteita Väestöliiton toiminnanjohtajan ja Asuntosäätiön hallituksen puheenjohtajan Heikki von Hertzenin keskeisin kiinnostuksen kohde oli asuntopolitiikka ja sen sosiaaliset, käytännölliset ja hallinnolliset ulottuvuudet. *Koti vaiko kasarmi lapsillemme* -pamfletti (1946) maalaili synkkääkin synkemmän kuvan perinteisestä kivikaupungista. Tekstistä voisi kuvitella hänen yhtyneen modernistisen urbanismin keulakuvan Le Corbusier’n tulenkatkuiheen julistukseen, että ”käytäväkatu” täytyy tappaa (il faut tuer la rue-corridor), mutta Le Corbusier ei ilmeisesti kuulunut von Hertzenin aatteellisiin esikuviin.⁵

Von Hertzen aloittaa *Arkkitehti*-lehden Tapiola-numeron (1–2/1956) artikkelinsa dramaattisesti:

*Nykyiset suurkaupungit ovat suuria ihmismateriaalin tuhoajia. Magneetin tavoin ne vetävät puoleensa usein aktiivisinta ja kehityskelpoisinta väestöainesta tuhotakseen sen sitten lyhyessä ajassa. Tilastot näet osoittavat, että suuremmissa keskuksissa asuvasta väestöstä tuhoutuu neljässä sukupolvessa lähes 75 %. Suvut sammuvat. Ne eivät kestä kaupunkielämän paineita. Vain jatkuvan maaltamuuton antama ihmistäydennys tuo pelastuksen. Tämä todistaa, että nykyinen kaupunkimiljö, terrorisoivan liikenteen, jatkuvan hermojännityksen, pakokaasujen, noen, pölyn kyllästymä, on jo biologiseltakin kannalta kelvoton elämänympäristö.*⁶

Le Corbusier taas päättää *Plan Voisin* -projektin (Pariisi, 1925) esittelynsä näin:

*No, olette nähneet, ettei uuden kaupungin kaduilla ole mitään yhteistä noiden kauhistuttavien painajaisten, New Yorkin keskustan katujen kanssa. [– –] Se, mitä teille juuri on näytetty, oli kaupungin ”City”, sen kuumeisen aktiivinen bisneskeskus. [– –] Näin katu sellaisena kuin sen tunnemme lakkaa olemasta. Eikä vanhoja kanjonimaisia katuristeyksiä enää suvaita asuntoalueilla.*⁷

Le Corbusierin ja von Hertzenin ratkaisut samaan haasteeseen ovat varsin erilaisia. Siinä missä Le Corbusier visioi laajojen aukiotilojen ympäröimiä toimistopilvenpiirtäjiä kattopuutarhoineen päätyy von Hertzen maanläheisempään ratkaisuun. Hänen mukaansa uuden kaupunkisuunnittelun pyrkimyksenä pitäisi olla inhimillisen miljöö – ihmiselle sosiaalisesti ja biologisesti oikean elinympäristön – luominen nykyisen suurkaupungin tilalle. Avainasemassa kehityksessä on nykyaikaisella asuntotuotannolla. Nämä pyrkimykset määrittelevät myös Tapiolan suunnittelun lähtökohtia:

*Tapiolan puutarhakaupungista pyrkii Asuntosäätiö luomaan asuntoalueen, joka on rauhoitettu ihmistä ja hänen kotielämänsä, lepoa ja virkistystä varten. Lapsille ja nuorille on aikaansaattava hyvä ja turvallinen kasvuympäristö. Liikenne ei täällä saa hallita, sen on alistuttava rajoituksiin ja tyydyttävä vain palvelemaan asukkaita. Tapiola on tarkoitettu asunnontarvitsijoille, jotka antavat arvoa näille näkökohdille ja ovat valmiit ne hyväksymään.*⁸

Tapiolan kaava- ja rakennussuunnittelusta vastanneille nuoremman polven arkkitehdeille olivat kuitenkin myös Le Corbusierin suunnitteluperiaatteet varmasti tuttuja ja arvostettuja. Täten ne jättivät vääjäämättä jälkensä Tapiolan kaupunkikuvaan riippumatta siitä, mikä oli von Hertzenin kanta niihin.

Tori ympäristökategoriana ei kuulunut modernistisen tai funktionalistisen kaupunkisuunnittelun keskeisiin kiinnostuksen kohteisiin. Siihen on ainakin kaksi syytä: toisaalta perinteinen kaupunkitori nähtiin epäterveellisenä ympäristönä, ja sosiaalista kohtaamista haluttiin ohjata mieluummin puistomaisiin miljöihin ja toisaalta autoistuminen valtasi ahneesti kaikkia rakentamattomia tiloja. Kaupunkien kasvun suuntautuessa reuna-alueille ja New town -kohteisiin torit eli julkisen tilan tiivistymät (community center) sijoitettiin asuntoalueen sisälle palvelemaan ja kokoamaan yhteen paikallisia asukkaita, ei laajempaa yhdyskuntaa. ”Sisäänlämpiävyys” herätti kritiikkiä aikalaisten keskuudessa, ja jännite torin tai aukion paikallisten ja yli paikallisten tehtävien välillä on näkynyt myöhemmässä kaupunkikehityksessä⁹ esimerkiksi siten, että tämän päivän kuvitteellista ”Tapiolantoria” on etsittävä kauppa-keskus Ainoan sisältä.

8. Von Hertzen 1956.

9. 1940–1960-lukujen ”lähiötorien” (grannskapstorg) taustoja, ominaisuuksia ja haasteita kuvataan tiivistetysti Anna Olsfeltin kandidaatintyössä *Grannskapstorg som fenomen - med fallstudien Axel Dahlströms torg*. Olosuhteet Ruotsissa vastaavat pitkälti tilannetta Suomessa.

5. Pantzar 2008, 58.

6. Von Hertzen 1956. Julkaistiin myös *Tapiola tänään* -lehdessä 6/1956.

7. www.fondationlecorbusier.fr, käännös Staffan Lodenius.

SELVITYKSELLE ASETETUT LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET

Selvitys pyrkii kuvaamaan tapiolalaista aukiota:

- Miten se poikkeaa traditionaalisesta urbaanista aukiota?
- Miten se poikkeaa aikansa tyypillisistä esikaupunki- ja lähioaukioista, ja mitkä taas ovat ajalle tyypillisiä piirteitä?
- Mitkä ovat sen kaupunkikuvalliset ja maisema-arkkitehtoniset erityispiirteet?

Taustana on lisäksi kiinnostava yleisen tason kysymys:

- Mikä on julkisen tilan olemus ja merkitys 1900-luvun modernismin tavoittelemassa elämänmuodossa ja rakennetussa ympäristössä?

Vaikka tämän selvityksen puitteissa ei ole mahdollista antaa tyhjentävää vastausta kysymyksiin, halutaan raportissa tarjota eväitä kokonais kuvan hahmottamiseksi.

Rakennettu ympäristö muodostuu aina lukuisista ajallisista kerrostumista – Tapiolan ja sen arvojen osalta Suomen jälleenrakentamiskausi on avainvaihe.

Tapiola ja tapiolalainen tori syntyivät kaupunkirakentamisen voimakkaassa murrosvaiheessa niin suunnitteluihanteiden kuin teknistaloudellisten ja yhteiskunnallisten reunaehtojen suhteen. Tätä käsitellään selvityksen alkuosan ympäristöhistoriallisessa katsauksessa. Pyrkimyksenä on sijoittaa Tapiolan ja sen ulkotilojen syntyvaiheet paikalliseen, ajalliseen ja aatteelliseen kontekstiinsa.

Selvitystyön käynnistysvaiheessa tekijät muotoilivat käsityksensä tapiolalaisista aukioista ja niiden olemuksesta kuudeksi teesiksi:

TEESIT TYÖN TAUSTAKSI

1. Julkisilla ulkotiloilla on ratkaiseva merkitys tapiolalaisuudelle eli puutarha- tai metsäkaupungille sellaisena kuin se toteutettiin juuri siihen paikkaan siihen aikaan, tuloksena kansainvälisestikin poikkeuksellinen arvoympäristö.
2. Ulkotilat ovat pääosin soljuvia, eivätkä ole tilallisesti, toiminnallisesti tai julkisuusasteeltaan rajattuja. Selkeitä maisemallisia rajoja ovat lähinnä metsänreunat, kalliokukkulat ja rannat, selkeitä toiminnallisia rajoja suuret liikenneväylät, ja huoltopihat. Korostetusti yksityisiä alueita esiintyy lähinnä pientalokortteleissa. Tilallinen jäsentely ei välttämättä vastaa asemakaavan aluerajauksia.
3. Ulkotilojen jäsentelyssä ja visuaalisissa rajauksissa tärkeä tekijä on maisemallinen hoitoaste: luonnontilaiset metsiköt, muokatut ja hoidetut niityt ja nurmet, istutetut, kukkivat talojen edustat ja aktiivisessa käytössä olevat puistikot ja aukiot.
4. Torit ovat yhdeltä, kahdelta tai kolmelta sivulta rakennettuja. Rakennukset aukeavat sisäänkäyntien ja näyteikkunoiden kautta kivetylle jalankulku- ja oleskelualueelle. Vähintään yhdeltä sivultaan toritila avautuu maisematilaan.
5. Ulkotilat muuttuvat dynaamisesti kasvillisuuden myötä. Hallitut lyhyen ja pitkän aikavälin muutokset edistävät käyttäjien myönteisiä kokemuksia ja hyvinvointia.
6. Aukiot muodostavat paikkoja tai noodeja alueellisen tilajatkumon ja liikkumisreittien puitteissa. Selkeä paikkaverkosto tukee eri liikkumismuotojen, jalankulun, lenkkeilyn, pyöräilyn ja sähkölautailun, hakeutumista tarkoituksenmukaisille reiteille, mikä vähentää keskinäistä törmäilyä.

1900-LUVUN ESIKAUPUNKIRAKENTAMINEN

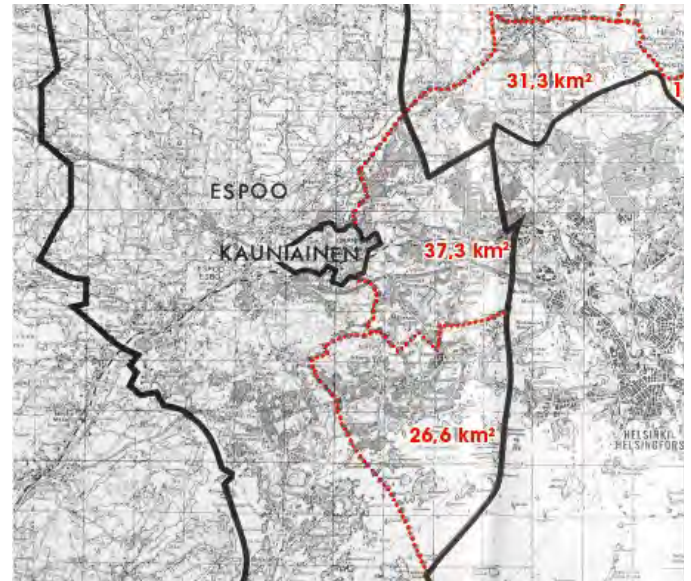
TAPIOLA OSANA HELSINGIN SEUDUN KASVUA JÄLLEENRAKENTAMISKAUDELLA

Uuden satelliittikaupungin syntyvaiheiden taustaksi on nostettava esille kuntajakotilanne Helsingin seudulla toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina. Uuden asuinalueen paikaksi valikoitui – dramaattistenkin vaiheiden jälkeen – Hagalundin kartanon pääosin viljely- ja metsätaloustaloudessa oleva maa-alue itse kartanon pihapiirin etelä- ja lounaispuolella, kauniissa kulttuurimaisemassa Otsolahden länsirannalla. Alueen tiestön muodosti soratie Jorvaksentieltä (nykyisen Revontulensillan kohdalta) kartanolle ja edelleen Laajalahteen sekä nykyisen Keskusaltaan kohdalla sijaitsevalle sorakuopalle. Rakennuksia oli ainoastaan nykyisen Otsolahdentien varrella.

Tapiolaa alettiin rakentaa Espoon maalaiskunnan alueelle 1950-luvun alkupuolella. Siihen aikaan – ennen kuin vuonna 1958 hyväksytty rakennuslaki astui voimaan – maalaiskunnilla ei ollut oikeutta laatia asema- tai rakennuskaavoja, vaan tarvittaessa lääninhallitus laati rakennussuunnitelmia ohjaamaan maankäyttöä ja rakentamista. Näin ollen Asuntosäätiölle avautui mahdollisuus ottaa vastuu kaavoituksesta ja samalla myös alueen infrastruktuurin toteuttamisesta. Huomioon otettava seikka oli myös se, että heti Espoonlahden toisella puolella sijaitsi Neuvostoliitolle vuokrattu Porkkalan alue, jonka palauttaminen Suomelle 1956 osaltaan muutti alueen kiinnostavuutta pääkaupungin asutuksen laajentamista ajatellen. Helsingin kaupungin länsipuolella sijaitsi useita taajaväkisiä yhdyskuntia, ja jo 1930-luvulta alkaen oli vireillä hankkeita kuntajaotuksen muuttamiseksi. Tapiolan muodostaminen omaksi kauppalaksi oli varteenotettava, tapiolalaisten koeäänestyksessä kannattama, ehdotus aina siihen saakka, kunnes Espoon maalaiskunnasta muodostettiin kauppalaksi 1.1.1963.

Asemakaava-arkkitehti Olli Parviainen ehdotti selvityksessään 1963, että kauppalaksi jaettaisiin hallinnollisesti neljään lähes samankokoiseen osaan, joiden keskuksina olisivat Tapiola, Leppävaara, Bemböle ja Stensvik. Vuoden 1968 yleiskaava perustui tähän rakenteeseen siten, että Muurla (Bemböle) nimettiin kauppalan hallinnolliseksi keskuksiksi.¹⁰ Vaikka Tapiolaa ei kehitetty kauppalan, tai myöhemmin kaupungin, pääkeskukseksi, asema alakeskuksena merkitsi aivan toisenlaista yhdyskuntahierarkista roolia kuin Asuntosäätiön hallinnoima ”itsellinen” puutarhakaupunki.

Edellä kuvatut seikat ovat vaikuttaneet välittömästi ja välillisesti siihen, minkälaiseksi Tapiolan keskustaa on eri vaiheissa pyritty kehittämään – ja kehitetty – laajuudeltaan ja luonteeltaan.

Helsingin seudulla alueliitoshankkeita oli vireillä lähes puolen vuosisadan ajan. Yrjö Harvian johdolla 1928–1936 ja Otto Larman johdolla 1947–1949 valmistellut ehdotukset kuntajaotuksen muuttamisesta olisivat liittäneet Espoon itäosat Helsinkiin. Suuri alueliitos 1946 oli jättänyt Espoon koskemattomaksi, mutta L.O. Johanssonin johdolla neuvottelut jatkuivat 1970-luvulla. Vasta Espoon kaupungin perustaminen vuonna 1972 päätti epävarmuuden.

Vastavalmistunut Puu-Käpylä vuonna 1922. Alue oli puutarhakaupunkiaatteen ensimmäisiä ja merkittävimpiä toteutuksia Suomessa. O-I. Meurman vastasi alueen asemakaavan laatimisesta Birger Brunilan alaisuudessa. Hän mainitsee Asemakaavaopissa kerrostaloalueita käsitellessään ensimmäiseksi (Käpylän) kaksikerroksiset puiset kerrostalot. *Staffan Lodeniuksen kotialbumi.*

10. Itkonen 1992, 82; 83–87 (Korpivaellus lähiöihin).

PUUTARHAKAUPUNKI VS. MODERNISMI – AATTEELLISET JA KAUPUNKISUUNNITTELLISET TAUSTATEKIJÄT

Toiseen maailmansotaan osallistuneissa maissa oli vuonna 1945 (”vuonna nolla”) edessä valtava jälleenrakennusurakka, johon kytkeytyi nopea kaupungistuminen ja perinpohjainen talouselämän uudistaminen. Tähän työhön lähdettiin sotaa edeltävien vuosikymmenten opeilla ja taidoilla, mikä johti monenlaisiin ristiriitoihin ja jännitteisiin.

Suomen Arkkitehtiiliiton syyskuussa vuonna 1967 Otaniemessä järjestämässä seminaarissa *Mitä voimme oppia Tapiolasta* arkkitehti, TkL Kirjo Mikkola, monessa mielessä aikansa keskeinen vaikuttaja ja arvioija, totesi:

Vuosisatamme kaupunkirakennustaide on ollut vastakaisten pyrkimysten keskinäistä taistelua. Järjestelmällisyys contra vapaus, suljettu tila contra avoin, luontoon sopeutuminen contra luonnon vastakohta [– –].

Kun Tapiolan rakennusten arkkitehtuuri polveutuu 1920-luvulta, funktionalismista, ovat kaupunkisuunnittelun juuret vuosisadan vaihteen tienoilla [Howard ja puutarhakaupunkiaate]. Tästä aaltoliikkeen erijaksoisuudesta aiheutuivat monet niistä ristiriidoista, joita Tapiolankin kohdalla on tullut esille.¹¹

Puutarhakaupunki on vakiintunut käsite. Kuitenkin siitä, mitä *Garden City*, *Gartenstadt* tai *trädgårdsstad* on, miltä se näyttää tai miten se toimii, on erilaisia näkemyksiä. Aatteen takaa tunnistetaan yleensä kolme miestä: Camillo Sitte (1843–1903) toi kirjassaan *Der Städtebau nach seinen künstlerischen Grundsätze* (1889, (suomeksi Kaupunkirakentamisen taide, 2001) esille keskiaikaisen kaupungin tilajärjestyksen ja erityisesti aukoiden muodonannon. Ebenezer Howard (1850–1928) loi teoksessaan *Garden Cities of Tomorrow* (1898) teoriapohjan satelliittikaupungille osana suurkaupunkirakennetta. Raymond Unwin julkaisi 1909 oppikirjan *Town Planning in Practice* ja suunnitteli 1902 yhdessä B.R. Parkerin kanssa ensimmäisen toteutetun puutarhakaupungin *Letchworthin*.

Tältä pohjalta ja tässä hengessä rakennettiin puolitsenäisiä, tiiviitä, mutta pientalovaltaisia yhdyskuntia ja esikaupunkialueita mm. Englantiin ja Saksaan. Ne toimivat inspiraation lähteinä 1900-luvun alkupuoliskolla huvilakaupunginosien rakentamiselle eri puolille maailmaa, Suomessa esimerkiksi Kulosaareen, Kauniaisiin ja Käpylään. Ne muodostivat kuitenkin harvoin hallinnollisesti tai toiminnallisesti omia yhdyskuntia. Eliel Saarisen kollegoittensa kanssa kehittämä hajakeskitetty kaupunkirakenne – *Munkkiniemi–Haaga-suunnitelma* (1915) ja *”Suur-Helsingin” asema-kaavaehdotus* (1918) – sisälsivät satelliittiyhdyskuntia, joista yksi käsitti alueen Otnäs–Hagalund–Björnviken.

Illus. 98.—An imaginary irregular town.

Raymond Unwin: kuvitteellinen kaupunki. Katuaukiolla voi nähdä olevan tilallisesti – joskaan ei arkkitehtonisesti – tiettyjä yhtäläisyyksiä Mäntyviidan kanssa. Unwin 1909 (1994), 136.

Modernismi ja funktionalismi toivat vahvasti esille erilliset asuinalueet perinteisen sekoittuneen kaupunkirakenteen sijaan. Kerrostalojen ohella yhtenä aluetyyppinä oli tiiviit pientalovaltaiset alueet tai matalat kerrostaloalueet, joita olivat esimerkiksi saksalaiset *Siedlungit* ja Amsterdamin ja Wienin sosiaalisen asuntotuotannon kohteet.

Kirjo Mikkola arvioi esityksessään, että Tapiolaa on tarkasteltava mainittujen tekijöiden ja Le Corbusier'n vuorovaikutuksen tuloksena. Unwin oli yhtenä harvoista yhdistänyt kansallisen arkkitehtuuriperinteen ja Sitten aatteet. Myös Saarinen toi *Munkkiniemi–Haaga-suunnitelmansa* vuoden 1945 Städebaun englanninnoksen esipuheessa esiin Sitten vaikutuksen omaan työhönsä. Tärkeäksi taustatekijäksi Mikkola nostaa lisäksi huvilaesikaupungin jugendarkkitehtuuriin yhdistettynä, ja siteeraa Lars Sonckin ajatuksia:

Området utanför, utgörande den omfångsrikaste delen av stadsmarken, upplåtes till villatomter. Här bör den lantliga karaktären i högsta möjliga grad bibehållas, hvarför endast smala vägar och gångstigar slingra sig fram mellan bergsklintarna – från hvilka här och där villor framskymta mellan trädstammarna. [–] För fabriker och liknande inrättningar reserveras särskilda områden på andra håll. (Våra småstäders gestaltning, Ateneum 9–11/1905).¹²

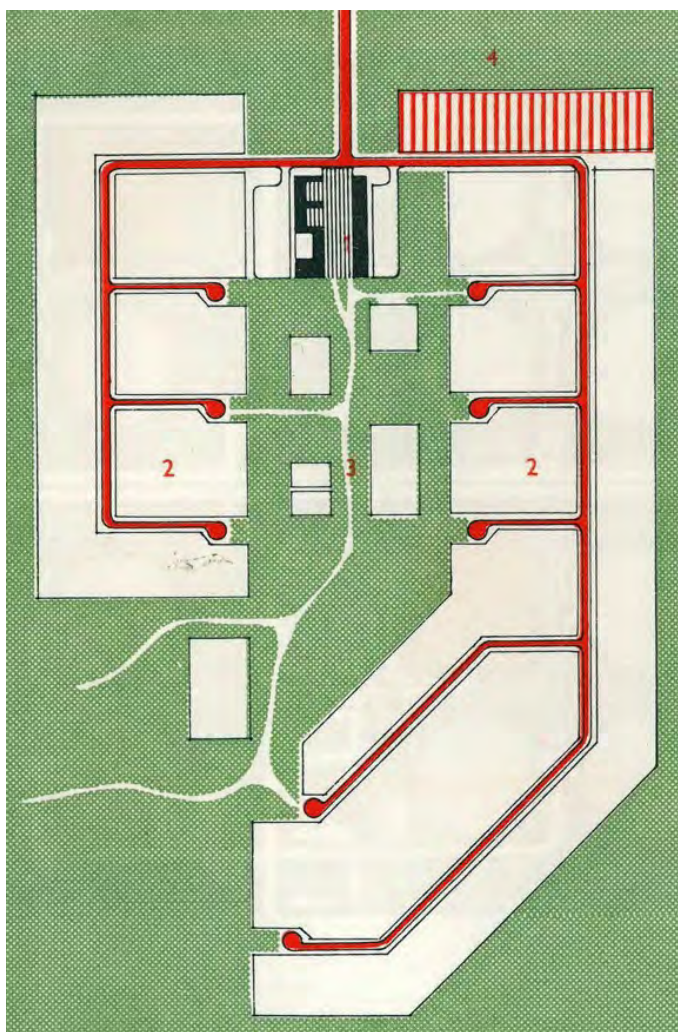
Tämä vastasi pitkälle Heikki von Hertzenin esille nostamaa rakentamistapaa.

11. Mikkola 1967, 1–2.

12. Meurman 1967, 4.

Funktionalistisessa kaupunkisuunnittelussa voi Mikkolan käsityksen mukaan tunnistaa kaksi suuntausta: saksalais-hollantilainen yhteiskunnallinen ja realistinen ja Le Corbusierin esteettis-utooppinen. Yhteistä molemmille on kuitenkin analyttinen näkemys kaupungista sosiaalisena organismina ja toimintojen erottamisen ihannoiti.

*Avoimen tilan ihannoiti muutti vähitellen erillisen rakennuksen, joka aikaisemmin oli alistettu korttelistruktuurin osaksi, kuvataiteellisen komposition elementiksi. [– –] Katu, joka perinteellisessä kaupungissa oli toiminnan välikappale, muuttui tarpeettomaksi ja niin saatettiin hygienian nimissä avata täydellisesti korttelit, joiden sisustan jo 20-luvun klassistisen kaavoitus oli avannut. Näin hävisi katu, kaupungin vuosittuhantinen peruselementti.*¹³

Olli Kivisen asunalähiön "keuhkokaavio" pyrkii osoittamaan asumisen, liikenteen, palvelujen, työpaikkojen ja viheralueiden tarkoituksenmukais- ta yhteensovittamista. Lähipalveluiden rajaama aukio toimii sisääntulo- porttina. Meurman ja Kivinen tekivät paljon yhteistyötä, esimerkiksi 1950-luvulla Kajaanin yleiskaavatoimeksiannossa. Olli Kivinen, Hämeenlinnan yleiskaava 1957.

VIHERALUEET SUOMALAISSA ESIKAUPUNGISSA/LÄHIÖSSÄ

Suomalaisessa – ja pohjoismaisessa – funktionalistisessa esikaupunkirakentamisessa kaupunkikasvun kaavoitus ei edennyt renkaittain sipulin tapaan vaan täplittäin rypä- letetun tapaan. Tästä seurasi, kuten tuoreessa lähiötut- kimuksessa¹⁴ arvioidaan, että esikaupunkivyöhykkeen viheralueille ei alun perin annettu tunnustettua virkistyk- sellistä tai ekologista arvoa, vaan niiden kuvaavin ominai- suus oli rakentamattomuus tai käyttämättömyys. Vihera- lueet vain olivat rakennettujen alueiden ympärille/väleihin jääviä rakentamattomia alueita, kuten Meurmania asema- kaavaopin professorina vuonna 1960 seurannut Suomen kaavoituksen modernisoijaksi tunnustettu Olli Kivinen oli asiaa kuvannut vuonna 1957.

[L]iikenteen erottelun pyrkimyksenä oli liikenteen tilojen minimoiminen, ja perustelut on haettu kustannustehok- kuuden kautta. Vaikka periaatetta ei enää yllä kuvatussa muodossa ole nykysuunnittelussa tunnistettavissa, on itse fyysisen rakenteen jäsentelyperiaate säilynyt ja perusteet vain vaihdettu kuhunkin ajankohtaan sopivimmiksi. Sama on todettavissa lähiöiden viheralueiden jäsentämisen periaatteista. Vaikka laajoja viheralueita ja käytäviä ny- kysuunnittelussa pidetään lähes itseisarvoisina, on myös niiden teoria myöhemmin syntynyttä. Lähes yhtä verevä on kuitenkin Kivisen alku[p]eräinen peruste, jolla kaupun- kien virkistysalueiden todetaan syntyvän ympäröivästä luonnosta rakentamisen jakojäännöksenä:

*Asunnot, työalueet ja liikenneväylät voidaan sijoittaa kullekin parhaiten sopivalle alueelle ja eri alueitten väliin jää runsaasti asemakaavallisessa mielessä käyttämätön- tä aluetta, jota yhteisellä nimellä kutsutaan viheralueek- si. Viheralueen ei välttämättä tarvitse olla järjestettyä puistoaluetta, niin kuin yleisen käsityksen mukaan vielä muutamia vuosikymmeniä sitten [– –].*¹⁵

Tähän tulkintaan palataan jäljempänä Tapiolan maisema- rakenteen käsittelyn yhteydessä.

13. Meurman 1967, 5.

14. Re:Urbia tutkimusraportti 2023, 14; esitetyn sitaatin lähde Kivinen: Hämeenlinnan yleiskaava 1957, 55.

15. Ibid.

TAPIOLAN ESIKUVIA JA VERROKKIKOhteita

KANSAINVÄLISET VIRTATUKSET 1900-LUVUN ALKUPUOLELLA

Edellä kuvattu mielessä on syytä palata Tapiolan suunnittelun inspiraatiolähteisiin, esikuviin ja toteutettuihin vertailukohteisiin. Asuntosäätiön hallituksen ja SAK:n puheenjohtaja Aku Sumu totesi Tapiolan peruskiven muurauksen yhteydessä:

[A]jatus luoda koneelliseen ja mekaaniseen työhön vastapainoksi ihmiselle lepoa ja vapaa-aikojen viettoa varten luonnon ympäristöstä. Ei liene sattumanvaraista, että ajatus sai alkunsa Englannista, jossa teollistuminen tuoloin, vuosisadan vaihteessa oli pitemmällä kuin missään muualla maailmassa [—].¹⁶

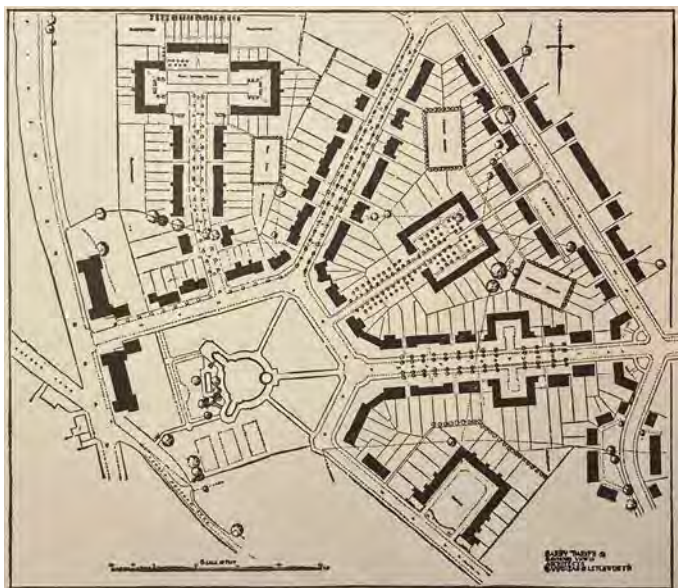
Raymond Unwin oli merkittävä englantilainen arkkitehti ja kaupunkisuunnittelija, joka sovelsi *Arts and Crafts* -liikkeen ajattelua käytäntöön. Hänen 1909 julkaisemansa laaja oppikirja *Town Planning in Practice* sisältää myös aukioita koskevia lukuja. Unwin kirjoittaa esimerkiksi:

Mutta myös seuduilla ja esikaupunkialueilla, pitäjillä ja kaupunginosilla olisi toivottavaa olla keskus. Pitäisi olla jokin paikka, johon kaupunginosan pienet julkiset rakennukset voidaan sijoittaa ja josta voidaan muodostaa selkeästi koettava, pienen mittakaavan keskittymä. Tämän keskipisteen merkitystä tuskin voi liioitella.

Englannissa markkinapaikka oli usein todellinen paikka, mutta ei aina. Englanninkielinen sana "square" tarkoittaa sen lisäksi, että tila rajataan säännöllisen muotoiseksi, usein jotain aivan muutakin. Meidän on siksi tyydyttävä yksinkertaiseen ranskan sanaan "place" sillä on se etu, että se on lähtökohtaisesti sama sana kuin italialainen "piazza" ja saksalainen "Platz"; ja jos se ei tällä hetkellä välitä riittävän tarkkaa sisältöä, ehkä meidän on mahdollista lisätä siihen merkityksiä. [— —] Paikan tulee siis, siinä merkityksessä, jossa haluamme sanaa käyttää, olla suljettu tila. Sulkeutuneisuuden tunne on olennainen ajatukselle; ei yhtenäisen rakennusjonon, kuten esimerkiksi umpikorttelin sulkeutuneisuus; vaan yleinen sulkeutuneisuuden tunne, joka syntyy lähes jatkuvasta rakennusten kehiksestä, jonka aukot ovat suhteellisen pieniä eivätkä liian ilmeisiä.¹⁷

Puutarhakaupunkiaate oli rantautunut varhain pohjoismaihin (Gamla Enskede 1907, P.O. Hallman) ja juurtunut niihin 1920–1930-luvuilla. Kirjassa *Koti vaiko kasarmi lapsillemme* Heikki von Hertzen nostaa asuinalue-suunnittelun esikuviksi Malmön Norra Friluftsstadenin ja Göteborgin Guldhedenin, Suomesta Käpylän ja USA:sta Radburnin (1928). Meurman kutsui jälkimmäistä "autoistumiseen sopeutuneeksi amerikkalaiseksi vihervyöhykekaupungiksi". Merkittävä tausta-ajattelija von Hertzenille ja Meurmanille oli Lewis Mumford, jonka silloin ajankohtaisessa kirjassa *The City of Cultures* (1938, johon pohjautuvan elokuva *The City* 1939) tavoitteena oli idealistinen ja realistinen malliyhdyskunta.

Asuntopolitiikka ja asuntoreformityö olivat keskiössä Väestöliiton ja sen toiminnanjohtaja von Hertzenin pyrkimyksissä. Vuonna 1952 liitto järjesti valtioneuvoston toimeksiannosta asuntoreformikilpailun, joka pyrki nostamaan esille innovatiivisia teknistaloudellisia, sosiaalisia ja arkkitehtonisia ratkaisuja sekä asunto- että aluetasolla¹⁸. Tärkeinä aatteellisia taustafoorumeina olivat 1950 perustettu *Asuntopolitiikka*-lehti ja jo vuonna 1910 perustettu Asuntoreformiyhdistys ry, jonka uinahtanutta toimintaa von Hertzen elvytti.¹⁹

Hampstead Garden Suburb'in osa-alue. Julkisen pääaukion ohella alueella on lukuisia puolijulkisia tai puoliyksityisiä asuinukioita. Unwin 1909 (1994), 321.

16. Von Hertzen 1980: *Tapiolan alkuvaiheet ja läpimurto*. Teoksessa *Genius Loci, Otto-I. Meurmanin 90-vuotisjuhlakirja*, 126. Peruskivi sijaitsee kaukolämpökaivannossa Mäntytornin edustalla, Mäntyiidalla (Mäntytorilla). On syytä muistaa, että aluelämmitysjärjestelmä oli lajissaan ensimmäinen Suomessa ja vielä harvinainen muuallakin maailmassa.

17. Raymond Unwin: *Town Planning in Practice* 1909, luku Of Centres and Enclosed Spaces, 187, 197; käännös SL.

18. Tuomi 1992, 9.

19. Nurmi 2010, 126.

Tukholman Vällingby on kiinnostava vertailukohde Tapiolalle. Yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia löytyy niin taustojen ja ratkaisujen kuin myöhempien kehitysvaiheidenkin osalta. Esimerkiksi keskusta-alue aukioineen ja raitteineen on ratkaistu eri tavoin – aikalaisarvion mukaan Vällingbyssä tavoitteena oli ”suurkaupunki-city pienoiskoossa”. Yksi eroja selittävä tekijä lienee se, että Vällingbyssä metro oli suunnittelun lähtökohtana, Tapiolassa vain varaus joka toteutettiin vasta yli 50 vuotta myöhemmin. Viime vuosina Vällingbyn keskustan aukioita ja muita julkisia tiloja on kunnostettu alkuperäistä henkeä kunnioittaen. Näkyvin muutos on pääraitin, Pajalagatanin, ylle rakennettu ylikorkea katosrakennelma. Vällingby 2023.

SOTIEN JÄLKEINEN ESIKAUPUNKIRAKENTAMINEN RUOTSISSA – KESKIÖSSÄ VÄLLINGBY

Ruotsissa sosiaalidemokraattien johdolla 1930-luvulta alkaen toteutetussa kansankodin rakentamisessa asunto-politiikalla ja asuntoaluesuunnittelulla oli keskeinen rooli. *Koti vaiko kasarmi lapsillemme* -pamfletissa ja *Asema-kaavaoppi*-kirjassa nostetaan toteutetuista asuinalueista esimerkkeiksi Malmön Friluftsstaden ja Göteborgin Norra Guldheden. Tärkeimmäksi vertaiskohteeksi nousi kuitenkin käytännön toteutuksissa Tukholman Vällingby, joka kooltaan ja sijainniltaan emäkaupunkiinsa nähden sekä kokonaisvaltaisuudeltaan ja suunnittelutavoitteiltaan vastasi pitkälti Tapiolaa.

Vällingby (kaupunkisuunnittelujohtajana toimi Sven Markelius) ja sen keskus (pääsuunnittelijana arkkitehtitoimisto Backström–Reinius) vihittiin käyttöön 14.11.1954. Tapiolan peruskivi taas laskettiin 5.9.1953.²⁰ Vällingbyn satelliittiyhdyskunnan esikuvina olivat englantilaiset New Townit ja keskeisenä tavoitteena ABC (arbete, bostad, centrum), eli toimintojen sekoittuminen sekä riittävä omavaraisuus. Vällingbyhyn rakennettiin amerikkalaisten esikuvien mukaisesti myös Ruotsin ensimmäinen varsinainen kaup-

20. Toimittaja Henry Lindbergh esittelee *Tapiola Tänään* -lehden numerossa 2/1955 ”havaintojaan, joiden uskoisimme olevan mielenkiintoisia nimenomaan tapiolalaisille lukijoillemme.”

pakeskus – kuten vastaavasti Tapiolaan Heikintori, joka tosin toteutettiin Asuntosäätiön yhteisöllisyyspyrkimysten hengessä kauppiastavaratalona.

Kansainvälisellä areenalla alueet Vällingby ja Tapiola yhdistettiin usein esimerkkipariksi New Town -mallin skandinaavisesta soveltamisesta. Kumpaakin myös markkinoitiin aktiivisesti niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin ja niistä tulikin suosittuja vierailukohteita. (Mainittakoon, että myös Le Corbusier vieraili Vällingbyssä 1958.²¹)

Nopeasti kasvaneen maailmanmaineen ohella Vällingbytä ja Tapiolaa yhdisti, että kummatkin toteutettiin nopeassa aikataulussa. Tämä edellytti esimerkiksi suunnittelun ja rakentamisen osittaista päällekkäisyyttä.

Vällingbyn keskusta rakentuu vahvasti aukio- ja raittisekvenssien varaan, jotka muodostavat ”pehmeän ruutu-kaavan”. Keskeiset aukiot liittyvät saumattomasti toisiinsa ja osin katettuihin pääraitteihin. Vaatimattoman ylätorin (kirjastoaukion) välissä on kolme porrasraittia, joiden

21. Kihlberg 2012, 54.

esikuvana on Sienan tori. Metroaseman ja keskustan pääkorttelin välisen torin mitoituksellisena esikuvana taas toimi Tukholman keskustassa sijaitseva Blasieholmstorg, jonka varrella toimisto Backström–Reinius sijaitsi.²² Vällingbyn keskustan ulkoreunalla on, Tapiolasta poiketen, runsaasti asutusta sekä torni- että lamellitaloissa. Keskusta asuinrakennuksineen muodostaa selkeärajaisen yksikön, jonka ympärillä on yhtenäisiä kerros-, terassi- ja rivitalokortteleita (muttei erillistalokortteleita) vaihtelevaan luonnonmaisemaan sovitettuina. Vällingby ja Tapiola eivät kumpikaan vastaa miljööominaisuuksiltaan puutarhakaupunki-ihannetta, vaan Vällingbytä voi luonnehtia puisto-kaupungiksi ja Tapiolaa metsä- ja niittykaupungiksi.

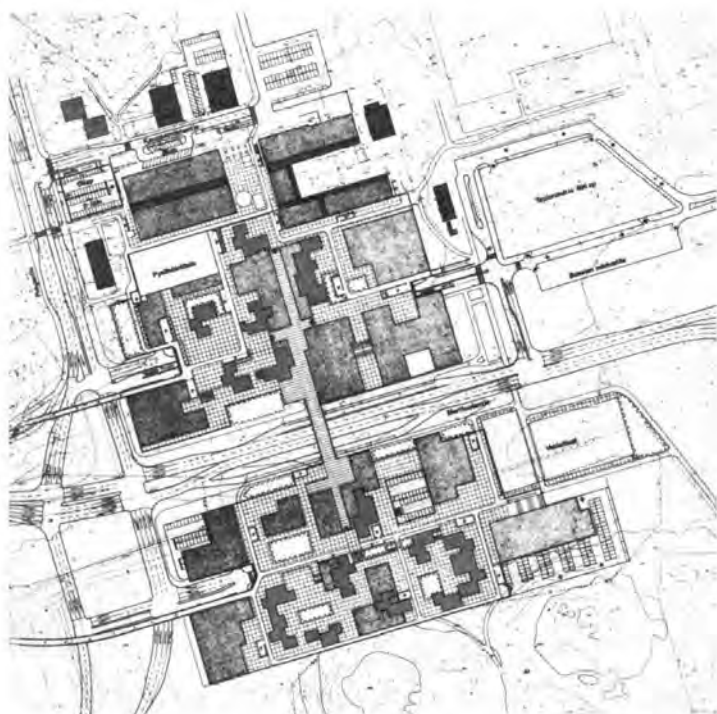
Vertailtaessa Tapiolaa ja Vällingbytä toisiinsa, von Hertzen otti selkeää etäisyyttä jälkimmäiseen:

Olen joskus havainnut Tapiolaa verrattavan Tukholman Vällingbyhyn. Rinnastus iskee mielestäni pahasti harhaan. Tietysti molemmissa on lukuisia alueittain rakentamisesta johtuvia tai teknillisluonteisia yhtymäkohtia. Mutta hengeltään ja perusidealtaan nämä kaksi asuinalueita ovat varsin kaukana toisistaan. Vällingby on massojen kaupunki – rakennusmassojen ja ihmismassojen. Koko asuntoalueen henki on tämä ja allekirjoittaneeseen sen vaikutus on jollakin tavoin masentava. Tapiola on pyritty suunnittelemaan inhimilliseen skaalaan, lähtökohtana ihmisen yksilöllisyys ja luonnonläheisyys.²³

Nimimerkki N.H.A., todennäköisesti arkkitehtiylioppilas Nils-Henrik Aschan, arvioi kuvareportaasissaan Vällingbyä – Tapiolaan suhteuttaen – *Arkkitehti*-lehdessä jo vuonna 1956:

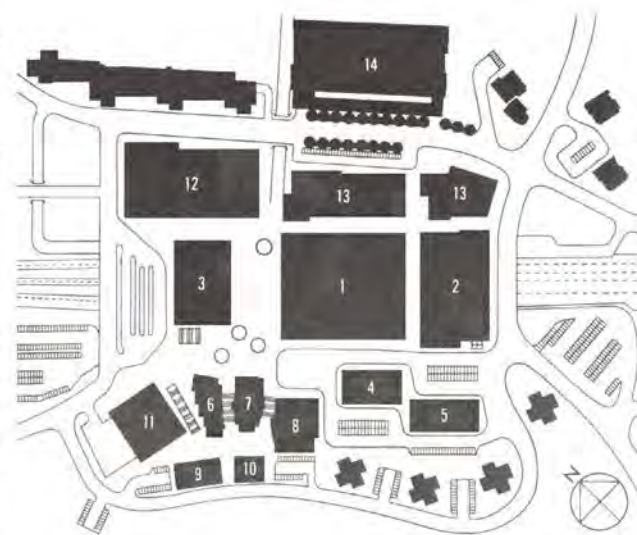
Eniten pistävät kävijän silmiin kenties alkuperäisen luonnon puuttuminen ja siitä johtuva autius. Mutta täytyy ottaa huomioon, että istutuksia ei vielä ole saatettu loppuun. Tämän kaupunkimiljöön tarkoituksena on tarjota asukkaille suurkaupunki-city pienoiskoossa – ajatus joka tosin on täysin vieras Tapiolalle, mutta sisältää kenties sittenkin koko joukon realismia.²⁴

Vällingby rakennettiin varsin nopeasti valmiiksi, mutta vuosikymmenten kuluessa syntyi tarvetta uudistamiseen ja lisärakentamiseen. Monien suunnitteluvaiheiden jälkeen toteutettiin vuosina 2004–2008 laajahko uudistus, jonka pääkohteina olivat muotitavaratalon ja markkin rakentaminen liikekeskustan jatkeeksi itään, tehokkaan asumisen ja pysäköintikorttelin rakentaminen keskustan pohjoislaitaan, Pajalagatan-nimisen pääraitin kattaminen korkealla ja näkyvällä rakenteella sekä toripintojen uusiminen lämmitysjärjestelmin. Vällingby nimettiin vuonna 1987 valtakunnalliseksi kulttuurimuistomerkeksi ja uudistustyö toteutettiin museoviranomaisten kanssa neuvotellen. Suurin kiistakysymys oli pääraitin kattaminen korkealle sijoittuvalla rakenteella.

keskustan kaupunkitilallinen kielioppi – vertailu Tapiola vs. Vällingby

rakenteellinen tilakudelman vs. aukoiden sarja

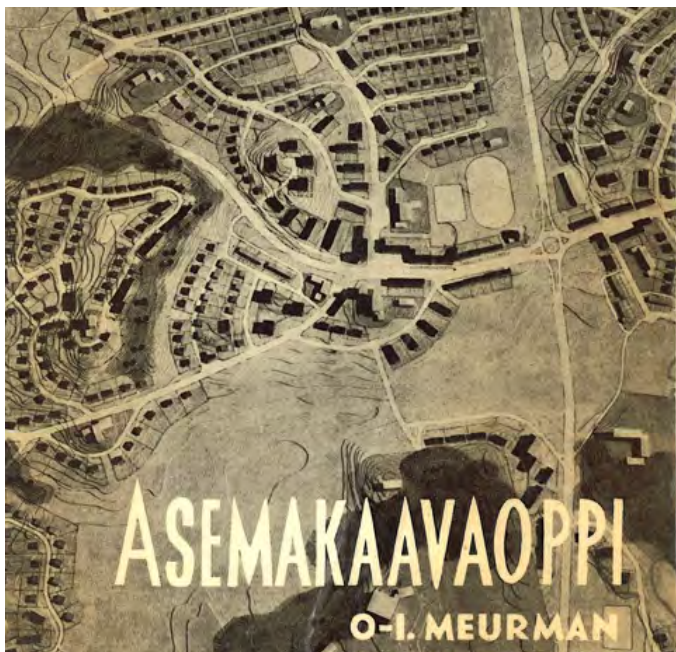

Vällingbyn keskusta toteutettiin Tapiolaa kaupunkimaisemmin. Keskeinen aukio pyrki toimimaan yhteisöllisenä kansalaistorina. Esikuvaksi suunnittelijat mainitsivat Sienan torin, lähinnä korkeuserojen hyödyntämisessä. Penttilän 1970-luvulla suunnitteleman laajennuksen myötä Tapiolan rakenne muuttui lähemmäksi Vällingbyn ilmettä, pikemmin tilakudelmaksi kuin aukoiden sarjaksi.

22. Ibid., 50.

23. ARK 1–2/1956, 1.

24. ARK 3/1956, 14–15.

Asemakaavaopin vuoden 1947 painoksen kansikuvana oli Hagalundin keskeisen alueen havainnekuva.

Meurmanin laatiman rakennussuunnitelman pienoismallin (1945) päälle on merkitty erityyppisiä aukioita, joita Meurman käsittelee oppikirjassaan. Suunnitelma toimi toteutuksen lähtökohtana ainoastaan Itäkartanon lähiössä.

OTTO-IIVARI MEURMAN PUUTARHAKAUPUNKIAATTEEN VÄLITTÄJÄNÄ

Arkkitehti ja asemakaavaopin professori Otto-Iivari Meurman oli Tapiolan syntyvaiheessa avainhenkilö alueen rakenteen ja ulkoisen hahmon osalta. Meurman loi Tapiolan pohjasävelen, toisaalta Arne Grahnin toimeksiannosta laatimansa Hagalundin rakennussuunnitelman (1940–1945), toisaalta Heikki von Hertzenin *Koti vaiko kasarmi lapsillemme* -pamfletin (1946) kohde-esittelyjen ja muun asia-aineiston kautta. Samaan aikaan hän myös, ensimmäisenä alan professorina Suomessa (1940–1959), kokosi oppikirjan *Asemakaavaoppi* (1947). Työtehtävät limittyivät erottamattomasti toisiinsa – Tapiolan keskusta-alue oli oppikirjan ensimmäisen painoksen kansikuvanakin. Samaan aikaan hän lisäksi johti toimikuntaa, joka suositteli Teknillisen korkeakoulun sijoittamista Otaniemeen.

Meurmanissa henkilöityi jälleenrakentamiskauden hengen piirteitä kuten yhteiskunnallinen palautuminen tuhon ja kärsimysten jälkeen sekä usko tulevaisuuteen ja humanismiin niukkuuden ja taloudellisuuden keskellä.

Tapiolan tilallisarkkitehtoninen ja kaupunkimaisemakuvallinen ilme on syntynyt modernin kaupunkisuunnittelun kahden ajatussuunnan luovassa kohtaamisessa – tai paikoin pikemminkin ongelmallisessa törmäyksessä. Tämä heijastuu myös julkisten tilojen kuten torien, aukoiden ja kulkuväylien sekä puistojen ja muiden viheralueiden suunnitteluun, toteutukseen ja ylläpitoon. Konkreettisesti ero näkyy Tapiolan kahden ikonisimman miljöökokonaisuuden Itäkartanon ja Ervin keskustan kohdalla, niin saumattomasti kuin ne kytkeytyvät toisiinsa. Mäntyviidassa aistii suomalaisen kirkonkyläraitin perintöä, kun taas Keskustornin ympäristö hengittää mondeenia kansainvälisyyttä.

Modernistisen kauden (lähinnä 1930–1960-luvuilla) arkkitehtikoulutuksessa torit ja aukiot luettiin lähinnä rakennustaiteen historiaan kuuluviksi. Funktionalismin kaupunkisuunnittelussa "julkinen kaupunkitila" oli kuitenkin vahvasti läsnä, lähinnä luonto- ja virkistysalueina avoimia näkymiä ja kauneusarvoja sekä raitista ilmaa ja aurinkoa tarjoavana tekijänä.

*Kiinnostavaa ja merkittävää on se, että Tapiolan aatteellisten listalta puuttuvat esimerkiksi "kaupunki koneena" -ideologian merkittävän oppi-isä sveitsiläinen Le Corbusier (1887–1965) ja myös Alvar Aalto (1898–1976). Aalto lienee ollut merkittävän suomalainen arkkitehtuurikeskustelija Suomessa. Tapiolan historioissa todetaan lakonisesti, että Aallolla oli muita kiireitä varhaista Tapiolaa rakennettaessa.*²⁵

Tapiolan esittelyfilmin (Salomäki 1959) mukaan Tapiolaa suunniteltiin siten, että von Hertzen ja Ervi kulkivat koskemattomassa luonnossa ja innostuivat huudahtamaan: "Tuohon tienkaarre, tähän tori ja tuohon upeaan koivikkoon kaunis taloryhmä!" Tori on elokuvan mukaan yksi Tapiolan tilallisista peruskategorioista.

25. Pantzar, 58.

Jos von Hertzenille, varatuomarille, Le Corbusierin kaupunkisuunnitteluvisiot saattoivat tuntua vierailta, Meurman esittelee niitä *Asemakaavaopissa* varsin perusteellisesti mutta kriittisesti:

*Joskin tämä kaupunki [ihannekaupunki 3 milj. asukkaalle] kaipaisi täydellisen uudelleenmuovailun ollakseen teknillisesti moitteeton ja soveltuakseen todellisuuteen, sisältyy sen perusteluihin sekä nykyisyydestä että oikeasta arviointia. Taloudellisessa suhteessa se kuitenkin merkitsee suurta tuhlausta, ja tarpeettomassa koneellisuudessaan sekä liiallisessa asutustaajuudessaan siltä puuttuu kaikkinaisen inhimillisyys. Ei kaupunki saa olla sieluton ja kaavamainen kone, vaan sen tulee muodostaa asukkailleen viihtyisä, onnellinen elämän kehys, se näyttämö, jonka piirissä kukin asujain elämän näytelmänsä esittää.*²⁶

Todellisuudessa kaupunkitilalliset ihanteet eivät kuitenkaan olleet näin vastakkaiset: varsinainen puutarhakaupunki ei ollut Meurmanin tavoite, eivätkä Ervi ja muut modernistit vierastaneet tiivistä tilasommittelua. Selvää kuitenkin oli, että urbaanit kadut ja sulkeutuvat aukiot eivät lähtökohtaisesti kuuluneet tapiolalaiseen suunnittelupertuaariin. Keskustan ja paikallisten ostokeskusten ulkopuolella ei toreja tai aukioita ole – julkisten ulkotilojen tarvetta palvelevat lähinnä puistot ja puistikot, leikki- ja urheilukentät sekä liikkumisreittien taukopaikat.

"Asuntosäätiön hallitus on tuttu vieras Tapiolan tanhuvilla." Päätökset uuden yhdyskunnan suunnittelusta ja rakentamisesta Espoon maalaiskuntaan olivat pääosin tämän elimen vastuulla. *Tapiolan esittelyfilmi, Salomäki 1959.*

Meurmanin ja hänen Hagalundin vuoden 1945 rakennussuunnitelmansa ihanteet löytyvät lähinnä Howard–Unwin–Saarinen-aatelinjan suunnitteluvisiosta ja *Garden City–Gartenstadt*-toteutuksista. Kuten edellä todettiin, Meurman oli mitä aktiivisin ja monipuolisin toimija Tapiolan syntyvaiheissa, vaikka toiset arkkitehdit ottivat vastuun rakennusvaiheista. Näin ollen on perusteltua tarkastella rakennussuunnitelmaa ja sen aukioita *Asemakaavaoppi* kädessä.

Aarno Ruusuvuoren suunnittelemaa kirkkoa ympäröi korkeahko betonimuuri eikä Tapiolaitin puolelle avaudu ikkuna-aukkoja.

26. Meurman 1947, 68–71.

ASEMAKAAVAOPIN MUKAISET TORIT JA AUKIOT

Meurman esittelee oppikirjassaan toreja ja aukioita osana kaupunkirakentamisen ja rakennustaiteen historiaa. Lisäksi Meurman kirjoittaa asuma-aukioista.²⁷ Aukiot, esimerkiksi juhla- eli monumentaaliaukiot, kauppatorit ja liikenneaukiot ovat keskeinen osa myös nykyajan kaupunkeja ja kaupunkisuunnittelua.

JUHLA-AUKIOT JA KANSALAISTORIT

Juhla-aukiot ja kansalaistorit ovat tyypillisesti huomattavimpien julkisten rakennusten edustalla ja niiden muotoilu on sovittava rakennusten muodon ja mittasuhteiden mukaan.

Aukioiden suuruutta määritettäessä on aina pidettävä silmällä sitä reunustavien rakennusmassojen mittasuhteita, niin että aukion ja rakennusten suhde muodostuu sopusointuiseksi. [...] Mikäli aukio ennestään on rakennettu liian suureksi, voidaan sen vaikutusta usein parantaa sijoittamalla sinne istutuksia, kioskeja, bensiiniasemia tms.

Juhla-aukioita tarvitaan vielä; autoritäärisissä valtioissa ne ovat olleet tärkeitä kansallisten juhlien pitopaikkoja, mutta nykyajan demokraattisissa valtioissakin tarvitaan tällaisia kokoontumistiloja juhlia, kulkueiden järjestäytymisiä ja paraateja varten. Monenlaisten kilpailujen, kongressien ja näyttelyiden yhteydessä tarvitaan niitä retkeilyjen lähtöpaikkoina, tilapäisinä autojen paikoituspaikkoina, mainos- ja näyttelyrakennusten sijoituspaikkoina jne. Juhla-aukiot ovat siten kaupunkien suurimpia "kokous- ja näyttelysajeja".²⁸

Juhla-aukioksi voidaan Ervin keskustasuunnitelmassa tulkita Tapionaukio kävely- ja liikennealueineen ja näkymineen Leimuniityn yli kohti Otsolahtea.

Asemakaavaoppi-kirjan kuvitusta. Vuonna 1944 valmistunut Friluftsstadenin palvelurakennus käsittää mm. myymälöitä, pesulan, lämpökeskuksen ja asuntoja. Sittemmin aukio on rakennettu umpeen. Muodoiltaan, mitoiltaan ja lähimiljöön käsittelyltään rakennus muistuttaa Aarne Ervin suunnittelemaa Tapiontorin liikerakennusta, joka tosin edustaa jo seuraavan sukupolven arkkitehtuuria. Asuma-aukio edustaa puutarhakaupungille ominaista puolisoljettua rakentamistapaa.

KAUPPATORIT JA MYYMÄLÄAUKIOT

Meurmanille tori, jossa ajokatu on vain yhdellä sivulla, on ihanteellinen jalankulkijoille rauhoitettu perustaso.

Kauppatoreja [tai myymäläaukioita] tarvitaan vieläkin, vaikka kauppahallit ja elintarvikemyymälät ovat vähentäneet niiden tarvetta. Kauppaa varten käytettävän alueen tulee olla läpikulkuliikenteeltä rauhoitettu. Tämän vuoksi on torin kauppaa varten tarkoitettu osa korotettava ajorataa korkeammalle tasolle. [...] Ihanne olisi sellainen tori, jota ajokatu vain yhdeltä puolelta sivuasi toisten sivujen liittyessä aukottomasti toisiinsa.²⁹

Tapiolan ensimmäisten vaiheiden lukuisten lähimyymlöiden ja muiden palvelujen edellytyksiä luoda sisäänkäyntien yhteyteen aukiota tai solmukohtaa käsitellään jäljempänä – kuten myös ostoskeskusten tori- ja aukiomuodostelmia.

LIIKENNEAUKIOT JA PAIKOITUSTILAT

Liikenneaukioita tarvitaan etupäässä ajoliikenteen ja paikoituksen järjestämistä varten sekä suurehkoihin kadunristeyksiin muodostettavia kiertoristeyksiä yms. liikennesolmuja varten. Meurman siis edellyttää aukiolta riittävää tilallisuutta ja ihmisen mukaista mittakaavaa, jotta sitä voi toriksi tai aukioksi kutsua. Asemakaavoituksessa tarvitaan lisäksi joustavuutta, jolloin aukio voi toimia reservimaana:

Vaikkakaan aukiotarvetta ei voitaisi tarkoin määrittää asemakaavan suunnitteluhetkellä, on asemakaavaan kuitenkin sisällytettävä riittävästi aukioalueita, koska ne tulevaisuudessa saattavat osoittautua erittäin tärkeiksi odottamattomia asemakaavallisia tarpeita tyydytettäessä. Aukioiden suunnittelulla edistetään myös asutuksen väljentymistä.³⁰

Viimeksi mainittu tavoite oli Meurmanille muutenkin keskeinen – ja olennainen syy siihen, että hän vetäytyi Tapiolan kaavoitustehtävistä Itäkartanon asemakaavavaiheiden jälkeen.

Erillisiä autojen paikoitusalueita voidaan tarvita "autoratojen" [Autobahn] mutta myös liikenne- ja tapahtumapaikkojen tai yhdyskuntien sisäänulojen yhteydessä [vrt. Tapionaukio/Kontionkenttä]. Asuntoalueilla autopaikat sijoitetaan lähtökohtaisesti enintään n. 2 minuutin kävelytäisyydelle kotoa tai työpaikalta, joten keskittymistä ei suositella. Kerrostalovaltaisilla alueilla tarvittaneen yhteisautotalleja.³¹

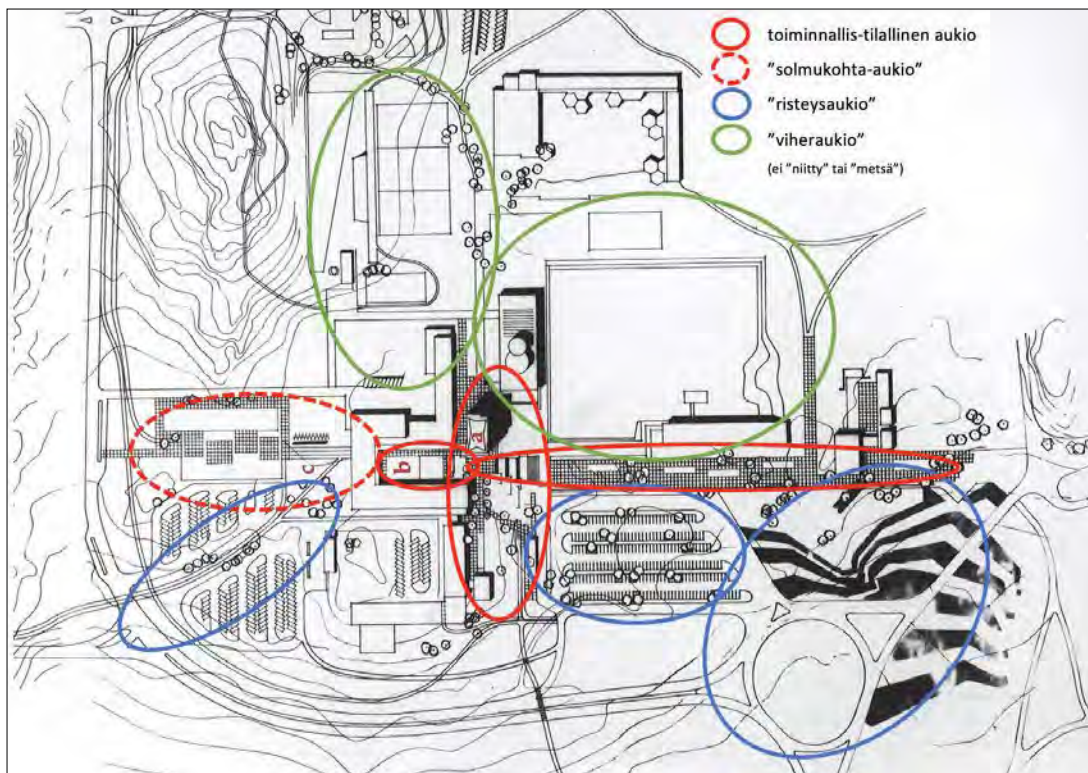
29. Ibid.

30. Ibid.

31. Ibid.; autorata-käsitteestä sivulla 172.

27. Meurman 1947, 210–214.

28. Ibid.

Asemakaavaopin
aukiotyypittelyn
soveltaminen Aarne
Ervin vuoden 1954
keskustasuunnitelmaan.

Liikennettä ja liikkumista yleisesti käsitellään *Asemakaavaopissa* ensisijaisesti omatoimisen liikkumisen, jalankulun ja pyöräilyn, sekä kollektiiviliikenteen kannalta. Henkilöautoja oli Suomessa vasta n. 55 000. Ja amerikkalaisista esikuvista huolimatta Mika Pantzarin mukaan:

Von Hertzen kuten Mumfordkin suhtautui kylmäkiskoisesti ja jopa välinpitämättömästi liikennetarpeeseen ja yksityisautoilun kasvuun. Hänen mukaansa riittää, että kerran elämässä muuttoauto pääsee asunnon lähelle. Kävely ja pyörätiet hoitaisivat pääosan liikenteestä.

Pantzar ja arvioi myös, että monet innovatiiviset kokeilut osoittautuivat epäonnistuneiksi: esimerkiksi teiden kunnossapito oli vaikeaa, kun tiet oli rakennettu ihmisen mittakaavaan.³²

ASUMA-AUKIOT JA VIHERAUKIOT

Meurman puhuu asuinalueiden suunnittelun yhteydessä asuma-aukiosta. Asukkaiden ulko-oleskelua ja muita toimintoja tai tarpeita palvelevia tiloja voidaan kutsua myös viheraukioiksi riippuen lähinnä siitä sijaitsevatko ne korttelirakenteen sisällä tai reunalla. Viheraukiot ovat tyypillisesti puolijulkisia, edellä mainituista julkisista toreista ja aukioista poiketen. Useimmiten ne on asemakaavassa merkitty puistoalueiksi, eivätkä ne varsinaisesti kuulu tämän selvityksen piiriin.

Esitellessään Tapiolaa von Hertzen toteaa:

Puutarhakaupungin asukkaille pyritään luomaan edellytyksiä ulkoilmassa oleskeluun ja askarteluun sekä liikuntaan. Kävelypolut kesällä, hiihtoladut talvella lähtevät jokaisen asunnon edestä.

Aarne Ervi taas korostaa:

Vapaa-alueita pyritään osaltaan kehittämään nimenomaan nuorisoa silmällä pitäen. Itäosan keskellä sijaitsevan nuorisopuiston täydennykseksi sijoitetaan eri puolille leikkikenttiä ja kahlaamoita, minkä lisäksi keskusta tulee normaalimittainen urheilukenttä. Ranta-alue kunnostetaan ja sinne tehdään uimaranta sekä venevalkama. Kun matka Helsingistä on lyhyt, bussilla vain 15 minuuttia, on oletettava, että varsin suuri vierailijamäärä, joka viimeisinä vuosina on hakeutunut uutta puutarhakaupunkia katselemaan, tulee jatkumaan, varsinkin sen jälkeen kun vesi- ja uima-allas suihkuineen ja puistotilaisuuksineen, rantaravintoloinen ym. pyrkii tarjoamaan virkistystä myös pääkaupunkilaisille.³³

Ensimmäisen toteutusvaiheen rakennussuunnitelmaa tarkistava arkkitehtitoimikunta korosti loppusyksyllä 1951 intiimien ”kotipihojen” olevan viihtyisyyttä edistävä tekijä. Luontoon rakennettavalla alueella pyrittiin näin muodostamaan rakennuksien muodostamia tiloja.³⁴

MAISEMA-AUKIOT JA KENTÄT (NIITYT)

Viheraukiot eivät aina olleet käyttöä tai kulkemista varten, vaan (yli)katsottaviksi (vista). Tällainen on esimerkiksi keskustan ja Otsolahden välinen Leimuniitty, alun perin Kontionkenttä. Aukion tilallinen tarkoitus määriteltiin jo keskustakilpailun kilpailuohjelman ohjeistuksessa. Muita maisema-aukioita ei käsitellä tässä selvityksessä.

32. Pantzar 2008, 59, 63.

33. ARK 1–2/1956, 1; 6–7.

34. Tuomi 1992, 24.

SULJETTU VS. AVOIN TILANMUODOSTUS

Esikaupunkiympäristössä rakennetut alueet ja ”alkuperäinen” luonto kohtaavat ja limittyvät toisiinsa tavalla, jota sekä suunnittelijat että muut kokijat hahmottavat ja tulkitsevat monin eri tavoin. Kaupunkisuunnittelijat, jotka aiemmin olivat pääosin arkkitehdin koulutuksen saaneita, ovat lähtökohtaisesti tarkastelleet rakentamalla syntyvää tilaa, sen muotoja, sulkeutuneisuutta, jatkuvuutta ja vastaavia ominaisuuksia. Maisema-arkkitehdeille, jotka yhä enenevässä määrin osallistuvat rakennetun ympäristön suunnitteluun, suljettu vs. avoin maisematila saattaa näyttäytyä eri tavoin. Tässä selvityksessä pääpaino on rakennetun tilan ominaisuuksissa.

Arkkitehtuurissa ja urbanismissa vallitsevan tilakäsityksen ja -ihanteen murros heijastuu vahvasti torien ja aukoiden suunnitteluperiaatteisiin. Se nouseeko ympäristön perustasosta yhtenäisiä kortteleita vai erillisiä rakennuskappaleita vaikuttaa ratkaisevasti tilalliseen kokemukseen, mutta myös maanpinnan käsittelyyn – kova ja tasoitettu vai ainakin osin pehmeä ja plastinen. Tai kuten Riitta Hurme muotoilee: onko maisemasuunnittelun näkökulmasta kohteena ”puistoja kaupunkiin” vai ”kaupungit puistoihin?”³⁵

Pekka Suhonen lainaa Meurmanin 90-vuotisjuhlakirjassa *Genius Loci (1980)* Meurmanin *Suomen Luonto* -lehden kirjoitusta vuodelta 1963:

*Rakentamisesta luontoon ei voi antaa mitään normeja tai yleispäteviä ohjeita, sillä tehtävät ovat yhtä moninaiset kuin luonto, joka ei koskaan toista itseään, ei maisemana eikä yksityiskohdissakaan.*³⁶

Itäkartanon pääosin avoin rakentamistapa sisältää myös puolisoljettuja korttelipihoja ja katutiloja eli Mikkolan kuvaamaa ”rytmillistä ja topologista jäsentelyä”.
KAMU, tuntematon kuvaaja 1955–1958.

AVOIN RAKENTAMISTAPA JA PERUSTASO

Kirjo Mikkola toteaa, että Tapiolan tilallinen rakenne jatkaa funktionalismin perintöä, mutta ”[g]eometrisesta ja mekaanisesta jäsentelystä on kuitenkin siirrytty rytmilliseen ja topologiseen jäsentelyyn.” Hänen mukaansa Alvar Aallon suunnittelema Sunilan alue on tästä näyttävimpiä esimerkkejä. Mikkola kuvaa myös kauniisti arkkitehtien joskus kritiikkiä herättänyttä ”lintuperspektiivikaavoitusta”: ”Koossa pitävä voima, jota arkkitehti tarkastelee pienoismallireliefissä ei ehkä toimikaan plastisiin kysymyksiin harjaantumattoman kaupunkilaisen näkökentässä.”³⁷

Mikkola tuo esiin mielestään keskeisen ”perustaso”-käsitteen, joka ei toiminut tai jota ei yksinkertaisesti ollut Tapiolassa:

*Seurauksena korostetusta luonnon säilyttämispyrkimyksestä on perustason vähäinen määrä. Perustaso on primäärinen edellytys sosiaalisten toimintojen synnylle. Vaikeampiinkin maastoihin rakennetut historialliset kaupungit on aina terassoitu. Kenties huvilakaupunkiperinteen vaikutus tuntuu tässä suhteessa Tapiolassa: nähdään mieluummin yksinäinen ihminen vaeltamassa luonnontilaksi järjestetyssä puistossa kuin suurempia ihmisryhmiä harjoittamassa kollektiivisia toimintojaan, jotka vaativat toimintakentäkseen tasoa.*³⁸

Timo Tuomi kysyy, täytyykö olla jotain rakennettua, eikä nurmi jalkojen alla riitä sosiaalisen kanssakäymisen perustasoksi?³⁹ Toinen tulkinta voisi olla, että Mikkolan mielestä keskustamiljöötä hallitsevat pienet ja pienehköt tasoerot lukuisine mataline tukimuureineen, reunusmateriaaleineen, luiskineen ja porrasaskelmineen hämärtävät tilallista kokemusta selkeän ”lattian” puuttuessa.

Konkreettinen ja näyttävä esimerkki avoimen ja suljetun tilan vastakkainasettelusta tai vuorovaikutuksesta on Tapiolan kirkko. Aarno Ruusuvuori kirjoittaa:

*Kirkko on pyritty saamaan maisemallisesti mahdollisimman neutraaliksi, sillä eri puolilla olevat tornitaloryhmät hallitsevat korkeilla massoillaan sisääntulon yleiskuvaa. [– –] Samoin vastakohdaksi Tapiolan yleiselle luonteelle, avoimelle luonteelle on kirkko sommiteltu täysin sisäänpäin kääntyneeksi. Se avautuu vain suljetuille sisäpihoille.*⁴⁰

Sivutilat ja suljetut pihat luovatkin luostarimaisen tunnelman vilkkaan Tapionraitin varrelle, korostaen paikan erityisyyttä, pyhää maata. Julkista etuaukiota kirkko ei luo, vaan portin yhteisölliseen. Liikekeskuksen osalta Juhana Lahti katsoo, että ristiriita sulkeutumiseen periaatteen ja modernin arkkitehtuurin avoimuuden periaatteen välillä vertautuu suoraan julkisen ja yksityisen tilan vuoropuheluun; kauppakeskuksen käsitteeseen on sisällytetty kaupallisen toiminnan lisäksi itse tila ja tilassa oleskelu.⁴¹

37. Mikkola 1967, 11.

38. Ibid.

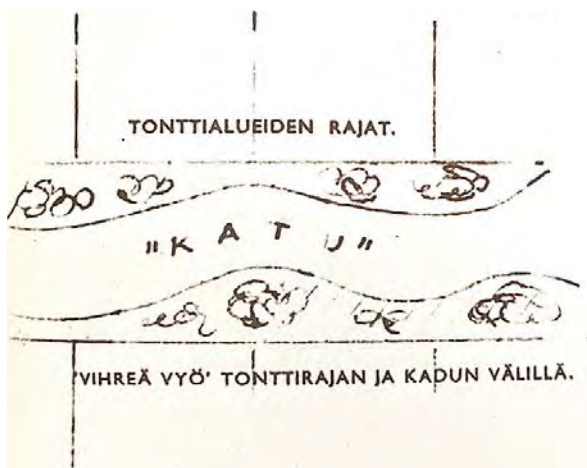
39. Tuomi 1992, 48.

40. Kilpailuselostus, ks. myös Arkkitehtitoimisto Schulman 2013, 7.

41. Lahti 2003, 70.

35. Hurme 1991, 118.

36. Mikkola (toim.) 1980, 42.

KUVAT. *Koti vaiko kasarmi lapsillemme* -pamfletissa on esitetty "katupuiston" periaate.

Tapiolassa "aukio" saattaa olla esimerkiksi laajahko, puistomainen katualue, joka on suunniteltu osaksi korttelikokonaisuutta, kuten Menninkäisentie, Mäntvyiiden ja Silkkiniityn välinen jakso. Aulis Blomstedtin toimiston laatima piirustus osoittaa kuinka kaartuva ajorata on osa määrätietoista rakennusryhmän viuhkamaista sommitelmaa. Tämän kokonaisvaltaisen miljööhallinnan on mahdollistanut suunnittelun ja toteutuksen koordinointi Asuntosäätiön toimesta tavalla, jota tavanomainen kaavan ja rakennusten suunnitteluprosessi harvoin tarjoaa. Kuva A-Konsultit.

KADUN SIJASTA KATUPUISTO TAI TIEPUISTO

Sekä Le Corbusierin että von Hertzenin mielestä urbaani, tilallisesti suljettu katu tuli hävittää – niin oleellinen ympäristötyyppi kuin se englantilaisessa puutarhakaupungissa olikin. Asuntosäätiön asettaman rakennussuunnitelman tarkastamistoimikunnan, puheenjohtajana Meurman ja jäsenenä arkkitehdit Yrjö Laine-Juva, Esko Suhonen ja Ragnar Ypyä, näkemys suunnitteluperiaatteista syksyllä 1951 oli, että

*katujen suunnittelussa ja rakentamisessa olisi noudatettava rakennussuunnitelmastakin selviävää jäsentelyä, niin että syntyisi todella rauhallisia puistotien kaltaisia vähäliikenteisiä ja sellaisina vaarattomia asuntokatuja.*⁴²

Toisessa kymmenestä päälinjauksesta ohjeistettiin, että

*on harkittava etupihojen korvaamista katuistutuksilla, jotka jäivät yhdyskunnan haltuun; näin edistettäisiin puutarhakaupunkimaista vaikutelmaa.*⁴³

Asuntosäätiön hallitus päätti vuoden 1953 alussa, että tontteja ei ulotettaisi teihin, vaan teiden laidat jätettäisiin yleiseksi alueeksi – yksityiskohdat jätettiin Meurmanin ratkaistavaksi.⁴⁴ Helsingin kaupunginhallitus piti lausunnoissaan yleisten alueiden laajuutta epäkohtana ja edellytti, että säätiö itse huolehtii näiden reuna-alueiden hoidosta tai siirtää tämän velvollisuuden aikanaan Hagalundin huolto-organisaatiolle, mikäli Tapiola liitetään osaksi Helsinkiä – mihin säätiö suostuikin.⁴⁵

*Tapiolaan piti istuttaa rakennusten edustalle nurmivöitä tai kukkakenttiä, niitä tuli tehdä myös liikenneväylien alueelle erottamaan liikennemuodot toisistaan.*⁴⁶

Yleisesti ottaen vanhan Tapiolan ajoväylät eivät ole katuja vaan teitä, niin geometrialtaan kuin nimistöltään. Tämä oli tietoinen pyrkimys Asuntosäätiön näkökulmasta. Maaseutu on ihmisen elinympäristönä ylivoimainen kaupunkiin verrattuna, julisti von Hertzen Asuntopolitiikka-lehdessä 1/1952.

*Ihminen on herra, kone – auto mukaan luettuna – on orja ja nöyrä palvelija, eikä mitään muuta.*⁴⁷

Tosin von Hertzen myötäili amerikkalaista elämäntapaa mutta ilmeisesti ei hahmottanut massa-autoilun vaikutuksia.

42. Hurme 1981, 107.

43. Ibid.

44. Timo Tuomi 1992, 31.

45. Hurme 1981, 105, 106.

46. Meurman 1989, 209.

47. Von Hertzen 1967, 17.

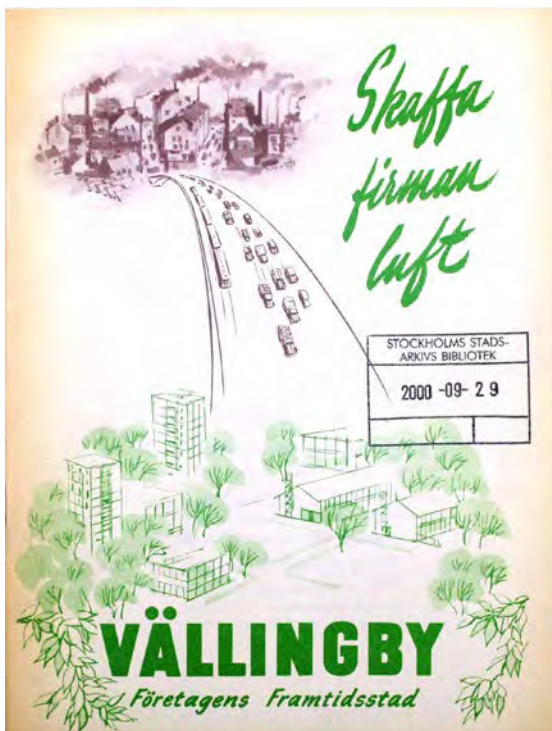

Kuvat ylärivissä. Tapiolan uuden yhdyskunnan ohjelmalliseksi taustaksi määriteltiin puutarhakaupunki – Garden City – mutta toteutusmalli etsittiin pragmaattisemmin kansainvälisten esikuvien ja vertaisalueiden joukosta. Tärkeän referenssiryhmän muodostivat Iso-Britannian uudet kaupungit, joita alettiin toteuttaa vuoden 1946 lainsäädännön pohjalta (New Towns Act). Ensimmäisenä kohteena oli Stevenage Suur-Lontoon alueella. Sen keskusta tunnetaan modernista arkkitehtuurista, julkisesta taiteesta sekä ikonisesta kellotornin ja vesialtaan yhdistelmästä. *Hurme 1991, 30.*

Suursodan vaurioista säästyneessä Ruotsissa teollinen esikaupunkirakentaminen oli 1940-luvulla voimakasta ja esimerkkialueet olivat helposti saavutettavissa Suomesta käsin. Göteborgin Guldheden oli yksi näistä. Naapurustoperiaatteen perustuvan, vaihtelevaan maastoon sovitun kerrostalovaltaisen alueen ensimmäinen vaihe valmistui 1949, jolloin avattiin asunonäyttely Bo bätte. Kuva alueen kokonaisrakenteesta (*Norra Guldheden, antikvariskt planeringsunderlag, White & Göteborgs stad 2008, 7*) ja keskustasta (*Hurme 1991, 63*).

Kuva vasemmalla. Toinen kunnianhimoinen kohde oli Årsta Tukholman eteläosassa. Sen ”naapurustokeskus” (community center) oli lajissaan Ruotsin ensimmäinen, suunnittelijoina arkkitehtiveljekset Erik ja Tore Ahlsén 1947–1953. *Sune Sundahl 1954, ARKM.*

Kuvat alarivissä. Tukholman länsiosassa sijaitseva Vällingby on maan ensimmäinen monitoimintoiseksi suunniteltu satelliittiyhdyskunta (ABC-stad). Yrittäjille suunnatun esittelyviikoksen kansikuvassa on sama narratiivi kuin *Koti vaiko kasarmi lapsillemme* -pamfletissa ja vastaava tulkinta uudesta arkkitehtuurista ja avoimesta julkisesta tilasta. Havainnepiirros tavoittelee siihen verrattuna tiiviimpää, vaihtelevampaa ja elävämpää miljööä – kansankotia rakennettuna. *Vällingby – Företagens Framtidsstad 1952, 1, 16.*

Jos Tapiolan syntyvaihe Suomen jälleenrakentamiskaudella osui vahvaan murrosaikaan, osui myös sen kaksi vuosikymmentä myöhemmin Asuntosäätiön ohjauksessa toteutettu ”valmiiksirakentamisvaihe” 1960-luvun lopun dramaattiseen murrokseen. Nuori suunnittelija-, tutkija- ja kulttuuripolvi (n. 30–35-vuotiaat) kyseenalaisti edeltävän sukupolven ajattelutapaa. Vaikka Tapiolan arkkitehtoniset ja maisema-arkkitehtoniset arvot laajasti tunnustettiin ammatti- ja yleispiireissä, vierastettiin mm. yhdyskuntien lähiöitymis- ja segregoitumiskehitystä.

Suomen Arkkitehtiliiton (SAFA) syksyllä 1967 Otaniemessä järjestämässä kaksipäiväisessä Tapiola-seminaarissa kuultiin varsin voimakasta arvostelua monialaisen ammattilaisjoukon suunnalta. Seminaarin otsikoksi valittiin enteilevästi *Mitä opimme Tapiolasta*. Timo Tuomen mukaan

*1960-luvun sosiaali- ja yhdyskuntasuunnittelupoliittisilla arvoilla jyrättiin edellisen vuosikymmenen saavutuksia.*⁴⁸

Seminaarissa esitetyllä kritiikillä oli kaksi pääkärkeä: sosiologinen ja rakennustaiteellistekninen.

Kritiikki on nähtävä toisaalta osana 1960-luvun lopun laajaa poliittista ja kulttuurista ”sukupolvikapinaa”⁴⁹ sekä toisaalta modernistisen kaupunkisuunnittelun erilaisten tilakäsitysten välisen ristituulen ilmentymä. Asuntosäätiön puolelta kritiikki torjuttiin.⁵⁰

SOSIOLOGINEN / YHTEISKUNNALLINEN NÄKÖKULMA

Heikki von Hertzen (1913–1985) arvioi, että Tapiolan toteuttamisessa oli onnistuttu esimerkiksi työpaikkaomavaraisuus- ja palvelutarjontatavoitteissa, ja toteaa, että

*[n]iiden jotka jatkuvasti haluavat kutsua Tapiolaa nuk-kumakaupungiksi, täytyy siis tästä eteenpäin suostua nukkumaan seisaaltaan.*⁵¹

Von Hertzen torjui siten arvostelua, jota mm. tuleva sosiologian professori Paavo Seppänen (1924–2013) esitti:

*Toinen puutarhakaupunki-ideaaliin joko tiedostetusti tai tiedostamatta sisältyvä tavoite on jonkinlainen kesäkaupunkinäkemys. [– –] se monotonisuus, josta nukkumakaupunkia ja sosiaalisina yhteisöinä näkee arvosteltavan, on ainakin osittain yhteydessä juuri tähän näkökohtaan.*⁵²

Muistettakoon, että siihen aikaan oli valmisteilla myös Tapiolaan sijoittuva Risto Jarvan ohjaama elokuva *Vihreä leski*, joka sai ensi-iltansa tammikuussa 1968.

Seppänen piti Tapiolaa muutoinkin liian väljästi raken-

nettuna, mistä esimerkiksi arkkitehti, TkT Ole Gripenberg (1892–1979) oli varoittanut jo 1960-luvun alussa.

Hänen mukaansa pitkien etäisyyksien takia:

*(1) palvelupisteet keskittyvät tietynlaisiksi palvelukeskuksiksi ja (2) keskittyminen johtaa palveluiden sijoittumiseen suhteellisen kauan asunnoista. Merkittävä osa palveluksia loittonee normaalin kävelyetäisyyden ulkopuolelle [400m].*⁵³

Tämä houkuttelee auton käyttöön, jota

*luonnonläheisyyttä korostavassa suunnittelussa on tuskin pidetty ideaalina.*⁵⁴

Parempi vaihtoehto olisi Jane Jacobsin kuvaama kompaktikaupunki:

*Jollain tavoin näyttää siltä, kuin puutarhakaupunki-ideologiaan ei olisi Tapiolassakaan jaksettu aivan loppuun asti uskoa, mutta toisaalta ei myöskään ole heilahdettu vastakkaiseen vaihtoehtoon, kompaktikaupunki-idean soveltamiseen.*⁵⁵

Blogissaan DI Pentti Murole (1934–2021) taas muistelee 54 vuoden takaista seminaaria:

*Murole ärjyi esitelmässään, väitti ettei Tapiola ole kaupunki: Kaupunki-sana on väärä, epämääräisyydessään törkeä, sillä kaupungeissa on olennaista se mikä Tapiolan lähiöstä puuttuu, korttelijärjestelmän yksityisten ja julkisten tilojen selvästi hahmotuva erottuminen, katujärjestelmän organisaatio, jalankulku- ja autoliikenteen tilojen erottaminen, erilaisten toimintojen jatkuva muutosprosessi. [– –] Kirsti Nordin [arkkitehti 1936–] jatkoi seminaarissa samaan tyyliin: Tyypillisiä Tapiolan institutionaalisen ideologian piirteitä ovat hermeettisyys, organisatorinen eristäytyminen, organisaation muuttuminen sosiaalseksi tosiasiaksi, raivoisa vastarinta jokaista kritisoimisyritystä vastaan, iskusanat, tunteisiin, perinteisiin, toiveisiin vetoaminen ja teorian epämääräisyys – sekä pyrkimys ihmisen hallitsemiseen asioiden hallitsemisen sijasta.*⁵⁶

Kirkkoherra Samuel Lehtonen (1921–2010) totesi:

*tässä seminaarissa olisi pohdittava, mitkä ihmistä orjuuttavista voimista, yhteisen elämämme demonisista rakenteista ovat kulttuurillemme ominaisia, mitkä selvemmin tai hämämmin yhdyskuntasuunnittelijan toimeksiannosta johtuvia.*⁵⁷

Avainkäsitteeksi hänen pohdinnoissaan voisi kiteyttää yhteisöllisyyden, joka hänen arvionsa mukaan oli Tapiolassa varsin hyvällä tolalla. Julkista tilaa, sen muodonantoa ja käyttöä ajatellen yhteisöllisyys oli pitkälti perhe- ja harrastuspohjaista. Näin ollen se suuntautui pikemminkin asuin- kuin keskustaympäristöihin.

48. Lahti et al. 2023.

49. Tuomi: *Tapiola, Suomen ainoa New-Town*. Sundman (toim.): Rakennustaiteen seura, jäsentiedote 3:1998, 13.

50. *Tapiola Tänään* -lehti julkaisi 21.9.1967 vain Meurmanin ja Lehtosen esitelmät sekä kuvatekstin: ”Miljöillä ei ole merkitystä väitettiin eräässä puheenvuorossa [– –]. Oy Weilin & Göös Ab:n johto oli asiasta eri mieltä esitellessään modernin painotalonsa vasta valmistunutta toista rakennusvaihetta. Miljöillä on ratkaiseva merkitys työntekijöiden viihtyvyyteen [– –].”

51. Von Hertzen 1967.

52. Seppänen 1967, 5.

53. Tuomi 1992, 16.

54. Ibid.

55. Seppänen 1967, 3-4.

56. Pentti Murole, *Penan blogi* 2.1.2021 (Kuntatekniikka); viittaukset SAFA-seminariin 1967: Murole: ”Liikenteelliset lähtökohdat” ja Nordin: ”Rakennettu ideologia”.

57. Lehtonen 1967.

ARKKITEHTONINEN JA KAUPUNKISUUNNITTELLINEN NÄKÖKULMA

Varsinaiset suunnittelutehtävät toista vuosikymmentä aiemmin jättänyt O.-I. Meurman (1890–1994) arvioi:

Kiinteämpi tilasommittelu olisi arkkitehtonisestikin johtanut kiintoisiin ja viihtyisyyttä edistäviin näkymiin. [– –] Tilasommittelu on omiaan edistämään rakennustaiteellista yhteenkuuluvuutta ja kohottamaan sommittelua. Nyt on rakennusten irrallaanolo varsinkin Tapiolan läntisissä ja pohjoisissa osissa johtanut siihen, ettei hallitsevaa kokonaisuunnittelua ole havaittavissa.⁵⁸

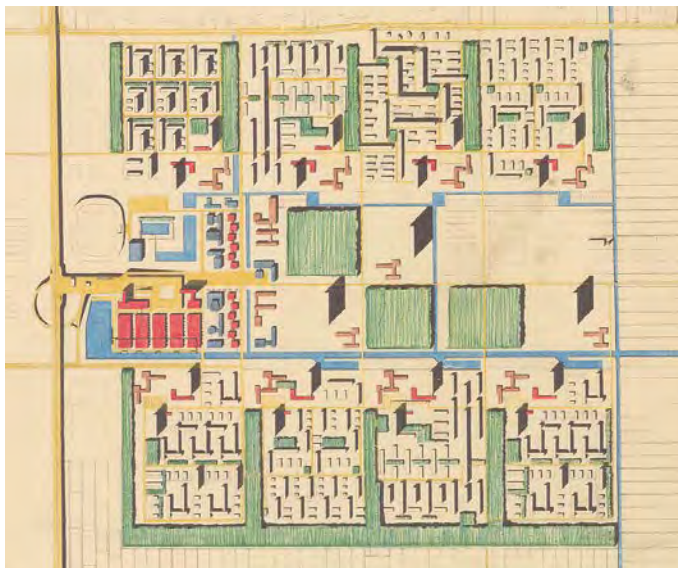
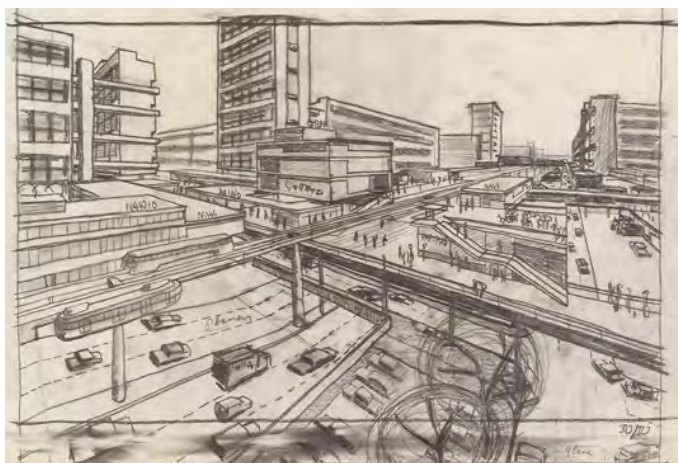
Arkkitehti Kristian Gullichsen (1932–2021) korosti "Asuminen ja sen kehittämisvaihtoehdot" -puheenvuorossaan⁵⁹, että asuntotyyppien monipuolinen jakauma kunkin miljöötyyppin puitteissa olisi pyrittävä toteuttamaan, ja että tällä Tapiolassa sovelletulla periaatteella on yleispätevä merkitys.

Kirmo Mikkolan (1934–1986), aiheena oli "Tapiolan tilataiteellisen rakenteen tausta" (vrt. Urban Design):

Tilataiteellisen aspektin eristäminen kaupunkisuunnittelun käsittelyssä on vaarallista ja johtaa helposti väärin arvosuksiin. Niin selvästi nähdään tilataide tänään välikappaleena, jonka on mukauduttava toteuttamaan sosiologian, havaintopsykologian ym. tieteiden osoittamia lainalaisuuksia ja vaatimuksia. Viimeisen puolen vuosisadan kaupunkisuunnittelua ovat kuitenkin hallinneet esteettiset tavoitteet siinä määrin, että tilataiteellinen analyysi paljastaa tehokkaasti aikakauden kaupunkinäkömyksen kokonaisuudessaan.⁶⁰

Juhani Pallasmaa (1936–), kommentoi puolestaan puheenvuorossaan "Kaupunkirakenteen kehityssuuntia" kaupunkirakenteen periaatteita ja tilasommittelua:

Tässä yhteydessä ottaisin vielä lyhyesti esille hollantilaisen OPBOUW-ryhmän ja Jakob B. Bakeman suunnitteleen Tapiolan kokoisten pikkukaupunkien suunnitelmat 40- ja 50-luvun vaihteen, siis Tapiolan suunnittelun alkua ajoilta. Suunnitelmat ovat vanhojen suomalaisten puutalokaupunkien tapaan ympäristöstä selvästi rajautuvia, kiinteitä kaupunkeja. Esimerkiksi Alexanderpolder-suunnitelman systemaattista ja selvää kokonaisrakennetta ja täsmällistä tilasommittelua katsellessa toivoisi, että tämänkaltaiset periaatteet olisivat olleet Tapiolan rakentamisen pohjana. [...] Kaupungin väljyyden kuvittelusta, automaattisesta arvosta on sosiologia ja viimeaikaiset kaupunkiympäristön tutkijat tulleet selvästi toisiin tuloksiin. Kaupungin ja luonnon välillä ei näytä löytyvän tyydyttävää kompromissia.⁶¹

Pallasmaan seminaariesitelmässään mainitsevat Bakeman ja OPBOUW-ryhmän piirrokset antavat kuvan Tapiolan keskustan laajennussuunnitelmien tavoittelemista tilallisista ympäristöominaisuuksista kuten monitasaisuudesta ja dynaamisuudesta, avoimesta rakentamistavasta maamerkkeineen ja väljine viheralueineen sekä tiiviin pientalorakentamisen kudelmist.

58. Meurman 1967.

59. Gullichsen 1967.

60. Mikkola 1967, 1.

61. Pallasmaa 1967, 7–8.

Mikkola ja Pallasmaa olivat seminaarin aikaan kiinteästi mukana Tapiolan keskustan suunnittelussa, ja kriittiset puheenvuorot on nähtävä osana sitä koskevaa diskurssia. Heidän edustamansa arkkitehtitoimisto (muina osakkaina Erkki Juutilainen ja Erkki Kairamo) laati kaksivaiheisen selvityksen Tapiolan keskuksen kehittämisestä. Sen ensimmäinen osa käsitteli Kaakkois-Espoon alakeskuksen sijaintia. Vaihtoehtoina olivat Tapiolan keskustan kasvattaminen etelään ja uuden keskuksen rakentaminen Mankkaan tienoilille. Toinen osa oli keskustalaajennuksen konseptisuunnitelma aina merenrannalle asti.

Arkkitehtitoimisto JKMP sai 1968 kauppalan kaavaosastolta toimeksiannon laatia asemakaavaluonnos laajennusalueelle. Ilman yhteistyötä maanomistajien eli Asuntosäätiön ja Hakan kanssa yhteisymmärrystä ei kuitenkaan saavutettu. Monet tahot kokivat ratkaisun myös ristiriitaisena Tapiolan hengen kanssa.⁶²

Seminaarin alustuksissa julkinen ulkotila tai tilojen (maise- ma-) arkkitehtoniset ominaisuudet eivät juurikaan nouse esille. Selityksenä voi olla, että väljä ja avoin rakennusta- pa sekä vehreys ja luonnonläheisyys ovat niin erottama- ton osa – hyväksi tai huonoksi koettua – tapiolalaisuutta, että tarvetta tarkempaan erittelyyn ei ollut.

Varsin voimakas ammattikunnan sisältä kummunnut aika- laiskritiikki niin sosiologisin kuin arkkitehtonisin perustein myötävaikutti suomalaisen kaupunkisuunnitteluajattelun heilahdukseen kohti ”kompaktikaupunkia” ja myöhemmin perinteisiä katu-, aukio- ja toritiloja suosivaa postmoder- nismia ja uusurbanismia.

”Katsella voi kiltisti – mutta koskea ei saa. Laajat nurmikot, kukkaistutukset – sinällään kyllä erittäin miellyttävät asiat – passiivista ihailua [...]” kuvaa sosiologi Paavo Seppänen seminaariesitelmässään Tapiolan toimintaympäristöä, mutta toteaa kuitenkin, että tutki- musten mukaan asukkaiden enemmistö sanoo viihtyvänsä erittäin hyvin.
Ihmisiä polkuveneillä Tapiolan keskusaltaalla.
KAMU, Teuvo Kanerva 1966.

Neljä kuukautta vuonna 1967 järjestetyn Tapiola tänään- seminaarin jälkeen oli Jaakko Pakkasvirran ohjaaman lähiökriittisen, Tapiolaan sijoittuvan elokuvan *Vihreä leski* ensi-ilta. Elokuvassa haluttiin tuoda esille ”eliitti-Tapiolan” sosiaalisen ja rakennetun ympäristön takajulkisivu.

62. Maisala 2008, 205–208.

TAPIOLAN JULKISET ULKOTILAT – NYT JA ENNEN

TAPIOLAN 70/75 VUOTTA PÄHKINÄNKUORESSA

Hagalundin puutarhakaupungin peruskivi muurattiin 5.9.1953 Mäntytornin edessä kulkevan keskuslämmityspotken betonikuoren alle. Viitisen vuotta aikaisemmin Uudenmaan lääninhallitus oli hyväksynyt Meurmanin laatiman Hagalundin rakennussuunnitelman. Samoihin aikoihin Teknillisen korkeakoulun siirtyminen naapuriin Otaniemeen oli varmistunut.

Tapiolan taustoista ja rakentamisvaiheista on julkaistu runsaasti niin tutkimuksia ja artikkeleita kuin tiedotteita ja muistelukirjojakin. Tässä selvityksessä paneudutaan historiaan lähinnä siltä osin kuin on tarpeen torien, aukoiden ja solmukohtien olemuksen ymmärtämiseksi. Sitä varten on joka tapauksessa kuljettava 75 vuoden mittainen taival kaupunkirakentamisen muuttuvia käytänteitä ja aatteita.

Tapiolan, erityisesti sen keskusta-alueen, vaiheet voidaan karkeasti jakaa kolmeen osaan: rakentamisvaihe noin 1945–1970, vakiintunut vaihe noin 1970–2005 ja edelleen käynnissä oleva muuntumisvaihe.

Summittaisia vuosilukuja voidaan perustella seuraavasti: 1945 alkanut jälleenrakentamiskausi tarkoitti ennen näkemätöntä kaupungistumista ja esikaupungistumista sekä kaikenpuolista teknistaloudellista, sosiaalista ja kulttuurista modernisaatiota. Tapiolan synty ja varttuminen on osa tätä kansallista tarinaa. 1960- ja 1970-lukujen vaihe oli yleiskulttuurisesti harvinaisen voimakas murros. Espoo muuttui näillä main myös hallinnollisesti kaupungiksi. Vuosi 2005 (tai jakso 2005–2010) taas edustaa murrosta, johon liittyvät länsimetropäättöksen valmistelu ja tekeminen, metron toteuttaminen, Espoon kaupungin ns. 3T-strategia (Apila-malli) ja Aalto-yliopiston perustaminen. Vuonna 2010 hyväksyttiin Tapiolan keskuksen uudistamisen periaatteet. Muuntumisvaihe alkaa olla kaavoituksen

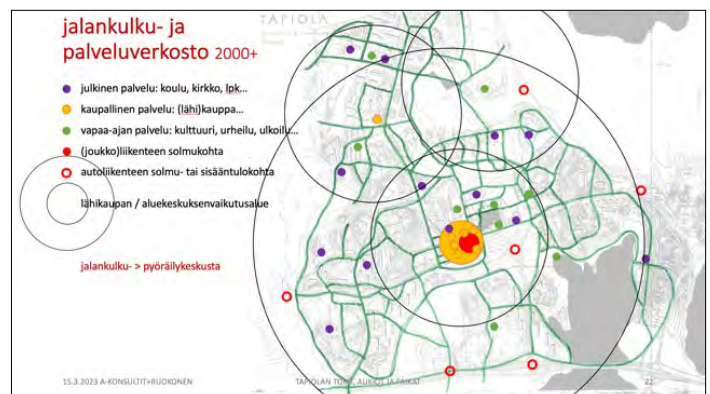
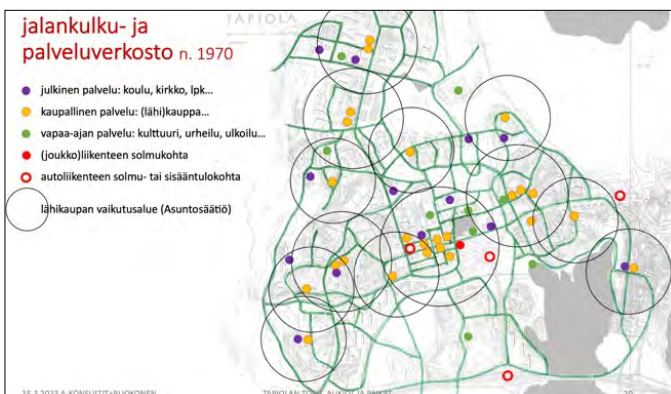
osalta pääosin valmis ja jatkuu pistekohtaisina kehittämis-toimenpiteinä. Torien, aukoiden ja solmukohtien osalta suunnittelutarpeita on lähitulevaisuudessa keskustassa. Muualla taas pistemäisen täydennysrakentamisen ohella ajankohtaisia ovat ylläpito-, suojele- ja muutoksensymykset.

Meurmanin kaavaa alettiin tarkistaa jo vuodesta 1951 alkaen. Tehtävä annettiin nuorempaa polvea edustaneelle ryhmälle, jonka muodostivat Aulis Blomstedt, Aarne Ervi, Viljo Revell ja Markus Tavio. He olivat itse esikaupunkien kasvatteja, koulutettu 1930-luvun modernismiin. Heille tärkeä esikuva oli muun muassa Le Corbusier, ja tavoiteltu ympäristö oli ennemmin *Siedlung* tai *New Town* kuin puutarhakaupunki. Kun Tapiolassa vielä taloudelliset realiteetit peräänkuuluttivat kerrostalovaltaisuutta, korkeampaa ja tehokkaampaa rakentamista ja teollista rakennustekniikkaa, Meurman vetäytyi herrasmiesmäisesti ja antoi nuoremmille tilaa Inkeri Siltavuoren jatkaessa käynnissä olleita kaavoitustehtäviä.

KOKONAISRAKENNE JA INKREMENTAALINEN SUUNNITTELUTAPA

Bror Söderman kuvaa kaavoituksen kulkua vuonna 2003 tehdyssä Tapiolan 50-vuotisjuhlahaastattelussa:

*Tapiolassa kaavoitusperiaate oli erikoinen mutta nopea. Asuntosäätiö maanomistajana sai itse kaavoittaa. Ensin suunniteltiin talot ja alun perin Otto-livari ”Mörri” Meurmanin laatimaa kaavaa muutettiin sen mukaan. Arkkitehdit saivat suunnitella kadun molemmilla puolilla olevat talot. Sen vuoksi Tapiolasta tuli laajojen viheralueiden ja korkeatasoisen arkkitehtuurin muodostama kokonaisuus. [– –] Organisaatio oli suppea ja koordinointi helppoa. Hertenillä oli hyvät henkilökohtaiset suhteet Asuntosäätiön taustajärjestöihin ja muihin johtohenkilöihin.*⁶³

Pohjakartta, reitistö ja palvelupisteet eivät edusta tiettyä, yhtenäistä ajankohtaa, vaan kuva pyrkii havainnollistamaan tilannetta ”Asuntosäätiö-Tapiolan” valmistumisvaiheessa 1960–1970-lukujen vaihteessa. Vertailun vuoksi on esitetty nykytilanne samalle karttapohjalle piirrettynä. A-Konsultit.

63. Tapiola 2003.

Tapiolan puutarhakaupunki. Asuntosäätiön puutarhakaupunki käsittää keskustan ja kolme lähiötä. Kartalla näkyy myös Hakan omistamien maiden suunniteltu rakentaminen Hakalehdossa ja Tapiolantien varressa. Kartan on laatinut Espoon asemakaavaosasto 1960-luvun alussa. *Arkkitehtuurimuseo.*

Asuntosäätiöllä oli suunnitteluvapaus mutta myös toteutamisvastuu. Vaikka kaavoitusprosessi sujuikin ilman raskasta byrokratiaa, oli säätiön sisäinen tarkastustoiminta ja laadunvarmistus (rakennusvalvonta) varsin perusteellista niin asuntoratkaisujen kuin tielinjaustenkin osalta.

Meurmanin Hagalundin rakennussuunnitelman eri vaiheiden jälkeen maankäytön suunnittelu Tapiolassa ei edennyt kokonaisvaltaisesti minkään osayleiskaavan tapaisen yleissuunnitelman pohjalta, vaan inkrementaalisesti alue alueelta. Tämä oli mahdollista ja tarkoituksenmukaista nimenomaan itsehallinnollisen Asuntosäätiön ohjausvalan ansiosta. Se mahdollisti monialaisen kokonaiskehittämisen. Vastaava käytäntö oli vallalla Ison-Britannian uusien kaupunkien suunnittelussa (*New Towns Act 1946*) 1950–1960-luvuilla, samaan aikaan kuin ”Asuntosäätiö-Tapiolaa” toteutettiin ja hallinnoitiin.

Keskusta oli suunniteltu palvelemaan Tapiolan asukkaiden lisäksi myös ulkopuolisia käyttäjiä. Vuonna 1966 asemakaavalautakunta antoi arkkitehtitoimisto Juutilainen–Kairamo–Mikkola–Pallasmaalle yleiskaavatyöhön liittyvän toimeksiannon koskien Tapiolan aluekeskuksen seutu- ja yleiskaavallista kytkentää, mitoitus, aluekeskuksen suunnittelun lähtökohtia ja alustavaa luonnostelua. Samana vuonna valmistunut strukturalistiseksi luonnehdittu selvitys sisälsi kolme vaihtoehtoa. Selvityksen pohjalta päätettiin, että keskusta sijaitsee nykyisellä paikallaan, mutta sen painopiste siirtyy etelämmäksi. Asemakaavaratkaisun kehittäminen annettiin arkkitehtitoimisto Timo Penttilälle, ja jalankulkukanteen pohjautuva asemakaavaratkaisu vahvistettiin 1974.⁶⁴

64. Itkonen 1994, 39–40.

KORTTELIRAKENNE JA PALVELUJEN MERKITYS PAIKKOJEN VERKOSTOSSA

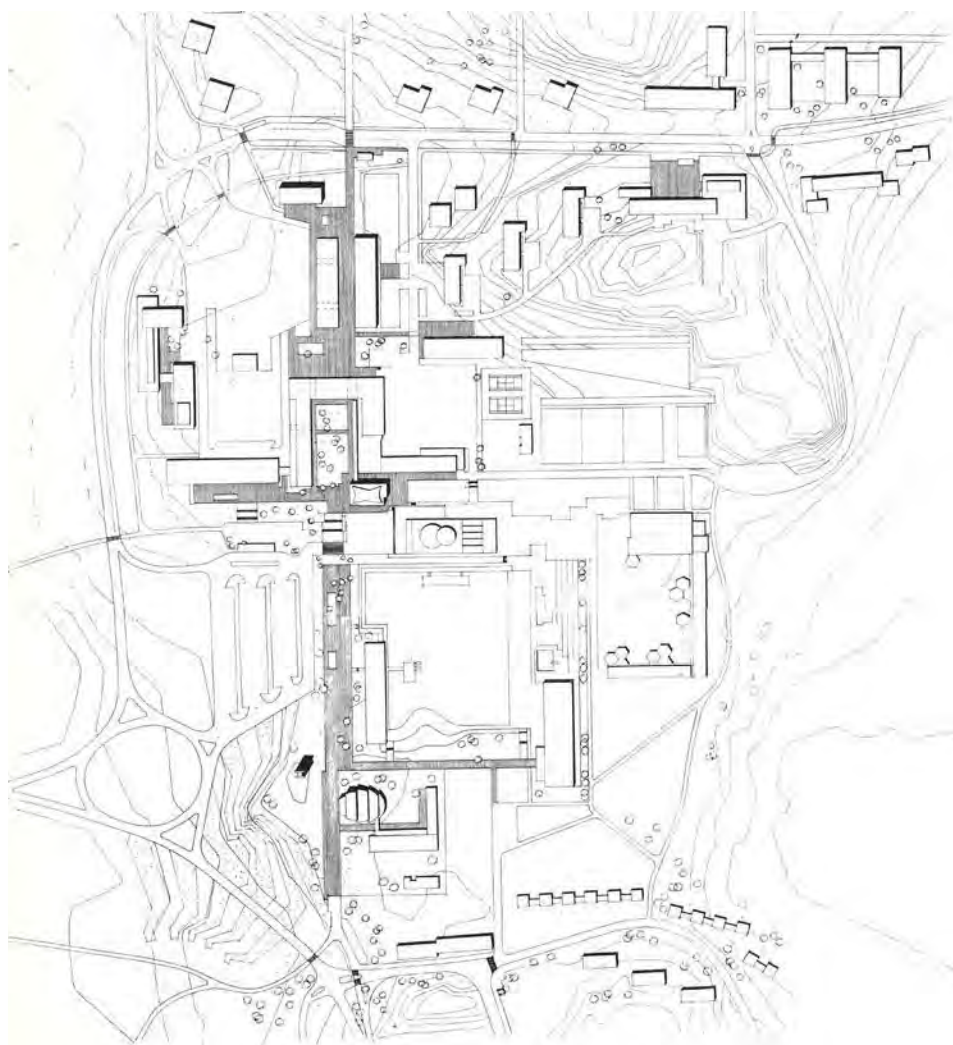
Käyttäjän arjessa yhdyskuntarakenne tarkoittaa pitkälti paikkojen verkostoa, jonka keskipisteenä toimii oma asunto. Paikkaa ja tähän mahdollisesti liittyvää aukiota luovia toimintoja ovat palvelut (kauppa, koulu, päiväkotit ja muut julkis palvelut, kirkko, erilaiset virkistys- ja vapaa-ajan toiminnot), liikkuminen (risteykset, linja-auto- ja juna-asemat, pysäkit, pysäköintikeskittymät) ja historialliset tai maisemalliset nähtävyydet.

Von Hertzen oli ylpeä siitä, miten hyvin asukkaiden palvelutarjonta toteutettiin rakentamisen tahdissa:

Myymälät, isännöitsijätoimisto, pankki ja posti avasivat ovensa samoina päivinä, kun ensimmäiset asukkaat muuttivat kaupunkiinsa. Toisen rakennusvaiheen valmistuttua oli Tapiolalla jo oma 350 paikkainen elokuvateatterinsa, 3 pikku kahvilaa, 3 siirtomaatavara-, 3 maito- ja leipä-, 2 liha- ja kala-, 3 tekstiilimyymälää ynnä taloustavara-, rohdos- ja kirjakaupat, 2 kampaamoja sekä keskusautotalli ja autohuoltoasema. Eri kiinteistöihin hajakeskitettynä oli riittävä määrä konepesuloita kuivaushuoneineen, saunoja ja askartelutiloja.⁶⁵

1950-luvun alussa oli tavallisinta sijoittaa liiketiloja asuinrakennusten pohjakerrokseen. Erilliset myymälärakennukset ja ostoskeskukset yleistivät 1950-luvulta alkaen, syynä muun muassa uudet hygieni- ja kylmäsäilytysvaatimukset ja yleistynyt itsepalveluperiaate.

Lähiökeskukset suunniteltiin palvelemaan 5 000–6 000 asukasta, ja ne sijoitettiin siten, että ne pystyisivät pitämään palvelukykynsä vetovoimaisesta keskustasta huolimatta. Tärkeä periaate oli myös matalan ja korkean rakentamisen sijoittuminen lomittain, jolloin riittävä asukastiheys takasi lähipalvelut myös pientalojen asukkailla. Kauppakamarin näkemys oli, että etäisyys kodin ja lähimyymälän välillä saisi olla korkeintaan 250 metriä, mutta joissakin näkemyksissä 400 metriäkin on pidetty kohtuullisena matkana. Paikalliskeskusten laajemman palveluvalikoiman vaikutusalue oli noin 800–1 500 metriä ja Heikintorin tapaisten keskittymien jopa 5–10 kilometriä.⁶⁶

1:5000

Pääurakoitsijat: Rakennustoimisto A. Puolimatka Oy, vast. mest. rkm T. Viherketo, M. Aalto, J. Sundén. Rakennusura Oy, vast. mest. rkm V. Mallenius.

Alaurakoitsijoita ja hankkijoita: Maankaivu ja louhinta: Louhintaliike Karppinen. Vesi-, viemäri- ja lämpöjohtotyöt: Onninen Oy, Suomen Hissi ja Lämpöjohto Oy. Ilmastointi: Suomen Puhallintehdas Oy. Maalaus: J. Mellais Oy. Julkisivuelementit: Julkisivurakenne Oy. Ovet ja ikkunat: Puutyötehdas Tuominen Oy. Turvaovet: Kolho Oy. Palaolet: Teräsovi Oy, Halava Oy. Lattiapäällysteitä: Yhtyneet Muovitehtaat Oy. Vuorivillaa: Porraisten Kalkkivuori Oy. Kattolaattoja: Myllykosken Paperitehdas Oy. Käteaineet: Outokumpu Oy. Porraspäällysteitä: Suomen Kumitehdas Oy. Muovilevyjä: Finnacryl, Falcken & Co.

2, 3

Valokuvia pienoismallista.
Fotografier av modellen.
Photographs of model.

4

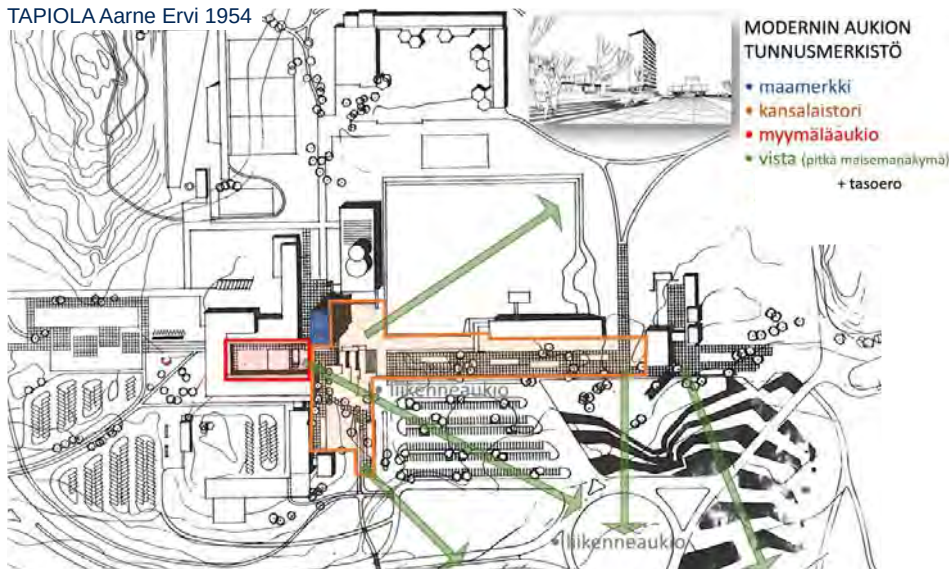
Keskusta kesällä 1961 idästä katsottuna.
Centrum sett från öster sommaren 1961.
The centre seen from the east, summer 1961.

5

Asemapiirros.
Situation.
Site plan.

193

→ P

Modernistisen esikaupunkiaukion tilarakenne on pitkälti vastakkainen traditionaaliseen kaupunkitorin verrattuna. Kun urbaani tori tyypillisesti muodostuu yhtenäiseen korttelirakenteeseen "koverretusta" aukosta, modernistinen aukio syntyy vapaaseen tilaan sijoitettujen rakennuskappaleiden väleihin. Maamerkkirakennus kiinnittää aukion maastoon ja pitkien näkymien avulla maisemaan. Maamerkin ympärille ryhmittyvät eri käyttötarkoituksia palvelevat pienimittakaavaisemmat ja suljetummat aukiotilat ja pääraitit. Tämä Ervin keskustaan sovellettava aukiotyyppi on toki yksi monista, mutta kuvastaa havainnollisesti avoimen rakennustavan ihannetta. A-konsultit.

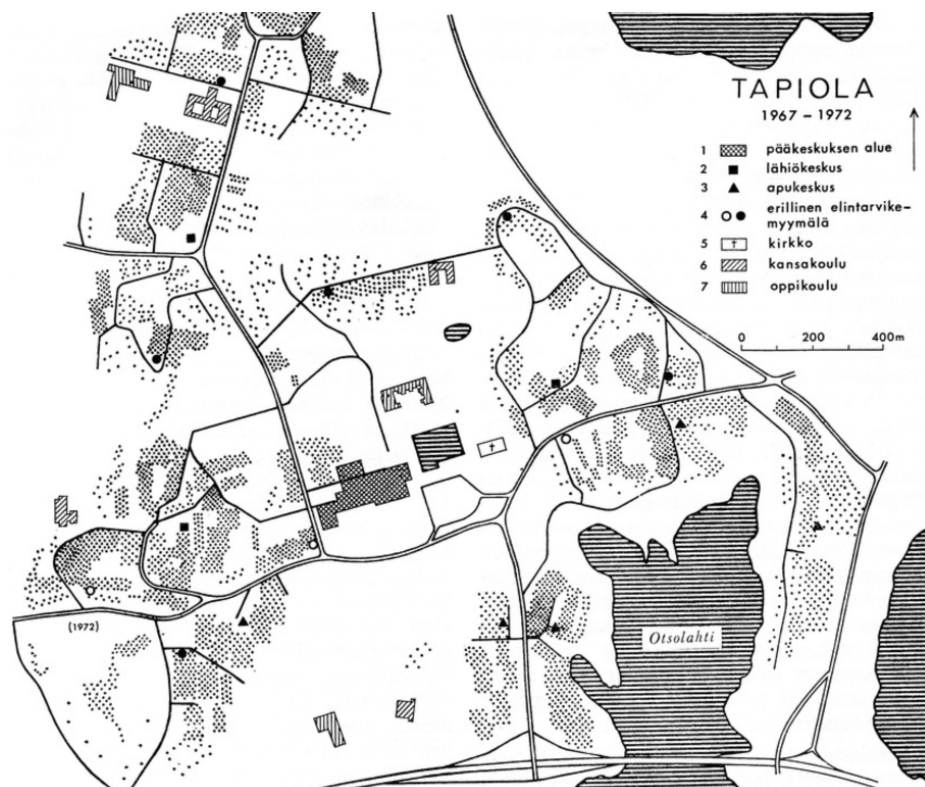
Ervi viittasi kilpailuehdotuksen selostuksessa Meurmanin esittämään periaatteeseen:

Jokaisessa yli 10 000 asukkaan asumasolussa tulisi nykyisin yleistyneen käsityksen mukaan olla vain yksi, mutta sangen monipuolinen ja tiivis kauppakeskus pienoistavarataloineen, jotta puutarhakaupunkien asuntoalueiden asujaimistot eivät liiaksi hakeutuisi kaupunkien vanhan-kaisten katujen kahlehtimiin myymälöihin ja lisäksi muutenkin ylikuormitettua liikennettä.⁶⁷

Toimiva palvelujärjestelmä ja myymäläverkoston suunnitelmallinen toteuttaminen olivat Asuntosäätiön keskeisiä tavoitteita. Palvelujärjestelmän neljä tasoa muodostivat asuntokaduilla sijaitsevat elintarvikemyymälät, lähiöiden alakeskukset, lähiökeskukset ja ylimmän tason Tapiolan kaupunkikeskus.

Helsingin yliopiston maantieteen professori Leo Aario tutki vuonna 1972 Tapiolan palvelutarjontaa. Selvityksen mukaan alueelle sijoittui pääkeskuksen ohella 3 lähiökeskusta, 5 apukeskusta ja 9 erillistä elintarvikekauppaa, joista 3 oli kuitenkin lopettanut toimintansa vuoden 1967 jälkeen.

Nykyisin pääkeskuksen ulkopuolella toimii vain yksi päivittäistavaramyymälä Pohjantorilla. Toinen sijaitsee selvitysalueen ulkopuolella Kalevalantiellä. Aarion karttakaaviossa huomioitavaa on se, että pääkeskuksen lähituntumassa asutusta oli ainoastaan Pohjantien varrella, joten lähimyymälät olivat hyvin tärkeitä asukkaiden kannalta, ja muodostivat väistämättä paikallisia solmukohtia. Kaaviosta voi myös päätellä kuinka keskeisiä koulurakennukset olivat Pohjois-Tapiolan identiteetin kannalta.⁶⁸

Väestön jakautuminen ja palvelut. Piste vastaa neljää asukasta. Toimintansa vuoden 1967 jälkeen lopettaneet elintarvikekaupat on merkitty avoimin ympyröin, jatkuvasti toimivat mustin. Kuva ja kuvateksti: Aario 1972.

67. Lahti 2006, 121.

68. Aario 1972, 168–179.

JULKISET ULKOTILAT KAUPUNKI- JA KORTTELIRAKENTEESSA

Tässä yhteydessä tarkastellaan aukioita ja julkisia ulkotiloja koko Tapiolan mittakaavassa. Tapiolan keskustan osalta käsitellään vain Ervin aikaista ydinaluetta, joka loi identiteettiä koko yhdyskunnalle. Yksilöidymmin aukioita ja niiden kehitysvaiheita käsitellään raportissa myöhemmin.

KESKUSTAN TORIT JA AUKIOT: ERVIN KESKUSTASUUNNITELMA

Tapiolan keskustaa koskeva arkkitehtuurikilpailu järjestettiin vuonna 1953, ja alueen suunnittelu eteni Aarne Ervin voittaneen ehdotuksen pohjalta varsin nopean mutta monivaiheisen prosessin kautta.

Toteutunut keskustasuunnitelma osoittaa, miten vahvaa tilan tuntua voidaan luoda pääasiallisesti avoimen rakennustavan puitteissa. Suunnitelmasta on tunnistettavissa monia modernistisen ("corbulaisen") tilakäsityksen mukaisia osatekijöitä. Yksi vahva, hahmoltaan tunnistettava maamerkki, Keskustorni, naulaa keskustan paikan yhdyskuntarakenteessa ja suurmaisemassa. Kansalaistori luo perustason yhteisöllistä toimintaa varten ja toimii välittäjänä rakennetun ympäristön ja luonnon välillä. Tapiolassa kansalaistori muodostuu ristikkäisistä päämaisematilaa reunustavista "laitureista", joilla ihmiset liikkuvat ja kohtaavat ja joilla voidaan järjestää monenlaisia ihmisen mittakaavaisia tapahtumia. Kansalaistoriin kytkeytyy toiselta puolelta intiimi puolisoljettu myymäläaukio, joka luo suojaisen ympäristön arjen elämän kehikseksi. Toisella puolella sijaitsevat avarat liikenneaukiot ja Keskusaltaan juhla-aukio. Laajat maisemanäkymät, vistat, tuovat avaruutta ja orientoitavuutta. Tasoerot korostavat näkymiä (esimerkiksi pysäköintialueen yli) ja jäsentelevät lähimiljöön eri tiloja ja reittejä. Pääakseli Tapionraitti sitoo elementit toisiinsa ja osaksi koko yhdyskuntarakennetta.

Tähän kokonaisasetelmaan on vuosikymmenten kuluessa kytkeytynyt suuri määrä aukioita, kulkureittejä ja solmu-

kohtia, jotka ovat laajentaneet keskipisteen ympärille muodostunutta palvelukeskittymää kaupunkimaiseksi korttelirakenteeksi. Jossain vaiheessa vanha ydin uhkaa jäädä toissijaiseksi suojelukohteeksi.

OSTOSKESKUKSET

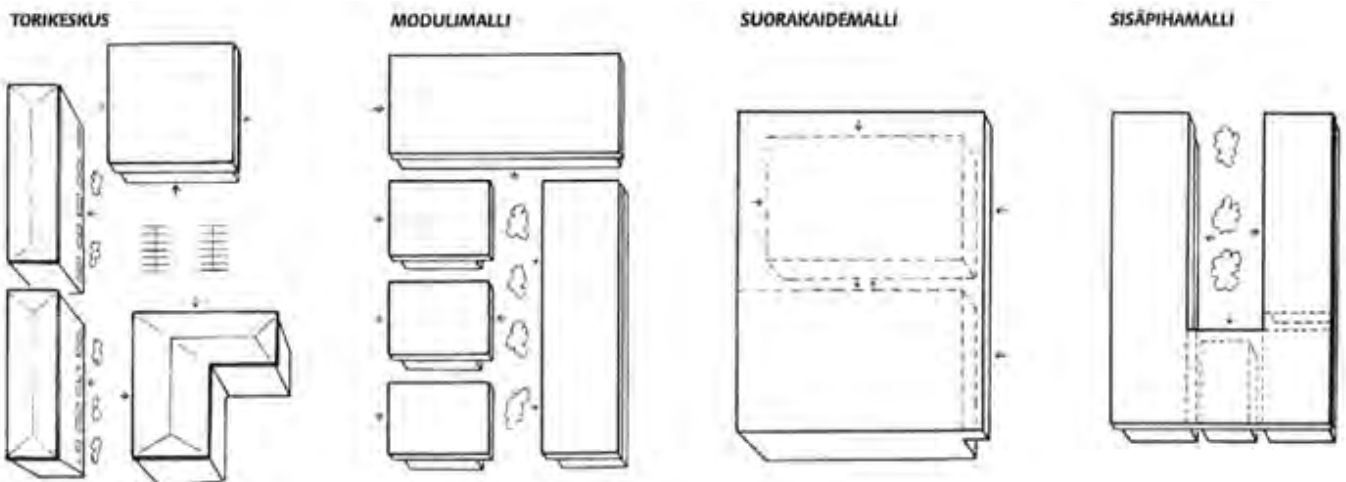
Kaupan alalla laajat muutokset mm. myymäläverkoston ja -tilojen suhteen olivat vasta alkaneet Tapiolan rakentamisen aikoihin. Alkuvaiheen yksittäisten, valikoimaltaan suppeiden tiskin yli -myymälöiden rinnalle ja tilalle tulivat yhteisiin liikekiinteistöihin ryhmittyvät, itsepalveluun perustuvat ostos- ja myöhemmin yhä laajemmat kauppakeskukset. Lähimyymälät saivat väistyä.

Vanhat ostoskeskukset ovat kautta Suomen taantuva tai katoava ympäristökategoria. Pohjantorilla on alueen ainoa vielä toimiva keskustan ulkopuolinen elintarvikemyymälä, mutta kokonaisuudessa "ostarin" tunnelma on uinuva.

Ari Luukinen ja Tuomas Santasalo ovat tutkimuksessaan vuodelta 1990 jaotelleet suomalaiset ostoskeskukset neljään ryhmään: torikeskustyyppi, moduulimalli, suorakaide-malli ja sisäpihamalli.

Ostoskeskustyypeistä vanhin on torikeskustyyppi. Siinä yksi tai useampi erillinen liikerakennus ympäristöineen muodostaa yhtenäisen palveluita tarjoavan alueen. Osa liiketiloista voi olla sijoitettuna myös asuinrakennusten pohjakerroksiin.

Moduulimallissa liiketilat on ryhmitelty pienempiin rakennuksiin keskusaukion tai sisäpihan ympärille. Rakennusten väliin jäävät käytävät ovat joko katettuja tai kattamattomia. Sisäänkäynti liiketiloihin tapahtuu monelta ostoskeskuksen sivulta.

Suomalaiset ostoskeskustyyppit. Tapiolassa kaikki ostoskeskustyyppit ovat edustettuina. Mäntytori ja Oravannahkatori edustavat tyyppiä "torikeskus", Pohjantori tyyppiä "moduulimalli", Heikintori tyyppiä "suorakaide-malli", joskin kaksikerroksiseksi kehitettynä, ja Tapiontori tyyppiä "sisäpihamalli".
Luukinen & Santasalo 1990.

Suorakaidemalli on ulkotilojen näkökulmasta ostoskeskustyypeistä sulkeutunein. Sen sisäänkäynnit ovat ulkoseinustan puolella tai keskikäytävällä.

Neljäs tyyppi on sisäpihamalli. Siinä keskuksen liiketilat avautuvat torimaiselle oleskelupihalle. Ulkoseinät ovat yleensä ikkunattomia, tai ainakaan niistä ei ole pääsyä liiketiloihin.⁶⁹

Tapiontorin U-mallinen ostoskeskus edustaa sisäpihamallia. Sen liiketilat avautuvat pääosin sisäpihalle, tosin liiketiloihin on käyntejä myös rakennuksen sivuilta ja Sampotorin suunnasta. Mäntytori ja Oravannahkatori ovat torikeskuksia, ja Pohjantori ja Louhentori edustavat moduulimallia. Suomen ensimmäisenä katettuna ostoskatuna Heikintori antoi vuonna 1968 viitteen katettujen kauppakatuja ja torien tulevaisuudesta.

Ostoskeskusten tilalle alettiin 1970-luvun alussa rakentaa automarketteja, kuten Leppävaaran Maxi-Market (1971), pääteiden tuntumaan. Seuraavina vuosikymmeninä rakennettiin yhä suurempia, monipuolisempia ja kunnianhimoisempia kauppakeskuksia kaupunki- ja aluekeskusiin. Nämä, kuten Tapiolan Ainoa, eivät kuitenkaan kuulu tämän selvityksen piiriin. Oleellista on kuitenkin ymmärtää kaupalliseen palvelutarjonnan mittakaavallinen ero: siinä missä ostoskeskus alun perin palveli yhtä pienehköä lähiötä, hakeutuu kauppakeskukseen asiakkaita huomattavasti laajemmalta alueelta.

1980-luvun keskustalajaennuksessa syntyi talojen väleihin varsin kapeitakin kulkuväyliä, mutta Länsituulta voidaan pitää ensimmäisenä tilallisesti yhtenäisenä, tiiviinä "käytäväkatuna", jota Le Corbusier vierasti – olkoonkin, että Länsituuli on seinämiltään polveileva ja kevyelle liikkumiselle varattu. Katutila ei edusta Kirjo Mikkolan tarkoittamaa "perustasoa", vaan koetaan selvästi osaksi kansirakennetta.

Pohjantorin ostoskeskus vuonna 2023.

PIENAUKIOT JA SOLMUKOHDAT

Varsinaiset torit ja aukiot ovat Tapiolan kaltaisessa ympäristössä julkisen tilan erityiskohteita. Toisen kategorian muodostavat yhtenäiset viheralueet. Lisäksi kaupunkirakenteen sisältyy lukuisia muita merkityksellisiä paikkoja, solmukohtia. Paikat ja niiden väliset reitit sitovat kokonaisuuden yhteen toiminnalliseksi verkostoksi, yhdyskuntarakenteeksi

Asutusrakenteen sisällä tai laidoilla sijaitsevilla pienaukioilla, solmukohtilla ja tunnistepaikoilla voi muuttuneissa olosuhteissa olla edelleen tärkeä toiminnallinen, sosiaalinen tai (maisema-)arkkitehtoninen merkitys. Ne voivat toimia logistisina jakelupisteinä paketeille ja kauppojen kuljetuksille tai mikroliikkumisen (kaupunkipyörien, sähköpotkulautojen ja muiden liikkumisvälineiden) asemina. Niille voidaan sijoittaa katukoripallo-, pöytätennis-, kuntoilu- tai muita harrastusvälineitä. Ja ne voivat olla yhteisöllisten toimintojen, kuten viljelyn, konserttien, kyläjuhlien jne. tapahtumapaikkoja, riippuen paikkojen luonteesta ja sijainnista.

Selvityksessä on tunnistettu kahdeksan pienaukioiden ja solmukohtien kategoriaa:

- palvelurakennusten edustat ja sisäänkäyntialueet (arkadit, puolijulkiset käytävät ja sisätilat ym.)
- aukiomaiset pysäköinti-/pysäkkialueet
- puistomaiset, istutetut tai aukiomaisiksi rakennetut (laajat) katualueet
- orientoitumisen kannalta tärkeät kadunristeykset ja kääntöpaikat tms.
- asuinkortteleiden aukiomaiset puistikot (leikki- ja oleskelualueet)
- tiiviisti rakennetut jalankulkukadut/raitit
- puistojen ja niittyjen laidat ja "portit"
- muut tunnistettavat paikat osana paikkojen verkostoa

Solmukohtatyyppejä, havainnollistettuina valituin esimerkein, käsitellään raportin toisessa osassa toreja ja aukiota käsittelevien kohdekorttien jälkeen

69. Ramboll ja Espoon kaupunki 2021, 25.

AUKIOT, AUKEAT JA PUUSTIKOT MAISEMARAKENTEESSA

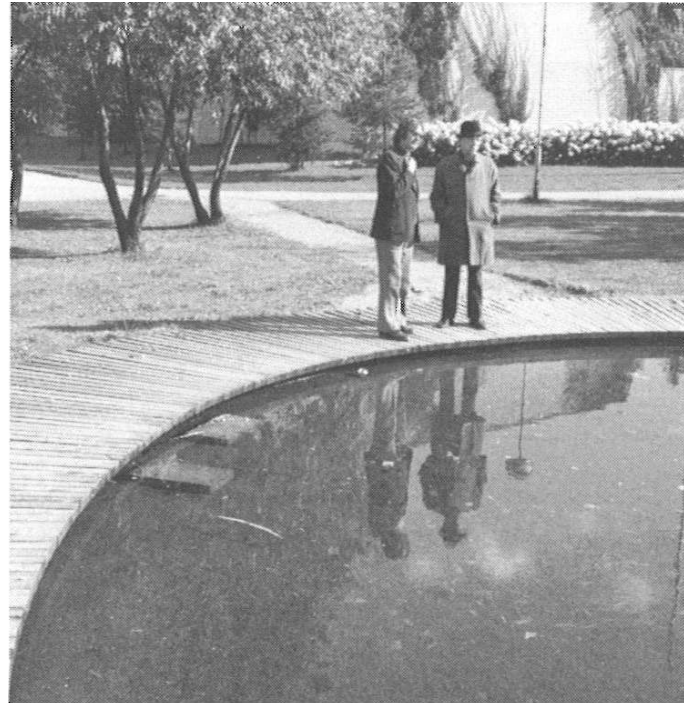
Tapiolassa, puutarha-, puisto- tai metsäkaupungissa, rakentamisen suhde viherrakenteisiin poikkeaa merkittävästi tyypillisistä 1960–1970-lukujen lähiöistä, sellaisina kun ne rakennettiin Olli Kivisen ”keuhkokaavion” (ks. sivu 14) hengessä tai myöhemmin ruutukaavasovelluksina. Kummassakin tapauksessa viheralueet olivat pääosin ”kaavoituksen jakojäännöksiä”, kuten Kivinen itse kuvaa vuonna 1959:

Asunnot, työalueet ja liikenneväylät voidaan sijoittaa kullekin parhaiten sopivalle alueelle ja eri alueitten väliin jää runsaasti asemakaavallisessa mielessä käyttämätöntä aluetta, jota yhteisellä nimellä kutsutaan viheralueeksi. Viheralueen ei välttämättä tarvitse olla järjestetty puistoaluetta, niin kuin yleisen käsityksen mukaan vielä muutamia vuosia sitten.⁷⁰

Tapiolassa sen sijaan yhdyskunta- ja maisemarakenteet ovat kiinteästi integroituneet toisiinsa. ”Järjestetty puistoalue” vaati toki myös hintansa: Tapiolassa asuntoyhtiöt maksoivat ”ruusuveroa”, joka oli tietävästi 10 mk/m²/kk⁷¹.

Maisemarakenneanalyysi vuodelta 2006 ennakoii myös tulevaa rakentamista. Kaavio pitää edelleen pääosin paikkansa, näkyvimmat poikkeamat koskevat maamerkejä.

Heikki von Hertzen (oikealla) Kaskenkaatajan vesialtaan äärellä.
KAMU.

VESI KAUPUNKI- JA MAISEMAKUVASSA

Vesi oli tärkeä aihe Tapiolan rakennetussa ympäristössä heti alkuvaiheista alkaen. Meurman muistelee 40 vuotta myöhemmin:

Virkistystarkoituksiin oli rakennettava uima-altaita sekä varattava rantoja ja järjestettävä venevalkamia.⁷²

Keskustakilpailussa ohjattiinkin kilpailijoita vaalimaan näköyhteyttä Otsolahteen sekä hyödyntämään TVH:n käytössä oleva syvä hiekkakuoppa [nykyinen Keskusallas], jossa oli uimakelpoinen lammikko.⁷³

Avoin meri oli lähellä, mutta kuitenkin erillisen retken (ja Jorvaksentien) takana. Sen sijaan Otsolahdesta (nimi pohjautuu vanhaan kylännimeen Björnvik) voitiin tehdä Tapiolan oma merenlahti tai ”sisäjärvi”. Se toimi näkymien vangitsijana, identiteetin antajana ja runsaiden aktiviteettien paikkana. Sieltä pystyi vuokraamaan soutuveneen ja siellä järjestettiin suosittuja kokkojuhlia. Venelaitureita rakennettiin ja laajennettiin vaihe vaiheelta. Lahdessa myös uitiin innokkaasti, vaikeivät vesi- tai pohjaolot olleetkaan ihanteelliset. Muillakin viheralueilla purot ja ojat toimivat paitsi osana hulevesijärjestelyjä myös lasten suosimina leikkiympäristöinä.

Luonnonveden vastineeksi Tapiolan ytimeen toivottiin jo keskustakilpailun ohjelmassa rakennettua lammikkoa tai allasta sorakuopan paikalle.

72. Meurman & Huovinen 1989, 209.

73. Arkkitehti Matti Visannin haastattelu Jan Mustosen kandidaatintyössä *Tapiola 2000-luvulla – puutarhakaupungin uhka vai pelastus?* Aalto-yliopisto 2021.

70. Re:Urbia 2023, 14.

71. Esko Kahri 2006, MTV:n haastattelu.

Palkintolautakunnan mielestä on sorakuoppa parhaimmin käytettävissä puisto- ja lammikkoalueeksi. Sen avaamisen kaivannon avulla etelään on suotavaa, sillä siten suodaan yhteys laajempaan Björnvikeniin [Otsolahteen] asti ulottuvaan puistoalueeseen ja saadaan siten myöskin vedelle luonnollinen lasku. Lammikkopuisto tarjoaa myös kiitollisen aiheen keskustan muotoilulle. Niinpä voidaan aukioilta niitä eri tasoihin porrastamalla saada vaikuttavia näkymiä alempana sijaitsevaan lammikkopuistoon. Veden pinnan nostaminen lammikossa nykyisestä luonnollisesta korkeudesta tuntuvasti ylemmäksi on mahdollista vain erikoisrakentein eikä liene välttämätöntä.⁷⁴

Ervi tekikin vesialtaasta tärkeän julkisen tilan, jonka ympärille keskeiset toiminnot ja rakennukset sijoituivat. Hän hyödynsi Pohjois-Suomen voimalaitosten rakennushankkeista saamiaan kokemuksia altaan pohja- ja reunarakenteiden suunnittelussa.

Juhana Lahden mukaan Ervi toivoi Keskusaltaasta veto-voimaista kohtaamisen paikkaa:

Suuren vesialtaan äärelle on tarkoitus järjestää ulkotarjoilua, uintia, soutelua, musiikkia, vaihtelevia vesisuihkuja, puutarha- ym. näyttelyitä jne. Näillä toimenpiteillä on tarkoitus lisätä puutarhakaupungin asukkaiden viihtyisyyttä ja tehdä puutarhakaupungin sydän varsinkin perheenympäristöjenkin asukkaat vapaa-aikoinaan hakeutuisivat.⁷⁵

Julkisten alueiden vesialtaiden (Keskusallas, uimahallin ulkoaltaat, kahluaaltaat) ja suihkulähteiden ohella ostoskeskusten edustoilla ja muilla puolijulkisten rakennusten korttelialueilla on ollut näyttäviä vesiaihteita. Julkisten kohteiden lisäksi myös taloyhtiöillä on ollut ja on edelleen omia uima- tai kahluaaltaita ja muita vesiaihteita.

Vesiaihteiden ylläpito koetaan haasteellisenä, ja joistakin vesiaihteista on luovuttu, näkyvimpänä esimerkkinä Tapiontorin suihkulähte. Myös Kaskenkaatajan ja Viisikon kahluaaltaat sekä Oravannahkatorin ja Louhentien ostoskeskusten vesiallas ovat poistuneet käytöstä. Kogenpuiston kartanoaikaisesta kaivostakaan ei enää kunnostuksen jälkeen saa vettä.⁷⁶ Yhteenvetona voi todetta, että:

[V]esiaihteita on Tapiolassa käytetty harkiten. Keskusallas on oikeutettu kiintopiste, ja sen rakentaminen sorakuoppasta merkkirakennusten ympäröimäksi vesipeiliksi on yksi mielenkiintoisista saavutuksista Tapiolan toteutuksessa. Keskustassa Tapiontorin suihkuallas tuo aukiolle sympaattista veden ääntä. Mäntytorilla altaan ja kellon yhdistelmä on paikan tunnusmerkkejä. Puistojen altaista Silkkiniityn kahluaallas ja Leimuniityn kulmikas allas ojan jatkeena ovat jäljellä. Kaskenkaatajanpuiston sympaattinen pyöreä allas on muutettu hiekkalaatikoksi. Myöhemmin keskusta rakennetut altaat kilpailevat mittakaavallaan alkuperäisten kanssa, eivätkä ne myöskään toiminnallisesti ole onnistuneet houkuttelemaan ihmisiä luokseen.⁷⁷

74. ARK 1–2/1956, 7.

75. Lahti 2006, 74, viittaa Ervin päiväamäyttömään käsikirjoitukseen.

76. *Helsingin Sanomat* 19.11.2018; Tapiola – the Garden City, 28.

77. Ruohonen 2003, 110.

Keskustan uudistamishankkeissa vesiaihteilla on kuitenkin nähty olevan merkittävä rooli:

Uutena elementtinä Kulttuuriakselille on esitetty osittain luonnonmukaista vesiaihteita, joka saisi alkunsa Tapiontorin nykyisestä suihkulähtealtaasta. Kulttuuriakselilla vesiaihe istutuksineen jakaisi luontevalla tavalla alueen eri toimintoihin (esim. jalankulku, pyöräily, leikki, tapahtumat). Rakennusten edustalle saadaan rauhoitettua oleskelualue, johon tulee ravintoloita ja kahviloita. – Vesiaihe jatkuisi kongressihotelli–teatteritontin ja tontin itäreunaan toteutettavan vesialtaan kautta Leimuniityn eteläreunan maastonmuotoja myötäilevää kanavaa pitkin Otsolahteen. Tällä tavalla saataisiin luonteva ja perusteltu, myös kevyen liikenteen reittinä toimiva yhteys ja merinäkö Tapiolan keskuksen ja Otsolahden välille. [—] Tapiolan keskus saataisiin näin samalla yhdistettyä mielenkiintoisella tavalla Espoon rantaraittiin. Kanavan päähän Otsolahden rantaan on lisäksi esitetty rantaravintola. Näin Tapiolaan syntyisi vaikuttava olemassa olevaa reitistöä täydentävä kehämäinen ulkoilureitti – promenaadi – joka tarjoaisi alati muuttuvat, mielenkiintoiset näkymät niin keskuksen kuin merellisen Otsolahden suuntaan. – Keskukseen länsipuolelle Tuulipuistoon on myös esitetty vesiaihe, joka toimisi hulevesien säännöstelyaltaana.⁷⁸

Näkymä Otsolahdelta 1955. Tästä se alkoi: ensimmäinen venelaituri. Oikealla "Kokkokivet", matalikko, johon kokkoniemeke rakennettiin talkootyönä. Tauno Marvala.

Otsonkallion pihalle pääosin luonnonaineksista rakennettu kahluaallas. Allas täytettiin muutaman vuoden jälkeen pelikentäksi. Taloyhtiön kotisivut.

78. Tapiolan keskuksen uudistamisen periaatteita; 9. Vesiaiheet Tapiontorilta Kulttuuriakselin kautta Otsolahdelle. Ksl 2.11.2010.

AUKIO JA JULKINEN TILA SOSIAALISENA NÄYTTÄMÖNÄ

Yksi varhaisen Tapiolan ominaispiirre oli vahva yhteisöllisyys: kolmannen sektorin, järjestötoiminnan, harrastuspiirien ym. vahva läsnäolo, mikä juontui pitkälti Asuntosäätiön taustaorganisaatioista. Yhteisöllisyys heijastui niin rakennusten kuin julkisen ja puolijulkisen tilan käyttöön.

Tapiola tänään -lehden numerossa 8/1957 von Hertzen julistaa kirjoituksessaan *Yhteenkuuluvaisuus ja yhteishenki luo viihtyvyyden*: "ME KAIKKI olemme huomispäivän kaupungin rakentajia, vastuu on jokaisen".

Von Hertzen puhuu korostetusti nuorison asemasta ja heidän vanhempiensa vastuusta:

Asuntosäätiö ei voi luoda tähän kaupunkiin viihtyvyyttä ja yhteishenkeä, ystävällisyyttä, avuliaisuutta ja naapurisopua. Tämä on tapiolalaisten itsensä tehtävä. [– –] Heidän [vanhempien] henkilökohtaisesta panostuksesta riippuu, mitä tietä Tapiolan nuoriso tulee kulkemaan. [– –] Tapiolan asukkaiden keskinäiseen kanssakäymiseen tuli – toivottavasti vain tilapäisesti – suurkaupunkilaisen pintapuolisuuden ja välinpitämättömyyden piirteitä, inhimillistä sulkeutuneisuutta ja kylmyyttä, suureksi vahingoksi yleiselle viihtyvyydelle. ⁷⁹

Rakennettu, tai Tapiolan kohdalla maisemaltaan muokattu, ympäristö monipuolisen sosiaalisen elämän mahdollistajana ja tukena oli von Hertzenille ja Asuntosäätiölle tärkeä aihe. Keskiössä olivat perinteiset perhearvot erilaisine ulkoilmatoimintoineen: liikunta, kävely, pyöräily, oleilu, peli, leikki, uinti ja veneily. Myös torikaupalle, kulttuuritilaisuuksille ja yhteisöllisille tapahtumille haluttiin osoittaa tiloja. Lasten lisäksi nuorisolle osoitettiin oma puisto, Kämpälämäki eli "Vallarit".

Tapiolan toinen, varsinainen keskusta poikkesi Mäntyviidasta avaralta tilarakenteeltaan, ei niinkään arkkitehtuuriltaan. Asukkaille tarjottiin korkealaatuista tilaa monenlaisine aktiviteetteineen ja näyttävine istutuksineen. KAMU

Aikalaislähteet⁸⁰ välittävät varsin yhtenäisen kuvan Tapiolan julkisista tiloista yhdyskunnan sosiaalisena näyttämönä. Järjestetty yhteisöllinen toiminta oli alkuaikoina intensiivistä. Painopisteitä olivat lapsiperheiden ja nuorten tarpeet ja odotukset sekä yleissivistävä ja yhteiskunnallinen toiminta. Toimintapaikkoja löytyi kerrostalojen pohjakerroksista, liikekiinteistöjen kellari- ja yläkerroksista, seurakunta- ja partiotiloista, kouluista ja urheilurakennuksista. Ulkotilojen osalta aktiviteetit suuntautuivat urheilu- ja ulkoilupaikoille, veden äärelle (veneily, uinti, kalastus) sekä tietyille puistoalueille kuten Vallareille, Silkkiniitylle tai uimahallin lähiympäristöön.

Laadukkaita, puistomaisia kävely- ja ulkoilureittejä korostivat sekä suunnittelijat että käyttäjät. Muodostuu kuva, että pitkäköjää kävely-yhteyksiä kolmesta lähiöstä keskustaan pidettiin tavoiteltavina, fyysistä ja henkistä hyvinvointia edistävinä ratkaisuin. Tämä oli ymmärrettävissä, kun päivätöispalvelut olivat tarjolla 250–400 metrin enimmäisvähäisyydellä asunnoista, mutta lähikauppojen varsin nopea väheneminen johti väijäämättä autonkäytön kasvuun.

Tapiolan ensimmäinen keskusta Mäntyviita tarjosi pioneerivaiheen asukkaille varsin monipuoliset palvelut elokuvateatteria, näköalakahvilaa ja bussipysäkkiä myöten. Viimeksi mainittu siirrettiin kuitenkin pois häiritsemästä varsin vilkasta jalankulkuelämää. KAMU, Pehr-Erik Bäckström 1957.

80. Mm. Ossi Hiisön reportaasikirja *Tapiola – onnellisten ihmisten kylä* (1970), Kaari Utrion romaani *Ruusulaakso* (1982) sekä tuoreemmat muistelukirjat ja FB-sivustot.

79. von Hertzen 1957.

KESKEISET HUOMIOT

- Viheralueet ovat (taloyhtiöiden yhteisten tilojen jälkeen) asuinalueilla paikkoja, joissa asukkaat juttelevat eniten toisilleen. Tämä korostaa luonnon sosiaalisesti ja kulttuurisesti tärkeää roolia suomalaisilla asuinalueilla ja on kansainvälisestä näkökulmastaakin kiinnostava.
- Muiden sosiaalisen kanssakäymisen paikkojen välillä on suurempia eroja väestöryhmien välillä. Leikkipaikat ja koulut ovat lapsiperheille tärkeitä "kolmansia paikkoja", nuorille ja yksinasuville taas tärkeämpiä ovat juomaa ja ruokaa tarjoavat paikat.
- Paikallisten kohtaamispaikkojen olemassaolo vaikuttaa olevan asukkaille tärkeää. Valtaosan mielestä verkkoviestintä ja sosiaalinen media ei ole vähentänyt näiden fyysisten kohtaamispaikkojen tarvetta.

Asuinalueiden sosiaalisen vuorovaikutuksen paikat.
Re:Urbia-tutkimus 2023, 83.

Anja Kervanto-Nevanlinna kuvaa kokemuksiaan sosiaalisen näyttämön muuttumisesta:

Jotain vanhasta on säilynyt paremmin. Kauempana keskustasta väljästi ripotellut asuinrakennukset näyttävät kuin juurtuneilta maisemaan, puusto ja pensaat ovat kasvaneet niihin kiinni. Talojen välistä kaartuvat kadut vaikuttavat vanhoilta kyläteiltä, koska ne ovat kapeita eikä niillä ole jalkakäytäviä niin kuin kaupungeissa. Syksyn varisseiden lehtien keskellä kuva on tuttua Tapiolaa – ihmisetkin puuttuvat, niin kuin traditioon kuuluu. Tähän maisemaan on helppo projisoida haaveitaan, jos ne ovat romanttisia ja nostalgisia. – Jos kauniina kesäpäivänä noin kello kymmenen maissa aamupäivällä hakeutuu Tapiontorin tai Keskustornin äärelle kohtaan, josta kuuluisimmat Tapiola-näkymät on kuvattu, voi tavoittaa häivähdyksen entisestä, edellyttäen että onnistuu katsomaan ohi kummallisten uusien liikkeiden mainostulvan. Muualla keskustassa, jalankulkuraiteilla ja aukioilla, Tapiola-odotuksia ei ole eikä siis myöskään pettymyksiä. Kaupunkimainen vilkkaus ja paikalla liikkuvien ihmisten elämä kyllä korvaavat moninkertaisesti vanhat jähmettyneet kuvat kylmän kauniista puutarhakaupungista.⁸¹

NYKYTILA ESIKAUPUNKIALUEILLA TUTKIMUSTEN VALOSSA

Ympäristöministeriön lähiöohjelman 2020–2022 puitteissa tehty laaja tutkimus lähiöiden nykytilasta ja kehityksestä julkaistiin keväällä 2023 (Re:Urbia). Yhtenä tarkasteluna oli Espoon Matinkylä.

Tutkimuksessa luodaan yleiskuva esikaupunkirakenteen kehityksestä 1900-luvun jälkipuoliskolla. Nykynäkökulmasta katsoen keskeisiä aiheita ovat esimerkiksi palveluiden kehitys sekä julkisten tilojen merkitys sosiaalisen elämän tapahtumaympäristöinä. Havaintoja ja johtopäätöksiä voidaan pitää relevantteina myös Tapiolan perinteikkäiden lähiöiden kohdalla. Tutkimuksesta nähdään hyvin selvästi, että viheralueet ovat asukkailleen tärkeitä myös paikallisen sosiaalisen elämän kannalta.

Viheralueiden hyvä saavutettavuus oli yksi lähiöiden rakentamisen kulmakiviä, ja niiden saatavuuden ja laadun ylläpitäminen myös jatkossa on alueiden vetovoiman ja asukkaiden hyvinvoinnin kannalta tärkeää.⁸²

Aukioiden ja muun julkisen ulkotilan käyttö muuttuu fyysistä ympäristöä nopeammin ja dramaattisemmin. Toiminnallisia ja sosiaalisia аспектеja on vaikea mitata ja arvioida, eikä säilyneisyydestä ole mielekästä puhua. Silti julkisen tilan kuten aukioiden merkitys käyttäjien näkökulmasta on keskeinen näkökulma.

Tapiolan keskustan julkiseen tilaan on aina kuulunut mahdollisuus aktiivisen urheilun ja ulkoilun harrastamiseen myös talvisin.

81. Kervanto-Nevanlinna 2000.

82. Re:Urbia-tutkimushanke 2023, 78.

TAPIOLAN AUKIOIDEN VAALIMINEN JA KEHITTÄMINEN

Selvityksen toisessa osassa keskitytään Tapiolan keskeisiin julkisiin ulkotiloihin sekä lähiöittäin että kohdekohtaisesti.

Aluksi tarkastellaan kaupunkitilojen arvottamisen periaatteita ja esitetään yleisiä suosituksia ympäristön kehittämiseksi. Tapiolan keskeisiä aukioita ja tilakokonaisuuksia käsitellään tarkemmin kohdekorteissa. Korttien tavoitteena on kuvata kohteiden aate- ja rakennushistoriallisia vaiheita sekä nykytilaa tulevien kunnostus- ja kehittämistoimenpiteiden pohjaksi.

Näkymä Itärannan ostoskeskuksen aukiolle etelästä. Asuinrakennuksen yhdeltä sivulta reunustama aukio ei tunnu julkiselta, vaan ennemminkin puolijulkiselta tilalta tai pihalta.

TAPIOLAN AUKIOIDEN VAALIMINEN JA KEHITTÄMINEN

ARVOT JA ARVOTTAMINEN

ARVOTTAMISPERUSTEET JA -METODOLOGIAT

TAPIOLAA KOSKEVA ARVOTTAMINEN

SELVITYKSESSÄ KÄYTETTY ARVOTTAMISMENETTELY

SUOSITUKSET TAPIOLAN

JULKISEN ULKOTILAN KEHITTÄMISEKSI

TAPIOLAN JULKISET ULKOTILAT

OSA-ALUEITTAIN

OSA-ALUEET JA RAKENNUSVAIHEET

NIMISTÖ

ITÄISET LÄHIÖT

LÄNTISET LÄHIÖT

POHJOISET LÄHIÖT

KESKUSTA YMPÄRISTÖINEEN

38

40

40

41

43

44

46

46

46

46

50

54

56

KOHDEKORTIT – AUKIOT JA TILASARJAT

66

1. KESKUSALLAS–ALTAANPÄÄTY

68

2. AARNE ERVIN AUKIO

– HEIKKI VON HERTZENIN AUKIO –TAPIONTORI

88

3. KULTTUURIAUKIO

104

4. SAMPOTORI–LÄNSITUULENAUKIO

114

5. LÄNSITUULI–LÄNSITUULENSILTA

–MERITUULENTORI

130

6. TAPIONAUKIO–TUULIKINSILTA

140

7. TAPIONRAITTI

154

8. ORAVANNAHKATORI

164

9. MÄNTYTORI–MÄNTYVIITA–NEULASPUISTO

174

10. POHJANTORI

190

11. LOUHENTORI

198

12. ITÄRANNAN OSTOSKESKUS

208

13. WEEGEEN EDUSTA

218

KOHDEKORTIT – MUUT SOLMUKOHDAT

226

14. AUKIOMAISET KORTTELIPUISTOT JA YHTEISALUEET

228

15. JULKISTEN RAKENNUSTEN

SISÄÄNKÄYNTIPIHAT

230

16. ENTISTEN LÄHIKAUPPOJEN EDUSTAT

232

17. JALKAUTUMISKOHDAT

234

18. LIIKENTEEN JA LIIKKUMISEN SOLMUKOHDAT

236

19. KATUPIISTOT

– AJORADAN JA PIHAN YHDISTELMÄT

238

20. NIITTYJEN JA PUISTOJEN PORTIT

240

21. VENESATAMAT JA RAKENNETUT VESIAIHEET

242

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

244

ARVOT JA ARVOTTAMINEN

ARVOTTAMISPERUSTEET JA -MENETELMÄT

Julkisten kaupunkitilojen arvioinnista ja arvottamisesta kulttuurihistoriallisesta tai muustakaan näkökulmasta ei ole vakiintunutta metodologiaa. Tässä luvussa esitellään muutamia problematiikkaa eri suunnista lähestyviä julkaisuja. Selvityksessä käytetty arvottamismenettely ja -kriteerit pohjautuvat näihin julkaisuihin.

Ympäristöministeriön internetsivuilla on avattu kulttuuriympäristöön liittyviä keskeisiä käsitteitä (keskeiset arvot ja kriteerit lihavoituina):

KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Kulttuuriympäristö on yleiskäsite. Sillä tarkoitetaan ympäristöä, jonka ominaispiirteet ilmentävät kulttuurin vaiheita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Kulttuuriympäristöön liittyy myös ihmisen suhde ympäristöönsä ennen ja nyt; sille annetut merkitykset, tulkinnat ja sen erilaiset nimeämiset. Tarkemmin kulttuuriympäristöä voidaan kuvata käsitteillä kulttuurimaisema ja rakennettu kulttuuriympäristö. Kulttuuriympäristöön kuuluvat myös muinaisjäännökset ja perinnebiotoopit.

ARVO JA MERKITTÄVYYS

*Rakennetun kulttuuriympäristön ja kulttuurimaisemien arvoa määriteltäessä puhutaan mm. **historiallisista, rakennushistoriallisista, arkkitehtonisista, rakennusteknisistä, taiteellisista ja maisemallisista** arvoista. Kohteen arvon määrittämisessä (arkikielessä myös arvottaminen) käytetään vakiintuneita kriteerejä. Alueiden ja kohteiden hoito ja suojelu perustuu tunnistettuihin arvoihin ja niiden valtakunnalliseen, maakunnalliseen tai paikalliseen merkittävyyteen.*

KRITEERIT

*Seikka tai ominaisuus, jonka perusteella jokin voidaan erottaa muista, todeta tai todistaa oikeaksi; ratkaiseva tunnusmerkki. Rakennusten ja rakennetun kulttuuriympäristön määrittelyssä käytetään kriteerejä kuten **tyypillisyy, harvinaisuus, monipuolisuus** (kulttuurihistorialliset kerrokset), **säilyneisyys, alkuperäisyys**.*

Pohjoismaisesta vertaisaineistosta voidaan mainita yksi yritys määrittää julkisten tilojen kuten aukoiden ja puistojen kulttuurihistoriallisia arvoja: Tukholman kaupungin museon raportti *Kulturhistorisk bedömning av parker och grönområden – en metodutveckling* vuodelta 2011.⁸³ Siinä käytetyn arviointimenetelmän keskiössä on esikaupunkivyöhykkeen viherympäristö, mistä johtuen se soveltuu Tapiolan alueen kokonaistarkasteluun, muttei niinkään rakennettujen aukoiden arviointiin.

Selvityksessä *Kulturhistorisk bedömning av parker och grönområden* (2011) päädyttiin seuraavaan kriteeristöön:

OSA-ARVOT (DELVÄRDEN)

- Aluehistoria (Markhistoria)
- Yhdyskuntahistoria (Samhällshistoria)
- Puistoarkkitehtuuri (Parkarkitektur)
- Jatkuvuus / aikasyvyys (Kontinuitet/tidsdjup)
- Perinne (Tradition)
- Henkilöhistoria (Personhistoria)
- Symboliarvo (Symbol)

VAHVISTAVAT OSA-ARVOT (FÖRSTÄRKANDE DELVÄRDEN)

- Autenttisuus (Autenticitet)
- Pedagoginen arvo (Pedagogiskt värde)
- Harvinaisuus (Sällsynthet)
- Edustavuus (Representativitet)
- Elämys (Upplevelse)

Toinen esimerkki ovat esityksessä *Hyvinvointia tukeva lähiympäristö – arviointimalli ja tapaustutkimukset*⁸⁴ kehitetyt työkalut julkisen kaupunkiympäristön laatuanalyysiin fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin näkökulmista. Sosiaali- ja terveysministeriön sekä yhteistyökäupunkien rahoittamassa hankkeessa pureuduttiin erityisesti julkisen kaupunkiympäristön elämänlaatua ja terveyttä edistäviin ominaisuuksiin sekä näitä tukeviin suunniteluratkaisuihin. Tutkimuksessa määritettyjä indikaattoreita voidaan hyödyntää myös arvioitaessa Tapiolan julkisten tilojen toiminnallisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia:

LIKKUMINEN JA AKTIIVINEN ELÄMÄNTAPA

- Aktiivisten kulkumuotojen asema
- Jalankulun esteettömyys ja ympäristön kunnossapito
- Pyöräily itsenäisenä kulkumuotona
- Aktiivinen peli, leikki ja liikkuminen
- Kytkeytyminen osaksi kaupunkia

KOKEMUKSELLISUUS JA VIIHTYISYYS

- Ympäristön laatu, varustelu ja estetiikka
- Mittakaava ja hahmotettavuus
- Myönteiset aistikokemukset
- Koettu turvallisuus
- Lähiluonto ja elvyttävät ympäristöt

TOIMINNALLISUUS JA YHTEISÖLLISYYS

- Solmukohdat ja kohtaamispaikat
- Katutason aktiivisuus
- Toiminnallinen sekoittuneisuus
- Kulttuurinen moninaisuus
- Osallistumisen mahdollisuudet

83. Stockholms stadsmuseum 2011.

84. Söderström, Lodenius, Kuoppa & Takala 2020.

TAPIOLAA KOSKEVA ARVOTTAMINEN

Suomen kansallismaisemat ovat kansallista identiteettiä kuvastavia maisemia, joihin tiivistyvät Suomen erityispiirteet. Vuonna 1993 ympäristöministeriössä valittiin 27 ympäristökokonaisuutta kansallismaisemiksi, joista Tapiola edustaa ainoana toisen maailmansodan jälkeistä rakennettua ympäristöä. Kansallismaisemia ei ole rajattu kartalle, eikä niillä ole juridista statusta.

Kohdetta ja sen ominaisuuksia ja arvoja kuvataan kirjassa *Kansallismaisemat* mm. seuraavasti:

Tapiolan rakentaminen ajoittuu sotien jälkeiseen aikaan, jota leimasi toisaalta optimismi, toisaalta pelot ja puute. Olympialaisia juhliiva kansakunta yhtyi mittavaan jälleenrakennustyöhön. Samanaikaisesti kun evakoille ja rintamamiehille palstoitettiin asutustiloja ja omakotialueita, oli Helsingin seudulla ankara asutuspula. Neljän miljoonan asukkaan raja oli rikottu 1050, suuret ikäluokat ja muutto pääkaupunkiseudulle edellyttivät määrätietoista asuntopolitiikkaa.

Heikki von Hertzen laati 1946 Väestöliiton toimeksiantona poleemisen kirjasen Koti vaiko kasarmi lapsillemme. Hertzen näki kaupunkikeskustojen asuntoalueet ja erityisesti niiden pihat synkkinä, lapsille vahingollisina slummeina. Esikuvaksi hän kohotti howardilaisen puutarhakaupungin ja sen onnistuneina sovellutuksina erityisesti Puu-Käpylän sekä eräät ruotsalaiset ja yhdysvaltalaiset asuntoalueet. Pamfletissa korostui perheen ja erityisesti lasten huomioon ottaminen asuntoalueiden suunnittelussa. Asuntotyypeistä oli etusijalla nostettava omakoti- ja rivitalot.

[– –] Tänä [1993] Tapiola on monilta osin irtaantunut alkuperäisistä lähtökohdistaan ja mittakaavastaan. Liike- ja kulttuurikeskus on kasvanut, samoin Länsiväylän liikenne, joka on katkaissut yhteyden mereen dramaattisella tavalla. Kuitenkin Tapiola on yhä tänäinkin toimiva, laajojen puistojen keventämä asuinalue, joka yhdessä siihen liittyvän Hagalundin kartanon, Otaniemen korkeakoulualueen sekä Laajalahden arvokkaan luonnonsuojelualueen kanssa muodostaa arvokkaan ympäristökokonaisuuden.⁸⁵

Tapiola RKY-kohteena. Valtioneuvoston päätöksellä vuonna 2009 Tapiola on määritelty valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY). MRL:n mukaisten valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden (VAT) perusteella kulttuurihistorialliset arvot on otettava huomioon kaavoituksessa ja lupamenettelyssä (ks. ympäristöministeriön muistio 2.4.2020, VN/7642/2020). Myös Otaniemi on määritelty RKY-alueeksi.

Tämän selvityksen aiheen kannalta huomioon otettavia arvoja löytyy kolmelta suunnittelun tasolta: aluekokonaisuuden ja yhdyskuntasuunnittelun, asemakaava- ja maisemasuunnittelun ja rakennus- ja miljöosuunnittelun. RKY-päätökseen liittyvässä kuvauksesta voidaan lyhennettynä poimia seuraavat eri tasoille osuvat perustelut:

1. KAUPUNKIRAKENNE: ESIKUVAKSI MUODOSTUNUT PUUTARHAKAUPUNKI-AATTEeseen POHJAUTUVA ERILLISYHDYSKUNTA

Tapiola on Suomessa laajin ja merkittävin esimerkki toisen maailmansodan jälkeisestä lähiöiden ja asuintalojen suunnitteluideologiasta, jota uuden polven suunnittelijat sovelsivat luodakseen kokonaan uuden kaupunkityyppien palveluineen ja työpaikkoineen. 1950-luvulta lähtien rakennettu ”new town” -tyyppinen avara ja vaihteleva puutarhakaupunki kuuluu kansainvälisen DOCOMO-järjestön hyväksymään valikoimaan suomalaisen modernismin merkkiteoksia 1920-luvun lopulta 1970-luvulle.

Tapiolan esikuvana oli howardilainen puutarhakaupunki, jonka onnistuneena sovelluksena pidettiin Puu-Käpylää. Tapiolan asuntoalueiden suunnittelussa pidettiin keskeisenä perheiden ja lasten huomioonottamista – asuntotyypeistä asetettiin etusijalle omakoti- ja rivitalot. Tapiola on kokonaisuutena toteutunut ”new town” -idean sovellus, joka on ollut sodanjälkeisen kaupunkirakentamisen tärkein esikuva ja vertauskohta.

2. RAKENNETTU YMPÄRISTÖ: MAISEMA- JA RAKENNUSSUUNNITTELUN INTEGROINTI JA LAADUKAS ASUINYMPÄRISTÖ

Omakoti-, rivitalo- ja kerrostaloryhmät sijoitettiin väljästi ja vapaamuotoisesti metsien ja kallioiden katveeseen. Laajat viheralueet jakoivat alueen neljään osaan. Suuri osa Tapiolasta rakennettiin Arava-lainoituksen turvin, ja alue oli edelläkävijä Arava-rakentamiseen liittyvän pihajapuistosuunnittelun alalla. [– –]

Asemakaavallisesti keskeistä on maaston ja luonnonympäristön huomioiminen sekä avoimet, Otsolahden rannoille jatkuvat laajat niityt ja viheralueet. Asuintalojen

85. Putkonen, Lauri (toim.) 1993. *Kansallismaisemat*.

piha-alueet liittyvät avoimina hoidettuihin viheralueisiin. Asuintalojen piha-alueet liittyvät avoimina hoidettuihin viheralueisiin. Korkeatasoisen rakennuskannan joukossa maamerkkejä ovat mm. Ervin suunnittelemat Tapioln torni ja Mäntytorni sekä Revellin suunnittelemat kerrostalot, ns. Taskumatit.

Kullakin Tapiolan asumalähiöllä on oma ostoskeskus ja koulut. Alueen vaihtelevat asuintalotyytit, kerrostalot, rivitalot, lamellitalot, atriumtalot, ketjutalot ja omakotitalot, on sijoitettu toistensa ja viheralueiden lomaan. Alueen asemakaavoitus on tarjonnut monille tunnetuille arkkitehdeille mahdollisuuden vapaaseen ja kokeilevaan suunnitteluun.

3. MERKITTÄVÄT ARKKITEHTUURIKOHEET: Keskusta ja julkiset rakennukset

Tapiolan yhteisen keskustan muodostavat keskusaltaan ympärille sijoittuneet kirkko, koulu ja uimahalli sekä hotelli ja uudempi kulttuurikeskus. Keskustan symboli on 13-kerroksinen Keskustorni.

Tapiolan itäosat ja keskustan yhdistävän Tapiolnraitin varrella sijaitseva betonielementtirakenteinen kirkko on kokonaisuuteltaan selkeämuotoinen kuutio. [– –]

Tapiolan keskustasta järjestettiin 1954 suunnittelukilpailu, jonka voitti arkkitehti Aarne Ervi. Entisen sorakuopan paikalle rakennettiin suuri keskusallas (1962), jonka rannoille sijoitettiin kirkko ja koulu sekä Ervin suunnittelemat uimahalli (1965), Heikintori (1968) ja hotelli (1974). Keskustan symboliksi valmistui 13-kerroksinen keskustorni siipirakennuksineen 1961 Ervin suunnittelemana. Vuonna 1989 valmistui arkkitehti Arto Sipisen suunnittelema Espoon kulttuurikeskus.

Arkkitehti Aarno Ruusuvuoren suunnittelema Tapiolan kirkko perustuu 1961 pidetyn kutsukilpailun voittaneeseen ehdotukseen. Sen perusratkaisun lähtökohtana oli suunnittelijan mukaan Tapiolan keskustan maisemalliset ja asemakaavalliset tekijät, jotka sanelivat sen, ettei kirkko voinut kilpailla näkyvyydessä keskustan vaaleiden tornimassojen kanssa. [– –]

Läntiseen lähiöön valmistui 1964 Aarno Ruusuvuoren konstruktiovinen ja varmaotteisesti maisemaan sijoitettu Oy Weilin&Göös painotalo. Teollisuustiloissa toimii nykyään mm. museoita.

Tapiola huomenna on asiantuntijoista koostuneen Tapiolan tulevaisuustyöryhmän juhluvuonna 2003 laatima raportti. Raportti kokosi joukon suosituksia Tapiolan tulevasta kehittämisestä olevat arvot huomioon ottaen.

Arvoanalyysi on edelleen osuva, ja erityisesti fyysisen ympäristön osalta yksityiskohtainen. Esitettyjä laatukriteerejä ovat:

FYYSINEN YMPÄRISTÖ

- upeat maisematilat
- keskuksen kaupunkilat
- maisema-arkkitehtuuri talonseinästä talonseinään
- luontoarvojen hyväksikäyttö sekä
- komean suurpiirteisyyden ja tarkan detaljityöskentelyn yhdistäminen
- yksityisen ja julkisen rajan korostamattomuus
- luonteva siirtyminen metsätyypistä toiseen
- asuntopolitiikan korkea taso ja innovatiivisuus
- sisätilojen avautuminen ympäröivään luontoon
- rakennusten ja luonnon välinen harmonia
- eri rakennustyyppien kaupunkitilaa rytmittävä ja maastoa korostava sekoittaminen
- rento, vapautunut asuinympäristö
- sujuvat kevyen liikenteen reitit keskustaan ja ulkoilualueille
- laadukas ja turvallinen jalankulkuympäristö
- ajoneuvoliikenne siirretty sivuun ja alas jalankulkuympäristöön nähden
- huoliteltu toteutus
- tapiolalainen identiteetti miljöönn rakenteissa, istutuksissa ja yksityiskohdissa

SOSIAALINEN YMPÄRISTÖ VUOROVAIKUTUKSESSA FYYSISEN YMPÄRISTÖN KANSSA

- asukkaiden osallisuus
- rikas sosiaalinen kulttuuriympäristö osana Tapiola-ideologiaa

MERKITYS INSPIRAATION LÄHTEENÄ JA ESIMERKKINÄ

- kokonaisvaltainen asuinympäristön ja yhdyskunnan luominen
- suunnittelun ja toteutuksen saumaton prosessi
- maisema-arkkitehtuurin korostunut asema
- määrätietoinen asuntopolitiikka
- laatu huolellisen suunnittelun tuloksena, ei kalliiden materiaalien

HISTORIALLINEN DOKUMENTTI JA SODANJÄLKEISEN OPTIMISMIN SYMBOLI

- aatteellinen toiminta – kaupunkisuunnittelun pioneerihaanke
- kansallismaisema-status – kulttuurihistoriallinen dokumentti
- muutospaineet – resilienssi
- 1950-luvun Tapiola – rakennusperintö

SELVITYKSESSÄ KÄYTETTY ARVOTTAMISMENETTELY

Selvityksessä tehdyssä arvottamisessa on tavoiteltu kokonaisnäkemyksiä, mutta painotettu RKY-näkökulmaa eli kulttuuri- ja ympäristöhistoriallisia arvoja. Uusimpien – tämän vuosisadan – kerrostumien osalta esimerkiksi arkkitehtoninen kestävyys on vasta seuraavien sukupolvien arvioitavissa.

Arvioinnissa rakennetun ympäristön arvot on jaettu kolmeen ryhmään: **immateriaaliisiin, arkkitehtonisiin ja toimivuusarvoihin**, jotka osin lomittuvat toisiinsa.

Immateriaaliset arvot lähtevät RKY-statukseen sisältyvistä aspekteista kertoen siitä, kuinka tärkeää yksilön, lähiyhteisön ja koko kansakunnan kannalta on vaalia ja hyödyntää tarkasteltua kohdetta. Aikasyvyys on immateriaalisten arvojen arvioinnissa tärkeä ulottuvuus.

Arkkitehtoniset ja maisema-arkkitehtoniset arvot kohdistuvat aukion ja sitä reunustavien rakennusten ja kasvillisuuden laatuominaisuuksiin sekä esimerkiksi maantason pinnoitteisiin, rakenteisiin, kalusteisiin ja istutuksiin.

Toimivuuden arviointi käsittää laajan joukon erilaisia näkökulmia, kuten liikenteen ja liikkumisen järjestelyt, oleilun, leikin ja muiden aktiviteettien edellytykset, pienilmaston, turvallisuuden ja esteettömyyden, mutta myös ekologiset ja muut kestävyyyteen liittyvät näkökulmat. Tässä yhteydessä painopiste on kuitenkin kohteen sosiaalisessa käytettävyydessä ja muita näkökulmia otetaan huomioon, mikäli niillä on arvioitavassa kohteessa erityinen merkitys.

Asiantuntija-arviointi on tehty selvitysryhmän talvella, keväällä ja kesällä 2023 tekemän inventoinnin ja havainnoinnin, arkistomateriaalin ja kirjallisuustarkastelun pohjalta. Selvityksen tarkoituksena on toimia Tapiolan aukioita, toreja ja muita julkisia ulkotiloja koskevien toimenpiteiden valmistelun tukena ja auttaa sen lukijoita muodostamaan moniulotteinen näkemys selvityksessä käsitellyistä kohteista.

Kriteeristöä on avattu tarkemmin oheisessa taulukossa. Kohdekohtaiset arvot ja suositukset käsitellään kohdekorttien yhteydessä.

Erityisesti kaavoitukseen liittyen on lisäksi laadittu lukuisia kulttuuri-, kaupunki- ja rakennushistoriallisia selvityksiä, joihin sisältyy ko. osa-aluetta tai kohdetta koskevaa arvottamista. Viittauksia näihin löytyy seuraavasta luvusta, esimerkiksi Tapiolan keskusta ja sen täydennysrakentamista koskien.

TAPIOLAN AUKIOIDEN JA MUIDEN RAKENNETUN YMPÄRISTÖN JULKISTEN ULKOTILOJEN ARVOTTAMINEN

1. HISTORIAALLINEN, SYMBOLINEN JA SOSIAALINEN ULOTTUVUUS – IMMATERIAALISET ARVOT

- kokonaisvaltainen asuinympäristön ja yhdyskunnan luominen
- esimerkki Suomen jälleenrakentamisen ja modernisaation historiasta
- säilyneisyys/autenttisuus ja kertovuus
- harvinaisuus-/ainutlaatuisuusarvo
- pedagoginen arvo, rakennusperinnön ”elävä arkisto”
- maisema-arkkitehtuurin korostunut asema kaupunkirakentamisessa
- suunnittelun ja toteutuksen saumaton prosessi;
- asukkaiden osallisuus (esim. nimikilpailut)
- rikas sosiaalinen kulttuuriympäristö osana Tapiola-ideologiaa ja -identiteettiä
- elämyksellisyys, puitteet yhteisöllisyyden vahvistamiseksi
- symboliarvot
- henkilöhistoria

2. FYYSISEN YMPÄRISTÖN LAATU – ARKKITEHTONISET ARVOT

- eri rakennustyyppien kaupunkitilaa rytmittävä ja maastoa korostava sekoittaminen
- aukiota reunustavien rakennusten arkkitehtoninen laatu
- pitkät maisemanäkymät (vistat)
- maisema-arkkitehtuuri talonseinästä talonseinään
- yksityisen ja julkisen rajan korostamattomuus
- komean suurpiirteisyyden ja tarkan detaljityöskentelyn yhdistäminen
- luontotekijöiden ja kasvillisuuden hyödyntäminen
- rakennusten ja luonnon välinen harmonia

3. TOIMINNALLISET, LIIKENTEELLISET JA EKOLOGISET OMINAISUUDET – TOIMIVUUSARVOT

- aukion toiminnallinen käytettävyys (kokoontuminen/tapahtumat, myynti, oleskelu...)
- julkisen kaupunkitilan käyttäjien hyvinvointia tukevat ominaisuudet
- pienilmasto
- resilienssi, ajaton laatu
- ekologiset arvot
- olevan kasvillisuuden kunto, laatu ja määrä
- olevien pinnoitteiden, rakenteiden ja kalusteiden kunto, laatu ja määrä
- sujuvat kevyen liikenteen reitit; aukion asema paikkojen verkostossa
- laadukas ja turvallinen jalankulkuympäristö
- ajoneuvoliikenne siirretty sivuun/alas jalankulkuympäristöön nähden

SUOSITUKSET TAPIOLAN JULKISEN ULKOTILAN KEHITTÄMISEKSI

YLEISET JA KOHDEKOHTAISET SUOSITUKSET

Kohdealueita koskevissa suosituksissa ei lähtökohtaisesti oteta kantaa kaava- tai rakennussuunnitteluratkaisuihin, vaan tarkoituksena on antaa suunnittelulle ja päätöksenteolle välineitä soveltaa käytäntöön edellä kuvattuja ympärihistoriallisia ulottuvuuksia ja arvoja.

Suosituksissa ei nosteta erikseen esille hyvän ja kestävä rakentamisen ja ylläpidon yleisiä laatutavoitteita, vaikkei niitä tuki haluta vähätelläkään. Tapiolalle ovat laatu- ja viihteytystietoisuus, vastuulliset ja innovatiiviset ratkaisut olleet ominaisia sen alkuvaiheista lähtien.

TAPIOLAN RKY-ALUEEN ERITYISET ARVOT SELVITYKSEN VALOSSA

Selvityksen pohjalta voi päätellä, että kaikki Tapiolan torit ja aukiot eivät ole erityisen merkityksellisiä arkkitehtoisesti tai sosiaalisesti. Ne ovat kuitenkin tärkeä osa Tapiolan erityisen arvokasta julkista tilaa: Tapiola tunnetaan ja sitä arvostetaan maisematilojen ja luonnon ansiosta, mutta rakennettu julkinen tila katuineen, raitteineen ja aukioineen sitoo maisematilat ja korttelialueet yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Tämän kokonaisuuden hahmottamiseksi selvityksessä on nostettu näkyviin omina luokkinaan myös vaatimattomammat kohteet ja solmukohtat, joilla on kokonaisrakenteeseen liittyvän roolin lisäksi usein myös paikallista merkitystä. Niitä koskien ei arvoteta yksittäisiä kohteita, vaan suositukset koskevat kyseisiä ympäristökatteja yleisellä tasolla.

Tapiolan julkisen tilan kudelmaa voidaan pitää poikkeuksellisen arvokkaana. Se eroaa niin perinteisen kaupungin julkisesta tilarakenteesta kuin aikansa tai myöhempien aikojen tyyppillisestä esikaupunkirakentamisesta. Ainutlaatuisuusarvo korostuu, mistä kertoo jo Tapiolan asema ainoana modernin ympäristön edustajana Suomen kansallismaisemien joukossakin. Montaa vastaavaa esimerkkiä ei löydy muualtakaan maailmasta. Näiden erityisarvojen tunnistaminen ja kunnioittaminen on olennaista kaikissa Tapiolaa koskevassa hoito- ja kehittämistoimenpiteissä.

SUOSITUKSIA KÄYTÄNTÖÖN

Suojelu, säilyttäminen ja muutokset

Vaikkei Tapiolaa museoida, on alkuperäisen tai sen hengen mukaisen suunnitteluratkaisun säilyttäminen ja soveltaminen lähtökohtaisesti tavoiteltavaa, ja siitä poikkeaminen edellyttää hyviä perusteluja.

Esteettömyys ja saavutettavuus

Aukioiden ja kulkuväylien kunnostuksessa on huolehdittava siitä, että pinnoitteet, reunakivet, luiskat, kaiteet ja muut rakenteet vastaavat nykyisiä saavutettavuuskriteerejä ja että mahdollisissa muutostöissä otetaan kulttuurihistorialliset näkökulmat huomioon.

Aukioiden pinnoitteet ja reunukset

Pyritään käyttämään alkuperäisiä pinnoitteita, uudet pinnoitteet sovitetaan paikkaan näiden ehdoilla.

Tukimuurit ja aidat

Vanhat tukimuurit säästetään ja pyritään pitämään kunnossa. Jos vanhoja tukimuureja joudutaan täydentämään, tehdään ne alkuperäisiä muistuttaviksi niin materiaaleiltaan kuin käsittelyltäänkin.

Kadunkalusteet

Alueen yhtenäisyyden vuoksi pyritään käyttämään Tapiolalle tunnusomaisia kalusteita, kuten Tapiola-penkkejä tai varhaisempia nk. Puistonpenkkejä.

Uusilla alueilla voidaan käyttää myös Tapiolan designmaailmassa ehdotettuja ratkaisuja.

Valaistus ja valaisimet

Valaistuksessa ja valaisimissa pyritään alkuperäiseen ilmeeseen, ja jos alkuperäisiä valaisimia on saatavilla, käytetään niitä. Jos alkuperäiset ovat kunnostettavissa, ne kunnostetaan. Muuten käytetään designmaailmassa suositeltuja valaisimia.

Puuston ja pensaskerroksen hoito

Alkuperäinen luonto on keskeinen osa Tapiolaa, ja erityisesti vanhaa puustoa varjellaan.

Paikoin puusto ja pensaisto on ylikasvanut ja peittää näkymiä. Näkymien avaamiseksi pensaikkoa voi harventaa ja pienempiä puita kaataa.

Pensaita on myös istutettu paikoille, joilla on aiemmin ollut perennoja tai muita kukkivia kasveja. Tapauskohteisesti arvioidaan, onko alkuperäisen kasvillisuuden palauttaminen toivottavaa ja mahdollista.

Perenna- ja koristeistutusten sekä nurmikkojen hoito

Perenna- ja koristeistutukset erityisesti rakennusten edustoilla ja sisäänkäyntien yhteydessä ovat olennainen osa Tapiolan maisema-arkkitehtuuria.

Suosittelaa istutusten ennallistamista alkuperäiksi tai alkuperäisiä ulkoasultaan (väreiltään, kasvutavaltaan, aspektiltään, hahmoltaan) muistuttaviksi, jos alkuperäisissä istutuksissa on esimerkiksi käytetty lajeja, joiden käyttöä ei nykyään suositella tai joiden hoito ja kunnossapito vaatii liikaa resursseja.

Hulevesijärjestelyt

Hulevesijärjestelyt pyritään tekemään Tapiolalle tyypillisesti ilman ojia tai vesikouruja kulkualueiden ja kivettyjen alueiden reunoilla.

Vesiaiheet

Nykyiset vesiaiheet pidetään kunnossa ja käytössä, huonokuntoiset kunnostetaan vanhan mallin mukaan.

Poistetut vesiaiheet pyritään palauttamaan, mikäli ne katsotaan olennaisiksi ympäristökokonaisuuksien kannalta ja niiden ylläpito on mahdollista.

Julkinen ja ympäristötaide, muistomerkit

Aukio on luonteva paikka julkiselle taiteelle ja alueen historiaan liittyville muistomerkeille. Ne kertovat kyseisen paikan ja koko Tapiolan historiasta luoden tunnistettavuutta ja samaistettavuutta.

Jokaiselle aukiolle – ja erityisen merkittävillä solmukohdilla – olisi syytä osoittaa julkiselle taiteelle mahdollinen sijoituspaikka.

Pienaukiot, solmukohdat ja muut merkitykselliset paikat

Aukiot edustavat määrällisesti erittäin pientä osaa Tapiolan julkisesta tilasta. Rakennetun ja hoidetun ympäristön ylläpito- ja kehittämistoimenpiteiden yhteydessä tulisi tietoisesti ottaa huomioon myös katualueet, pienaukiot, solmukohdat ja muut merkitykselliset paikat. Ne ovat osa asukkaiden päivittäistä elinympäristöä, ja niiden tunnistettavuus ja kunnossapito on keskeisessä roolissa Tapiolan kokonaisidentiteetin muodostumisessa. Niiden kohdalla olisi hyvä noudattaa soveltuvien osien aukioiden annettuja yleissuosituksia.

TAPIOLAN JULKISET ULKOTILAT

OSA-ALUEITTAIN

OSA-ALUEET JA RAKENNUSVAIHEET

Tapiolan kolme asunalähiötä ja kolme rakennusvaihetta poikkeaa toisistaan – ja niiden haluttiinkin poikkeavan. Yhtenäisten lähiöiden väliin ja reunoille sijoitettiin lisäksi suppeampia tai laajempia kortteliryhmiä ja asumasoluja: Itäranta, Länsiranta, Aarnivalkea, Hakalehto, Suvikumpu (myöhemmin Hopealehto, Laakakivi, Tuulimäki, Tuuliniitty). Tässä luvussa tarkastellaan kaavoitusvaiheita, julkisen ulkotilan luonnetta ja mahdollisia erityispiirteitä asunalähiöittäin ja osa-alueittain. Monessa mielessä merkittävintä aluetta, keskustaa, käsitellään viimeisenä.

NIMISTÖ

Asuntosäätiössä ymmärrettiin nimien merkitys kaupunkikuvan rakentamisessa ja yhteisön paikkaan sitouttamisessa. Nimistönsuunnittelu nähtiin elimellisenä osana yhdyskuntasuunnittelua. Alueille haluttiin luoda paitsi fyysiset, toimivat puitteet myös paikan henki, genius loci. Sopivan nimen löytämiseksi Hagalundin alueelle järjestettiin yleisökilpailu syksyllä 1953. Ehdotuksia saatiin yli 4000, 978 erilaista. Voiton vei alueen kokonaisajatusta tukeva nimi Tapiola, kansanperinteen metsän kuninkaan Tapion valtakunnan uusi tuleminen. Tämän pohjalta kadunnimistön pääteemoiksi tulivat kalevalalaisuus ja luontolähtöisyys⁸⁶.

Myös Tapiolan osa-alueiden, torien ja puistojen kohdalla turvauduttiin nimikilpailuun, joka järjestettiin vuonna 1966⁸⁷. Kilpailun pohjalta annettiin mm. seuraavat aluenimet: Itäkartano, Länsikorke, Pohjankulma; Kaupintori, Mäntytori ja Louhentori; Aurinkoranta, Utuniemi, Kruunumetsä, Tykkimetsä ja Nallikallio; Hiidenheinä, Leimuniitty ja Silkkiniitty.

Kauppiastalo Heikintori sai kauppiaiden suojelijan Pyhä Henrikin mukaisen nimensä yleisökilpailun 1967 pohjalta. Myös Pohjantorin ostoskeskus sai nimensä yleisökilpailun tuloksena (1963) ja Itärannan ostoskeskuksen nimikilpailun 1966 voitti ehdotus "Harjuntasku", jota ilmeisesti ei otettu vakiintuneeseen käyttöön.

Asemakaavassa kaduiksi nimettyjä katuja ei Tapiolassa ole. Teiden ohella oli nimistökatsauksen (12/1991) mukaan polkuja 16 kpl. Seuraavia nimipäätteitä oli yhdestä kolmeen: viita, mäki, rinne, kallio, ranta, kaari, taso ja vaaja – tyypillisesti siis maastonmuotoihin liittyen. Toreja oli kolme ja aukioita neljä⁸⁸.

ITÄISET LÄHIÖT

ITÄKARTANO, OTSOLAHTI, ITÄRANTA

Ensimmäiset asemakaavat:

- Meurman ja Siltavuori 1953–1955
- Nironen 1958, 1961
- Söderman 1962
- Otsolahti: Meurman ja Siltavuori 1954
- lounaisosa: Nironen 1957
- Itäranta: Nironen 1960

Voimassa olevat asemakaavat:

- Itäkartanon suojelukaava⁸⁹ 2008
- Menninkäisentie suojelukaava 2021
- Muutamia pieniä kaavamuuutoksia, muutoin ensimmäiset asemakaavat ovat yhä voimassa.

KAAVOITUS- JA RAKENTAMISVAIHEET, TILALLINEN JA ARKKITEHTONINEN LUONNEHDINTA

Itäkartano on rakennettu O–I. Meurmanin alueittain laatumien rakennussuunnitelmien pohjalta, ensimmäisen rakennussuunnitelman hengessä, mutta muuttuneen talotyyppijakauman mukaan. Aatteellisena pohjana on sosiaalinen reformismi ja englantilainen puutarhakaupunkimalli erilaisine sovelluksineen. Modernistista arkkitehtuuria edustavat kerrostalot muodostavat ryhmiä (sikermiä) puolisuljettujen katu- ja pihatilojen ympärille. Koska Mäntyviita oli puutarhakaupungin aloituskohde, sijoitettiin alueelle myös yhdyskunnan tarvitsemia liike-, palvelu- ja yhteistiloja sekä ylpeydenaiheena uudenlainen lämpökeskus. Kaavoitus- ja rakentamisvaiheista enemmän kohdekortissa 9.

Otsolahden rakentamistehokkuutta lisättiin merkittävästi Hagalundin rakennussuunnitelmaan verrattuna. Kerrostalojen osuutta kasvatettiin pientalojen kustannuksella. Lisäksi kasvatettiin kerrosmääriä: tyypillisesti kahdesta neljään, mutta suurimmillaan jopa kahdesta seitsemään ja neljästä yhdeksään. Meurman jättäytyi pois kaavoittamisesta, vaikka saikin Otsolahden tornitalojen kerrosluvun vähennetyksi yhdeksästä seitsemään. Maaston korkeimmat kohdat rauhoitettiin Otsonkalliota lukuun ottamatta, ja viheralueita tuli lisää. Rakennuskanta pysyi vaihtelevana, kun länsi- ja eteläosissa oli rivi- ja erillistalokortteleita ja itäosassa taiteilijoiden ateljeeketjutalo. Muutoin Otsolahdea leimaa avoin rakentamistapa tunnusomaisine pistetaylorhmineen, jolloin aukioita ei juuri muodostu. Lännessä ja idässä olevien niittyjen kautta asumasoluilla on yhteys Otsolahden rantamaisemiin.

89. "Suojelukaava" tarkoittaa tässä yhteydessä asemakaavan muutosta, jossa on rakennuksiin ja alueisiin kohdistuvia kulttuurihistorialliseen suojeluun tähtääviä merkintöjä ja määräyksiä.

86. Viljamaa-Laakso 1992, 5–6.

87. *Tapiola Tänään* -lehti 6/1966

88. Viljamaa-Laakso 1992, 11–12, 43.

Itäranta rakennettiin muusta itäisestä lähiöstä erillään. Viitisen vuotta Tapiolan maa-alueen hankinnan jälkeen Asuntosäätiö osti Arne Grahnilta lisäalueen, jonka suunnittelu käynnistyi vuonna 1957. Lähimmäksi rantaa sijoittuvat yksikerroksiset rivitalot, seuraavaksi kolmikerroksiset lamellitalot ja korkeimmalle kohdalle seitsenkerroksiset tornitalot.⁹⁰ Vuoden 1963 maaliskuussa avattiin Ervin suunnittelema Itärannan pienoisosostuskeskus (Harjuntasku), jossa oli erillinen päivittäistavarakauppa ja kolme pienempää liiketilaa kolmikerroksisen vuokratalon kyljessä.

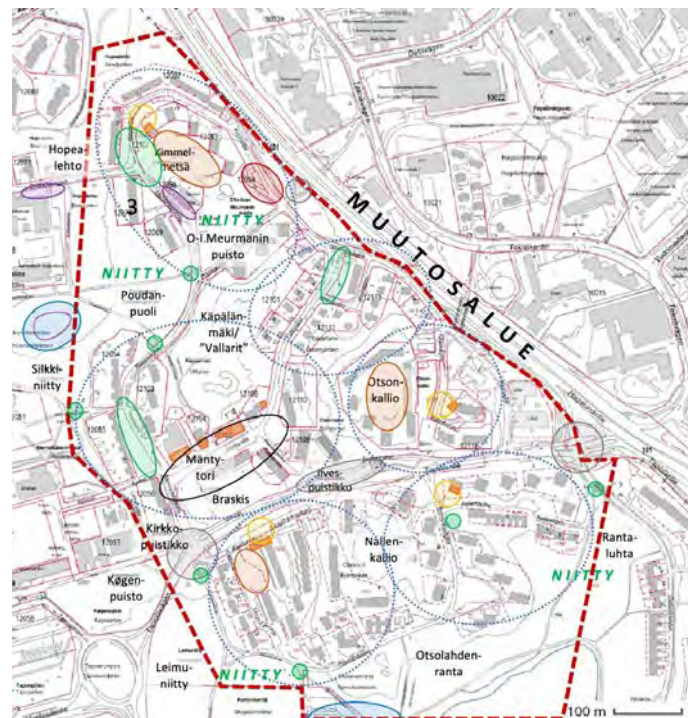
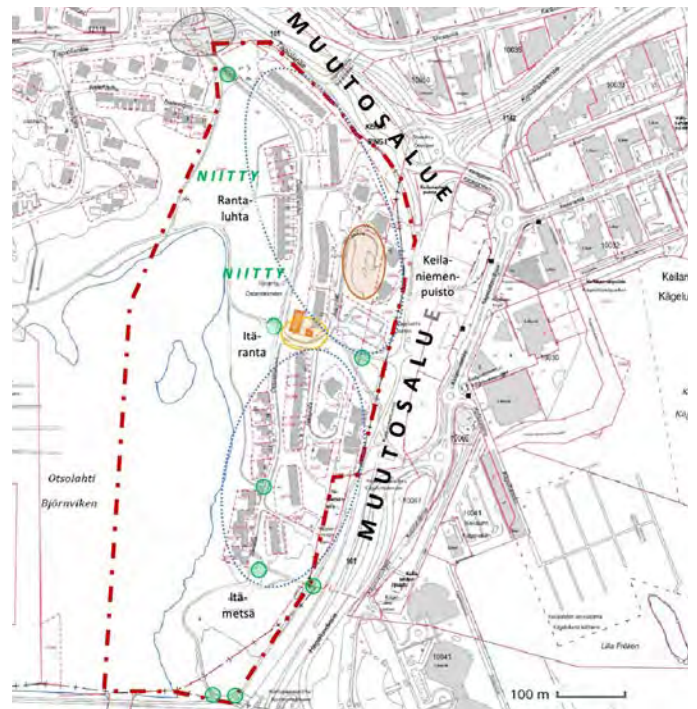
Itäisessä lähiössä toteutui kaikkein selkeimmin yksi Tapiolan keskeisistä suunnitteluperiaatteista, asunalähiön jäsentely tunnistettaviksi asumasoluiksi. Asomasoluja on Itäkartanon alueella neljä, Otsolahden puolella kaksi ja Itäranta muodostaa yhden yhtenäisen yksikön. Hurmeen mielestä silti:

Visuaalista lopputulosta ajatellen itäisessä lähiössä on yksi huomattava heikkous, joka toistuu vielä selvempänä läntisessä lähiössä. Rakennusryhmittäiset kokonaisuudet [”sikermit”] on muodostettu siten, että katu on lähes poikkeuksetta ryhmien raja. Tämän seurauksena katumiljöön on epäyhtenäinen. Hieno poikkeus tästä on Blomstedtin rakennusryhmä Menninkäisentiellä.⁹¹

RAKENTAMISEN SUHDE MAISEMAAN, MAISEMASUUNNITELMAT JA -SUUNNITTELIJAT

Itäisen lähiön suunnittelun alkuvaiheessa Heikki von Hertzen palkkasi Tapiolan maisemasuunnittelijaksi suomalais-syntyisen puutarha-arkkitehdin Nils Orenton (1922–2010), joka oli muuttanut Helsingistä Tukholmaan sodan jälkeen. Orento oli Tukholmassa laatinut laaja-alaisia maisemasuunnitelmia, mm. Västertorpin puutarhakaupunginosaan vuonna 1949. Hän aloitti työt Tapiolassa vuonna 1953 ja laati aluksi itäisen lähiön yleissuunnitelman, joka käsitti maisema-analyysin puu- ja maastokartoituksineen sekä rakentamisesta syntyneiden maamassojen sijoittelun ja yleispiirteisen tasaussuunnittelun. Lisäksi Orento laati useita puutarha- ja istutussuunnitelmia itäisen lähiön alueelle (muun muassa 15 pihasuunnitelmaa Mäntyviidan ympäristöön), kunnes palasi takaisin Tukholmaan vuonna 1955.

Orenton jälkeen Tapiolan maisemasuunnitelmia laatimaan palkattiin puutarha-arkkitehti Jussi Jännes (1922–1967). Hän oli opiskellut Tanskan Kuninkaallisessa Taideakatemiassa, ja palasi Suomeen vuonna 1955. Tanskalaisen puutarhataiteen vaikutukset ja modernismin ajan puutarha-arkkitehtuurin tuntemus näkyvät Jänneksen suunnitelmissa. Hän on suunnitellut Tapiolaan yli 80 kohdetta, joista puistoja on kahdeksan, julkisten tai liikerakennusten ympäristöjä 12 ja loput kerros-, rivi-, ja pientalopihoja. Ensimmäisiä suunnittelukohteita oli As.oy Oravanpesä Mäntyviidalla. Jänneksen lupaava ura kesti vain 12 vuotta, sillä hän kuoli 44-vuotiaana.

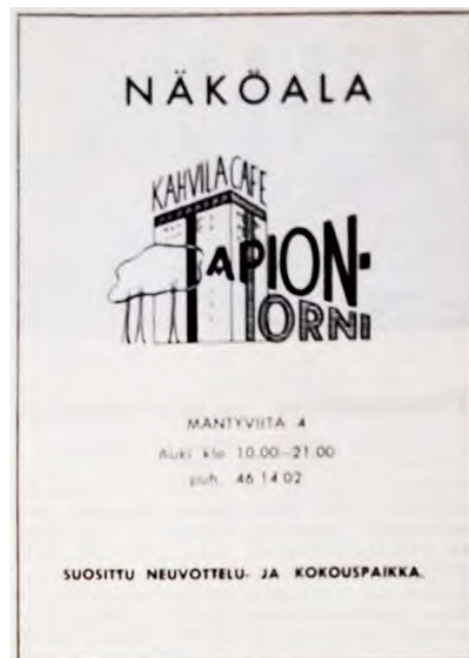

Kartoilla esitetään aukoiden ja solmukohtien ohella mm. entiset palvelutilat, asumasolut ja asuntosikermit sekä muutos- ja muutospainealueet.

- 15 ASUINPUISTO
- 16 KOULUN SISÄÄNKÄYNTI
- 17 VANHAN KAUPAN EDUSTA
- 18 JALKAUTUMISPAIKKA
- 19 LIIKENNEAUKIO
- 20 KATUPUISTO
- 21 PUISTOPORTTI
- 22 VENEALKAMA TMS.
- NIITTY** Tärkeä avoin maisematila
- MUUTOS-ALUE** "Vanhaan Tapiolaan" nähden selvästi poikkeava tai muuttuva alue
- Yhtenäinen asuinkortteliryhmä ("sikerma")

90. Hurme 1991, 131–132.

91. Ibid., 123.

Mäntytorni–Mäntyviita–Neulaspuisto ei ole tilallisesti eikä kiinteistöteknisesti selkeästi rajattu tori tai aukiosarja, vaan avoin ja vapaamuotoinen erihenkisten rakennusten sikermä. Maanpinta ei muodosta vankkaa ”perustasoa”, vaan kovat ja pehmeät, kasvulliset pinnat vuorottelevat eri korkeustasoilla. Maamerkinä toimiva torni ei sijaitse päätteensä tai kulmassa, vaan aukion sivulla.

Nils Orenton ja Jussi Jänneksen lisäksi muita Itäisen Tapiolan puutarha-arkkitehteja olivat

- Onni Savonlahti
(mm. As.oy Karhunpojat, As.oy Otsonkallio)
- Katri Luostarinen
(As.oy Kontiontie)
- Erik Sommerschild
(Kiinteistö Oy Sufika)
- Maj-Lis Rosenbröijer
(mm. As.oy Itäranta 13, As.oy Karhunranta)
- C.-J. Gottberg ja Laura Koskela
(As.oy Itäranta 24–28).

Itäisen Tapiolan alueella Hagalundin kartanon kulttuuri-maisema muutettiin hienovaraisesti puistoiksi, pihoksi ja katutiloiksi. Rakentaminen sijoittuu metsäisten mäkien rinteille. Lakialueet jätettiin rakentamatta. Pääosin rakennukset piiloutuvat latvuslinjan alapuolelle. Ainoastaan muutamat pistetalot, kuten Mäntytorni ja Otsolahdentien tornitalot nousevat korkeiksi kiintopisteiksi. Luonnon-metsän vastapainoksi pellot muutettiin avoimiksi niityiksi. Puutarhamaisuus synnyttiin yhdistämällä luonnonpuustoon istutettua kasvillisuutta. Erityisesti Jännes halusi kasvillisuuden avulla erottaa rakennetun ympäristön säilytetystä. Hänen sommittelunsa on määrätietoista ja lajivalikoimansa huomiota herättävää erikoisine lehtimuotoineen ja väreineen. Puutarhamainen osuus saattoi olla hyvinkin pienialainen, mutta aina värikäs ja hätkähdyttävä. Puistoissa isot pinnat ja laajat massaistutukset olivat näyttäviä. Jänneksen vastakohta suunnittelijana oli Savonlahti, jonka muotokieli oli vapaamuotoista, ja hän viimeistelikin suunnitelmansa usein vasta työmaalla.

Puuston säilyttämiseen kiinnitettiin suunnitelmissa ja rakennustöissä erityistä huomiota. Mäntyjä ja koivuja haluttiin jättää myös rakennusten lähelle ja maanpinnan tasot suunniteltiin niiden ehdoilla. Vapaasti sijoittuvat puut ovatkin merkittävässä osassa alueen katutilojen ja aukoiden jäsentymisessä. Istutetut puut on sijoitettu näkymien päätteisiin ja maisemallisesti tärkeisiin kohtiin. Rakennussikermillä on usein omat puulajinsa, kuten koivikossa sijaitsevat As.oy Viisikko Kimmeltiellä, As.oy Kolmirinne Menninkäisentiellä tai Itärannan lamellitalot ja mäntyjien keskelle rakennettu As.oy Ketju Menninkäisentiellä.

OSA-ALUEEN TORIT, AUKIOT JA SOLMUKOHDAT

Itäisen lähiön ainoa varsinainen aukio on **Mäntytorni** (kaavan mukaan Mäntytornin edusta, muutoin käytetään nimeä Mäntyviita, joka tosin jatkuu katuna Kimmeltielle saakka). Aukio toimi Tapiolan toiminnallisena ja kaupallisena keskuksena, kunnes pääkeskus otettiin käyttöön vuonna 1957.

Meurmanin rakennussuunnitelmaa tiivistettäessä Mäntyviidan liikekeskuksen visuaalinen ja toiminnallinen painopiste vahvistui. Siitä tuli suljettuine muotoineen Ervin suunnitteleman Tapiolan keskustan esiaste. Kummassakin esiintyy vesiaihe sekä maamerkinä torni. Esikuvana tai vertailukohteena voidaan pitää ensimmäisen New Towns Actin puitteissa rakennetun uuden kaupungin Stevenagen keskustaa.

Muutoin itäisessä lähiössä on runsaasti lähikauppoihin, muihin palveluihin, liikkumisreitteihin ja kortteli- ja maise-marakenteeseen liittyviä solmukohtia sekä muita tunnistettavia paikkoja (vrt. solmukohtia käsittelevä kohdekortti-sarja).

SÄILYNEISYYS, MUUTOSPAINEEET JA SUOJELUTILANNE

”Itäinen lähiö on säilynyt häkellyttävän hyvin. Se on pysynyt eräänlaisena 1950-luvun historian monumenttina”, arvioi Timo Tuomi.⁹² Itäkartanon alueella on voimassa suojelukaava.

Lähiöiden sisällä ei ole odotettavissa merkittäviä muutoksia. Alueiden itä- ja koillisreunoilla kulkee Kehä I, joka aiheuttaa voimakasta melu- ja ympäristöhaittaa sekä estevaikutusta. Itärannan kohdalla väylän tunnelointi on toteutettu 2010-luvun lopulla. Itäkartanon kohdalla tunnelia on suunniteltu, mutta hanke ei ole juuri nyt ajankohtainen. Tunneloinnin yhteydessä maankäyttöä tullaan kehittämään voimakkaasti Keilaniemen ja Otaniemen puolella, mikä vaikuttaa kaupunkikuvaan sekä suuressa mittakaavassa että lähimiljöön osalta. Toisaalta myös väylän estevaikutus ja ympäristöhäiriöt vähenevät.

Mäntyviita lännestä päin.
Arkkitehtuurimuseo, Aerofoto 1972.

92. Haastattelu *Helsingin Sanomissa* 30.3.2020.

LÄNTISET LÄHIÖT

LÄNSIKORKEE, KASKENKAATAJA, JOUSENKAARI, HAKALEHTO, SUVIKUMPU

Ensimmäiset asemakaavat:

- Meurmanin alkuperäinen rakennussuunnitelma 1947

Muutokset:

- Ervi ja Nironen 1956
- Nironen 1957, 1958, 1961
- Punsar 1961
- Söderman 1962
- Nironen 1962

Voimassa olevat asemakaavat:

- Koivumankkaa 1973, 1987
- Tuohimäki 1987
- Ahertajankulma 1994, 2002, 2016, 2018
- Jousenpuisto 2000
- Länsikorkeen suojelukaava 2019
- Kaskenkaatajan suojelukaava 2020

KAAVOITUS- JA RAKENTAMISVAIHEET TILALLINEN JA ARKKITEHTONINEN LUONNEHDINTA

Aarne Ervi luonnosteli keskustan kaavoituksen yhteydessä myös läntisen laajennusalueen hahmoa. Kaavasunnittelu alkoi vuonna 1955. Tarkempi suunnittelu annettiin tehtäväksi arkkitehteille Veikko Malmio, Osmo Sipari, Kaija ja Heikki Siren sekä Jorma Järvi. Suunnittelualueita (sikermiä) oli yhdeksän. Määrää on myöhemmin pidetty turhan suurena ja syntyvää kaupunkikuvaa pirstovana.⁹³ Kuten itäisessä lähiössäkin rakennukset ja tiestö merkittiin maastoon, minkä pohjalta jatkettiin kaava- ja rakennussuunnittelua rinnakkain. Alueen maisematilat jäsenyivät kuudeksi eriluonteiseksi ympäristökokonaisuudeksi: Tornitason ympäristö, Oravannahkatori, Kaskenkaataja/Kaskipuisto, Kaskiniitty, Tapionraitin länsipää ja Ahertajantien/WeeGeen ympäristö.

Länsikorkee–Jousenkaari-alueen rakentamistehokkuus oli suurempi kuin itäisen lähiön. Useimmiten Tapiolassa jätettiin selänteiden lakialueet rakentamatta ja rakentaminen sijoittui puuston suojaan alarinteille ja peltoalueiden reunoille. Poikkeuksena tästä ovat Länsikorkeen tornitalot, Viljo Revellin suunnittelemat "Taskumatit", jotka ovat olennainen osa Tapiolan läntistä silhuettia, ja toisaalta peltoaukealle rakennettu Kaskenkaataja. Puistot muodostavat täälläkin yhtenäisen viheralueketjun. Lamelli- ja rivitaloja rakennettiin tasaisesti koko alueelle ja omakotitaloja neljäksi melko tiiviiksi ryhmäksi eri puolille lähiötä.

Talotyyppejä sijoitettiin lomittain, millä pyrittiin ympäristön vaihtelevuuden lisäämiseen ja sosiaaliryhmien sekoittamiseen. Pääosa rakennuskannasta on rakennettu vuosina 1957–1965, mutta jo vuoden 1961 aikana lähiö oli pääpiirteittään valmis.⁹⁴

Ahertajantien alueelle sijoitettiin pienteollisuutta ja lämpökeskus, kaupalliset palvelut taas keskittyivät Oravannahkatorille. Pienteollisuusalue on ollut monipuolinen työpaikka-alue, mutta viime vuosikymmeninä se on muuttunut kulttuuripalvelujen keskittymäksi ja sen myötä kiinnostavaksi julkiseksi aukioksi. Weilin+Göös in toiminta Aarno Ruusuvuoren suunnittelemissa kirjapainotalossa päättyi 1992. Kaupunki osti kiinteistön 2001, ja WeeGee-museokeskus avasi ovensa syksyllä 2006. Etelä-Tapiolan lukio oli muuttanut jo vuonna 2000 talon länsiosaan. Vuonna 2022 WeeGeen sisäänkäyntipuistikon itäpuolelle valmistui museokokonaisuuden uusi osa, uudisrakennus, jossa toimivat mm. Museo Leikki ja Suomen kello- ja korumuseo Kruunu. Ahertajantien etelälaidalla on varavoimialana toimiva lämpökeskus, joka toiminnan muutoksen jälkeenkin on tarkoitus säilyttää Tapiolan teknisen infran arvokkaana maamerkinä. Aukion kunnostus- ja muutossuunnittelu on keväällä 2023, raporttia kirjoitettaessa, käynnissä.

Kaskenkaatajan ensimmäiset asuinrakennukset ovat valmistuneet vuosina 1958–1965. Kaskenkaatajan alue sen sijaan sijaitsee vanhalla peltoalueella poiketen Tapiolan yleisestä rakentamistavasta, jossa rakentaminen sijoittuu pääsääntöisesti puuston sisään metsäisille alarinteille ja entisille peltoalueiden laiduille. Alueen alkuperäinen rakenne on hyvin säilynyt. Puistot ympäröivät asuintalojen kortteleita. Alueen maisemakuvalla on ominaista väljyys ja vehreys, puistot ja metsäluonto yhdistyvät pihoihin. Alue rajautuu lännessä ja kaakossa rinnetalokseen. Alueella on käytetty vaatimattomia materiaaleja ja korkeatasoisesti suunniteltuja ja toteutettuja yksinkertaisia rakenteita. Kaskenkaatajan alueen ensimmäiset rakennukset, Viljo Revellin suunnittelemaat kerrostalot, valmistuivat vuonna 1958. Kaskenkaatajantie 5:n vuokrataloon liittyy matala myymäläsiipi, joka on nykyisin päiväkodin käytössä. Aarne Ervi on suunnitellut yksikerroksisten rivitalojen ryhmät, ja Veikko Malmion suunnittelema rivitaloalue valmistui vuonna 1963. Vuonna 1965 alueelle valmistui lisäksi kaksi Aulis Blomstedtin suunnittelemaa lamellitaloa sekä Revellin suunnittelema rivitalo.⁹⁵

Asumasolun suunnittelu tasaiselle peltoalueelle ilman maaston ja puuston antamia rajoitteita on antanut tilaisuuden kokonaisvaltaiseen rakennusmassojen ja pihapiirien sommitteluun. Kaavaratkaisussa rivi- ja kerrostalot on sijoitettu viuhkamaisesti kauniisti kiemurtelevan asutuskadun varrelle, mikä tarjoaa vaihtelevia näkymiä ja tiloja. Kaskenkaatajantien varrelle muodostuu kolmiomainen sisääntuloaukio, yhteinen korttelipuisto, useita viheralueiden porttikohtia, pienempi korttelipuistikko, kaupan edusaukio, pysäköintiaukio ja tapiolalainen "katupuisto".

93. Hurme, 128–129; Tuomi 1992.

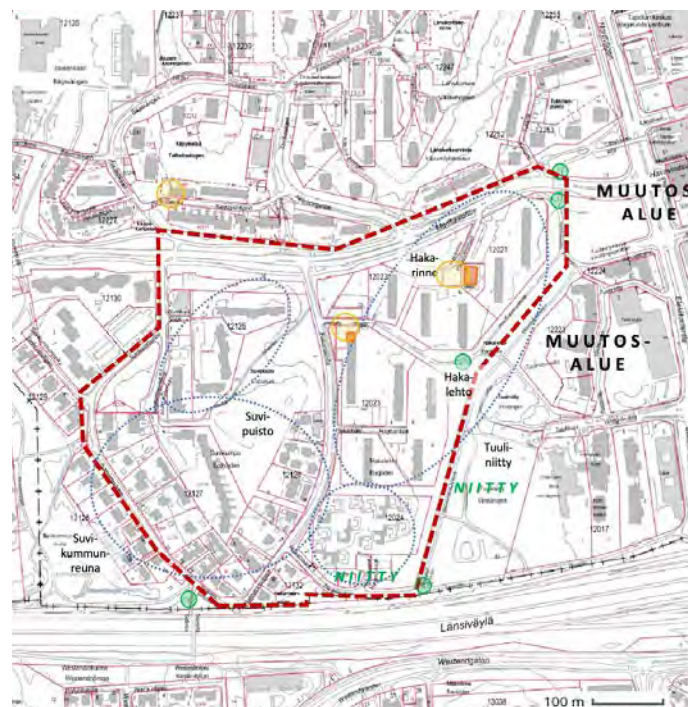
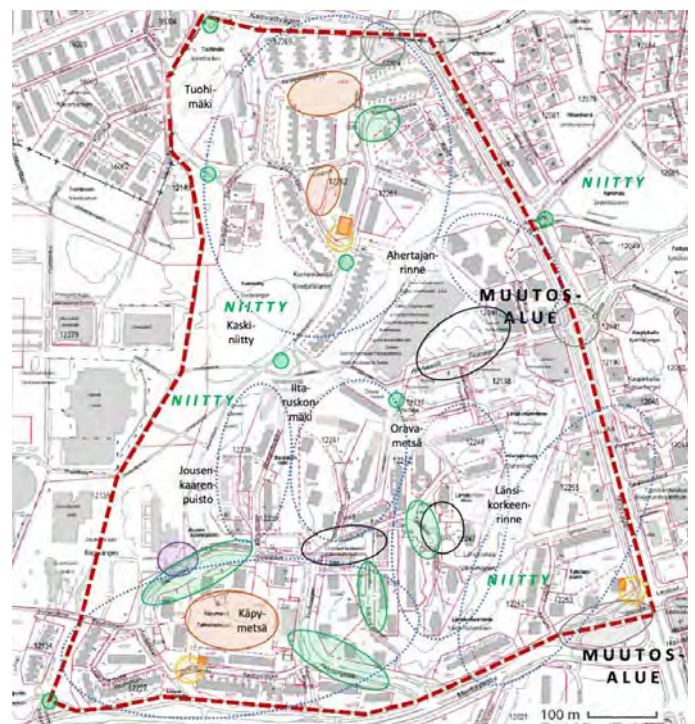
94. Arkkitehtitoimisto HNP Heikinheimo 2002.

95. Kaskenkaatajan asemakaavan 213800 kaavaselostus.

Hakalehdon, Suvikummun ja Tuuliniityn alueet eivät kuuluneet Asuntosäätiön maanomistukseen. Tapiolan läntisten peltoalueiden reunalle syntyi 1960-luvun alkupuoliskolla uusi asuinalue, kun rakennusyhtiö Haka rakensi kymmenen Sakari Nirosen suunnittelemaa III–VI-kerroksesta lamellitaloa Merituulentien eteläpuolelle. Niiden eteläpuolelle valmistui vuonna 1963 Pentti Aholan suunnitteleminen yksikerroksisten atriumtalojen ryhmä. Alun perin kaavaillaista 60 talosta toteutettiin vain 17. Samaan aikaan rakennettiin rakennusten itäpuolelle peltoaukean keskellä kulkevaan valtaojaan rajautuva Hakalehdon puistoalue. Puiston itäpuolelle rakennettiin Hakalehdon koulu, joka purettiin vuonna 2004. 1980-luvulla rakennettiin tenniskeskus, ruotsinkielinen koulu ja päiväkoti Vindängen⁹⁶. Myöhemmin Tuuliniityn alueelle on rakennettu muun muassa Pekka Helinin suunnittelema puurakenteinen toimistotalo, Stefan Ahlmanin suunnittelema Folkhälsan-talo ja Jukka Turtiaisen suunnittelema sekä puurakenteinen asuinalue.

Hakalehdon pohjois-eteläsuuntaisesti sijoitetut kerrostalot edustavat puutarhakaupunki-ideologiasta poiketen funktionalistista valo ja ilma -periaatetta puhtaimmillaan. Avoimesta rakennustavasta johtuen aukiomaisia tiloja ei synny lainkaan ja solmukohtina toimivat katujen kääntöpaikat ovat pysäköityjen autojen hallitsemia. Kerrostalokortteleiden eteläpuolella sijaitseva atriumtaloalue taas sisältää suljettujen asuntokohtaisten pihojen (125 m²) ohella tiiviiden aukiomaisten tilojen sarjan, joka puoliyksityisenä on ulkopuolisten saavuttamattomissa.

Pentti Aholan laatima Suvikummun asemakaava on päivätty helmikuulle 1966. Kaavan lähtökohtana oli vuonna 1962 järjestetty kutsukilpailu Asuntosäätiön omistamalle alueelle. Kaava-alueen keskellä oli korkeahko kallio, sen länsipuolella peltoaukio ja pääosin 1930-luvulla rakennettu omakotialue. Voittaneen kilpailuehdotuksen ”Tuohivirsuja juoksuhaudassa” (Reima Pietilä ja Raili Paatelainen) pohjalta osoitettiin kallioalueelle kolme kerrostalotonttia, yhteensä 13 600 k-m², peltoalueelle rivitalokortteli ja omakotitalokortteleihin täydennysrakentamista. Suvikummussa Pietilä ja Paatelainen pyrkivät sulauttamaan rakennuksia ympäröivään maastoon ja metsään, tuomaan luonnon rakennuksen sisään. He pyrkivät noudattamaan funktionalismin periaatteita, mutta samalla palaamaan esimodernismin malleihin.⁹⁷

Kartoilla esitetään aukoiden ja solmukohtien lisäksi mm. entiset palvelutilat, asumasolut, asuntosikermät sekä muutos- ja muutospainalueet.

- 15 ASUINPUISTO
- 16 KOULUN SISÄÄNKÄYNTI
- 17 VANHAN KAUPAN EDUSTA
- 19 LIIKENNEAUKIO
- 20 KATUPUISTO
- 21 PUISTOPORTTI
- NIITY** Tärkeä avoin maisematila
- MUUTOS-ALUE** "Vanhaan Tapiolaan" nähden selvästi poikkeava tai muuttuva alue
- Yhtenäinen asuinkortteliryhmä ("sikermä")

96. Näkymä Oy 2014. Hakalehdon puiston lähiympäristösuunnitelma Tuuliniityn asemakaavamuutosalueelle.

97. Lustman, Aaro 2022, 16. *Materiaalien käyttö Pietilöiden arkkitehtuurissa*. Kandidaatintyö, Aalto-yliopisto.

RAKENTAMISEN SUHDE MAISEMAAN; MAISEMASUUNNITELMAT JA -SUUNNITTELIJAT

Puutarha-arkkitehti Jussi Jänneksen osuus myös Länsi-Tapiolan maisematilojen suunnittelijana oli merkittävä; hän laati alueelle 1960-luvun alussa kaikkiaan 14 suunnitelmaa, jotka ovat toteutuneet lähes kokonaan.⁹⁸

Muita alueen maisemasuunnittelijoita

Jussi Jänneksen lisäksi:

- Carl-Johan Gottberg
- Maj-Lis Rosenbröijer
- Laura Koskela
- Onni Savonlahti
- L. Liljefors
- Erik Sommerschild

Tapiolan korkeimmalla kohdalla sijaitseva Länsikorkean alue väljästi sijoitettuine tornitaloineen muodostaa eri suunnista tunnistettavan siluetin. Pienipiirteisesti polveilevan kallion karua maisemaa korostettiin jättämällä avokalliot paljaksi ja kehystämällä niitä värikkäällä kasvillisuudella. Lakialueen männyt korostavat rakennusten mittakaavaa ja kaukomaisemassa luovat torneille metsäisen jalustan.

Rivitalovaltainen Kaskenkaatajan alue sijoittuu entiselle peltotasanteelle ja sen reunoille nouseville matalille kukkuloille. Vilkkaasti liikennöidyt kadut, Kalevalantie ja Pohjantie, rajaavat alueen tiukasti. Kasvillisuus on suurimaksi osaksi istutettua lukuun ottamatta pieniä metsiköitä ja reuna-alueiden säilytettyä puustoa. Kaskenkaatajantien katumiljöön on viehättävällä tavalla sekoitus rivitalopihojen hyvin hoidettua, intiimiä ja puutarhamaista ilmettä ja puistoympäristöä.

Kaskenkaatajanpuisto on Tapiolassa harvinainen korttelipuisto, joka palvelee ympäröivän rivitaloalueen leikki- ja oleskelupaikkana. Puiston on suunnitellut Jussi Jännes vuosina 1964–65. Itäosa altaiseen on C.-J. Gottbergin ja Laura Koskelan suunnittelema. Laurinniitty (nykyisin Kaskinniitty) on läntisen lähiön keskeinen puisto, joka liittyy Tapiolan laajaan yhtenäiseen viheralueverkostoon. Se täydentää keskeisellä tavalla Leimuniityn, Silkkiniityn, Pohjankulman ja Otsolahden pohjukan Rantaluhdan muodostamaa avoimien puistotilojen ketjua. Maasto nousee puiston reunoja kohti. Laaja avoin nurmialue rajautuu pohjois- ja itäreunoilta kauniisti monipuoliseen reunakasvillisuuteen. Puiston eteläosa on niittyä ja umpeen kasvanutta entistä peltoa. Siellä maasto nousee voimakkaammin ja tasoeroa Iltaruskontien suuntaan on kymmenisen metriä. Yhtenäisen reunapuusto on rauhallinen tausta vihreälle nurmelle. Puistossa on oma rauha, ja toisaalta rivitalot tuovat tarpeellista sosiaalista kontrollia. Urheilupuiston ja WeeGeen läheisyys antaa Kaskinniityn tulevalle kehittämiselle hienot lähtökohdat.⁹⁹

Läntisen lähiön maamerkkirakennukset Viljo Revellin suunnittelemat Taskumattitalot sijaitsevat Länsikorkean korkeimmalla kohdalla. *Arkkitehtuurimuseo.*

Jousenkaaren alue rakentuu metsäisen mäen ympärille. Korkeammat rakennukset sijoittuvat ylärinteelle ja matalammat rivitalot mäkeä kiertävän kadun ulkokehälle. Katuympäristössä vaihtelevat rinteen metsäiset näkymät ja rivitalojen sisäänkäyntipihojen pienet puutarhat istutettuine kukkivine puineen.

Suvikumpu on metsäkukkulan liepeille koivikkoon rakennettu oma kokonaisuutensa, jossa erikorkuiset polveilevat rakennusmassat luovat miellyttävää ulkotilaa. Ympäröivä metsämaisema, vaihtelevat laajat piha-alueet ja maantasoasuntojen yksityiset puutarhat sulautuvat toisiinsa ilman selkeitä rajoja. Kaikista asunnoista avautuu näkymiä luontoon. Pihat on suunnitellut C.-J. Gottberg. Laajoja osia tonteista on jätetty luonnontilaan ja oleskelualueet ja asuntoihin liittyvät pihat on sommiteltu geometrisesti. Lakialueella on runsaasti linnoituslaitteita.

Hakalehdon alue on rakentunut entiselle pellolle, mistä johtuen puusto on suurimmaksi osaksi istutettua. Pitkien, pohjois-eteläsuuntaisesti sijoittuvien korkeiden lamellitilojen rinnalla poppelit, koivut, muut isot lehtipuut ja länsiosan kumpuileva maasto luovat tunnistettavia paikkoja ja riittävää mittakaavaa ympäristössä. Hakalehdon maisemasuunnitelmat on laatinut Jussi Jännes.

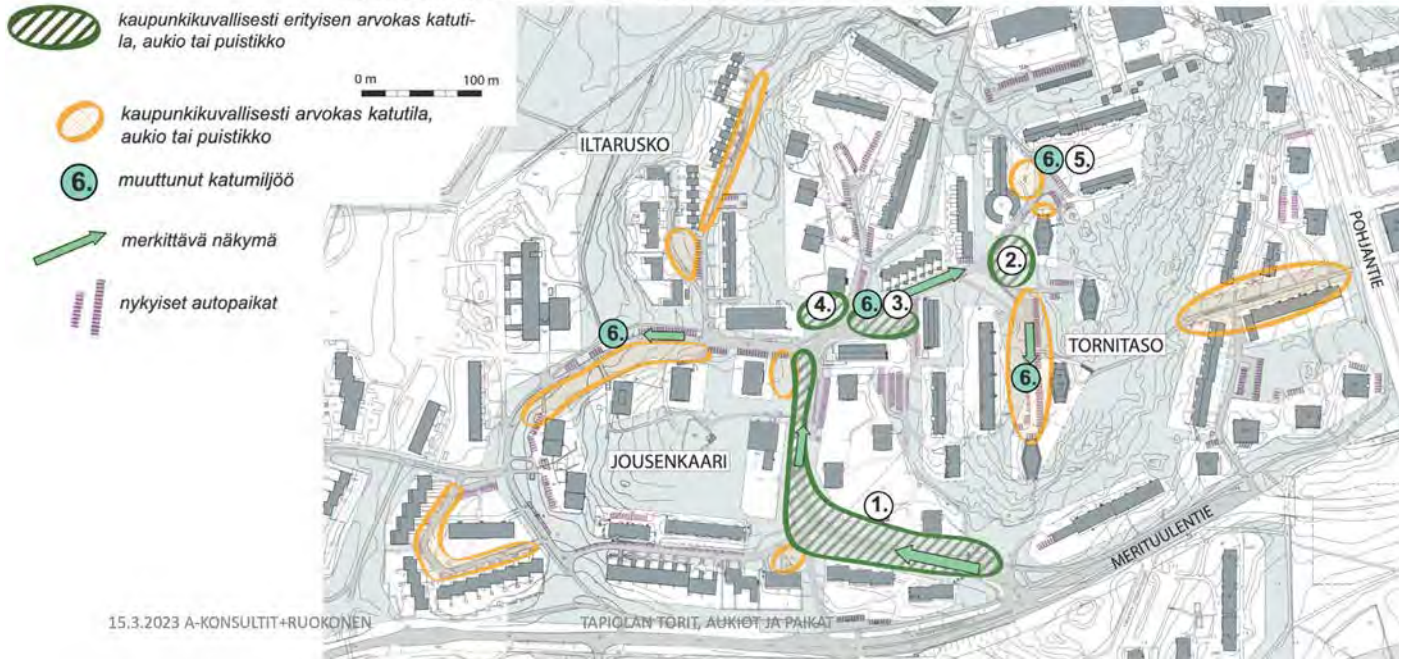
98. Ruokonen 1992.

99. Maisema-arkkitehdit Byman & Ruokonen Oy 2009.

Länsikorkee–Jousenkaari: tori – aukiot – puistikot ja katutilat

KATUTILAN KAUPUNKIKUVALLINEN ANALYYSI

(BYMAN&RUOKONEN 2009)

Länsikorkeen–Jousenkaaren alueella on tarkasteltu julkisen tilan – katujen, aukoiden ja puistikoiden – kaupunkikuvallisia ominaisuuksia ja arvoja.
A-konsultit ja Ruokonen 2009.

OSA-ALUEEN TORIT, AUKIOT JA SOLMUKOHDAT

Länsi-Tapiolan aluekeskus Oravannahkatori sijaitsee länsirinteessä katujen yhtymäkohdassa. Se toimii bussin päätepysäkinä, kääntöpaikkana, jonka keskellä on läpikuljettava puistosaareske. Puikkomaiset kaksikerroksiset liike-, toimisto- ja asuintalot sijoittuvat torin etelä- ja itälaidoille. Pohjoislaidalla toria reunustaa kaksi rivitaloyhtiötä, joiden pihoihin on käynti pergolarakenteiden ali. Kokonaisuuden maisemasuunnitelmat on laatinut Jussi Jännes. Alueen alkuperäiseen suunnitelmaan kuulunut pieni vesiallas aukion kaakkoisnurkassa liikerakennuksen Oravannahkatori 3 edustalla purettiin ilmeisesti 1970-luvulla.

SÄILYNEISYYS, MUUTOSPAINEEET JA SUOJELUTILANNE

Länsikorkeen ja Kaskenkaatajan alueilla on voimassa suojelukaavat, eikä mittavia muutospaineita ole tiedossa. Oravannahkatorin liike- ja toimitilojen kysyntä on ollut laimeaa suhteessa rakennusten tarvittaviin korjaus- ja kunnostustoimenpiteisiin. Asukaspysäköinnin järjestäminen on haasteellista alueen arvokkaiden katu- ja aukiotilojen kannalta.

Vuosina 2001–2002 tehdyn Tapiolan läntisten lähiöiden rakennuskannan säilyneisyysinventoinnin¹⁰⁰ mukaan alueen rakennukset, yhtä lukuun ottamatta, ovat säilyneet alkuperäisasussaan. Sittemmin kaksi pientaloa on purettu ja korvattu uusilla. Ahertajantien alueen muutos pienteollisuuskortteleista kulttuuritoimintojen keskittymäksi on muuttanut ja muuttaa edelleen paikan luonnetta vetovoimaisemmaksi julkiseksi tilaksi.

Oravannahkatori luoteesta päin.
Arkitehtuurimuseo.

100. Arkkitehtitoimisto HNP Heikinheimo 2002.

POHJOISET LÄHIÖT

POHJANKULMA, POHJANTORI, KEIJUNIITY

Ensimmäinen rakennuskaava:

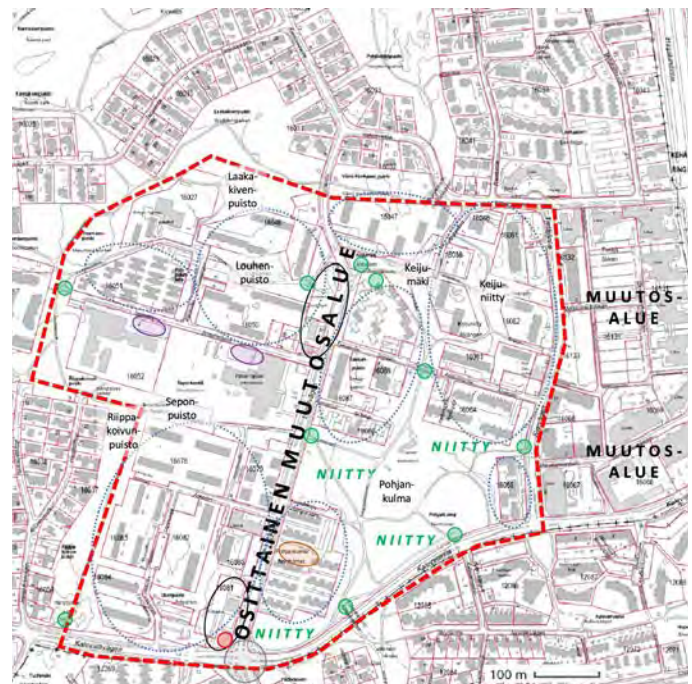
- Ahola 1961 (Aholan kilpailuvoiton pohjalta tehdyn rakennuskaavan laatijana Nironen)

Voimassa olevat asemakaavat:

- Pohjankulma 1988, 1990, 2021
- Aarnivalkea–Maarinniitty 1984
- Laakakivi 1988, 1995, 2020

KAAVOITUS- JA RAKENTAMISVAIHEET, TILALLINEN JA ARKKITEHTONINEN LUONNEHDINTA

Pohjois-Tapiolan kutsukilpailussa tuli suunnitella asuinkerrosalaa 3 800–4 000 asukkaalle ja tarvittaville palveluille. 20 % kerrosalasta oli sijoitettava pientaloihin. Voittaneen ehdotuksen rakenne oli suoraviivainen ja paikoin tiivis, ennakkoiden jopa ruutukaavan paluuta.¹⁰¹ Muun Tapiolan vapaamuotoiseen kaavoituksen sijaan haluttiin pohjoisessa lähiössä antaa mahdollisuus ”vähemmän romanttisen” linjan arkkitehdeille esittää näkemyksensä nykyaikaisesta kaupunkilähiöstä, totesi Heikki von Hertzen Tapiola-seminaarissa¹⁰². Olihan ajan kansainvälisiin virtauksiin pohjautuvaa Tapiolan väljyyden kritiikkiä kuulunut jo jonkin aikaa. Vuonna 1958 järjestettyyn kilpailuun kutsuttiin osallistujiksi Aarne Ervi, Olli Kivinen ja Pentti Ahola. Kilpailun voitti Aholan ehdotus ”Takasuora”. Hänelle kilpailuvoitto merkitsi ammatillista läpimurtoa, ja Pohjois-Tapiolan asemakaavaa (1960) seurasi monien muiden aluerakentamishankkeiden suunnittelu.¹⁰³ Ahola laati seuraavina vuosina asemakaavat Hakalehdon ja Länsirannan alueille, joissa hän sovelsi hyvinkin tarkasti funktionalistien malliratkaisua etelä-pohjoissuuntaisine lamellitaloihin.

Kartalla esitetään aukuioiden ja solmukohtien lisäksi mm. entiset palvelutilat, asumasolut, asuntosikermät sekä muutos- ja muutospainalueet.

- 15 ASUINPUISTO
- 16 KOULUN SISÄÄNKÄYNTI
- 17 VANHAN KAUPAN EDUSTA
- 18 JALKAUTUMISPAIKKA
- 19 LIIKENNEAUKIO
- 21 PUISTOPORTTI
- NIITY Tärkeä avoin maisematila
- MUUTOS-ALUE "Vanhaan Tapiolaan" nähden selvästi poikkeava tai muuttuva alue
- Yhtenäinen asuinkortteliryhmä ("sikermä")

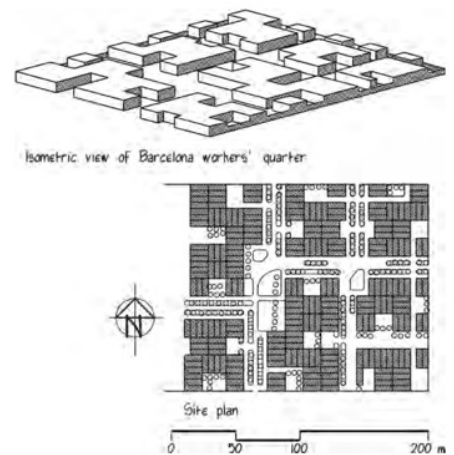

Figure 17
1933 – Site plan and isometric view showing massing (drawing by the architect)

Tapiolan pohjoinen lähiö ja Le Corbusierin ”Pientalokennosto” 1933 – vrt. Eduard Ludvig, Berliinin Interbau-näyttely 1958. *Asuntopolitiikka 1/1958.*

101. Livady 2014.

102. Von Hertzen 1967.

103. Ark-byroo 2021.

Pohjois-Tapiolan suunnitteluratkaisu perustui suorakulmaiseen koordinaatistoon ja oli kiinteämpi ja tiiviimpi kuin aiemmat suunnitelmat. Se noudatti kuitenkin Tapiolalle tyypillistä periaatetta, jossa eri talotyyppejä sijoitettiin toistensa lomaan korkeammista pistetaloista yhden perheen atriumtaloihin. Tiiviit pientaloryhmät sijoitettiin puistoalueiden laidoille ja lamellitalot metsän siimekseen. Kaava-alueen rungon muodostaa Louhentie, jonka varrella ostoskeskukset Pohjantori ja Louhentori sijaitsevat.¹⁰⁴

Sirenien toimisto suunnitteli Pohjantorin ostoskeskuksen ohella myös ympäröivien kortteleiden asuinrakennukset: Louhentien länsipuolen kerros- ja rivitalot 1960-luvun alussa ja tien itäpuolen atriumtalot vuosikymmenen puolivälissä. Pientalot Ahola sijoitti tiheiksi, matriisimaisiksi saarekkeiksi eri puolille Pohjois-Tapiolaa, eniten Louhentien ja itäisen peltoaukean väliin. Arkkitehtinä toimivat K. & H. Siren, Veikko Malmio, Heikki Koskelo, Pentti Ahola ja Bror Söderman. Näissä sikermissä on Suomessa harvinaista ja arvokasta kaupunkimaisten pientalojen variointia ja typologisia kokeiluja, pohjamuotoina mm. L-talo, H-talo ja atriumtalo.¹⁰⁵

Tapiolan kaupunginosakaavaluonnoksessa 1974 esitettiin Pohjantorin ostoskeskuksen laajentamista itään päin, siten että Louhentie kiertäisi uutta liiketonttia ja Kalevalantien liittymä siirrettäisiin. Keskeisenä tavoitteena oli läpikulkuliikenteen vähentäminen Louhentiellä ja muuallakin Tapiolassa. Suunnitelma olisi muuttanut Pohjantorin tilallista luonnetta, mutta sitä ei kuitenkaan viety eteenpäin.

Keijuniityn metsäkukkulasta ja kulttuuriniitystä koostuvalle alueelle Pohjois-Tapiolan koilliskulmassa rakennettiin 1960-luvulla rakennettu kaksi kerrostaloa. Vuonna 1975 laaditussa asemakaavassa osoitettiin neljään kerrostalokortteliin nelikerrokset kerrostalot sekä yksi yhdeksänkerroksinen tornitalo.

RAKENTAMISEN SUHDE MAISEMAAN, MAISEMASUUNNITELMAT JA -SUUNNITTELIJAT

Pohjois-Tapiolassa Ukonvaajan kerrostalot sijoittuvat entisen laajan peltoalueen reunassa sijaitsevalle laakealle metsäkumpareelle, jonka alarinteillä on koivikkoa ja lakialueella männikköä. Jänneksen pihasuunnitelmissa metsää on säästetty ja sitä on täydennetty hänelle tyypillisillä pensaiden ja perennojen massaistutuksilla. Istutuksia tehtiin kuitenkin lopulta melko niukasti, sillä säilytettyä metsää pidettiin riittävänä pihakasvillisuutena.

Pohjankulmaksi nimetty puisto on entistä peltoa, ja sen ympärille sijoittuvien rivi- ja atriumtalojen pihoilla on puutarhakasvi-istutuksia. Istutuksissa on toistoa, mikä tekee pihamiljööstä yhtenäisen ja rauhallisen. Niissä on käytetty runsaasti kukkivia puita (koristeomenoita ja -kirsikoita), ikivihreitä lajeja (makedonianmäntyjä, jalokuusia, marjakuusia ja vuorimäntyjä) sekä pensasvaahteroita. Avomeen puistoon liittyville pihan osille ja puiston reunaan on

istutettu puu- ja pensaskasvillisuutta, jolloin rakennukset eivät rajaudu suoraan nurmipintaan.

Pohjoisimman osan kerrostalot sijoittuvat mäkien reunoille samaan koordinaatistoon alueen muiden rakennusten kanssa. Metsän reuna-alueelle rakennettu As.oy Ukko-metso muodostaa sisäänpäin aukeavan puutarhamaisen altaan ja koristeistutuksineen. Sen vastakohtana toimii ulkokehälle jätetty luonnonpuusto. Louhentien eteläosan katupuut ovat riviin istutettuja koivuja.

Jussi Jännes on suunnitellut valtaosan, yhteensä 18, pohjoisen alueen pihoista. Hänen kuoltuaan C.-J. Gottberg viimeisteli suunnitelmat ja valvoi työmaille niiden toteuttamista. Louhentori on Gottbergin suunnittelema.

SÄILYNEISYYS, MUUTOSPAINET JA SUOJELUTILANNE

Pohjois-Tapiolan arvostus on vuosien aikana vaihdellut. Tapiola-seminaarissa vuonna 1967.¹⁰⁶ Paavo Seppänen ei pitänyt Pohjois-Tapiolaa onnistuneena puutarhakaupungin osana:

Jollain tavoin näyttää siltä, kuin puutarhakaupunki-ideaan ei Tapiolassakaan olisi jaksettu aivan loppuun asti uskoa, mutta toisaalta ei heilahdettu vastakkaiseen vaihtoehtoon, kompaktikaupunki-idean soveltamiseen. Pikemmin lienee niin, että Pohjois-Tapiola on jonkinlainen välimuoto, puutarhakaupungin väljähymä, joka erittäin paljon muistuttaa joitakin Helsingin tapahtuneita – lähinnä tonttihintojen ja rakennusyritysten intressien ohjailemia ratkaisuja.

Louhentorin rakennushistoriaselvityksessä vuodelta 2014 Livady arvioi Pohjois-Tapiolan jääneen itäisen lähiön, keskustan, läntisen lähiön, Hakalahdon atriumtalojen ja Suvikummun kerrostalojen varjoon, mutta toteaa sen olevan ympäristönä hyvin mielenkiintoinen ja hyvästä syystä osa RKY-alueesta.¹⁰⁷

Kumpikin ostoskeskus on asemakaavamuutoksen kohteena, kuten ne ovat monin paikoin muuallakin Suomessa kaupallisen toimintaympäristön muuttumisen takia. Vanhojen ostoskeskusten koetaan olevan liian pieniä palvelemaan päivittäistavarakauppojen nykyisiä tarpeita.

Näkymä pohjoiseen Louhentien ja Pohjantien risteyksestä. KAMU, Teuvo Kanerva 1960–70-luku.

106. Seppänen 1967

107. Livady 2014.

104. Ibid.

105. Livady 2014.

KESKUSTA YMPÄRISTÖINEEN

TAPIOLAN KESKUS, KAUPINKALLIO, AARNIVALKEA, MAARINNIITY, LÄNSIRANTA

Ensimmäiset rakennus-/asemakaavat:

- Tapiolan ja Hagalundin rakennuskaavan muutos: Nironen 1961, Ahola 1962
- Keskusta: Penttilä 1974
- Suvikumpu: Meurman 1962, Ahola 1966
- Hakalehto: Ahola 1962

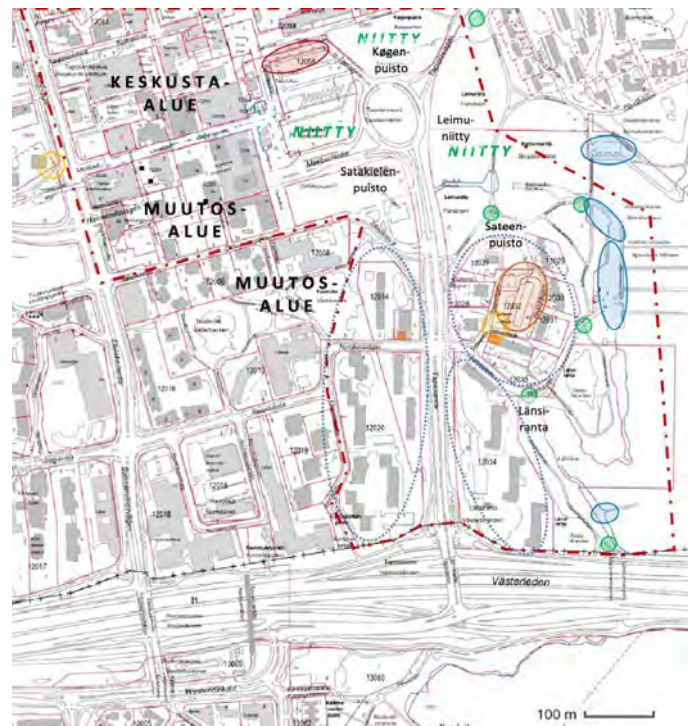
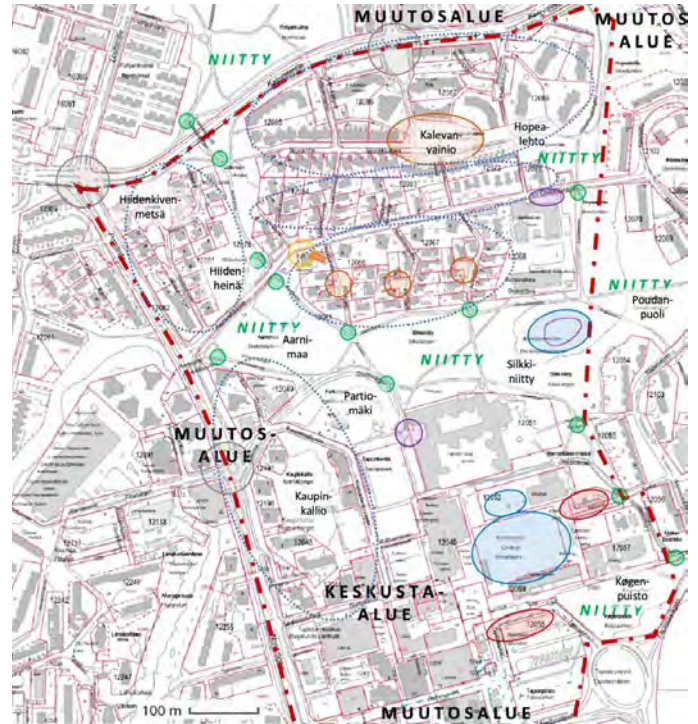
Voimassa olevat asemakaavat:

- lukuisat asemakaavamuutokset

KAAVOITUS- JA RAKENTAMISVAIHEET; TILALLINEN JA ARKKITEHTONINEN LUONNEHDINTA

Kaupinkallion alue oli Ervin keskustasuunnitelmissa ja vielä vuoden 1974 kaupunginosakaavaluonnoksessa varattu virkistys- ja yleisille toiminnoille. Asumista sijoittui lähinnä alueen lounaiskulmaan Pohjantien varrelle. Eteläosan 1950–1960-luvulla rakennetut talot edustavat Tapiolalle ominaista luonnon ja rakennetun ympäristön vuorovaikutussuhdetta. Terveystalo, urheilutalo ja pysäköintitalo muodostivat yhdessä Kauppiamiehentien toisella puolella olevan Heikintorin kanssa melko tiivistä keskustaympäristöä. 1990- ja 2000-luvuilla on osana keskustan kehittämistä rakennettu Kaupinkallio-puiston alarinteeseen palvelutalo ja kolmen IV–V-kerroksisen pistetalon rypäs. Vuonna 1995 laadittiin Partiomäelle ortodoksisen kappelin rakentamisen mahdollistava asemakaavamuutos. Osana Kulttuuriaukion ympäristön täydennysrakentamista on vireillä Kaupinkallion kaakkoisosaa koskeva kaavamuutos, Kulttuuriaukion kaava.

Aarnivalkean alue kuuluu oleellisesti varhaiseen Tapiolaan muodostaen Silkkiniityn pohjoisreunan. Se koostuu viiden nelikerroksisen pistetalon (Suhonen–Hyvärinen), koulun ja opettajien rivitalon (Kaija ja Heikki Siren) ”selästä” Aarnivalkeantien varrella sekä omakotitalojen (erityisesti Jorma Järvi) ryhmistä Silkkiniityn puolella. Alue rakennettiin vuodesta 1947 alkaen laadittujen rakennussuunnitelmien/rakennuskaavojen pohjalta. Rakentaminen on sijoitettu loivapiirteisille metsäisille kumpareille ja niiden reunoille maiseman, pienilmaston ja maaperän edullisimmille alueille. Omakotitaloryhmien keskelle muodostuu yhteinen sisäänkäyntiaukio, joka myös palvelee pohjois-eteläsuuntaista läpikulkua.

Kartoilla esitetään aukoiden ja solmukohtien lisäksi mm. entiset palvelutilat, asumasolot, asuntosikermät sekä muutos- ja muutospainalueet.

- 14 ASUINPUISTO
- 15 KOULUN SISÄÄNKÄYNTI
- 16 VANHAN KAUPAN EDUSTA
- 17 JALKAUTUMISPAIKKA
- 18 LIIKENNEAUKIO
- 20 PUISTOPORTTI
- 21 VENEVALKAMA TMS.
- NIITY** Tärkeä avoin maisematila
- MUUTOS-ALUE** "Vanhaan Tapiolaan" nähden selvästi poikkeava tai muuttuva alue
- Yhtenäinen asuinkortteliryhmä ("sikermä")

Hiidenkiventien pientaloalue Pohjantien itä laidalla, Aarnivalkean jatkeena, käsittää 20 omakotitonttia ja yhden rivitalotontin. Alue noudattelee tapiolalaista julkisen tilan miljöömuodostusta: tonttikadut ovat tilallisesti väljiä ja vihreitä ja palvelevat samalla Tapiolan osa-alueiden välillä jalankulkua ja pyöräilyä.

Maarinniityn alue on rakennettu vuonna 1982 hyväksytyn asemakaavan pohjalta. Uusia kerrostalokortteleita rakennettiin neljä, kerrosluku III–VII (23 700 k-m²), kerros- ja rivitalojen korttelialueita kaksi, kerrosluku II (3 800 k-m²), rivitalokortteleita kaksi, kerrosluku II (2 210 k-m²) ja omakotitontteja yksitoista (2 090 k-m²). Lisäksi kaavassa osoitettiin yksi YO-korttelialue. Kaava laadittiin kaupunkisuunnitteluvirastossa yhteistyössä Asuntosäätiön kanssa. Aukiomaisina leikki- ja oleskelupuistoina toimivat Kalevanvainio ja Hopealehto.

Länsiranta-niminen alue muodostuu kolmesta asumasolusta. Pohjoisessa on kiinteänä ryhmänä kolmesta kymmenkerroksisesta pistetalosta, kahdesta kolmikerroksisesta lamellitalosta ja kolmesta kaksikerroksisesta rivitalosta koostuva Sateenmäki. Kaavan laati Erkki Hyhkö

vuonna 1961, talot suunnitteli Aarne Ehojoki, ja alueen toteutti Puolimatka Oy. Sateenkaaren eteläpuolella on neljä III–IV-kerroksista lamellitaloa ja Tapiolantien länsipuolella vajaasta kymmenestä III–V-kerroksisesta suorasta tai porrastetusta lamellitalosta muodostuvat taloryhmät. Rakennukset on sijoitettu etelä-pohjoissuuntaisesti samoihin aikoihin suunnitellun Hakalahdon alueen tapaan. Kummankin kaavan laati Pentti Ahola. Ensimmäinen, jaksolla 1947–1962 hyväksytyjen rakennussuunnitelmien pohjalta laadittu asemakaava astui voimaan vuonna 1977. Talot tosin oli rakennettu jo 1960-luvulla. Sateenmäen korttelipuisto muodostaa asumasoluun ehyen, puolisoljetun kaupunkitilan muiden alueiden edustaessa funktionalismin suosimaa avointa rakennustapaa.

Tapiolan **keskusta-alue** käsitellään jäljempänä.

Oikealla etualalla Maarinniitty, keskellä Silkkiniitty ja Aarnilammikko, hiekkakentän laidalla Aarnivalkean koulu, taustalla Tapiolan keskusta, Keskusallas ja Keskustorni. *Arkkitehtuurimuseo.*

RAKENTAMISEN SUHDE MAISEMAAN, MAISEMASUUNNITELMAT JA -SUUNNITTELIJAT

Tapiolan keskuksen alkuperäiset keskeiset maisematilalliset ratkaisut, Keskusallas muureineen ja portaineen, Keskustornin ja matalan U-liiketalon rajaama Tapiontori sekä sinne johtava Tapionraitti portaikkoinen, on tehty jo Ervin suunnitelmissa. Nykyisen Leimuniityn ja Kirkkopuistikon pohjoisreunassa kasvavia vanhoja komeita mäntyjä haluttiin säästää, ja Tapionraitti sijoitettiin entisen peltotien paikalle. Paikoitellen maastoa muotoiltiin merkittävästi, mutta se tehtiin taidokkaasti ja sovittiin tarkoin viereisiin säilyviin pintoihin (Leimuniitty). Liikekeskuksen alueella pinnantasaus toteutettiin säilytettävien puiden ehdoilla. Puilla onkin ollut olennainen rooli kaikilla keskustan aukioilla. Otsolahti toimi avoimen niityn välityksellä näkymien päättänä keskustan suunnasta katsottaessa. Tapiolantien suunnasta katsottaessa vanha keskusta sijaitsi niittyä reunustavan puuston luoman verhon takana. Nykyisin keskustan laajennusosan kohdalla puusto puuttuu ja korkea rakentaminen työntyy selkeämmin kohti maisematilaa.

Keskustan miljöössä on korostunut Jussi Jänneksen tavoite tuoda kukkivaa kasvillisuutta puutarhakaupungin tunnusmerkiksi ja asukkaiden iloksi. Istutuksia on käytetty laajoina väripintoina ja selkeinä sommitelmina. Kasvillisuudessa on huomioitu kaikki vuodenajat. Havukasveja on käytetty talviajan vihreyttä ajatelle, ja keskustan rakennetuimmille alueille on tuotu runsaasti kesäkukkia. Istutuksia on nostettu esiin valaistuksella. Suuri osa maanpinnan tason perenna-, kesäkukka- ja sipulikasvialueista on nykyään kokonaan hävinnyt.

Meurmanin Hagalundin alueen suunnitelman malli.
Arkkitehtuurimuseo.

Kaupinkallio on keskustan länsipuolella sijaitseva metsäinen mäki, jossa pitkään oli vain kallioista aluetta reunustavia rakennuksia katujen varteen ryhmiteltyinä. Täydennysrakentamisen myötä lakialueen luonto on sirpaloitunut ja tiheässä kasvaneet puut kärsineet. Aluskasvillisuus on kulunut ja korvaavia istutuksia ei ole juurikaan tehty.

Aarnivalkean alueen eteläosa on tukeutunut peltosaarekkeeseen, joka on laakea kumpare nykyisen Silkkiniityn reunassa. Aarnivalkeantie kulkee entisen peltotien paikalla ja alueen pohjoisosa on ollut peltoa. Matalat pientalot lyhyiden umpikatujen varrella sulautuvat maisemaan hyvin. Pihat ovat asukkaiden yksilöllisiksi muokkaamia. C.-J. Gottbergin koko alueelle laatimasta pihasuunnitelmasta on jäljellä vain viitteitä. Paikoin puusto on kasvanut turhan korkeaksi suhteessa rakennuksiin. Alue on intiimi kokonaisuus, joka on laajentunut pohjoiseen Nyyrikintien varteen samankaltaisella rakentamisella. As.oy Aarnivalkean pistetalojen pihasuunnitelmat on laatinut Onni Savonlahti. Matalan myymälärakennuksen edessä oli aiemmin laatoitettu etupiha ja värikäs istutusalue liljoja.

OSA-ALUEEN TORIT, AUKIOT JA SOLMUKOHDAT

Keskustan toreja ja aukioita käsitellään kohdekorteissa 1–8. Keskustan tuntumassa ei ole muita varsinaisia aukioita. Pääosa solmukohtista keskustan ulkopuolella liittyy viheralueiden (niittyjen) sekä liikenneväylien korttelirakenteeseen kytkeytymiseen. Asumasoluissa aukiomaisia solmukohtia on lähinnä vanhimmilla alueilla eli Länsirannassa, Aarnivalkeassa ja jälkimmäiseen kytkeytyvällä Maarinniityllä.

KESKUSTA-ALUEEN KAAVOITUS- JA RAKENTAMISVAIHEET

Keskustan kaavoitus- ja rakentamisvaiheita esitellään tarkemmin kohdekorteissa, joten tässä nostetaan esiin vain yleisiä piirteitä ja taustatekijöitä. Keskustaa tarkasteltaessa on syytä erottaa kolme Tapiolan kokonaiskehitystä vastaavaa ajallista vaihetta: **rakentamisvaihe** noin 1945–1970, **laajennusvaihe** noin 1970–2005 ja vielä käynnissä oleva **muuntumisvaihe**.

MEURMANIN RAKENNUSSUUNNITELMAN KESKUS

Meurmanin rakennussuunnitelmassa keskusta sijoittuu kahden pääväylän risteyksen tuntumaan nykyisen keskustan kohdalle. Risteyksen välittömässä läheisyydessä sijaitsevat paloasema, paikoitustalo ja urheilualue, jonka takana on "valistustalo" (monitoimintatalo), kirkko ja virastotalo sekä noin 2/3 Hagalundin tarpeeksi arvioidusta myymälä-, toimisto-, ravintola- yms. tilasta, muiden kaupallisten palvelujen sijoituessa asumalähiöissä korkeintaan 300 metrin etäisyydelle asunnoista.

Aarne Ervin voittaneen kilpailuehdotuksen pohjalta kehitetty yleissuunnitelma poikkeaa liikenneratkaisultaan kilpailuohjelmasta. Keskusta pääaukioineen kiinnittyy vahvasti kaksitasoiseen kiertoliittymään ja yhteys Mäntyviidan keskusta-alueeseen jää toissijaiseksi. *Arkkitehtuurimuseo.*

Riitta Hurme kuvaa rakennussuunnitelman aukioita:

Keskustassa itä-länsisuuntainen päätie ja sen levennyksinä muodostetut aukiot rajautuivat kuitenkin tontin ja kadun rajaan saakka ulottuviin rakennuksiin. Edellä mainituissa aukioissa, joita suunnitelmassa oli kaksi, oli yksi umpinainen kulma ja muut avoimia. Periaatteessa samoin muodostettu aukio oli valistustalon edessä. [...]

*Katujen kaarevuuden takia muodostui suljettuja näkymiä. Läpiajoliikenteen väylät, pääväylät, sen sijaan olivat näkyviltään ja tilana avoimia paitsi keskustassa, mikä korosti keskustan luonnetta.*¹⁰⁸

Hurme vertaa Hagalundin kaavaratkaisua Alvar Aallon vuonna 1936 suunnittelemaan Sunilan asuntoalueeseen. Siinä missä Sunilan yleisilme on moderni ja esteettinen kertoen yhteyksistä keskieuropalaisiin aatevirtauksiin, Hagalund edustaa hänen mielestään vanhempaa kaavalista ajattelua ja nojautuen anglosaksiseen puutarhakaupunkiaatteeseen sekä kodikkuuden tavoitteluun.¹⁰⁹ Tämä heijastuu myös keskustan tilalliseen ja toiminnalliseen jäsentelyyn.

108. Hurme 1991, 100–101.

109. Ibid., 103.

"ERVIN KESKUSTA" 1953– N. 1970 KILPAILUSTA TOTEUTUKSEEN

Heikki von Hertzen kuvasi vuonna 1967, kuinka tavoitteena oli kehittää Tapiolan kaupunkikeskus

*monipuoliseksi liike- hallinto- ja kulttuurikeskukseksi, joka voisi mahdollisimman täydellisesti tyydyttää asukkaiden vapaa-aika- ja sivistystarpeet ja muodostua sellaiseksi keskukseksi, jossa eräs elävän yhdyskunnan funktio täyttyy. Tarkoitan keskusta, jossa suurin osa välttämättömistä inhimillisistä kontaktitarpeista voidaan tyydyttää.*¹¹⁰

Kilpailuehdotuksen selostuksessa Ervi kuvasi suunnittelu-ratkaisuaan:

*Kilpailuehdotuksessa on hevosenkenkämäisesti ratkaistun myymälärakennelman keskiosa tarkoitettu torikauppaa varten, tai (jos sellainen jäisi aikanaan varsin vähäiseksi) osittain istutettavaksi. Kauppakeskukseen hieman sivummalta liittyvät käsityöhuoneet ja autonhuolto- ym. korjaamotilat. Keskukseen kohottavaksi, kauas näkyväksi majakaksi on suunniteltu monikerroksinen konttoritalo, jonka alakerrokset liittyvät välittömästi kauppakeskukseen yhdellä sivulla ja elokuvateatteriin toisella sivullaan (elokuvateatterin laajahko halli olisi samalla iltakaupankäynnin keskus jäätelöbaareineen ja erilaisin myyntikioskeineen).*¹¹¹

110. von Hertzen, 1967, 9.

111. Lahti 2014.

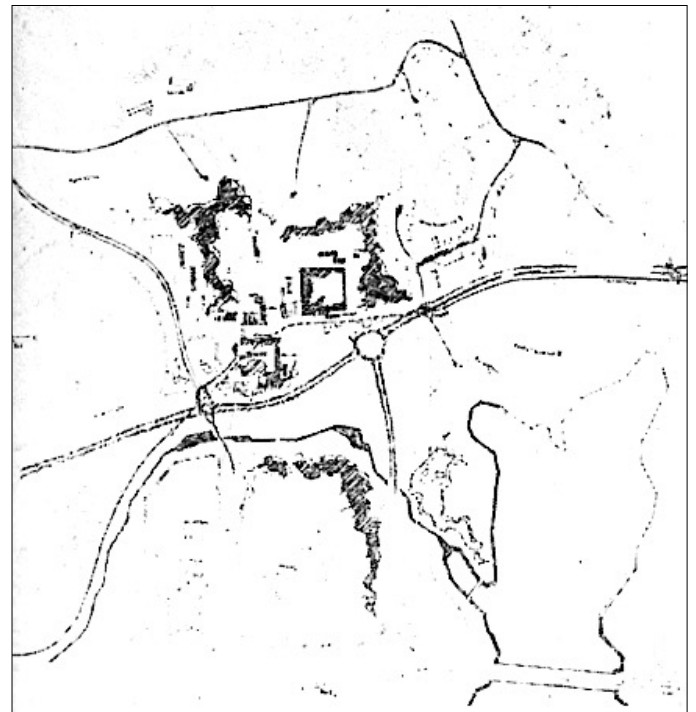
Ilmakuva idästä vuodelta 1961. Keskusaltaan paikalla on vielä vedellä täytynyt hiekkakuoppa. Keskustorni on jo valmistunut, KAMU.

Ervi mainitsee yhtenä Tapiolan esikuvana yhdysvaltalaislähtöisen "mall"-tyyppisen mallin, jossa moottoriliikenne on erotettu jalankulkijoille rauhoitetusta liikealueesta. Ervin ehdotuksessa Länsi- ja Pohjois-Tapiolan jalankululiikenne ohjautuu kolmelta sivulta suljetun kauppakeskuksen läpi. Keskustaan muodostetulla liikenneaukiolla Ervi arvioi pysäköintitilojen riittävän vuosikymmeniksi ja alueen olevan helposti laajennettavissa.¹¹²

Kilpailuvaiheessa lähtöoletus oli, että keskusta rakentuu torien ja aukoiden varaan. Kilpailuarvostelussa todetaan:

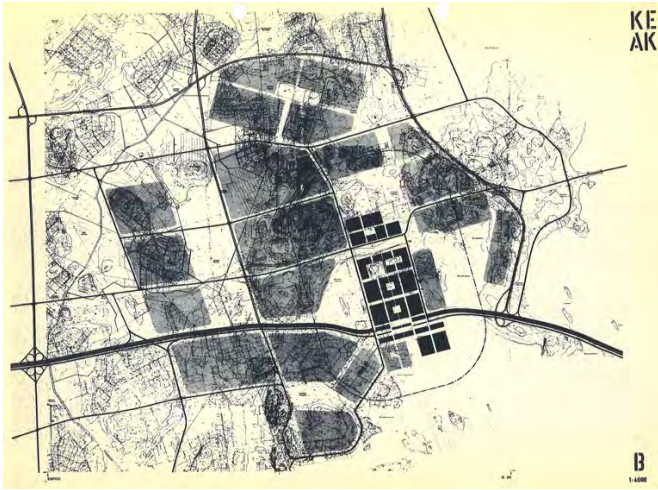
Eri toimintomuotoja kuten hallintoa sekä liike- ja kulttuurielämää palvelevien rakennusten ryhmittelyä eriluontaisien aukoiden äärelle on pidettävä huomionarvoisena ja puutarhakaupungille luonteenomaisena.

Täten ratkaistuna on muutamissa ehdotuksissa saatu kauniita aukiolta toiselle porrastuvia näkymiä. Kuitenkaan ei keskustaa ole ulotettava liian laajalle alueelle eikä rakennuksia sijoitettava hajalleen metsään, sillä siten vain tuhlattaisiin maastoa eikä keskusta muodostaisi sille luonteenomaista kokonaisuutta. [...] Eri aukoiden ja rakennusryhmien sijoituksen tulisi olla sellainen, että myymälä- ja toimistorakennukset tulisivat lähimmäksi pikaratitiotie- ja linja-autoasemia ja että myymälöiden huolto voisi tapahtua myymäläaukion ulkopuolitse maanpäällisenä.

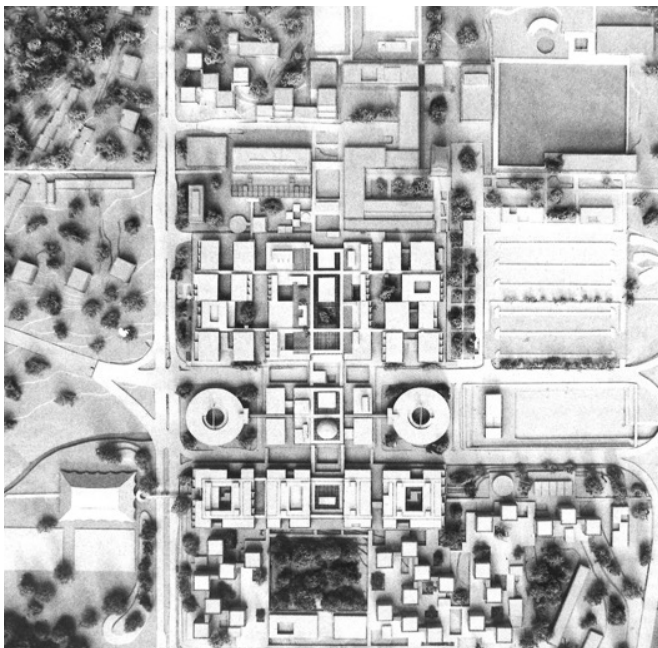
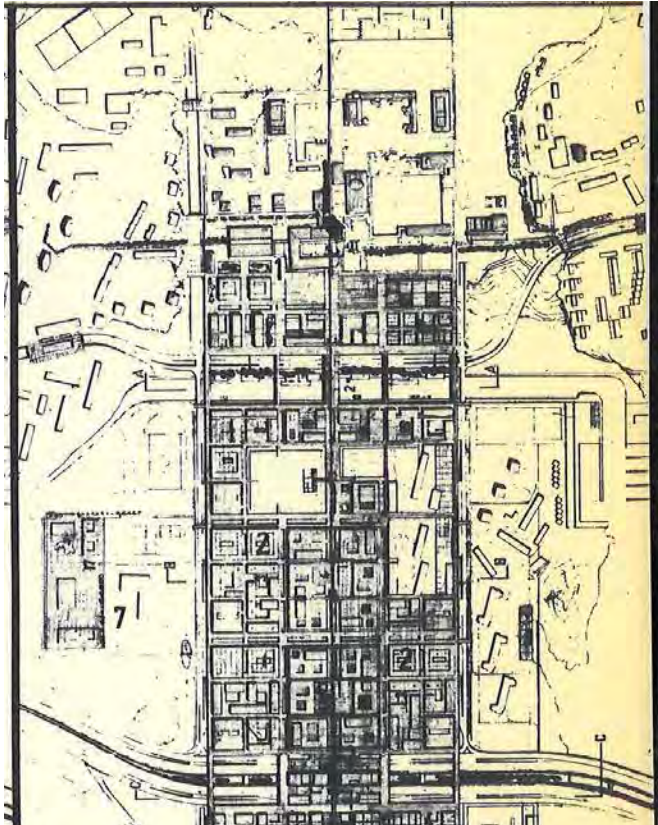
Piirros Ervin kilpailuehdotuksessa osoittaa kilpailuohjelmasta poikkeavan liikennetarkoituksen, joka valittiin lopullisen toteutuksen lähtökohdaksi.

112. "Don Herzenin kylä". Päiväämätön kilpailuselostus. Asuntosäätiö.

Suuremman keskityksen aikaansaamiseksi on useissa ehdotuksissa sijoitettu liian laajassa mitassa myymälöitä myös toiseen kerrokseen, mitä myymälöiden kannattavuutta ajatellen ei voida pitää suotavana.¹¹³

Ervin ehdotuksessa keskustan kaupallisina aukioina toimivat Tapiolan kauppatori, Tapiontori, Sampotori ja Heikintori.¹¹⁴ Keskusaltaan ympäristö puolestaan toimi kokoontumisaukiona. Tapionraitin suora linjaus ja laatoitus on kaupunkihierarkkinen viesti: pääkatuna kävelykatu, "käänteinen puistokatu" eli olevia puita väistävä raitti.¹¹⁵

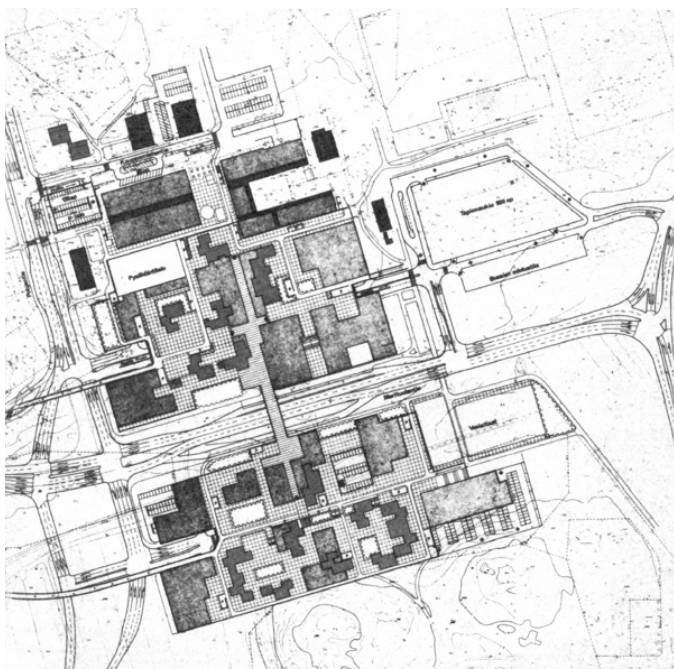

Arkkitehtitoimisto Juutilainen–Kairamo–Mikkola–Pallasmaa: keskustan laajentamista koskeva selvitys, 1967, kaavarunkovaihtoehto B, ote vaihteittaisrakentamiskaaviosta (ohjevuosi 1995) ja asemakaavaluonnoksen pienoismalli 1968.

113. ARK 1–2/1956, 7.

114. Lahti 2003, 74.

115. Ibid., 59.

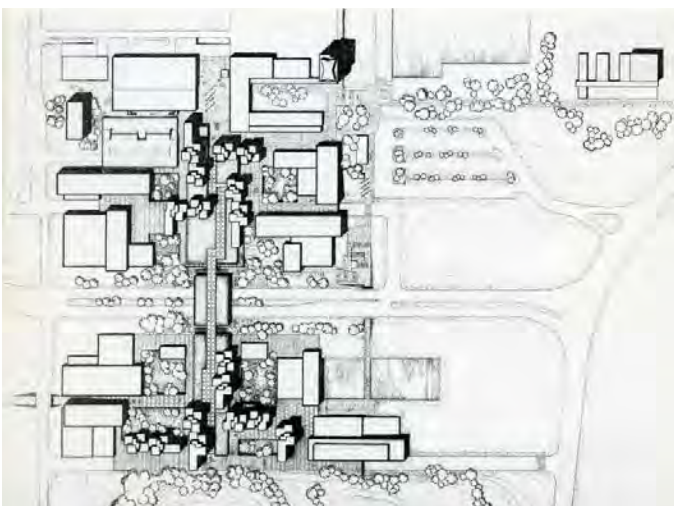
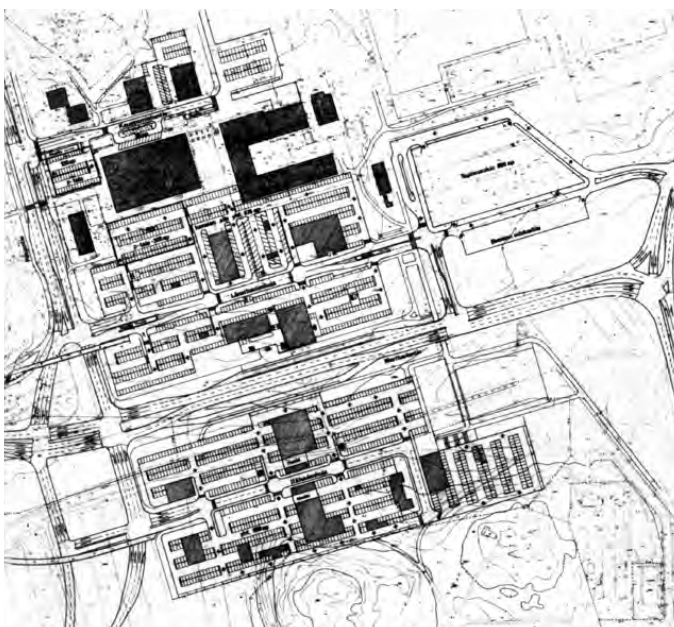
TOTEUTUKSESTA UUELLEEN ARVIOINTIIN

Ervin keskusta toteutettiin varsin nopeasti vaiheittaisten kaavoitus- ja rakennushankkeiden pohjalta. 1960-luvulla keskustan laajentaminen tuli ajankohtaiseksi, ja arkkitehtitoimisto Juutilainen–Kairamo–Mikkola–Pallasmaalle annettiin 15.9.1966 toimeksianto tutkia vaihtoehtoisia Kaakkois-Espoon aluekeskusratkaisuja.¹¹⁶

Arkkitehtikunnan piirissä paljon huomiota herättänyt strukturalistinen ruutukaavarakenne ("tasakorkea systeemikeskus"¹¹⁷) poikkeaa dramaattisesti sekä *meurmanilaisesta* että *corbusierlaisesta* (tai *miesläisestä*) tilanmuodostuksesta. Kontrasti vakiintuneeseen tapiolalaiseen rakentamistapaan ja maisema-arkkitehtuuriin on silmiinpistävä. Rakenne ei sisällä uusia maamerkkejä, vaan jättää päinvastoin Keskustornin yksiselitteiseksi dominantiksi. Aukiot ovat pääosin sisätiloja, kuten myöhempien kaupakeskusten keskushallit.

Seminaariesityksessään Juhani Pallasmaa kertoi omia käsityksiään kaupunkirakenteen ajankohtaisista kehityssuunnista:

*Katujärjestelmä, joka on perinteellisesti ollut kaupungin mittakaavallinen perusstrukturi, on muuttunut tekniseksi perusstruktuuriksi, joka on kulkuneuvojen, ihmisten ja huollon, installaatioiden ym. verkosto. Bakeman Amsterdamin kehittämiseksi oma-aloitteisesti tekemä ns. Pampus-suunnitelma on esimerkki kollektiiviliikennelinjan varaan kehitetystä nauhamaisesta kaupunkimuodosta. Bakeman Pampus-suunnitelma on viime vuosikymmenen kaupunkisuunnitteluideoiden synteesi, jossa on osia Tangen Tokionlahden suunnitelmasta, Candilis–Josic–Woods-teamin tavoitteista ja keinoista sekä perustana Bakeman itsensä CIAM'n alkuajoista lähtien kehittänyt suunnitteluteoria.*¹¹⁸

Kuvat ylhäällä. Keskustan asemakaava 1974, jalankulku- ja pyöräilyverkosto sekä autoliikenne- ja pysäköinti (Viatek 1973). Kuvat kertovat johdonmukaisesta pyrkimyksestä kaksitasoiseen kaupunkirakenteeseen, missä liikenne ja pysäköinti erotetaan jalankulusta ja pyöräilystä. Ratkaisu muistuttaa samoihin aikoihin rakenteilla ollutta Helsingin Itä-Pasilaa. Asemakaavaselostus, Espoon karttapalvelu.

Kuva vasemmalla. Timo Penttilän keskustasuunnitelmaluonnos 1972. Huomio kiinnittyy pienimittakaavaisiksi massoiteltuihin, liikerakennusten ylle nouseviin asuintorneihin. Sampotori – Samposilta muodostaa vahvan pohjois-eteläsuuntaisen akselin. KAMU.

116. Jutila 1967, 3–5.

117. Asemakaavan Tapiolan keskus 210400 selostus, 1974, 6.

118. Pallasmaa 1967.

mutta seuraavan luvun kohdekorteissa käydään muutoksia läpi aukiokohtaisesti.

Tapiolan keskuksen uudistamisen periaatteita -asiakirja hyväksyttiin syksyllä 2010 (ksl 2.11.2010). Siitä seuraavassa poimintoja, jotka kertovat uudistushankkeen alkuvaiheen käsityksistä tavoiteltavista kaupunkitiloista:

Alueen ytimeen tulee laaja galleria-alue, monipuolisia palveluja sisältävä ja sateelta suojattu keskustan osa, joka on sekä valoisa että eri suunnista luontevasti ja helposti saavutettavissa. – Tapionraitin ja Keskusaltaan ympärillä olevaa Tapiolan alkuperäistä rakennustaiteellisesti arvokasta ns. Ervin keskustaa kehitetään sen omista lähtökohdista lähtien perinteitä kunnioittaen. – Näiden uudistusten myötä Tapiolan keskuksesta tulee Suomen oloissa ainutlaatuinen monitasoinen ja monipuolinen kävelykeskusta keskellä puutarhakaupunkia. (1. Yleiset periaatteet ja tavoite tiivistettynä)

Sokoksen talon ja Merituulentien uudisrakennuksen välissä galleria avautuu Kulttuuriakselin yli Leimutielle ja Otsolahdelle. Tästä kohdasta tulee Tapiolan uudistuvan keskuksen merkittävin kaupunkitila. Se on luonteva paikka sekä ulkoilmassa että sisätiloissa järjestettävälle tilaisuuksille ja tapahtumille. Nykyisen Sokoksen ja Stockmannin välisen aukion kohdalle tulee em. kaupunkitilaan linkittyvä pystysuuntainen aukiotila, joka nivoo yhteen molemmat kävelytasot ja lisäksi niiden alapuolisen terminaalialueen. (3. Galleria ja jalankulkuyhteydet)

Keskuksen länsisivulle rakennetaan uusi maantasoinen jalankulkuyhteys, jonka pohjoispäähän syntyy keskustan kaksi päätasoa yhdistävä aukio. Tästä aukioista on muodostettavissa uusi etelään ja länteen aukeava monipuolinen ja vilkas kaupunkitila, josta on suora liukuporasyhteys uuteen bussiterminaaliin ja edelleen metroon. Tästä läntisestä terassiaukioista on laadittu havainnekuva (Arkkitehtitoimisto HKP Oy), joka osoittaa alustavasti minikäläistä potentiaalia tähän uuteen aukiotilaan sisältyä. (7. Läntinen terassiaukio)

Tapiolan keskuksen uudistaminen – Suunnitelman kehittämisen taustat ja tavoitteet sekä toimenpiteitä ohjaavat keskeiset teesit -asiakirjassa (Antti Mäkinen 21.11.2011 / 5.3.2012) esitellään yksityiskohtaisemmin keskuksen uudistamishankkeen ja asemakaavamuutoksen lähtökohtia, tavoitteita, ratkaisuja ja toteutusta. Teeseihin 1–20 kaupunkisuunnittelulautakunta lisäsi teesit 21–24.

Keskustan kulttuurihistoriallisten arvojen tunnistamiseksi on keskuksen uudistamistyön yhteydessä laadittu vaikutusten arviointi (Arkkitehtitoimisto SARC ja Espoon kaupunki: *Tapiolan keskus, Asemakaavamuutoksen vaikutusten arviointi* 2.11.2011, tarkistettu 5.3.2012) sekä ja kulttuuriympäristöanalyysi (Arkkitehtitoimisto SARC ja Espoon kaupunki: *Tapiolan keskus, kulttuuriympäristöanalyysi* 2.11.2011).

Jälkimmäisen analyysin yhteenvedon (s. 20–25) mukaan Tapiola nähdään maamme ainoana yhdyskuntasuunnittelun toteutuksena, jolla on merkittäviä kansainvälisiä ulottuvuuksia. Ytimenä on kohtalaisen hyvin säilynyt keskusta, tosin alueen sisällä tehty pienet muutokset ja ympäristössä toteutettu laajamittainen rakentaminen ovat osin merkittävästikin muuttaneet sitä. Vanha osa kuvastaa puutarhakaupungin ja modernismin piirteitä, laajennus heijastelee kompaktikaupungin ja konstruktivismin ajatuksia. Miljöön laatu on vaihtelevaa, koska eri aikakausien ihanteiden ja haasteiden mukaan rakennettaessa on poikettu aiempien vaiheiden ideoista. Tapiola on rakennettu metsä- ja agraarimaisemaan sen piirteitä kunnioittaen ja ottaen luonto osaksi rakennettua maisemaa puutarhakaupunki-ideologian mukaisesti. Identiteetti Tapiolan keskuksen arvona liittyy niin puutarhakaupungin kuin vahvan aluekeskuksenkin imagoon. Keskustalla on suuri merkitys tapiolalaisten yhteenkuuluvuuden vahvistajana ja Tapiolan vahvan imagon myötä laajemminkin Espoon kaupunkia profiloivana tekijänä. Sillä on merkitystä niin valtakunnallisesti, alueellisesti kuin paikallisestikin. Vanha keskusta edustaa näitä arvoja, mutta laajennusosa on merkittävästi muuttanut kokonaisuutta.

SÄILYNEISYYS, MUUTOSPAINEEET JA SUOJELUTILANNE

Keskeisimmät teemat Aarne Ervin kilpailuehdotuksessa ja hänen sen pohjalta laatimissaan suunnitelmissa toteutuivat varsin hyvin, esimerkiksi kaaviokuvassa sivulla 10 tunnistetut modernismin aukion ominaispiirteet. Suunnitelman perusratkaisut ovat kestäneet vuosikymmenten saatossa toteutetun täydennysrakentamisen ja saaneet lisää arkkitehtonisia sävyjä ja ajallista syvyyttä.

Yleisesti ottaen voidaan keskustan kohdalla arvioida, että Ervin keskusta on hengeltään säilynyt hyvin sillä alueella, joka osuu U-liiketalon lounaisnurkasta pohjoiseen ja itään piirrettyjen viivojen väliin, mutta tämän alueen länsi- ja eteläpuolella – Heikintori mukaan lukien – melko heikosti. Myöskään keskustan 1970–1980-lukujen laajennusalue ei ole vetovoimaisuudeltaan ja miljöön laatutasoltaan mairittelevassa kunnossa. Muuntumisvaiheen ollessa vielä käynnissä viime vuosikymmenten kerrostumien säilyneisyydestä ei ole mielekäästä puhua.

Asemakaavalla on suojeltu Keskusaltaan etelä-, pohjois- ja itälaidat, mutta kaupallisen keskustan puolella ainoastaan Heikintorin lounaiskulmalle sijoittuva Kiinteistö Oy Raitinlukko (Aarne Ervi 1966) on kaavamääräyksellä suojeltu.

Ilmakuva 1950-luvun lopulta. Kuvan keskellä näkyy ensimmäisenä valmistunut itäisen lähiön aluekeskus Mäntyviidan alue. Sen länsipuolella, kuvassa alapuolella, on erotettavissa vedellä täytynyt hiekkakuoppa, jonka paikalle valmistui myöhemmin keskusallas, ja edelleen sen länsipuolella Tapiolan keskusta. *Arkkitehtuurimuseo, Topografiakunnan ilmakuvaosasto 1958.*

KOHDEKORTIT – AUKIOT JA TILASARJAT

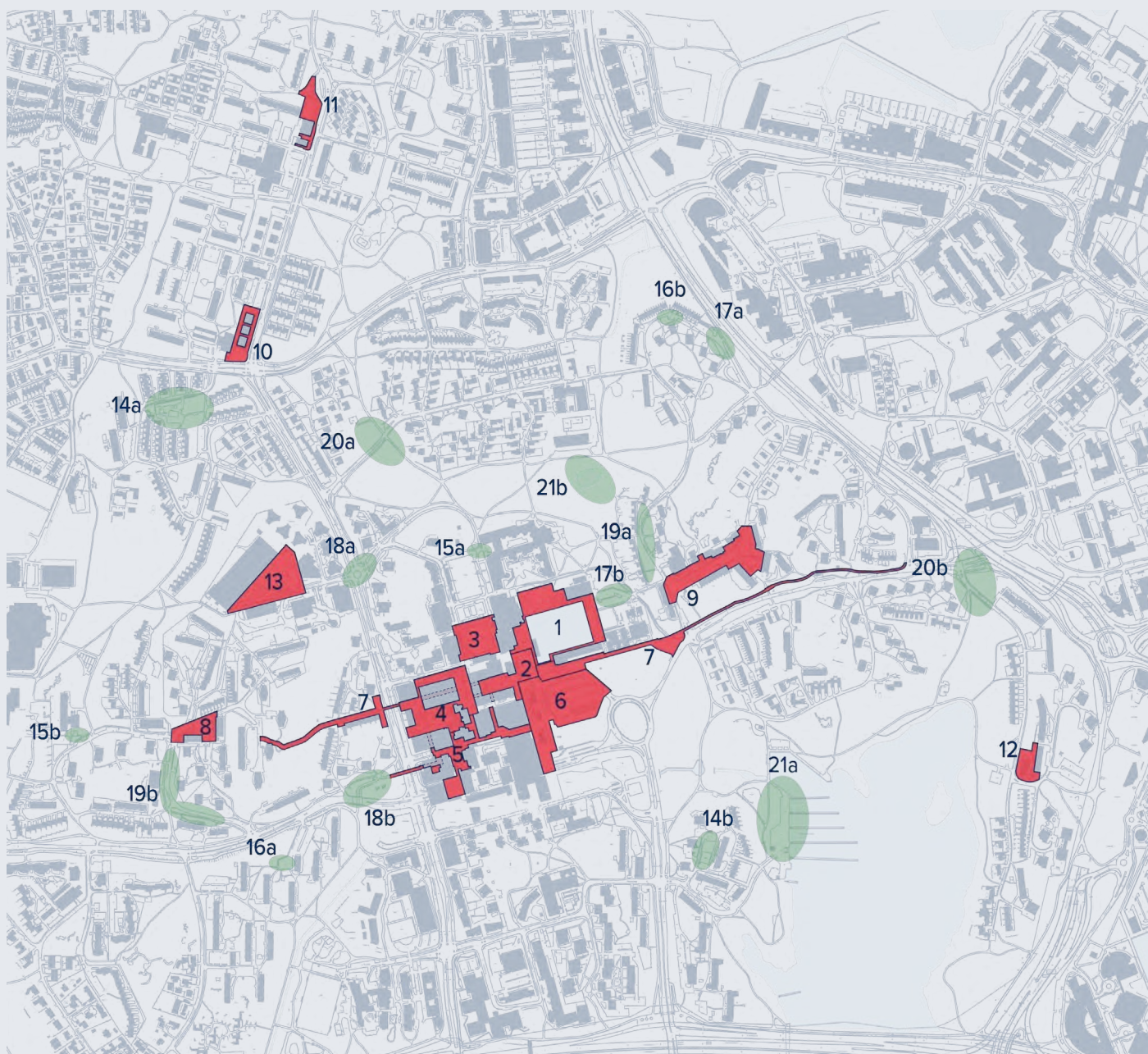
Kohdekorteissa käsitellään tarkemmin kahtatoista Tapiolan keskeistä aukiota tai aukoiden muodostamaa tilakokonaisuutta, sekä keskustan aukioita yhdistävää jalankulku- ja pyöräilyreittiä Tapionraittia. Käsiteltävät kohteet on valittu niiden historiallisen ja kaupunkirakenteellisen merkittävyyden perusteella. Koska erilaisia aukioita ja niihin rinnastettavia tiloja on Tapiolassa paljon, on kohdekorttiosuutta täydennetty luvulla "Solmukohdat", jossa muitsa kaupunkirakenteen kannalta merkityksellisiä paikkoja on käsitelty yleisemmällä tasolla, esimerkinomaisesti.

Kohdekorteissa luonnehditaan aukoiden tilallisia ominaisuuksia ja suhdetta ympäröiviin rakennuksiin, minkä jälkeen seuraa lyhyt historiallinen katsaus aukoiden

suunnittelu- ja toteutushistoriaan. Aukoiden nykytilannetta arvioidaan pinnoitteiden, materiaalien, rakenteiden, kalusteiden, kasvillisuuden ja valaistuksen osalta. Kortin lopussa käsitellään aukoiden säilyneisyyttä, kaavoitustilannetta ja ominaispiirteitä sekä esitetään arvio aukoiden merkityksestä edellisessä luvussa esitettyjen arvottamisperusteiden mukaisesti. Lopuksi annetaan myös suosituksia aukoiden tulevaisuutta koskien.

Kortit on toteutettu keväällä ja alkukesällä 2023 tehtyjen inventointikäyntien sekä aikaisempien selvitysten ja valitun historiallisen materiaalin perusteella.

Tapiolan Tapionraitti ja Pohjantien kiosk, taustalla keskustorni.
KAMU, Teuvo Kanerva 1964.

KOHDEKORTIT – AUKIOT JA TILASARJAT

1. KESKUSALLAS-ALTAANPÄÄTY	68
2. AARNE ERVIN AUKIO – HEIKKI VON HERTZENIN AUKIO –TAPIONTORI	88
3. KULTTUURIAUKIO	104
4. SAMPOTORI-LÄNSITUULENAUKIO	114
5. LÄNSITUULI-LÄNSITUULENSILTA –MERITUULENTORI	130
6. TAPIONAUUKIO-TUULIKINSILTA	140
7. TAPIONRAITTI	154
8. ORAVANNAHKATORI	164
9. MÄNTYTORI-MÄNTYVIITA-NEULASPUISTO	174
10. POHJANTORI	190
11. LOUHENTORI	198
12. ITÄRANNAN OSTOSKESKUS	208
13. WEEGEEN EDUSTA	218

KOHDEKORTIT – MUUT SOLMUKOHDAT

14. AUKIOMAISET KORTTELIPUISTOT JA YHTEISALUEET	228
15. JULKISTEN RAKENNUSTEN SISÄÄNKÄYNTIPIHAT	230
16. ENTISTEN LÄHIKAUPPOJEN EDUSTAT	232
17. JALKAUTUMISKOHDAT	234
18. LIIKENTEEN JA LIIKKUMISEN SOLMUKOHDAT	236
19. KATUPIISTOT – AJORADAN JA PIHAN YHDISTELMÄT	238
20. NIITYJEN JA PUISTOJEN PORTIT	240
21. VENESATAMAT JA RAKENNETUT VESIAIHEET	242

1. KESKUSALLAS-ALTAANPÄÄTY

RAKENNUSTEN SUUNNITTELIJAT

Aarne Ervi

- Keskustorni 1961
- Tapiolan keskusallas 1962
- Tapiolan uimahalli 1965
- Tapiola Garden -hotelli 1974

Pervin Imaditdin

- Tapiola Garden -hotellin laajennus 2008

Aarno Ruusuvuori

- Tapiolan kirkko ja seurakuntakeskus, 1965

Arto Sipinen

- Espoon kulttuurikeskus 1988

MAISEMASUUNNITTELIJAT

Jussi Jännes

- Keskusaltaan ympäristö ja Altaanpääty 1963 ja 1965

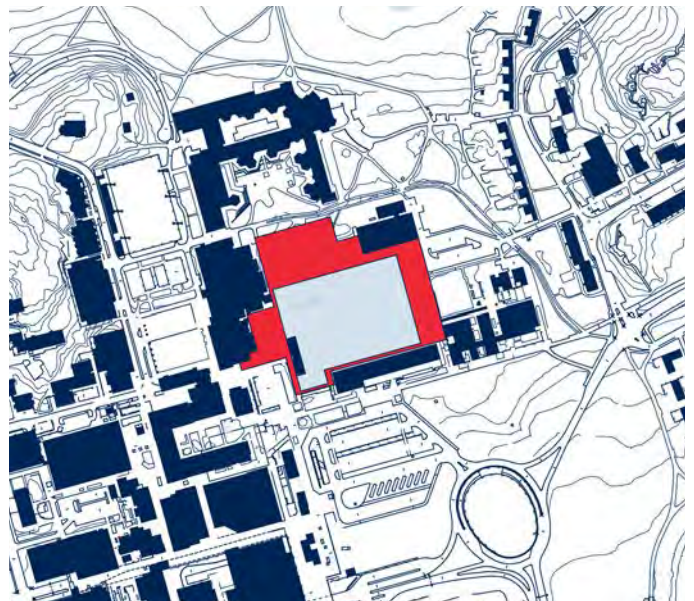
C.-J. Gottberg

- kirkon, hotellin ja uimahallin edustat 1967, 1968, 1974

Laura Koskela

- kirkon, hotellin ja uimahallin edustat 1967, 1968, 1974

Tapiolan Keskusaltaan länsilaidalla sijaitsevat Keskustorni, Ostoskeskus, Heikintori ja Raitinlukko, taustalla siintävät Viljo Revellin suunnittelemat Taskumattilat. KAMU, Asuntosäätiö, Teuvo Kanerva noin 1970.

YLEISKUVAUS JA TOIMINNOT

Alueen inventointikartta, kevät–kesä 2023.

Aarne Ervin suunnittelema Tapiolan keskustan kokonaisuus muodostuu useista toisiinsa liittyvistä aukioista, joista tässä kortissa käsitellään Keskusallasta ja sen reunoille sijoittuvaa avointa tilaa. Keskusaltaan alue on Tapiolan keskustan koillisreunaan sijoittuva aukiotila. Se on ensimmäinen Tapionraitin, Tapiolan itäisen ja läntisen lähiön yhdistävän keskeisen jalankulku- ja pyöräily-yhteyden, varrelle sijoittuvista keskusta-alueen aukioista. Espoon kulttuurikeskuksen ja Keskustornin edustalla altaan länsipäässä alue käsittää altaan reunojen tasalla olevan tilan sekä sille laskeutuvan katsomon. Ylempiä tasoja käsitellään kortissa 2.

Keskusaltaan alue muodostuu suuresta pinta-alaltaan noin 11 500 neliömetrin suuruisesta, keskimäärin kaksi metriä syvästä suorakaiteen muotoisesta lähes itä-länsisuuntaisesta vesialtaasta, jonka ympärille sijoittuu oleskelualueita ja julkisia rakennuksia: hotelli, kirkko, kulttuurikeskus, kauppakeskus ja toimistotorni. Julkinen

kivetty kävelyreitti kulkee koko altaan ympäri muuttuen hotellin edustalla puolijulkiseksi hotellihuoneiden terassin yhdistyessä kävelyalueisiin. Altaan luoteisnurkassa on 16 värivaloilla valaistun vesisuihkun muodostama suihkulähde. Altaalle oli alun perin suunniteltu erilaista toimintaa uimisesta monenlaisiin tapahtumiin, mutta nykyisin sen varsinainen käyttö rajoittuu talvikuukausiin, jolloin altaassa on tekojäähkentästä ja luistelureitistä muodostuva Tapiolan jääpuutarha.

Altaan pohjoisreunalla sijaitsevat uimahallin hyppy- ja kahluaallas ja niihin liittyvä rinteeseen rakennettu puolipyörylän muotoinen porrastettu katsomo. Kannella peitetynä pyöreää kahluaallasta voi käyttää myös esiintymislavana. Altaan eteläreunalla sijaitsee hotelli ja siihen liittyviä ulkotiloja: kesäaikaan hotellin ravintola laajenee altaan reunalle, ja osasta huoneita on suora uloskäynti altaan reunalle.

Näkymä Keskusaltaan itälaidalta kohti keskustaa. Rakennukset vasemmalta lähtien Tapiola Garden hotelli, Tapiolan Keskustorni ja Espoon kulttuurikeskus.

TILAN JÄSENTELY JA YMPÄRÖIVÄT RAKENNUKSET

Altaan länsipuolelle, kulttuurikeskuksen eteen sijoittuu toinen porrastettu katsomo, kulttuurikeskuksen ulkoauditorio, jota voi kesäaikana käyttää monenlaisiin tapahtumiin, kuten konsertteihin ja teatteriesityksiin. Ulkoauditorion vieressä on vesiaihe, vesiputousallas, jonka värivalot on soinnutettu altaan vesisuihkujen värivaloihin (Sipinen, *Arkkitehti* 2/1989, 44).

Keskusaltaan luoteisnurkasta lähtee kävely- ja pyöräilyreitti pohjoiseen kohti Tapiolan koulua ja lukiota (Jorma Järvi 1958–60) ja itä-länsisuuntaista keskusta-alueen ohittavaa kävely- ja pyöräilyväylää. Lounaisnurkka yhdistyy Tapionraittiin sekä Aarne Ervin ja Heikki von Hertzenin aukoiden (kortti 2) kautta keskusta-alueeseen. Altaan itäreunalta lähtee kävelyreitti itään kohti Mäntyviitaa (kortti 9) ja kaakkoisnurkassa on kävely- ja pyöräily-yhteys Tapiolan kirkolle ja Tapionraitille. Altaan koillisnurkan tuntumassa sijaitsee Tapiolan uimahallin ja kirkon käytössä oleva pysäköintialue, johon on ajoyhteys idästä, Mäntyviidan suunnasta.

Keskusaltaan aluetta hallitsee suorakaiteen muotoinen Keskusallassa, jonka vesipeilin ääreen monumentaaliset rakennukset väljästi ryhmittyvät. Rakennusten väleistä aukeaa vaihtelevia näkymiä ympäristöön, ja terassoitu maasto nousee vaalein tukimuurein jäseneltynä, lännessä kohti keskustaa, idässä kohti metsäistä uurnalehtoa.

Keskusaltaan aluetta rajaavat rakennukset kahdelta sivulta, kahden ollessa osittain avoimia. Länsireunalle sijoittuvat Espoon kulttuurikeskus (Arto Sipinen 1988) sekä hieman etäämmälle altaasta jäävä Tapiolan Keskustorni (Aarne Ervi 1961). Altaan länsipäässä sijaitsee myös luistinradan pukuhuoneena ja kahvilana toimiva konttirakennus (2013), jonka sijaintia ja vakiinnuttamista tutkitaan Kulttuuriauktion kaavamutoksen yhteydessä.

Tapiola Garden -hotellin (Aarne Ervi 1975) ja sen vuonna 2008 valmistuneen laajennusosan (Arkval / Pervin Ima-ditdin) rasterimainen julkisivu luo aukion eteläreunalle selväpiirteisen rajan, joka myös katkaisee Tapionraitin ja Keskusaltaan välisen näköyhteyden.

Altaan pohjoisreunalla sijaitsevat Tapiolan uimahalli (Aarne Ervi 1965), uimahyppytorni ja ulkoaltaat (1967) sekä mäntyjä kasvavaan rinteeseen rakennettu katsomo (C.-J. Gottberg ja Laura Koskela 1968). Pohjoisessa tilaa rajaavana element-

Näkymä Keskusaltaan länsilaidalta kohti Mäntyviitaa. Vasemmalla Tapiolan uimahalli, oikealla Tapiola Garden hotelli.

tinä toimii ensisijaisesti etäämmälle altaasta, mäen ylärinteeseen sijoittuva metsän reuna. Altaan koillisnurkkaan sijoittuva uimahalli on aukion kokoon nähden melko pieni ja altaalle avautuvine lasiseinineen se muodostaa ennemminkin tilallisen jatkumon altaalle kuin varsinaisen rajan.

Itäreunalla sijaitsee puistomainen kävely- ja oleskelualue Altaanpääty, joka tunnetaan myös nimellä Ruusurinne. Altaanpääty rajautuu uurnalehtoon, ”Tapiolan kirkkotarhaan” (Ilmari Lahdelma ja Rainer Mahlamäki, kilpailuvoitto 1997, avautui 2004), jonka taustalla kohoaa Tapiolan kirkko ja seurakuntakeskus (Aarno Ruusuvuori 1962). Mäntyjen latvukset ovat tärkein tilaa rajaava elementti.

Maiseman tärkeimpänä maamerkinä toimii Keskustorni, joka kardinaalinhattumaisine valohuippuineen on koko Tapiolan keskustan maamerkki ja ikoninen tunnus. Sen takana aiemmin näkyneet läntisen lähiön maamerkit, Taskumatit (Viljo Revell 1959–61), ovat jääneet kulttuurikeskuksen taakse altaan länsireunalta katsottaessa. Itälaidalta katsottaessa ne edelleen pilkottavat taustalla. Itäisen lähiön maamerkki, Mäntytori, siintää edelleen idässä puiden latvojen takana, ja aukion lounaisnurkalta on säilynyt näköyhteys länsirannan maamerkkeihin, Aarne Ehojen suunnittelemiin kolmeen kymmenkerroksiseen pistetaloon (1961).

Kuten Tapionraitilla, Keskusaltaan ympäristön ulkotilojen jäsentely perustuu betonilaatoituksen muodostamaan ruudukkoon, joka kävelyalueiden lisäksi toistuu portaissa, luiskissa ja tukimuureissa. Laatoitettu alue kiertää altaan ympäri ja yhdistyy itäreunalla Mäntyviitaan johtavaan idänsuuntaiseen laatoitettuun reittiin ja etelänsuuntaiseen Tapionraitille johtavaan reittiin. Länsireunalla ja lounaisnurkassa laatoitettu alue yhdistyy Tapionraitin ja Heikki von Hertzenin aukoiden laatoitukseen. Altaan luoteisnurkassa, Kulttuurikeskuksen edessä, laatoitettu alue laajenee muodostaen sisääntulo- ja tapahtuma-aukion. Luoteisnurkan tuntumassa on myös toinen laajempi laatoitettu alue uimahallin ja ulkona sijaitsevan uimahypytornin ja -altaan edustalla.

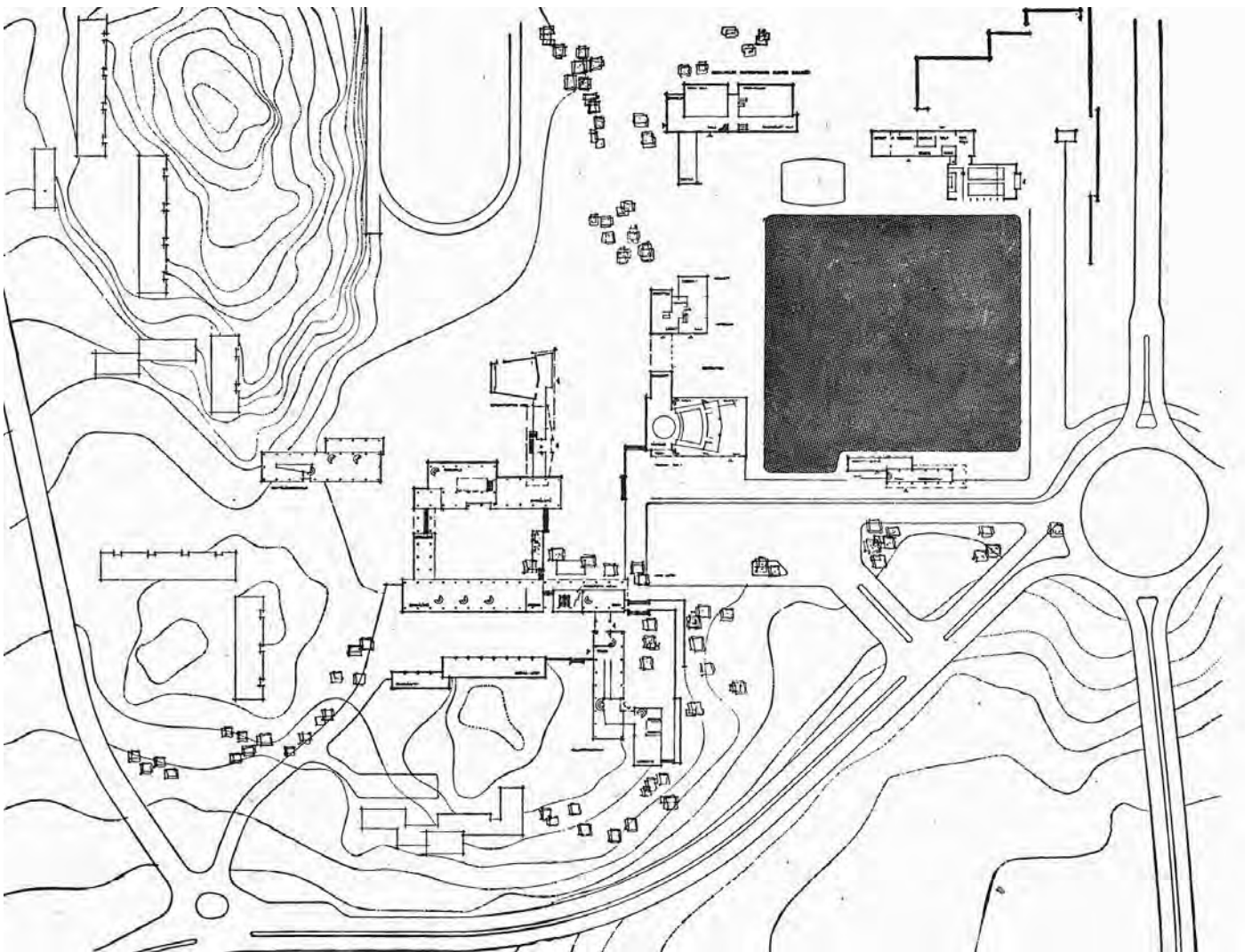
SUUNNITTELUN VAIHEET

Alue pohjautuu Aarne Ervin Tapiolan keskustakilpailun vuonna 1954 voittaneeseen ehdotukseen ”Don Hertzenin kylä”. Kilpailuehdotuksessa alueella sijainneen sorakuopan paikalle on sijoitettu suuri vesiallas, jonka ympärille sijoittuvat yleiset kulttuuri- ja palvelurakennukset ja toimistotorni. Sorakuopan käyttöä vesiaiheena tarjottiin mahdollisuutena kilpailuohjelmassa.

Ehdotuksessa liikerakennukset ja toimistotorni sijoittuvat altaan länsilaidalle, kirkko pohjoislaidalle keskusta etelästä tulevan tien päätepisteeksi ja uima-/urheiluhalli luoteisnurkalle hieman etäämmälle altaasta urheilukentän läheisyyteen. Altaan etelälaidalla sijaitsee kaksikerroksinen ravintolarakennus, jonka alemmassa kerroksessa on siirrettävien lasiseinien suojaama katukahvilatila. (Tuomi 1992, 46). Altaan muoto on toteutunutta neliömäisempi, ja myöhemmin kirkolle osoitetulla paikalla on monihaarainen kiertoliittymä. Ervin kilpailuehdotuksen liitteenä esitettiin myös vaihtoehtoinen liikennesuunnitelma, jossa kierto-

liittymä sijaitsee etelämpänä ja siitä pohjoiseen lähtevä yhteys on poistettu. Vaihtoehtoinen suunnitelma vaikuttaisi toimineen jatkosuunnittelun pohjana.

Suunnittelutyön edetessä rakennusten sijainti tarkentui. Vuodelle 1955 päivätyssä mallissa Keskustorni, ostoskeskus ja kulttuurikeskus altaan länsireunalla ovat siirtyneet jo lähes nykyisille paikoilleen: Keskustorni ja ostoskeskus lähemmäksi allasta ja kulttuurikeskus pohjoisemmaksi vapauttaen keskustornin edustalle torimaisen aukion keskusaltaan suuntaan. Uimahalli on siirtynyt lähemmäs allasta sen pohjoisreunalle, kirkko altaan itäreunalle ja kiertoliittymä etelämmäksi. Vuonna 1961 julkaistussa Tapiolan keskustan asemapiirroksessa (*Arkkitiehti* 12/1961) uimahalli ja sen ulkoaltaat ovat pääosin nykyisillä paikoillaan, tosin hieman eri muotoisina, ja keskusaltaan muoto on muuttunut neliöstä itä-länsisuuntaiseksi suorakaiteeksi. Altaan itäreuna tosin on toteutuneesta suorasta poiketen vapaasti polveileva.

Aarne Ervin voittanut Kilpailutyö
”Don Hertzenin kylä”.
Arkkitiehti-lehti 1–2 1955.

Keskusaltaalle suunniteltiin alun perin monenlaista toimintaa, jonka tarkoituksena oli "lisätä puutarhakaupungin asukkaiden viihtyisyyttä ja tehdä puutarhakaupungin sydän varsinkin perheenemäntien ja lasten keitaaksi, johon helsinkiläiset ja lähiympäristöjenkin asukkaat vapaa-aikoihinaan hakeutuisivat" (Lahti 2003, 74 / Aarne Ervi, Tapiolan puutarhakaupungin keskusta. Päiväämätön käsikirjoitus. Arkkitehtuurimuseon arkisto). Tällaisia toimintoja olivat esimerkiksi esitykset, toritapahtumat, uiminen, soutelu ja näyttelyt. Altaaseen myös istutettiin vuonna 1963 5000 sateenkaarirautua (kutsutaan nykyisin usein kirjoheksi), mutta ilmeisesti kokeilu ei ollut onnistunut, sillä vuonna 1965 järjestettiin tapahtuma, jossa allas kalastettiin tyhjäksi.

Keskusaltaan ympäristön ensimmäiset ympäristösuunnitelmat teki Jussi Jännes. Itäpäädyn ja uimahallin edustan ympäristösuunnitelmassa vuodelta 1960 on esitetty uimahallin eteen laatoitukseen upotettuja polveilevia pensasryhmiä punalehtistä hurmehappomarjaa (*Berberis thunbergii atropurpurea* "Superba"). Pensaita oli tarkoitus hoitaa matalina, jolloin ne toimisivat esteenä uimahallin lasiseinän vieressä kulkijoille eivätkä nousisi peittämään uimahallin julkisivua etelän suunnasta katsottuna. Altaan reunalle ja pensasryhmien jatkoksi oli esitetty ruttojuuri-istutuksia (*Petasites officinalis*). Punalehtinen pensas ja näyttävä perenna olivat Jännekselle tyypillisiä eksoottisia kasvivalintoja.

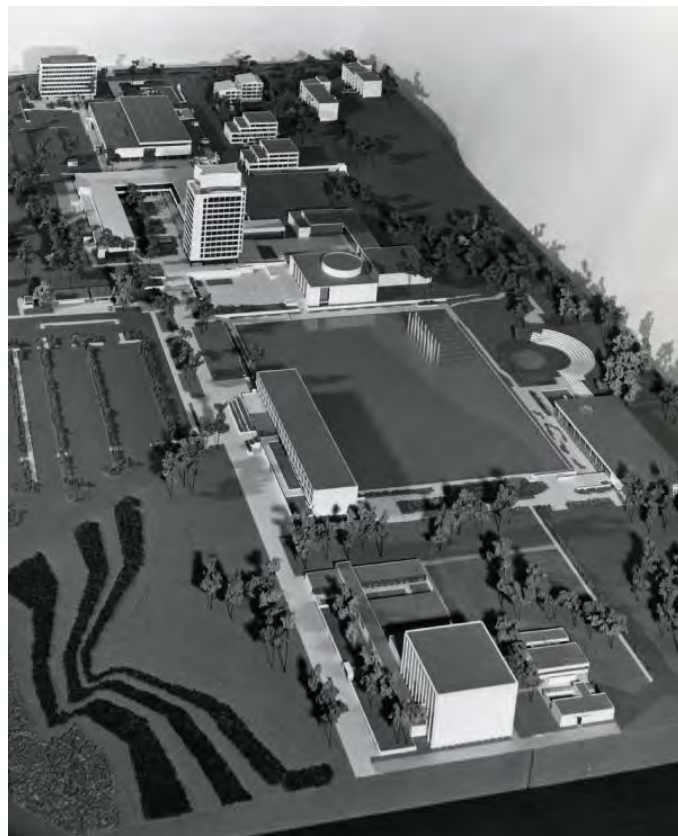
Altaan itäpäädyssä niin kutsutussa Ruusurinteessä on Jussi Jänneksen vuonna 1965 laatiman suunnitelman mukaisesti ollut loivaan luiskaan nauhamaisesti istutettu ryhmäruusuja: Rosa "Elsa Poulsen" (vaaleanpunainen), Rosa "Europeana" (punainen), Rosa "Buisman's Triumph" (helakanpunainen). Ruusulajikkeet ovat vaihdelleet vuosien mittaan ja rinteessä on ollut mm. Rosa "Elmshorn" (vaaleanpunainen), Rosa "Marlena" (punainen), Rosa "Tip Top" (vaaleanpunainen) ja Rosa "Alain" (punainen).

Ruusualueilla oli kevään kukkijoina punaisia tulppaaneja, jotka istutettiin vuosittain uudelleen. Ruusualueiden reunassa on suunnitelmassa matalat valaisimet, joilla kukkien hehku saataisiin näkyviin myös pimeänä aikana. Suunnitelman viimeisteli vuonna 1967 C.-J. Gottberg. Molemissa suunnitelmissa altaan reunalle esitettyjä ruttojuuria ei alun perin istutettu. Uimahallin sisäänkäynnin muurien istutukset vaihdettiin happomarjasta vuorimäntyihin, joita hoidettiin tyypistämällä.

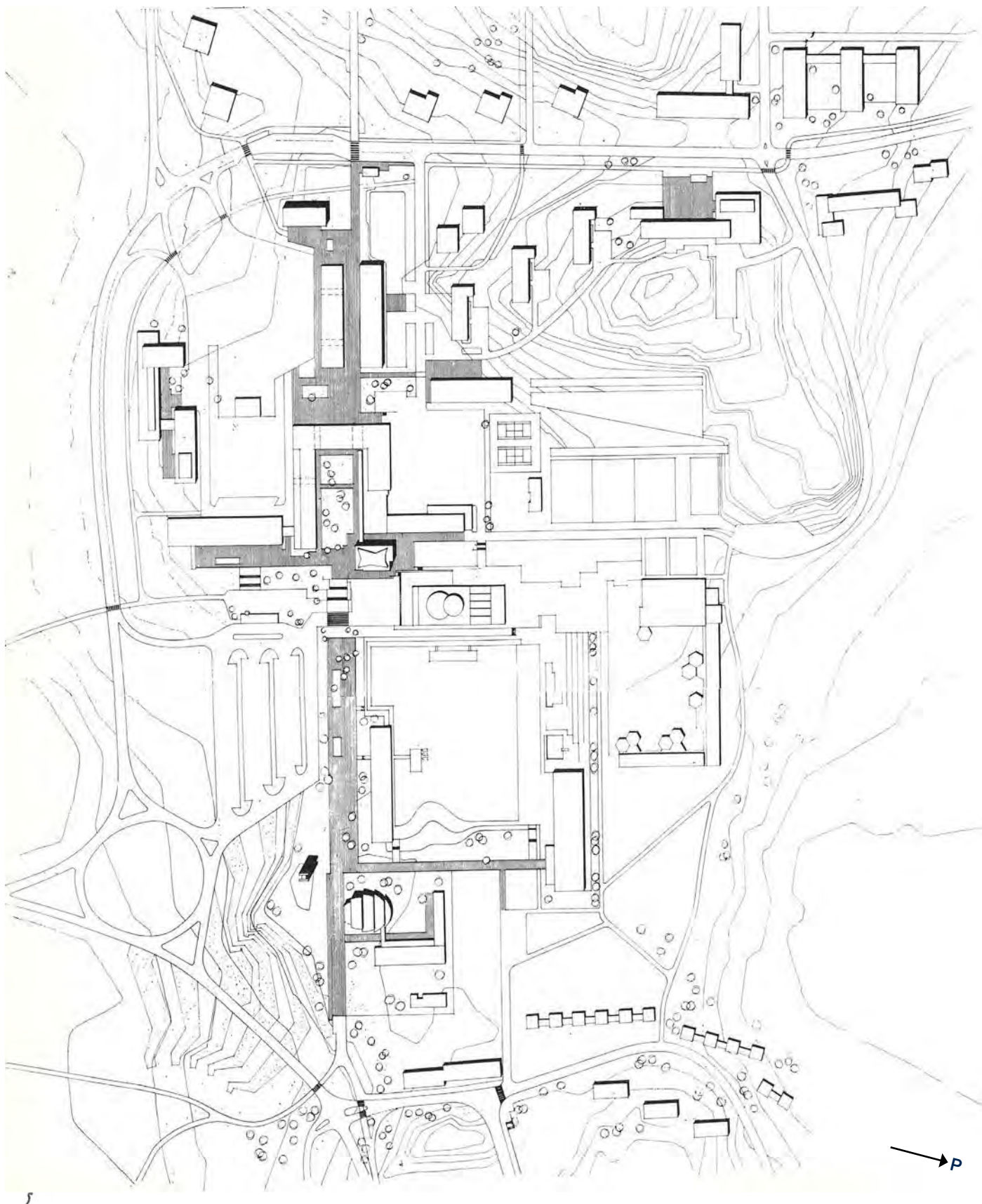
Uimahallin länsipuolella sijaitsevan maauimalan ja sen kaarevat oleskeluterassit suunnittelivat C.-J. Gottberg ja Laura Koskela (myöh. Gottberg) vuonna 1968. Suunnitelmassa on säilytetty laaja avokallioalue ja olevia mäntyjä altaan äärellä. Terassien istuinosat olivat taivutettua puuta ja tasot betonilaattaa.

Tapiolan keskusta vuonna 1961. Keskusaltaan paikalla oli Tapiolan rakentamisen maanotossa syntynyt sorakuoppa. KAMU, 1961.

Tapiolan keskustan suunnittelutilanne vuodelle 1964 päivytyssä pienoismallissa. Monet asiat ovat jo toteutuneilla paikoillaan. Teatteri- ja musiikkiopistorakennus ja Tapiolan ostoskeskusken lisäsiipi Keskustornin takana eivät toteutuneet Ervin suunnitelman mukaan. KAMU, Asuntosäätiö, Ädhäm Fathulla, 1964.

5

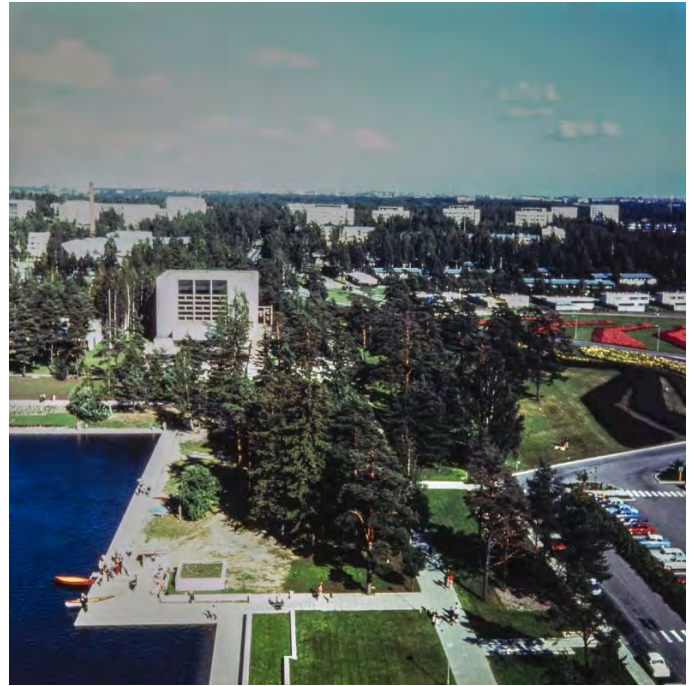
Asemapiirros.
Situation.
Site plan.

Arkkitehti-lehdessä 12 / 1961 esitellyssä asemapiirroksessa (kuvassa länsi ylöspäin) Keskusaltaan ympäristö poikkeaa vielä merkittävästi toteutuneesta. Esimerkiksi altaan itärannan kaarevat porrastukset, länsirannan laiturit ja kirkon kellotapuli Tapionraitin eteläpuolella eivät toteutuneet. Kirkko altaan kaakkoiskulmassa toteutui Aarno Ruusuvooren vuonna 1962 kilpailun voittaneen ehdotuksen perusteella, ja länsirannalle sijoittuva kulttuurirakennus Arto Sipisen vuonna 1979 kilpailun voittaneen ehdotuksen perusteella.

Altaan itäreunalla, muurin vieressä, oli alun perin kapeat istutuskaisat matalia pensaita (ruusuangervo) ja lounaisnurkassa Aarne Ervin aukion kohdalla jalopähkinöitä. Pensaiden väleissä oli kevyet valkoiseksi maalatut puupenkit ("puistonpenkki"-mallia). Pensaat vaihdettiin myöhemmin perennoiksi (kuunlilja). Jalopähkinät ovat menestyneet huonosti johtuen mahdollisesti kosteasta kasvupaikasta. Keskusallasta ympäröivien muurien tasanteet etelä- ja lounaispuolella olivat alun perin nurmea, mutta niihin istutettiin melko pian vuorimäntyjä.

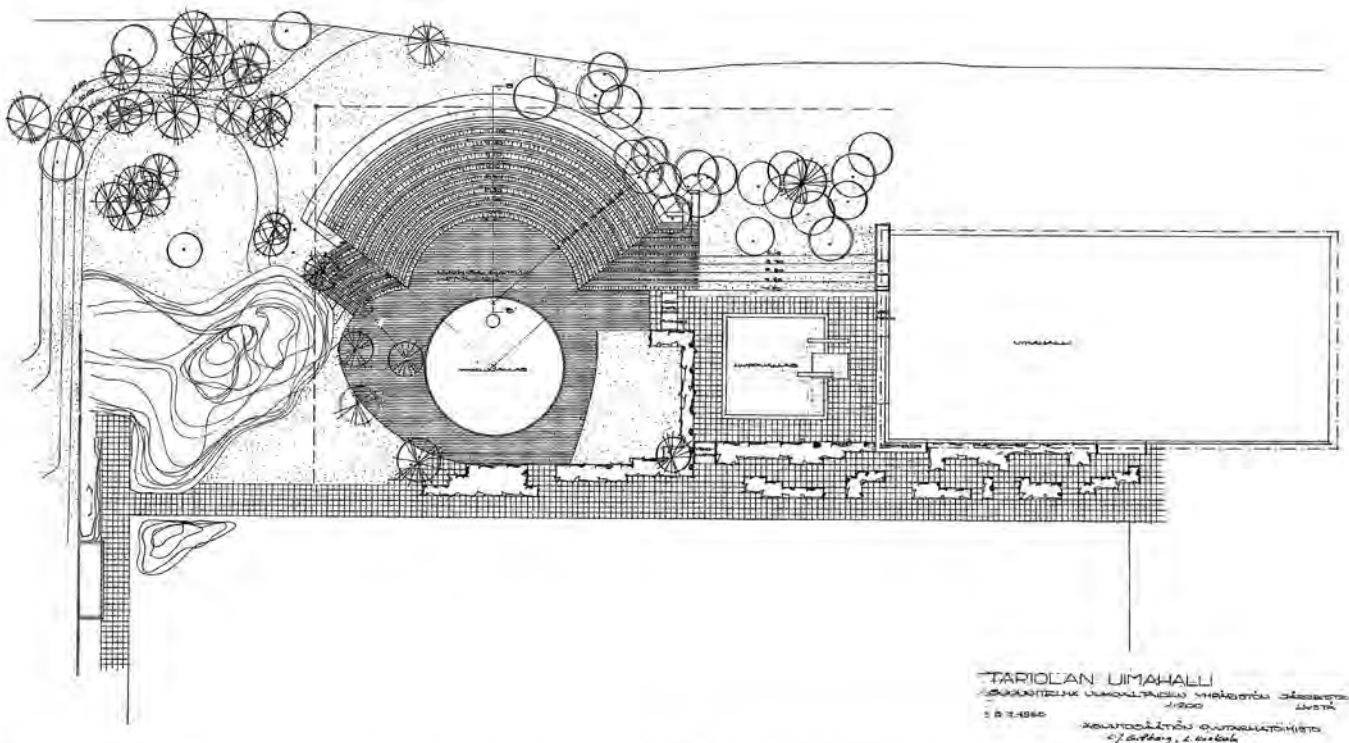
Ervin Keskusallasta ympärille suunnittelemissa rakennuksissa toteutuivat Keskustorni, uimahalli, ostoskeskus ja myöhemmin 1970-luvulla hotelli. Lisäksi toteutui altaalta luoteeseen sijaitseva urheilukenttä. Altaan itäreunalle sijoittuva kirkko ja länsireunan musiikkiopisto- ja teatteritalo sen sijaan eivät toteutuneet Ervin suunnitelmien mukaisesti, vaan niistä järjestettiin myöhemmin suunnittelukilpailut.

Kirkosta järjestettiin kutsukilpailu vuonna 1961. Osallistujiksi kutsuttiin Aarne Ervi, Aarno Ruusuvuori, Heikki Sirén ja Eero Virkkunen. Suunniteltu kirkon sijainti oli jo siirtynyt Keskusallasta pohjoispuoliselta alueelta etelämmäs kävelyraitin varteen mäntyjä kasvavalle tontille. Ajatuksena oli, että kirkko sijoittuisi kauemmas liikekeskustasta ja sen kellotapulista saataisiin vastapaino keskustaa hallitsevalle Keskustornille (Schulman 2013, 6 / Kilpailuliite). Kilpailun voittajaksi valittiin 1962 Aarno Ruusuvuoren ehdotus "Pyhät puut". Ehdotuksessa ei poikkeuksellisesti ollut tornia eikä kellotapulia, minkä takia alueelle ei Ervin ajatuksista poiketen saatukaan toista maamerkkiä.

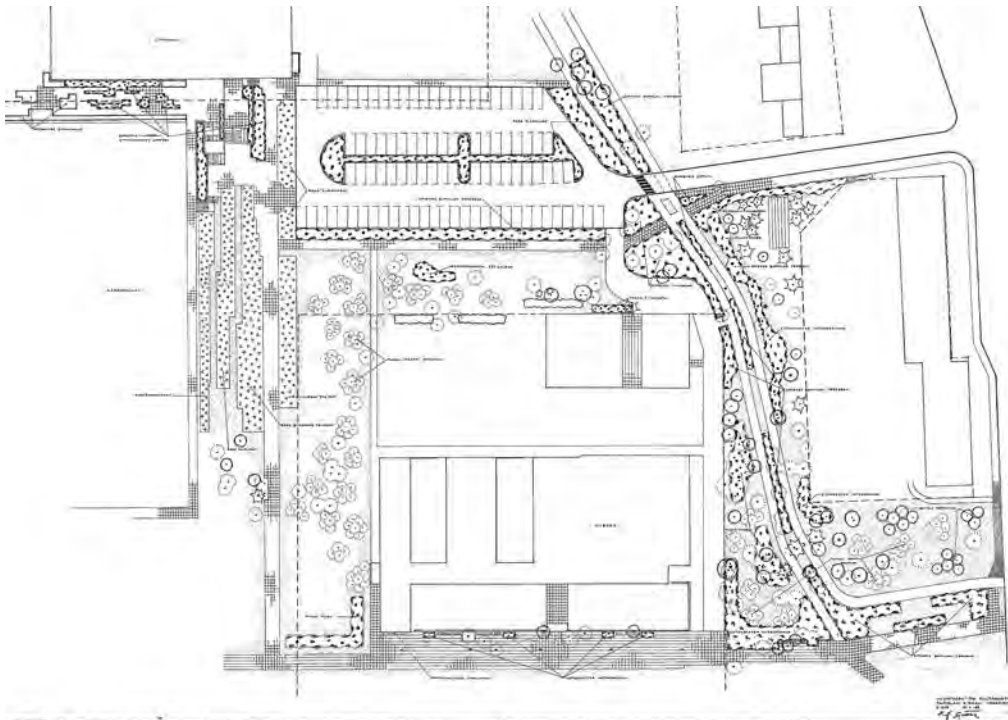

Paikalla, mihin Tapiola Garden -hotelli vuonna 1975 rakennettiin, oli pitkään metsikkö. KAMU, Asuntosäätiö, tuntematon kuvaaja 1966–1971.

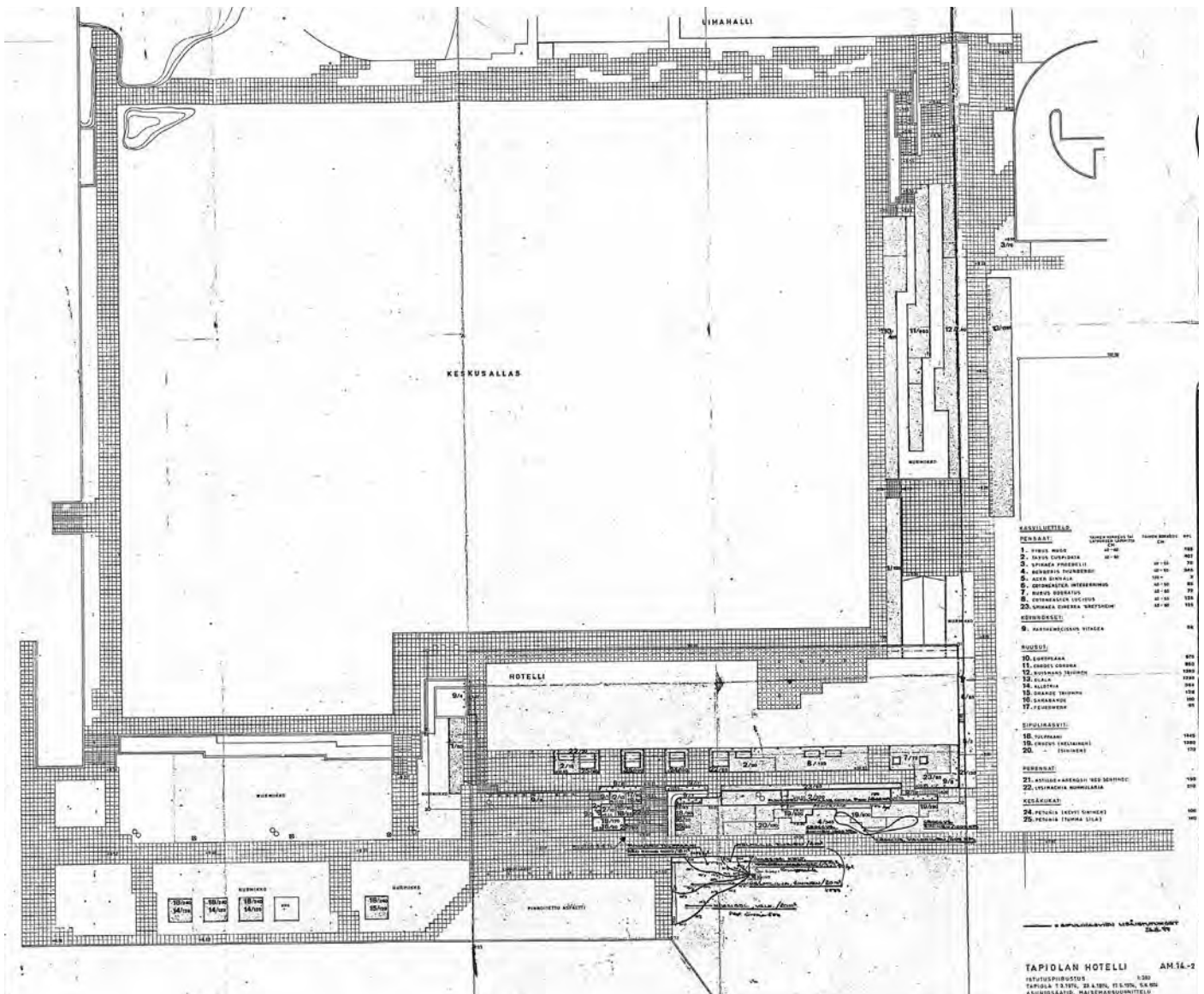
Altaan eteläreunalla sijaitsevalle tontille, jolla sijaitsi pitkään mäntyvaltainen metsikkö, rakennettiin 1970-luvulla Aarne Ervin suunnittelemana Tapiola Garden -hotelli. Vuosien kuluessa paikalle oli suunniteltu esimerkiksi ravintolaa tai kauppabasaaria (Timo Tuomi 1992, 46, 48). Hotellin rakennustyön aikana altaan eteläreunan tukimuuri ilmeisesti vahvistettiin betoniseksi, mistä johtuen se poikkesi altaan muista tukimuureista, jotka on tehty puusta.

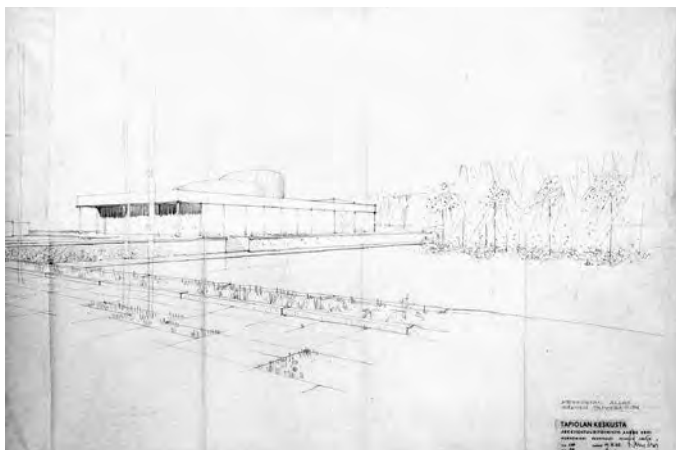
C. L. Gottbergin ja Laura Koskelan suunnitelma uimahallin ulkoaltaiden ympäristöstä ja rinteeseen porrastavasta katsomosta. Suunnitelma vastaa hyvin toteutunutta. Kahluaaltaan ympäristön nurmisaumattu nupukivi on myöhemmin vaihdettu nurmeen. Arkkitehtuurimuseo, Asuntosäätiö.

C.-J. Gottbergin Asuntosäätiön puutarhatoimistolle vuonna 1967 tekemä suunnitelma Tapiolan kirkon ympäristöstä ja Keskusaltaan itäpäädyästä. Uimahallin edustan kasvillisuus muodostuu punalehtisestä hurmeheppomarjasta ja ruttojuuresta, joista jälkimmäisiä ei koskaan istutettu. Itäpäädyn "Ruusurinteen" kasvillisuudessa käytetään useita ruusulajikkeita. *Arkkitehtuurimuseo, Asuntosäätiö.*

Asuntosäätiön maisemasuunniteluoston vuonna 1974 tekemä istutuspiirustus Tapiola Garden hotellin ympäristöstä ja Keskusaltaan itäpäädyä, "Ruusurinteestä", jonka keskiosan istutukset muodostuvat eri ruusulajikkeista. *Arkkitehtuurimuseo, Asuntosäätiö.*

Aarne Ervin vuonna 1962 tekemä luonnos
Teatteritalosta altaan länsilaidalle.
Arkkitehtuurimuseo.

Arto Sipisen suunnittelema, vuonna 1988
valmistunut Espoon kulttuurikeskus.
KAMU, Mikhail Machine.

Hotellin rakentaminen vaikutti merkittävästi Tapionraitin ja Keskusaltaan väliseen toiminnalliseen ja näköyhteyteen. Esimerkiksi ravintolan suunnitelmissa avoin alakkerros olisi toteutunutta paremmin säilyttänyt yhteyden. Hotellia laajennettiin vuonna 2008, minkä seurauksena altaan lounaisnurkka muuttui. Itse laajennusosaa voidaan pitää suhteellisen onnistuneena osana kokonaisuutta. Se lisää hotellin altaanpuoleisen rasterijulkisivun vaikuttavuutta, mutta heikentää entisestään näköyhteyttä Tapionraitin ja Keskusaltaan välillä.

Paikalla, johon Ervin suunnitelmissa sijoittui musiikkiopisto- ja teatteritalo, oli pitkään altaan suunnalla yhtenäinen muuri ja sen takana kalliomännikköinen mäennypylä. Suunnitelmissa altaan lounaisnurkan tienoilta nousevat portaat aukiolle, Teatteri-/Kauppatorille, jonka oli tarkoitus toimia Keskustornin ja teatteritalon sisäänkäyntiaukiona. Tällöin Tapionraitti olisi selkeästi toiminut myös teatteritalon sisäänkäyntireittinä, ja Keskustornin edustalle muodostuva aukiotila olisi saanut nykyistä tärkeemmän merkityksen.

Kulttuurikeskuksesta järjestettiin vuonna 1979 kilpailu, jonka voitti Arto Sipisen toimiston ehdotus "Kuunsilta". Kulttuurikeskus sijoittuu jo Ervin suunnitelmissa määriteltyyn paikkaan mutta on merkittävästi suurempi ja korkeampi, minkä seurauksena lännensuuntainen näkymä sulkeutui eivätkä Viljo Revellin Taskumatit enää näy taivaanrannassa. Kulttuurikeskuksen pääsisäänkäynti sijoittuu rakennuksen länsipuolelle suunnitellun Kulttuuriauktion puolelle, ja aiemman Teatteritorin ja Tapionraitin puoleinen eteläinen sisäänkäynti on jäänyt toisarvoiseksi.

Altaan länsipäädyn muurirakenteet, portaat ja laatoitus Tapionraittiin saakka rakennettiin pääosin uudelleen kulttuurikeskuksen rakentamisen yhteydessä. Kulttuurikeskuksen ympäristöä on jäsennelly runsaasti suorakulmaisoin terassoinnein, muurein ja porras- ja siltarakennelmin. Alkuperäiseen suunnitelmaan kuului tosin myös puustoa suorina riveinä ja kasvillisuutta kuten säleiköille kiipeäviä köynnöskasveja. (Mustonen OY 2021, 102).

Altaan länsilaita ennen Espoon kulttuurikeskuksen rakentamista.
Yhtenäinen muuri rajasi altaan reunan kävelytasoa.
Muurin edusta oli runsaasti ja värikkästi istutettu.
KAMU, Asuntosäätiö, kuvaaja tuntematon, 1965–1970.

Tapiolan uimahalli ja keskusallas. Uimahalli valaisee ympäristöä ja altaan vesisuihkuissa on väriä vaihtavat valot.
KAMU, Teuvo Kanerva 1966.

Kulttuurikeskuksen rakentaminen muutti merkittävästi Keskusaltaan alueen alkuperäistä sommitelmaa, jossa matalat rakennukset reunustavat laajaa aukiotilaa, jolla on yksi selkeästi erottuva maamerkki, Keskustorni. Kuten Mustonen (2021, 27) kirjoittaa:

Eheää keskusallasta ympäröivät maiseman kiintopisteinä 1980-luvulle saakka keskustorni, uimahalli ja hotelli. Kulttuurikeskus, amfiteatteri ja vesiputousallas muuttivat Keskusaltaan maisemaa pysyvästi, ja Tapiolan keskustan ilme sai vankan 1980-luvun kerrostuman.

Espoon kulttuurikeskuksen rakentaminen toisaalta myös täydensi Ervin alueen kokonaissuunnitelman tuoden alueelle kiinnostavan ja arkkitehtonisesti korkeatasoisen ajallisen kerrostuman. Keskustan viimeinen rakennusvaihe on edelleen vaikuttanut aukioon, kun lounaansuuntaiseen näkymään on noussut ryhmä Keskustornin kanssa kilpailevia korkeita rakennuksia.

Tulppaani-istutuksia Keskusaltaan itäpäädyssä. KAMU, Asuntosäätiö, tuntematon kuvaaja 1979.

Kuva alhaalla vasemmalla. Ulkouima-allas kannella peitettynä esiintymislavana, taustalla vesisuihkut ja keskustorni. KAMU, Teuvo Kanerva 1971.

Kuva alhaalla oikealla. Ulkouima-allas ja amfi, taustalla Tapiolan uimahalli. Altaan ympäristö oli alunperin nurmisaumattua nupukiveä. KAMU, Teuvo Kanerva 1966.

Keskusaltaan etelälaita ennen Tapiola Garden hotellin rakentamista. Näköala Tapiolaitilta altaalle oli esteetön, terassoitu reuna oli nurmipeitteinen. Arkkitehtuurimuseo.

PINNOITTEET JA MATERIAALIT

Kävelyalueiden pinnoitteena alueella on alun perin käytetty Tapiolalle ja erityisesti Tapionraitille tyypillisiä 700 x 700 mm betonilaattoja. Laatoitus liittyy kasvillisuus-alueisiin suoraan ilman reunakiveä, ja altaan reuna rajautuu suoraan laatan reunaan. Nykyään laatoitetut alueet ovat paikoitellen hieman painuneet.

Kulttuurikeskuksen ja Keskusaltaan länsipäädyn väliset alueet on koko altaan leveydeltä piirretty ja kivetty uudelleen Kulttuurikeskuksen rakentamisen yhteydessä. Sipisen piirustuksessa vuodelta 1988 mainitaan käytettäväksi 700 x 700 mm laattoja, mutta mahdollisesti kustannussyistä on keskusaltaan puolella lopulta käytetty 590 x 590 mm betonilaattoja ja kannen päällä 130 x 270 x 80 mm harmaita betonikiviä, joita käytettiin myös Aarne Ervin aukiolla ja Kulttuuriaukiolla. (Mustonen 2021, 106). Kulttuurikeskuksen sisäänkäyntien edustoilla on käytetty 138 x 138 mm valkobetonikiviä, ja ulkokatsomon kulkutasoissa harmaita 95 x 195 torikiviä. Kulttuurikeskuksen etelänpuoleisissa portaissa on käytetty 350 x 350 mm betonilaattoja ja Tapiolan koulun suuntaisella huoltoväylällä harmaita sf-sidekiviä.

Viemärinkansien ympäristö on monin paikoin reunustettu nupukivillä, mikä rikkoo laatoituksen luoman rasterin visuaalisen kokonaisuuden. Tämä ilmeisesti 2000-luvulla käyttöön otettu tapa on ristiriidassa alkuperäisen, yhden laattatyyppin systemaattiseen käyttöön perustuvan pinnankäsittelyn kanssa. Viemärinkansia on lisäksi sijoitettu huolimattomasti suhteessa laatoitukseen.

Uimahallin kahluualtaan ympäristön pinnoitteena oli alun perin ruohokiveys, joka on jossakin vaiheessa korvattu nurmella.

Rakennusten seinät ovat pääosin vaaleita. Materiaaleina on käytetty kulttuurikeskuksessa Rooman travertiinia, valkoisia kvartsihiekkaharkkoja ja valkoiseksi maalattua alumiinia ja terästä, Keskustornissa valkoiseksi polttomaa-lattua terästä, hotellissa valkobetonielementtejä ja uimahallissa 500 mm leveitä pinnaltaan karkeaksi harjattuja teräsbetonielementtejä ja lasia, räystäissä puuta.

Oikella 1970-luvun betonilaattapintainen tukimuuri, vasemmalla vuoden 2008 hotellilaajennuksen yhteydessä tehtyjä betonirakenteita.

Aarne Ervin suunnitelmien mukaan tehdyt loisteputkivalaimet kansikiven alla on suojattu terässäleiköllä.

Alkuperäiseen laatoitukseen on sijoitettu muun muassa vääränmallisia viemärinkansia, minkä lisäksi on käytetty alueelle huonosti sopivia materiaaleja kuten noppakiviä.

Kulttuurikeskuksen muureissa on käytetty sekä pysty- että vaakasuuntaisia travertiinilaattoja.

RAKENTEET JA KALUSTEET

Keskusaltaan paikalla sijaitsi aiemmin hiekkakuoppa, josta oli otettu maa-ainesta Jorvaksentien (nyk. Länsiväylä) rakentamiseen. Altaan pohjan taso on n. +5, vedenpinnan +6.5 ja reunan laatoituksen +7.4. Aiemmin vedenpinta on ulottunut lähes reunalaatan alapinnan tasoon asti. Altaan luoteiskulmassa on näkyvissä avokallio, joka jatkuu myös reunalaatoituksen pohjoispuolelle. Altaan reunat ovat osin betonimuuria, osin puurakenteista lankkuseinää. Puurakenteet vaikuttavat osittain huonokuntoisilta. Reunan laatoitus tulee reunamuurien yli jättäen reunarakenteen piiloon. Altaan luoteisosassa on alusta asti ollut 16 värivaloin valaistua korkeaa vesisuihkua.

Jääpuutarhan luistelualueille on tehty altaan pohjaan perustukset, ja samassa yhteydessä pohjaa on ilmeisesti muutenkin tasoitettu. Perustukset näkyvät vesipeilin läpi häiritsevästi sulan veden aikaan. Jääpuutarhan huoltoon tarvittavaa jääkonetta varten on myös tehty altaan pohjoisreunalle huoltotie, joka rikkoo nurmialueen.

Ervin suunnittelemat tukimuurit ja portaat ovat olleet suoralinjaisia ja huoliteltuja. Näistä betonirakenteista on löytynyt Ervin toimiston laatimia piirustuksia. Portaiden

askelmat ja korkeus perustuvat laattamoduulin käyttöön. Tukimuurien kansikivet ovat olleet sileäpintaisia, seinälaatat taas pesubetonia. Betoniin on sekoitettu hohtavan valkoista kivimursketta, oletettavasti marmoria (tai kvartsisoraa, ks. Mustonen 2021, 102), mikä on antanut muureille niiden hohtavan valkoisen ilmeen. Nykyisin muurien laatat ovat paikoitellen, erityisesti nurkista, haljenneita ja likaisia.

Kulttuurikeskuksen rakentamisen yhteydessä altaan länsipäädyn muurirakenteet ja portaat Tapionraittiin saakka on pääosin rakennettu uudelleen. Muutokset koskevat Keskusaltaan ja Aarne Ervin aukion muuri-, luiska- ja porrarakenteita ja kiveysten laattajakoa. Kulttuurikeskuksen rakennushistoriaselvityksen (Mustonen 2021, 102) mukaan uusien muurien verhoiluun on käytetty puretuista muureista saatuja valkosementti-kvartsisorapintaisia betonielementtejä ja uusia vastaavia: ”Työpiirustuksessa mainitut 'olemassa olevat' muurit on piirretty jatkuvaksi 'vastaavina uusina' muureina. Laatoitusta on sovitettu näiden välille siten, että uudempi 600x600 mm teräsbetoni-laatta jatkuu allastasossa kulttuurikeskuksen julkisivuihin saakka.” (Mustonen 2021, 102.)

Uimahallin edustan muureissa on käytetty eri pintamateriaalia kuin Keskusaltaan länsilaidalla. Kansikivien alla ei ole valoja.

Uimahallin ulkopuolella sijaitseva uimahyppytorni. Allas on talvella peitetty.

Hotellin edustalla altaan etelälaidalla altaan reunan muuri on tehty betonista ja siihen on kiinnitetty arkkitehtuuriin huonosti sopiva kaide.

Altaan laidoilla, pois lukien etelälaita, reunan tukimuuri on puinen ja paikoin huonokuntoinen.

Uimahallin edustan muurien pintamateriaali eroaa länsireunan muureista. Niissä pinta on valkokiviaineista pesubetonia, kun taas länsilaidan elementtien pinta on hiottu. Epäselvää on, onko ero syntynyt muutosvaiheissa vai ovatko materiaalit eronneet alun perinkin.

Kulttuurikeskuksen itä- ja eteläjulkisivujen sokkeleissa, tukimuureissa ja kirjaston julkisivuissa on käytetty travertiinilaattoja, paksuus 30 mm, leveys 300–415 mm, pituus 930–995 mm, ladottu ½ kiven limityksellä, julkisivuissa yleensä vaakasuuntaan, mutta kaarevissa ulkoseinissä esimerkiksi katsomossa ja vesiputousaltaassa, pystysuuntaisena. (Mustonen OY 2021, 104).

Alkuperäiset portaisiin liittyvät kaiteet olivat lattateräksestä hitsaamalla koottuja ja vaalean harmaiksi maalattuja. Alkuperäisestä kaiteesta on löytynyt Ervin toimiston piirustukset (WSP 2010, 17). Kaiteita on paikoitellen korvattu uusilla ruostumattomasta teräksestä valmistetuilla pyörötankokaiteilla. Uudet kaiteet sopivat huonosti kokonaisuuteen. Altaan reunalla ei ole kaidetta, lukuun ottamatta hotellin edustaa, jossa on laatoituksen reunimmaisiiin kiviin kiinnitettyjen metallitolppien varaan ripustettu kettinkikaid. Hotellin edustan kaideratkaisu ei ole alkuperäinen ja sopii huonosti arkkitehtuuriin.

Alueen alkuperäiset kaiteet on tehty lattateräksestä ja maalattu vaalean harmaiksi.

Alkuperäisiä kaiteita on paikoin korvattu ja täydennetty rosterisilla pyöröputkesta valmistetuilla kaiteilla.

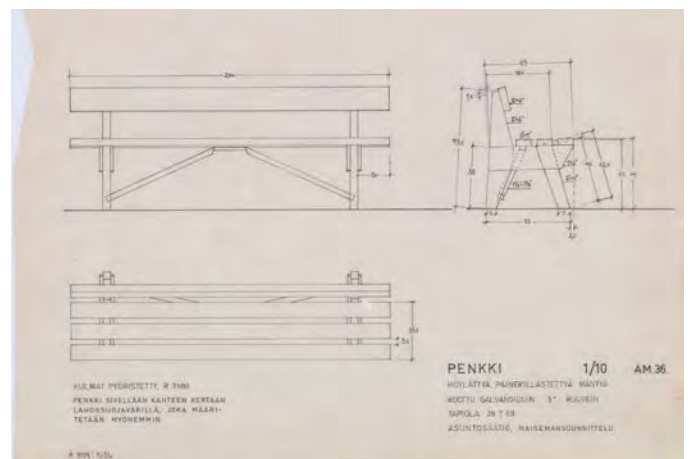
Alueella on alun perin ollut käytössä puisia valkoiseksi maalattuja nk. puistonpenkkejä ja myöhemmin ainakin oransseja nk. Tapiola-penkkejä. Nykyisin altaan alueen penkit on väliaikaisesti korvattu uusilla penkeillä, jotka eivät sovi kokonaisuuteen.

Roska-astioina on käytetty yleisesti käytössä olevia vihreitä lieriönmuotoisia lintuläpällisiä roska-astioita. Kokonaisuuteen paremmin soveltuvan roska-astiamallin, esimerkiksi designmanuaalin suositteleman, käyttäminen olisi toivottavaa.

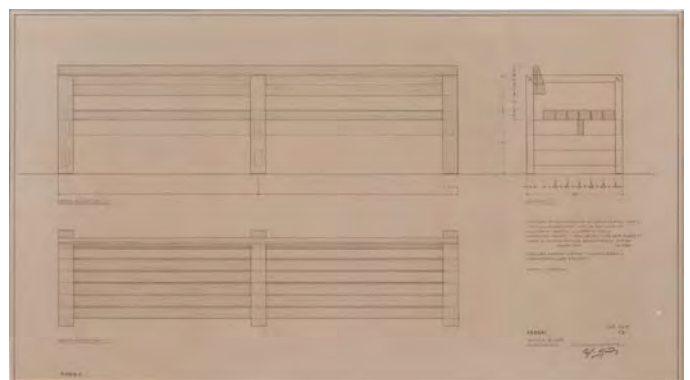
Hotellin edustalla on siirrettäviä pieniä betonisia istutusaltaita, jotka eivät tunnu luonteelta osalta kokonaisuutta.

Uima-altaan länsipäädyssä ja pohjoislaidalla, uimahallin ulkoaltaiden edustalla, on lipputankoja, joita alueella ei ole alun perin ollut. Länsilaidalle ne pystytettiin kulttuurikeskusta rakennettaessa, pohjoislaidalle taas vuoden 2019 jälkeen. Lipputangot eivät vaikuta merkittävästi kokonaisuuteen.

Alueella on sähkökaappeja ja vastaavia kalusteita, joiden sijoittelu on huolimaton – niitä on esimerkiksi kiinnitetty muurirakenteisiin. Tällaisten uusien kalusteiden sijoitteluun ja ulkonäköön olisi kiinnitettävä erityistä huomiota.

Alueella aluksi käytössä olleen "puistonpenkin", suunnitelma. KAMU, Asuntosäätiö, 1969.

Myöhemmin alueella oli käytössä Heikintorin kauppakeskusta varten suunnitellut "Tapiola"-penkit. Suunnitelmapiirustus Asuntosäätiön maisemasuunnitteluosasto, 1975. KAMU, Asuntosäätiö.

Yönäkymä Keskusaltaan itäseudelta kohti keskustaa. Rakennukset vasemmalta päin Tapiola Garden hotelli, Tapiolan Keskustorni ja Espoon kulttuurikeskus. Keskustornin valaistu huippu hallitsee näkymää.

VALAISTUS

Rakennusten julkisivujen, muurien ja puuston valaisemisella on ollut keskeinen rooli Tapiolan maisemakuvassa. Valaistun huippunsa ansiosta Keskustorni toimii majakka-maisena maamerkinä myös pimeään aikaan, ja keskustal-taan ympäristön rakennusten valaistut julkisivut heijas-tuvat Keskusaltaan vesipeilistä. Tätä ajatusta toteuttaa hienosti myös myöhemmin suunniteltu kulttuurikeskus. Vesisuihkut oli alun perin valaistu värivaloin, ja kulttuuri-keskuksen vesiputousaltaan värivalot sovitettiin yhteen suihkulähteen valojen kanssa (Sipinen, Arkkitehti 2/1989, 44).

Keskusaltaan ympäristössä ei käytetty Tapiolassa yleistä Ervin suunnittelemaa Tapiola-pylväsvalaisinta, lukuun ottamatta altaan eteläreunaa ennen hotellin valmistu-mista. Altaan itäosan istutusten valaisemisessa oli alun perin käytössä matalia laatikon muotoisia valaisimia, jotka 1970-luvulla vaihdettiin sisäkkäisistä kartioista muodos-tuviin mataliin pylväsvalaisimiin, todennäköisesti tuohon aikaan suosituiksi tulleisiin Karluxin valmistamiin Käpy-valaisimiin. Ilmeisesti kulttuurikeskuksen rakentamisen yhteydessä myös itärannan valaisimet vaihdettiin kulttuu-rikeskuksen edustalla, Kulttuuriaukiolla ja rakennuksen sisätiloissa käytössä oleviin Saturnus-valaisimiin.

Allasta kiertävät kävelyalueet valaistiin muurien kansiki-ven alle vaakasuoraan upotetuilla, Aarne Ervin suunnitte-

Polkuveneilijöitä Tapiolan keskustaltaalla, etualalla kasvillisuuden valaisemiseen suunnitellut valaisimet. KAMU, Teuvo Kanerva 1966.

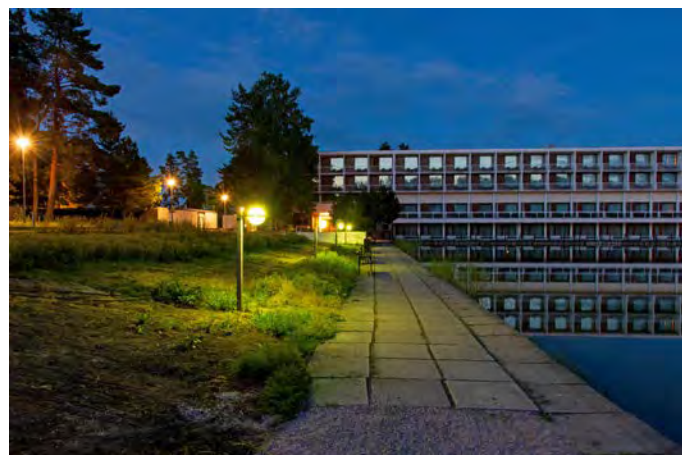
lemilla loisteputkivalaisimilla. Ajatuksena oli, että vaalean betonimuurin pinnasta heijastuva valo valaisisi kävelytasot. (WSP 2010, 16). Muita kävelyalueita ei ollut kuvien perusteella erikseen valaistu, vaan ilmeisesti ajatus on ollut, että ne saavat riittävästi valoa rakennusten julkisivujen ja suihkulähteen valoista.

Ervin ehdotuksessa altaan ympäristön järjestämiseksi vuodelta 1967 on esitetty 1,2 m korkean pylvään päässä olevaa laakeaa, matalaa sylinterivalaisinta. Toisessa luonnoksessa on esitetty kapeampaa valaisinta. Ervin piirustuksissaan esittämän valaisimen kaltaista, pyöreäkupuista valaisinta on käytetty valaisemaan Tapiontorin portaikon istutuksia (WSP 2010, 16).

Nykytilanteessa alueen länsilaitaa valaisevat kulttuurikeskuksen ja Aarne Ervin aukion Saturnus-valaisimet. Muurin kansikiven alle sijoitetut loisteputket olivat alkukesästä 2023 monin paikoin pois toiminnasta. Altaan pohjoislaidalla katsomon ympärillä on Designmanuaalin (2016) mukaisia pylväsvalaisimia. Itälaidan pääasiallinen valo tulee allasta kiertävää kävelytasoa reunustavalle kasvillisuusalueelle sijoitetuista Saturnus-valaisimista. Itäosan muureja ei ole valaistu. Uimahalli, joka vanhojen kuvien perusteella on toiminut alueen valonlähteenä, on remontissa. Altaanpäädyn ylemmällä tasolla, kirkon ja altaan välisellä kujalla, on designmanuaalin mukaisia pylväsvalaisimia. Lisäksi puita on paikoin valaistu maahan sijoitetulla valaisimella tai valaisinpylvääseen kiinnitetyllä kohdevalaisimella

Altaan länsilaidan muurien kansikiven alle sijoitetuista loisteputkista vain osa on toiminnassa.

Altaan itäpään valaistuksessa on käytetty Espoon kulttuurikeskuksen suunnitelmiin kuuluneita Saturnus-valaisimia.

Keskusaltaaseen talvella sijoittuvan Espoon Jääpuiston luistinrata on iltaisin valaistu.

KASVILLISUUS

Keskusaltaan pohjoispuolella on edelleen Tapiolalle tyypillistä männikköä. Kulttuurikeskuksen tontin koillis-kulmassa on säilynyt yksittäinen mänty, mutta paikan alkuperäisestä kallioisesta mäntykankaasta ei tontilla ole muita merkkejä. Piippuköynnökset (*Aristolochia Durior*) julkisivujen puuriteliköillä on suunniteltu alkuperäisiin julkisivusommitelmiin kuin yhtenä julkisivumateriaalina. Pihasuunnitelmaan on kuulunut myös Kurtturuusua (*Rosa rugosa*), joka pitäisi vieraslajina poistaa ja korvata. (Mustonen 2021, 104–105).

Altaan ympäristön istutukset ovat säilyneet lajistoltaan ja värikykseltään alkuperäisen ilmeen mukaisena. Uimahallin sisäänkäynnin altaissa happomarjat on muutettu vuorimännnyiksi ja hallin edessä happomarjapensaat on osittain vaihdettu mataliksi pensasangervoiksi. Tärkeä maisemamänty kasvaa uimahallin ulkoaltaan lounaisnurkassa ja toinen pyöreän kahluualtaan vieressä. Hotellin jatkeena olevien muurien altaissa kasvavat vuorimännnyt ovat altaan puolella osittain ylikasvaneita. Keskustornin alapuolella altaan tasolla olevat jalopähkinät kasvavat ahtaasti ja osa puista on kallistunut. Puiden alla kasvanut perennakasvillisuus on hävinnyt ja tilalla on nurmea.

Ylempi kuva. Kasvillisuusalueet liittyvät laatoitukseen ilman reunakiveystä altaan pohjoislaidalla. Alkuperäinen kasvillisuus on paikoitellen hävinnyt.

Alempi kuva. Ylikasvaneita vuorimännnyjä hotellin vieressä altaan etelälaidalla.

Altaan pohjoislaitaa rajaa ulkouima-altaan katsomon taakse mäenrinteeseen sijoittuva pääosin männyistä ja koivuista muodostuva puusto.

NYKYTILANNE JA SÄILYNEISYYS

Tilallisena kokonaisuutena Keskusaltaan alue on säilynyt hyvin. Se on rakentunut vaihteittain, pääosin Aarne Ervin kokonaissuunnitelman pohjalta. Suurin muutos alueella, arkkitehtonisesti korkeatasoisen Espoon kulttuurikeskusten rakentaminen 1980-luvun jälkipuoliskolla paikalle, missä Ervin suunnitelmissakin oli kulttuurirakennus, on ennemmin täydentänyt kokonaisuutta kuin varsinaisesti muuttanut sitä.

Rakentamisen yhteydessä altaan länsipään muurit ja portaat rakennettiin uudelleen, osittain, erityisesti Aarne Ervin aukion osalta, vanhan mallin mukaan. Altaan reunan kävelytason 700 x 700 mm laatoitukset länsipäädysssä vaihdettiin erikokoiseen, 590 x 590 mm laattoihin, ja Aarne Ervin aukiolla 278 x 138 x 80 mm harmaisiin betonikiviin. Samalla koko keskusaltaan alueelle vaihdettiin kulttuurikeskuksessa käytössä olevia Saturnus-valaisimia.

Toinen suurempi muutos alueella oli hotellin laajennus vuonna 2008. Laajennuksen myötä osa etelälaidan muureista purettiin ja korvattiin uusilla muuri- ja porrasjärjestelyillä. Samalla hävitettiin vuorimäntytutuksia altaan eteläreunalta. Vaikkei lisäosa arkkitehtonisesti erotu vanhemmasta osasta heikentää se yhteyttä Tapionraitin ja keskusaltaan välillä.

Uimahallin peruskorjauksen yhteydessä tukimuurien pinnoitteita on mahdollisesti muutettu, tai ainakin ne poikkeavat altaan itäpään muurien pinnoista. Uimahallin päässä on käytetty valkokiviaineisia pesubetonilaattoja, kun taas länsipään laattojen pinta on hiottu. Toisaalta myös länsipään laatoitusta on vaihdettu Kulttuurikeskusten rakentamisen yhteydessä, eikä ole varmuutta siitä, kumpi oikeastaan on lähempänä alkuperäistä materiaalia.

Vuonna 2013 rakennettu jääpuisto edellytti altaan pohjan rakenteen muuttamista ja jäähdytysputkistoa varten toteutettiin betonoitu laatta. Korotettu rata-alue näkyy vesipeilin läpi ja lumettomana aikana allas on poikkeavan näköinen. Jääpuistoon liittyvä konttirakennus on selvästi vieras elementti alueella.

Altaan reunalla olevat penkit on vaihdettu väreiltään ja materiaaleiltaan Tapiolan tyylistä poikkeavaan malliin. Ilmeisesti kyseessä on kuitenkin väliaikainen ratkaisu. Altaan ympäristön istutukset ovat säilyneet lajistoltaan ja väriykseltään hyvin alkuperäisen ilmeen mukaisina. Tosin erityisesti pensaat ovat paikoin ylikasvaneita ja huonokuntoisia.

ALUEEN OMINAISPIIRTEET

Alueelle ominaisia tekijöitä ovat avoimuus, pitkät näkymät moneen suuntaan, laaja vesipeili ja ympäröivien rakennusten heijastuminen siitä, eri toimintojen, kuten kulttuuri, urheilu, uskonto, hotelli, ravintola yhdistyminen saman aukion ympärille, monenlaisten vesiaiheiden käyttö (allas,

suihkulähteet, kahluuallas, uimahyppypallas), sijoittuminen metsänreunan ja keskustasilhuetin väliin ja yksinkertaisen laattarasterin luoma perspektiiviä voimistava geometrisuus.

Alueelle tunnusomaista on myös valon käyttö rakennuksessa, erityisesti Keskustornin huippu, uimahalli ja kulttuurikeskus, siten, että ne heijastuvat altaan vesipeilistä myös yöaikaan. Lisäksi rakennusten valot toimivat alueen yhtenä valonlähteenä pimeään aikaan.

Tunnusomaista on myös käytetty materiaalipaletti: rakennusten julkisivujen ja maaston muotoilussa käytettyjen tukimuurien vaaleat sävyt muodostavat kulkupinnoilla käytetyn betonin kanssa yhdenmukaisen pelkistetyn kokonaisuuden.

Eri aikoina syntyneet rakennukset ovat pitkälti alkuperäisen suunnitelman tilallisen sommitelman mukaisia, ja tässä mielessä alueen voi katsoa vastaavan alkuperäistä ajatusta, suunnitelmaa, jonka mukaan aluetta lopulta alettiin toteuttaa. Myöhemmin rakennettu hotelli rasterijulkisivuineen ja kulttuurikeskus ovat erinomaisesti lunastaneet paikkansa osana kokonaisuutta.

Alueen maamerkinä toimii edelleen Keskustorni, vaikka uuden keskustan korkeat rakennukset ovatkin heikentäneet sen asemaa. Alueen tilallisten ominaisuuksien kannalta olisi tärkeää, ettei Keskustornin taustalle nousisi uusia sen kanssa kilpailevia rakennuksia. Myös muiden Tapiolan ja Otaniemen maamerkkirakennusten näkyminen alueelle on tärkeä tekijä, jonka säilyminen olisi toivottavaa.

Keskeinen tilallinen tekijä alueella ovat myös maiseman alkuperäiset pinnanmuodot, jotka suunnittelussa on otettu huomioon, ja jotka ovat edelleen hyvin näkyvissä maisemakokonaisuudessa: maasto porrastuu metsänreunasta kohti allasta ja Tapionaukiota ja viettää edelleen loivasti kohti Otsolahtea. Kalliopaljastumat ja alkuperäinen puusto, suuret männyt, ovat osa tätä maisemahistoriallista ulottuvuutta.

Keskeinen aluetta luonnehtiva tekijä on myös sen liittyminen Tapionraittiin ja keskustaan. Vaikka yhteys Tapionraittiin heikkenikin hotellin laajenemisen myötä, on se visuaalisena ja toiminnallisena silti edelleen olemassa, samoin kuin yhteys Aarne Ervin aukion ylitse keskustaan. Vanhan keskustan hiljeneminen lienee vaikuttanut myös Keskusaltaan asemaan – ennen aivan keskustan keskeisten toimintojen kylkeen sijoittunut alue onkin muuttunut hieman sivussa olevaksi. Kuitenkin uimahalli ja kulttuurikeskus tuovat toimintaa alueelle, ja toivottavasti myös Kulttuuriauktion ja sen ympäristön kehittyminen vaikuttaa myönteisesti Keskusaltaan ympäristöön. Uhkana on, että alun perin aktiiviseksi ja monipuolisia toimintoja tarjoavaksi tilaksi suunniteltu aukio jää ainoastaan juhllalliseksi arkkitehtoniseksi reliikiksi, postikorttimaisemaksi.

ARVOT / YHTEENVETO

HISTORIAALINEN, SYMBOLINEN JA SOSIAALINEN ULOTTUVUUS – IMMATERIAALISET ARVOT ***

- + Hyvin säilynyt esimerkki Tapiolan keskustan ensimmäisestä kehitysvaiheesta, ajalliset kerrostumat tukevat kokonaisuutta. Toteutunut monessa suhteessa alkuperäisten suunnitelmien mukaan ja säilyttänyt alkuperäiset tilalliset ominaisuudet hyvin.
- + Valtakunnallisesti ainutlaatuinen esimerkki puutarhakaupunki / New-Town ideologioista – vaiheesta, joka jäi Suomen modernissa kaupunkisuunnittelussa lyhyeksi.
- + Pelkistetty materiaalipalette tyypillinen piirre sodanjälkeisen ajan rakentamisessa.
- + Yksi Tapiolan ”käyntikorttinäkymistä”; näkymä altaan yli keskustornille tai uimahallille.
- + Aarne Ervin keskeinen suunnittelutyö, kulttuurikeskus keskeinen Arto Sipisen työ.
- Näkymiin keskustan suuntaan tullut rakennuksia, jotka kilpailevat Keskustornin kanssa.

FYYSINEN YMPÄRISTÖ – ARKKITEHTONISET ARVOT ***

- + Ervin keskustasuunnitelman pohjalta rakentunut kokonaisuus, johon Espoon kulttuurikeskus (Arto Sipinen 1988) luo arkkitehtonisesti korkealaatuisen ajallisen kerrostuman. Olennainen osa Tapiolan vanhaa keskustaa.
- + Tilallisesti ”paraatiaukio” jota porrastetut tasot ja matalat rakennukset reunustavat. Tapiolalle tyypillisesti rakennettu ympäristö yhdistyy alkuperäisiin pinnanmuotoihin ja kasvillisuuteen, mikä korostuu pohjoisosan metsäisessä rinteessä.
- + Vesiallas maisema-arkkitehtonisena aiheena, vanhojen puiden säilyminen; kaunis ja rauhallinen maisematila yhdistyy uimahalliin ja sen ulkoalueisiin.
- + Pitkiä näkymiä aukeaa aukion sisällä altaan ylitse, sekä alueelta ulos erityisesti itään Mäntäviidan suuntaan. Vanhan Tapiolan maamerkkirakennuksista korostuvat näkymät Keskustornille ja Mäntytornille. Paikallisesti näköyhteys myös läntisen lähiön ja länsirannan maamerkkirakennuksiin.
- + Maisema-arkkitehtuuri alueella noudattaa Tapiolalle tyypillisiä piirteitä, jossa vanhoja puita on säästetty ja intensiivisesti istutetut alueet ja luonnonkasvillisuus vuorottelevat, ja kasvillisuusalueet liittyvät jalankulkualueiden laattarasteriin ilman erityistä rajaa.
- + Rakennusten vaaleat julkisivut, valkobetoniiset tukimuurit ja niihin liittyvät kaiteet muodostavat harkitun kokonaisuuden.
- + Vesiallas, rinne johon ulkoaltaan katsomo on sijoitettu ja ylärinteen puusto, vanhat männyt ja länsipuolen porrastaminen muistuttaa alkuperäisistä pinnanmuodoista ja ympäristön historiasta.
- Kasvillisuus on vaihtunut ja köyhtynyt alkuperäisestä.
- Valaistus ei vastaa alkuperäistä.

TOIMINNALLISET, LIIKENTEELLISET JA EKOLOGISET OMINAISUUDET – TOIMIVUUSARVOT * / **

- + Suunnittelun kestävyys, aukion tilalliset ominaisuudet ja osa ympäröivistä toiminnoista kestää aikaa.
- + Aukiolla yhdistyvät edelleen alkuperäisen ajatuksen mukaisesti eri toiminnot, kulttuuri, urheilu ja palvelut. Myös torikauppaa edelleen lähellä Aarne Ervin aukiolla. Suurin osa kaupallisista palveluista on siirtynyt kauemmas, Tapiolan ostoskeskuksesta Ainoaan.
- + Altaan ympäristö ollut keskeinen tapahtuma-alue, tosin merkitys näyttää heikentynen.
- + Jäärata on suosittu talvella.

- + Betonilaatoitettu jalankulkualue jatkuu altaan ympäri myös hotellin ja altaan välistä (joka tosin onkin julkista tilaa), eikä uimahallin ulkotiloissa ole aitoja tai muita kulkua tai tilaa rajoittavia rakenteita; yhteys Tapionraittiin on olemassa, vaikka hotellin kohdalla se laajennuksen myötä kaventui.
- Mukautuminen muutoksiin. Esimerkiksi 1980-luvun muutosten mutta erityisesti kauppakeskus Ainoan seurauksena keskustan painopiste on siirtynyt kauemmaksi aukiosta, mikä on vähentänyt aukion käyttöä.
- Paljon kivettyä pintaa, vesiallas vaatii hoitoa.
- Ilmaston lämpenemisen aiheuttamat muutokset ja vaikutukset esimerkiksi vesialtaan veden laatuun arvaamattomia.
- Intensiivisesti hoidettua ympäristöä, ei erityisesti tue monimuotoisuutta (paitsi lajillista istutettujen osalta); tuskin erityisen hyvä elinympäristö eläimille, korkeintaan pölyttäjille.
- Altaan itäpään tuntumassa oleva pysäköintipaikka tuntuu olevan väärässä paikassa, ja katkaisee ikävästi yhteyden Mäntyviidan suuntaan.

SUOSITUKSET

- Keskustornin asema alueen maamerkinä pitäisi pyrkiä säilyttämään, eikä ainakaan keskeiseen itä-länsisuuntaiseen näkymälinjaan saisi nousta korkeita rakennuksia sen taustalle.
- Paviljonki länsireunalla ei sovi kokonaisuuteen, ja jos se jää pysyväksi, sen sijaintia olisi syytä miettiä.
- Veden pinnan korkeuden huomioiminen altaassa on tärkeää, sillä se vaikuttaa merkittävästi alueen ilmeeseen.
- Jääkoneen jättämä ura pohjoislaidalla on epäsiisti, ja olisi toivottavaa selvittää, miten jäätä voisi hoitaa pilaamatta alueen yleisilmettä.
- Alueen ominaisluonteen osatekijät, avoimuus, maanpinnan laatoituksen pelkistetty rasteri, pohjoinen metsänraja, tulisi säilyttää nykyisellään.
- Kuluneiden, rikkoutuneiden ja likaantuneiden rakenteiden, esimerkiksi tukimuurien ja altaan reunarakenteiden kunnostaminen ja puhdistaminen on säilymisen kannalta tärkeää.
- Vanhoja rakenteita kunnostettaessa ja uusissa rakenteissa olisi pyrittävä säilyttämään alueen alkuperäinen ilme. Esimerkiksi kaiteissa pitäisi käyttää alueelle tyypillisiä lattateräksestä valmistettuja vaaleanharmaita maalattuja kaiteita.
- Muurien alkuperäisen valaistuksen säilyminen / kunnostaminen on tärkeää alueen kokonaisilmeen kannalta.
- Kalusteiden valinnassa olisi pyrittävä alkuperäiseen ilmeeseen, esimerkiksi penkit olisi korvattava aiemmin käytössä olleilla valkoisilla Tapiola-penkeillä.
- Laatoituksen rikkominen esimerkiksi viemärinkansilla, jos välttämätöntä, olisi tehtävä nykyistä siistimmin: pyöreät viemärinkannet, joiden ympäristö on kivetty noppakivillä tai vastaavilla, on Tapiolalle vieras ja sopimaton rakenne. Teknisten rakenteiden, kuten sähkökaappien, sijoittelussa ja ulkonäössä olisi syytä noudattaa aiempaa tarkempaa harkintaa.
- Uimahallin ja kirkon välinen Ruusurinne / Altaanpääty istutuksineen ja nurmipintoineen on keskeinen osa maisematilaa, ja sen ilmeeseen on tärkeä panostaa.
- Toivottavaa olisi, että alueella käytettäisiin alkuperäisten suunnitelmien mukaisia lajeja. Tärkeintä on kuitenkin kasvillisuuden yleisilmeen säilyminen, ja joissakin tapauksissa voidaan käyttää myös tunnuspiirteitään (ulkoasu, aspekti, jne.) samankaltaisia lajeja.
- Alueen elävöittäminen myös kesä- ja talvikuukausien ulkopuolella olisi toivottavaa. Suunnitelmat Aarne Ervin aukion toiminnan lisäämisestä voisivat vaikuttaa myönteisesti myös Keskusaltaan välittämään ympäristöön.

2. AARNE ERVIN AUKIO – HEIKKI VON HERTZENIN AUKIO –TAPIONTORI

RAKENNUSTEN SUUNNITTELIJAT

Aarne Ervi

- Ostoskeskus 1959–61
- Keskustorni 1961
- Infokioski 1965

Pauli Lehtinen

- Tapiolan Sokos 1979, nykyisin on osa KOY Biens / kauppakeskus Ainoaa

Innovarc

- KOY Biens 2012 (Tapiolan Sokos, muutossuunnittelu)

MAISEMASUUNNITTELIJAT

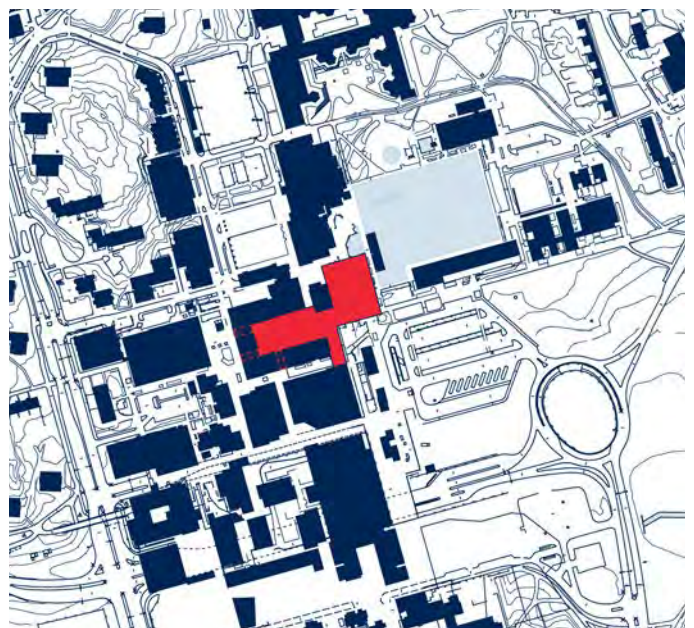
Jussi Jännes

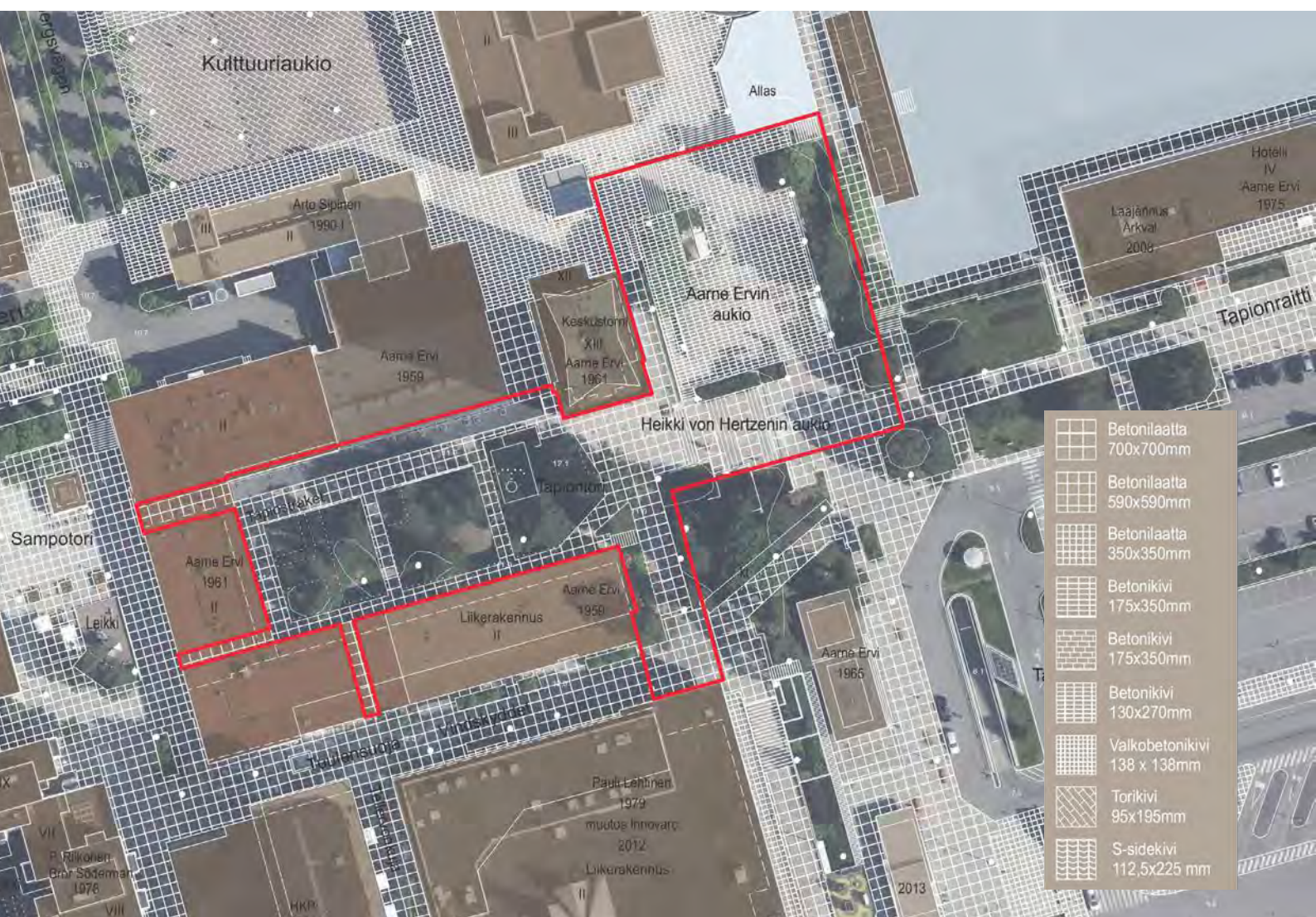
- Ostoskeskus
- Tapiontori 1960
- Teatteritori 1961

Arto Sipisen toimisto

- Kulttuurikeskuksen edusta
- Teatteritori / Aarne Ervin aukio keskuksen rakentamisen yhteydessä noin 1989

Tapiolan ostoskeskuksen sisäpiha, jota kutsutaan usein myös Tapiontoriksi, idästä päin.
KAMU, Asuntosäätiö, tuntematon valokuvaaja 1965.

Alueen inventointikartta, kevät–kesä 2023.

YLEISKUVAUS JA TOIMINNOT

Aarne Ervin keskustakokonaisuuteen kuuluvista aukioista tässä kortissa käsitellään Tapionaukion, Tapiolan ostoskeskuksen, Keskustornin, Espoon kulttuurikeskuksen ja Keskusaltan rajaamaa useammasta aukioista muodostuvaa kahdessa eri tasossa olevaa kokonaisuutta. Tapionraitti kulkee alueen läpi. Aarne Ervin aukio, Heikki von Hertzenin aukio ja Tapiontori muodostavat 1960-luvun alun aukiokokonaisuuden Ervin suunnitteleman ostoskeskuksen ja Keskustornin itäpuolelle. Aarne Ervin aukiolta pääsee nousemaan portaita sekä Espoon kulttuurikeskuksen kaakkoispuolella olevalle aukiolle että siihen liittyvälle Keskustornin pohjoispuoliselle aukiolle.

Tapiolan keskustassa aukoiden rajat eivät useimmiten ole selvärajaisia, ja sama koskee aukoiden nimiä. Ajantasa-asetuksessa Aarne Ervin aukio käsittää laajemman alueen Keskusaltan länsipäädyssä, mutta tässä selvityksessä nimeä käytetään Keskustornin itäpuolella sijait-

sevasta eri korkuisten muurien ja portaiden rajaamasta aukioista, kuten esimerkiksi Tapiolan keskustan aukoiden käyttöoppaassa vuodelta 2019. Heikki von Hertzenin aukiota ei ole nimetty asemakaavassa, vaan kyseinen aukio on kaavan mukaan osa Aarne Ervin aukiota. Aukio käsittää Tapiontorille johtavan portaiden ja niiden alapuolella olevan tasanteen, joka on samassa tasossa kuin sille johtava Tapionraitti.

Tapiontorilla puolestaan viitataan tässä selvityksessä Tapiolan ostoskeskuksen sisäpihaan. Osoitekartan mukaan Tapiontori on Tapiolan ostoskeskuksen piha-alueen itäpuolella, ostoskeskukselle nousevan portaiden yläpäässä sijaitseva pieni suikale, joka jatkuu Keskustornin itäpuolelle. Keskustornin ja ostoskeskuksen osoite on Tapiontori, mistä johtuen sekä ostoskeskusta että sen piha-alueita monissa yhteyksissä kutsutaan Tapiontoriksi. Ajantasa-asetuksessa Tapiointoria ei ole mainittu.

Tapionraitti nousee portaikkona kohti Tapiolan ostoskeskuksen sisäpihaa, Tapiontoria. Heikki von Hertzenin aukio sijoittuu portaikon alapään tasanteelle ja portaikkoon. Portaikossa Tapio Junnon veistos *Häikäistynyt*.

Alue toimii pääasiassa läpikulku- ja sisäänkäyntialueena. Tapiontorilta on sisäänkäynti sitä ympäröivän ostoskeskuksen liiketiloihin, ja yksi kulttuurikeskuksen sisäänkäynneistä aukeaa keskuksen kaakkoispuolelle Keskustornin kanssa samalla tasolla. Aarne Ervin aukiolla on kesäisin tori- ja kioskimyyntiä, ja sitä onkin kutsuttu myös Tapiolan toriksi tai kauppatoriksi. Heikki von Hertzenin aukion alatasanteella on kesäisin jäätelökioski. Penkkejä on sijoitettu etenkin Tapiontorille, mutta yksittäisiä penkkejä on myös muiden aukoiden laidoilla.

TILAN JÄSENTELY JA YMPÄRÖIVÄT RAKENNUKSET

Tapiolan ostoskeskus, vuosina 1969–61 rakennettu nk. U-liiketalo, ja vuonna 1961 valmistunut Keskustorni muodostavat keskustan vanhimman säilyneen osan. Matalan osittain yksi-, osittain kaksikerroksisen liikerakennuksen, Keskustornin ja niitä kohti idästä päin nousevien portaiden muodostama kokonaisuus on Tapiolan vanhan keskustan pääsisäänkäynti.

Tapiontori aukeaa Tapionraitin suuntaan kohti itää. Sen koillisnurkassa on Keskustorni. Torilta on kulku pohjoiseen Keskustornin molemmilta puolilta, kaksi läpikäyntiä länteen Sampotorin suuntaan ja yksi etelään Tuulensuojalle. Tapionraitti kulkee pihan pohjoislaitaa pitkin rakennuksen länsisiiven läpi Sampotorille ja edelleen Heikintorin kauppiastavaratalolle. Aukio muodostuu vehreästä, suurten mäntyjen hallitsemasta pohjois-eteläsuuntaisten

käytävien kolmeen osaan jakavasta keskusalueesta, jota kiertää laatoitettu, rakennusten edustoille sijoittuvien pylväskäytävien pääosin kattama alue. Ostoskeskuksessa on liike- ja toimistotiloja.

Aarne Ervin aukio on pieni laatoitettu aukio, joka sijoittuu Keskustornin itäpuolelle, tornin ja Keskusaltaan väliin, Tapionraitin pohjoispuolelle. Aukio on kolmelta sivulta osittain muurien ympäröimä. Aukiolle on kulkuyhteys etelästä itäisen ja läntisen lähiön yhdistävältä Tapionraitilta, ja aukiolta nousevat portaat pohjoiseen kohti yhtä kulttuurikeskuksen sisäänkäynneistä ja länteen kohti Kulttuuriauxiota. Kolmannet, kapeahkot portaat laskeutuvat aukiolta Keskusallasta kiertävälle kävelytasolle. Neljännet, kapeat portaat nousevat aukion lounaisnurkasta Heikki von Hertzenin aukion porrastasanteelle. Portaita vastapäätä niiden kanssa samansuuntaisesti aukion länsilaitaa myöten nousee myös luiska Keskustornin pohjoispuolelle.

Aukiota rajaavat väljästi kahdelta sivulta hieman kauempana sijaitsevat rakennukset: luoteis-/pohjoissuunnassa on Espoon kulttuurikeskus ja lounais-/itäsuunnassa Keskustorni. Kahdelta sivultaan aukio on avoin, koillis-/itäreunalta avautuu näkymä Keskusaltalle, ja kaakkois-/eteläreunalta näkymä Tapionaukiolle ja Leimuniitylle ja sen yli Otsolahdelle.

Heikki von Hertzenin aukio on pieni vuonna 1992 perustettu läpikulkuaukio, joka aiemmin oli osa Aarne Ervin

aukiota. Se sijaitsee Tapionraitin ja etelästä kulttuuri-keskukselle ja Keskusaltaalle ja edelleen keskusaltaan länsireunaa pohjoiseen kohti Tapiolan koulua ja lukiota johtavan pohjois-eteläsuuntaisen jalankulkuyhteyden risteyskohdassa. Porrastasanteella on Heikki von Hertzenille omistettu Tapio Junnon veistos *Häikäistynyt*. Myös Heikki von Hertzenin aukiolta avautuvat näkymät kohti Keskusallasta, Tapionaukiota, Leimuniittyä ja Otsolahtea mutta myös pitkä suora näkymä itään Tapionraittia pitkin.

SUUNNITTELUN VAIHEET

Kulttuurikeskuksen ja Keskustornin edustalle suunniteltua hotellille saakka jatkuvaa aukiota kutsuttiin alun perin Teatteritoriksi (ks. Esim. J. Jännes 1961). Vuonna 1974 hyväksytyn, edelleen Aarne Ervin ja Heikki von Hertzenin aukioilla voimassa olevan kaavan liiteaineistossa aukioiden aluetta kutsutaan Tapiontoriksi, ja nykyisin Tapiontoriksi kutsuttua ostoskeskuksen piha ei ole erikseen nimetty.

Jossakin vaiheessa nimi muuttui Tapiontoriksi, josta myöhemmin erotettiin Kauppatoriksikin kutsuttu Aarne Ervin aukio ja vuonna 1992 Heikki von Hertzenin aukio.

Ostoskeskus, Keskustorni, Teatteri ja Tapiontori olivat osa Aarne Ervin Tapiolan keskuksen suunnittelukilpailun vuonna 1954 voittanutta ehdotusta. Ervin suunnitelmassa keskusaltaan ympärille sijoituivat yleiset kulttuuri- ja palvelurakennukset ja toimistotorni, Tapiontorille liikerrakennukset. Kilpailuehdotuksessa rakennusten muoto ja sijainti poikkesivat jonkin verran toteutuneesta – ”Musiik-

kiopisto ja teatteritalo” esimerkiksi sijoittui Keskustornin ja altaan väliin, nykyisen Aarne Ervin aukion kohdalle.

Keskustan suunnitelmasta on lyhyeltä aikaväliltä useita eri versiota. Rakennusten sijainnit kuitenkin vaikuttaisivat suhteellisen pian vakiintuneen pitkälti toteutuneita vastaaviksi. Jo vuodelle 1954 päivytyssä mallissa (katso myös *Arkkitehti*-lehdessä 12/1961 julkaistu asemapiirros vuodelta 1954) ostoskeskuksen kolme toteutunutta osaa ovat pitkälti toteutuneen kokoisia ja mallisia, Keskustorni on siirtynyt lähemmäs allasta ja ”musiikkiopisto ja teatteritalo” pohjoisemmaksi, lähemmäs altaan luoteisnurkkaa. Keskustorni ja teatteritalo rajaavat toriaukion Keskusaltaan länsipäässä, nykyisten Aarne Ervin aukion ja Heikki von Hertzenin aukion kohdalla. Aukion oli tarkoitus toimia Keskustornin ja teatteritalon sisäänkäyntiaukiona, mikä olisi liittännyt kulttuurirakennuksen nykyistä vahvemmin Tapionraittiin. Jossakin määrin tämä Arto Sipisen 1980-luvulla suunnittelemassa Kulttuurikeskuksessa toteutuikin, sillä rakennuksen toiselle sisäänkäynnille johtavat portaat Aarne Ervin aukiolta. Rakennuksen varsinainen pääsisäänkäynti sijoittuu kuitenkin rakennuksen toiselle laidalla, Kulttuuriaukion puolelle.

Aarne Ervin aukion pohjoisreunalla sijaitsi pitkään harvapuustoinen Keskusaltaaseen päin tukimuurilla rajattu puistoalue, ja aukio oli pohjoissuunnassa nykyistä lyhyempi. Aukio oli alun perin myös laatoitettu lähiympäristönä tavoin 700 x 700 mm:n betonilaatoilla. Kulttuurikeskuksen rakentamisen yhteydessä koko aukio laatoituksineen, tukimuureineen ja portaineen rakennettiin vanhasta muokaten uudelleen. Samalla muuttuivat myös aukion mittasuhteet.

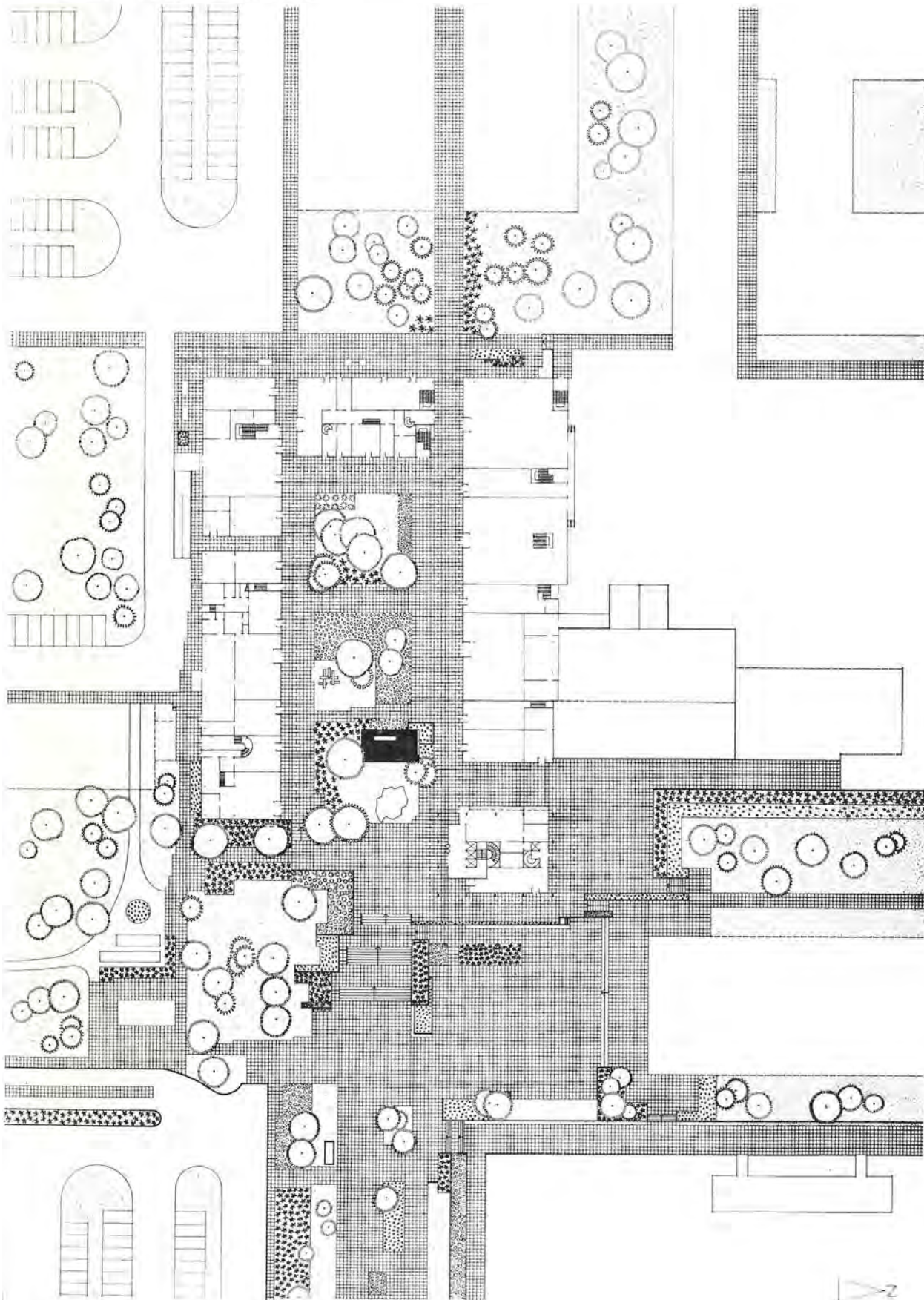
Aarne Ervin 1950-luvun perspektiivipiirros Keskustornin ja Teatteritalon edustalle sijoittuvasta Teatteritorista. *Arkkitehtuurimuseo.*

**TAPIOLAN KESKUSTA
HAGALUNDS CENTRUM
TAPIOLA CENTRE**

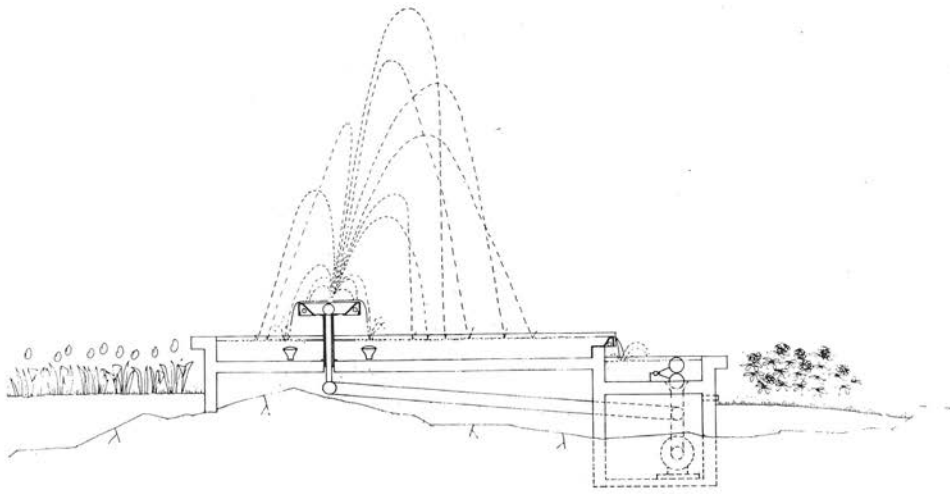
AARNE ERVI, ARCHITECT

12

Tapion tori idästä.
Butikstorget från öster.
Shopping square from the east.

Arkkitehti lehdessä 12/1961 julkaistu Aarne Ervin
Tapiontorin suunnitelma.

15

Suihkukaivon leikkaus.
Skärning av springbrunnen.
Cross section of fountain.

Tapiontorin suihkulähde, leikkaus.
Arkkitiehti 12/1961, 197.

Ostoskeskuksen pihan, nykyisen Tapiontorin suunnitelmasta on myös useita versioita. Joissakin luonnoksissa myymäläaukio esimerkiksi oli tarkoitus kattaa vaijerien varaan kiinnitetyillä läpikuultavilla poimulevyillä (*Arkkitiehti*-lehti 1956:1–2), joiden alla torikauppa ja muut toiminnot olisivat voineet toteutua sateelta suojassa, joissakin vaihtoehdoissa taas katoksella katettu alue kiersi koko aukion. Vuonna 1961 *Arkkitiehti*-lehdessä (12/1961) esitetyssä asemapiirroksessa Tapiontori vastaa kuitenkin pääosiltaan toteutunutta: pihaa kiertävät kolmelta sivulta katokset, Tapionraitti kulkee torin pohjoislaitaa, ja pihan viheralue on jaettu kolmeen osaa. Pihan itäpäässä sijainut kaakeloitu ja valaistu suihkulähde purettiin vuonna 2004 (Lahtinen 2019, 29).

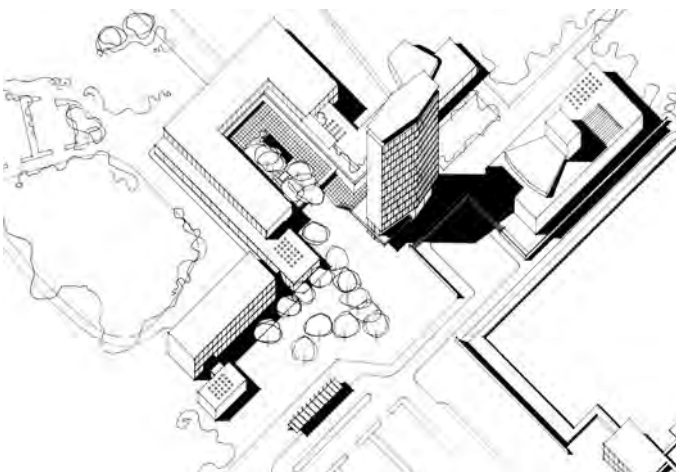
Tapiontorin liikerakennukselle oli suunniteltu laajenemisvara pohjois- eteläsuuntaiselle siivelle, joka alkoi keskustornin takaa ja jatkui nykyiselle kulttuurialueelle, ja sen eteläiseen siipeen oli myös tarkoitus yhdistää toimistorakennus. Nämä osat jäivät kuitenkin toteutumatta.

Leppänen (2023, 40) mukaan Tapiontorin suunnitelma perustuu Aarne Ervin suunnitelmiin, mutta puutarhasuunnitelma päätettiin tilata arkkitiehti Jussi Jännekseltä. Sisäpiha

on jäsennetty Aarne Ervin luonnossuunnitelmassa vuodelta 1959 laattakäytävien rajaamiin osiin, joihin sijoittuu mm. leikkipaikka ja allas. Klinkkeripäälysteinen allas vesisuihkuineen sijaitsee Tapionraitin suunnasta katsottuna näkymän päätteenä.

Jänneksen suunnitelmassa vuodelta 1960 laattojen erottamat lohkot on jäsennetty mosaikkimaisesti pienempiin osiin matalin istutuksin, puutasoin ja sorapinnoin. Vain istutukset toteutettiin. Veden äärelle on suunnitelmassa istutettu kirsikkapuita ja laatoitusta myötäileviä väriminttuja (*Monarda*), jotka kukkivat punaisen ja violetin sävyissä. Leikkipaikan muoto ja koko toistaa altaan muotoa ja sen keskusaieheena on Asuntosäätiön omaa tuotantoa oleva kiipeilyteline, joka poistettiin turvamääräyksien vastaisena vain muutamia vuosia sitten. Istutuksia ovat ryhmäruusut, jalokatajat ja kausikasvit. Valokuvissa näkyy, että kausikasveiksi on valittu mm. samettikukkia ja ahkeraliisoja, jotka täydensivät hehkuvaa värimaailmaa.

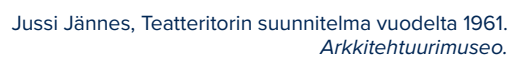
Keskeisiä elementtejä suunnitelmassa ovat säilytettävät männyt ja muutama koivu sekä avokalliopaljastuma aukion itäpäässä. Suunnitelman lähtökohtana olikin olemassa olevan puuston ja maanpinnan säilyttäminen. Aukion korkeus-

Aarne Ervi, aksonometria ostoskeskuksen ja Keskustornin alueesta 1950-luvulta.
Arkkitiehtuurimuseo.

Tapiontorin suihkulähde.
Vanha postikortti.

asemat on määritelty sen mukaan ja tasoerot on ratkaistu muurein ja portain. Puusto muodostaa aukion pylväikön ja latvusto katoksen. Puuaidoin rajatut värikkäät kukkaistutukset jäsentävät ja rajaavat suurta piha-aluetta. Viheralueen eteläreunan pienelle hiekkapohjaiselle alueelle on suunniteltu lasten leikkiteline ja hiekkalaatikko. Eri toiminnot on erotettu pihamateriaalien käytöllä toisistaan.

Tapiontorille saavutaan idän suunnasta Tapionraitilta Keskusportaikkoon pitkin. Portaiden molemmin puolin olevat muurit porrastuvat maaston mukaan ja portas kapenee ylöspäin noustessa. Pohjoispuolella muureista muodostuu istutusaltaat, joihin alkuvaiheessa istutettiin Jussi Jänneksen suunnitelmien mukaan eksoottisen näköiset punavaahterat (*Acer palmatum*), kaukasianjättiputket (*Heracleum mantegazzianum*) ja aluskasviksi hopehärkkiä (*Cerastium tomentosum*), jotka näkyvät vanhimmissa valokuuvissa. Kasvit vaihdettiin melko pian vuorimäntyihin, koska arka vaahtera edellytti siirtoa sisätiloihin talvella. Kasvivalinta kuvasti Jänneksen halua tuoda erikoisia lehti- muotoja ja kasvutapoja omaavia lajeja Tapiolaan. Portaen eteläpuolelle, muurien päälle muodostuville tasanteille, on suunnitelman mukaan istutettu leikattavana hoidettavat marjakuusiryhmät. Vahvat ikivihreät kasviseinämät vahvistavat perspektiiviä ja yhdessä muurien kanssa toimivat kulissina Tapiontorin sisäänkäynnille. Marjakuusien eteen on istutettu kesäkukkia, joiden voimakkaat värit saavat rauhallisen taustan havuista.

Tapionraitille, Tapiontoria kohti nousevan portaikon edusta ja portaikko nimettiin vuonna 1992 Heikki von Hertzenin aukioksi Tapiolan perustamisessa ja kehittämisessä keskeisen henkilön Heikki von Hertzenin (1913–1985) muistoksi. Samalla paljastettiin portaikossa sijaitseva Hertzenin muistoa kunnioittava Tapio Junnon veistos *Häikäistynyt*.

Tapiontori oli alun perin nykyistä avoimempi ja siellä oli näyttäviä kukkaistutuksia. *Reino Lounimo 1964.*

Tapiontorilla sijainnut puinen kiipeilyteline. *Arkkitehtuurimuseo.*

Aarne Ervin aukio toimi aikoinaan toriaukiona. Kuva keskustornista itään Tapiola Garden hotellille päin. *KAMU, Teuvo Kanerva 1974.*

Tapiontori ja portaikko 1960-luvulla. Taustalla Keskusallas ja uimahalli. *KAMU, Asuntosäätiö, Teuvo Kanerva 1966–1970.*

PINNOITTEET JA MATERIAALIT

Tapiontorilla ja Heikki von Hertzenin aukiolla on käytetty 700x700 mm betonilaattoja. Laatoitus on ladottu suoraan saumoin ja istutusalueet on ikään kuin leikattu irti laatoituksesta. Laattasaumat jatkuvat yhtenäisenä myös rakennusten, ainakin Keskustornin, sisätiloissa. Tapionraitin tasolla olevat laatoitusalueet on uusittu vuonna 2018 ja niissä on käytetty käsintehtyjä uusiotuotettuja 700x700 mm laattoja. Paikoitellen laatoitus on erotettu kasvillisuusalueista lisätty betonisilla reunakivillä, mikä on laattojen käytön alkuperäisen käytön vastaista, ja näyttää kömpelöltä verrattuna alkuperäiseen pelkistettyyn ilmeeseen.

Aarne Ervin aukiolla laatoitus on vaihdettu Kulttuurikeskuksen rakentamisen yhteydessä 130x270 mm harmaiksi betonikiviksi, joita on käytetty myös Kulttuurikeskuksen ylemmällä sisäänkäyntitasolla.

Tapiontorin ilmeisesti vanhempi laatoitus aaltoilee ilmeikkäästi pinnamuotojen mukaan. Ei ole tiedossa, onko laatoitus alkuperäinen vai vaihdettu jossakin korjausvaiheessa.

Porrasaskelmat on tehty 700 x 700 mm laattamoduulin mukaisesti, askelman etenemä on 350 mm. Muurin pintalaatoituksen mitoitus on sovitettu maanpinnan laatoitukseen: askelman kohdalla muurin laatan leveys on 350 mm, tasaisten alueiden kohdalla 700 mm.

Vanhan mallin mukaan laatoitus liittyy kasvillisuusalueisiin ilman reunakiveä. Kenttäkivillä tehty pinnoite männyn ympärillä on kokonaisuuteen sopimaton vieras elementti.

Aarne Ervin aukiolla muurien kansikivistä suuri osa on irronnut. Taustalla näkyy alueen valaistuksessa käytettyjä Saturnus-valaisimia.

Tapionraitti jatkuu Ostoskeskuksen pohjoisreunaa pitkin rakennuksen läpi Sampotorille. Näkymä pylväskäytävää pitkin on otettu Sampotorin suunnasta.

Aarne Ervin aukion pinnoite vaihdettiin betonikiveksi Kulttuurikeskuksen rakentamisen yhteydessä. Luiska nousee aukiolta Keskustornin sisäänkäyntitasolle. Muuri on paikoin huonokuntoinen, pinnoitteena käytetyt betonilaatat ovat lohkeilleet ja osa on irronnut.

RAKENTEET JA KALUSTEET

Alueella on kasvatusaltaihin ja pengerryksiin liittyviä mosaiikkibetonisin laatoin päällystettyjä tukimuureja. Laattojen kiviaineena käytetty valkoista kiveä, ilmeisesti kvartsia. Muurien laatoitukset noudattavat väljästi 700 x 700 mm laattajakoa (esimerkiksi portaissa muurien laatoitus määräytyy askelman pituuden mukaan), ja muurien laatoituksissa ei yleensä ole vaakasaumoja, poikkeuksena jotkut korkeammat muuripinnat. Muurien kansikivissä on käytetty samaa materiaalia tai pesubetonia. Muurien kunto vaihtelee: Tapiontorin portaikossa ne ovat pääosin hyväkuntoisia, mutta esimerkiksi Aarne Ervin aukiolla heikossa kunnossa ja laattoja puuttuu. Lisäksi Aarne Ervin aukiolla paljon kansikiviä joko puuttuu tai on rikki.

Kansikivien alla on terässäleikköjen suojaamat loisteputkivalasimet. Valot ovat monin paikoin rikki.

Aarne Ervin aukion Kulttuurikeskuksen puoleisissa tukimuureissa on käytetty travertiinilaattoja, sekä pysty- että vaakasuuntaisina. Travertiinilaattojen jako on vaihteleva, ja siinä on käytetty puolen kiven limitystä. (Mustonen OY 2021, 104)

Tapionraitti on Heikki von Hettzenin aukion kohdalla portaita pitkin kohti Tapiontoria, ja portaiden etelälaidalla kulkee luiska. Portaat ja luiskat noudattavat 700 x 700 mm laattajakoa.

Tapiontorilla kasvillisuusalueita istutusalueet oli alun perin rajattu puisilla matalilla aidoilla. Myöhemmin joitakin kasvillisuusalueita on rajattu betonikivistä pinotuilla muureilla.

Tapiontorilla sijainnut suihkulähde purettiin vuonna 2014. Osa sen laatoitetuista altaista on purettu, osaa käytetty kasvillisuusaltaina. Altaan paikalle on toteutettu aukiolle vieraista kasvilajeista ja materiaaleista koostuva terassi- ja istutuskokonaisuus. Säilyneiden muurien turkoosi laatoitus ei ole alkuperäinen (Leppänen 2023, 73).

Kalliopaljastuma säilytettiin osana pihasuunnitelmaa. Taustalla näkyy suihkulähteen paikalla nykyisin sijaitseva puinen terassirakennelma, jonka alla mahdollisesti on mahdollisesti säilytetty suihkulähteen alkuperäisiä rakenteita.

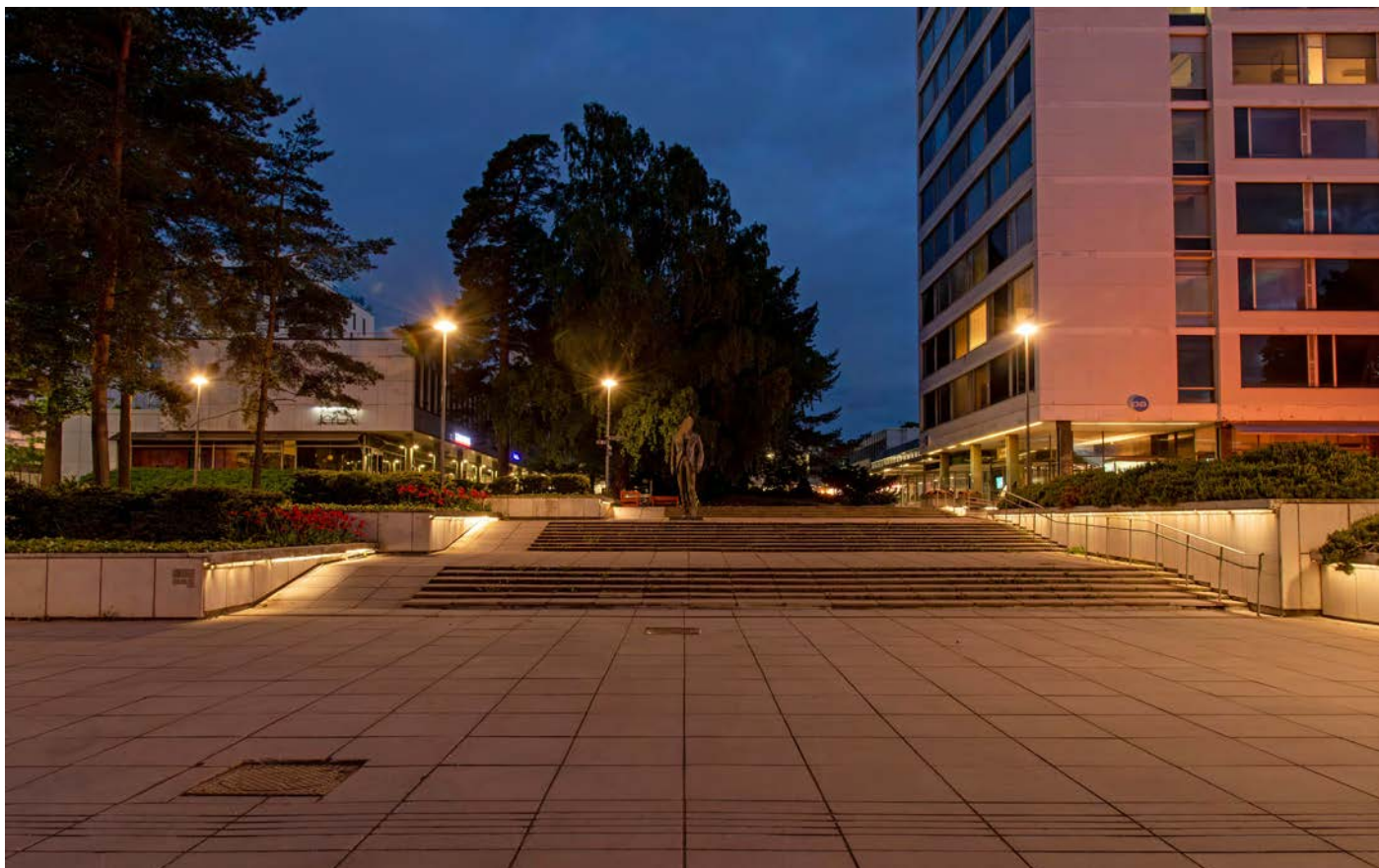
Suihkulähteen altaaseen on istutettu kasvillisuutta. Turkoosi paikoitellen huonokuntoinen laatoitus ei ole alkuperäinen.

Kalusteina on käytetty muun muassa alun perin Heikintorin tavarataloa varten suunniteltuja Tapiola-penkkejä. Kuva Aarne Ervin aukiolta.

Alkuperäisiä lattateräksestä valmistettuja vaalean harmaiksi maalattuja kaiteita Keskustornin edustalla.

Heikki von Hertzenin aukio ja Tapiontorille johtava portaikko yövalaistuksessa. Kansikivien alla sijaitsevat valaisimet valaisevat portaikkoa. Etualan laatoituksessa näkyy Tapiolalle tyypillinen ongelma, viemärinkansien ja muiden rakenteiden huolimaton sijoittelu suhteessa laatoitukseen.

VALAISTUS

Kävelyalueita portaikon edustalla, portaikossa ja Aarne Ervin aukiolla on alun perin valaistu muurien kansikivien alle sijoitetuilla loisteputkivalaisimilla.

Tapiontorin valaistus on ilmeisesti alun perin hoidettu katosten alla sijainneilla valaisimilla ja näyteikkunoiden valoilla, minkä lisäksi on valaistu julkisivuja, kasvillisuusalueita, kalliopintaa ja puita. Kasvillisuusalueiden valaisuun on käytetty mm. pyöreäkupuisia alaspäin valaisevia valaisimia, joiden kaltaisia on esitetty myös Ervin piirustuksissa.

Nykyisin Tapiontorin edustalla, portaikon yläpäässä on designmanuaalin mukaisia pylväsvalaisimia. Pohjoispuolen katoksessa, länsipään katoksessa ja eteläsiiven länsipäädyssä on alakattoon upotettuja valaisimia kolmen sarjoissa. Eteläsiiven pylväskäytävässä on pylväsiin kiinnitettyjä alaspäin osoittavia valaisimia, jotka eivät ole alkuperäisiä. Aukiolla on myös kaksi matalaa Saturnus-valaisinta, joista vain toinen palaa. Lisäksi aukiota valaisevat liiketilojen näyteikkunat ja valomainokset.

Aarne Ervin aukiolla on käytetty yleisvalaisimina Saturnus-valaisimista hieman yli 2 m korkeaa mallia. Kansikivien alla olevat loisteputkivalaimet eivät toimi. Ylätasolle nousevalla kävelyluiskalla on osa Saturnuksista vaihdettu toisentyypisiin pylväsvalaisimiin.

Tapiontorin yövalaistusta. Katos on hyvin valaistu, Keskustornin valohuippu hohtaa kaiken yläpuolella.

Heikki von Hetzenin aukiota valaisevat designmanuaalin mukaiset pylväsvalaisimet. Tapiontorille johtavaa portaikkoa valaisevat muurien kansikiven alle sijoitetut loisteputkivalaisimet. Portaikon kasvillisuusalueita ei ole erikseen valaistu. Keskustornin katoksen alakatossa on upotetut, ristikoilla suojatut loisteputket.

Tapiontorin edustalla, portaikon yläpäässä on designmanuaalin mukaisia pylväsvalaisimia. Pohjoispuolen katoksessa, länsipään katoksessa ja eteläsiiven länsipäädysssä on alakattoon upotettuja valaisimia kolmen sarjoissa. Eteläsiiven pylväskäytävässä on pylväisiin kiinnitettyjä alaspäin osoittavia valaisimia, jotka eivät ole alkuperäisiä. Aukiolla on myös kaksi matalaa Saturnusta, joista vain toinen palaa. Lisäksi aukiota valaisevat liiketilojen näyteikkunat ja valomainokset.

KASVILLISUUS

Keskialueen osalta Tapiontorin kasvillisuus on muuttunut alkuperäisestä oleellisesti. Alueelle myöhemmin tehdyt määntytökset ovat jääneet harventamatta, ja ne muodostavat nykyisin jo näköesteen tehden aukion yleisilmeestä varjoisan. Matalat kasvit on korvattu korkeiksi kasvavilla pensaslajeilla, jotka on istutettu betonisilla muurikivillä rajattuihin altaisiin. Uusissa istutuksissa on mm. alppiruusuja ja koristeellisia havupensaita, jotka eivät kuulu Tapiolassa alun perin käytettyyn lajistoon. Syntyvä vaikutelma poikkeaa 1960-luvun selkeästä sommitelmasta ja valoisasta yleisilmeestä. Liian tiheä nuori puusto varjostaa kukkivaa kasvillisuutta. Allas täytettiin vuonna 2014 kasveilla, ja sen reunoja korotettiin puisilla seinämillä, eikä se valitettavasti enää toimi aukion kiintopisteenä.

Tapiolan kausikukat ovat olleet maanvaraisesti istutettuja. Istutusalueittain on perinteisesti käytetty yhtä lajia ja yhtä väriä. Tämä periaate on edelleen näkyvissä keskusportaikon muurien istutuksissa.

Keskusportaikon muureilla olevia vuosimääntyjä hoidetaan typistettyinä, mikä on oleellista pensaan ulkomuodon säilymisen kannalta. Lisäksi Tapiontorilla on kesäkukkiä pesubetonipintaisissa astioissa.

Aarne Ervin aukion itälaidassa on nurmialue, jolla kasvaa kaksi mäntyä, koivu ja metsävaahtera. Aukion länsilaidalla muurien ympäröimällä istutusalueella Keskustornin edustalla aukion tasoa ylempänä kasvaa myös metsävaahteroita. Kulttuurikeskuksen kaakkoisseinustalla sisäänkäyntiaukion laidalla on kolme samanlaista pyöreää istutusastia kausikasveille kuin Kulttuuriaukion puolella.

Aarne Ervin aukion Saturnus-valaisimien valon väri on hyvin oranssi.

Tapiontorin etelälaidan pylväskäytävän pylväisiin on lisätty jossakin vaiheessa valaisimet. Aukiolla on myös kaksi matalaa Saturnus-valaisinta, joista vain toinen paloi.

Kasvillisuuden valaisemiseen suunniteltu valaisin Tapionraitin reunan kasvialtaassa. Näkymä Tapionraitia itään Tapiola Garden -hotellille päin. KAMU, Teuvo Kanerva 1974.

Tapiontorin kasvillisuus on kasvanut tiheäksi ja kukkivia kasveja on vähän. Betonikiviset kasvatusaltaat sopivat huonosti kokonaisuuteen.

Suihkulähteen paikalla olevien istutusaltaiden monilajista kasvillisuutta.

Portaikon pohjoispuolen istutusaltaan vuorimäntyjä. Taustalla Aarne Ervin aukion laidan vanhat männyt ja koivu.

Portaikon kasvillisuus on pidetty huoliteltuna ja värikkäänä.

Betonisia kukkalaatikoita Keskustornin edustalla.

Tapiontorin rakennusvaiheessa säästetyt männyt ovat kasvaneet suuriksi.

KAAVOITUS JA SUOJELUTILANNE

- Aarne Ervin aukiolla ja Heikki von Hertzenin aukiolla on voimassa asemakaava Tapiolan keskus 210400 (hyväksytty 17.12.1974, saanut lainvoiman 30.1.1975). Aukiot sijaitsevat alueella, joka on kaavassa varattu katuaukiolle tai torille.
- Tapiontorilla on voimassa asemakaava Tapiolan keskus 210412 (hyväksytty 7.12.1994, saanut lainvoiman 1.2.1995). Tapiontori sijaitsee liikerakennusten korttelialueella KL, ja suurin osa alueesta on määritetty istutettavaksi alueen osaksi. Tapionraitin alue on määritelty yleiselle jalankululle varatuksi korttelin osaksi.

Lisäksi käsitelty alue rajautuu etelässä kaavoihin:

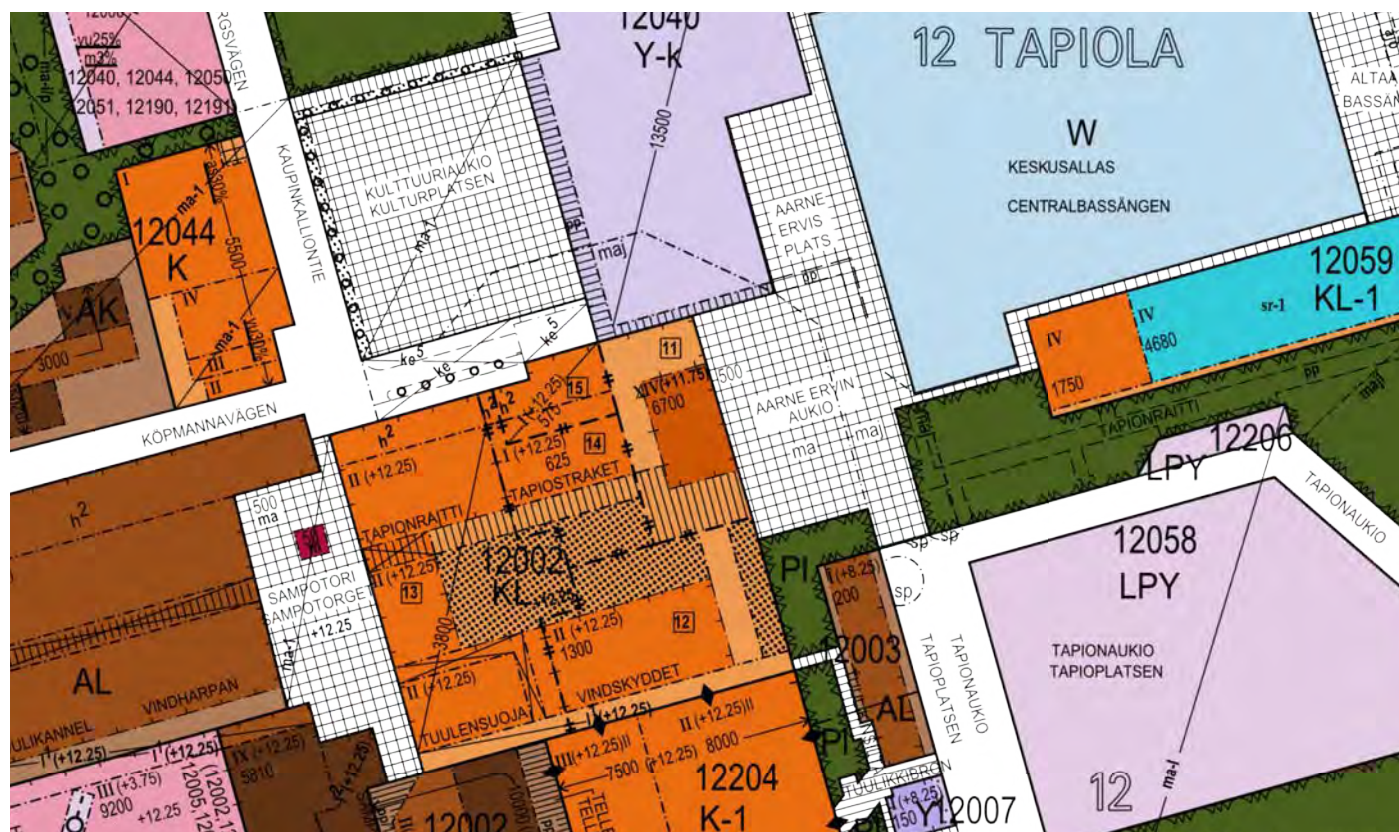
- Tapiolan keskus, muutos 210403 (1.9.1978 / 18.9.1978)
- Tapiolan keskus, muutos 210418 (29.4.2013 / 19.3.2014)

ja pohjoisessa ja idässä kaavaan

- Tapiolan keskus II 210300 (4.12.1984 / 21.10.1985)

Nykyisissä kaavoissa alueen rakennuksilla tai aukioilla ei ole suojelumerkintöjä.

Valmisteilla olevassa kaavassa Kulttuuriaukio 210314 Tapiolan ostoskeskus (U-liiketalo), Keskustorni ja Tapionaukion 1960-luvulla rakennettu infokioski on tarkoitus suojella asemakaavalla (Espoo, Kulttuuriaukion OAS).

Ote alueen ajantasa-asemakaavasta 12.5.2023.
Espoon karttapalvelu.

NYKYTILANNE JA SÄILYNEISYYS

Aarne Ervin aukio on muuttunut merkittävästi sekä mittasuhteiltaan, rakenteiltaan että materiaaleiltaan kulttuurikeskuksen rakentamisen yhteydessä. Kuitenkin sen tilallinen merkitys Tapionraittiin liittyvänä Keskustornin edustan aukiona, jolta aukeaa näkymä kohti Keskusallasta, on säilynyt. Nykyisin keskusaltaan länsipäädyn väliaikainen Jääpuiston pukuhuonepaviljonki katkaisee altaansuuntaisen näkymän. Lisäksi Aarne Ervin aukiolta Keskustornin pohjoispuolitse Kulttuuriaukiolle kulkevan reitin katkaisee pysäköintihallin sisäänkäyntirakennus.

Heikki von Hertzenin aukio on Tapionraitista lohkaistu pieni jakso, jonka ainoa merkittävä muutos on portaikon keskelle pystytetty Häikäistynyt-veistos. Uusimmat korjaukset Heikki von Hertzenin aukion ympäristössä ja Tapionraitilla on toteutettu vanhaa mukaillen joitakin poikkeuksia kuten betonisia reunakiviä ja kenttäkiveyksiä lukuun ottamatta.

Tapiontorin ja Keskustornin tilallinen sommitelma on säilynyt entisellään. Samoin Tapiontorin pihajärjestely laattakäytävineen ja pohjois-eteläsuuntaisine kulkuyhteyksineen ovat säilyneet pääosin alkuperäisinä. Merkittävimpiä muutoksia ovat suihkulähteen purkaminen ja leikkitelineen poistaminen. Keskialueen kasvillisuus on muuttunut alkuperäisestä oleellisesti. Alueelle on istutettu lisää mäntyjä, joita ei ole harvennettu ajoissa. Puut ovat kasvaneet liian tiheäksi metsiköksi ja tukkivat pitkät näkymät. Matalat kasvit on korvattu korkeaksi kasvavilla pensaslajeilla, jotka on istutettu betonisilla muurikivillä rajattuihin altaisiin. Tästä syntyy hyvin erilainen vaikutelma 1960-luvun selkeään sommitelmaan ja valoisaan yleisilmeeseen verrattuna. Liian tiheä nuori puusto myös varjostaa kukkivaa kasvillisuutta. Allas täytettiin vuonna 2014 ja siihen istutettiin erilaisia havukasveja. Samassa yhteydessä altaan reunoja korotettiin puisilla seinämillä, eikä se valitettavasti enää toimi aukion kiintopisteenä. Materiaalit, kuten suihkulähteen altaasta jäljellä olevan osan vaalean turkoosi laatoitus, joka ei tosin ole alkuperäinen (Leppänen 2023, 73), ovat paikoitellen huonossa kunnossa.

Istutuksia alun perin valaisseet sirot ja matalat valaisimet on oletettavasti kulttuurikeskuksen valmistumisen aikoihin korvattu kulttuurikeskuksen alueella käytetyillä Saturnus-valaisimilla, jotka ovat selvässä ristiriidassa alueen rakentamisajankohdan kanssa. Myös rakennuksen katoksen pilareihin on kiinnitetty uusia valaisimia, jotka ovat sopimattomia rakennuksen pelkistettyyn ulkoarkkitehtuuriin.

ALUEEN OMINAISPIIRTEET

Aarne Ervin aukiolle ja Heikki von Hertzenin aukiolle keskeisiä tekijöitä ovat pitkät näkymät Keskusaltaalle, Tapionraitia pitkin kohti itää ja Tapionaukion ja Leimuniityn ylitse Otsolahden suuntaan. Näkymissä korostuvat myös maamerkkirakennukset: Mäntyviita, Länsirannan tornitalot ja Otaniemen ja Keilaniemen maamerkkirakennukset.

Tapionraitti, Keskusaltaan reunaa kulkeva kävelyreitti ja kulttuurikeskuksen suunnasta tulevat kävely- ja pyöräily-yhteydet, Tapiolan ostoskeskus ja uusi kauppakeskus korostavat Heikki von Hertzenin aukion ja Tapiontorin asemaa keskeisenä liikenteen solmukohtana.

Tapiontorille on ominaista tarkka ja inhimillinen mitoitus, joka on hyvä esimerkki aikakautensa tilallisista käsityksistä ja pyrkimyksistä.

Portaat, porrastuvat ulkotilat ja kasvillisuusalueet ja tukimuurit ovat vanhalle Tapiolalle tyypillisiä ja leimallisia. Alueen tarkoituksena on ollut toimia sisäänkäyntinä keskustaan, ja siirtymää on korostettu materiaalivalinnoilla, valkoinen pinta kontrastina lähiöiden vaatimattomimmille betonisille muuripinnoille, ja näyttävällä kasvillisuudella.

Tiloille on tyypillistä jatkuvuus. Ne liittyvät toisiinsa ilman visuaalisia tai fyysisiä rajoja. Alueita ei ole erotettu toisistaan aidoilla tai muilla rakenteilla, laatoitus lisää jatkuvuuden tunnetta ja monin paikoin kasvillisuus yhdistyy laatoitukseen suoraan ilman reunakiveä. Valitettavasti kulttuurikeskuksen alueen ja Aarne Ervin aukion nykyinen pinnoite ei tue ajatusta, vaan erottaa uudemmat tilat visuaalisesti vanhemmista.

Alkuperäisten puiden säästäminen rakennusvaiheessa on Tapiolalle tunnusomainen tyyliipirre, joka toteutuu myös Heikki von Hertzenin aukion ja Tapiontorin ympäristöissä. Toinen Tapiolalle tyypillinen tekijä, alueen alkuperäisten pinnanmuotojen hahmottuminen rakennetussa ympäristössä, toteutuu alueella.

ARVOT / YHTEENVETO

HISTORIAALINEN, SYMBOLINEN JA SOSIAALINEN ULOTTUVUUS – IMMATERIAALISET ARVOT ** / ***

- + Valtakunnallisesti ainutlaatuinen esimerkki puutarhakaupunki / New-Town ideologioista, vaihe, joka jäi Suomen modernissa kaupunkisuunnittelussa lyhyeksi.
- + Vanha keskusta on se mihin Tapiola identifioiduu, vaikka se toiminnallisesti ja tilallisesti on vain pieni osa nykyisestä keskusta-alueesta.
- + Suhteellisen pelkistetty materiaalityyppi tyypillinen piirre sodanjälkeisen ajan rakentamisessa, toisaalta liittyy myös moderniin arkkitehtuuriin.
- + Tapionraitin, portaikon, sisäänntuloaukion, matalan ostoskeskuksen pylväskäytävien ja maamerkkirakennuksen Keskustornin muodostama kohtuullisen hyvin säilynyt kokonaisuus on osa Ervin suunnitteleman Tapiolan keskustan suunnitelmaa;
- + Tapiontorin liikekeskus, Keskustorni ja Tapionraitti ovat Aarne Ervin, yhden aikansa merkittävimmistä suomalaisista arkkitehteistä, toteutunut visio.
- + Tilallisesti alue on suhteellisen hyvin säilynyt lukuun ottamatta Tapiontorin kasvillisuusalueen umpeen kasvamista ja Aarne Ervin aukion rakentamista uudelleen 1980-luvulla.
- Keskustan painopiste siirtynyt, mikä synnyttää kulkijoissa ristiriitaisia ympäristökokemuksia.
- Nykytilanne ei vastaa Jussi Jänneksen tekemiä alkuperäisiä kasvillisuussuunnitelmia.

FYYSINEN YMPÄRISTÖ – ARKKITEHTONISET ARVOT ***

- + Osa Tapiolan / Ervin alkuperäistä keskustasuunnitelmaa. Aukiot yhdistyvät luontevasti osaksi Tapionraitia ja Keskusltaan maisematilaa. Ostoskeskuksen aukion (Tapiontori) mitoitus tarkka ja inhimillinen suhteessa ostoskeskuksen rakennuksiin. Maamerkkirakennus Keskustorni tuo tilaan lisäulottuvuuden.
- + Pitkät näkymät Aarne Ervin ja Heikki von Hertzenin aukioilta keskustalalle, Tapionraitia pitkin kohti itää ja Leimuniityn ylitse Otsolahdelle leimallisia tilallisia tekijöitä, myös Ervin keskustasuunnitelmassa.
- + Portaat, porrastuvat ulkotilat, kasvillisuusalueet ja tukimuurit ovat vanhalle Tapiolalle leimallisia. Materiaalinkäytössä, esimerkiksi valkoista kiviainesta sisältävillä laatoilla, korostetaan keskustan eroa lähiökeskuksista, joissa materiaalinkäyttö on vaatimattomampaa.
- + Tilat yhdistyvät toisiinsa ilman fyysisiä ja visuaalisia rajoja.
- + Kasvillisuusalueet ja rakennukset sovitettu laatoituksen rasterin luomaan koordinaatistoon
- + Rakennukset pelkistettyjä, detaljit huolella mietittyjä, valitettavasti uudet kerrostumat rakennuksissa ja ulkotiloissa eivät aina vastaa alkuperäistä laatua.
- + Alkuperäisten puiden hyödyntäminen suunnittelussa.
- + Alkuperäisten pinnanmuotojen hyödyntäminen, tila laskeutuu porrastuen keskustalalle, Tapionraitin, Tapionaukion ja Leimuniityn suuntaan.

TOIMINNALLISET, LIIKENTEELLISET JA EKOLOGISET OMINAISUUDET – TOIMIVUUSARVOT * / **

- + Arkkitehtuuri ja tilallinen suunnittelu korkealaatuinen esimerkki aikansa suunnittelusta, mistä syystä kestää erityisesti esteettisesti aikaa. Ilman täysipainoista käyttöä uhkana on rapistuminen.
- + Osa laatoituksesta uusittu 1980-luvulla (Aarne Ervin aukio), osa lähempänä nykypäivää; vanha laatoituspinta kauniisti aaltoileva.
- + Jalankulkualueet toimivia, alueelle tuleminen ja sen sisällä liikkuminen vaivatonta.
- Pyöräilytilanne alueen sisällä sekava, reitit epäselviä, alueelle saapuminen Kulttuuriauukion suunnasta kohtuullinen, keskustalalle suunnasta hankala, Tapionraitilta luonteva.
- Alue on jalankulku- ja pyöräilyaluetta, mutta sinne on Kulttuuriauukion suunnasta autoliikenneyhteys, mitä esimerkiksi huoltoajo käyttää. Tämä tuottaa ongelmia ja mahdollisia vaaratilanteita, sillä aluetta ei ole suunniteltu eikä mitoitettu autoliikenteelle.
- Alueen asema keskustan painopisteen muututtua (Ainoa, tuleva Kulttuuriauukio) on epävarma.
- Poistettu vesiallas ostoskeskuksen pihan itäpäädyssä; tilalla / paikalla erikoinen kokonaisuuteen sopimaton sommitelma.
- Kasvillisuusalueet Tapiontorilla ylikasvaneet, istutettujen lajien määrä yleisesti köyhtynyt, matalat perenna- ja nurmialueet korvattu pensailla.
- Valaisimet eivät alkuperäisiä, aukiolla käytössä sekä uusia, että 1980-luvun muutosvaiheen Saturnus-valaisimia

SUOSITUKSET

- Aarne Ervin aukio, Tapiontori ja Heikki von Hertzenin aukio edustavat Mäntyviidan, Neulaspuiston ja Keskusltaan aukion ohella sitä Tapiolaa, minä puutarhakaupunki kansainvälisen maineensa saavutti. Tästä syystä aukioiden palauttaminen mahdollisimman alkuperäiseen asuun on suositeltavaa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi Aarne Ervin aukion pinnoitteen palauttamista ja Tapiontorin suihkulähteen palauttamista, kasvillisuuden harventamista näkymien avaamiseksi ja valon saamiseksi maantasoon, uudempien betonikivisten muurien poistamista, alkuperäisten istutus- ja nurmialueiden palauttamista ja valaisinten korvaamista kokonaisuuteen paremmin sopivilla.
- Tapionraitin merkityksen ja vetovoimaisuuden palauttaminen olisi alueen tulevaisuuden kannalta tärkeää. Tähän liittyy myös sopivien toimintojen löytäminen aukioille ja ympäröiviin liiketiloihin. Tapiontorin keskustalalle aktiivinen käyttäminen vanhan mallin mukaan soveltuvin osin oleskelu- tai terassialueena voisi toimia elävöittävänä tekijänä. Myös Aarne Ervin aukiolle olisi hyvä löytää soveltuvaa aluetta elävöittävää toimintaa satunnaisen torimyyntin lisäksi
- Heikossa kunnossa olevien rakenteiden ja pintojen korjaaminen on tärkeää. Erityisesti tämä koskee Aarne Ervin aukiota.

3. KULTTUURIAUKIO

Kulttuuriaukiolla on järjestetty monenlaisia tapahtumia, esimerkiksi markkinoita.
KAMU, Eero Laamanen 1992.

RAKENNUSTEN SUUNNITTELIJAT

Aarne Ervi

- Urheilutalo 1967, laajennus Särkijärvi Oy 1985
- Keskustorni 1961

Risto Kauria

- Pysäköintitalo 1986, myymälälaajennus 2003

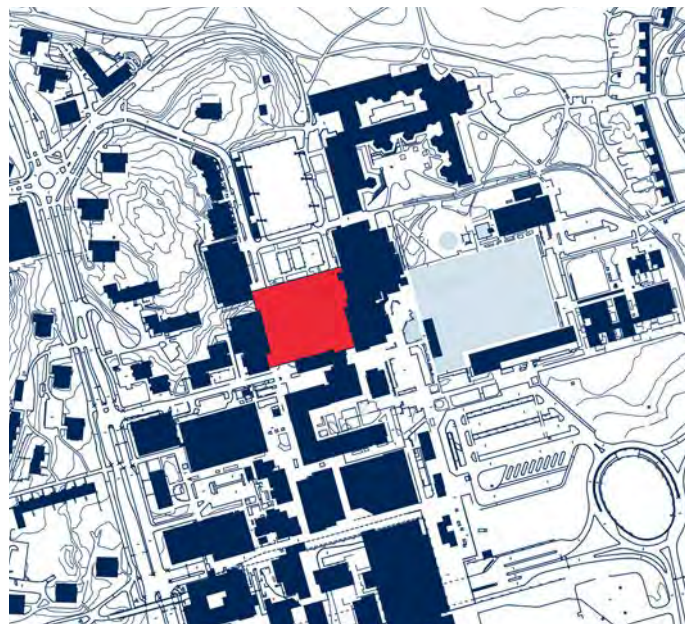
Arto Sipinen

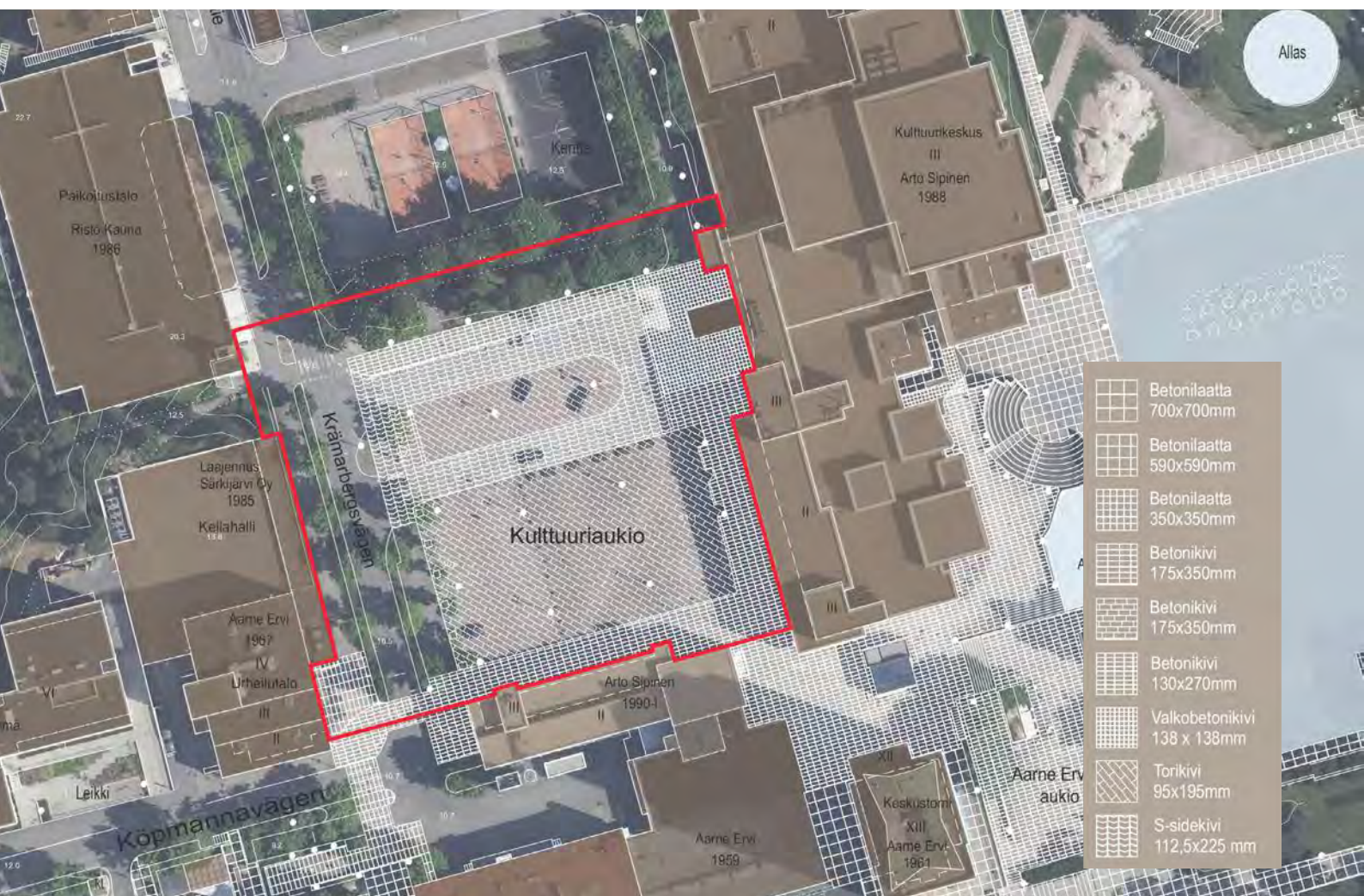
- Espoon kulttuurikeskus 1988
- KOY Kulttuuritalo, nk. Marimekkotalo 1989

MAISEMASUUNNITTELIJAT

Ympäristötoimisto Oy

- Kauppamiehenaukio 1988

Alueen inventointikartta, kevät–kesä 2023.

YLEISKUVAUS JA TOIMINNOT

Kulttuurialukio on vuosina 1979–80 järjestetyn Espoon kulttuurikeskuksen suunnittelukilpailun voittajatyön pohjalta valmistuneen rakennuksen sisään-tulo- ja toiminta-aukio. Aukio sijoittuu Tapiolan keskustan kävelyalueen pohjoisosaan, ja on Keskusaltaan alueen jälkeen suurin Tapiolan keskustan aukioista, pinta-alaltaan noin 4500 m².

Aukiota rajaavat kolmelta sivulta rakennukset ja pohjoisreunaltaan se rajautuu viheraluekaistaleeseen, jonka takana on pelikenttiä. Ympäröivissä rakennuksissa on kulttuuri-, kaupallisia, toimisto- ja urheilutiloja sekä ravintola ja pysäköintilaitos.

Alue on kaavassa määritelty toriksi, eikä sille ole osoitettu pysäköintiä, lukuun ottamatta maanalaista pysäköintiä. Tästä huolimatta lähes 3/4 aukiosta on tällä hetkellä pysäköintialueena, ja vain 1/4 alueen kaakkoisosassa on varattu toritoiminnalle ja muille aktiviteeteille.

Aukion länsireunalla kulkee Kaupinkalliontie, joka etelässä yhdistyy Kauppiamiehentien kautta Pohjantiehen, ja pohjoisessa Opintien kautta Pohjantiehen. Aukion lounaisnurkasta on myös kävely- ja pyöräily-yhteys Kauppiamiehentietä länteen Pohjantielle ja etelään Sampotorille. Aukion itälaitaa, kulttuurikeskuksen sisäänkäynnin edestä ja pylväskäytävän alitse kulkee pohjois-eteläsuuntainen jalankulku- ja pyöräily-yhteys Silkkiniityn suunnasta Tapiolan keskukseen. Aukion kaakkoisnurkasta on kävely- ja pyöräily-yhteys keskustornin länsipuolitse Tapiontorille ja Tapionraitille, Keskustornin ja Kulttuurikeskuksen välillä Kulttuurikeskuksen itäpuolella Keskusaltaan reunalla sijaitsevalle ulkoauditoriolle ja Aarne Ervin aukion kautta Keskusaltaalle ja Tapionraitille.

Aukion itäreunalla on kaupunkipyöräasema ja kulttuuri-keskukseen kuuluvan kirjaston edessä pyörätelineitä.

Näkymä Kulttuuriaukiolle luoteesta. Aukio vaikuttaa ensisijaisesti pysäköintialueelta. Rakennukset vasemmalta päin Espoon kulttuurikeskus, Keskustorni ja niin kutsuttu Marimekkotalo.

TILAN JÄSENTELY JA YMPÄRÖIVÄT RAKENNUKSET

Pohjaltaan lähes neliömäinen aukio rajautuu kolmelta sivulta rakennuksiin. Itäreunalla sijaitsee Arto Sipisen suunnittelema Espoon kulttuurikeskus (Arto Sipinen 1980), etelässä nk. Marimekkotalo (Arto Sipinen 1989), lännessä Urheilutalo (Aarne Ervi 1967, laajennus Särkijärvi Oy 1985) mataline keilahalliosineen ja pysäköintitalo (Risto Kauria 1986, myymälälaajennus 2003). Pohjoisessa aukio rajautuu loivaan rinteeseen sijoittuvaan kapeaan viheralueeseen, jonka takana sijaitsevat padel- ja koripallokentät ja hieman kauempana jalkapallokenttä Tapionkenttä.

Aukion länsireunalla kulkee aukiota matalalla puurivillä erotettu jalankulku- ja pyörätie, jonka länsipuolella on kummaltakin puolelta pensas ja puuistutuksien rajaama Kaupinkalliontie. Länsireunalla maasto rakennusten takana nousee kohti Kaupinkallion puistoaluetta, jonne aukiolta johtaa kapea kulkureitti Urheilutalon ja pysäköintitalon välistä.

Espoon kulttuurikeskuksen pääsisäänkäynti sijaitsee Kulttuuriauktion koillisnurkassa. Rakennuksen aukionpuoleinen julkisivu on kuitenkin suljettu ja takapihamainen, ja itään kohti Keskusallasta laskevaan rinteeseen sijoittuvan rakennuksen pääjulkisivuna voi pitää altaan suuntaan aukeavia korkeita lasiseiniä.

Torimaista aukiota reunustavat rakennukset ovat matalia suhteessa aukion kokoon. Korkeimmiksi nousevat Urheilutalon ja kulttuurikeskuksen nelikerroksiset osat, muun rakennusmassan jäädessä 1–3 kerroksen korkuiseksi. Aukiolta ei aukea pitkiä näkymiä. Aukiosta hieman kauemmaksi kaakkoon sijoittuva Keskustorni toimii alueen maamerkkinä.

Aukion länsilaitaa reunustaa vaahterarivi. Puiden takana kulkee Kaupinkalliontie, jonka laidalla sijaitsee Aarne Ervin suunnittelema Urheilutalo.

SUUNNITTELUN VAIHEET

Aarne Ervin keskustasuunnitelmassa Kulttuuriauktion alue oli varattu opetus- ja urheilutoiminnoille. Keskusaltaan länsireunalla, keskustornista pohjoiseen, oli tarkoitus sijoittaa ”musiikkiopisto- ja teatterirakennus”. Kilpailun voittaneessa suunnitelmassa teatterirakennus sijaitsi etelämpänä, altaan ja Keskustornin välissä Tapionraitin varrella, mutta siirtyi suunnittelutyön edetessä pohjoisemmaksi ja sen koko kasvoi. Myöhemmissä suunnitelmissa teatteritalon sijainti vastaa pitkälti nykyisen Kulttuurikeskuksen sijaintia, tosin se on toteutunutta keskusta pienempi ja massoiteltuaan erilainen.

Ervin suunnitelmissa Tapiolan ostoskeskukselle oli varattu laajenemistila pohjois-eteläsuuntaiselle lisäsiivelle suunnilleen nykyisen Kulttuuriauktion itäreunan kohdalle. Ostoskeskuksen lisäsiiven ja altaan reunalla sijaitsevan teatteritalon väliin olisi jäänyt pieni aukio, jonka käyttötarkoitusta ei ole täsmennetty. Ostoskeskuksen suuntaan porrastuvana sen tarkoituksena voisi kuitenkin arvella olleen jonkinlaisena ulkonäyttämönä tai tapahtumatilana toimiminen. Ostoskeskuksen laajennuksen länsipuolelle, edelleen nykyisen Kulttuuriauktion kohdalle, sijoittuu monissa Ervin suunnitelmaluonnoksissa pysäköintialue.

Kulttuuriaukiosta pohjoiseen sijaitseva Tapionkenttä oli osa alkuperäistä keskustaideaa, kuten kulttuurirakennuksen viereen sijoittuva koulukin. Myös Kulttuuriauktion länsireunalla sijaitsevan Urheilutalon (Aarne Ervi 1967) ja sen länsipuolella sijainneen Terveystalon (Aarne Ervi 1966, purettu) kohdalla oli jo aikaisessa suunnitteluvaiheessa rakennukset, jotka tosin poikkeavat lopulta toteutuneista niin muodoltaan kuin käyttötarkoitukseltaankin. (Okulus 2004, 27–28.)

Aukion pohjoislaidalla nykyisin sijaitsevien padelkenttien kohdalle sijoittui ja varhaisissa suunnitelmissa urheilutoimintoja, esimerkiksi tenniskenttiä (ks. esim. *Arkkitehti*-lehti 12/1961) ja kori-, käsi- ja jalkapallokenttä (Okulus 2004, s.17). Aluksi siihen kuitenkin sijoitettiin urheilukentän puku-

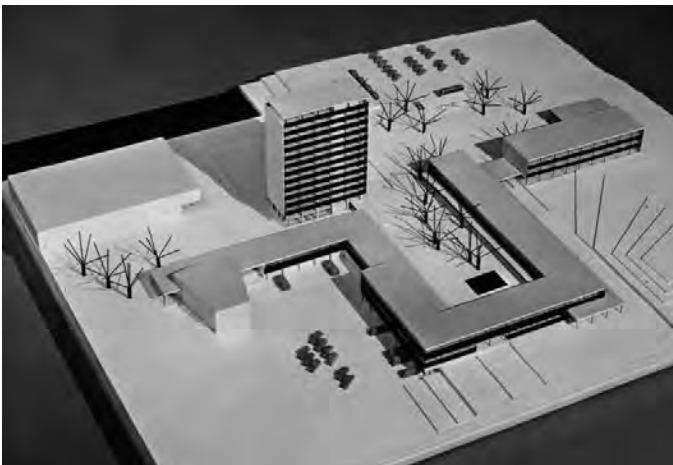
suoja. Ilmakuvien perusteella pukusuoja kuitenkin purettiin 1970–80-luvuilla, minkä jälkeen alueella on sijainnut tenniskenttiä ja jääkiekkokaukalo.

Vuonna 1974 tehdyssä kaupunginosakaavaluonnoksessa suuri osa nykyisestä Kulttuuriaukiosta mukaan lukien nykyisen kulttuurikeskuksen alue oli varattu ”yleisten rakennusten korttelialueeksi”, minkä lisäksi Kauppamiehentien päässä oli pienehkö torialue, kooltaan noin 1/3 nykyisestä aukiosta

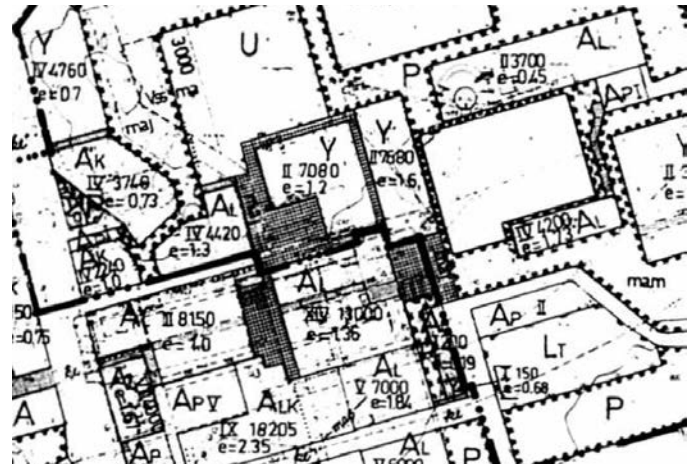
Keskusaltaan länsireuna säilyi 1980-luvulle, kulttuurikeskuksen rakentamiseen saakka rakentamattomana harvahkona männikkönä. Kauppamiehentien päässä, keskustornin pohjoispuolella, sijaitsi 1950-luvulta alkaen tori, Kaupintori, jonka nimi muutettiin Kauppamiehenaukioksi kulttuurikeskuksen rakentamiseen tähtäävässä vuonna 1984 hyväksytyssä asemakaavassa. Tällöin aukio varattiin myös pysäköintiin ja maanalaiseen pysäköintiin. (Okulus 2004, s.19). Pysäköintikäytössä aukio tosin oli jo käytännössä 1960-luvulla.

Kulttuurikeskuksesta järjestettiin vuosina 1979–1980 yleinen arkkitehtuurikiipailu, jonka voitti Arto Sipinen toimitukseen ehdotuksella ”Kuunsilta”. Alueen asemakaavan muutos, Tapiolan Keskus II, vahvistettiin 4.12.1984 (lainvoima 21.10.1985). Rakennustyöt aloitettiin vuonna 1986, ja rakennus valmistui vuonna 1989. Toteutunut rakennus sisälsi konsertti- ja teatteritilojen lisäksi tilat Tapiolan sivukirjastolle, Espoon musiikkiopistolle, työväenopistolle, näyttelyille sekä erilaisille vapaa-ajan toiminnoille.

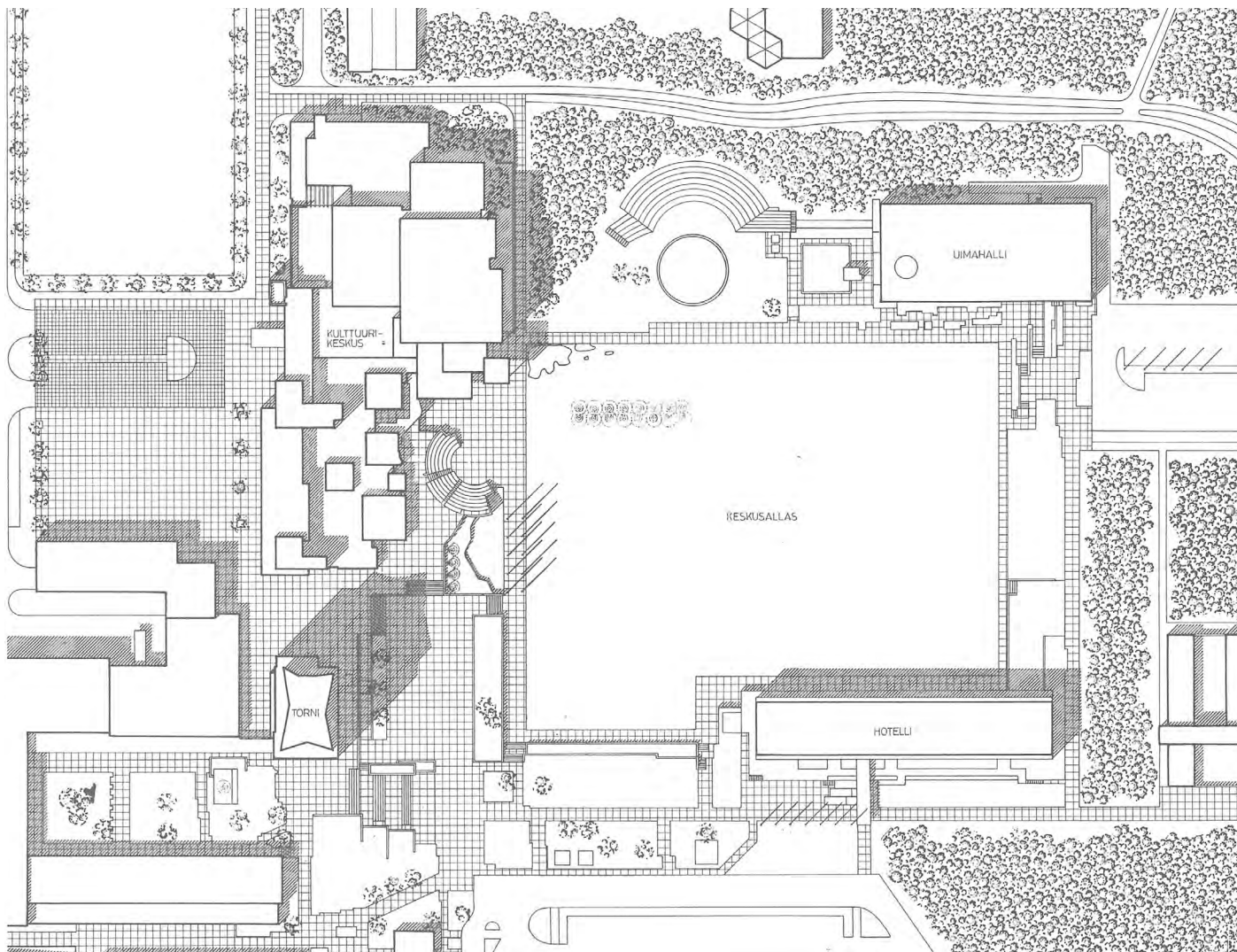
Merkittävin ero Sipisen Kulttuuritalon ja Ervin Teatteritalon välillä oli, että Ervin suunnitelmissa rakennuksen pääsisäänkäynti oli etelästä, Teatteritalon ja Keskustornin edustalla sijainneelta Tapionraitin varrelle sijoittuneelta aukiolta, kun taas Sipisen suunnitelmissa pääsisäänkäynti oli uudelta aukiolta rakennuksen länsipuolella, Kulttuuriaukiolta. Sipisen suunnitelmissa myös rakennuksen itä- ja eteläpuolelta oli tosin sisäänkäynti rakennukseen.

Nykyisen Kulttuuriauktion paikalla oli Aarne Ervin varhaisissa suunnitelmissa ostoskeskuksen siipi ja pysäköintialue. KAMU, Asuntosäätiö, Eero Troberg 1954.

Ote vuoden 1974 kaupunginosakaavaluonnoksesta. Suuri osa nykyisestä Kulttuuriaukiosta on varattu yleisten toimintojen korttelialueeksi, ja Kauppamiehentien päähän sijoittuva torialue on nykyistä pienempi. Espoon karttapalvelu.

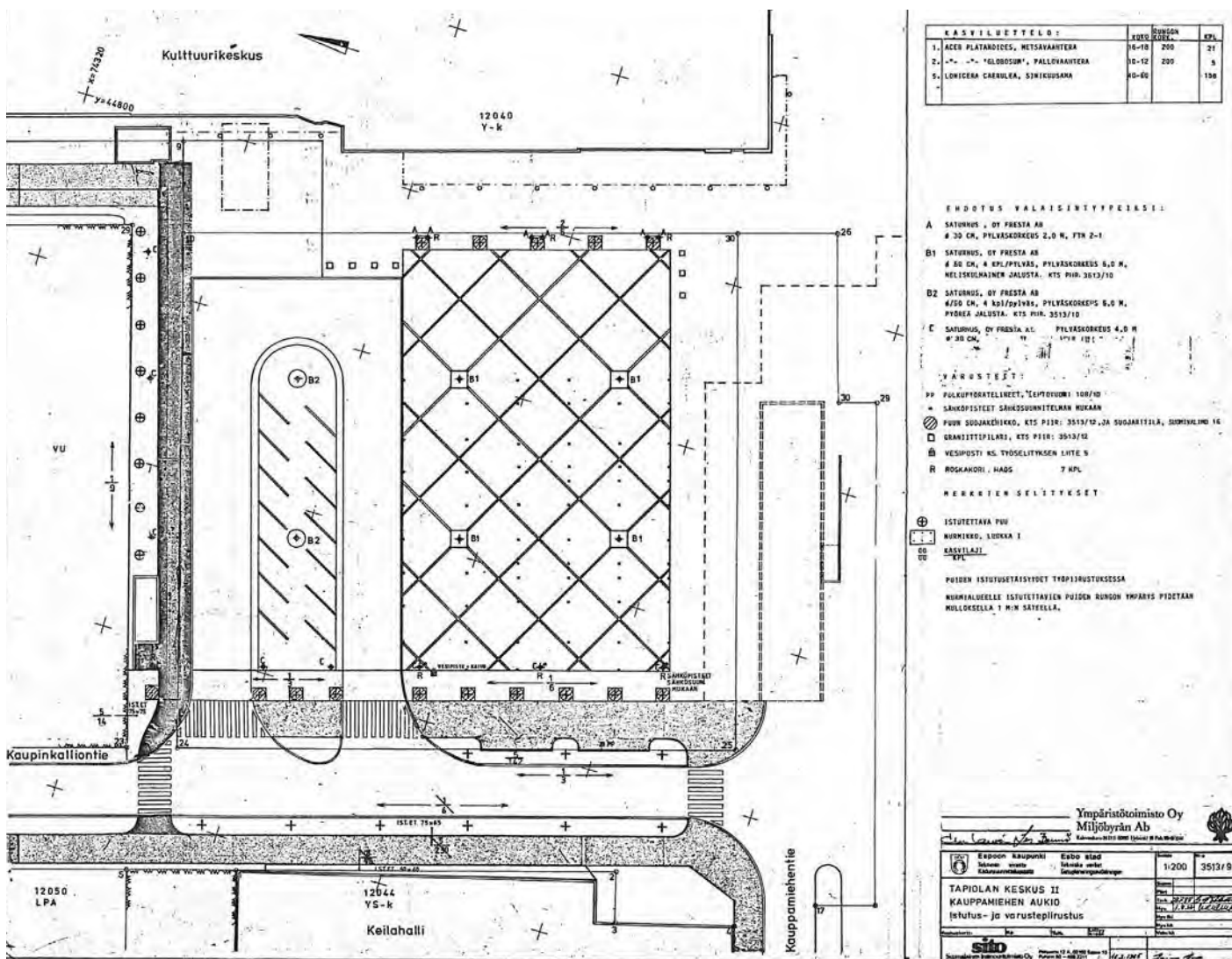
Kulttuurikeskuksen asemapiirros. Hieman alle puolet Kulttuuriaukiosta on varattu autoliikenteelle. Kuvasta voisi myös päätellä, että jalankulkualueiden pinnoitteena oli alun perin tarkoitus käyttää Tapiolassa yleisesti käytettyä 700 x 700 mm laatoitusta. *Arkkitehti-lehti 8 / 1985.*

Kulttuurikeskuksen ulkotilat toteutettiin Sipisen toimiston suunnitelmien mukaan, ja ne ovat säilyneet merkittävilta osin suunnitelmien mukaisina, lukuun ottamatta pysäköintialueen saamaa lisätilaa.

Sipisen toimiston suunnitteleman, silloisen Kauppamiehenaukion eteläreunalle rakennettavan liikekeskuksen KOY Kulttuuritalon, nk. Marimekkotalon, suunnittelu alkoi Kulttuurikeskuksen suunnittelutyön ollessa käynnissä ja sen rakentamisen puitteet määriteltiin vuonna 1984 vahvistetussa asemakaavan muutoksessa. Rakennuslupa myönnettiin vuonna 1987, ja rakennus valmistui vuonna 1989 (Salonen & Schalin, 2022). Suunnitelman tarkoituksena oli suunnitteluun osallistuneen arkkitehdin Juha Hovisen mukaan eheyttää Kulttuuriaukion eteläsvia eli kätkeä Tapiatorin ja liikekeskustan huoltojärjestelyistä muodostuva takajulkisivu (Arkkitehdit Mustonen 2021, 24, Juha Hovisen haastattelu). Marimekkotalo sijoittuu osittain paikkaan, johon Ervin oli varannut tilaa ostoskeskuksen laajenemiselle, tosin Ervin suunnitelmissa lisäosan oli tarkoitus olla pohjois-eteläsuuntainen.

Tapiolan keskusta ennen kulttuurikeskuksen rakentamista. Etualalla Keskusallas, sen takana Keskustorni, jonka takana Tapiolan ostoskeskus ja Heikintorin kauppiastavaratalo. Kulttuuriaukion paikalla on pysäköintialue, jonka takana sijaitsevat porrastuvat rakennukset ovat Aarne Ervin suunnittelema Urheilutalo ja Terveystalo. *KAMU, Asuntosäätiö, tuntematon kuvaaja noin 1969–70.*

Kulttuuriauktion istutussuunnitelma vuodelta 1985, tekijä Ympäristötoimisto Oy.
Alue vaikuttaisi toteutuneen pääosin suunnitelman mukaisena.
Arkkitehtuurimuseo.

1980-luvulla rakennettiin aukion länsilaidalle, Urheilutalon pohjoispuolella sijaitsevalle LPA-tontille, jolla aiemmin sijaitsi pienempi pallokenttä "Kaupinkenttä", Kaupinkallion Paikotustalo Oy (Risto Kauria 1986)

Tapiolan kulttuurikeskuksen laajennuksesta, vanhan peruskorjauksesta ja kulttuuriauktion uudistamisesta vuonna 2018 järjestetyn kutsukilpailun voitti Versta Arkkitechdit Oy, yhteistyökumppaneinaan Arkkitechdit Mustonen Oy ja Loci maisema-arkkitechdit Oy ehdotuksella "Uusikuu". Alueen kehittämistä ei kuitenkaan ole jatkettu kilpailuehdotuksen pohjalta, vaan kaavan valmisteluvaiheen luonnossuunnitelmia ovat tehneet arkkitehtitoimistot HKP, SARC ja ALA sekä maisema-arkkitehtitoimisto Nomaji.

Vuonna 2018 järjestetyn kutsukilpailun voittanut kilpailuehdotus "Uusikuu".
VERSTA arkkitechdit.

PINNOITTEET JA MATERIAALIT

Kulttuuriaukion pinnoitteena oleva betonikiveys on rakennuksen ajalle tyypillinen, mutta poikkeaa Tapiolassa yleisesti käytetystä suuresta betonilaatasta. Jalankulku- ja pyöräilyalueet, mukaan lukien aukion pohjois- itä ja etelälaidat, kaakkoinnurkka urheilutalon edustalla, Kulttuurikeskuksen eteläpuolinen alue Keskustorniin asti, altaanpuoleinen ylempi taso ja Keskustornin ja altaan välinen aukio on päällystetty käyttäen 278 x 138 x 80 mm harmaata betonikiveä, Kulttuurikeskuksen pääsisäänkäynnin sekä altaanpuoleisten ylemmällä tasolla sijaitsevien sisäänkäyntien edustalla 138 x 138 x 80 mm valkoisia betonikiviä. Aukion eteläpuoliskolle sekä pohjoispuoliskon pysäköintialueelle on tehty Sipisen toimiston suunnittelema kiveyskuviointi punaisilla ja harmailla 95 x 195 x 60 mm torikivillä. Saattoliikenteen kääntöalueella on käytetty 112,5 x 225 x 60 mm S-reunaista betonikiveä (unikivi) ja Kaupinkalliontiellä ja sen molemmiin puolin kulkevilla jalankulku- ja pyöräilyalueilla asfalttia. Laatoitetut alueet ovat monin paikoin huonokuntoisia.

Marimekkotalon ja kulttuurikeskuksen julkisivuissa on käytetty valkeita kvartsihiekkaharkkoja, lasia, valkobetonia ja valkoiseksi maalattua alumiinia ja terästä. Kulttuurikeskuksen sisäänkäynnin korostamisessa on käytetty travertiinilaattoja.

Alkuperäinen kuvioaihe on haalistunut ja kulunut.

Aukion pinnoite on pääosin huonossa kunnossa.

RAKENTEET JA KALUSTEET

Kuvioidulla kiveyksellä rajatun torialueen pohjoislaidalla, saattoliikennealueen reunan tuntumassa on viisi lipputankoa, joiden lomassa on valkoisiksi maalattuja designmanuaalin mukaisia puisia kasvatuslaatikoita.

Aukiolla on neljänlaisia pollareita: kolme punaisesta graniitista tehtyä pyöreäpäistä pollaria kulttuurikeskuksen edustalla paikassa, missä aukion suunnitelman mukaan on sijainnut neljä pollaria, tavanomaisia kartionmuotoisia harmaita pollareita hieman satunnaisnolaisissa paikoissa, oletettavasti rajoittamassa liikennettä, kapeampia betonisia kartionmallisia pollareita aukion eteläpuoliskon länsireunalla sekä siirrettäviä betonisia kuutionmallisia pollareita. Roskakoreja on käytössä kahta erilaista tyyppiä, joista kumpikaan ei ole Designmanuaalin mukainen tai muuten Tapiolalle tyypillinen.

Aukiolla on yksi Tapiola-penkki ja kaupunkipyöräasema. Kulttuurikeskuksen edustalla pylväskäytävässä on pyörätelineitä.

Ekin muovin kukkalaatikat ovat Tapiolan vakiokaluste.

Aukiolla on Tapiola-penkkejä ja kolmenlaisia pollareita, joista kuvissa graniittiset, oletettavasti aukiolle alun perin suunnitellut.

VALAISTUS

Kulttuurikeskuksen pylväskäytävän katossa on upotetut pyöreät valaisimet jokaisen pylvään molemmin puolin. Vain osa valaisimista palaa. Sisäänkäyntikatoksen alla on samanlaiset valaisimet.

Kulttuuriaukion valaistuksessa on käytetty eri kokoisia ja korkuisia Saturnus-valaisimien malleja. Lisäksi rakennusten julkisivujen valaisemiseen on käytetty erilaisia valaisimia.

Aukion länsireunalla, Kauppamiehentien varrella on kolme katuvalaisinta, urheilutalon pohjoissivulla korkean osan katonrajassa kaksi suurta alaspäin suunnattua valaisinta, minkä lisäksi pysäköintitalo on valaistu ulkoa.

Marimekkotalossa ei ole ulkovalaisimia, mutta liiketila on valaistu yöllä. Keskustornin valaistu huippu loistaa kaiken yläpuolella.

Kulttuurikeskuksen alueella on käytetty Fresta AB:n valmistaman Saturnus-valaisimien eri malleja.

Yövalaistus aukiolla on keskusaukiomainen, Keskustornin valaistu huippu loistaa kaiken yläpuolella.

KASVILLISUUS

Aukiota reunustavat metsävaahterat, jotka on istutettu Tapiolalle epätyypilliseen tapaan suoriin riveihin. Kaupinkalliontietä reunustavat vaahterat ovat pääosin heikkokuntoisia. Aukion ja kulttuurikeskuksen väliin on istutettu ruotsinpihlajia, pohjoislaidalla kasvaa suuria koivuja, vaahteroita ja kaksi komeaa mäntyä, joiden latvukset jäävät rehevinä kasvavien vaahteroiden sisään. Ilmeisesti kuivuudesta, tuulisuudesta ja niukasta kasvualustasta johtuen ruotsinpihlajat eivät vaikuta hyvinvoivilta. Kulttuurikeskuksen edessä on istutusastioita kausikasveille.

Ruotsinpihlajia Kulttuuriaukion itälaidalla kulttuurikeskuksen edessä.

Kulttuuriaukion pohjoislaidalla on suuria vaahteroita, koivuja ja mäntyjä.

KAAVOITUS JA SUOJELUTILANNE

Suunnittelualue on kaupunkikuvallisesti arvokas alue, kaupunkimaisema, jonka rakennus- ja kulttuurihistoriallisia arvoja sekä kaupunkikuvaa on suojeltava. Suojelu ei koske yksittäisiä rakennuksia, vaan kohdistuu alueen ominaispiirteiden vaalimiseen. (Kulttuuriaukion kaavan OAS)

Alueella on voimassa seuraavat maanpäälliset asemakaavat:

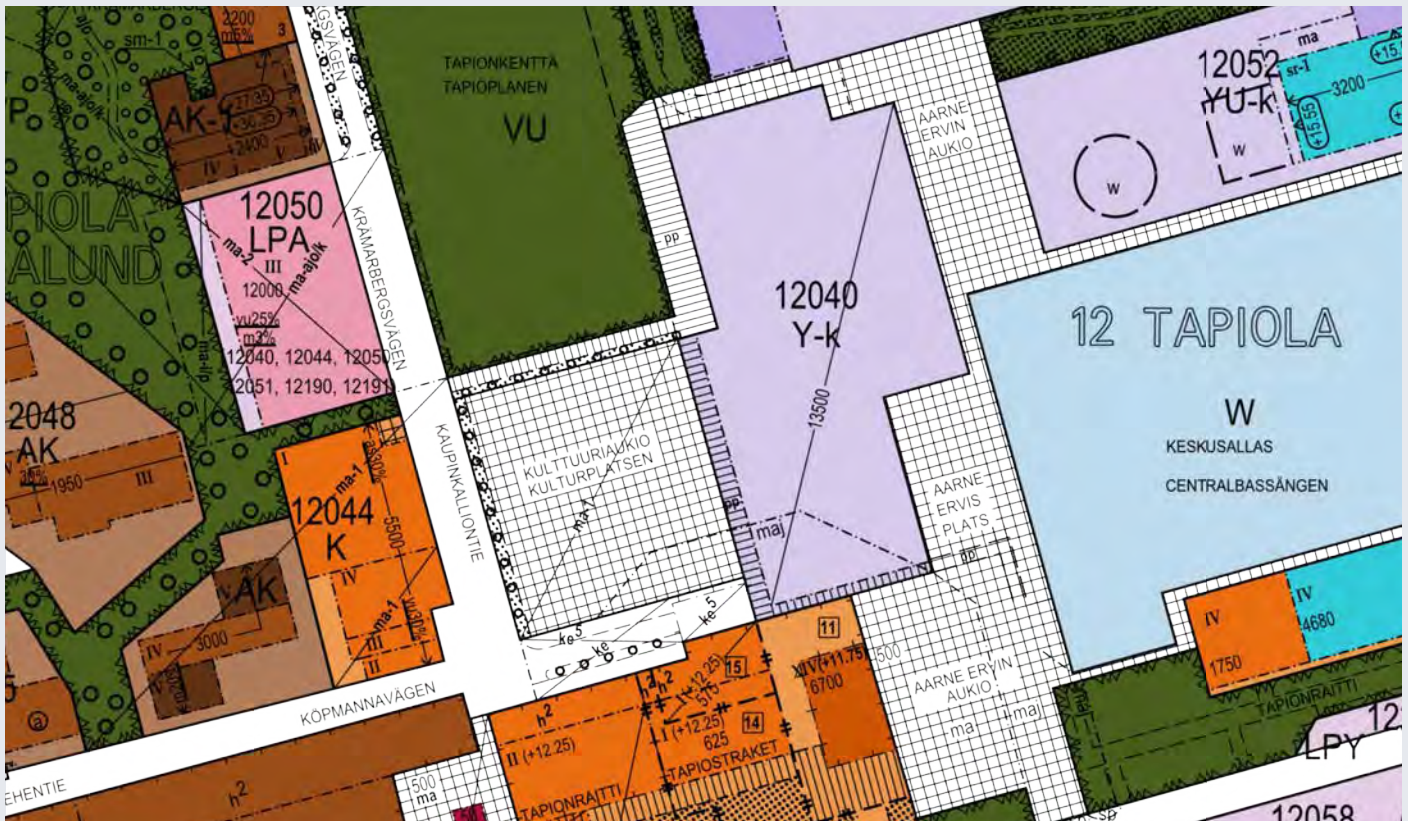
- Tapiolan keskus 210400 (hyväksytty 17.12.1974 / saanut lainvoiman 30.1.1975) on voimassa Kulttuuriaukion kaakkoiskulmassa ke5-alueella. Alue on likimääräisellä tasolla +7.00 sijaitseva katualueen osa, jolle saa rakentaa korttelin 12002 rakennusoikeuteen 1200 kuuluvaa kerrosalaa sekä tähän liittyvää piha-aluetta. Ajoneuvoliikenteen kulkuaukon korkeuden on oltava vähintään 3,6 metriä.
- Tapiolan keskus II 210300 (4.12.1984 / 21.10.1985) on voimassa korttelissa 12040, Tapiokentän alueella, Kulttuuriaukion alueella, Aarne Ervin aukiolla ja Keskusaltan alueella, sekä Kulttuuriaukion lounais-eteläosan ke- ja ke5-alueilla. Ke-alue on katualueen osa, jolle saadaan rakentaa pysäköintiin, huolto- ja ajoneuvoliikenteeseen tarkoitettua maanalaisen tilan tarvitsemat liityntäluiskat. Ajoneuvoliikenteen kulkuaukon korkeuden tulee olla vähintään 2,5 metriä. Katualueen osa ke5 on likimääräisellä tasolla

+11.00 sijaitseva osa katualuetta, jolla saa rakentaa Kauppiamiehenaukion rakennusoikeuteen 700 kuuluvaa kerrosalaa. Ajoneuvoliikenteen kulkukorkeuden tulee olla vähintään 3,6 metriä.

- Tapiolan keskus II 210310 (12.10.2009 / 21.4.2010) on voimassa liike- ja toimistorakennusten korttelialueella (K) korttelissa 12044 ja autopaikkojen korttelialueella (LPA) korttelissa 12050 sekä näiden välisellä VP-alueella.

Alueella on kesken asemakaavan muutos, Kulttuuriaukio 210314. Kaavaehdotuksen on tarkoitus tulla nähtäville syksyllä 2023. Kaavassa mahdollistetaan kulttuurikeskukseen lisärakentamisena teatterin rakentaminen, kulttuurikeskuksen muutostöitä, keilahallin/urheilutalon, ”Mari-mekkotalon” ja paikoitustalon korvaaminen uudella liike-, toimitila- ja asuinrakentamisella. Kaavassa on tarkoitus suojella kulttuurikeskus ja poistaa Kulttuuriaukiolta ajoneuvoliikenne ja pysäköinti.

Aukiota ympäröivillä rakennuksilla ja ulkotiloilla ei ole suojelumerkintöjä.

Ote alueen ajantasa-asemakaavasta 12.5.2023.
Espoon karttapalvelu.

NYKYTILANNE JA SÄILYNEISYYS

Aukion asettelu vastaa pääpiirteittäin alkuperäisiä suunnitelmia, tosin pysäköintialue on laajentunut myös osaan aukion etelälaidasta, mikä tuskin oli alun perin tarkoitus. Aluetta on kuitenkin käytetty kuvien perusteella pysäköintiin jo ainakin 2000-luvun alussa.

Kiveys on monin paikoin huonokuntoinen, eikä alkupe-
räinen kuviointi näy kovin hyvin. Värien haalistuminen voi tosin johtua myös käytetyistä materiaalista.

Pylväsvalaisimet ovat huonokuntoisia, erityisesti niiden maalipinta on kulunut ja hilseillyt.

ALUEEN OMINAISPIIRTEET

Alueen ominaispiirteet muodostuvat kulttuurikeskuksesta ja siihen liittyvistä elementeistä, kuten valaisimista. Aukio on pääosin pysäköintikäytössä ja liikenne määrittelee kaupunkitilaa. Aukion mittakaava on sopiva keskikokoiselle tapahtuma- / toriaukiolle, mutta eri osa-alueiden rajaukset on toteutettu mittakaavaan nähden vaatimattoman kokoisilla istutuslaatikoilla ja betonipollareilla. Istutetut puut eivät riitä ryhdistämään tilaa. Lipputankojen rivi johdattaa kulkua kohti pääsisäänkäyntiä. Pinnoitteiden rikkonaisuus häiritsee alueen arvokkuutta.

Tapiolan kontekstissa alueen ominaispiirteenä voi nähdä sen, että aukio ei ole suljettu kaikilta laidoiltaan. Tämä tosin tulee muuttumaan, kun Teatteritalo rakennetaan aukion pohjoislaidalle.

ARVOT / YHTEENVETO

HISTORIAALLINEN, SYMBOLINEN JA SOSIAALINEN ULOTTUVUUS – IMMATERIAALISET ARVOT *

- + Aukiolla on merkitystä osana Espoon kulttuurikeskuksen kokonaissuunnitelmaa, ja tyyllisesti se on aikansa julkisen rakennuksen sisääntulo/tapahtuma-aukion edustaja. Lähinnä pysäköintipaikkana toimiva huonokuntoinen aukiotila ei tosin tällä hetkellä täytä tehtäväänsä kulttuurikeskuksen osana.
- + Kulttuurirakennus sijoittuu suunnilleen Ervin keskustasuunnitelmassa määritellylle paikalle, ja siihen liittyy aukio, eli kaupunkisuunnittelullisessa mielessä aukion sijaintia voi pitää perusteltuna.

FYYSINEN YMPÄRISTÖ – ARKKITEHTONISET ARVOT *

- + Aukiolla on merkitystä osana Espoon kulttuurikeskuksen kokonaissuunnitelmaa, ja tyyllisesti se on aikansa julkisen rakennuksen sisääntulo/ tapahtuma-aukion edustaja. Lähinnä pysäköintipaikkana toimiva huonokuntoinen aukiotila ei tosin tällä hetkellä täytä tehtäväänsä kulttuurikeskuksen osana.
- Kulttuurikeskuksen aukionpuoleinen julkisivu on sulkeutuva, mikä luo takapihamaisen tunnelman.

TOIMINNALLISET, LIIKENTEELLISET JA EKOLOGISET OMINAIKUDET – TOIMIVUUSARVOT *

- + Aukiotilalla on tarve keskustan osana, tosin se sijaitsee hieman sivussa nykyisen keskustan painopisteestä.
- Pyöräreitti pohjoisesta lähiöstä keskustaan kulkee aukion itälaitaa, reitin sijainti kulttuurikeskuksen sisäänkäynnin edestä ja julkisivun lähellä ei ole hyvä.
- Aukion poikki kulkeminen on epämukavaa, koska joutuu kävelemään pysäköintialueen läpi.

SUOSITUKSET

- Suurella monikäyttöisellä aukiotilalla on tarve nykyisellä paikalla.
- Nykyinen aukio on osa Kulttuurikeskuksen ja Marimekkotalon muodostamaa kokonaisuutta. Aukion uudistamisessa olisi tärkeää huomioida myös niiden tyylipiirteet ja toiminnot.
- Kulttuuriaukiolle olisi tärkeää soveltaa Tapiolan aukioille tyypillistä huolellisesti mietittyä inhimillistä mittakaavaa.
- Kasvillisuuden Tapiolalle tyypillistä keskeistä roolia olisi suotavaa noudattaa myös Kulttuuriaukiolla. Kasvillisuutta aukiotila tulisi mieluiten lisätä nykytilanteesta, ja pohjoislaidan suunnitellussa rakentamisessa poistuva puusto olisi hyvä korvata muualle sijoitettavalla kasvillisuudella.
- Jalankulku- ja pyöräily-yhteydet Sompotorille, Kaupinkalliolle, Tapiolan kouluun sekä urheilu- ja viheralueille (Silkkiniitylle) tulisi kehittää nykyistä paremmiksi.
- Perustasolla kulkevia yhteyksiä aukion poikki olisi syytä kehittää, eikä aukiolla saisi olla kulkua hankaloittavia toimintoja tai rakenteita (esimerkiksi nykyinen pysäköinti).
- Olisi syytä välttää liian korkeaa rakentamista, joka kilpailisi näkymissä Keskustornin tai Kulttuurikeskuksen kanssa.

Pyöräreitti kulkee Kulttuurikeskuksen edestä pohjoiseen ... ja etelään. Pyöräpysäköinti on pylväskäytävän alla, kaupunkipyörät aukion puolella.

4. SAMPOTORI-LÄNSITUULENAUKIO

RAKENNUSTEN SUUNNITTELIJAT

Aarne Ervi

- Tapiolan ostoskeskus 1959–61
- Liikerakennus KOY Raitinlukko 1966
- Heikintorin kauppiastavaratalo 1968

Bror Söderman

- As.oy Raitinlinna (& P. Riikonen) 1978
- Liikerakennus KOY Länsituulentie (& Hanhirova) 1981
- Pysäköintitalo 1981

Hanhirova

- Liikerakennus KOY Länsituulentie (& Bror Söderman) 1981
- Asuinrakennus KOY Hopiakannel 1981

P. Riikonen

- As.oy Raitinlinna (& Bror Söderman) 1978
- Pysäköintitalo 1978/79

MAISEMASUUNNITTELIJAT

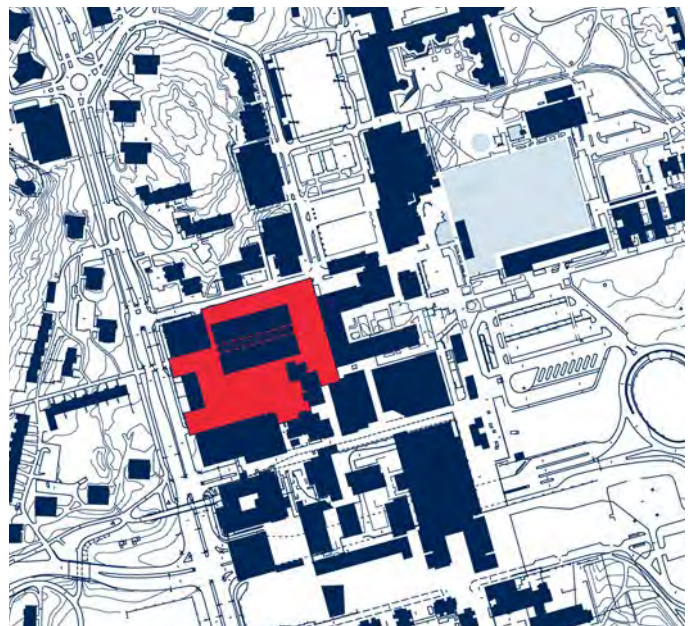
Jussi Jännes

- KOY Raitinlukko 1965

C.-J. Gottberg

- Heikintorin kauppiastavaratalo 1969

Sampotori pohjoisesta 1970-luvulla. Etualan penkkisyvennysten tilalla on nykyisin pelkkä kasvatusallas ja kioskiin on rakennettu seinät.
KAMU, Asuntosäätiö, Teuvo Kanerva 1968–1980.

Sampotori pohjoisesta. Näkymässä taustalla eri aikojen kerrostumat, oikealla 1970- ja 80-lukujen vaihteen ja vasemmalla 2010-luvun asuinrakennukset.

TILAN JÄSENTELY JA YMPÄRÖIVÄT RAKENNUKSET

Aukiota ympäröivissä rakennuksissa on erilaisia palveluita, kuten ravintoloita, parturi, tanssikoulu ja kirpputori. Lisäksi rakennuksissa on toimisto- ja asuintiloja. Aukiolla on myös kannenalaisen pysäköinnin sisäänkäyntirakennus. Aukiolta lähtevät ulkoportaat Heikintorin toiseen kerrokseen, mutta niitä ei ole kuitenkaan tarkoitettu varsinaiseksi sisäänkäynniksi, vaan ne on ilmeisesti rakennettu poistumistievaatimusten täyttämiseksi (Okulus 2005b, 41), ja rakennuksen varsinaiset sisäänkäynnit ovat Sampotorilta ja rakennuksen länsireunalta.

Sampotori ja Länsituulenaukio liittyvät keskeisesti Heikintoriin, ensimmäinen sen sisääntulo- ja oleskeluaukiona, jälkimmäinen pysäköintialueena. Ennen 1980-luvun muutostaiheen lisärakentamista aukiot liittyivät selkeämmin toisiinsa, mutta pääosin asuntoja sisältävän rakennuksen sijoittuminen Länsituulenaukion itäreunalle muutti avoimen yhteyden kapeaksi kujaksi eriyttäen aukiot sekä visuaalisesti että toiminnallisesti toisistaan.

Sampotori on pohjamuodoltaan kapea pohjois-eteläsuuntainen, etelälaidaltaan hieman porrastuva suorakaide. Se rajautuu idässä Tapiolan ostoskeskuksen viimeisenä valmistuneeseen kaksikerroksiseen osaan (Aarne Ervi 1961) ja lännessä Heikintorin kauppiastavarataloon (Aarne Ervi 1968). Aukion lounaisnurkassa sijaitsee 1970–80-lukujen asuinrakennus As.oy Raitinlinna (Pekka Riikonen ja Bror Söderman 1978) ja etelässä kauppakeskus Länsituuli (HKP 2021), jonka ylemmissä kerroksissa on asuntoja. Rakennusten maantasokerroksissa on pääosin liiketiloja, joiden suuret näyteikkunat aukeavat aukiolle.

Aukiota ympäröivät 1960-luvun rakennukset ovat suhteellisen matalia, mistä johtuen aukiolle pääsee hyvin valoa. Etelässä sijaitsevat uudemmat rakennukset ovat korkeampia, mikä vaikuttaa myös valoisuuteen etenkin pimeämpinä kuukausina.

Aukion avoin pohjoisreuna rajautuu tukimuureilla pengeretyllä kasvillisuusalueella toritasoa hieman matalammalla kulkevaan Kauppiamiehentiehen. Kauppiamiehentien vartta rajaavat Urheilutalo (Aarne Ervi 1967) sekä vuonna 2019 valmistunut uusi asuinrakennus. Koska rakennukset sijaitsevat hieman toritasoa matalammalla ja ovat suhteellisen matalia, on pohjoisensuuntainen näkymä talvisin avoin. Kesällä reunalla kasvavat lehtipuut muuttavat näkymän puoliavoimeksi.

Tapionraitti kulkee Sampotorin poikki ja Heikintorin läpi.

Länsituulenaukio toimii Heikintorin pysäköinti- ja lastauspaikkana.

Sampotorin suuret männyt ovat alueen alkuperäistä puustoa.

Sampotorin etelälaita ja Länsituulen sisäänkäynti.

Aukio muistuttaa mitoitukseltaan ostoskeskuksen sisäpihan ja Oravannahkatorin mitoitusta, kummankin leveyden ollessa noin 30 m. Tilan jäsentelyssä on käytetty peruselementtinä vanhalla Tapiolalla tyypillisesti laatoituksen muodostamaa rasteria, johon muut tekijät kuten kasvillisuusalueet ja tukimuurit on sovitettu. Koska laatoitus on vaihdettu erikokoiseen, ei ajatus enää täysin toteudu.

Aukion omana maamerkinä toimii lounaisnurkan korkea asuinrakennus. Aukiolle näkyy hyvin Tapiolan ostoskeskuksen maamerkki, Keskustorni. Sen kanssa kilpailemaan tosin on noussut etelänsuuntaisessa näkymässä uusia korkeita asuintorneja.

Länsituulenaukiota reunustavat rakennukset kaikilta neljältä sivulta. Pohjoisessa sijaitsee Heikintorin kauppastavaratalo, idässä 1970–80-lukujen muutosvaiheen asuinrakennus As.oy Raitinlinna (Pekka Riikonen ja Bror Söderman 1978), etelässä liikerakennus KOY Länsituulentie (Bror Söderman ja Hanhirona 1981) ja toinen asuinrakennus KOY Hopiakannel (Hanhirona 1981). Aukion länsireuna on puoliavoin, sillä toimistorakennus KOY Raitinlukko (Aarne Ervi 1966) peittää vain osan länsisuuntaisesta näkymästä. Aukion lounaisnurkassa sijaitsee pysäköintitalo (Bror Söderman 1981) ja hieman kauempana luoteessa, Heikintorin länsipuolella, toinen pysäköintitalo (Pekka Riikonen 1978/79). Heikintorin ja aukion eteläreunan rakennusten maantasokerroksissa on liiketiloja, joiden ikkunat aukeavat aukiolle.

Kasvillisuusalueita on käytetty erottamaan toimintoja, pysäköintiä ja jalankulkua/pyöräilyä toisistaan. Aukion kaakkoisnurkassa tukimuurein rajatulla kasvillisuusalueella on erotettu asuinrakennuksiin liittyvä leikki- ja pyöräpysäköintipaikka muusta aukiosta. Aukion eteläreunalla on rivi suurempia vaahteroita ja länsireunalla ja Raitinlukon piha-alueella on runsaammin kasvillisuutta, esimerkiksi suuria mäntyjä ja alppiruusuja.

Alueella on oma Tapionraitin länsiosiin näkyvä maamerkki, Raitinlukko. Toisena maamerkinä toimivat aukion itäreunalla ja kaakkoiskulmassa sijaitsevat 1980-luvun asuinrakennukset, jotka peittävät näkyvistä Tapiolan keskustornin.

Heikintorin pohjoispuolen liikenneaukio.

SUUNNITTELUN VAIHEET

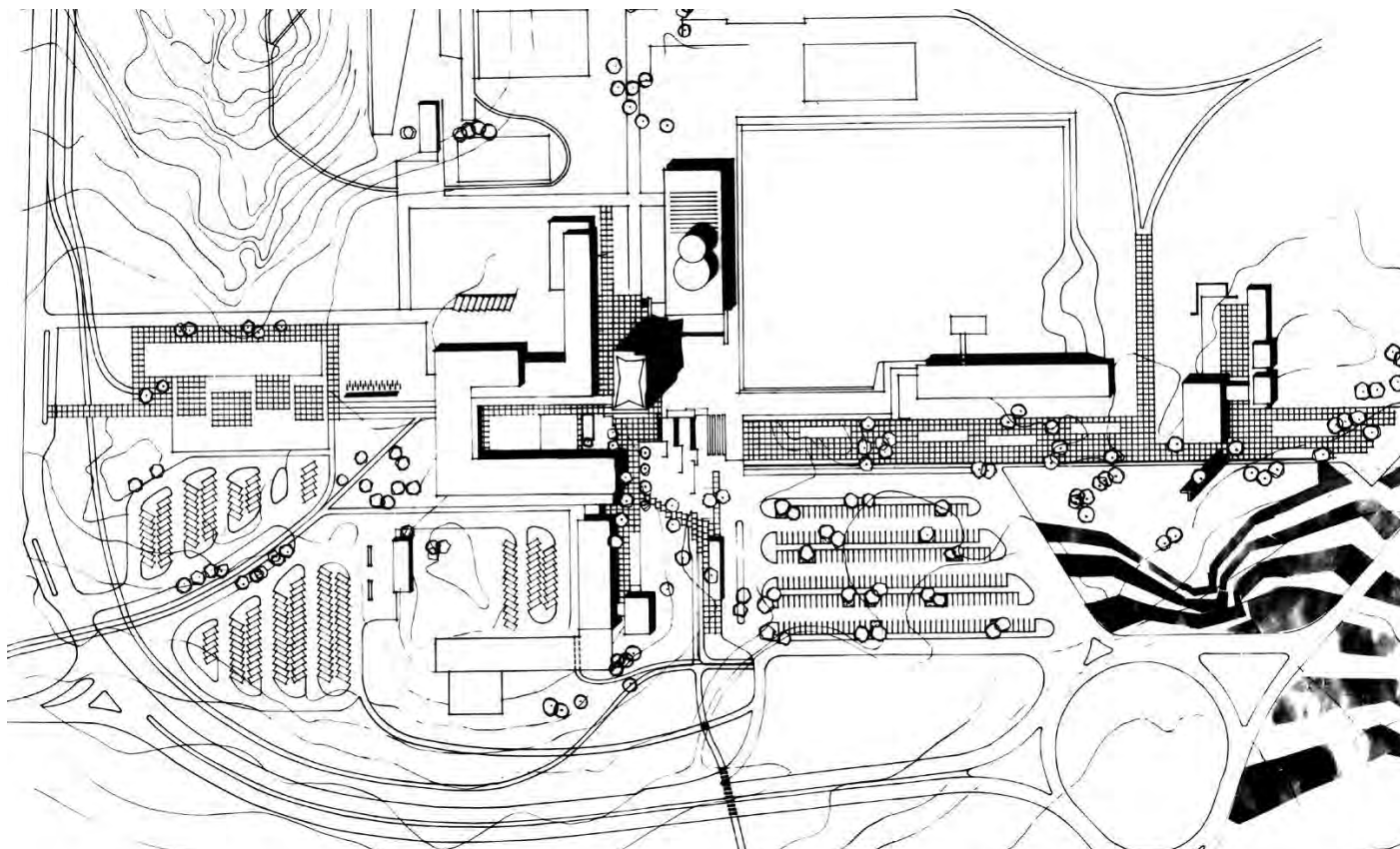
Heikintorin tavaratalon alueelle on suunniteltu liikerakennusta ainakin Tapani Nirosen ja Aarne Ervin vuonna 1956 laatimasta asemakaavasta lähtien. 1950-luvun lopulla suunnittelun painopiste oli kuitenkin läntisessä lähiössä, ja Heikintorin alue otettiin tarkemman tarkastelun kohteeksi vasta 1960-luvun alkupuolella. Vuonna 1962 vahvistetussa Tapani Nirosen laatimassa rakennuskaavassa kaava-alueet olivat jo niillä paikoilla, joiden mukaan rakentaminen alueella myös toteutui. Kaavassa korttelialue 204 jakautuu kahteen osaan, joiden väliin on varattu tila itä-länsisuuntaiselle ”yleiselle jalankululle varatulle korttelin osalle”, Tapionraitille. Lopullinen rakentaminen alueella poikkesi kuitenkin merkittävästi kaavassa määritellystä, niin rakennusten korkeuden, tontille sijoittumisen kuin kerrosalankin suhteen. Vuoden 1962 kaavassa Heikintorin länsipuolelle, nykyisen pysäköintilaitoksen kohdalla, sijoittui ”pysäköimisalue”, LP, ja Heikintorin eteläpuoli oli varattu kokonaan liikennealueeksi. Heikintorin itäpuolella sijaitsevalle alueelle, nykyisen Sampotorin pohjoisosaan, oli kaavassa sijoitettu puistoaluetta. Kaavassa oli varattu paikka myös kahdensankerroksiselle liikerakennukselle Pohjantien varressa. (Okulus 2005b, 6–9).

Ote vuoden 1962 rakennuskaavamuutoskartasta.
Espoon kaupunginarkisto.

Alueen rakennuksista ensimmäisenä valmistui kahdeksankerroksinen konttoritalo Raitinlukko (Aarne Ervi 1966) Pohjantien varteen, Tapionraitin eteläpuolelle. Kauppiastavaratalo ("Aktiviteettikeskus ja Kauppiastavaratalo" (Lahti 2003, 64) Heikintori toteutettiin Raitinlukon ja Tapiolan ostoskeskuksen väliselle alueelle vuosina 1967–68

Aarne Ervin toimiston suunnittelemana. Rakennusta oli suunniteltu 1950-luvun lopulta lähtien. Varhaisemmissa suunnitteluvaiheissa oli esillä monenlaisia Tapionraitin katkaisevia tai sen äärelle sijoittuvia vaihtoehtoja. Lopullisen, suljetun muotonsa se sai kuitenkin vasta 1960-luvun puolivälissä (Okulus 2005b, 23–25).

Ote Aarne Ervin Tapiolan keskustan suunnittelun alkuvaiheen asemapiirroksista. Suunnitelmassa Heikintorin kauppiastavaratalon läpi kulkevan Tapionraitin varrelle sijoittui pieniä aukiotiloja.

Sampotori ja Länsituulenaukio liittyivät toisiinsa nykyistä vahvemmin ennen 1970-luvun lopun uudisrakentamista. Kuvan etualalla puisto liukumäkineen. KAMU, Teuvo Kanerva 1972.

Heikintori oli Suomen ensimmäinen täysin katettu ostoskeskus, ja sitä voidaan pitää nykyaikaisten kauppakeskusten prototyyppinä (ks. esim. Espoon kaupunki 2021, 21, *Espoon ostoskeskusten inventointi*). Tapionraitti jatkui rakennuksen läpi ostoskeskuksen keskikäytävänä. Raitin jatkuminen on rakennuksessa esitetty myös symbolisesti keskikäytävän laatoituskuviossa, joka jakautuu 700 x 700 mm:n alueisiin. Tavaratalon rakentaminen suljettuna heikensi kuitenkin Tapionraitin yhdistävää perusajatusta, sillä Heikintori oli iltaisin ja öisin suljettu, tosin ilmeisesti suunnitelmista poiketen, ja rakennus oli kierrettävä.

Heikintorin ja Tapiolan ostoskeskuksen välinen alue oli suunnitelmissa kävely- ja pyöräilyaluetta. Kaavassa puistoalueeksi määritellyn aukion pohjoisreunalle istutettiin puita Heikintorin rakentamisen yhteydessä. Eteläosaan sijoittui lasten leikkipaikka hiekkalaatikkokineen, puuvosineen ja spiraaliliukumäkineen suunnilleen nykyisen leikkipuiston paikalle. Toinen leikkialue, "lapsiparkki", sijoittui Sampotorin pohjoispuolelle Kauppamiehentien laitaan, hieman matalammalla sijaitsevalle muurien rajaamalle alueelle. Paikalla on nykyisin pyörä- ja moottoripyöräpysäköintiä. Lisäksi aukiolla sijaitsee ravintolakäyttöön tarkoitettu kioskirakennus ja pyörivä "muovikupuinen mainosalusta, jonne asetettiin näytteille auto. Heikintorin länsi- ja itäpuolelle oli sijoitettu myös koppirivistöt koiria varten. (Okulus 2005b, s.40). Kuvien perusteella aukiolla on jo ainakin 1970-luvun puolivälissä ollut nykyisenkaltaisia suuria siirrettäviä istutuslaatikoita.

Heikintorin länsipään LP-alueelle rakennettiin Ervin suunnitelmien mukaan kaksikerroksinen pysäköintitalo, josta oli ajoyhteys kellarikerroksen lastaustilaan. Toinen kellarin ajoramppi sijoittui Sampotorin pohjoispuolelle. Ervin suunnitelmissa paikalle oli suunniteltu jopa kuusikerroksista pysäköintitaloa, jonka ylin kerros olisi jatkunut Heikintorin pohjoisosan päälle. Suurempi pysäköintilaitos paikalle toteutettiin vuonna 1978 Pekka Riikosen suunnittelemana. (Okulus 2005b, 42). Pysäköintitalon rakentamisen seurauksena avoin saapumisnäköymä lännestä Tapionraittia pitkin kohti Heikintoria hävisi.

Heikintorin pohjoispuolelle, Kauppamiehentien laidalle sijoittui kapea aukiotila, josta oli sisäänkäynti osaan liikehuoneistoista, pieni betonilaatoitettu terassi, jonka keskellä oli istutusallas, edelleen käytössä oleva pysäköintialue sekä pieni Sampotorin "esiaukio", jolla sijaitsee teräsrakenteinen, muovikupukattolinen ulkomyyntitila, nykyisin baarina toimiva kioskirakennus. (Okulus 2005b, 13). Koska

Sampotorin katoksen suojaamassa pyörivässä vitriinissä oli esillä auto. KAMU, Asuntosäätiö, Olavi Ahonen 1969.

KUVA vasemmalla. Heikintorin puistotäti työssään Kauppamiehentien reunalla muurien rajaamalla alueella sijainneessa "lapsiparkissa". KAMU, Teuvo Kanerva 1968.

Ilmakuva lounaasta uuden keskustan rakentamisen alkuaikoina 1970-luvun loppupuolella. Länsituulenaukion pysäköintialue oli huomattavasti nykyistä laajempi.
Arkkitehtuurimuseo.

Heikintorin kellari ulottuu pohjoispuolella rakennuksen perusmassan ulkopuolelle, on suuri osa Kauppamiehen-tien katutilasta kansirakennetta, ja sinne sijoittuu kellarin toimintojen vaatimia rakenteita kuten sisäänkäyntejä, savunpoistokanavia ja kattoikkunoita.

Heikintorin eteläpuolelle oli kaavassa ja suunnitelmissa varattu tila suurelle pysäköintiaukiolle, jonka pohjoispuolelta muodostui nykyinen Länsituulenaukio. Aukion länsireunalla, Pohjantien varressa, sijaitsi Esson huolto-asema.

Vuonna 1966 työryhmältä Juutilainen–Kairamo–Mikkola–Pallasmaa tilattiin selvitys Tapiolan liikekeskustan kehittämiseksi. Työssä esitettiin, että liikekeskuksen painopiste tulisi siirtää silloisen keskuksen eteläpuolelle. (Okulus 2005b, 41). Strukturalistisessa suunnitelmassa koko keskusta-alue esitettiin tasakorkuisena, Heikintorin räystäskorkeutta matalampana yhtenäisenä rakenteena. Suunnitelma ei kuitenkaan saanut yleistä hyväksyntää, ja keskustan laajenemissuunnitelman jatkokehittely annettiin arkkitehti Timo Penttilälle. Penttilän suunnitelmassa päädyttiin pihatiloiltaan ja korkeuksiltaan vaihtelevaan massoitteeluun, jossa rakennukset jäivät kuitenkin keskustornia matalimmiksi. Uusi keskusta rakentui Penttilän määrittelemien suuntaviivojen mukaan.

Sampotorin leikkialueella oli Asuntosäätiön lahjoittama liukumäki ja puuhevosia, jotka ovat siellä edelleen, tosin turvasoraan hautautuneina. Hiekka-alue rajautui laatoitukseen ilman reunakiveä.
KAMU, Teuvo Kanerva 1977–1983.

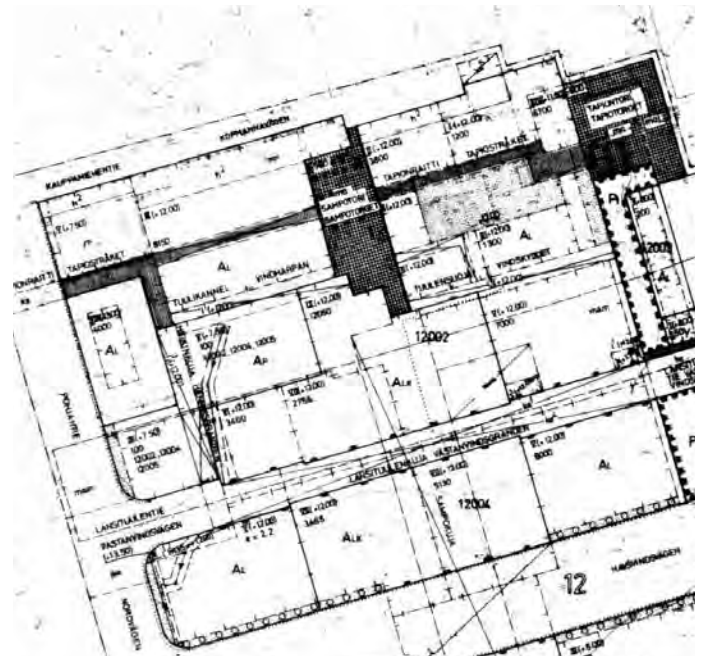

Sampotori etelästä. Taustalla kioskin ja Heikintorin takana Aarne Ervin suunnittelemat Urheilutalo ja Terveystalo.
KAMU, Teuvo Kanerva 1981–1983.

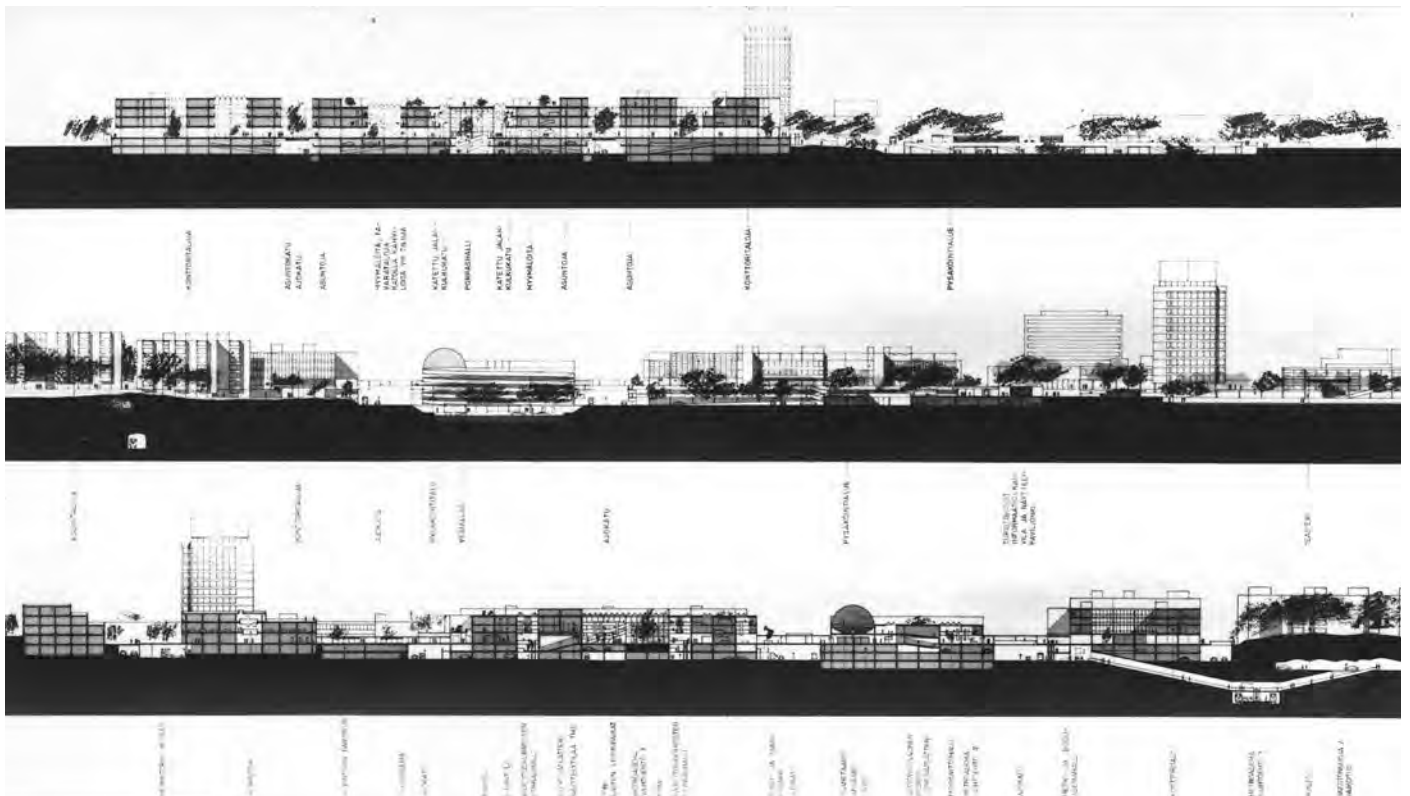
Alueen uusi kaava Tapiolan keskus 210400 sai lainvoiman vuonna 1975. Kaavassa Heikintorin eteläpuolen paikoituskentän kohdalle merkittiin pienempi korttelialue viisikerroksiselle paikoitustalolle ja sen itälaitaan yhdeksänkerroksisten asuin- ja liikerakennusten korttelialue. Heikintorin länsipään pysäköintialueelle mahdollistettiin samoin viisikerroksisen pysäköintitalon rakentaminen.

Etelänpuoleisen pysäköintialueen eteläosan päälle rakennettiin liikerakennus (Bror Söderman ja Hanhirova 1981) ja huoltoaseman paikalle pysäköintilaitos (Bror Söderman 1981). Alueen itälaidalle sijoittui korkeaa asuinrakentamista (P. Riikonen ja Bror Söderman 1981, Hanhirova 1981). Uudet rakennukset katkaisivat näköyhteyden Länsituulenaukion ja Sampotorin välillä, ja samalla menetettiin Sampotorin väljä ilmapiiri, joka on havaittavissa vanhoista kuvista. (Espoon kaupunki 2021, s.106, Espoon ostoskeskusten inventointi). Samalla katkesi näköyhteys Länsituulenaukion ja Keskustornin välillä.

1980-luvun muutokset vaikuttivat myös alueen pohjoisosaan: Kauppiamiehentie, joka aiemmin oli nykyisen Kulttuuriaukion kohdalla sijainneelle pysäköintialueelle päättävä huoltokatu, muutettiin osaksi Kaupinkalliota kiertävää katua, ja pysäköintialue muuttui osaksi Kauppiamiehenaukiota.

Ote vuonna 1975 voimaan tulleesta asemakaavasta Tapiolan keskus 210400. Länsituulentorille sai kaavan mukaan sijoittaa viisikerroksisen pysäköintilaitoksen. *Espoon karttapalvelu.*

Alueleikkaus työryhmän Juutilainen–Kairamo–Mikkola–Pallasmaa selvityksestä vuodelta 1966. Työryhmä ehdotti keskustan laajentamista etelään katettuna systeemikeskuksena. Rakennukset Keskustornia lukuun ottamatta eivät suunnitelmassa nouse Heikintorin räystäslinjaa korkeammalle. *Arkkitehtuurimuseo.*

Pienoismalli Timo Penttilän suunnittelemasta liikekeskustan kehittämisvaiheesta 1970-luvulta. Suunnitelman mukaan rakennettiin mm. 9-kerroksiset pistetalot Länsituulenaukion itä laidalle. *KAMU, Asuntosäätiön arkisto.*

Heikintorin ympäristön viheralueiden ja -rakenteiden suunnittelusta vastasi ylioputarihuri C.-J. Gottberg. Suunnitelma koski Kauppamiehentien reunaa Heikintorin pohjoispuolella, Sampotoria ja eteläisintä pysäköintialuetta. Suunnitelmassa vuodelta 1969 (Asuntosäätiö, C.-J. Gottberg) on esitetty Heikintorin kauppiastavaratalon ympäristö kokonaisuudessaan. Pysäköintialueet on jäsennetty vaahterarivein ja japaninhappomarjapensaskaistoin. Sekä Sampotorilla että eteläisellä pysäköintialueella on säästetty vanhoja mäntyjä.

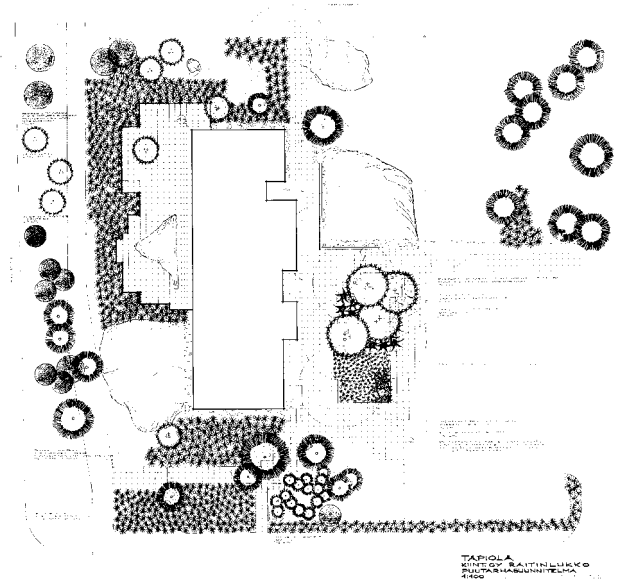
Heikintorin itäpuolella, Sampotorilla, kävelyalueet on kauttaaltaan laatoitettu ja torin laatoitusta rytmittävät pienillä neliökivillä ladotut raidat. Aukiolla on kaksi säilytettyä mäntyä ja pohjoispäässä kaksirivinen vaahteraistutus. Suunnitelmassa näkyy kaksi kioskirakennusta, joista pohjoisempi on lasinen katettu vitriini ja eteläisempi avaruuskehikon sisällä ollut muovikupla, näyttelytila. Leikkipaikka näkyy suunnitelmassa tyhjänä ruutuna. Leikkipaikka toteutettiin aukiolle heti alussa graniittilaatoituksesta avatulle sorapinnalle. Korkea liukumäkitorni oli metallia ja liu'un seinämissä oli teksti "Asuntosäätiöltä lasten iloksi". Lisäksi leikkipaikalla oli kuusi iloisin värein maalattua puista hevosta, jotka olivat Asuntosäätiön tyyppipiirustusten mukaan tehtyjä. Sampotorille suunniteltiin oma penkkimalli, joka nykyään on käytössä laajalti Tapiolassa

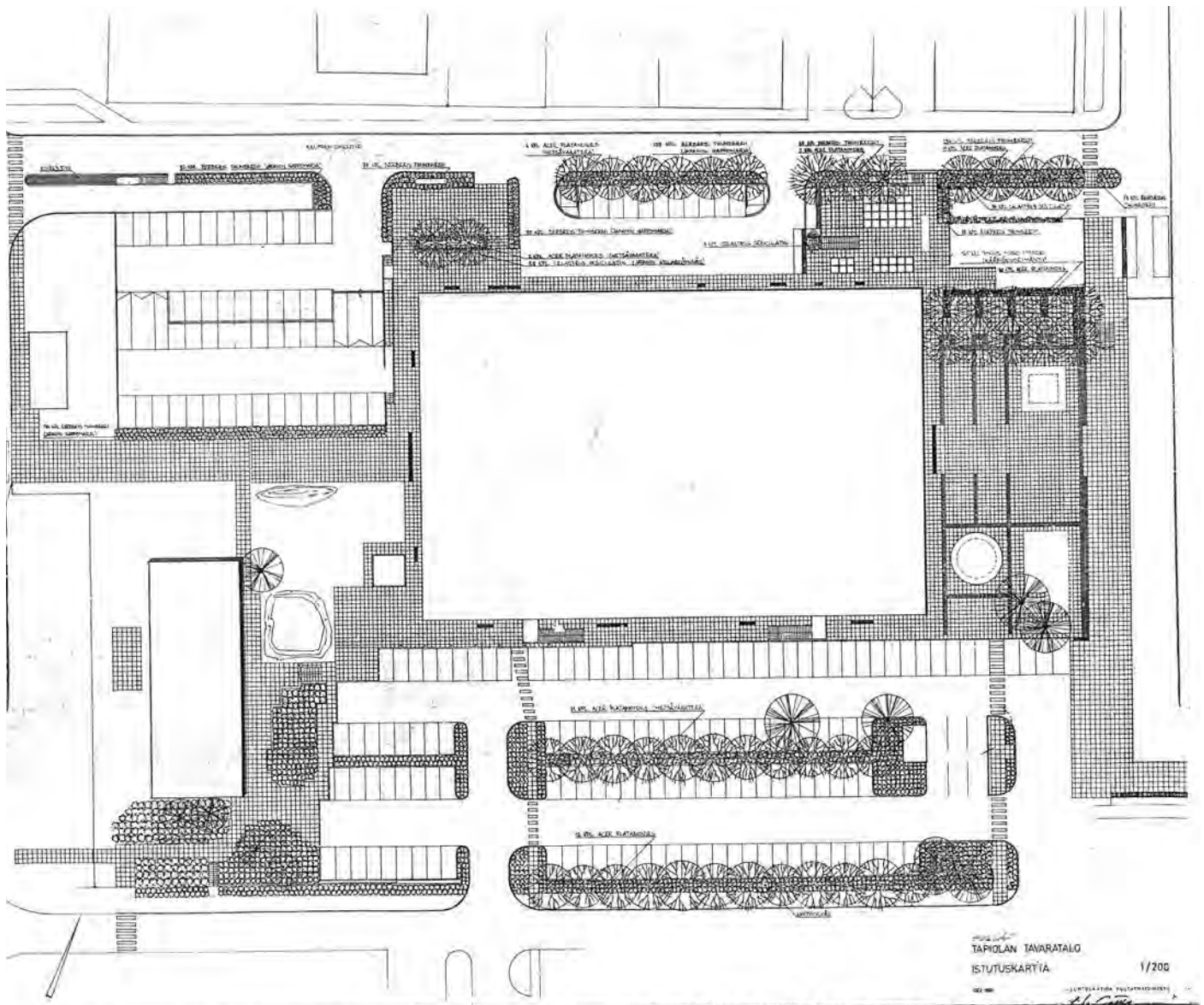
1970–80-lukujen vaihteen uudisrakentaminen vaikutti merkittävästi näkyisiin Sampotorilla. *KAMU, 1979.*

ja muuallakin Espoossa. Myös penkit oli von Hertzenin ohjeen mukaan maalattu oranssin ja postinkeltaisen sävyin. Penkit oli sijoitettu seläkkäin neljän ryhmiin ja niiden keskelle muodostui paikka puisille istutuslaatikoille, joissa oli kausikasveja. Myös vaahterarivien vieressä oli penkkejä ja istutusastioita.

Suunnitelmien ja kuvien mukaan viherrakenteita käytettiin myös Heikintorin eteläosan katolla. Vaikka katto ei ollutkaan asiakkaiden käytössä, on kattokasvillisuus näkynyt jonkin verran aukiolle ja erityisesti ympäröiviin rakennuksiin luoden ajatuksen vehreästä ulko-oleskelutilasta (Okulus 2005b, 41). Nykyisin kattoterassilla ei ole viherrakenteita.

Jussi Jänneksen vuoden 1966 suunnitelma
KOY Raitinluku ympäristöstä.
Arkkitehtuurimuseo.

C.-J. Gottbergin suunnitelma Heikintorin ympäristöstä vuodelta 1969.
Arkkitehtuurimuseo, Asuntosäätiö.

PINNOITTEET JA MATERIAALIT

Sampotori on pääosin kivetty. Alueella on alun perin ollut käytössä suuri betonilaatta (700x700mm), joka on kuitenkin 2000-luvun alussa korvattu 590 x 590 mm graniittilaatoituksella. Graniittilaattoja on käytetty myös tukimuureissa ja kasvatusaltaissa. Alun perin tukimuurit ovat oletettavasti olleet lautamuottipintaista betonia, kuten Kauppamiehentien puoleiset muurit ovat edelleen. Vaikka alkuperäisestä materiaalista luopuminen on valitettavaa, on uudessa materiaalinkäytössä noudatettu johdonmukaisuus kuitenkin säilyttänyt osan alkuperäisestä ajatuksesta ja ilmeestä.

Heikintorin pohjois-, lounais- ja eteläpuolisilla alueilla on käytetty 600 x 600 mm betonilaattoja. Heikintorin rakennuksen länsipuolella, Tapionraitilla, on edelleen käytössä 700 x 700 mm laatoitus, samoin kuin osassa KOY Raitinlukon piha-alueen laatoitetuista pinnoista. Osa pihan kiveyksistä on vaihdettu toisenlaisiin betonikiviin oletettavasti 1980-luvulla.

1980-luvun rakennusten edustoilla on käytetty vaihtelevia laattakokoja, minkä lisäksi paikoitellen on kivetty alueita, esimerkiksi rakennusten seinustoja, erilaisilla luonnonkivikiveyksillä kuten noppa- ja kenttäkivillä. Monista eri kiveystyypeistä johtuen yleisilme on sekava.

Laatoitetuille alueille on sijoitettu paljon viemärinkansia, linjakaivoja ja muita laatoituksen kokonaisuuden rikkovia elementtejä, ja niiden huolimaton sijoittelu tekee maanpinnasta sekavan ja jäsentymättömän.

Rakennusten julkisivuissa on käytetty Heikintorissa ja sen länsipuolen pysäköintilaitoksessa vaaleanharmaata polttomaalattua aaltopeltiä, ostoskeskuksessa valkoisia emaloituja alumiinilevykasetteja, 1980-luvun vaihteen asuinrakennuksissa Sampotorin puolella vaaleanharmaita keraamisia tai betonisia laattoja, ja Länsituulenaukion puolella vaaleita betonielementtejä, kauppakeskus Länsituulen sisäänkäynnissä messinginväristä säleikköä ja ylemmissä kerroksissa valkobetonia.

KOY Raitinlukon ensimmäisen kerroksen julkisivumateriaali on vaaleanharmaaksi maalattua lautamuottipintaista betonia, muissa kerroksissa käytettiin polttomaalattuja metallikasetteja. Länsituulenaukion etelälaidan rakennuksissa, mukaan lukien pysäköintitalo, on käytetty vaaleanharmaita keraamisia tai betonisia laattoja.

Tapionraitin laatoitus vaihtuu ostoskeskuksen ja Sampotorin rajalla.

Uusia rakenteita, materiaaleja ja kalusteita leikkipaikan tuntumassa.

KOY Raitinlukon edustan vanhoja betonirakenteita, 700 x 700 mm laatoitusta ja laattamoduulin mukaiset portaat.

Maanalaisiin tiloihin liittyviä rakenteita Heikintorin pohjoispuolella.

RAKENTEET JA KALUSTEET

Sampotorin koillisnurkasta johtavat portaat ja luiska Kauppamiehentielle. Todennäköisesti alkujaan laattamoduulin mukaiset portaat on korvattu uusilla 2000-luvun alussa. Samalla portaita ja koko kulkuyhteyttä on levennetty ja portaiden viereen on rakennettu uusi luiska. Tässä yhteydessä on myös purettu pohjoisreunan muurirakenteita ja rakennettu uusia graniittilaattapintaisia muureja. Kioskirakennuksen taakse on myös rakennettu uusi istutusallas paikkaan, johon ennen oli varattu tilaa penkeille.

Sampotorin ja Kauppamiehentien välisellä alueella sekä Heikintorin pohjoispuolella on myös alkuperäisiä lautamuottipintaisia maalattuja tukimuureja sekä muita maanalaisiin tiloihin liittyviä rakenteita, kuten sisäänkäyntejä, valokuiluja ja kattoikkunoita. Sampotorilta johtaa Kauppamiehentielle myös toiset, alkuperäiset portaat ja luiska aivan Heikintorin rakennuksen koillisnurkan kohdalta, aiemmin lapsiparkkina toimineen muurien rajaaman aukion kautta. Lisäksi Heikintorin pohjoispuolella sijaitsevalta kioski- / baarirakennukselta Kauppamiehentielle johtavat alkuperäisessä asussa olevat kapeat, muurien rajaamat portaat.

Uusissa portaissa on käytetty rosterista pyöröputkikaidetta, ja sellainen on asennettu myös pohjoislaidan vanhaan portaaseen. Uudet kaiteet sopivat huonosti alueen yleisilmeeseen.

Leikkialue liittyi aiemmin Tapiolalle tyypillisesti laatoitukseen ilman varsinaista rajaa. Hiekkapohjainen alue on kuvien perusteella erotettu laatoituksesta matalalla puureunuksella oletettavasti hiekan leviämisen estämiseksi. Nykyisin leikkialue on rajattu graniittipintaisella, puolisen metriä korkealla muurilla, jonka reunaa kiertää puinen istumareunus. Alue on korotettu ja täytetty turvasoralla nykyisten leikkipaikkojen turvallisuusmääräysten täyttämiseksi. Puiset leikkihevoset ovat alkuperäisiä, mutta ne näyttävät erikoisilta syvälle soraan uponneina. Vanha liukumäki on korvattu uudella ilmeisesti valmistuotteella.

Aukiolla on ollut käytössä oransseja alueelle suunniteltuja Tapiola-penkkejä, joita on käytössä nykyisinkin. Uusia kalusteita ovat puupintaiset, alaosaan metallipintaiset, selkänöjättömät jakotukkipenkit.

Länsituulenaukion länsipuoli rajautuu KOY Raitinlukon pihaan, jota on länsi- ja eteläpuolelta pengerrytetty lautamuottipintaisilla tukimuureilla. Rakennuksen sisäänkäynnille johtavat portaat on tehty 700 x 700 mm laattamoduulin mukaan, ja ne saattavat olla alkuperäiset. Pihan koillisnurkassa kasvillisuusalueita on rajattu puisilla tukimuureilla. Rakennuksen edustalle johtava ajoväylä on rajattu erikoisilla huipustaan viisitahokkaan mallisilla betonipollareilla.

Heikintorin etelälaidalla on kuusi lipputankoa, jotka ovat pitkälti alkuperäisillä paikoillaan. Heikintorin länsipuolella, lipputankojen vieressä sijaitseva lautamuottipintaisesta betonista tehty kasvatusallas on oletettavasti alkuperäinen.

Länsituulenaukion itä- ja eteläreunalla on kasvillisuusalueita rajattu sekä lautamuottipintaisesta betonista että puusta tehdyillä tukimuureilla, jotka vaikuttaisivat olevan 1970–80-lukujen muutosvaiheen perua.

Uudet portaat, kaide ja tukimuuri Sampotorin pohjoislaidalla. Rosterinen kaide sopii heikosti kokonaisuuteen, kuten myös noppakivillä rajatut kaivonkannet.

Alkuperäisiä muureja Sampotorin pohjoislaidalla ja Kauppamiehentien reunalla. Maalatut kaiteet muurien päällä ovat alkuperäisiä tai alkuperäisen mallin mukaan tehtyjä.

Sampotorin pohjoislaidalla, "lapsiparkin" paikalla, on nykyisin pyörä- ja moottoripyöräpysäköintiä.

Sampotori etelästä. Aukio on hyvin valaistu ja saa valoa myös näyteikkunoista.

VALAISTUS

Sampotorille on lisätty pylväsvalaisimet oletettavasti 2000-luvun alussa. Valaisimet eivät ole designmanuaalin (2016) mukaisia. Aiemmin aukiolla ei kuvien perusteella ollut valaisimia, vaan valonlähteenä toimivat liiketilojen valot. Sampotorin pohjoispuolen vanhassa portaikossa on käytössä Saturnus-valaisimia, jotka todennäköisesti on lisätty sinne 1980–1990-luvuilla. Tuulensuojalla on designmanuaalin mukaiset Fagerhult Lunova pylväsvalaisimet.

Länsituulenaukiolla on käytössä Tapiolan designmanuaalin (2016) mukaisia Fagerhult Lunova valaisimia. Alkujaan alueella oli käytössä korkeat valaisimet, joiden tunnistaminen kuvista on hankalaa. Heikintorin etelälaidalla lähes räystään korkeudella pelastustieportaita valaisemassa on kaksi suurta alaspäin suunnattua valonheitintä. Yksi samanlainen on rakennuksen lounaisnurkan tuntumassa.

Tapionraitti kulkee Sampotorin poikki ja Heikintorin läpi. Yöllä Heikintori on suljettu, ja rakennus on kierrettävä Länsituulenaukion kautta.

Heikintorin näyteikkunat valaisevat Länsituulenaukiota.

Heikinkuja yhdistää Länsituulen Tapionraittiin. Kasvillisuus kujan molemmin puolin, vasemmalla KOY Raitinlukon ja oikealla Länsituulenaukion puolella, on runsasta.

Länsituulenaukion pohjoislaidalla on neljä vaahteraa. Kasvillisuusalueet ovat rikkaruohoituneet.

KASVILLISUUS

Sampotorille jätettiin kaksi komeaa mäntyä, jotka edelleenkin antavat aukiolle tilallista mittakaavaa ja historiallista syvyyttä. Aukion pohjoisreunaan osittain laatoitukselle jätettyihin aukkoihin ja osittain korotettuihin istutusaltaisiin istutettiin vaahterat pariviin. Puiden alle altaisiin istutettiin kääpiövuorimäntyjä, joiden tilalla on tällä hetkellä marjakuusia. Kauppamiehentien reunaan oli suunniteltu vaahterarivi, aluskasvina japaninhappomarjapensas, joka on tällä hetkellä nurmikaistana. Muurien verhoiluksi istutettiin kelasköynnöksiä.

Sampotorille tehtiin Tapiolan ensimmäiset puiset istutusaltaat kausikasveja varten. Tapiola-sohvat oli aseteltu neliön muotoon seläkkäin ja niiden keskelle jäi sopiva alue kukkaistutuksille.

Heikintorin eteläpuolella sijaitseva Länsituulenaukio on pysäköintikenttä, joka rajautuu länsireunalla KOY Raitinlukon etupihaan. Jussi Jänneksen suunnitelmissa vuodelta 1965 ja 1966 on esitetty säilyvät avokalliot, joita korostaa maljamainen betoninen muuri. Muurin päälle on suunniteltu jalopähkinä- ja vaahteraryhmä, marjakuusia sekä syreenihortensioita ja ryhmäruusuja. Kallion reunaan on suunniteltu villiviinejä. Pysäköintikentän suuntaan on polveileva happomarja-alue. Säilytetyt kalliot antavat aukiolle omaleimaisen ilmeen. Raitinlukon ympäristön istutuksissa on vielä piirteitä alkuperäisestä toteutuksesta. Säilytettyjä mäntyjä on useita ja Länsituulenaukion puolella on alkuperäinen vaahteraryhmä. Pensaat ovat suureksi osin ränssityneitä. Happomarjoja on vaihdettu pensashanhikeiksi ja pensasangervoiksi. Ryhmäruusut ja syysshortensiat ovat hävinneet. Kallio on reunustettu kuunilijoilla.

Autopaikkojen välikaistoille ja Heikintorin edustalle istutettiin riviin vaahteroita, joita ei enää autopaikkojen välisellä alueella ole.

Sampotorilla on graniittilaattapintaisia istutusaltaita. *Ria Ruokonen 2012.*

Länsituulenaukion etelälaidalla on 1970- ja 1980-lukujen vaihteen betonisia tukimuureja. Laidan puut ovat vaahteroita.

Kuvan keskellä puinen istutusallas Sampotorin pohjoispuolella.

KAAVOITUS JA SUOJELUTILANNE

Alueella ovat voimassa asemakaavat

- Tapiolan keskus 210400 (hyväksytty 17.12.1974 / saanut lainvoiman 30.1.1975, Heikintori ja pysäköintilaitos, Kauppamiehentien etelälaita)
- Tapiolan keskus 210401 (28.6.1976 / 12.7.1976, Länsituulentorin etelä- ja itälaidan rakennukset)
- Tapiolan keskus 210408 (12.6.1986 / 23.6.1986, Sampotorin eteläosa)
- Tapiolan keskus 201412 (7.12.1994 / 1.2.1995, Tapiolan ostoskeskus piha-alueineen)
- Tapiolan keskus II 210310 (12.10.2009 / 21.4.2010, Sampotori, Kauppamiehentie ja osa pohjantietä)
- Tapiolan keskus 210422 (10.11.2010 / 12.1.2011, Länsituulenaukio ja KOY Raitinlukko pihoinen)

Rakennuksista KOY Raitinlukko on suojeltu asemakaavalla. Muilla rakennuksilla ei ole suojelumerkintöjä. Ulkotiloilla ei ole suojelumerkintöjä.

Kaksi aluetta koskevaa kaavaa on valmisteilla. Kaavassa Tapiolan keskus 210434 mahdollistetaan Heikintorin ostoskeskuksen peruskorjaus ja tutkitaan lisärakentamismahdollisuutta sen päälle. Heikintorin pysäköintitalon paikalle suunnitellaan asumista ja maanalaista pysäköintiä. Sampotoria ja Tapiolan ostoskeskusta koskee Kulttuurirauheen kaava 210314. Valmisteluaineiston mukaan Tapiolan ostoskeskus on tarkoitus suojella asemakaavalla ja ostoskeskuksen kiinteistöjen kehittämistä tutkitaan niin, että rakennushistorialliset arvot turvataan.

Länsituulenaukio on asemakaavassa pysäköintialue, jonka alle saa rakentaa kaksi maanalaista kerrosta.

NYKYTILANNE JA SÄILYNEISYYS

Sampotorin sekä Länsituulenkujan kävelykannen ja niitä yhdistävien raiteiden pinnoitteet uusittiin vuonna 2002 Tapiolan 50-vuotisjuhla varten. Pinnoitteisiin tuli katulämmitys ja jakotukit piilotettiin istuskeluun tarkoitettuihin kestopuupintaisiin metallilaatikoihin, jakotukkipenkkeihin. Suurista betonilaatoista luovuttiin ja ne vaihdettiin 590x590 mm harmaisiin graniittilaattoihin. Pyörätiet merkittiin punaisilla graniittikivillä ja liitokset rakennuksiin, istutusaltaisiin, sadevesikaivoihin ja pylväisiin tehtiin graniittisella noppakivellä. Puset istutusastiat muutettiin graniittisilla kivilevyillä verhoiltuihin kiinteisiin altaisiin. Vanhat Tapiola-valaisimet muutettiin toisenlaiseen valaisintyyppiin. Aukiolla on irtokioskeja ja pohjoisessa kioskissa on toiminut mm. kukkakauppa.

Leikkipaikka uusittiin samassa yhteydessä. Turvamääräyksistä johtuen leikkipaikka rajattiin samalla graniitti-verhoillulla muurilla kuin istutusaltaat ja nostettiin ylös laattapinnasta. Korkea liukutorni korvattiin turvamääräykset täyttävällä valmistuotteella. Puset hevoset upotettiin syvälle turvasoraan, jolloin niiden mittasuhteet muuttuivat koomisiksi. Tukimuurien pinnoittaminen laatoilla on ristiriidassa alkuperäisen ilmeen kanssa.

Sekä Sampotoria että Länsituulenaukiota ympäröivien rakennusten julkisivut ovat huonokuntoisia, lukuun ottamatta Länsituulen uudisrakennuksen julkisivua.

Sampotorin väljyys hävisi 1970–80-lukujen rakennusvaiheessa, ja alueen viimeisin rakennusvaihe on jatkanut tätä kehitystä.

Ote alueen ajantasa-asemakaavasta 12.5.2023.
Espoon karttapalvelu.

ALUEEN OMINAISPIIRTEET

Alueella korostuu Tapiolan keskustan kerroksellisuus: ensimmäisen vaiheen, 1950–60-lukujen, ”alkuperäisen Tapiolan” miljö ja siihen liittyvät 1970–80-lukujen ja 2010–20-lukujen muutokset. Tavallaan alue tarjoaa jonkinlaisen läpileikkauksen kauppakeskustan ideologioiden muutoksesta vuosikymmenien kuluessa. Ensimmäisenä tämä näkyy jo U-liikekeskuksen ja Heikintorin välillä: ensimmäisessä palvelut sijoittuvat ensimmäiseen kerrokseen, sillä toisessa kerroksessa sijaitsevien liiketilojen ei nähty kykenevän houkuttelemaan asiakkaita, ja niihin on sisäänkäynti suoraan ulkotiloista, kun taas Heikintori edustaa erilaista lähestymistapaa, jossa palveluita sijoittuu muihinkin kerroksiin. Ne kumpikin kuitenkin edustavat ajatusta kauppakeskuksesta paikkana, jonne tullaan ostoksille ja huvittelemaan hieman kauempana sijaitsevista asuinlähiöistä käsin. Seuraavassa vaiheessa asuminen tuotiin lähemmäs kauppajoja, jotka kuitenkin pääosin erotettiin asuinrakennuksista, ja viimeisessä vaiheessa asuminen ja kauppa on yhdistetty osaksi samaa kokonaisuutta.

Alueen keskeisinä ominaispiirteinä voi nähdä sijoittumisen Tapionraitin varteen, avoimen pohjoisensuuntaisen näkymän, ympäröivien rakennusten mataluudesta johtuvan valoisuuden ja avoimuuden (Sampotori), sekä aukiolle ja ympäröiviin rakennuksiin sijoittuvat palvelut.

ARVOT / YHTEENVETO

HISTORIAALINEN, SYMBOLINEN JA SOSIAALINEN ULOTTUVUUS – IMMATERIAALISET ARVOT **

- + Suomen mahdollisesti ensimmäinen kauppiastavaratalo ja siihen liittyvät pysäköintialue ja oleskeluaukio.
- + Osa vanhaa keskustaa, joka oli suunnitelmassa jo varhaisissa vaiheissa.
- + Sampotori on yksi Tapionraitin varren aukioista, Heikintori edustaa Tapionraitin varren kaupallisia palveluita.
- + Sampotorin leikkipaikka on edelleen tärkeä ja pitkälti alkuperäisellä paikallaan, vaikka se onkin ulkoisesti muuttunut.
- + Raitinlukko merkitsee keskustan reunaa, ja toimii orientoivana rakennuksena lähestyttäessä keskustaa lännestä Tapionraittia pitkin ja idästä Pohjantietä pitkin.
- + Sampotorin mitoitus edustaa hyvin aikaansa, mittasuhteet pitkälti samat kuin Tapionrailla.

FYYSINEN YMPÄRISTÖ – ARKKITEHTONISET ARVOT * / **

- + Raitinlukon piha rakenteineen säilynyt, vaikka esimerkiksi maanpinnan laatoitus on muuttunut.
- + Heikintorin länsipuolella säilynyt pitkä näkymä Tapionraittia pitkin.
- + Heikintorin ja Sampotorin pohjoisreunalla on vielä vanhoja rakenteita, jotka tosin ovat hyvin rapistuneita.
- Sampotorilla on monenlaisia kokonaisuuteen sopimattomia rakenteita ja kalusteita.
- Muutettu turhan paljon alkuperäisestä eri vuosikymmeninä ja vanhat rakenteet rapistuneet.

TOIMINNALLISET, LIIKENTEELLISET JA EKOLOGISET OMINAISUUDET – TOIMIVUUSARVOT * / **

- + Sampotori on edelleen keskeinen ja vetovoimainen monitoimiaukio.
- + Vanha puusto, männyt ja rakennusvaiheessa istutetut lehtipuut ovat säilyneet Sampotorilla ja KOY Raitinlukon pihalla.
- + Länsituulentorilla on merkitystä avoimena, väljyyttä luovana aukiona siitä huolimatta, että se toimii pysäköintialueena ja läpikulkureitinä.
- + Leikkipaikka on aktiivisessa käytössä.
- + Liiketilat aukeavat aukiolle ja niissä on suuret näyteikkunat, mikä luo hyvät lähtökohdat aukion elävöittämiselle.
- Pyöräilyn asema alueella on epäselvä ja pysäköintimahdollisuudet heikot.

SUOSITUKSET

- Näkymien suojeleminen ja aukiota ympäröivien rakennusten säilyttäminen olisi tärkeää aukion tilallisten ominaisuuksien säilymisen kannalta. Toistaiseksi näkymät etelänsuuntaista näkymää lukuun ottamatta ovat säilyneet ilman merkittäviä muutoksia.
- Koska Sampotorin laatoitus ja tukimuurien pinta on jo muutettu, olisi syytä kiinnittää huomiota säilyneisiin osatekijöihin. Tällaisia ovat esimerkiksi pohjoisen alkuperäiset tukimuurit, leikkipaikka nykyisessä sijainnissaan, vanhan kasvillisuuden säilyttäminen ja ennallistaminen.
- Sampotorin palauttaminen mahdollisimman alkuperäiseen asuun erityisesti laatoituksen ja muiden materiaalien osalta olisi hyvä tulevaisuuden tavoite. Myös esimerkiksi valaisimet olisi hyvä vaihtaa designmanuaalin mukaisiksi (Lunova).
- Heikintorin pohjoispuolisen aukion palauttamista alkuperäiseen asuun ja käyttöön kannattaisi harkita, sillä nykyisellään alueella on ainoastaan pysäköintiä.
- Vanha puusto, erityisesti Sampotorin männyt ja Raitinlukon piha-alueen kasvillisuus, on hyvä säilyttää. Vanhoja istutuksia korvattaessa on käytettävä mahdollisuuksien mukaan alkuperäisen suunnitelman mukaisia lajeja tai samankaltaisia (ulkoasu, aspekti, mittakaava) lajeja.
- Heikintorin ulkoasun palauttaminen alkuperäiseksi parantaisi alueen arkkitehtonista laatua.
- Heikintorin sisäänkäynti- ja oleskeluaukiona aiemmin toimineen Sampotorin luonteen ennallistamisen ja säilymisen kannalta olisi ensiarvoisen tärkeää saada elämä palaamaan uuden kauppakeskuksen suhteen hieman syrjään sijoittuvalle aukiolle.
- Sampotori ja Länsituulentori soveltuisivat hyvin kehitettäväksi oleskelukäyttöön. Uudessa keskustassa ole varsinaisia oleskeluaukioita. Sampotori on myös ympäröivien rakennusten mataluudesta johtuen suhteellisen valoisa.
- Sampotorin kehittämistä tukee, että sen sijainti tulee muuttamaan keskeisemmäksi Kulttuuriauktion kehittämisen myötä – keskeinen reitti Kulttuuriaukiolta uuteen keskustaan kulkee Sampotorin kautta.
- Olisi hyvä kehittää kulkuyhteyksiä tulevalle Kulttuuriaukiolle, Kaupinkallion viheralueelle, Tapionraitin länsipään yhteyttä Sampotorille ja Länsituulelle.
- Yksi kehittämisvaihtoehto Länsituulentorille olisi pysäköinnin poistaminen ja muuttaminen oleskelupaistiksi.
- Kuitenkin myös pysäköinnillä on historiallista arvoa osana alueen kokonaissuunnitelmaa.

5. LÄNSITUULI-LÄNSITUULENSILTA -MERITUULENTORI

RAKENNUSTEN SUUNNITTELIJAT

Hanhirova

- Asuinrakennus KOY Hopiakannel 1981

Hanhirova ja Bror Söderman

- Liikerakennus KOY Länsituulentie 1981
- Asuinrakennus KOY Säästötammi 1981

Pauli Lehtinen

- Sokos 1979, muutos Innovarc 2012

P. Riikonen ja Bror Söderman

- As.oy Raitinlinna 1978

Bror Söderman

- Pysäköintitalo 1981

Jauhiainen-Nuuttila

- KOY Länsikulma 1984

HKP

- Länsituulen asuin- ja liikerakennus 2021

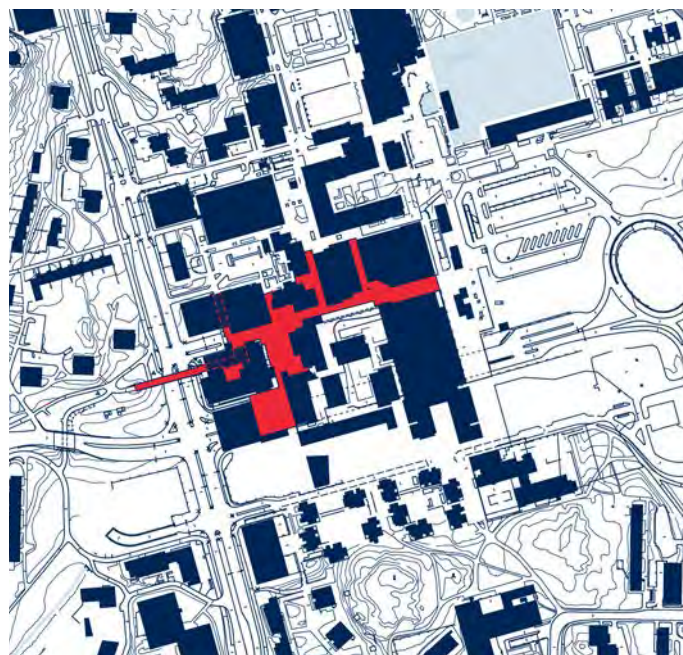
Sarc

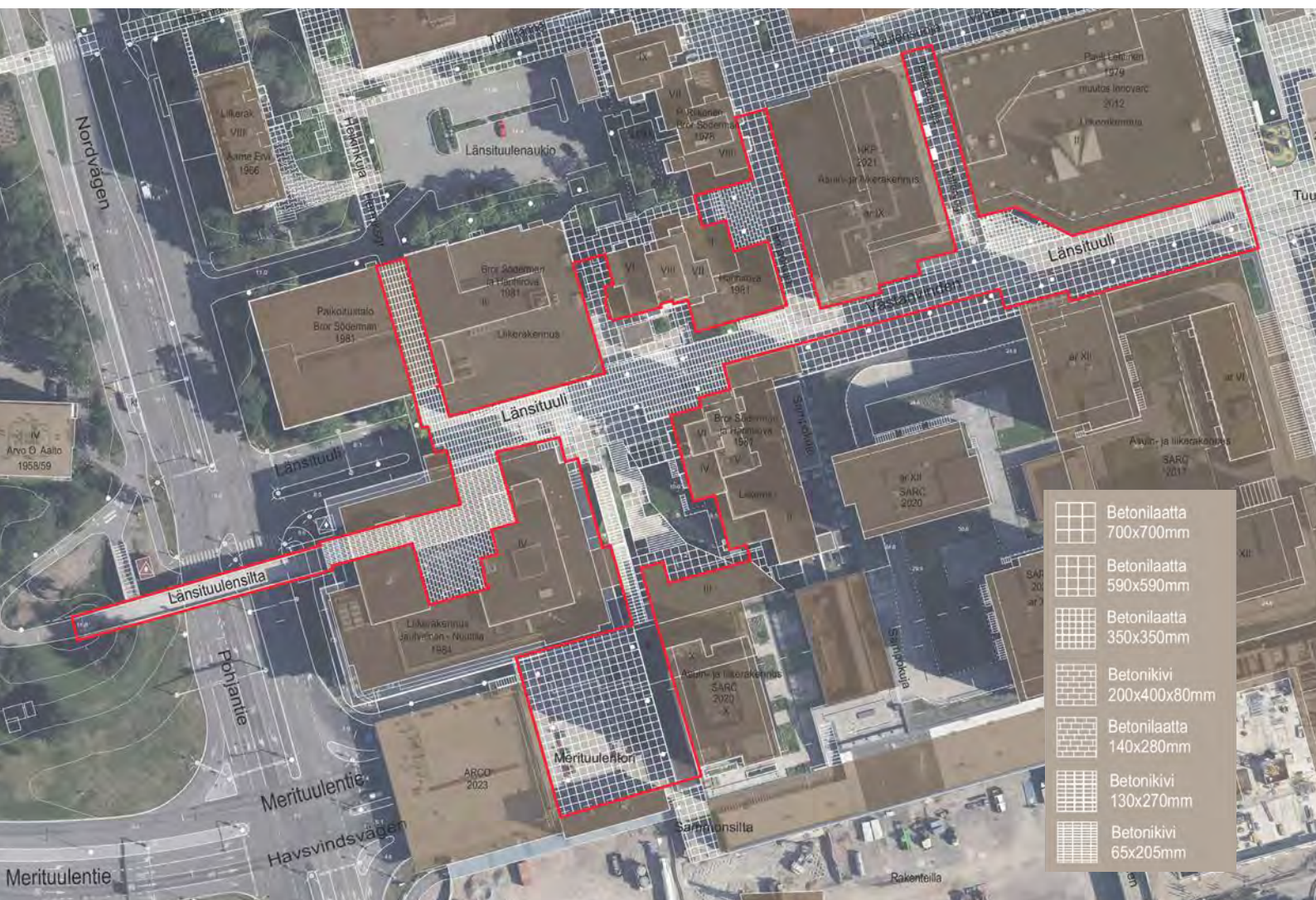
- Kauppakeskus Ainoa 2017
- As.oy Hattara 2020
- As.oy Taiantaika 2020

ARCO

- KOY Tuultenristi 2023

Näkymä Länsituulta länteen päin. Etualalla vasemmalla kauppakeskus Ainoa paikalla sijainnut Stockmannin tavaratalo. KAMU, Teuvo Kanerva 1981–1983.

YLEISKUVAUS JA TOIMINNOT

Länsituuli, aikaisemmalta nimeltään Länsituulenkuj, on Tapiolan keskustan kansitasolla sijaitseva itä-länsisuuntainen jalankulku- ja pyöräilyraitti. Raitin varrelle sijoittuu liikerakennuksia, yhdistettyä asuin- ja liikerakennuksia ja pysäköintitalo. Ainoan kauppakeskuksen lisäksi raitinvarren rakennuksissa on muita liiketiloja.

Länsituuli yhdistyy itäpäässään portailla Tuulikinsiltaan, ja Tellervonkuja, Sampokuja ja Heikinkuja yhdistävät sen pohjoispuolella sijaitseviin Tapiolan ostoskeskukseen (Arne Ervi 1959–61), Sampotorille ja Länsituulentorille ja edelleen Tapionraitille. Etelänsuuntaisia yhteyksiä Länsituulelta ovat portaat ylös kauppakeskus Ainoan päälle sijaitsevalle asuntokannelle Kirjokannelle, portaat alas metron sisäänkäynnille, katettu silta Merituulentorille sekä kulku liikerakennus KOY Länsikulman (1984) läpi rakennuksen sisäpihan kautta Länsituulensillalle. Pohjantien ylittävä Länsituulensilta on keskeinen kulkuyhteys keskustasta Tapiolan läntisille asuinalueille.

Merituulentori on keskustan viimeisimmän rakennusvaiheen aikana syntynyt uusi kansitasolle sijoittuva aukio, jonka itälaidan liikekiinteistöissä on ravintoloita, terassi sekä kulku kauppakeskus Ainoaan. Pohjoisessa sijaitsevan Länsituulen lisäksi Merituulentori yhdistyy etelälaidaltaan Sammonsillan kansitason kautta itä-länsisuuntaiseen Itätuulenkujaan ja luoteisnurkastaan Merituulenkujan ja lounaisnurkastaan Lounaistuulenkujan kautta pohjois-eteläsuuntaiselle Neljäntuulensillalle ja edelleen Itätuulenkujalle.

Alueen inventointikartta, kevät–kesä 2023.

Näkymä Länsituulta länteen päin. Etualalla vasemmalla kauppakeskus Ainoa, oikealla kauppakeskus Länsituuli.

TILAN JÄSENTELY JA YMPÄRÖIVÄT RAKENNUKSET

Länsituuli on aukiomainen raitti, tilasarja, jonka varrelle sijoittuu rakennusten sisäänkäyntejä, niiden yhteyteen sijoittuvia penkkejä, pyörätelineitä ja ravintoloiden ja kauppakeskus Ainoan edustoille kahviloiden ja ravintoloiden terasseja. Raittia ympäröivät rakennukset ovat pääosin korkeita. Kuja on päistään avoin. Itäpäästä aukeaa näkymä Tapionpuiston ja Tapionympyrän liikenneympyrän ylitse Leimuniitylle. Länsipäässä kansitasoa ympäröivät rakennusten julkisivut jatkuvat kantta pitemmälle rajaten kapean näkymän, jossa Pohjantien takana häämöttää muutama puu ja asuinrakennukset (Arvo O. Aalto 1958/59). Raitin avointen päiden tärkein ominaisuus on, että ne tuovat korkeiden rakennusten rajaamaan tilaan valoa ja edes hieman avaruuden tuntua. Länsituulta ympäröivät raitin pohjoispuolella kauppakeskus Ainoa (entinen Sokos, Pauli Lehtinen 1979, muutos Innovarc 2012), Länsituulen liike- ja asuinrakennus (HKP 2021) asuin- ja liikerakennus KOY Hopiakannel (Hanhirova 1981), liikerakennus KOY Länsituulentie (Bror Söderman ja Hanhirova 1981) ja pysäköintitalo (Bror Söderman 1981). Eteläpuolella sijaitsevat uusi Ainoan kauppakeskus (SARC 2017), asuinrakennus KOY Tapiolan Säästötammi (1981) ja toimisto- ja liikerakennus KOY Länsikulma (Jauhiainen–Nuuttila 1984).

Länsituulensilta yhdistää läntiset asuinalueet keskustaan.

Länsituulensillan porttiaihe.

Länsituulen länsipäästä pääsee KOY Länsikulman liikerakennuksen sisäpihalle ja sen läpi Pohjantien ylittävälle Länsituulensillalle. Sillalta laskeutuva jalankulku- ja pyörätie haarautuu länsipuolella kahdeksi. Toinen haara jatkuu Merituulentien vartta länteen, toinen alittaa Merituulentien ja jatkuu kohti etelää. Sillalta johtavat portaat Pohjantien vartta pohjoiseen kulkevalle jalankulku- ja pyörätielle. Sillalta aukeavat pitkät näkymät Pohjantietä pohjoiseen ja Etelätuulentietä etelään.

Merituulentori on korkeiden rakennusten ympäröimä lähes neliönmuotoinen kivetty aukio. Tila rajautuu pohjoisilaidaltaan KOY Länsikulmaan, itäilaidaltaan liike- ja asuinrakennuksiin Ainoa ja As.oy Espoon Hattara (Sarc, 2020), eteläilaidaltaan kannenalaisten tilojen ilmastointi- ja savunpoistorakenteeseen ja länsilaidaltaan toimistorakennus KOY Tuultenristiin (ARCO, 2023). Aukion eteläilaidalle rakennetaan uutta liike- ja asuinrakennusta. Merituulentorin alla on pyöräpysäköintilaitos. Merituulentori on rakennusten ympäröimä kaikilta neljältä sivultaan, mutta lounaaseen pitkin Lounaistuulenkuja aukeaa pitkä näkymä Etelätuulentien yli kohti Tuuliniityllä sijaitsevaa 13-kerroksista asuintaltoa (Turtiainen ja Saarinen 2021). Koillisnurkalta avautuu kapea näkymä kohti keskustan 1970–80-lukujen rakennusvaiheen rakennuksia.

Kuva alla. Länsituulen länsiosassa on vielä pääosin 1970–80-lukujen vaihteen asussa. Oikealla KOY Säästöamm, vasemmalla KOY Länsituulentie.

Metron sisäänkäynnille johtavat Länsituulelta portaat. Oikealla Merituulentorille vievä kävelysilta.

Merituulentorilla on ravintoloiden terasseja ja puisia istutusaltaita. Tilaa rajaa asuinrakennus As.oy Hattara.

Länsituulen itäpäässä sijaitsivat Sokoksen tavaratalo ja Suomen Sokerin pääkonttori.
KAMU, Teuvo Kanerva 1981–1983.

Stockmannin tavaratalo Länsituulen eteläpuolella. Saturnus-valaisimia tai vastaavia oli käytössä alueella jo ennen Espoon kulttuurikeskuksen rakentamista.
KAMU, Teuvo Kanerva 1981–1983.

SUUNNITTELUN VAIHEET

Vuoden 1962 kaavassa keskustan etelälaidalle, nykyisen Länsituulen pohjoispuolelle oli kaavoitettu puistoalue ja Heikintorin pysäköintialue, määritelty asuin- ja liikera-kennusten korttelialue ja hallinto- ja virastorakennusten korttelialue. Näistä oli toteutunut pysäköintialue, muu oli puistometsää.

Vuonna 1966 Espoon kauppalan asemakaavalautakunta tilasi, jo ennen kuin Heikintorin rakennustöitä oli edes aloitettu, työryhmältä Juutilainen-Kairamo-Mikkola-Pallas-maa suunnitelman Tapiolan kehittämismahdollisuuksista. Selvityksessä ehdotettiin tasakorkeaa, Heikintorin räystäs-korkeuden alapuolella pysyvää systeemikeskusta vanhan keskustan eteläpuolelle. Valmis suunnitelma ei saavuttanut suurta suosiota, mutta siinä esitetty lopputulos, että liikekeskustan painopiste tulisi siirtää vasta valmistuneen keskustan eteläpuoliselle rakentamattomalle alueelle kirjattiin yleiskaavaan (Okulus 2005b, 9).

Keskustan laajenemissuunnitelman ja uuden rakennus-kaavan tekeminen annettiin tehtäväksi arkkitehti Timo Penttilälle. Uusi kaava valmistui vuonna 1974 ja sai lainvoiman vuonna 1975. Penttilän suunnitelmassa päädyttiin pihatiloiltaan ja korkeuksiltaan vaihtelevaan massoitte-luun, jossa rakennukset jäivät kuitenkin Keskustornia ma-talimmiksi. Kaavassa AL-alueille sijoittui korkeita, 9-kerrok-sia pohjois-eteläsuuntaisia rakennuksia, ja rakennukset madaltuvat keskuksen reunoille päin 2–4-kerroksisiksi. Uusi keskusta rakentui Penttilän määrittelemien suuntavii-vojen mukaan.

Keskustan uudessa osassa liikennemuodot erotettiin toisistaan vanhalle Tapiolalle vieraalla ratkaisulla, kansi-

rakenteella: jalankulku ja pyöräily sijoitettiin kansitasolle, ja autoliikenne ja huoltotilat kannen alle. Kansirakenne ulottui Länsituulentien ja Merituulentien päälle. Länsituu-lentien kannella kulki uusi itä-länsisuuntainen jalankul-kuyhteys, Länsituulenkuja. Uusi pohjois-eteläsuuntainen jalankulkuyhteys Sampokuja yhdisti Länsituulenkujan pohjoisessa Sampotoriin ja sen läpi kulkevaan Tapion-raittiin ja kulki etelässä sisäyhteytenä, kauppabasaarina, Merituulentien yli yhdistäen keskustan Merituulentien eteläpuolella sijaitseviin liike- ja asuinkortteleihin. Sampo-kujan sisäyhteyden kautta kuljettiin myös Merituulentien varrella sijaitseville bussipysäkeille. Ongelmia tuotti, että sisäyhteys miellettiin lähinnä Stockmannin kulkualueeksi ja se oli suljettu tavaratalon aukioloaikojen ulkopuolella. Sampokuja jatkui keskustan eteläpuolisille alueille muut-tuen puistoraitiksi (SARC 2011). Lisäksi kaavassa määri-teltiin toinen kulkuyhteys Länsituulenkujalta pohjoiseen, Heikinkuja, joka kulki asuinrakennuksen läpi tunnelissa ja jatkui Heikintorin pysäköinnille varatun alueen ja KOY Raitinlукon välistä yhdistyen Tapionraittiin Heikintorin länsipuolella. Lisäksi Länsituulenkujan itäpäässä oli raken-nusten edustalle määritelty kapea kulkuyhteys etelään sekä pohjoiseen Tapiolan ostoskeskukselle.

Länsituulenkuja reunustavat korttelit oli kaavassa määritelty liikerakennusten (AL) ja yhdistettyjen liike- ja asuinrakennusten (ALK) korttelialueiksi. Länsituulenkujan pohjoispuolelle rakennettiin Sokos, (Pauli Lehtinen 1979), asuin- ja liikerakennus KOY Hopiakannel (Hanhiova 1981), liikerakennus KOY Länsituulentie (Bror Söderman ja Hanhiova 1981) sekä tontilla aiemmin sijainneen huol-toaseman tilalle pysäköintitalo (Bror Söderman 1981). Eteläpuolelle rakennettiin Suomen Sokerin pääkonttori

(Timo Penttilä 1980), Stockmannin tavaratalo (Gripenberg & Co 1981, laajennukset vuosina 1987, 1990, 1998) asuinrakennus KOY Tapiolan Säästötammi (Bror Söderman ja Hanhirona 1981) ja liikerakennus KOY Länsikulma (1984).

Kaavan mukaan pääosa liiketoiminnasta oli tarkoitus keskittää Tapionraitin ja Sampokujan varsille. Sokoksen ja Stockmannin sijoittuminen Länsituulen varteen kuitenkin muutti tilannetta.

Kansitasen puutarhamaisuutta oli tarkoitus korostaa aurinkoterasseilla leikkialueilla ja istutusauikeilla. (Kaavan 210400 kaavaselostus, 6.) Tämä jäi pääosin toteutumatta. Kaavassa on myös ehdotettu rakennettavaksi Pohjantien yli kaksi ylikulkusiltaa, toinen Länsituulenkujan ja toinen Itätuulenkujan risteyskohtiin. Näistä pohjoisempi, Länsituulensilta, toteutettiin 1980-luvulla.

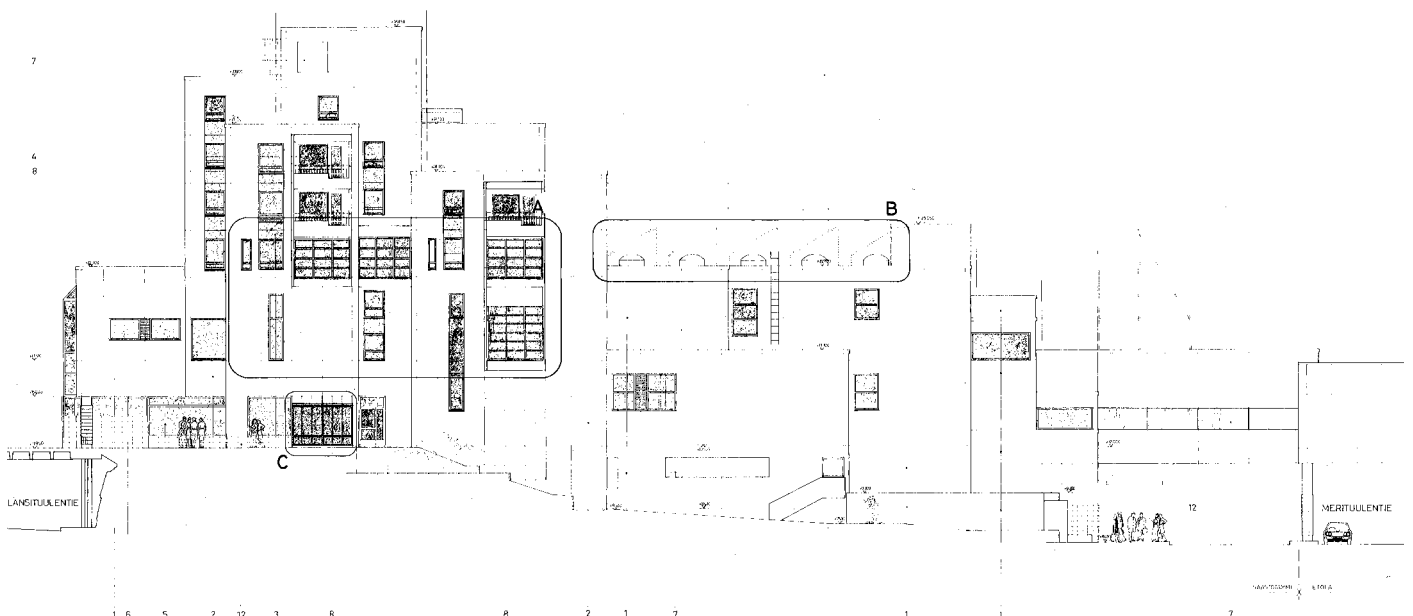
Viimeisessä 2010–20-lukujen uudistusvaiheessa Länsituulentien läpimeno on katkaistu. Länsituulentien länsipää ja Länsituulenkuja on nimetty uudelleen Länsituuleksi, ja sen keskivaiheilla on yksi länsimetron uloskäynneistä, pitkät portaat. Keskustan länsipuolelta Länsituulelta ajetaan sisään huolto- ja pysäköintitiloihin. Länsituulen itäpäässä taas ovat uudelta aukiolta, Tuulikintorilta, nousevat portaat. Stockmannin tavaratalo ja Suomen Sokerin pääkonttori Länsituulenkujan eteläpuolelta purettiin, ja niiden tilalle tuli uuden kauppakeskus Ainoan rakennuksia, joiden päälle sijoittuu korkeita asuinrakennuksia kansipihoihin. Merituulentie on katettu koko keskustan leveydeltä, ja kansitasolle on tullut uusi aukio, Merituulentori.

Sampotori toimii nykytilanteessa 1970–80-lukujen ja 2010–20-lukujen rakennusvaiheiden rajana. Länsipuolen rakennukset ovat vanhempia, lukuun ottamatta portaikkokoa, Merituulentorin siltaa ja Tapiola Parkin sisäänkäyntirakennusta, itäpuolelle sijoittuu uusin keskusta.

Länsituulen asuin- ja liikerakennuksia rakenteilla. KAMU, Asuntosäätiö, tuntematon kuvaaja 1977–1978.

Kuva alla. Piirros KOY Säästötammen lännenpuoleisesta julkisivusta vuodelta 1981. Rakennus porrastuu eteläsuuntaiseen rinteeseen. Kuvassa vasemmalla näkyy myös Länsituulentien tunneli. Espoon kaupunginarkisto.

PINNOITTEET JA MATERIAALIT

Länsituulen pinnoitteena on alun perin ollut iso betonilaatta, joka muutettiin vuonna 2000 kunnostuksen yhteydessä graniittilaatoiksi, joiden koko ei vastaa alkuperäistä laattaa. Tapiolan keskustan uudistustyön yhteydessä laattoja on tarkoitus muuttaa vaihteittain alkuperäisen mallin mukaisiksi täydennettyinä esteettömän reitin merkittävien opastelaatoin.

Tällä hetkellä tilanne maanpinnan käsittelyn suhteen on moninainen ja pienelläkin alueella saattaa olla monia eri laattatyppejä. Osasyynä laatoitusten vaihtoon on ollut myös se, ettei suurta Tapiolalle tunnusomaista 700 x 700 mm laattaa ole ollut saatavilla. Lisäksi Länsituulen vanhemmat vaiheet vaikuttavat ylipäänsä siltä, ettei niissä ole varsinaisesti panostettu maisema-arkkitehtuuriin. Länsikulma ja Länsituulensilta vaikuttavat huomattavasti tarkemmin ja laadukkaammin suunnitelluilta. Länsituulen uudistetussa itäpäässä on käytetty 700 x 700 mm laattoja, ja 1980-luvun länsipäässä pääosin 170 x 350 mm betonikiviä. Länsikulmassa on piha-alue päällystetty kahdesta eri värisestä 280 x 140 mm laatoituksesta muodostuvalla kuviolla, kun taas katoksen alla kulkeva kulkureitti on eri laattatyyppiä, 205 x 65 mm.

Keskustan viimeisimmän muutosvaiheen osissa, kauppakeskus Ainoan edustalla, on palattu käyttämään suurta laattakokoa. Uudella Merituulentorilla on kuitenkin käytetty pienempää laattakokoa.

Julkisivumateriaaleja on monia, selkeimmin erottuvia ovat 1970–80 lukujen klinkkerilaatoitetut pinnat, jotka toistuvat rakennusten seinissä ja rakenteissa kuten sillan kaiteissa. Viimeisimmän muutosvaiheen kerrostumissa on pyritty valkoiseen kuvioituun seinäpintaan, johon on yhdistetty selvästi kokonaisuudesta nousevia pintarakenteita ja värejä, kuten Länsituulen kauppakeskuksen messinginvärisen julkisivuristikko ja Merituulentorille johtavan katetun sillan kirkkaanvihreä rei'itetty metallijulkisivu.

Monenlaisia pinnoitteita ja rakenteita Länsituulen pohjoisreunalla, KOY Hopiakanteleen edustalla.

RAKENTEET JA KALUSTEET

Länsituulen perinteiset penkit on uudistustyön yhteydessä korvattu katulämmityksen jakotukkien yhteyteen integroituilla massiivisilla penkeillä, jotka on tehty teaklankuista.

Polkupyörätelineitä on paljon ja ne asennettu kiinteästi kauppakeskuksen sisäänkäyntien yhteyteen.

Jalankulkualueen näkymässä on runsaasti maassa seisovia mainoslaitteita, kylttejä, viittoja, liikennemerkkejä, pollareita ja muuta irrallista, joka tekee katukuvasta rauhattoman.

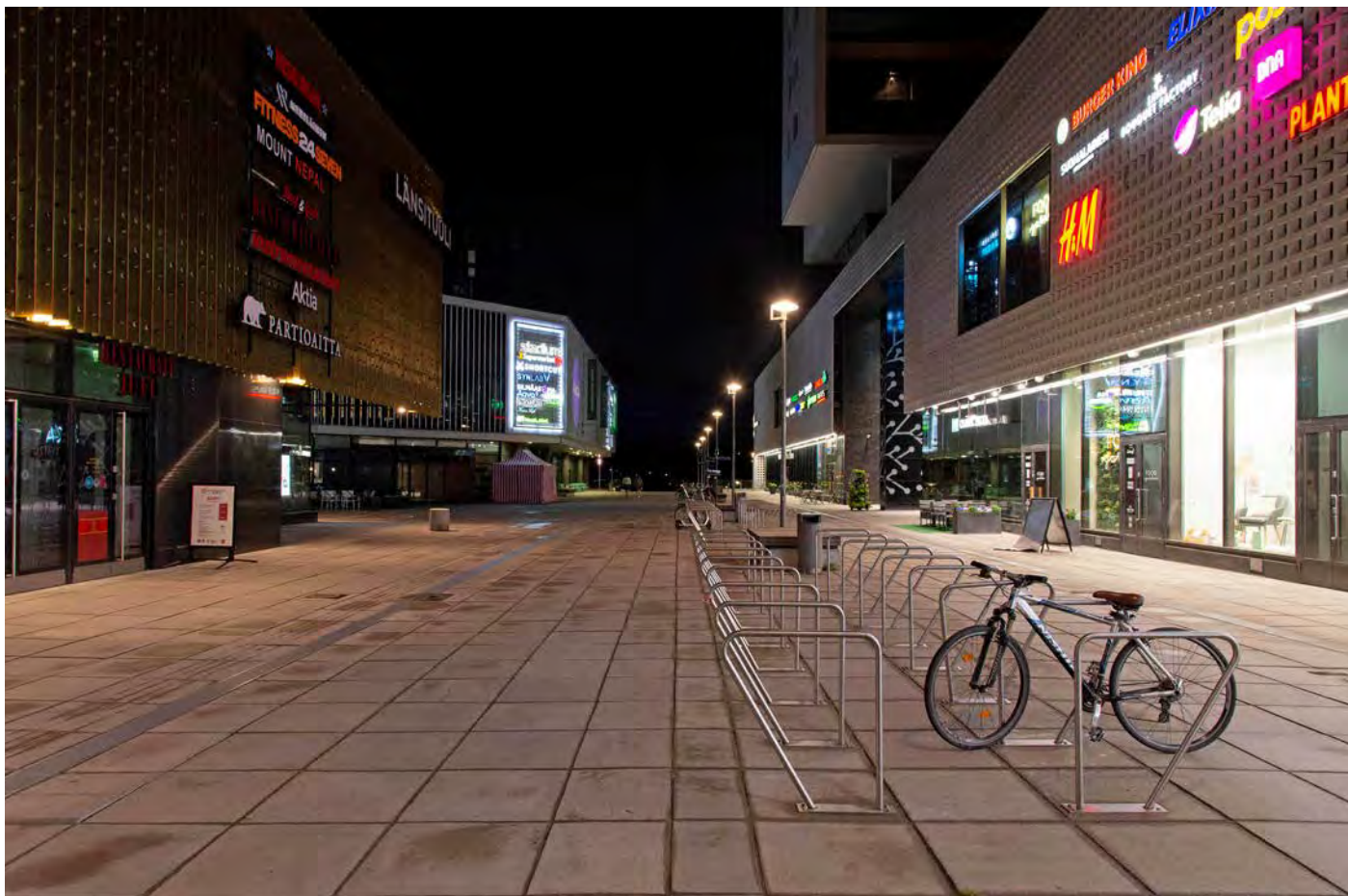
Länsipäädyssä, 1970–80 lukujen osassa, on monenlaisia eri tavoin pinnoitettuja tukimuureja, ja kuten pinnoitteisakin, vaikuttaa siltä, että mitään kokonaissuunnitelmaa ei ole tehty tai ainakaan noudatettu. Kalusteiden osalta tilanne on myös sekava. Metron portaikon yhteydessä on pyöräpysäköintialue, jossa on käytetty designmanuaalin mukaisia pyörätelineitä. Rakennusten edustoilla on monenlaisia siirrettäviä pyörätelineitä sekä erilaisia penkkejä, mukaan lukien muutama oranssi Tapiola-penkki. Myönteisen poikkeuksen muodostaa Länsituulensilta, joka huolellisesti detaljoituna kokonaisuutena edustaa hyvin omaa aikaansa. Valitettavasti silta on päässyt pahasti rapistumaan.

Länsituulensillalla on erityiset valaisimet. Kaiteiden pinnoitteena on käytetty keraamisia laattoja.

Tapiola-penkkejä ja puisia istutusaltaita KOY Tuultenristin edustalla Merituulentorilla.

Länsituulen uutta itäosaa valaisevat pylväsvalaisimien lisäksi näyteikkunat, rakennusten julkisivuvalot ja mainosvalot.

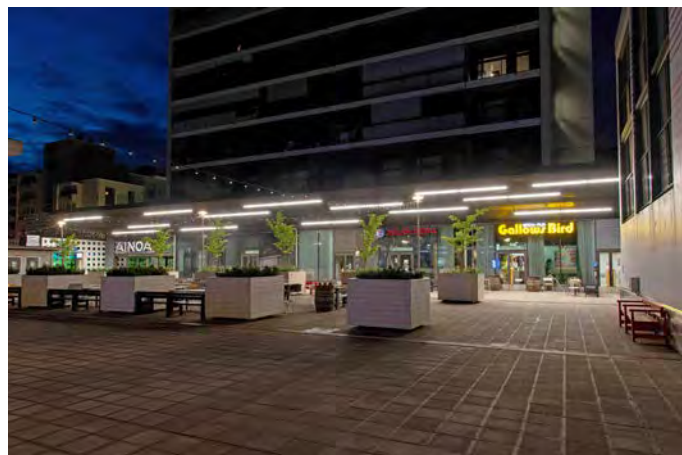
VALAISTUS

Länsituulensilta on valaistu kaiteiden alle sijoitetuilla valaisimilla, ja sillan länsipäässä on erityiset valokuutioista koostuvat matalat pylväsvalaisimet. Lisäksi siltaa valaisevat Pohjantien varren katuvalaisimet.

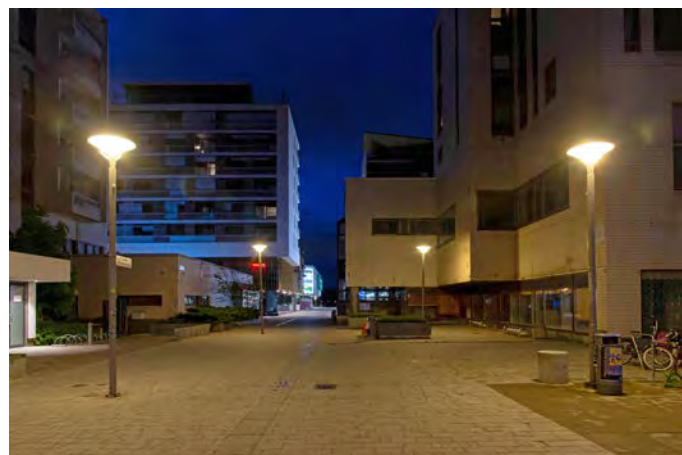
Länsituulelta Länsituulensillalle johtavassa Länsikulman liikerakennuksen pylväskäytävässä on alakattoon upotetut neliönmalliset valaisimet, joista vain pieni osa (5/28) on käytössä. Lisäksi osassa liiketiloista on valot, jotka valaisevat rakennuksen sisäpihaa ja pylväskäytävää. Länsituulen puolella on paljon erivärisiä yritysten valomainoksia.

Länsituulelta Länsituulentorille johtava rakennuksen läpi menevä Heikinkujan tunneli on valaistu pienillä sivuprofiililtaan suorakulmaisen kolmion mallisilla alaspäin valaisevilla valaisimilla, joiden valon väri on huomattavan kylmä.

Länsituulella on monenlaisia ja monenvärisiä valonlähteitä. Länsipäässä valonlähteenä toimii kolme rakennusten väliin ripustettua valaisinta. Itään päin mentäessä seuraavaksi tulee pieni aukiomainen tila, johon metrosta nouseva porras päättyy ja joka on valaistu samantyyppisillä pylväsvalaisimilla, joita on käytössä Heikintorilla. Metroon johtava portaikko on valaistu Merituulentorille johtavaan siltaan kiinnitetyillä valaisimilla.

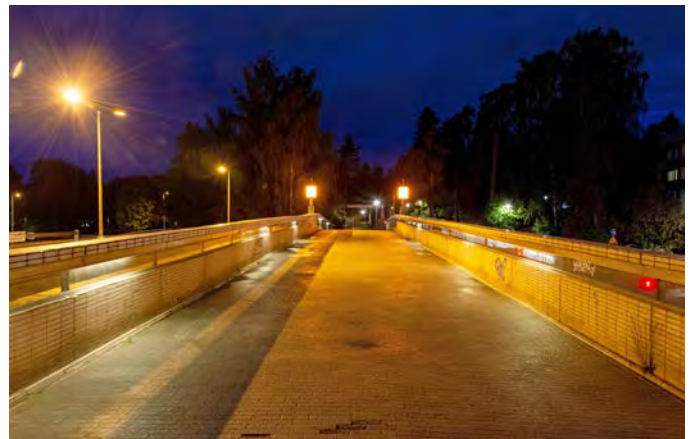
Merituulentoria valaisevat katoksen lippaan sijoitetut loisteputket.

Länsituulen länsipää on melko heikosti valaistu.

Länsituulen liikerakennuksen ja uuden Ainoan rakennusten väliin jäävällä aukiolla ovat käytössä designmanuaalin mukaisia Fagerhult Lunova -valaisimia muistuttavat pylväsvalaisimet, jotka on sijoitettu yhteen itä-länsisuuntaiseen riviin hieman aukion keskiakselin eteläpuolelle pyörätelineiden väliin. Rakennusten seinissä on paljon valomainoksia, joista Länsituulen kauppakeskuksen valot ovat pimeinä. Vanhemman Ainoan katoksen alakatossa on kahdessa rivissä upotettuja valaisimia. Lisäksi valoja on näyteikkunoissa, ja Ainoan kauppakeskuksen toisen kerroksen korkeudelta alkavan valejulkisivun alareunassa on valonauha ja kohdevalaisimia. Yleiskuva valaistuksesta on sekava, sillä erivärisiä valoja on paljon.

Merituulentorille johtava katettu silta on valaistu kirkkaasti liiketunnistimella varustetuilla valoilla. Merituulentorin itälaidan katoksen lipan alle on upotettu kirkkaita putkimaisia, valonväriltään kylmiä oletettavasti led-valaisimia. Lisäksi aukiolla on kuusi designmanuaalin suosittelemaa pylväsvalaisinta muistuttavaa valaisinta. Liiketilojen mainosvalaisimista vain osa on päällä. Ravintoloiden terassialueella on myös valoroikkia, jotka eivät ole päällä terassin ollessa suljettuna.

Länsituulensilta yövalaistuksessa. Pylväsvalaisimien lisäksi siltaa valaisevat kaiteiden alapintaan sijoitetut valot.

Länsituulen länsipää päättyä istutusaltaisiin.

KASVILLISUUS

Länsituulen kävelyalueet sijaitsevat kokonaan alapuolisen kadun kannen päällä. Istutuksia on niukasti ja ne ovat kaikki laattapinnasta nostetuissa altaissa. Osa altaista on tehty 2000-luvun alussa graniittireunuksilla, osa on puurakenteisia ja tehty alkuperäisen Asuntosäätiön tyyppipiirustuksen mukaan. Istutukset ovat pääasiassa kausikasveja.

Merituulentorilla on suuria valkoiseksi maalattuja kasvillisuuslaatikoita, joihin on istutettu ilmeisesti kääpiövuorimäntyä, pieniä puita ja kausikasveja. Laatikot ovat tyyliltään Tapiolassa aiemminkin käytössä olleita designmanuaalin mukaisia vaakalaudoitettuja valkoisiksi maalattuja puulaatikoita. Ne ovat melko suuria suhteessa aukion kokoon, mutta puiden istuttaminen pienempiin laatikoihin ei olisi ollut mahdollista.

Uusia metron sisäänkäynnille vieviä portaita reunustavat rehevät porrastuvat pensasistutukset, ja ympäröivien 1980-luvun rakennusten seinissä on näyttäviä villiviinejä.

Metrolle vievien portaiden ympärillä on reheviä istutusaluita.

Merituulentorilla on valkoisia puisia istutusaluita puille.

KAAVOITUS JA SUOJELUTILANNE

- Alueella ovat voimassa Tapiolan keskuksen asemakaavat 210400 (hyväksytty 17.12.1974 / lainvoima 30.1.1975), 210401 (28.6.1976 / 12.7.1976), 210413 (30.3.2000 / 17.5.2000), 210418 (29.4.2013 / 19.3.2014), 201427 (5.12.2016 / 1.2.2017)
Alueella ei ole kaavoissa suojelumerkintöjä.
- Alueella ovat vireillä asemakaavat 210430, 210436 ja 210437, joiden on tarkoitus mahdollistaa uudisrakentamisen 1970–80-lukujen rakennusten paikalle.

NYKYTILANNE JA SÄILYNEISYYS

1970–1980-lukujen rakennukset ja rakenteet ovat monin paikoin huonossa kunnossa. Rakennuksissa on kuitenkin jäljellä paljon alkuperäistä. Ulkotiloissa on eri aikojen kerrostumia, joiden yhteensopivuutta ei ole mietitty kovin tarkasti. On kuitenkin osia, esimerkiksi Länsituulensilta, jotka ovat pääosin alkuperäisessä tai ainakin syntyajalleen luonteenomaisessa asussa.

ALUEEN OMINAISPIIRTEET

Alue on keskeinen ja käytetty kulkureitti lännestä keskustaan. Alue jakautuu kahteen osaan: 1970–1980-lukujen rakennusvaihe hallitsee länsiosaa ja 2010–2020-lukujen vaihe itäosaa. Korkea rakentaminen kummankin rakennusvaiheen ajalta dominoi ja varjostaa ulkotiloja.

Länsikulman sisäpiha toimii julkisena kulkureittinä Länsituulensillalta Heikinkujalle.

Vastarakennettu Merituulentori ei ole vielä löytänyt paikkaansa keskustan tilarakenteessa.

ARVOT / YHTEENVETO

HISTORIAALLINEN, SYMBOLINEN JA SOSIAALINEN
ULOTTUVUUS – IMMATERIAALISET ARVOT *

- Länsituulen länsipuolisko on suhteellisen hyvin säilynyt esimerkki 1970–1980-lukujen muutosvaiheesta.

FYYSINEN YMPÄRISTÖ – ARKKITEHTONISET ARVOT *

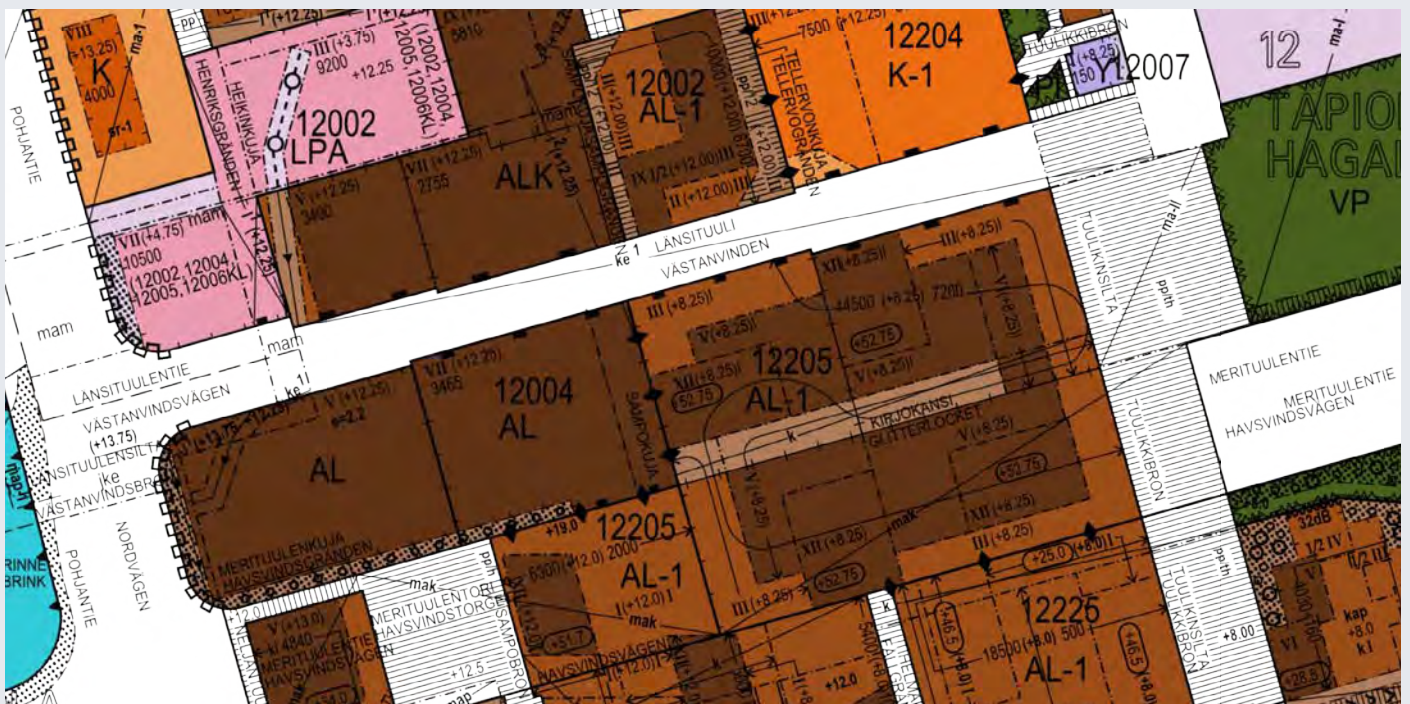
- Länsituulen varrella ovat eri vuosikymmenten liikerakentamisen kunnianhimoiset arkkitehtoniset pyrkimykset hyvin edustettuina.
- Itään Länsituulelta avautuu edustava näkymä Tapionaukion yli kohti Otsolahtea.

TOIMINNALLISET, LIIKENTEELLISET JA EKOLOGISET
OMINAISUUDET – TOIMIVUUSARVOT **

- Länsituuli toimii tilallisesti tiiviinä mutta hieman rauhattomana jalankulkijoiden ja pyöräilijöiden kulkureittinä ja pysähtymispaikkana.
- Länsituulensilta keskeinen kulkureitti keskustaan lännestä Tuulikinsilta taas idästä.
- Tärkeät yhteydet kujia pitkin Tapionraitille.
- Ensisijaisesti kulkureitti, vähän varsinaista oleskelutilaa.
- Kasvillisuutta vähän, lukuun ottamatta metrolle johtavan portaikon ympäristöä.

SUOSITUKSET

- Alueen rakenteisiin, pinnoitteisiin ja kalusteisiin olisi hyvä löytää yhtenäinen ilme, joka sopii sekä uuteen osaan että 1970–1980-lukujen rakennuksiin. Esimerkiksi pinnoitteena voisi käyttää Tapiolalle tyypillistä suurta laattaa ja yleisvalaisimina Designmanuaalin mukaisia Lunovalaisimia.
- 1970–1980-lukujen kerrostuman, kuten Länsituulensillan, kunnostaminen ja säilyttäminen tärkeää, sillä se on olennainen osa alueen historiallista kehitystä.
- Kasvillisuuden lisääminen tekisi alueesta viihtyisämmän.
- Oleskelualueita olisi hyvä kehittää ja lisätä, ettei alueen ainut käyttötarkoitus ole läpikulku.

Ote alueen ajantasa-asemakaavasta 12.5.2023.
Espoon karttapalvelu.

6. TAPIONAUKIO-TUULIKINSILTA

Näkymä Tapionaukiolta pohjoiseen. Etualalla Aarne Ervin suunnittelema infokioski, taustalla Keskustorni. Tapionraitia reunustavat suuret vanhat männyt. KAMU, Teuvo Kanerva 1966.

RAKENNUSTEN SUUNNITTELIJAT

Aarne Ervi

- Infokioski 1965
- Tapiola Garden -hotelli 1975

Pauli Lehtinen

- Sokos 1979, muutos Innovarc 2012

Sarc

- Kauppakeskus Ainoa
ja siihen liittyvät asuinrakennukset 2017–20

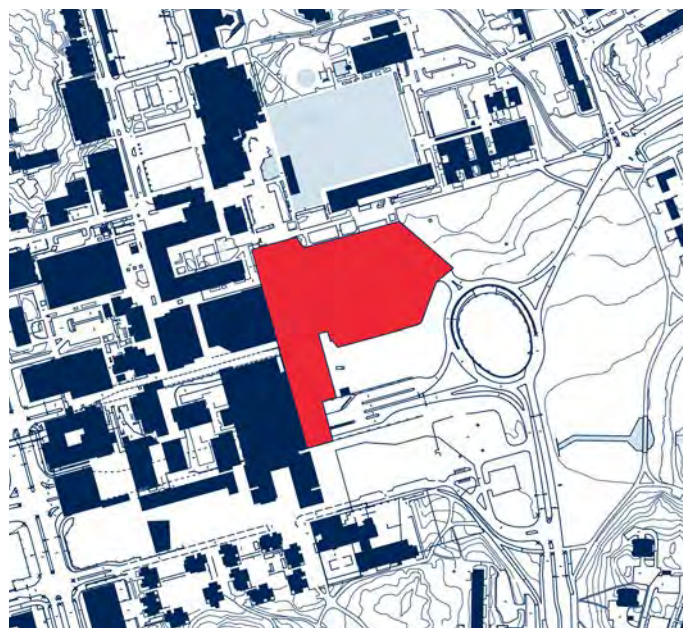
MAISEMASUUNNITTELIJAT

Jussi Jännes

- Tapionaukio 1960–61

Ria Ruokonen

- Tuulikinsilta 2020

Näkymä Tapionaukiolta pohjoiseen. Etualalla Aarne Ervin suunnittelema infokioski, taustalla Keskustorni. Tapionraitia reunustavat suuret vanhat männyt on suojeltu asemakaavassa.

TILAN JÄSENTELY JA YMPÄRÖIVÄT RAKENNUKSET

Tapiolan keskustaa esittävä lasten liikennekaupunki, porrastettu kasvillisuusalue ja kansitasolle nousevat portaat.

Tuulikinsilta on Tapiolan uuden keskustan itäpuolelle sijoittuva pohjois-eteläsuuntainen jalankulku- ja pyöräilyalue, joka alkaa Tapionaukion kioskirakennuksen takaa, jatkuu kauppakeskus Ainoan sekä sen eteläpuolella sijaitsevan liike- ja asuinkorttelin ja Tapionpuiston välistä ja ylittää Merituulentien kävelykantana Itätuulenkujaalle yhdistäen tulevaisuudessa Merituulentien eteläpuolisen osan osaksi Tapiolan keskustaa. Merituulentien eteläpuolinen alue on vielä rakennusvaiheessa. Tuulikinsilta sijoittuu noin viisi metriä keskustan kävelykantaa matalammalle, ja siltä nousevat portaat pihakannelle Tuulensuojan ja Länsituulen kohdalta.

Tuulikinsillalla on pysäköintilaitoksen sisäänkäyntirakennus, ravintolapaviljonki ja pyöräpysäköintialue, ja sille avautuu kauppakeskuksen kansitason alapuolella sijaitsevia liiketiloja.

Aluetta luonnehtii laajalle niittyalueelle avautuva panoräämäinen näkymä idässä ja keskustan suurten rakennusmassojen muodostama seinämä lännessä.

Aukioiden pohjoisensuuntaista näkymää dominoi keskustan maamerkkirakennus Keskustorni (Aarne Ervi 1961). Idänsuuntaisessa näkymässä puunlatvojen yläpuolelle nousevat tarkastelupisteestä riippuen Mäntytorni (Aarne Ervi 1954), Otaniemen vesitorni (Alvar Aalto 1972), Accoutor tower (aiemmin Nesteen torni, Castrén–Jauhiainen–Nuuttila 1976) ja Otsolahden länsirannan maamerkkirakennukset (Aarne Ehojoki 1961).

Tapionaukio on avoin kahdelta reunaltaan ja kahdelta se rajautuu rakennuksiin. Avoin näkymä aukeaa itään Kogenpuiston ja Tapionympyrän liikenneympyrän ylitse Leimuniitylle ja edelleen sen avoimen maisematilan ylitse Otsolahdelle ja etelään Tapionpuiston ja Merituulentien ylitse Tuulimäelle. Eteläsuuntaiseen näkymään on tosin nousemassa uusia asuinkortteleita purettujen Vesiputoustaloksi kutsutun Makrotalon (Timo Penttilä 1986) ja Satakielitalon (Jauhiainen & Nuuttila 1987) paikalle.

Pohjoisreunaa rajaa Tapionraitin toiselle puolelle sijoittuva Tapiola Garden -hotelli. Keskusaltaan länsireunalle sijoittuu

Tapionaukion eteläpuolelle sijoittuvassa Tapionpuistossa olivat keväällä 2023 käynnissä rakennustyöt. Metroon liittyvät cortenpintaist rakenteet dominoivat maisemaa.

va Espoon kulttuurikeskus (Arto Sipinen 1988) pilkottaa hotelliin länsipään ja Keskustornin välistä Tapionraitin reunan leveälatvuksisten mäntyjen lomasta. Länsilaidaltaan Tapionaukio rajautuu Aarne Ervin aukioon (alkuperäisessä kaavassa käytetään nimeä Tapiontori) ja Tapiolan ostoskeskukselle (Aarne Ervi 1959–61) nousevaan portaikkoon, etelämpänä kauppakeskus Ainoaan ensimmäisen vaiheen rakennuksiin.

Tuulikinsillalta avautuvat avoimet näkymät itään ja kaakkoon kohti Leimuniityn ja Otsolahden avointa maisematilaa ja Keskustornin ja hotellin välistä pohjoiseen. Toistaiseksi myös etelään on avoin näkymä, mutta uusien asuinkortteleiden valmistuttua Tuulikinsillan eteläiseksi päätepisteeksi tulee rakennus. Länsireunaltaan Tuulikinsilta rajautuu kauppakeskus Ainoan ensimmäisen ja toisen rakennusvaiheen rakennuksiin.

Länsireunan jalankulku- ja pyöräilyaluetta katkovat paviljonkimaiset rakennukset, vanha infokioski, pysäköintilaitoksen sisäänkäyntirakennus ja ravintolapaviljonki. Tapionaukiolle ja Tapionpuistoon sijoittuvat metroon ja pysäköintilaitokseen liittyvät rakennelmat rikkovat avointa näkymää.

Näkymä Tuulikinsiltä etelään. Kauppakeskuksen liiketilat aukeavat suoraan jalankulualueelle.

SUUNNITTELUN VAIHEET

Tapionaukio, Tapionpuisto ja Leimuniitty olivat osa Aarne Ervin keskustasuunnitelmaa kuten niiden väliin sijoittuva suuri liikenneympyräkin. Yhdessä ne muodostivat keskustan itäpuolelle laajan avoimen puistokokonaisuuden, jonka päätteenä oli Otsolahden avoin maisematila. Leimuniitty näyttävine kukkaistutuksineen oli suunniteltu koko Tapiolan keskustan sisään-tuloaukioksi, käyntikortiksi. Tapionaukio taas oli suunniteltu hotellin, Keskustornin ja Tapiolan ostoskeskuksen tarpeita palvelevaksi pysäköintialueeksi. Tapionaukion eteläpuolella sijaitseva Tapionpuisto jätettiin avoimeksi niityksi, tarkoituksena toimia tarvittaessa myös pysäköintialueen laajennusvarana.

Tapionaukiolle oli ajoyhteys idässä sijaitsevasta liikenneympyrästä ja etelässä sijaitsevalta keskustan ohittavalta Merituulentieltä, jotka olivat valmistuneet jo Tapiolan kehittämisen alkuvuosina.

Ervin keskustan valmistuessa 1960-luvun lopulla Tapionaukio rajautui länsireunaltaan kallioiseen metsäalueeseen, jonka itäreunaa kulki pohjois-eteläsuuntainen jalankulku- ja pyöräily-yhteys. Tällaisena alue myös säilyi 1970-luvun puoliväliin asti, jolloin keskusta laajeni ostoskeskuksen ja Heikintorin eteläpuolisille alueille Timo

Penttilän vuonna 1975 lainvoiman saaneen asemakaavan määrittelemien suuntaviivojen mukaan.

1970- ja 80-lukujen vaihteessa vanhan keskustan eteläpuolelle rakentui aiemmasta mittakaavasta poikkeava liikekeskus, mikä vaikutti sekä Tapionaukion näkymiin että erityisesti aukion länsireunaan. Aukion länsireunaa rajaamaan kohosivat Sokoksen tavaratalo (Pauli Lehtinen 1979), sen eteläpuolelle Suomen Sokerin pääkonttori (Timo Penttilä 1980) ja Merituulentien eteläpuolelle Makrotalo ("Vesiputoustalo", Timo Penttilä 1986) ja Satakielitalo (Jauhiainen & Nuuttila 1987). 1970-luvulla muutettiin myös Tapionaukion itäpuolen suuri liikenneympyrä valo-ohjauksiksi risteykseksi. Ajoyhteydet aukiolle liikenneympyrän suunnasta säilyivät kuitenkin ennallaan. Lisäksi Tapionaukion lounaisnurkkaan tuli sisäänajo Sokoksen kannenalaan pysäköintilaitokseen, mikä kasvatti Merituulentien suunnasta tulevan ajoyhteyden merkitystä ja toisaalta vähensi Tapionaukion tarpeellisuutta pysäköintialueena.

1970–80-lukujen muutosten jälkeen Tapionaukion länsireuna pysyi muutaman vuosikymmenen pääosin muuttumattomana kuten itse Tapionaukiokin. Ilmakuvien perusteella pysäköintialueella tapahtui pieniä muutok-

Ilmakuva idästä kohti Tapiolan keskustaa. Keskellä, liikenneympyrän vieressä Leimuniityn näyttävät istutukset. Tapionaukio muistuttaa pitkälti nykyistä, vanhan mallin mukaan tehtyä pysäköintialuetta. KAMU, Atte Matilainen 1965–1970.

sia koskien esimerkiksi linja-autoliikenteen järjestelyjä. Valokuvien perusteella alue vaikuttaa olleen myös riittämättömällä hoidolla, ja kasvillisuus on ollut ylikasvanutta avoimia näkymiä ajatellen.

Seuraavat suuret muutokset alueella ovat tapahtuneet 2010–20-luvuilla. Suomen Sokerin rakennus, Makrotalo ja viimeisenä Satakielitalo purettiin keskustan uuden laajentumisvaiheen alta. Vanha Sokoksen tavaratalo peruskorjattiin, ja Sokoksesta tuli osa kauppakeskus Ainoa. Myös Ervin suunnittelema infokioski peruskorjattiin ja sen eteläpäässä ollut taksiasema purettiin. Etelämmäksi rakennettiin pysäköintilaitoksen sisäänkäyntirakennus ja ravintolapaviljonki. Aukion länsilaidalle ovat koonneet uuden kauppakeskus Ainoan rakennukset, joiden päälle on rakennettu myös korkeita asuinrakennuksia.

Alueen liikennejärjestelyjä on uusittu, mikä on vaikuttanut myös Tapionaukioon. Merituulentien päälle koko keskustan leveydeltä on rakennettu kansi, jonka päälle on sijoitettu liiketiloja ja asumista, ja ajoyhteys Merituulentieltä Tapionaukiolle on poistunut kuten myös ajoyhteys pysäköintilaitokseen entisen Sokoksen tavaratalon eteläpuolelta. 1970-luvulla purettu liikenneympyrä on palautettu lähes alkuperäiselle paikalleen, ja Tapionaukion alle on tehty pysäköintitiloja, joihin ajetaan sisään liikenneympyrästä ja Tapionaukion länsireunalla sijaitsevasta ajorampista. Tämä näkyy myös aukiolla erilaisina sisäänkäyntiä ja teknisiä toimintoja palvelevina rakenteina. Lisäksi aukiolle ja sen ympäristöön on pystytetty vuonna 2017 toimintansa aloittaneeseen länsimetroon liittyviä rakenteita.

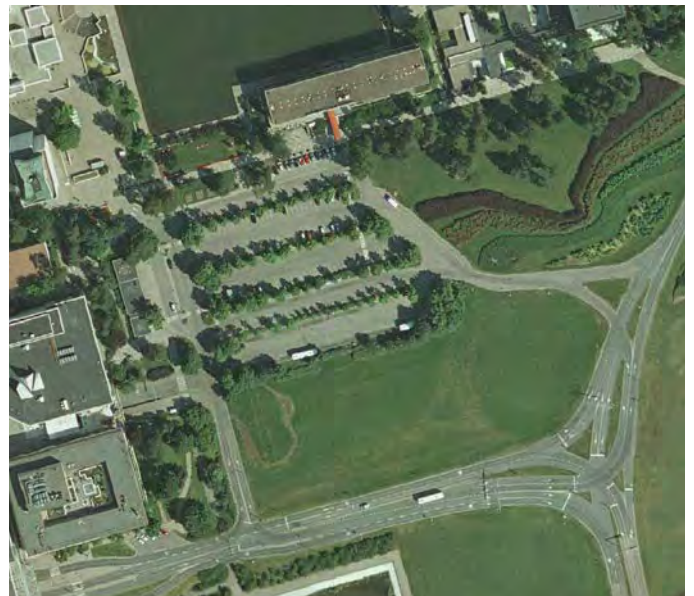
Pääasiassa henkilöautoliikenteen pysäköintialueena toimivalla aukiolla on edelleen myös linja-autoliikenteelle varattuja laitureita. Keskustan viimeisimmässä uudistuksessa linja-autoliikenne siirrettiin maan alla sijaitsevaan terminaaliin ja niille varattu tila on jäänyt tarpeettomaksi. Osa aukion etelälaitaa onkin suunniteltu otettavan muuhun käyttöön, osaksi Tapionpuistoon suunniteltua oleskelualueutta.

Keskustan viimeisimmässä rakennusvaiheessa 2010-luvulla syntyi myös uusi aukiotila, Tuulikinsilta, jonka on tarkoitus valmistua lopullisesti vuoden 2023 aikana. Tuulikinsilta toimii etelä-pohjoissuuntaisena jalankulku- ja pyöräily-yhteytenä keskustan itälaidalla. Se alkaa Tapiontorin infokioskin takaa ja jatkuu Merituulentien yli Makrotalon ja Satakielitalon paikalle nousevalle uudelle asuinalueelle. Kauppakeskuksen laajentamisen yhteydessä kansitason alapuolelle on avautunut aiempaa enemmän liiketiloja, joihin sisäänkäynti tapahtuu Tuulikinsillalta.

Eri rakennusvaiheiden aikana syntyneistä kerrostumista oli muodostunut Tapionaukion länsilaidalle sekava kokonaisuus, jossa tiheä kasvillisuus peitti rakennusrintaman ja kulkureitit olivat kapeita ja epäselviä. Uuden Tapionaukion ja Tuulikinsillan suunnitelmassa (suunnitteluvaiheessa

Alkutilanne muistutti Tapionaukion ja liikenneratkaisuiden osalta nykytilannetta. Ilmakuva vuodelta 1969. *Espoon karttapalvelu.*

1970-luvulla liikennejärjestelyjä muutettiin, liikenneympyrä poistui. Ilmakuva vuodelta 2005. *Espoon karttapalvelu.*

Nykytilanteessa liikenneympyrä on palautettu ja kauppakeskus on laajentunut etelään. Ilmakuva vuodelta 2021. *Espoon karttapalvelu.*

Tapionaukio oli 1980-luvulla aktiivisessa pysäköintikäytössä.
KAMU, Teuvo Kanerva 1983.

Tapionaukion infokioskin takana kulkeva jalankulkureitti oli ennen 2010-luvun uudistuksia ränsistynyt ja kasvillisuus ylikasvanutta.
KAMU, 2010.

Keskustaa laajennettiin etelään 1970–80-luvuilla.
Arkkituurimuseo.

alueesta käytettiin nimeä "Kulttuuriraitti") pyrkimyksenä oli selkeyttää alueen yleisilmettä ja kulkuyhteyksiä sekä uusia kasvillisuusalueita siten, että pohjois-eteläsuuntainen näkymä kohti Keskustornia olisi avoimempi.

Maastoa porrastettiin rohkeasti ja muotoiltiin uusilla muureilla, tasoilla ja luiskilla. Pohjoispään vanhoja määntyjä säästettiin, mutta suurin osa muusta kasvillisuudesta korvattiin uusilla puu-, pensas-, perenna- ja sipulikukkaisu- tukuksilla. Kasvillisuudeksi valittiin pääosin runkopuita ja matalia maanpeitepensaita, jotta näkymät eivät peittyisi. Muureissa ja muissa pinnoitteissa on pyritty käyttämään Tapiolalle tyypillisiä materiaaleja, kuten uusiotuotettuja 700 x 700 mm laattoja.

Tapionaukion pysäköintialue rakennettiin kokonaan uudelleen, ulkoisesti pitkälti vanhaa vastaavaksi lukuun ottamatta suurta määrää teknisiä rakenteita ja sisäänkäyntirakennuksia. Vanhan mallin mukaan alueelle istutettiin vaahteroita, mutta alueella aiemmin käytetyn, nykyisin haitalliseksi vieraslajiksi luokitellun kurturuusun tilalle istutettiin kuninkaanangervoja.

Keskustan 1970–80-lukujen ja 2010–20-lukujen muutokset ovat muuttaneet keskustan kokonaisuutta merkittävästi, eikä näkymillä Tapionaukiolta ja Tapionaukiolle Otsolahden suunnasta ole enää mitään tekemistä alkupe- räisen Ervin suunnitelmien mukaan tehdyn pienipiirteisen puutarhakaupungin keskustan kanssa.

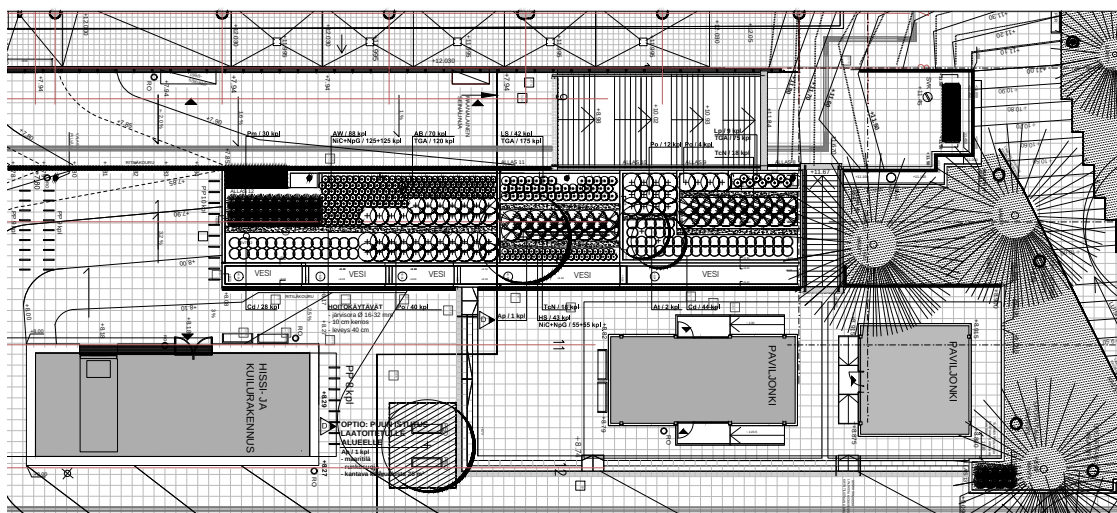
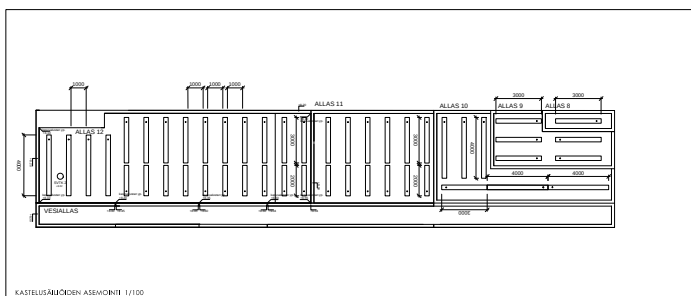
Parhaillaan on kesken Tapionaukion eteläosan ja Tapionpuiston muutostyö oleskelualueeksi. Aukion läpi on suunniteltu kulkeväksi myös jalankulku- ja pyöräily-yhteys Tuulikinsillan eteläosasta Tapionraitille.

Suomen Sokerin pääkonttori ja Sokos rajasivat Tapionaukion länsilaitaa 1980–90-luvuilla.
KAMU, Teuvo Kanerva 1981–1983.

Tapionpuiston uudistustyö oli keväällä 2023 käynnissä. Ote suunnitelmasta. *Sitowise 2021.*

Ote Tuulikin sillan maisemasuunnitelmasta. *Maisema-arkkitehdit Byman & Ruokonen 2013.*

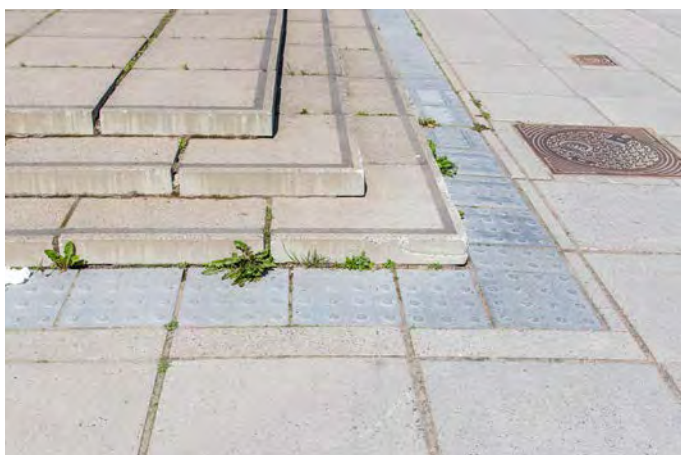
PINNOITTEET JA MATERIAALIT

Tapionaukio on pääosin asfaltoitua pysäköintialuetta, jossa jalankulkualueet on erotettu autoliikennealueesta päällysteellä, 350 x 350 mm laatoituksella. Laattoina on käytetty Tapiolaa varten valmistettuja (Rudus) materiaalitään mahdollisimman hyvin vanhoja vastaavia 350 x 350 mm laattoja.

Tapionaukion länsireunan jalankulku- ja pyöräilyalueella ja Tuulikinsillalla on alueen pinnoitteena käytetty Tapiolan kävelyalueiden korjauksia varten käsin valmistettuja (Rudus) 700 x 700 mm laattoja. Istutusalueiden liittyminen laatoitukseen on pääosin tehty Tapiolalle tyypillisellä tavalla ilman reunakiveä tai muuta rajaavaa rakennetta.

Tuulikinsillan uusissa portaissa on sovellettu Tapiolalle tyypillistä 700 x 700 mm laattamoduulia puolen laatan limityksellä.

Infokioskin portaan laatoituksessa on erilaisia esteettömyyteen liittyviä pintoja, mistä johtuen se näyttää epäsiistiltä.

Laatoitus liittyy kasvillisuusalueisiin pääosin ilman reunakiveä.

Tuulikinsillalla on käytetty Tapiolaa varten valmistettuja uusia 700 x 700 mm laattoja. Etualalla lasten liikennekaupunki ja pysäköinnin sisäänkäyntirakennus, taustalla Keskustorni.

Laatoituksen muodostama rasteri on rikottu huolimattomasti esimerkiksi kaivonkansilla. Vasemmalla Tapiolalle epätyypillisesti reunakivillä rajattu kasvillisuusalue Tapionaukion pohjoispäässä.

RAKENTEET JA KALUSTEET

Alueella on betonisia muureja esimerkiksi Tuulikinsillan kasvillisuusalueilla ja Tapionaukion länsireunalla sijaitsevan pysäköintilaitoksen sisäänajossa. Hieman vanhoja muureja on säilynyt Ervin kioskirakennuksen pohjoispuolella. Kioskirakennusta ympäröivä porrastus on mahdollisesti alkuperäinen. Valitettavasti esteettömyyteen liittyvät laatoitukset porrastuksen alapäässä ja portaiden reunoisissa heikentävät rakennuksen kauniin harmonista ulkoasua.

Tuulikinsillan pohjoisosassa on uudet laattapintaist portaat, joissa on käytetty 700 x 700 mm Tapiola-laattoja siten, että porrasaskelmien välillä on puolen laatan limitys. Toiset uudet portaat ylätasolle nousevat heti infokioskin takaa. Uusissa portaissa on Tapiolassa perinteisesti käytössä ollut lattateräskaidetta jäljittelevä, tosin huomattavasti raskaamman oloinen, tummanharmaa teräskaide.

Suurella pyöräpysäköintialueella Tuulikinsillan eteläpäässä on käytetty designmanuaalin mukaisia pyörätelineitä.

Aukiolla on paljon maanalaiseen pysäköintiin ja metroon liittyviä rakenteita, materiaaleina mm. lasi, maitolasi ja Corten.

Tapionaukion pohjoispäässä on vanhoja tukimuureja. Jalankulku- ja pyöräily-yhteys Tapionraitilta nousee infokioskin pohjoispuolta kauppakeskuksen kansitasolle.

Tuulikinsillan uudistunut pohjoispää. Istuimena toimivan rakenteen pinta on tehty lehtikuusilankuista.

Tuulikinsillan nykyisen eteläpään kohdalla on ajoyhteys Tapiolan kannenalaisen paikallisliikenteen linja-autotermiiniin.

Tuulikinsillan eteläpuoliskon puinen ravintolapaviljonki. Taustalla oikealla näkyvät Länsirannan maamerkkirakennukset, Aarne Ehojen suunnittelemat tornitalot, vasemmalla Keilaniemen maamerkkirakennukset.

Tuulikinsillan eteläpään pyöräpysäköintialue. Taustalla näkyy Tapionaukiolla sijaitsevia metron maanpäällisiä cortenpintaisia rakenteita ja Tapiola Garden -hotelli. Oikealla puiden latvojen yläpuolella siintää Otaniemen vesitorni.

Tapionaukion infokioskille on tunnusomaista valaistu lipan etureuna.
Keskustornin valohuippu loistaa kaiken yllä.

VALAISTUS

Alueen valaistus on tehty designmanuaalin (2016) mukaan. Tapionaukion pysäköintialueen valaisimena on käytetty mallia Schröder Sapphire (väri vaaleanharmaa RAL 9007, asennuskorkeus 8 m), pylväs "malli Espoo". Tuulikinsillalla on käytetty tolppamaisia erikoisvalaisimia Hess City Elements (d=230mm, h=8,8 m, väri vaaleanharmaa RAL 9007). Tuulikinsillalta kävelykannelle nousevien portaikkojen käsijohteiden alla on valot kuten myös osan uusista penkeistä alla.

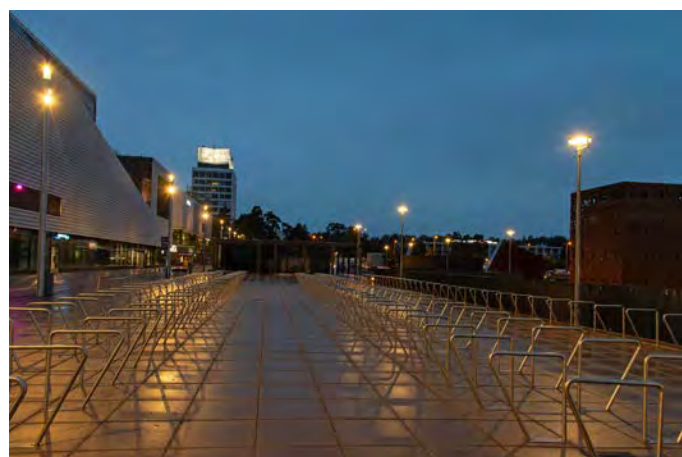
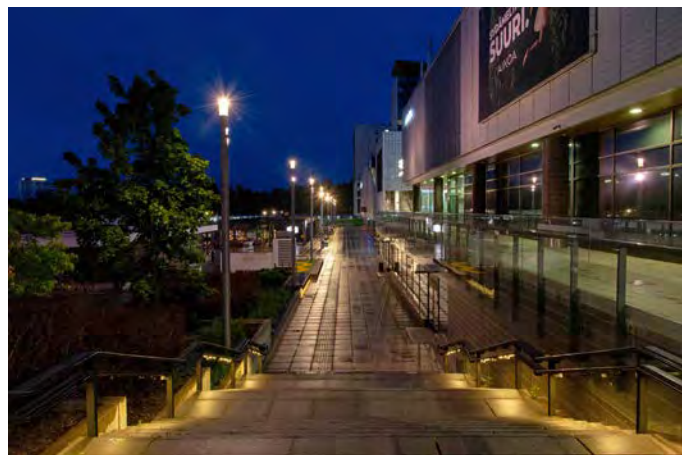
Tuulikinsillan pohjoispäätyä ja Tapionaukion luoteisnurkkaa valaisevat myös Tapionraitin ja Tapionaukion valaisimet sekä yritysten mainoskyltit – Ainoa, Stockmann, Tapiola Park, Tapiola Garden. Lisäksi Ainoan seinässä leveät mainosnäytöt, jotka eivät ole yöllä päällä.

Infokioskin itäisivun katoksen reunassa on valo, ja ikkunoiden alareunassa muilla paitsi itäisivulla on kirkkaat ledinauhat.

Keskustornin valaistu huippu näkyy koko Tapionaukion ja Tuulikinsillan alueelle.

Ylempi kuva. Tuulikinsillan portaiden käsijohteiden alle on sijoitettu valot. Pylväsvalaisimet antavat alueelle yleisvaloa, mutta niissä on myös kohdevalaisimet esimerkiksi julkisivujen valaisuun.

Alempi kuva. Näkymä nykyisen Tuulikinsillan eteläpään polkupyöräpysäköintialueelta kohti pohjoista. Keskustornin valaistu huippu muodostaa näkymän päätepisteen.

Tuulikinsillan näyttävimmät istutusalueet sijaitsevat infokioskin ja pysäköintilaitoksen sisäänkäyntirakennuksen takana, Tapiontorille johtavien portaiden vieressä.

KASVILLISUUS

Tapionaukion pohjoisreunalla on vanhoja mäntyjä, jotka ovat oleellisia maisemapuita. Puut on suojeltu asemakaavalla. Pysäköintialueen istutukset on suunniteltu niin, että näkymä keskusportaikolta ja Tapionraitilta Otsolahdelle säilyy avoimena. Pensaat ovat matalia ja vaahterat on istutettu yksittäispuina, ei riviin. Pysäköintialueen pensaat on vaihdettu kurturuusuista kuninkaanangervoiksi.

Tuulikinsillan pohjoisosassa on muutamia vanhoja säästettyjä mäntyjä. Alueelle on istutettu uusina puina metsä- ja mongolianvaahteroita. Uusissa pensasistutuksissa lajeina on käytetty matalia maanpeitepensaita suikerotuhkapensasta, kääpiövuorimäntyä, purppuraheisiangervoa ja kääpiöjapaninmarjakuusta. Istutettuja perennoita ovat jaloangervot, tarhapäivänliija, loistonauhus ja valtikkanauhus ja sipulikukkia tähtinarsissit, keltanarsissit ja tulppaanit. Tuulikinsillan uudet istutukset ovat kaikki istutusaltaisa alapuolisen kellarin kannen päällä.

Ylempi kuva. Tapionaukion kasvillisuusalueet liittyvät laatoitukseen pääosin Tapiolalle tyypillisellä tavalla ilman reunakiveystä.

Alempi kuva. Betonisia, laattamoduulinmukaisia istutusaltaita Tuulikinsillalla, ravintolapaviljongin edustalla. Ravintolapaviljongin arkkitehtuuri ja materiaalinkäyttö on Tapiolalle vierasta.

KAAVOITUS JA SUOJELUTILANNE

Alueella ovat voimassa kaavat

- Tapiolan keskus 210400 (hyväksytty 17.12.1974 / saanut lainvoiman 30.1.1975, pieni alue Tuulikin sillan ja länsituulen risteyksessä)
- Tapiolan keskus 210403 (1.9.1978 / 18.9.1978, Tuulikin sillan pohjoisosaa)
- Tapiolan keskus 210418 (29.4.2013 / 19.3.2014, Tapiolankuio ja Tuulikin sillan eteläosa)
- Tapiolan keskus 210429 (24.4.2017 / 21.6.2017, Tuulikin sillan eteläpääty)

Alueella ei ole suojelumerkintöjä, lukuun ottamatta kolme kaavassa 210418 suojeltua mäntyä.

Vireillä oleva asemakaavan muutos Kulttuurialue 210314 koskee nykyisen kaavan 210403 aluetta, infokioskirakennusta ja sen pohjoispuolelle jäävää aluetta. Kioskirakennus on tarkoitettu suojella asemakaavalla. (Espoo, OAS Kulttuurialue)

NYKYTILANNE JA SÄILYNEISYYS

Tapiolankuio on säilynyt alkuperäisten suunnitelmien mukaisesti avoimena maisematilana. Viimeisimmässä kauppakeskuksen uudistuksessa se on rakennettu uudelleen pitkälti alkuperäisen mallin mukaan, lukuun ottamatta maanalaisten toimintojen vaatimia alueelle tulleita uusia rakenteita. Suurimmat muutokset koskevat alueen länsilaitaa, joka on suunniteltu pääosin uudelleen lukuunottamatta Aarne Ervin infokioskia ja sen välitöntä ympäristöä.

Pysäköintialueen eteläosa, joka ollaan ottamassa oleskelualueen / puiston käyttöön, on eri aikoina muuttanut jonkin verran muotoaan ja käyttötarkoitustaan. Alun perin henkilöautopysäköintiin tarkoitettu osa-alue on palvellut eri vaiheissa esimerkiksi linja-autoliikenteen laitureina, minkä lisäksi sen muoto on vaihdellut ja se on laajentunut etelään päin.

Tuulikin sillalta on kokonaisuudessaan uutta rakennetta lukuun ottamatta muutamaa säilytettyä vanhaa mäntyä alueen pohjoisosassa.

Ote alueen ajantasa-asemakaavasta 12.5.2023.
Espoon karttapalvelu.

ALUEEN OMINAISPIIRTEET

Tapionaukio on avoin maisematila, jolta avautuu pitkä näkymä Leimuniityn ylitse Otsolahdelle.

Se toimii vanhan keskustan sisääntuloaukiona kauppakeskuksen ja avoimen maaston yhtymäkohdassa. Sisääntuloaukiona se toimii myös osana uutta keskustaa.

Tapionaukio on myös pysäköintialue, jolla on pitkä historia nimenomaan pysäköintialueena. Nykyiset metron ja maanalaisen pysäköinnin maanpäälliset rakenteet nousevat räikeästi maisemasta materiaaleiltaan ja geometrioiltaan vieraina elementteinä.

Tapionaukion länsilaita ja Tuulikinsilta ovat keskeinen osa keskustan ohittavaa pohjois-eteläsuuntaista jalankulku- ja pyöräilyreittiä.

Alueella on hyvin näkyvissä Tapiolan maisemarakenne, joka muodostuu rannikkoalueille tyypillisesti kallioisista metsittyneistä mäistä ja niiden väliin jäävistä tasangoista. Keskustan uudistusvaiheiden kansirakenteet tosin heikentävät vaikutelmaa.

ARVOT / YHTEENVETO

HISTORIAALLINEN, SYMBOLINEN JA SOSIAALINEN ULOTTUVUUS – IMMATERIAALISET ARVOT **

- + Yhdessä Leimuniityn ja Køgenpuiston kanssa muodostaa Tapiolan vanhan keskustan sisääntuloaukion, jolla on tilallisesti ja symbolisesti keskeinen merkitys.
- + Pitkä näkymä avoimelle maisemaniitylle osa Tapiolan kokonaisideaa.
- + Liikenneaukio osana alueen ja autoistuvan hyvinvointiyhteiskunnan kehitystä.
- + Pysäköintiaukio paikassa, jossa Tapionaukio nykyisin sijaitsee, oli osa Ervin alkuperäistä keskustasuunnitelmaa.
- + Infokioski suojeltava rakennus.
- Tapionaukio rakennettu kokonaan uudestaan, alkuperäisyysarvo epäselvä.

FYYSINEN YMPÄRISTÖ – ARKKITEHTONISET ARVOT *

- + Tapionraitti ja Tuulikinsilta reunustavat laitureiden tavoin Tapionaukion avaraa maisemaa: aukiolta avautuu pitkä panoraamamainen näkymä kaakosta koilliseen, Leimuniityn ylitse Otsolahdelle. Näkymässä on Tapiolan, Otaniemen ja Keilaniemen maamerkkirakennuksia. Lisäksi alueelle näkyy Keskustorni. Vanhan keskustan alueiden ja niiltä aukeavien näkymien kannalta on tärkeää, että kyseiseen paikkaan sijoittuu avoin aukiotila.
- + Avoin tila on perusteltu myös maisemahistoriallisesti, vanha pelto tai laidun.
- + Tuulikinsillan uudet osat infokioskin takana toimivia ja niissä on otettu huomioon Tapiolalle tyypillisiä tyyliipiirteitä; muuten alue vaikuttaa enemmän autoliikenne- kuin jalankulkuympäristöltä.
- Metron ja maanalaisen pysäköinnin rakenteet materiaaleiltaan ja geometrioiltaan alueelle vieraita, minkä lisäksi herättävät tarpeetonta huomiota muuten avoimessa maisematilassa.

TOIMINNALLISET, LIIKENTEELLISET JA EKOLOGISET OMINAISUUDET – TOIMIVUUSARVOT *

- + Vanhoja puita on säästetty Tapionaukion pohjoisosassa.
- + Tuulikinsillan jalankulkualueet suhteellisen toimivia, jalankulku ja pyöräily sekoittuvat liikaa Tapionaukion länsilaidalla reitillä Länsituulen kohdalta Tapionraitille.

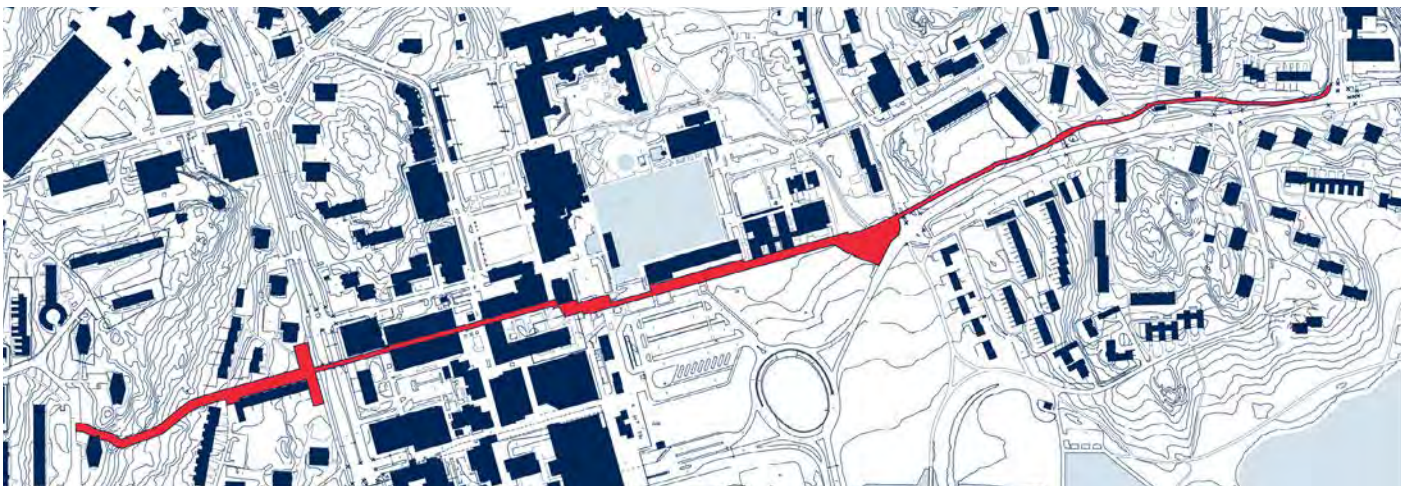
SUOSITUKSET

- Tapionaukion säilyttäminen avoimena maisematilana tukee Aarne Ervin keskustan kokonaissuunnitelmaa. Tähän liittyy myös Otsolahden puoleisten alueiden säilyttäminen nurmena tai vastaavana matalana kasvillisuutena.
- Vanhat puut Tapionraitin varrella ovat osa vaalittavaa maisemakokonaisuutta.
- Jos pysäköinnin ei katsota olevan sopiva toiminta kyseisellä paikalla, on mietittävä tarkasti mikä muu sellainen käyttötarkoitus alueella voisi olla, joka ei muuta alueen maisemallista ja tilallista luonnetta. Myös saapuminen keskustaan autolla avoimen maisematilan läpi ja pysäköinti liittyvät alueen kulttuurihistorialliseen arvoon.
- Tuulikinsilta sijoittuu pääosin uuden keskustan alueelle. Jos alueesta halutaan kehittää myös oleskelualue, olisi sen viihtyisyyttä parannettava, sillä nykyisellään alue on pääasiassa läpikulkutila.
- Keskustan uusissa osissa olisi esimerkiksi materiaaleissa ja kalusteissa hyvä noudattaa yhteneviä suunnitteluperiaatteita, esimerkiksi designmanuaalissa määriteltäviä.
- Keskustan uusien osien liittyminen vanhoihin voitaisiin tehdä käyttämällä joitakin yhdistäviä tekijöitä, kuten materiaaleja ja kalusteita, tekemällä kuitenkin selvä ero uuden ja vanhan välille.

7. TAPIONRAITTI

Tapionraitti nousee lännessä kohti Tornitasoa. Taustalla Viljo Revellin suunnittelemat Taskumattitalot.
KAMU, Teuvo Kanerva 1962.

Näkymä Tapionraittia pitkin länneestä kohti keskustaa. Pohjantien takana vasemmalla Heikintorin pysäköintitalo, oikealla KOY Raitinlukko.

TILAN JÄSENTELY

Tapionraitti muodostaa vaihtelevien tilojen sarjan, jossa maisema muuttuu metsäisestä ja kallioisesta luonnonympäristöstä intiimeihin rakennettuihin aukioihin ja laajan avoimen niityn reunassa kulkevaan jaksoon, josta on pitkä näkymä Otsolahdelle Leimuniityn ja Kirkkopuistikon yli sekä Tapiontorin suunnasta Keskusaltaalle.

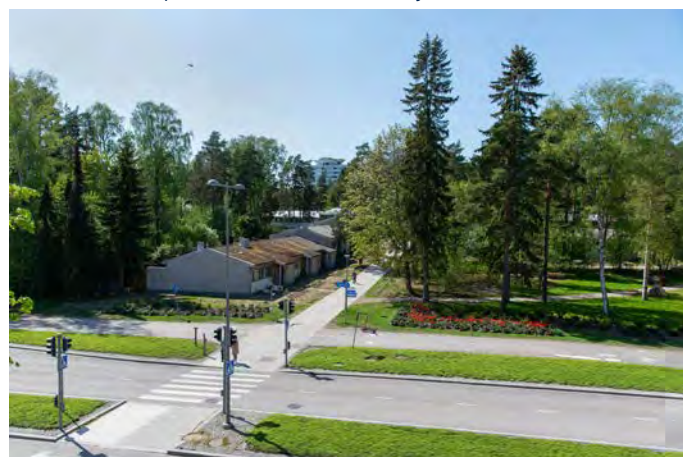
Keskustan alueella Tapionraitin varteen on kerätty sekä kaupallisia että julkisia palvelurakennuksia. Muualla raittiin liittyy asuinrakennuksia väljän puistomaisen vyöhykkeen välityksellä. Kiintopisteitä ovat tornit näkymien päätteeksi: Mäntytorni, Keskustorni ja Länsikorkeen tornit.

Raitin varrella on taideteoksia: Tapio Junnon *Häikäistynyt* Heikki von Hertzenin aukiolla, Antonio da Cudan *Luonnos avaruudesta* Køgenpuistossa ja Helvi Hyvärisen *Ilves ja pentu* Ilvespuistikossa.

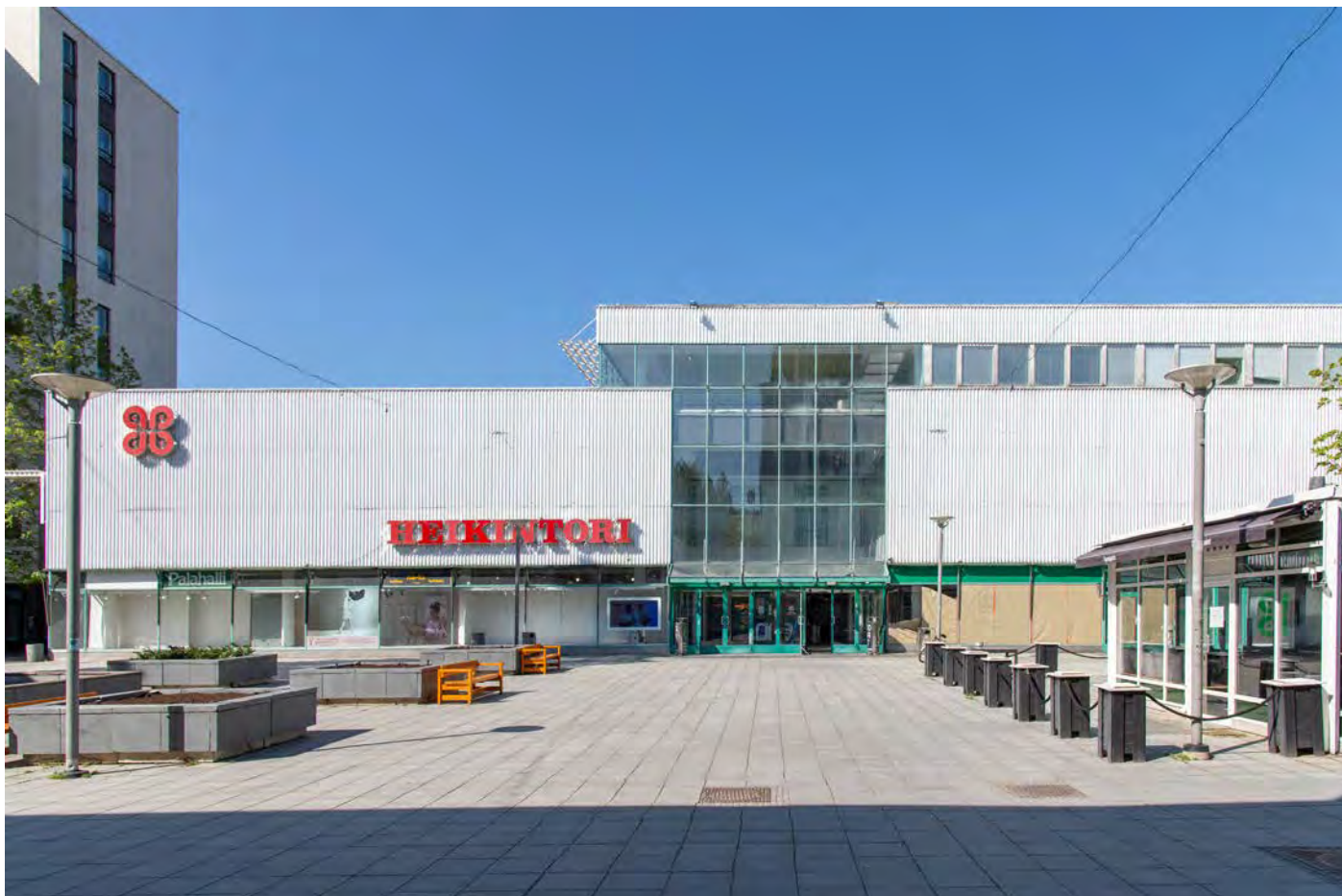
Raitin itäpäässä on materiaalilla eroteltu asvaltoitu pyörätie ja isolla betonilaatalla päällystetty kävelyreitti. Muutoin raitti on laattapintainen. Vanhoja puita säilytettiin raitin varrella runsaasti. Laattapintaan tehtiin aukkoja ja kavenuksia puiden mukaan.

Tapionraitti alkaa länneessä Viljo Revellin Taskumattitaloilta.

Pohjantien länsipuolella raitin jatkoa reunustavat istutusalueet.

Keskustassa Tapionraitti kulkee Sampotorin ja Heikintorin kauppiastavaratalon läpi.

Tapionraitti nousee idästä portaita Tapiontorille.

Keskustan itäpuolella Tapionraitti jatkuu Tapiola Garden -hotelliin ohi.

Hotellin itäpuolella Tapionraitti ohittaa Tapiolan kirkon.

Kioskirakennus ennen raitin päätepistettä idässä. Keskustan ulkopuolella jalankulku- ja pyöräilyalueilla on erilaiset pinnoitteet.

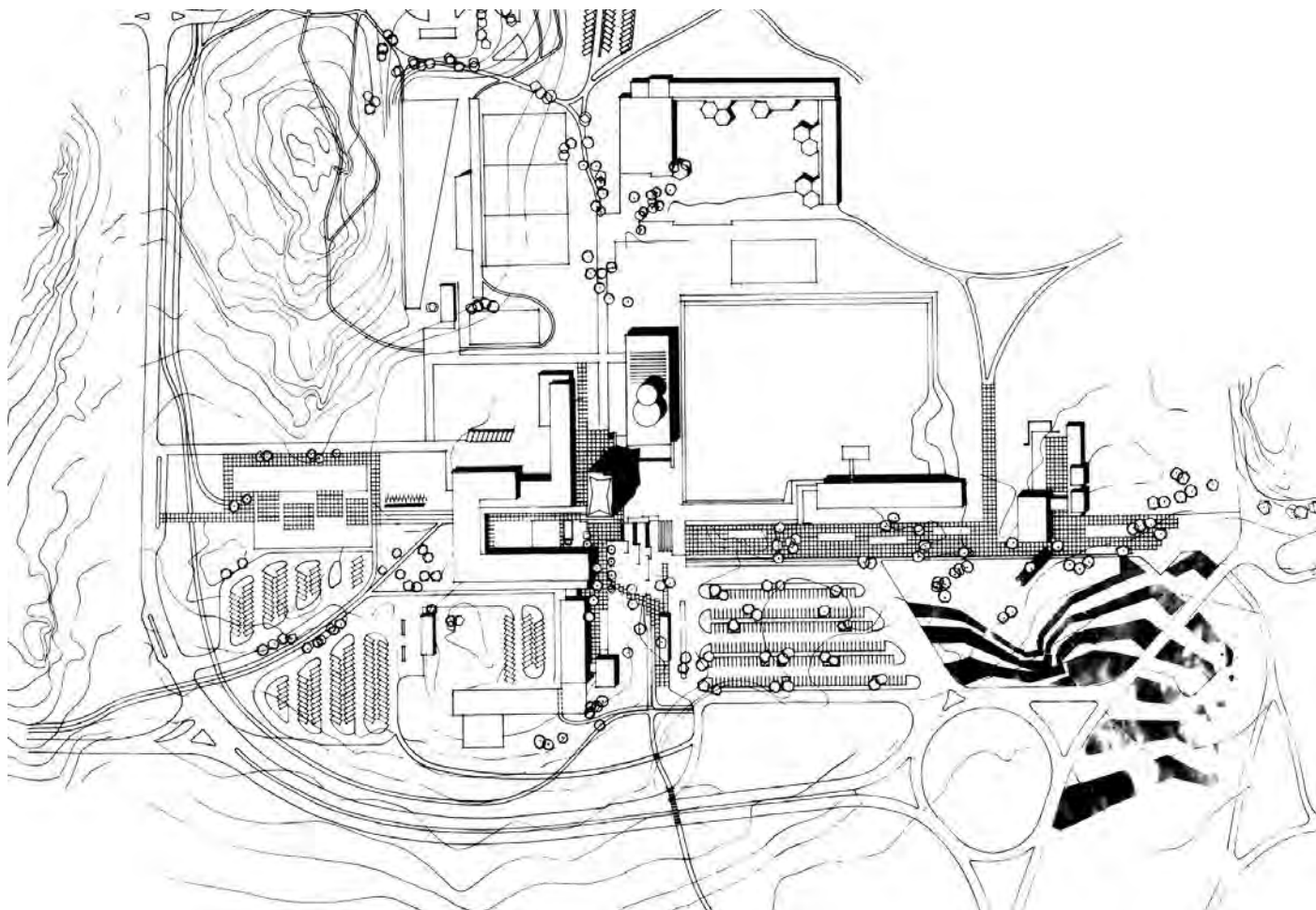
SUUNNITTELUN VAIHEET

Raittia pitkin pääsee kulkemaan lähes koko Tapiolan päästä päähän itä-länsisuuntaisesti. Se sijoittuu keskustasta itään kulkevalla osuudella entisen peltotien paikalla. Keskustan alueella Tapionraitti oli osa Aarne Ervin suunnitelmaa. Itäpäässä raitti on erotettu leveällä, puustoisella viherkaistalla Tapiolantiestä. Olevaa mäntyvaltaista puustoa täydennettiin istuttamalla uusia rauduskoivuja. Aluskasvillisuudeksi istutettiin pensaita, mm. lumimarjaa, tuhkapensasta, pensashanhikkeja ja morsiusangervoa sekä runsaasti sipulikukkia. As.oy Mäntyviidan kohdalla metsikön eteläreunaan istutettiin lehtikuusia ja koreanpih-toja.

Menninkäisentien ja Tapiolantien risteyksen koilliskulmaukseen istutettiin C.-J. Gottbergin suunnitelman mukaan kallion reunaa korostava istutus, jossa oli runsaasti sipulikukkia, mm. helmililjoja, krookuksia, sinililjoja ja narsisseja. Kallion koloihin istutettiin myös vuorimäntyjä, kaunokausamia ja kallionauhuksia. Kulmauksessa säästettiin kauniskasvuinen tuomi, joka kukkiessaan näkyy kauas maisemassa.

Ihmisiä Tapionraitilla Tapiontorin portaikon itäpuolella.
KAMU, tuntematon kuvaaja noin 1970-luku.

Tapiolan keskustan suunnitelma. Aarne Ervi, 1960-luku. Suunnitelmassa Tapionraitin kulku Sampotorilla ja Heikintorin kauppiastavaratalon kohdalla poikkeaa toteutuneesta.
Arkkitehtuurimuseo.

Myös kirkon länsipuolella Menninkäisentien kulmauksessa olevat pensasistutukset on suunnitellut C.-J. Gottberg. Vanhat männyt säästettiin ja niitä täydennettiin uusilla mäntyryhmillä. Laatoitusta reunustivat matalat ruusuangervot ja korkeammat tuhkapensaat. Raitin eteläpuolelle sijoittuvat Kirkkopuistikko ja Køgenpuisto ovat Jussi Jänneksen suunnittelema vuonna 1959. Maasto on muotoiltu huolellisesti niin, että 200-vuotiaat männyt säilyivät ja toisaalta Tapiontietä kulkevat autot jäivät näkymässä piiloon. Istutukset kehystävät näkymää Otsolahdelle.

Keskustan alueella Tapionraitti kulkee Tapiontorin ja Sampotorin poikki ja edelleen Heikintorin kauppakeskuksen läpi länteen. Ennen Heikintorin rakentamista sen paikalla oli väliaikainen laatoitettu raitti, jonka reunoille istutettiin Jänneksen suunnitelman mukaisesti ruusuja ja kausikukkia, mm. samettikukkia.

Pohjantien ja Heikintorin välissä oli 1970-luvun lopulle asti väliaikainen ja värikäs istutussommitelma (Jussi Jännes 1960). Raitin eteläpuolella oli kesäkukkaa, mm. kehäkukkaa ja pohjoispuolella punalehtiruusuja. Istutukset poistui-
vat pysäköintitalon rakentamisen yhteydessä.

Pohjantieltä länteen kulkeva Tapionraitin osuus toteutettiin läntisen alueen rakentamisen yhteydessä. Raitin ja nk. Kukkosen kukkuloiden suunnitelman laati C.-J. Gottberg. Raitti liittyy Pohjantie 4:n rivitaloon huomaamattomasti tuhkapensasryhmien ja kapeiden laattakäytävien välityksellä.

Keskusallas, Køgenpuisto ja Leimuniitty sijoittuvat Tapionraitin varteen. Altaan reunalla sijaitsevalle metsäiselle kummulle rakennettiin vuonna 1975 Aarne Ervin suunnittelema Tapiola Garden -hotelli. KAMU, Jouko Mäkinen 1964.

Aarne Ervin Tapiolan keskustan malli 1960-luvun lopulta. Tapionraitti kulkee vanhan keskustan läpi. KAMU, Ådhäm Fethulla, 1967.

Tapionraittia Keskusaltaan kohdalla vuonna 1983. Hotellin lisäosa valmistui vuonna 2008 etualan viheralueen kohdalle. KAMU, Teuvo Kanerva 1981–1983.

Tapionraittia Heikintorin länsipuolella ennen Heikintorin tavaratalon ja pysäköintitalon rakentamista. KAMU, Teuvo Kanerva 1962.

PINNOITTEET JA MATERIAALIT

Tapionraitti on erottunut muista jalankulun ja pyöräilyn reiteistä laatoitettuna pintana, jossa suorat saumat jatkuvat katkeamatta tilasta toiseen siirryttäessä. Pinnoite on luonut arkiseen ympäristöön tunnistettavuutta ja aukiomaista tunnelmaa verrattuna kivituhkakäytäviin. Pinnoitteena on käytetty 700 x 700 mm harmaata betonilaattaa. Laatta-alueita ei ole rajattu reunakivin ja nurmipinta on tullut kiinni laatoitukseen samassa tasossa. Hotellin edustan tasanteelle on myöhemmin vaihdettu 400 x 400 mm laatat.

Tapionraitin laatoitukset on uusittu vuosina 2018–2019 käyttäen alkuperäisen kokoista betonilaattaa. Samassa yhteydessä raitin eteläpuolella kasvavat vanhat männyt ja nurmialueet hotellin ja portaikon edessä rajattiin paikalla valetulla reunakivellä tai matalalla muurilla. Suuri osa laatoituksesta on vaihdettu, ilmeisesti samalla osalle kasvillisuusalueita tehty betoninen reunakivi.

Tapionraitin päällyste vaihtuu Tapiolan ostoskeskuksen ja Sampotorin rajalla 700 x 700 mm betonilaatoituksesta pienemmäksi 400 x 400 mm graniittilaatoitukseksi.

Tapiontorin portaikossa on näyttävät kukkaistutukset. Tukimuurien päällysteenä on käytetty valkokiviaineisia pesubetonilaattoja.

RAKENTEET JA KALUSTEET

Keskusportaikon kohdalla maaston taseus on tutkittu säilytettävien puiden ehdoilla. Tasoerot on pengerretty tukimuurein ja istutusaltain. Portaissa on sama laatta kuin pinnoitteessa.

Kirkon ja hotellin kohdalla raitti rajautuu betonimuureihin. Hotellin laajennuksen yhteydessä vuonna 2008 pääsisäänkäynnin paikka muuttui ja alkuperäinen kangaskattonen Tapionraitin yli ulottuva katos poistettiin. Vanhat betonimuurit ja portaat säilytettiin, mutta porras ei johda enää mihinkään.

Uudet portaat Tapionraitin länsipäässä on tehty vanhan mallin mukaan, mutta kaiteena on käytetty rosterista pyöröputkea alkuperäisen maalatun teräskaiteen sijaan.

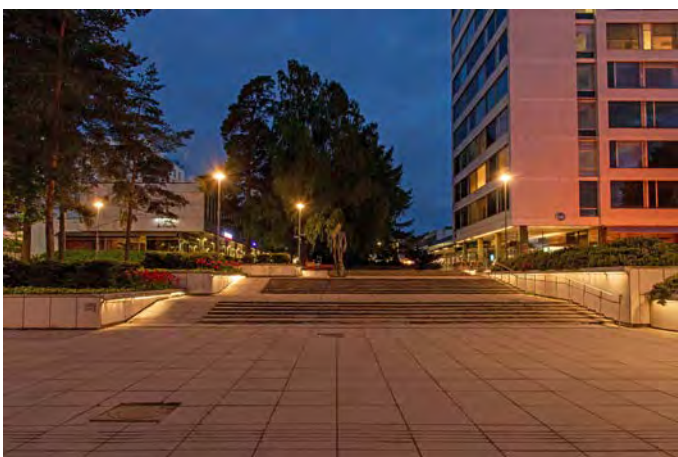

Tapionraitin varrella on käytetty kalusteina Tapiola-penkkejä.

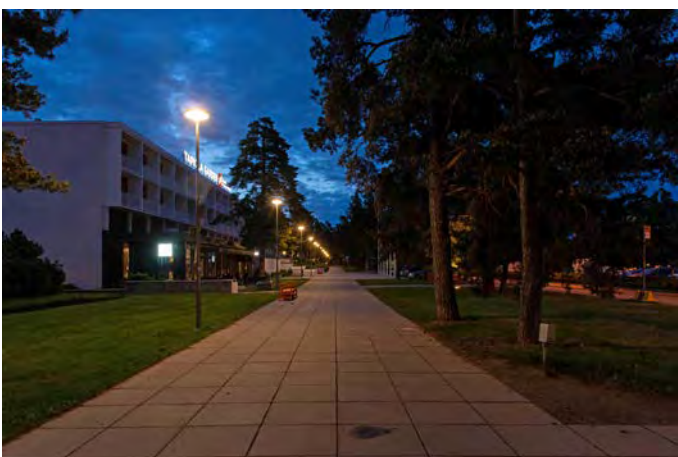
VALAISTUS

Raitin valaisimet ovat olleet Tapiola-pylväsvalaisimia, joissa on ollut hoikka olakkeellinen pylväs ja alun perin hehkulamppu. Keskustan alueella valaisimiin on alun perin kiinnitetty myös koristeellisia tapahtumavalvoja. Betonimuurien kansikivien alapuolelle kiinnitetyt loisteputket valaisevat muureja ja kävelypintoja.

Yksittäisiä hienoja mäntyjä ja mäntyrhmiä on valaistu Menninkäisentien risteyksessä sekä kirkon ja hotellin edustalla.

Tapiontorille johtavan portaikon valaistus.

Tapionraitin valaistusta Tapiola Garden -hotellin edustalla.

KASVILLISUUS

Tapionraitin kasvillisuus on keskusta-alueetta lukuun ottamatta muodostunut pääosin säilyneistä komeista puista, männyistä ja koivuista.

Menninkäisentiestä itään, Tapiolantien ja raitin välissä on ollut yhtenäinen alue lumimarjaa ja jyrkissä luiskissa tuhkapensasta, paikoin myös korallikanukkaa. Menninkäisentien liittymän itäpuolista kalliota on korostettu monilajisella istutusalueella, jossa oli kevään sipulikukkia mm. krookuksia, narsisseja, helmililjoja, idänsinililjoja ja lumikelloja. Niiden taustana oli kallion koloissa vuorimäntyjä.

Kirkkopuistikon ja Køgenpuiston kohdalla Tapionraitin eteläpuolella on huolellisesti muotoiltua maastoa, jossa on laaja pensassommitelma erivärisistä lajeista. Lähimpänä raittia on punalehtistä happomarjaa, joka hoidetaan leikattuna niin, että sen yli näkee Otsolahdelle. Raitilta katsottuna muut pensaats jäävät katveeseen ja näkymä aukeaa vain autoilijoille.

Pohjantien itäpuolella on nk. Kukkosen kukkulat, symmetriset istutusalueet raitin molemmin puolin. Lajit olivat alun perin ruusuja ja marjakuusasia. Ruusut vaihdettiin myöhemmin korkeiksi perennoiksi, lajeina punalattvaa ja nauhukasia. Alue uusittiin raitin kunnostuksen yhteydessä vuonna 2019 samoilla perennalajeilla ja marjakuusilla.

Kukkaistutuksia Pohjantien laidalla Tapionraitin länsiosassa.

KAAVOITUS JA SUOJELUTILANNE

Tapionraitti kulkee monen asemakaava-alueen läpi. Pohjantien länsipuolella, Länsikorkeelle nousevaan mäkeen rivitalojen edustalle sijoittuva Tapionraitin jakso kuuluu sk-1-alueeseen: kaupunkikuvallisesti tärkeä katu-, kortteli- tai puistoympäristö. Muita suojelumerkintöjä Tapionraitilla ei ole.

NYKYTILANNE JA SÄILYNEISYYS

Kokonaisuus on suhteellisen hyvin säilynyt, eikä siihen ole tullut Heikintorin rakentamisen jälkeen uusia katkoksia. Kuitenkin esimerkiksi Heikintorin ympäristössä on laatoitusta muutettu ja Sampotorilla se on vaihdettu kokonaan. Laatoitukseen on myös sijoitettu esimerkiksi pyöreitä kaivonkansia ja vastaavia melko huolimattomasti, mikä rikkoo ikävästi neliömäisen rasterin.

Lisäksi raitin varrelle on tehty kokonaisuuteen ja kokonaisuuteen huonosti sopivia rakenteita, kuten rosterisia kaiteita ja kivinen vesikoururakenne Pohjantien länsipuolisessa mäessä. Raitille on tunnusomaista, että se liittyy kasvillisuusalueisiin suoraan ilman reunakiveä, mistä on paikoitellen poikettu. Viimeisimmät uudistukset ja kor-

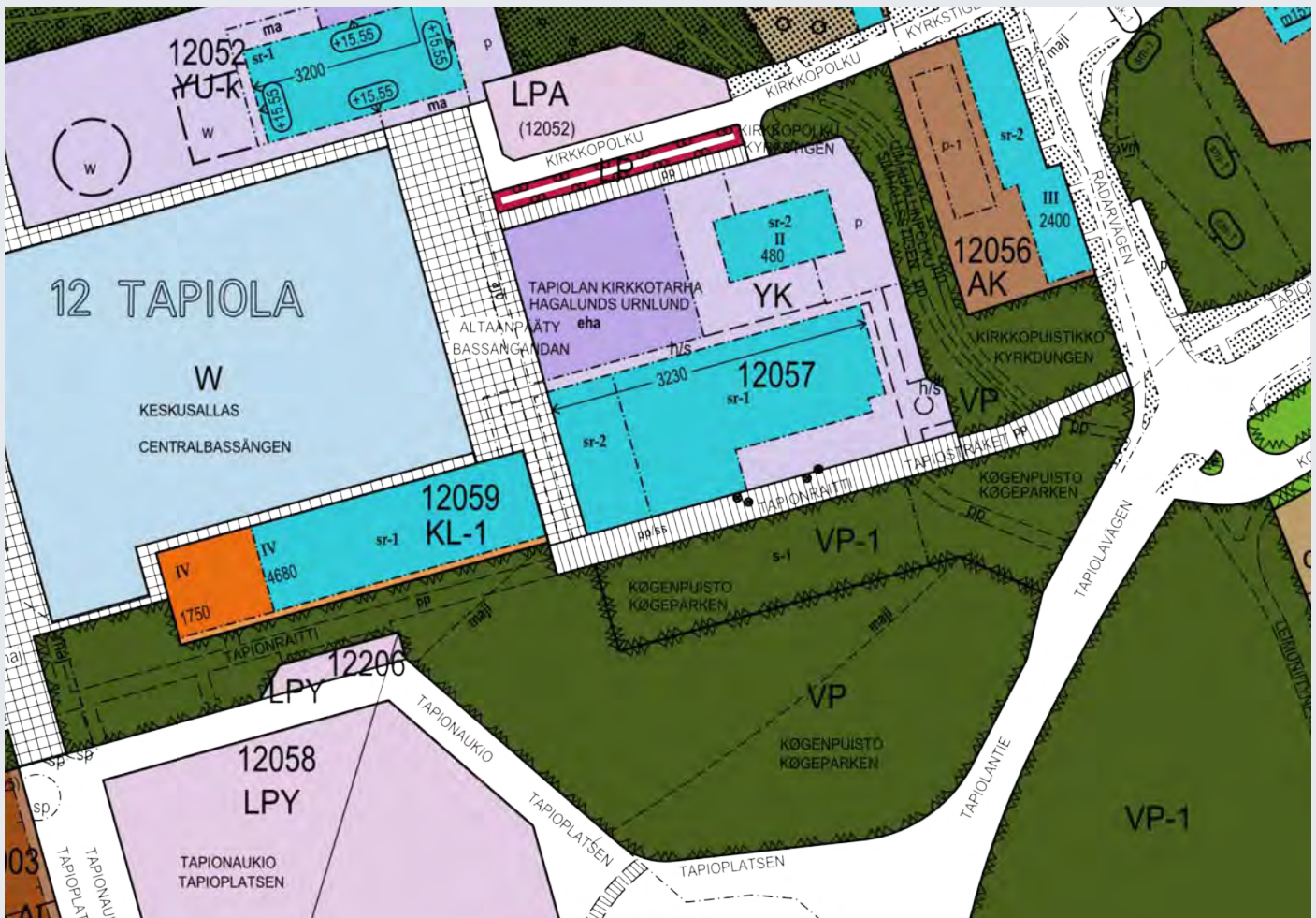
jaukset on tehty uusiotuotetuilla oikeankokoisilla laatoilla, joiden ulkonäössäkin on pyritty alkuperäiseen. Istutusalueita reitin varrelta on hävinnyt, ja ainakin raitin länsiosassa kasvillisuuden kasvun seurauksena näkymät ovat umpeutuneet.

ALUEEN OMINAISPIIRTEET

Tapionraitti on kokonaisuus, jonka keskeinen elementti on 700 x 700 mm betonilaatta. Raitille on tyypillistä, erityisesti kirkon ja Tapiola Garden -hotellin edustalla, sen sijoittuminen vanhojen alueella kasvaneiden mäntyjen lomaan.

Raitin varrelle ja läheisyyteen sijoittuu erilaisia toimintoja asumisesta kirkkoon, urheiluun ja kaupallisiin palveluihin.

Ominaista raitille ovat sekä pitkät näkymät sitä pitkin, että siltä kohti maamerkkejä ja avoimia maisematiloja.

Ote alueen ajantasa-asemakaavasta 12.5.2023.
Espoon karttapalvelu.

ARVOT / YHTEENVETO

HISTORIAALINEN, SYMBOLINEN JA SOSIAALINEN ULOTTUVUUS – IMMATERIAALISET ARVOT ***

- + Keskeinen osa Tapiolan kokonaisideaa, millaisena toiminut alusta alkaen.
- + Poikkeuksellinen kokonaisuus, pitkä moderni jalankulkuraitti, joka on Heikintorin kohdalla katettu – mahdollisesti ensimmäisenä lajissaan.
- + Laadukas maisema-arkkitehtuurikokonaisuus, joka jatkuu johdonmukaisesti koko alueen läpi (materiaalit, kasvillisuus, tilallisuus, muut maisema-arkkitehtoniset keinot).
- + Yhdistää Tapiolan osa-alueita toisiinsa, lähiöt keskustaan.
- + Symbolinen arvo osana Tapiolaa ja tapiolalaisuutta; kaivo viittaa ystävyyskaupunkiin, Køgeniin.
- + Osa Aarne Ervin tärkeää suunnittelutyötä, Jussi Jännes Tapiolan keskeisenä maisema-arkkitehtina ja Tapionraitti maisema-arkkitehtonisena kokonaisuutena.

FYYSINEN YMPÄRISTÖ – ARKKITEHTONISET ARVOT ***

- + Pitkät suorat näkymät reittiä pitkin, näkymien päätepisteet ja näkymät maamerkkirakennuksiin reitiltä; pitkä suora pehmenee ja sopeutuu topografiaan kummassakin päässä.
- + Kasvillisuusalueiden, muurien, portaiden muodostama kokonaisuus, jonka näyttävyys kasvaa keskustaa lähestyttäessä ja kauempana raitti hiljalleen katoaa. Päissä luonnon ympäröimä, keskellä rakennusten ja istutusten, alueella kasvaneet puut otettu osaksi kokonaisuutta.

TOIMINNALLISET, LIIKENTEELLISET JA

EKOLOGISET OMINAISUUDET – TOIMIVUUSARVOT **

- + Vanha kulkureitti, joka on osittain syntynyt alueella valmiiksi olleille reiteille – tykkiteille ja tilusteille – ja joka on säilyttänyt merkityksensä keskeisenä kulkureitinä.
- + Edelleen keskeinen aukiotiloja ja asuinalueita yhdistävä jalankulku- ja pyöräilyreitti; keskeisenä osana Tapiolassa liikkumista ja orientoitumista.

SUOSITUKSET

- Laatoitus keskusta-alueella olisi hyvä palauttaa yhtenäiseksi, jotta Tapionraitin ajatus kokonaisuutena olisi paremmin tunnistettavissa ja ymmärrettävissä.
- Vanhalle Tapiolalle vieraita elementtejä kuten reunakiviä, ojia, vesikouruja, huonosti sopivia kaiteita jne. olisi syytä välttää.
- Olisi hyvä olla erittäin huolellinen raittiin liittyvien rakenteiden ja kalusteiden korjaamisessa ja uudistamisessa (esim. kouru Tornitasolle nousevassa osassa, pihan kaartuva reitti, valaisimet, jne.).
- Pinnan rikkovien rakenteiden kuten viemärinkansien tarpeellisuuden arvioiminen ja siisti, yhdenmukainen toteuttaminen on tärkeää kokonaiskuvan kannalta.
- Reitin varren kasvillisuudessa olisi toivottavaa suosia alkuperäisten suunnitelmien mukaisia tai niitä muistuttavia (ulkoasu, aspekti) lajeja.
- Näkymiä olisi tärkeää avata valituilla paikoilla, esimerkiksi Tapiola Garden -hotellin länsipäässä ja raitin länsipään mäessä.
- Tornitasolla julkisen reitin alkupäätä olisi hyvä selventää.

8. ORAVANNAHKATORI

RAKENNUSTEN SUUNNITTELIJAT

Veikko Malmio

- Oravannahkatori 1 1960
- Oravannahkatori 3 1963
- As.oy Mäntyrivi 1960
- As.oy Honkarivi 1960

Markus Tavio

- As.oy Kolmihonka 1958/59
- As.oy Sammalpirtti 1960

Aulis Blomstedt

- As.oy Kelokallio 1959/61

MAISEMASUUNNITTELIJAT

Jussi Jännes

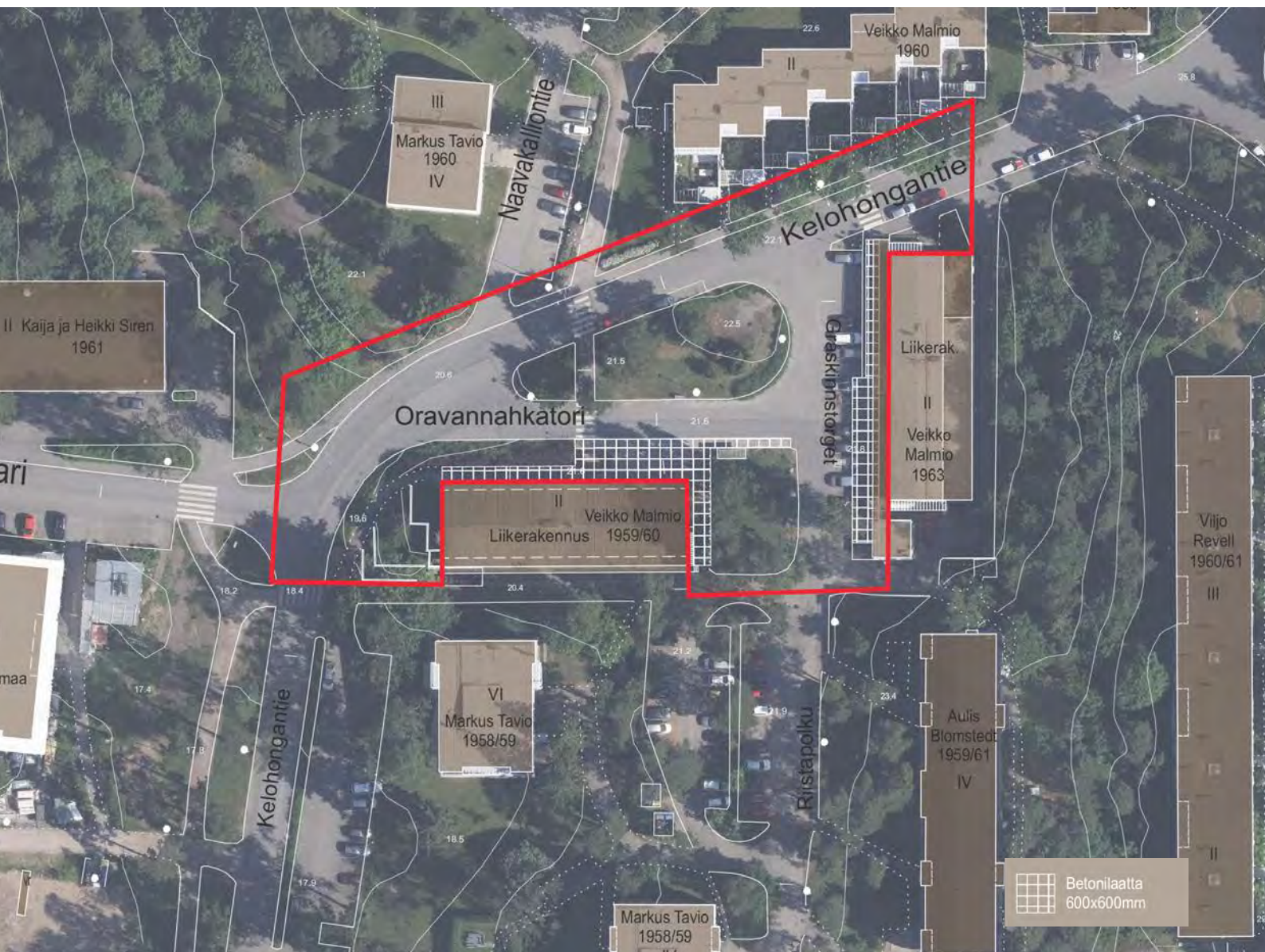
- Läntinen ostoskeskus ja Oravannahkatori 1960–61
- As.oy Mäntyrivi 1960
- As.oy Honkarivi 1960
- As.oy Kelokallio 1959/61

C.-J. Gottberg

- Läntinen ostoskeskus ja Oravannahkatori 1960–61

Oravannahkatori 3, taustalla Viljo Revellin suunnittelemat
As.oy Riistakallio 2 ja yksi Taskumattitaloista.
KAMU, Teuvo Kanerva 1964.

Alueen inventointikartta, kevät–kesä 2023.

YLEISKUVAUS JA TOIMINNOT

Oravannahkatori on pääosin 1950- ja 1960-luvuilla rakennetun Länsi-Tapiolan aluekeskus, joka suunniteltiin tarjoamaan asuinalueen peruspalvelut. Liikerakennusten edustalle sijoituvaa suorakulmaisen kolmion muotoista aukiota rajaavat etelässä Oravannahkatori 1:n liikerakennus ja lännessä Oravannahkatori 3:n liikerakennus. Kolmatta sivua rajaa koillis-lounaissauntainen Kelohongantie. Aukio muodostuu puistoisesta keskustasta, sitä kiertävästä autoliikennealueesta ja rakennusten julkisivujen edustoille sijoittuvista jalankulkualueista. Aukiolta on jalankulkuyhteys rakennusten välistä etelään Riistapolulle, puiston läpi jalankulkuyhteys pohjoiseen Naavakalliontielle ja Oravannahkatori 1:n päädyistä etelään Kelohongantielle. Luonteeltaan aukiota voisi kutsua liikenneaukioksi.

Aukion itälaidalla on pysäköintipaikkoja, etelälaidalla paikallisliikenteen pysäkki ja siihen liittyvä katos ja kaupunkipyöräasema. Aukiolle avautuvissa liiketiloissa ei ole enää välttämättömiä peruspalveluita, vaan niissä toimii muun muassa urheilukauppa, eläinlääkäri, kaksi ravintolaa, antiikkiliike ja publi. Aiemmin liiketiloissa on ollut esimerkiksi päivittäistavarakauppa, kampaamo, parturi, hammaslääkäri, osuuskassa ja posti.

Vaikka Tapionraitti virallisesti päättyykin tornitasolle, voi läntisen lähiön keskusta Oravannahkatoria pitää sen todellisenä, toiminnallisena päätepisteenä. Oravannahkatorin ja Tornitason väliin jää pieni metsäsuikale, jonka läpi kulkee kävelyreitti Tornitasolle.

Oravannahkatori 3:n toisen kerroksen terassilta aukeaa esteetön näkymä aukiolle. Keskusalue ei ole tarkoitettu oleskeluun, ja autoliikennealue kiertää sitä tehden aukiosta liikenneaukiomaisen.

TILAN JÄSENTELY JA YMPÄRÖIVÄT RAKENNUKSET

Oravannahkatorin kahden liikerakennuksen ja pienen puistoalueen muodostama kokonaisuus sijaitsee asuin-kortteleiden keskellä Kelohongantien ja Jousenkaaren risteyksessä tasanteella kallioisen mäen länsirinteellä. Veikko Malmion suunnittelemat, kapeat suorakaiteenmalliset liikerakennukset Oravannahkatori 1 (1960) ja Oravannahkatori 3 (1963) sijoittuvat itä-länsi- ja pohjois-eteläsuunnasta. Rakennusten edustalle muodostuva kolmionmallinen aukio on avoin luoteenpuoleiselta reunaltaan, jota pitkin kulkee Kelohongantie. Tien toisella puolella, aukion koillisnurkan kohdalla on Veikko Malmion suunnittelema asuinrakennus, As.oy Mäntyrevin kaksikerroksinen rivitalo. Alueen muut asuinrakennukset on sijoitettu vapaasti ympäröivään maastoon.

Liikerakennuksiin sijoittuvien liiketilojen näyteikkunat aukeavat aukiolle. Toisen kerroksen julkisivut ovat suljetumpia. Rakennusten edustoilla on katetut ulkotilat, joista on sisäänkäynti liiketiloihin: Oravannahkatori 1:n alin kerros on sisäänvedetty ja Oravannahkatori 3:n edustalla on katos, joka toimii myös toisen kerroksen terassina. Terassille johtavat portaat rakennuksen kummastakin päädyssä, ja sieltä on sisäänkäynti toisessa kerroksessa sijaitseviin liiketiloihin ja asuntoihin. Katos myös yhdistää Oravannahkatori 3:n päässä sijaitsevan pienen kioskirakennuksen muuhun rakennusmassaan.

Liikerakennusten edustoilla kiertää betonilaatoin laatoitettu kapea jalankulkualue. Oravannahkatori 1:n itäpäässä se laajenee muodostaen pienen sisäänkäyntiaukion rakennuksen eteen. Länsipäässä laatoitus yhdistyy etelästä Kelohongantieltä tulevaan jalankulkureittiin.

Aukion keskelle sijoittuu rehevä puistikkomainen viheralue, jota autoliikennealue kiertää. Viheralueella ei ole mitään varsinaisia oleskeluun tarkoitettuja alueita, ja sen rooli onkin enemmän visuaalinen kuin funktionaalinen. Toinen viheralue, pieni puustoinen nurmialue, sijaitsee rakennusten välissä. Kolmas viheralue sijoittuu Oravannahkatori 1:n puolenvälin länsipuolelle, rakennuksen edustan laatoituksen ja autoliikennealueen väliin.

Lisäksi rakennusten päädyissä on betonisin tukimuurein rajatut kasvillisuusalueet: Oravannahkatori 1:n länsipäädyssä laajat porrastetut istutusaltat ja 3:n pohjoispäädyssä yksi kasvatusallas.

Aukiolla ei ole varsinaisia maamerkkejä suuria puita lukuun ottamatta. Kolme taskumattitaloa Oravannahkatori 3:n takana hallitsee idänsuuntaista näkymää.

SUUNNITTELUN VAIHEET

Itäisen lähiön valmistuttua kiinnittyi huomio seuraavaksi Länsi-Tapiolaan, joka rakentui pääosin 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa, Tapiolan toisessa rakennusvaiheessa. Suunnitelma noudatti suurelta osin ensimmäisen periaatteita: alueet muodostivat maastoon sovitettujen kaartuvien katulinjojen ja vaihtelevien rakennustyyppien kokonaisuuden (Harris & Kjisik 2020, s.6).

Alueen maamerkiksi, ja koko Tapiolan tunnukseksi, nousivat alueen korkeimmille kallioille Viljo Revellin suunnittelemat seitsemästä kahdeksaan kerrosta korkeat taskumattilat (1959–61). Tapiolalle tyypillisesti alueen muu rakennuskanta muodostui eri rakennustyypeistä, korkeista pistetaloista matalampiin lamelleihin, rivitaloihin ja omakotitaloihin. Alueelle rakennuksia suunnitelleita arkkitehteja olivat mm. Aulis Blomstedt, Markus Tavio, Jorma Järvi, Aarne Ervi, Kaarlo Artturi Pinomaa ja Kaija ja Heikki Siren. Alueen maisema-arkkitehteja olivat Jussi Jännes, Onni Savonlahti ja Maj-Lis Rosenbröjjer.

Kahdesta liikerakennuksesta ja niiden rajaamasta aukiotilasta muodostuva Oravannahkatorin ostoskeskus suunniteltiin ajan lähiörakentamiselle tyypillisesti asuinalueen keskelle tarjoamaan alueelle peruspalvelut. Rakennukset suunnitteli Veikko Malmio, joka suunnitteli alueelle myös muita rakennuksia, kuten ostoskeskuksen pohjoispuolella sijaitsevat As.oy Mäntyrivin kaksikerroksiset rivitalot (1960).

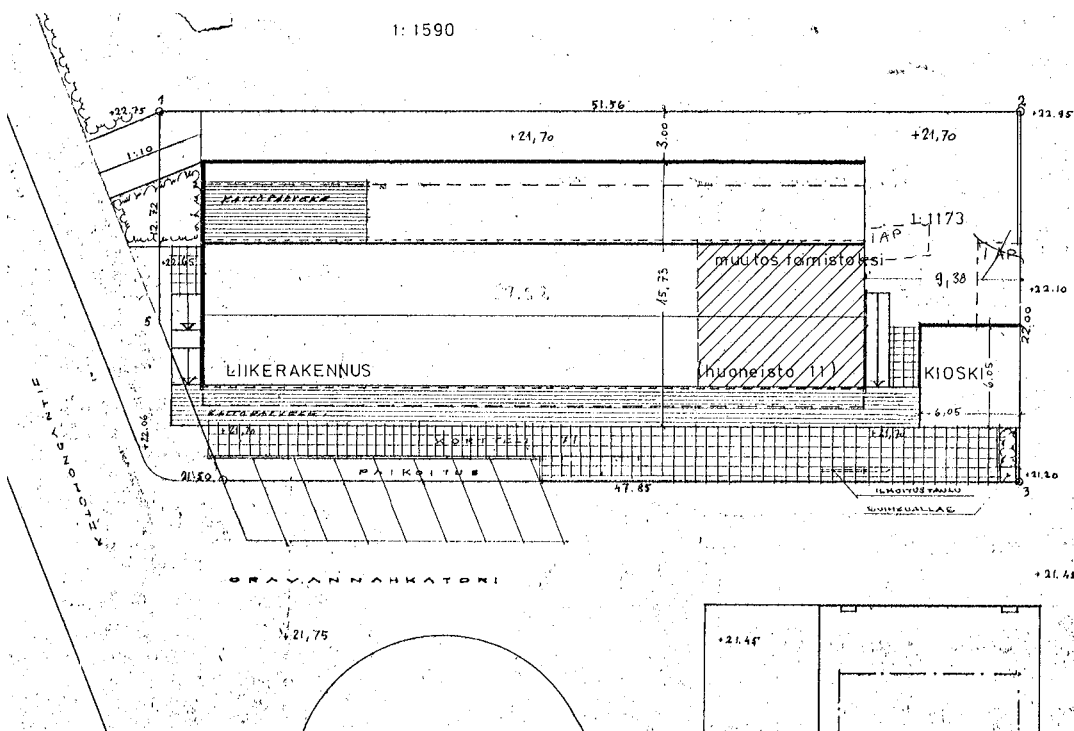
Oravannahkatorin asemapiirroksessa vuodelta 1959 aukio muistuttaa pitkälti nykytilannetta. Oravannahkatori 1:n piirroksissa aukion itäpääty on esitetty vain viitteellisesti, ilman pysäköintipaikkoja, ja rakennuksen pysäköintipaikat on sijoitettu sen eteläpuoliselle piha-alueelle, nykyisen Riistapolun varteen, ja niille on ollut ajoyhteys

Oravannahkatori 3:n eteläpään kioskia ja sen edustalla sijainnut vesiallas. KAMU, Teuvo Kanerva 1966.

Kelohongantieltä. Aukion länsipäässä, Oravannahkatori 3:n edessä on ollut ajouraa mukailevat kasvillisuusalueet. Riistapolun pohjoispäässä on ollut korkeat muurit, joiden välistä on kulkenut kävely-yhteys etelään Riistapolkua pitkin. Ilmakuvien perusteella muureja ei Oravannahkatori 1:n puolella koskaan toteutettu, ja Riistapolku on aina toiminut sekä ajoyhteytenä että pysäköintialueena.

Oravannahkatori 3:n asemapiirroksessa vuodelta 1962 aukion itä laidalle on sijoitettu vinopysäköintipaikkoja, joiden pohjoispäässä on pieni korotettu kasvillisuusalue, ja rakennuksen eteläpään tienoille ilmoitustaulu ja puhelinkioski. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että vuonna 1963 suunnitelmaa muutettiin pitkälti nykytilannetta vastaavaksi, etenkin kun vaikuttaisi, että toteutuneet pysäköin-

Veikko Malmion Oravannahkatori 3:n vuoden 1962 asemapiirroksen päälle tehty muutospiirustus vuodelta 1967. Espoon kaupunginarkisto.

tipaikat ovat olleet suoria. Puhelinkoppi on poistunut ja kioskirakennuksen edessä sijaitsevaan muureilla rajattuun kasvillisuusalueeseen on liitetty vesiaihe, pieni suihkuallas, jonka tosin vaikuttaisi ilman erityistä mainintaa olleen myös aiemmassa asemapiirroksessa. Ilmakuvien perusteella allas on poistettu vuosien 1970–90 välillä.

Suunnitelmassa esitetään myös pysäköintialue rakennusten eteläpuolella Riistapolun varrella. Autopaikat on sijoitettu vapaamuotoisesti säilytettävien mäntyjen väliin.

Maisema- arkkitehtina kohteessa toimivat Jussi Jännes yhdessä Carl-Johan Gottbergin kanssa. Jussi Jännes laati myös rivitaloyhtiöiden Mäntyriivi ja Honkarivi pihasuunnitelmat. Liikekeskuksen ympäristö on ollut kasvilisuudeltaan huomiota herättävä ja viimeistelty. Aukion keskialueen suunnitelmassa (Jussi Jännes 1960–1961) on säilytetty laakea kalliopaljastuma sekä olevia mäntyjä ja koivuja. Kalliota on korostettu perennaistutuksin (hopeatädyke), kalliokasvein (kivikkosuopayrtti), ja matalalla pensaalla (morsiusangervo). Avokallion reunat, joita ei voitu istuttaa, viimeisteltiin singelipinnalla. Säilytettyä puustoa täydennettiin vaahteraistutuksilla. Aukion länsipäässä on paikka joulukuuselle ja valokuvien mukaan paikalle on tuotu valaistu joulukuusi vielä 1980-luvulla. 1960-luvun alussa keskusalueelle istutettiin 50 katajaa.

Oravannahkatorin liikerakennuksen länsipäädyssä, Jousenkaaren katunäkymän päätteessä, on Jussi Jänneksen suunnittelemat porrastuvat betoniset istutusaltaat, joihin istutettiin vuorimäntyä, sinisenä ja keltaisena kukkivia perennoja (sinipallo-ohdake, ukonhattu, kultanauhus) sekä punalehtistä happomarjaa. Ylimmän tason vuorimännyt muodostavat ikivihreän taustan sinisenä ja keltaisena kukkiville perennoille. Lisäksi alueelle istutettiin makedonianmäntyjä ja suunnitelmassa alueelle oli merkitty istutettavaksi sembramäntyjä ja runsaasti pensasvaahteroita.

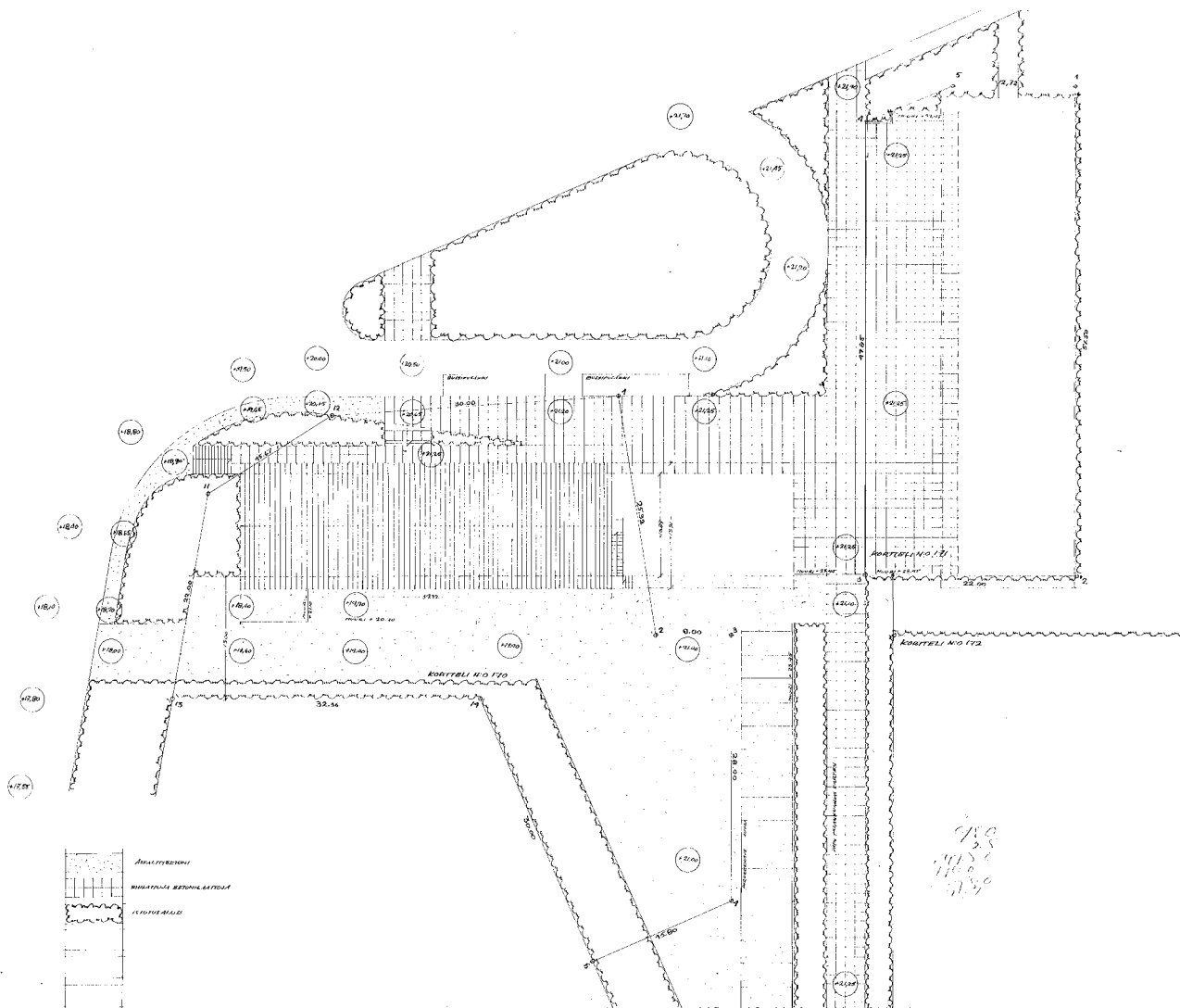
Oravannahkatorin keskeinen kasvisommitelma ja liikerrakennuksiin liittyvät istutukset korostivat paikan keskeistä luonnetta.

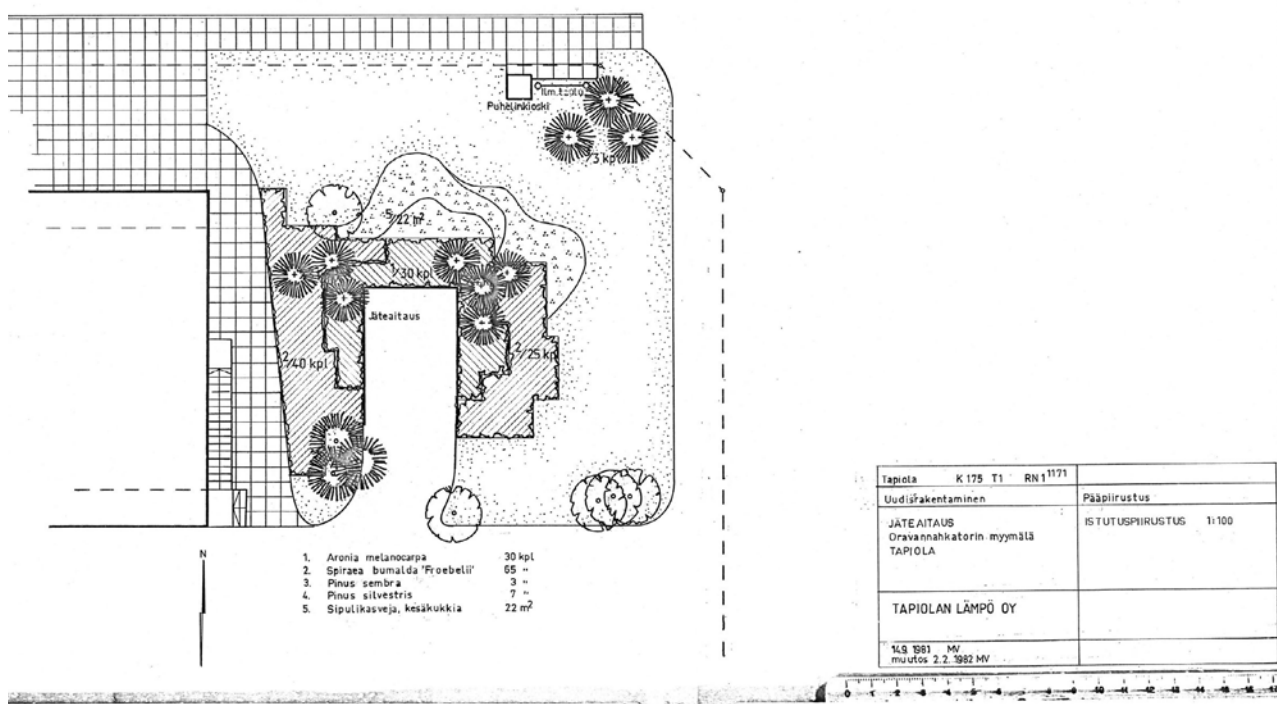
Ylin kuva. Näkymä Oravannahkatorille luoteesta. Taustalla Viljo Revellin suunnittelemat Taskumattitalot, jotka valmistuivat vuosina 1959–61. KAMU, Teuvo Kanerva 1960-luku.

Keskimmäinen kuva. Oravannahkatorilla oli alkujaan näyttäviä kukkaistutuksia ja keskialue oli avoin. Myöhemmin pensasistutukset ovat peittäneet näkyvyyttä. KAMU, Teuvo Kanerva 1960-luku.

Alin kuva. Oravannahkatori 1:n länsipäässä on betonimuurien rajaamia pengerryksiä, jotka myöhemmin ovat lähes peittyneet pensaiden alle. KAMU, Pehr-Erik Bäckström 1960-luvun alku.

Ote Veikko Malmion liikerakennus Oravannahkatori
1:n asemapiirrokselta vuodelta 1959.
Espoon kaupunginarkisto.

Oravannahkatori 1:n ja 3:n väliin jäävän
viheralueen istutuspiirustus vuodelta 1981.
Espoon kaupunginarkisto.

PINNOITTEET JA MATERIAALIT

Rakennusten edustojen jalankulkualueet on laatoitettu 600 x 600 mm kokoisilla betonilaatoilla. Oravannahkatori 1:n itäpäädyssä ja Oravannahkatori 3:n eteläpäädyssä on hieman laajemmat laatoitetut alueet. Oravannahkatori 1:ssä laajempia alue sijaitsee liiketilojen sisäänkäynnin luona toimien sisäänkäyntiaukiona.

Oravannahkatorin keskusalue on rajattu matalalla reunakivellä, ja liikerakennuksen edessä oleva laatoitus on jatkunut jalankulkuyhteytenä keskusalueen poikki.

Rakennusten julkisivujen suuret näyteikkunat aukeavat Oravannahkatorin suuntaan, ja julkisivujen päämateriaalina ovat valkoiset asbestisementtilevyt. Oravannahkatori 1:n sisäänvedetyn ensimmäisen kerroksen muodostaman katoksen alapinta on puupintainen.

Oravannahkatori 1:n edustan jalankulkualuetta rajaa runsas pensasistutus. Lipan alapinta on puurimapintainen.

Oravannahkatori 3:n edustan jalankulkualue on erotettu pysäköintialueesta reunakivellä.

RAKENTEET JA KALUSTEET

Oravannahkatori 1:n länsipääty on pengerretty käyttäen lautamuottisia betonimuureja. Muurit ovat alkuperäisiä ja kauniisti patinoituneita

Oravannahkatori 3:n pohjoispäädyssä, toiselle tasolle johtavien betoniportaiden alla ja portaiden alapäässä on betonimuurein reunustetut huonokuntoiset istutusaltaat, jotka ovat olettavasti alkuperäisiä. Portaissa on pelkistetty, mustaksi maalattu neliöputkesta tehty teräskaide. Rakennuksen eteläpään ja kioskin välissä on toiset portaat.

Oravannahkatori 1:n edessä on kaupunkipyöräasema, jonka vieressä, itäpuolella, on paikallisliikenteen pysäkki ja katos. Lisäksi aukion keskiosan viheralueella on lippu-tanko.

Oravannahkatori 1:n päädyssä olevat betonimuurein tuetut pengerrykset ovat osin peittyneet runsaan kasvillisuuden alle. Kävely-yhteys etelästä Kelohongantieltä jatkuu rakennuksen edustalle.

Oravannahkatori 3:n päädyssä sijaitsevat terassille johtavat portaat. Portaiden alla ja alapäässä on betonimuurein tuetut istutusaltaat.

VALAISTUS

Alkuperäiset Tapiola-valaisimet on korvattu uusilla pylväsvalaisimilla, jotka eivät ole designmanuaalin (2016) mukaisia. Lisäksi aukiota valaisevat Kelohongantien varren katuvalaisimet.

Yönäkymä Oravannahkatori 3:n terassilta. Valaistus keskittyy autoliikennealueeseen, rakennukset ja keskialue jäävät hämärään. Uudet pylväsvalaisimet sopivat huonosti kokonaisuuteen ja häikäisevät.

Oravannahkatori 3:n keskialueen kasvillisuus on havupuuvaltaista. Aluskasvillisuus on nurmea, joka kasvaa heikosti todennäköisesti havupuukarikkeen happamuudesta johtuen.

Oravannahkatori 3:n keskialueen itäpäässä on kalliopaljastuma, jonka ympäristössä on kuivalle niitylle tyypillistä kasvillisuutta. Talvella kallio toimii lumenkasaamispaikkana, mistä johtuen sille kertyy soraa.

KASVILLISUUS

Kelohongantie nousee ylös mäelle kauniisti maastoa myötäillen. Katuympäristö on puistometsää. Ylärinteen puolella puusto on mäntyvaltaista, alarinteessä koivua. Vuorimäntyjä on istutettu reunustamaan kadun eteläosan luiskia ja rinteitä.

Keskusaiheena on Oravannahkatori 3:n rehevä kääntöympyrä. Kääntöympyrän ja rakennusten välisen puustoisien nurmialueen puut ovat kasvaneet alueella jo rakennusaihana. Kääntöympyrän itäpäässä on kalliopaljastuma, jonka ympärillä kasvaa satunnaisia niittykasveja.

Keskusalueen kasvillisuus on alkuperäisestä pelkistynyt. Alkuperäisiä perennoja ei ole. Keskusalueen länsipäässä on kuunliljaryhmä ja kookas marjakuusi. Maanvaraisia kesäkukkia ei istuteta ja pinta on pääosin nurmea. Alkuperäisiä istutettuja katajia on edelleen useita jäljellä. Kallion vieressä on vaatimaton rivi matalia pensasangervoja.

Rakennusten välisellä alueella, jossa ainakin 1980-luvun suunnitelmissa on istutuksia, on nykyisin nurmea ja koivuja.

Aukion länsipuolella, Kelohongantien toisella puolella mutkan kohdalla on pieni puustoinen kallioalue, joka on aiemmin kuulunut aukioon ja jossa on ollut perennaistutuksia. Nykyisin alueella kasvaa suurehkoja mäntyjä, koivuja, vaahteroita ja jokin pensasruusu.

Oravannahkatori 3:n pohjoispään tukimuurien rajaamalla kasvillisuusalueella on olettavasti alkuperäistä kasvillisuutta, esimerkiksi punalehtistä happomarjaa sekä sinne levinneitä luonnosvaraisia kasveja.

Oravannahkatori 1 ja 3 välisen viheralueen kasvillisuus on villiintynyt.

KAAVOITUS JA SUOJELUTILANNE

Alueella on voimassa asemakaava Länsikorkee 210900 (hyväksytty 20.8.2018, saanut lainvoiman 28.9.2019).

Aukio sijaitsee katualueella, rakennukset alueella AL-1, asuin-, liike-, ja toimistorakennusten korttelialue.

Aukion keskusalue, Kelohongantien toisella puolella oleva kalliainen metsikkö sekä aukioon liittyvä Kelohongantien eteläinen osa Jousenkaaren risteyksestä eteenpäin on suojeltu merkinnällä sk-1, kaupunkikuvallisesti tärkeä katu-, kortteli- tai puistoympäristö: "Alueilla olemassa oleva puusto, pensaat ja muu kasvillisuus samoin kuin alueilla sijaitsevat pergola, ulkoportaot, altaat tai kiveykset tulee säilyttää, hoitaa ja tarvittaessa uudistaa alueen rakennetun ympäristön arvojen mukaisesti (MRL 57.2§)" (kaavamääräys).

Kaikki alueen rakennukset on suojeltu merkinnällä sr-2.

NYKYTILANNE JA SÄILYNEISYYS

Tilallisesti kokonaisuus on suhteellisen hyvin säilynyt. Puusto on säilynyt pitkälti alkuperäisenä, tosin huomattavasti kasvaneena, minkä seurauksena keskustan kasvillisuusalue on menettänyt avoimuuttaan. Istutettujen, kukkivien kasvien määrä on vähentynyt ja kalliopaljastuma on monin paikoin peittynyt nurmipinnalla.

Osa muurirakenteista on heikkokuntoisia, osa kauniisti patinoituneita. Laatoituksen alkuperäisyydestä ei ole

varmuutta. Koko ei vastaa Tapiolan 700 x 700 mm laattaa, mutta muuallakin vaikuttaa siltä, että muuallakin, esimerkiksi Mäntyviidassa, on käytetty eri laattakokoja jo aikaisessa vaiheessa.

ALUEEN OMINAISPIIRTEET

Aukiolle tunnusomaista on keskiosan rehevä puistikko, rakennusten edustojen laatoitetut alueet ja näkymä, jossa Oravannahkatori 3:n taustalla siintävät taskumattitalot.

Rakennusten korkeus on huolellisesti sovitettu aukion kokoon. Mitoitus on ajalle tyypillinen. Lähtökohta on saatettu määritellä jo kaavoituksessa, sillä aukion mitoitus on lähes yhdenmukainen Tapiolan ostoskeskuksen pihan ja Sampotorin kanssa.

Tapiolalle tyypillinen ajatus luonnonkasvillisuuden ja näytävästi istutettujen alueiden yhdistämisestä on toteutunut alkuperäisessä tilanteessa, mutta vuosien varrella tyylipiirre on kadonnut. Keskustan viheralue, joka on tehty katsottavaksi, ei käytettäväksi, on Tapiolalle tyypillinen aihe.

Samoin aukiolle on ominaista Tapiolalle tyypilliset tyylipiirteet: betonimuurein tehdyt porrastetut kasvillisuusalueet ja laattarasterin käyttö tilaa visuaalisesti määrittävänä tekijänä. Tapiolalle tyypillinen vesiaihe aukiolta on poistettu.

Autoliikennealueella on aukiolla keskeinen asema.

Ote alueen ajantasa-asemakaavasta 12.5.2023.
Espoon karttapalvelu.

ARVOT / YHTEENVETO

HISTORIAALINEN, SYMBOLINEN JA SOSIAALINEN ULOTTUVUUS – IMMATERIAALISET ARVOT **

- + Esimerkki Tapiolan suunnitteluideologiasta, sitä kautta yhdistyy Suomen jälleenrakentamisen aikaan. Pelkistetty kokonaisuus toteutettu rajallisilla peruselementeillä, kuten toteutusajalle oli tyypillistä.
- + Mäntyviidan jälkeen rakennettu Tapiolalle ominainen lähiön aluekeskus – kuitenkin omanlaisensa, muista Tapiolan aukiota eroava kokonaisuus.
- + Historiallisesti, toiminnallisesti ja tyylipiirteiltään osa läntisen lähiön kokonaisuutta.
- + Tapiolalle tyypillinen aukio, jossa luontoa on hyödynnetty katsottavaksi, ei käytettäväksi. ”Luonto koristeena”.
- + Rakennukset ja aukiotila pysyneet suhteellisen alkuperäisinä, joskin liiketilojen käyttö hiipunut.
- + Liikerakennusten suunnittelija Veikko Malmio suunnitteli alueelle ja ympäristöön paljon muitakin rakennuksia.
- Kasvillisuusalueet ylikasvaneet ja istutukset lajillisesti vaatimattomampia kuin alun perin.

FYYSINEN YMPÄRISTÖ – ARKKITEHTONISET ARVOT **

- + Rakennusten mittakaava suhteessa aukion kokoon sovitettu tarkasti aikakauden suunnitteluperiaatteita noudattaen (vrt. mitoitukseltaan yhtenevät Tapiontori ja Sampotori).
- + Aluekeskuksen rakennukset matalia, ympäröivät asuinrakennukset Tapiolan malliin korkeampia, korkeimmat huipulla (Taskumäti).
- + Pitkät näkymät Kelohongantietä ja Jousenkaarta pitkin, näkymä alueen maamerkkirakennuksille, Taskumätille.
- + Maisema-arkkitehtuuri Tapiolalle tyypillistä, yhdistää luonnonkasvillisuutta istutettuihin alueisiin.

TOIMINNALLISET, LIIKENTEELLISET JA EKOLOGISET OMAISUUDET – TOIMIVUUSARVOT *

- + Aluekeskuksena sijoittunut hyvin alueen keskelle, maisemallisesti kokoavaan kohtaan.
- + Oravannahkatorin luonne ei ehkä alun perinkään ollut paikka, johon tullaan oleilemaan, vaan vain käymään (esim. bussipysäkille), vaikka Oravannahkatori 3:n terassilla onkin ollut kahvila.
- + Rauhallisella keskialueella kalliopaljastumiseen on jonkinlaista ekologista arvoa, samoin kuin suurilla puilla.
- + Jalankulku pääosin erotettu autoliikenteestä, tosin jalankulkualueen läpi ajoa rakennusten välistä.
- Ostoskeskuksena ei täytä nykyisiä kauppa- ym. tarpeita kokonsa ja sijaintinsa puolesta; liiketilat taipuvat uusiin käyttötarkoituksiin, mutta eivät välttämättä tuo alueelle aktiivista toimintaa.

SUOSITUKSET

- Aukio on pitkälti alkuperäisessä asussaan, mitä muuttavia toimenpiteitä olisi syytä välttää.
- Vaikka kaupunkipyöräasema ei visuaalisesti soviikaan kokonaisuuteen, tuo se alueelle uudelleen jonkinlaisen toiminnallisen aluekeskuksen luonnetta.
- Muita toimintoja, jotka elävöittäisivät aluetta ja palauttaisivat aluekeskusmaisuuksia, olisi hyvä kehittää.
- Vanhojen puiden säilyttäminen on kokonaisuuden kannalta olennaisen tärkeää.
- Kasvillisuuden monipuolistaminen alkuperäisillä tai niitä muistuttavilla (ulkoasu, aspekti) lajeilla ja huolellisempi hoito parantaisi alueen ilmettä.
- Vähemmän hoitoa tarvitsevien kasvilajien käyttäminen istutuksissa on mahdollista, jos lopputulos vastaa alkuperäistä kokonaisilmettä.

Näkymä lännestä kohti Oravannahkatori 1:tä.

9. MÄNTYTORI-MÄNTYVIITA-NEULASPUISTO

Näkymä lännestä Menninkäisentieltä Mäntyviidalle. Etualalla elokuvateatteri Kino Tapiola, taustalla Mäntytorni.
KAMU, tuntematon kuvaaja noin 1955.

RAKENNUSTEN SUUNNITTELIJAT

Aarne Ervi

- Elokuvateatteri/liikeyritys 1955
- As.oy Mäntytorni 1954
- As.oy Mäntykulma 1954
- As.oy Oravanpesä 1957
- Liikerakennus KOY Mäntyviita 6 1958
- As.oy Otsonrivi Aarne Ervi (Mauno Tuomisto) 1961

Viljo Revell

- As.oy Mäntyviita 1954
- As.oy Sufika 1955

Aulis Blomstedt

- As.oy Kolmirinne 1954
- As.oy Ketju 1954

MAISEMASUUNNITTELIJAT

C.-J. Gottberg

- Mäntyviidan ja Neulaspolun kulmaus

J. Jännes

- Mäntytori ja As.oy Oravanpesän edusta kadun varrella
- Kino Tapiolan ja As.oy Mäntytornin välinen puistokaistale
- As.oy Otsonrivi Itäpäädyn puistokaistale

N. Orento

- As.oy Kolmirinteen, Kino Tapiolan, liikerakennuksen KOY Mäntyviita 6 ja As.oy Mäntyviidan pihat ja niiden edustat kadun varrella
- Kimmelmetsän puisto ja sen ympäristössä As.oy Viisikon ja lastentalon pihat ja niiden edustat kadun varrella
- As.oy Pihkapolun piha
- As.oy Viidenriviin pihat ja niiden edustat kadun varrella

N. Orento ja C.-J. Gottberg

- Lämpökeskuksen alue ja sen edusta kadun varrella

N. Orento ja J. Hausen

- As.oy Kimmeltien pihat ja niiden edustat kadunvarrella

N. Orento ja O. Savonlahti

- As.oy Otsonkallion piha

O. Savonlahti

- As.oy Poutapolun piha

E. Sommerschild

- Kiint. Oy Sufikan piha

K. Luostarinen

- Mäntyviidan pohjoispuolen pientalojen pihat ja niiden edustat kadun varrella

Alueen inventointikartta, kevät–kesä 2023.

YLEISKUVAUS JA TOIMINNOT

Mäntyviita on noin puoli kilometriä Tapiolan keskustasta koilliseen sijaitseva, Aarne Ervin suunnittelema, 1950-luvun puolivälissä valmistunut itäisen lähiön keskus. Se sijaitsee Itäkartanon alueella, joka on Tapiolan vanhinta aluetta ja jota valmistumisestaan lähtien on pidetty korkealuokkaisena esimerkkinä 1950-luvun arkkitehtuurista ja kaupunkisuunnittelusta (Lahti 2006, 116; Byman & Ruokonen 2007.)

Keskus koostuu asuin- ja kerrostaloista, elokuvateatterista ja pienestä myymäläkeskuksesta. Elokuvateatterirakennuksessa, jonka toisessa päässä oli aiemmin autokorjaamo, on nykyisin elokuvateatteri Kino Tapiola, ravintola ja toimistotiloja. Lisäksi asuinrakennusten maantasokerroksissa on liiketiloja, joissa toimii muun muassa ravintola, tatuointiliike, antikvariaatti, ompelimo ja päiväkotitoiminta.

Aukiomainen katutila koostuu ajoradasta, laatoitetuista jalkakäytävistä ja rakennusten etuaukioista. Elokuvateatterin ja Mäntyviidan edustan aukiota reunustavat pergolat,

Näkymä lännestä Menninkäisentieltä Mäntyviidalle. Etualalla elokuvateatteri Kino Tapiola, taustalla Mäntytorni. Alueelle rakennusvaiheessa jätetyt männyt ovat kasvaneet suuriksi.

joista ensimmäisen alla on ravintolan terassi ja toisen alla pyöräpysäköintipaikkoja. Mäntyviidan varressa elokuvateatterin edustalla on kaupunkipyöräasema. Mäntytoriksi nimetty Mäntytorin edusta on nimestään huolimatta pääosin nurmikkoa, jolla kasvaa puita.

Laajempi aukiomainen katutila päättyy Mäntyviidan ja Neulaspolun kulmassa olevaan pieneen Neulaspuistoksi kutsuttuun puistoaukioon. Aukiolla on kello, pergola, matala allas vesisuihkuineen ja allasta kiertää kapea laatoitettu alue.

Mäntyviita yhdistyy etelämpänä kulkevaan Tapionraittiin itäpäästään Neulaspolkua ja länsipäästään Menninkäisen tietä pitkin. Länsipäästä on myös ajoyhteys ja laatoitettu jalankulkuyhteys Keskusaltaan alueeseen.

TILAN JÄSENTELY JA YMPÄRÖIVÄT RAKENNUKSET

Menninkäisentien laajalta risteysalueelta aukeaa Mäntyviita pitkin kohti itää maisematila, jonka päätepisteenä on Neulaspuisto ja sen taakse sijoittuva As.oy Oravanpesä (Aarne Ervi 1957). Mäntyviidan aukiotilaa rajaavat komeat männyt ja vaahterat, joiden taustalle piirtyvät rakennusten julkisivut. Olennainen osa miljöötä ovat rakennusten edustojen betonimuurit, ulkoportaot ja pergolat.

Mäntyviidan pohjoispuolelle sijoittuvat Menninkäisentien risteyksestä päin tultaessa Aarne Ervin suunnittelemat Tapiolan elokuvateatteri (1954–55), itäisen keskuksen maamerkki Mäntytorni (1954), matala liikerakennus (1958) ja As.oy Mäntykulma (1953–54), eteläpuolelle taas Viljo Revellin As.oy Mäntyviita (1954) ja kiinteistö Oy Sufika. Neulaspuistikon suunnasta länteen katsottaessa katutila päättyy Menninkäisentien laidalla sijaitsevaan As.oy Menninkäiseen (Markus Tavio 1954), jonka taustalla lehdetömänä aikana näkyy keskustan maamerkki Keskustorni (Aarne Ervi 1961). Ainoat uudemmat rakennukset alueella ovat Tapiolan lämmön voimalaitoksen paikalle valmistunut 2015 senioritalo ja länsimetron savunpoisto-/poistumistiekuilun maanpäällinen osa.

Neulaspuistikon tunnusmerkkejä ovat kello, vesiallas ja pergola. Puistikko rajautuu itäreunaltaan As.oy Oravanpesään ja etelälaidalla korkea oratuomirivi erottaa sen

pysäköintialueesta. Puiston kaakkoisnurkassa on vanha suojeltu muuntamotorni. Kauempana Oravanpesän takana häämöttää Otaniemen maamerkinä toimiva vesitorni (Alvar Aalto 1971). Puiston kohdalla Mäntyviita kääntyy ja jatkuu kapeampana, puistokatumaisena koilliseen Kimmeltien risteykseen saakka.

Vaikka tila onkin aukiomaisin Menninkäisentien risteuksen ja Neulaspuistikon välillä, alkaa se oikeastaan jo etelästä Tapionraitin risteyksestä, kulkee Kirkkopuistikon ja As.oy Menninkäisen ohi Mäntyviidan risteykseen, ja jatkuu edelleen kohti pohjoista As.oy Ketjun rivitalojen (Aulis Blomstedt 1954) puistomaisen edusaukion ohitse. As.oy Menninkäisen pohjoispuolella Menninkäisentiehen liittyy Kirkkopolku, jota pitkin aukeaa pitkä lännensuuntainen näkymä kohti Keskusallasta ja sen länsirannalla sijaitsevaa Espoon kulttuurikeskusta (Arto Sipinen 1988). Kulttuurikeskuksen takana kaukaisuudessa siintävät Taskumatit (Viljo Revell 1959–61), läntisen lähiön maamerkkirakennukset. Sama näkymä aukeaa elokuvateatterin terassilta.

Varsinainen jalankulkualue sijoittuu Mäntyviidan pohjoislaidalle. Kadun varren jalkakäytävän lisäksi rakennusten edessä kulkee laatoitettu reitti, josta on sisäänkäynti liiketiloihin ja joka paikoitellen laajenee aukioksi. Menninkäisentien risteyksessä sijaitsevalta pieneltä aukiolta nousevat portaat elokuvateatterin sisäänkäyntikatokseen. Sisäänkäynnin vieressä, elokuvateatterin länsipäädystä on pieni rinteeseen porrastettu elokuvateatterin käytössä

Liikerakennus Mäntyviita 6:ssa toimii nykyisin mm. päiväkotia.

Viljo Revellin suunnittelema As.oy Mäntyviita, jota kutsuttiin julkisivunsa vuoksi alun perin traktoritehtaaksi.

Neulaspuiston tunnusomaiset osat ovat kello ja vesiallas. Taustalla Aarne Ervin suunnittelema As.oy Oravanpesä.

oleva terassi. Sisäänkäyntikatoksen alta tila jatkuu rakennuksen ja pergoloiden välistä kohti Mäntytornia ja sen edustalle sijoittuvaa Mäntytoria. Mäntytorilta reitti jatkuu ennen kauppaa toimineen matalan liikerakennuksen edusaukiolle ja edelleen rakennuksen seinustaa sen ohi. Laatoitettu jalankulkualue päättyy As.oy Mäntykulman itäpäätyyn.

Mäntyviidan eteläpuolella ei ole erillistä jalkakäytävää, ainoastaan rakennuksen, As.oy Mäntyviidan, edustalla kulkeva laatoitettu reitti. Vaikka jalankulkualue sijoittuu julkiselle alueelle ja siltä on käynti maantasokerroksen liiketiloihin, vaikuttaa se ensisijaisesti puolijulkiselta tai yksityiseltä. Reitti jatkuu samanlaisena As.oy Sufikan edustalla Neulaspolun risteyksestä Tapionraitille.

As.oy Oravanpesä sijaitsee Neulaspuiston itäreunalla.
KAMU, Asuntosäätiö, Aarne Ervi 1957.

Näkymä Neulaspuistosta länteen Mäntyviitaa pitkin. Teknisten rakenteiden ja liikennemerkkien sijoittelu on huolimaton, mikä vaikuttaa kielteisesti näkyisiin.

SUUNNITTELUN VAIHEET

Ensimmäinen Itäkartanon aluetta koskeva kaava on Otto-livari Meurmanin 4.2.1947 vahvistettu, kanta-Tapiolan alueen rakennussuunnitelma. Loppuvuodesta 1951 Asuntosäätiö asetti rakennussuunnitelman tarkastamisesta vastaavan toimikunnan, jonka puheenjohtajana toimi Meurman ja muina jäseninä arkkitehdit Yrjö Laine, Esko Suhonen ja Ragnar Ypyä. Suunnitelmaa muutettiin osa-alueittain rakentamisen yhteydessä 1950–60-luvuilla.

Tapiolan rakentaminen aloitettiin itäisestä lähiöstä Otto-livari Meurmanin ja Inkeri Siltavuoren 20.5.1953 vahvistetun rakennussuunnitelmaluonnoksen pohjalta. Yksi keskeinen muutos oli, että Asuntosäätiön hallituksen vuoden 1953 tammikuussa tehdyn päätöksen mukaisesti tontteja ei ulotettu teihin, vaan niiden reunat jätettiin yleisiksi alueiksi. (Tuomi 2006, 118.)

Itäisen lähiön keskuksen suunnitteli Aarne Ervi. Ervin lisäksi Itäkartanon rakennuksien suunnitteleminen annettiin Väestöliiton vuonna 1952 järjestämässä (Haagan alueen) asuntoreformikilpailussa menestyneille arkkitehteille, Viljo Revellille, Aulis Blomstedtille ja Markus Taviolle. Myöhemmin joukkoon liittyivät Heikki ja Kaija Sirén, Jorma Järvi, Veikko Malmio, Pentti Ahola ja K. A. Pinomaa (Lahti 2006, 116).

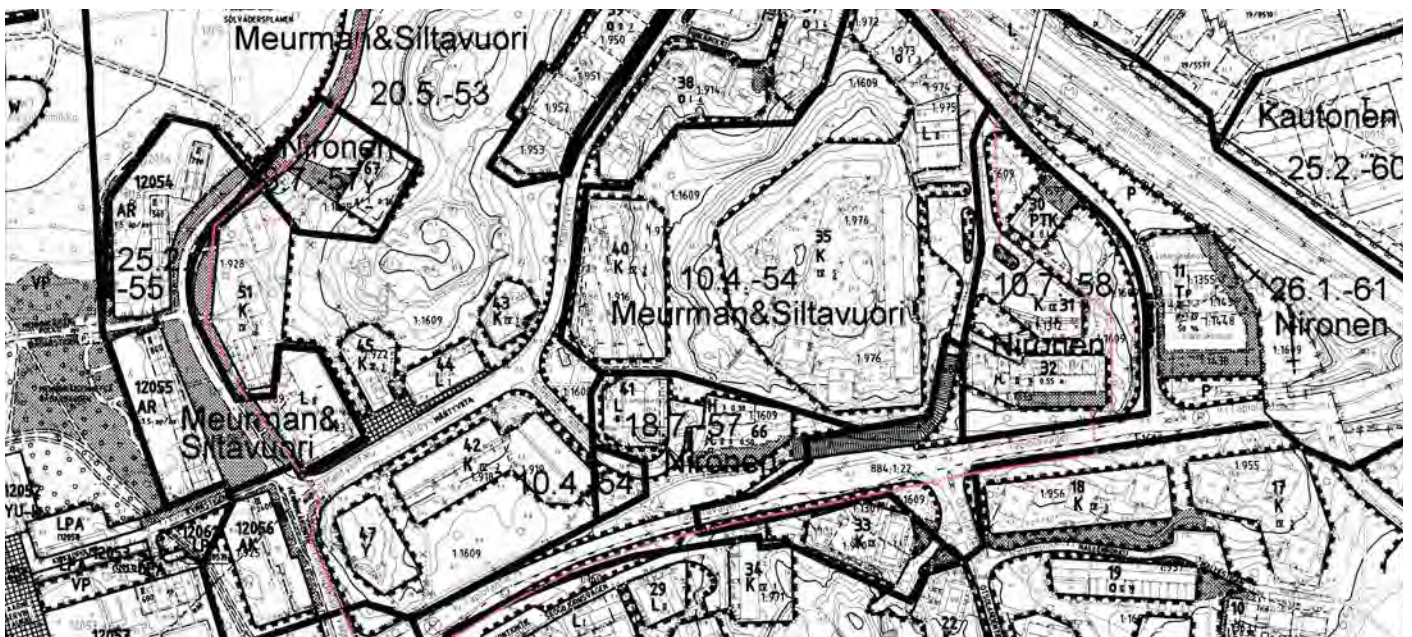
Alueen peruskivi laskettiin 5.9.1953 Mäntytornin edustalle (Asuntosäätiön hallituksen pöytäkirja nro 29, 11.9.1953.) Ensimmäisinä valmistuivat asuinrakennukset As.oyt Mäntytorni, Mäntykulma ja Mäntyviita, Menninkäisentien varren asuinrakennukset (Aulis Blomstedt, Markus Taviol), sekä kauempana Mäntyviidan ja Pihkapolun varrella sijaitsevat pientalot vuonna 1954. Seuraavina vuosina

valmistuivat muut asuinrakennukset Mäntyviidan varrelle, elokuvateatteri ja liikerakennus.

Pihasuunnitelmat laadittiin samaan aikaan rakennussuunnittelun kanssa 1950-luvulla. Ensimmäiset suunnitelmat teki puutarha-arkkitehti Nils Orento työskennellessään Tapiolassa vuosina 1953–54. Hän teki pihojen tasaus- ja istutussuunnitelmia, joita ei kaikilta osin toteutettu mutta joiden päälinjat ovat kuitenkin edelleen näkyvissä. Kiinteistö Oy Sufikaa ja Asunto Oy Oravanpesää lukuun ottamatta Orento on tehnyt tonttien ensimmäiset suunnitelmat. Sufikan pihasuunnitelma on Erik Sommerschildin vuonna 1955 laatima. As.oy Oravanpesän pihasuunnitelman teki Jussi Jännes vuonna 1957. Vanhat suunnitelmat ovat lähes poikkeuksetta sangen yleispiirteisiä, mutta toteutunut perusasetelma on useimmissa näkyvissä. Detaljisuunnitelmia ei juurikaan ole löytynyt ja niitä tuskin on koskaan laadittukaan. Toteutus käy parhaiten ilmi vanhoista valokuvista. (Byman & Ruokonen, 2007.)

Pihoja koskevia muutossuunnitelmia on arkistoissa useita. Ensimmäiset niistä on tehty 1970-luvulla. Muutokset koskevat lähinnä istutuksia. Kasvillisuuden osalta lajistoa on muutettu aika ajoin mm. varjostusolosuhteiden ja muodin muutoksista johtuen.

Tapiolan alueella, Itäkartano mukaan lukien, oli vuodesta 1966 lähtien käynnissä asemakaavan laatimisprosessi. Itäkartanon alueella olikin voimassa rakennuskielto vuodesta 1966 vuoteen 2008, jolloin Itäkartanon muutoskaava 211500 (hyväksytty 18.12.2006, saanut lainvoiman 15.10.2008) kumosi vuoden 1953 rakennuskaavan (Meurman & Siltavuori 20.5.1953).

Ote Itäkartanon asemakaavan muutoksen liitteestä numero 5: voimassa olevien asemakaavojen (ent. rakennuskaavojen) rajaustuotus.

Mäntyviidan alueen kannalta kaavamuutos käytännössä tarkoitti, että alueen säilyminen nykyisellään pyrittiin pääosin turvaamaan. Kaavassa rakennettujen korttelien käyttämätön rakennusoikeus leikattiin, ja kahden rakentamattoman korttelialueen, joista toinen sijaitsi Menninkäisentien ja Mäntyviidan kulmauksessa Tapiolan elokuvateatteria vastapäätä, rakennusoikeus poistettiin. Tämän lisäksi Mäntyviidan katualue Menninkäisentien risteyksestä Kimmeltielle asti ja kaikki ympäristön rakennukset lämpökeskusrakennusta (Viljo Revell 1953) lukuun ottamatta saivat suojelumerkinnän. Lämpökeskuksen paikalle suunniteltiin jo 2000-luvun alussa senioritaloa (Bror Söderman). Ainoa alueen ja sen lähiympäristön rakennuksiin liittyvä muutos onkin ollut lämpökeskuksen purkaminen ja senioritalon rakentaminen sen paikalle. Kaava on edelleen voimassa.

Tapiolan elokuvateatterin edustan värikkäitä kukkaistutuksia.
KAMU, Teuvo Kanerva 1956–69.

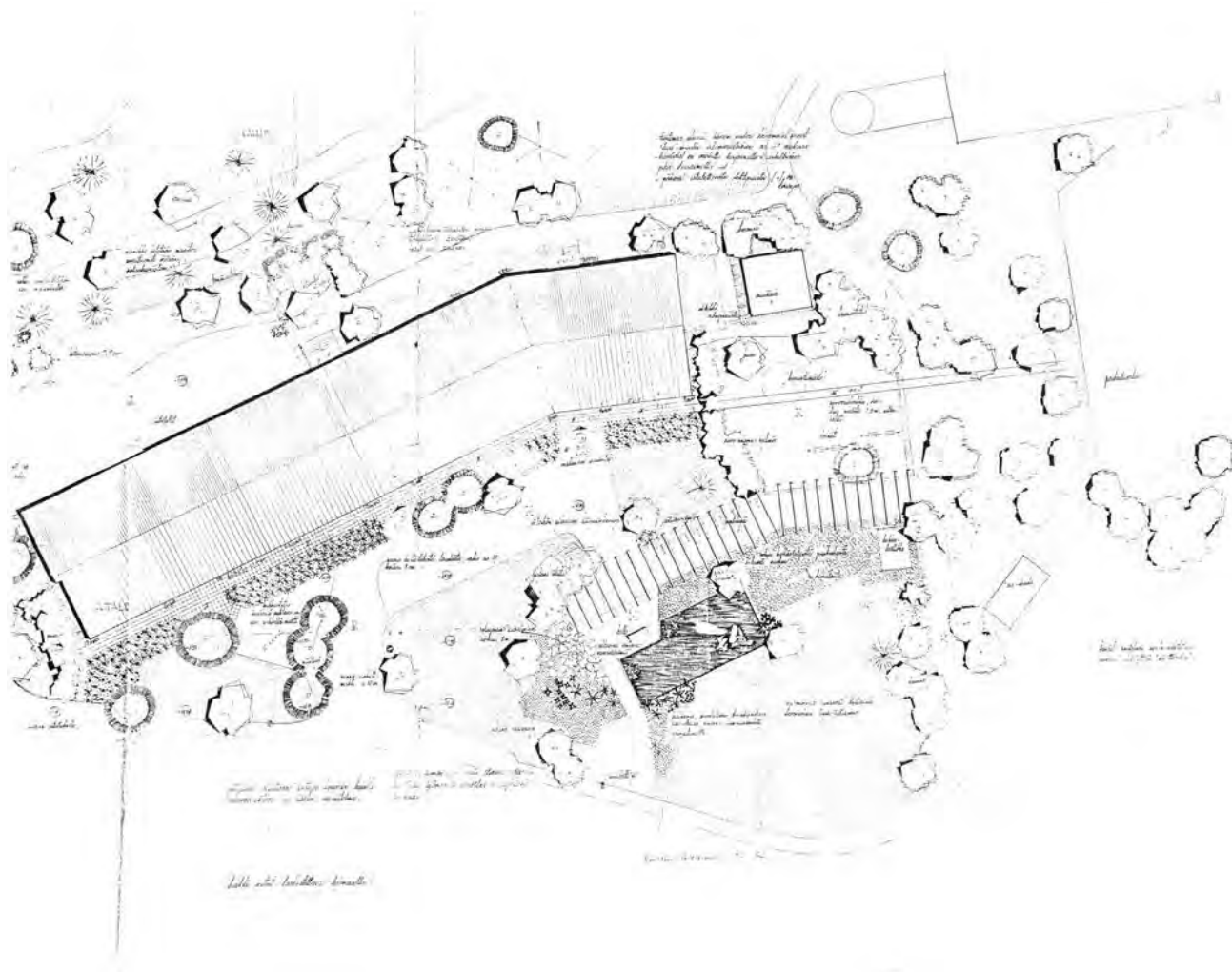
Tapiolan Itäkartanon alueen pienoismalli.
KAMU, Asuntosäätiö, Eero Troberg 1953–1954.

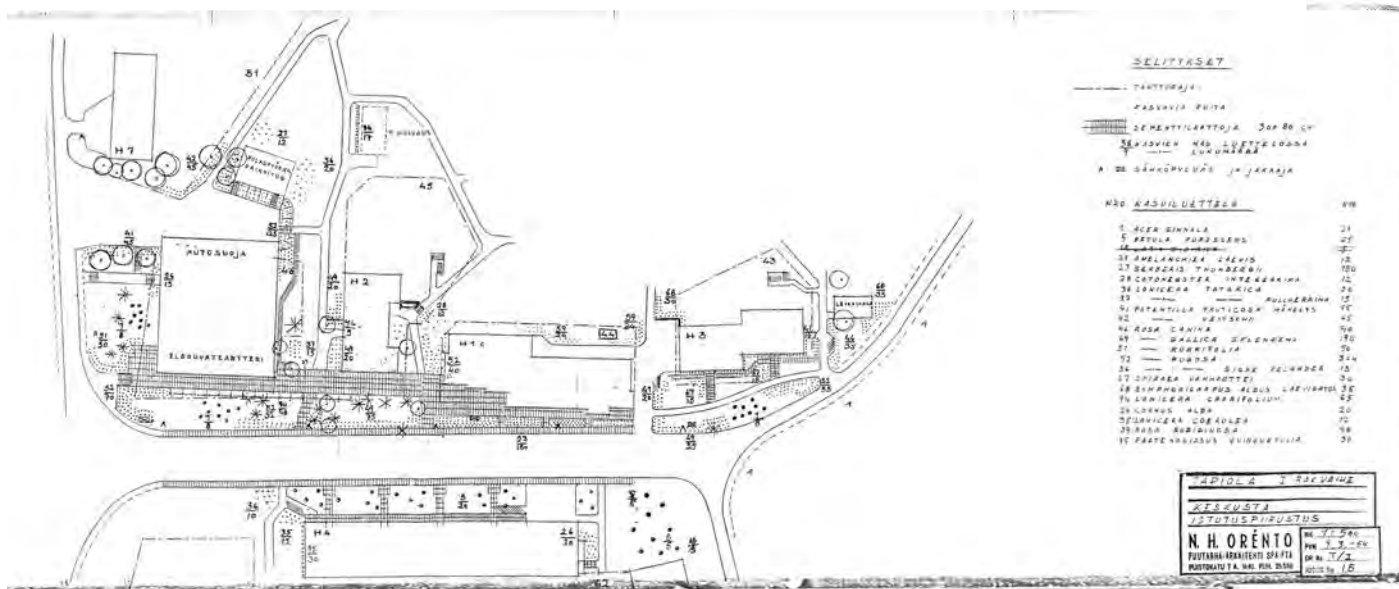
Liikerakennus Mäntyviita 6:ssa toimi Elannon kauppa ja apteekki.
KAMU, Asuntosäätiö, tuntematon kuvaaja noin 1955–60.

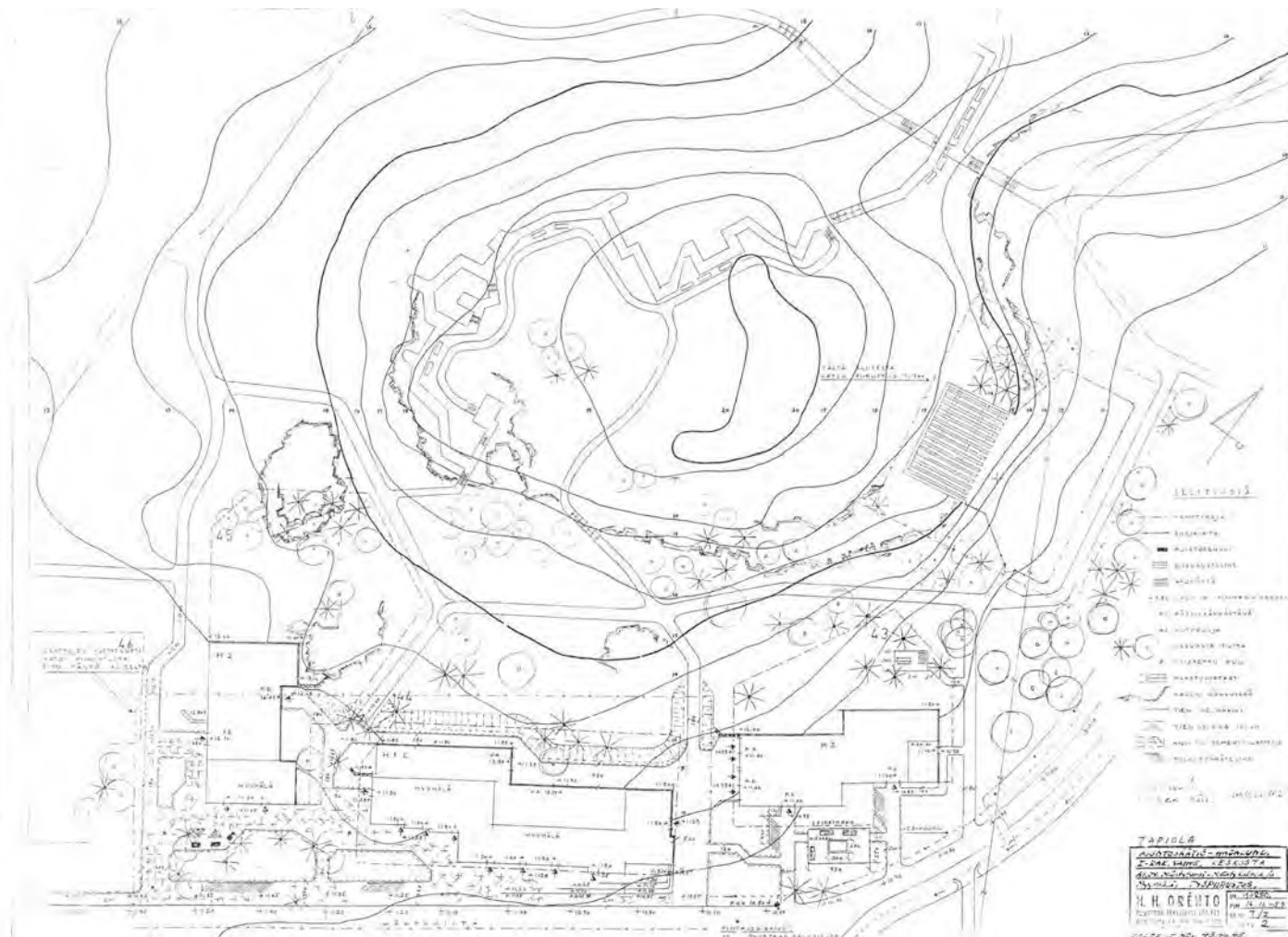
Mäntytornin huipulla oli ennen Ravintola Tapiola.
Arkkitehtuurimuseo.

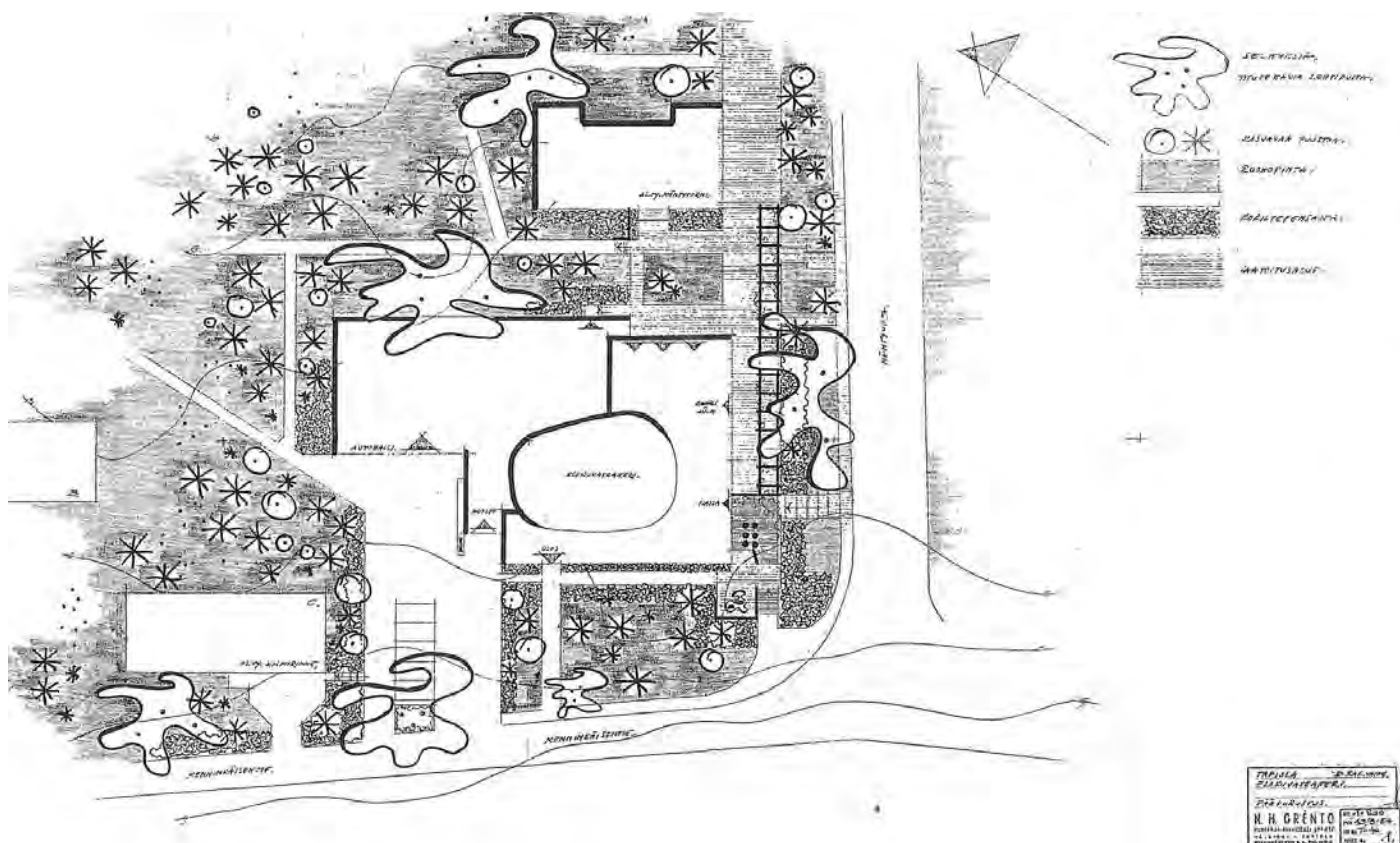
Jussi Jänneksen As.oy Oravanpesän ja Neulaspuiston suunnitelma vuodelta 1957.
Arkkitehtuurimuseo.

N. H. Orenton Mäntyviidan istutuspiirustus vuodelta 1954.
Arkkitehtuurimuseo.

N. H. Orenton Mäntyviidan työpöörustus vuodelta 1953.
Arkkitehtuurimuseo.

N. H. Orenton Tapiolan elokuvateatterin ympäristön pääpiirustus vuodelta 1954.
Arkkitehtuurimuseo.

PINNOITTEET JA MATERIAALIT

Laattojen koko Mäntyviidassa on 350x350. Ladonta on tehty joko suorilla saumoilla tai 9 cm limityksellä. Laatoitus liittyy viheralueisiin joko ilman reunakiveä tai matalan betonimuurin reunustamana. Suuri osa laatoituksesta on uusittu Mäntyviidan katualueen peruskorjauksen yhteydessä vuonna 2006, alkuperäisen mallin mukaan ja alkuperäisellä ladonnalla. Osa laatoituksesta vaikuttaa kuitenkin vanhemmalta, mahdollisesti jopa alkuperäiseltä.

Kino Tapiolan edustan pengerryksissä on käytetty lautamuottipintaisia betonimuureja. Kulkualueiden laatoituksessa on käytetty 350 x 350 mm laattoja, kuten portaissakin.

On kuitenkin myös mahdollista, että laatoitus ja rakenteet ovat vain kuluneet poikkeuksellisen nopeasti kiinteistöhuoltotöiden seurauksena. Rakennusten peruskorjausten yhteydessä, esimerkiksi 2023 valmistunut KOY Sufikan korjaus, laatoitus on yleensä uusittu.

Menninkäisentien varren jalankulkualueilla on käytetty myös betonisia 700 x 700 mm kokoisia laattoja.

Laatoitus liittyy kasvillisuusalueisiin ilman reunakiveystä.

Kino Tapiolan toiset portaat Mäntyviidan suunnasta. Vanha lautamuottipintainen betonimuurirajaa kasvillisuusaluetta. Kävelyalueen laatoituksessa on käytetty 350 x 350 mm laattoja 90 mm limityksellä.

Kino Tapiolan kivetiltä terassilta aukeaa näkymä Keskusaltaan ja Espoon kulttuurikeskuksen suuntaan.

Mäntyviidan eteläpuolella, Menninkäisentien risteysalueella on kenttäkivistä tehtyä kiveystä, joka ei sovi alueen kokonaisuuteen.

Neulaspuiston vesialtaan reuna on laatoitettu keltaisilla laatoilla. Altaan vesisuihku tulee litteästä kuparisesta suuttimesta altaan reunalta.

RAKENTEET JA KALUSTEET

Alueella on käytetty runsaasti muureja, portaita ja matalia betonireunuksia. Muurit ovat polveilevia ja maaston mukaan porrastuvia, paikallavalettuja, lauttamuottisia betonimuureja on käytetty sekä pysty- että vaakalaudoitettuja muotteja. Suurin osa muureista on alkuperäisillä paikoillaan, mutta niitä on ilmeisesti korjattu ja uusittu ajan kuluessa. Osa kuitenkin vaikuttaa alkuperäisiltä. Muurit ovat pääosin kohtuullisessa kunnossa ja kauniisti patinoituja, mutta osa osassa on selviä vaurioita. Portaat ovat kaiteettomia ja betonilaattapintaisia.

Istutusalueilla esimerkiksi Mäntytornin edustalla on aiemmin käytetty puisia suoja-aitoja, mutta istutusalueet on jossakin vaiheessa korvattu nurmella ja pensailla. Yhdelle liikerakennuksen edustan istutusalueelle on tehty reunus pyöreistä puista, mikä on Tapiolalle epätyypillistä, ja poikkeaa alueen asemakaavan määräyksistä.

Aarne Ervin suunnittelema pergoloita on elokuvateatterin, As.oy Mäntytornin ja As.oy Oravanpesän edustoilla. Mäntytornin ja Oravanpesän edustojen pergolat on korjattu alkuperäisen mallin mukaan vuoden 2009 jälkeen. Niissä metallitolppien varassa olevat betonipalkit kannattavat puisia juoksujia ja vaakarimoja. Elokuvateatterin edustalla oleva pergola on uusittu. Sen mittasuhteet ovat alkuperäiset, mutta ylärakenteet on tehty puusta. (Byman&Ruokonen 2007). Pergolan alla on ravintola Kilimin terassi.

Vesiallas on betonirakenteinen ja kellertävillä laatoilla laatoitettu. Vesiallasta on ilmeisesti korjattu ainakin 2009 ja 2014.

Tällä hetkellä Mäntyviidassa on käytössä kahta Tapiolalle tyypillistä puista penkkimallia, puistonpenkkiä, jota siellä on valokuvien perusteella ollut käytössä alun perinkin, sekä Heikintorin aukoiden käyttöön suunniteltua Tapiolassa ja muualla Espoossa yleisesti käytössä olevaa "Tapiola-penkkiä". Kaksi huonokuntoista puistonpenkkiä on Mäntytornin edustalla, sekä yksi Kino Tapiolan sisäänkäynnin edessä. Lisäksi Ravintoloiden terassipöytinä ja tuoleina on sekalaisia kalusteita.

Kino Tapiolan edessä on Tapiolassa yleisesti käytössä olevia muovisia kukkalaatikoita (Ekin muovin malli Miljö), Sama laatikkotyyppi on käytössä esimerkiksi Keskustornin ja WeeGeen edessä.

Elokuvateatterin ja Mäntytornin edustalla pergolan alla on ilmeisesti Lehtovuoren "Klassikko" pyörätelineitä tai vastaavia. Kino Tapiolan edustalla on nykyään kaupunkipyöräasema.

Alueella on kolme pergolaa. Kuvassa niistä yksi, Mäntytornin edustalla sijaitseva.

Neulaspuiston vesiallas, kello, maalatusta teräsputkesta ja kestopuusta vanhan mallin mukaan tehty pergola ja Tapiola-penkki.

Mäntyviidassa on myös Tapiolassa käytössä olleita vanhempia puistonpenkkejä.

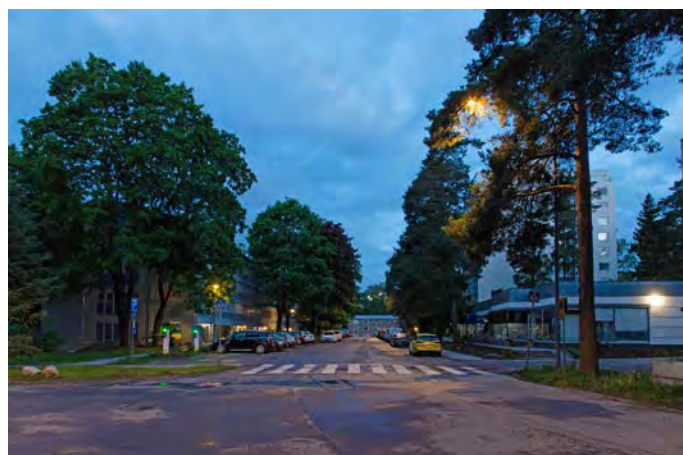
Neulaspuisto yöllä. Valaistu kellotaulu näkyy kauas Mäntyviitaa pitkin. Puiston taustaa valaisevat As.oy Oravanpesän sisäänvedetyn ensimmäisen kerroksen valot.

VALAISTUS

Tapiolan keskustan kävelyalueiden valaistustapa ja käytössä olevat Tapiola-valaisimet ovat osa 1950-luvun Tapiolan kaupunkisuunnittelun kokonaisideaa. Tapiola-valaisimen malli on elänyt vuosikymmenten aikana. Tapiolan kaupunkikuvassa on nähtävissä useita versioita Tapiola-valaisimesta.

Mäntyviidan alueella, Neulaspolun varrella on jäljellä muutamia Idmanin valmistamia Tapiola-valaisimia. Muuten katutilan valaisemiseen on käytetty korkeita pylväsvalaisimia. Aiemmin alueella on ollut käytössä ainakin kaksiahaaraisia Tapiola-valaisimia.

Lisäksi katutilassa on muita valonlähteitä, kuten Kino Tapiolan mainos- ja koristevalot, Neulaspuiston valaistu kello ja rakennusten julkisivuvaloja.

Yönäkymä Neulaspuistosta Mäntyviitaa pitkin länteen.

Elokuvateatteri Kino Tapiolan yövalaistus henkii vanhaa tunnelmaa.

KASVILLISUUS

Mäntyviidalle tunnusomaiset komeat säilytetyt männyt ovat edelleen pääosin hyväkuntoisia, mutta koivuja on jouduttu poistamaan. As.oy Mäntyviidan edessä olevista vaahteroista osa on alkuperäisiä sinne istutettuja. Osa uusittiin vuonna 2006, koska alueelta jouduttiin kaatamaan putkitöiden takia useita puita. Mäntytorin isoista jalopähkinöistä on jäljellä enää kolme alkuperäistä puuta, mutta kaadettujen tilalle on istutettu uusia. Jalopähkinät ovat tärkeä osa kadun päätteen maisematilaa. As.oy Sufikan pohjoispäädyssä oli kolme isoa douglaskuusta, jotka jouduttiin kaatamaan, ja niitä korvaavat uudet puut eivät ole lähteneet kunnolla kasvuun. Puut olivat hieno vastapari heleän värisille jalopähkinöille. Kadun pohjoispuolella, matalan liikerakennuksen edessä, kasvaa edelleen säilytetty kuusi kapealla välikaistalla.

As.oy Mäntyviidan edessä olevat vaahterat varjostavat yhdessä rakennuksen kanssa aluskasvillisuutta, mutta jalkakäytävän viereen istutetut pensaat ovat hyvässä kasvussa. Kadun pohjoispuolella on kapea kaista happomarpajensaita ja As.oy Mäntykulman kohdalla pensasruusuja.

Elokuvateatterin edustan vuorimännystä osa on ylikasvaneita. Muurin päällä kasvaa komea jalopähkinä ja syyshortensioita. Menninkäisentien tasossa laatoituksen keskellä on pieni alue punalehtistä happomarpajaa. Kadun alkupäässä kallioleikkauksen päällä on alue harvinaista ja talvenkestävää viiniköynnöstä maanpeitteenä.

Neulaspuisto on suurelta osin nurmikko, jolla kasvaa jalopähkinöitä, koivuja, vaahteroita ja yksi mänty. Maisemallisesti merkittävin puu on lännestä katsottuna puiston etualalla kasvava kaksirunkoinen jalopähkinä. Altaan ympärillä on kuunililjoja, saniaisia ja pergoloissa kiipeileviä köynnöksiä. Korkea isotuomipihlaja-aita erottaa Neulaspuiston sen eteläpuolella sijaitsevasta pysäköintialueesta.

Neulaspuistossa on pyritty säilyttämään näyttäviä istutuksia, vaikka muualta Mäntyviidasta ne ovat pääosin kadonneet.

KAAVOITUS JA SUOJELUTILANNE

Alueella on voimassa asemakaava Itäkartano 211500 (hyväksytty 18.12.2006, saanut lainvoiman 15.10.2008). Aluetta koskevia asemakaavoja ei ole vireillä.

Asemakaavassa Mäntyviidan ja ympäristön rakennukset, lukuun ottamatta uudisrakennuksia, on suojeltu merkinnällä sr-1 (elokuvateatteri ja Mäntytorni) tai sr-2. Sr-1 merkinnällä varustettuihin rakennuksiin ei sallita näkyviä julkisivumuutoksia. Sr-2 merkinnällä varustettuihin rakennuksiin voidaan sallia kevyitä julkisivumuutoksia kuten parvekelasitusten lisääminen yhdenmukaisesti koko rakennuksen osalta. Muutoksia tulee kuitenkin harkita ta-pauskohtaisesti huomioiden rakennuksen arkkitehtoninen ja kaupunkikuvallinen arvo. (Kaavaselostus, 26.)

Suuri osa katutilasta, Mäntyviidan ympäristö kokonaisuudessaan, Neulaspuisto, Neulaspolku ja osa Menninkäisentietä on suojeltu merkinnällä sk-1: "kaupunkikuvallisesti tärkeä katu ympäristö ja siihen liittyvät etupiha-alueet. Alueilla olemassa oleva puusto, pensaat ja muu kasvillisuus, samoin kuin alueilla sijaitsevat pergolat, ulkoportaat, altaat tai kiveykset tulee säilyttää, hoitaa ja tarvittaessa uudistaa alueen rakennetun ympäristön mukaisesti (MRL 57.2 §)." (Kaavamerkinnät- ja määräykset.) Asemakaavamääräyksissä on myös määrätty, että "katu- ja piha-alueita hoidettaessa ja uudistettaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota alueelle ominaisiin maastonmuotoiluihin, luonteenomaisiin materiaaleihin, rakenteisiin, pinnoitteisiin, ulkovalaisimiin ym. rakennelmiin sekä tyypillisiin kasvilajiin ja istutusryhmiin. Kortteli-, katu-, ja puistoalueiden välisten rajojen ei tule näkyä maastossa. Tontteja ei saa rajata rakennelmin." (Kaavamerkinnät- ja määräykset.)

Osoittamalla alueita säilytettäväksi ja hoidettaviksi alkuperäisen luonteen mukaisesti ja katualueiden istutusvelvoitteella on pyritty turvaamaan puutarhakaupungille

Neulaspuiston eteläreunan erottaa pysäköintialueesta korkea isotuomipihlaja-aita. Isotuomipihlaja on nykyään luokiteltu vieraslajiksi.

tyypillisen luonteen säilyminen. Jotta kaava kuitenkin mahdollistaisi tarvittaessa hienovaraisen muuntelun alueella, on istutettavat alueen osat katualueilla osoitettu pääosin ohjeellisin merkinnöin. (Kaavaselostus, s.18.)

Kaavaselostuksessa on määritelty Tapiolan kaupunkikuvalle olennaisina osina vanhat männyt, istutettu pensaisto ja kukkivat kukat. Selostuksen mukaan Tapiolan luonnon kolme tasavahvaa osatekijää ovat istutettu ja suunniteltu viherrakentaminen, hoidettu ja muokattu luonnonkasvillisuus sekä siistittävä luonnonmetsä. Istutuksia uusittaessa suositellaan käytettäväksi Tapiolassa alun perin käytettyjä tyyppillisiä lajeja, joita on kaavan liiteaineistossa listattu. Korostetaan, että rakennusten eduspuutarhojen istutusten tarkoituksena on toimia kontrastina ympäröivien alueiden luonnonkasveille. Havukasveja suositellaan käytettävän johdonmukaisesti, ns. "Tapiolan talviturkkisuunnitelman" mukaisesti. (Kaavaselostus, 20, 26.)

Mäntyviidan lähialueilla, Mäntytornin pohjoispuoleisella metsäisellä kallioalueella (Käpälämäki) ja Menninkäisen tien ja Mäntyviidan risteyksen eteläpuoleisilla kallioilla (Braskis) on muinaismuistolailla suojeltuja, I maailmansodan aikaisia linnoitusketjun osia (tukikohta XXXVII, kaavaselostus, 21).

Braskis ja Käpälämäki kokonaisuudessaan ovat kaavassa saaneet merkinnän VP-1, metsäpuisto, jota "on hoidettava niin, että sen metsäinen silhuetti ja luonteenomainen lajisto säilyy." (Kaavamerkinnot- ja määräykset).

Kaavaselostuksessa annetaan ohjeita myös esimerkiksi laatoituksen käytöstä alkuperäiseen tapaan ja liittymisestä kasvillisuusalueisiin ilman reunakiviä ja pintavesiojia, sekä siitä, että puistomaisen katutilan tyyppilliset piirteet: laajuus, yhteenkuuluvuus ympäröiviin alueisiin ilman reunakiviä tai avo-ojia, on otettava huomioon alueen hoidossa.

Pysäköinnin rajoittamisessa suositellaan käytettäväksi puupaaluja tai suuria, maastoon upotettavia suuria luonnonkiviä. Kalusteissa suositellaan käytettäväksi Tapiolaan suunniteltuja alkuperäisiä penkkejä, valaisimia ja leikkivälineitä. (Kaavaselostus, 27.)

Ote alueen ajantasa-asemakaavasta 12.5.2023.
Espoon karttapalvelu.

NYKYTILANNE JA SÄILYNEISYYS

Mäntyviita on parhaiten säilynyt esimerkki Tapiolan alkuaikojen aluekussommitelmista. Rakennusten ulkoasu ja ulkotila ovat säilyneet suhteellisen hyvin alkuperäisessä asussaan. Suuri osa rakenteista ja pinnoitteista on alkuperäisiä tai alkuperäisen mallin mukaan tehtyjä/korjattuja. Alueella kasvaa edelleen puita, erityisesti mäntyjä, jotka ovat rakentamista edeltävältä ajalta.

Rakennusten edustojen ja sisäänkäyntien istutuksia on vuosien kuluessa vähennetty, sillä ne ovat kuvien ja suunnitelmien perusteella olleet alun perin huomattavasti laajempia ja näyttävämpi. Kaavassakin määriteltyä pyrkimystä luoda kontrastia rakennusten etualojen istutusten ja luonnonkasvillisuuden välille ei täten ole noudatettu. Paikoin, esimerkiksi Neulaspuistossa, on alkuperäiset pyrkimykset huomioitu paremmin ja istutusalueet muistuttavat lajistoltaan ja sijoittelultaan alkuperäisiä suunnitelmia.

ALUEEN OMINAISPIIRTEET

Mäntyviita on luonteeltaan ajoradasta, rakennusten edusaukiosta ja niiden välillä kulkevista reiteistä muodostunut tilakokonaisuus / tilasarja.

Alueelle tyypillisiä piirteitä ovat pitkät näkymät tilakokoonaisuuden sisällä ja sieltä ulos ja maamerkkirakennusten, Keskustornin ja Otaniemen vesitornin, näkyminen Mäntyviidan suuntaisten näkymien päätteinä.

Tapiolalle tyypilliset piirteet, luonnonkasvillisuuden ja istutettujen alueiden yhdistäminen on paikoin, esimerkiksi Neulaspuistikossa havaittavissa, paikoin valitettavasti kadonnut. Vesiallas on Tapiolalle tyypillinen aihe, joka Mäntyviidassa on keskeisellä sijalla aukiotilan päässä. Neulaspuiston kello on erityinen, paikalle ominainen elementti. Tietyn kokoisen laatoituksen, 350 x 350 mm käyttäminen on tyypillinen tyylipiirre Tapiolan varhaisille vaiheille, ja laatoitus yhdistyy viheralueeseen ilman rakenteita, oja tai reunakiviä, Tapiolalle tyypilliseen tapaan.

Aukion kannalta keskeinen tekijä on puistomaisen katu-tilan jatkuminen myös käsitellyn alueen ulkopuolelle, Mäntyviitaa koilliseen, Neulaspolkua kaakkoon Tapionraitille, ja Menninkäisentietä Tapionraitilta Mäntyviidan risteyksen ohi kohti pohjoista.

Muista Tapiolan aluekeskuksista poiketen aukioon liittyvä viheralue Neulaspuisto ei ole tehty ainoastaan katseltavaksi vaan sillä on myös käyttöarvoa.

ARVOT / YHTEENVETO

HISTORIAALLINEN, SYMBOLINEN JA SOSIAALINEN ULOTTUVUUS – IMMATERIAALISET ARVOT ***

- + Mäntyviita on Tapiolan alkuvaiheen keskus ja symboli. Ensimmäisenä valmistuneena lähiönä alueella oli keskeinen rooli koko Tapiolan kehittymisen kannalta.
- + Alueelle rakennettiin koko yhdyskuntaa palvelevat elokuvateatteri ja lämpökeskus, jotka kumpikin olivat omalla alallaan edistyksellisiä.
- + Alueella on paljon aikakauden koerakentamista ja kokeellista materiaalien käyttöä.
- + Alue on erityinen ja omanlaisensa esimerkki puutarhakaupunki- ja new town -ajattelun soveltamisesta.
- + Alue on suhteellisen hyvin mukautunut myöhempään käyttöön, mikä kertoo, että kohde on laadukas esimerkki oman aikansa suunnittelusta, joka kestää aikaa ja jota arvostetaan oman aikansa ulkopuolellakin.
- + Aikakauden huippuarkkitehtien suunnittelema kokonaisuuksia ("sikermiä").
- + "Kokonaistaideteoslähiö", katutila ja kävely- ja viheralueet yhdessä rakennusten kanssa muodostavat erityisen, tunnistettavan kokonaisuuden.
- + Tärkeitä töitä esimerkiksi suunnittelijoilta Aarne Ervi, Viljo Revell, Aulis Blomstedt, Nils Orento, Jussi Jännes, C.-J. Gottberg, Otto-I. Meurman ja Inkeri Siltavuori (kaava).

FYYSINEN YMPÄRISTÖ – ARKKITEHTONISET ARVOT ***

- + Historiallinen kokonaisuus, aukiomainen katutila / edusaukioiden sarja.
- + Aukiomainen erityinen kokonaisuus mukaan lukien Neulaspuisto vesiaiheineen ja kelloineen.
- + Tilallisesti ja osatekijöiltään (rakenteet, viheralueet) hyvin säilynyt kokonaisuus.
- + Katutila ei rajaudu tontteihin vaan jatkuu rakennuksiin asti, mikä mahdollistaa yhtenäisemmän kokonaisilmeen ja kulkemisen lähellä rakennusta, kauempana autoliikenteestä.
- Paljon istutusalueita on hävinnyt.

TOIMINNALLISET, LIIKENTEELLISET JA EKOLOGISET OMINAISUUDET – TOIMIVUUSARVOT **

- + Paljon viherpintaa, tosin suuri osa siitä monimuotoisuudeltaan köyhää, esimerkiksi nurmea. Toisaalta nurmialueet ovat olennainen osa Tapiolan suunniteltua maisemaa.
- + Mäntyviidan pohjoispuolella on hyvin tilaa jalankululle
- + Liiketilat ovat pääosin käytössä.
- + / – Pyöräilyjärjestelyt eivät ole kovin hyvät, mutta toisaalta vähän liikennöidyt kadut sopivat hyvin myös pyöräilyyn (shared space -periaate).
- Kaupallisten palveluiden luonteen muuttuminen on vaikuttanut myös Mäntyviidassa: harva liiketila on alkuperäisessä käytössä.
- Mäntyviidan eteläpuolen liittyminen muihin jalankulkualueisiin on heikko, joskin kadun vähäisestä liikenteestä johtuen tämä ei ole ongelma.
- Neulaspolun kävelyalue tuntuu yksityiseltä.
- Autoliikenteelle osoitettu tila, mukaan lukien pysäköinti, on laaja.

SUOSITUKSET

Asemakaavassa on annettu tarkkoja määräyksiä ja ohjeita koskien rakennuksia ja ulkotiloja. Näiden lisäksi huomioitavia seikkoja:

- Historiallisten arvojen ja detaljien säilyttäminen; alueen säilytettävä luonne on asemakaavassa määritelty, mutta valitettavasti kaavamääräyksiä ei ole täysin noudatettu. Määräysten tarkemmalla noudattamisella varmistettaisiin ympäristön laadun säilyminen.
- Alueella on jäljellä paljon alkuperäisten suunnitelmien mukaisia elementtejä, ja niiden vaaliminen on ensiarvoisen tärkeää kokonaisuuden säilymisen kannalta.
- Alkuperäisten suunnitelmien mukaisen ympäristön (istutusalueet, kasvilajisto) palauttaminen vahvistaisi alueen erityisyyttä.
- Vähemmän hoitoa vaativien kasvilajien käyttäminen istutuksissa on paikoitellen mahdollista, jos lopputulos vastaa alkuperäistä kokonaisilmettä.
- Uusien rakenteiden ja kalusteiden huolellisempi suunnittelu ja sijoittaminen (sähkökaapit, liikennemerkkit, kaivonkannet jne.) parantaisi alueen yleisilmettä.

10. POHJANTORI

Näkymä etelästä Pohjantorin ostoskeskukselle.
KAMU, Asuntosäätiö, tuntematon kuvaaja noin 1965–1970.

RAKENNUSTEN SUUNNITTELIJAT

Heikki ja Kaija Siren

- Pohjantorin ostoskeskus 1962
- As.oy Pohjankoto 1963
- As.oyt Pohjantaival, Pohjanrusko ja Kurjenmiekka 1962–64
- As.oy Ukonvaaja
- As.oy Louhentie 1 1966

MAISEMASUUNNITTELIJAT

Jussi Jännes

- Pohjantorin puutarhasuunnitelma 1961
- As.oy Pohjankodon, Pohjantaipalen, Pohjanruskon, Kurjenmiekan ja Ukonvaajan puutarhasuunnitelmat 1960–63

C.-J. Gottberg

- As.oy Louhentie 1:n puutarhasuunnitelma 1967
- Pohjantien, Louhentien ja Kalevalantien risteysalueen ja Pohjankulman maastojärjestelyt ja istutussuunnitelmat 1982–83

Alueen inventointikartta, kevät–kesä 2023.

YLEISKUVAUS JA TOIMINNOT

Pohjantorin ostoskeskus on vuonna 1958 järjestetyn suunnittelukilpailun pohjalta rakennetun Pohjois-Tapiolan lähiökeskus palveluineen. Ostoskeskuksen edustalle muodostuvaa aukiota rajaavat lännessä ja pohjoisessa ostoskeskuksen rakennukset, idässä Louhentie ja etelässä Kalevalantie. Aukio on pääosin puistoaluetta, jonka poikki kulkee polku. Aukio toimii lähinnä läpikulkualueena, ja siltä on jalankulkuyhteys ostoskeskuksen kahden rakennuksen välistä keskuksen luoteispuolella sijaitsevaan Ukonpuistoon. Aukion etelälaidalla on kaupunkipyöräasema.

TILAN JÄSENTELY JA YMPÄRÖIVÄT RAKENNUKSET

Pohjantorin maisematila muodostuu laajasta alueesta Kalevalantien, Louhentien ja Pohjantien risteyksessä. Etelässä aluetta rajaavat Veikko Malmion suunnittelemaat As.oy Kaskenkaatajan rivitalot (1962) ja pohjoisessa Heikki ja

Kaija Sirenin suunnittelema Pohjantorin ostoskeskus (1962). Ostoskeskusta vastapäätä, Louhentien itäpuolella, on Sirenien suunnittelema As.oy Louhentie 1:n atriumtaloalue (1966), joka rajautuu pohjoisessa, idässä ja etelässä C.-J. ja Laura Gottbergin suunnitelmien mukaan toteutettuun Pohjankulma-nimiseen puistoon. Myös ostoskeskuksen länsi- ja pohjoispuolella sijaitsevat rivi- ja kerrostalot (1962–1964) ovat Sirenien käsialaa.

Pohjantorin ostoskeskus muodostuu kahdesta suora- kulmaisesta yksikerroksisesta osasta. Idänpuoleinen Louhentien suuntainen A-osa koostuu kolmesta erillisestä teräslasiseinäisestä moduulista, joilla on yhtenäinen katos. Katosta kannattelevat kaikilla sivuilla pilarit, ja katoksen alla pääsee kulkemaan niin rakennuksen ympäri kuin moduulien välistä. Lännenpuoleinen B-osa jää idästä katsottuna osin A-osan taakse. B-osan aukion puoleisella

Näkymä etelästä Pohjantorin yli ostoskeskukselle.
Kukkaistutukset oikeanpuoleisen rakennuksen
edustalla eivät ole alkuperäisessä loistossaan.

sivulla on pylväskäytävä A-osan tapaan, ja muut sen julkisivut ovat umpinaisia.

B-osan edessä on laatoitettu alue, joka jatkuu rakennuksen välissä ja A-osan viertä rakennuksen pohjoispäättyyn. Ostoskeskuksen, Louhentien ja Kalevalantien rajaama aukio on pääosin nurmialuetta, jota istutusalueet raidoittavat.

SUUNNITTELUN VAIHEET

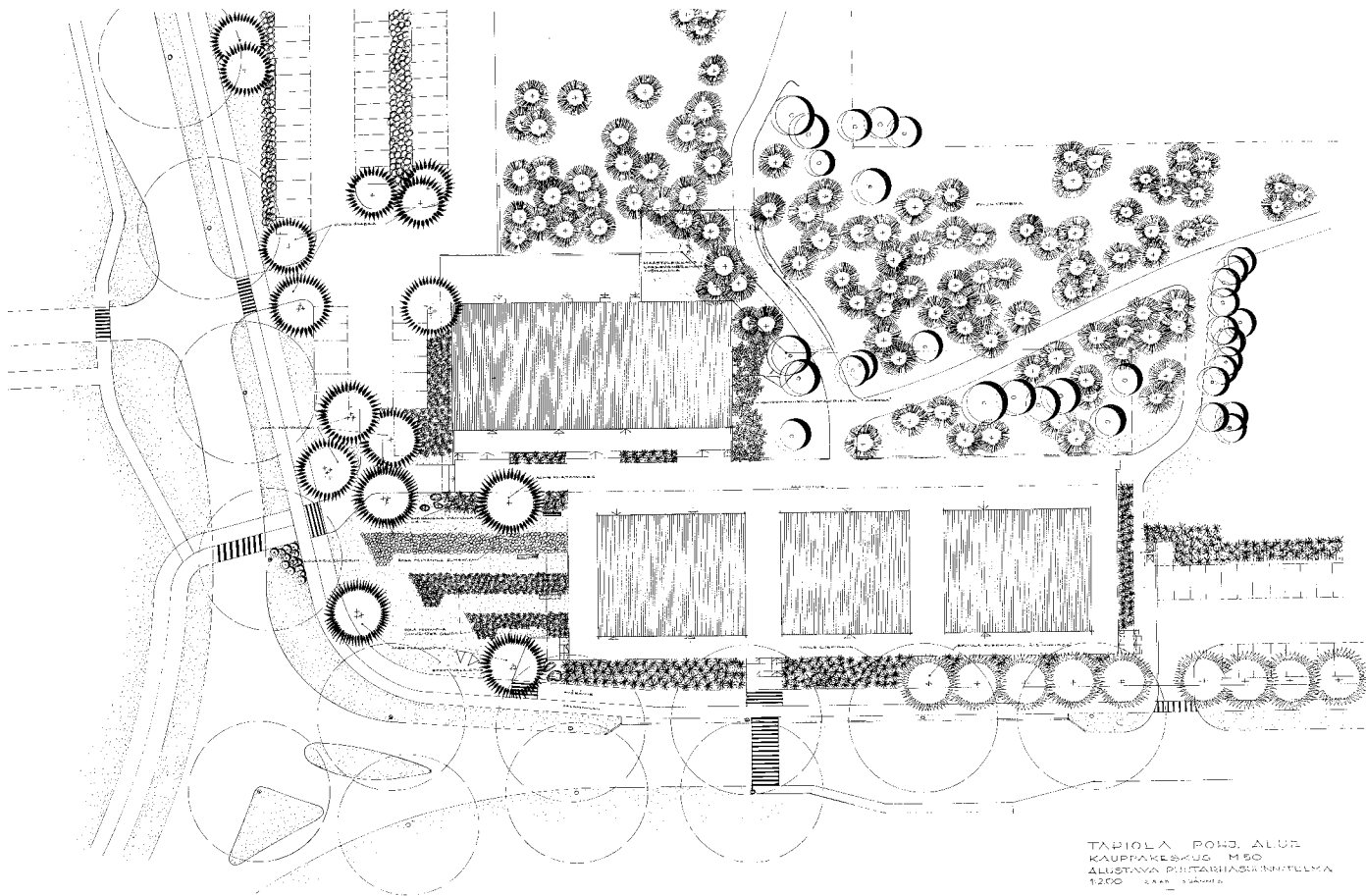
Pohjoisen lähiön vuonna 1958 järjestetyn kutsukilpailun voitti Pentti Aholan ehdotus. Aholan lisäksi kilpailuun oli kutsuttu Aarne Ervi ja Olli Kivinen. (Ks. esim. Ark-byroo 2021, 6.) Aholan kaavaratkaisu perustuu suorakulmaiseen koordinaatistoon poiketen läntisen ja itäisen lähiön vapaammin maaston muotojen mukaan sijoitetuista rakennuksista. Kadut ja rakennukset on Aholan suunnitelman mukaan sijoitettu joko Louhentien suuntaisesti tai kohtisuoraan sitä vastaan. Verrattuna esimerkiksi Aholan hieman myöhemmin suunnittelemaan Siltämäkeen pohjoisen lähiön rakennukset on sijoitettu melko väljästi, eikä korttelirakenne ole samalla tavalla suorakulmainen kuin vaikkapa 60-luvun lopun ja 70-luvun kompaktikaupungeissa. Muun Tapiolan tapaan myös pohjoisessa lähiössä käytettiin hyväksi ensimmäisen maailmansodan aikaisia tykkiteitä, mutta ne toimivat kiemurtelevien ulkoiluteiden eivätkä katujen alustoina (Tuomi 1992, 43). Itäisen ja

läntisen lähiön tapaan alueelle on sijoitettu eri talotyypejä korkeista kerrostaloista pienkerrostaloihin ja rivi- ja omakotitaloihin.

Aholan voittaneen suunnitelman mukaisessa Tapani Niroksen laatimassa 8.2.1961 vahvistetussa rakennuskaavassa korttelien sisällä rakennusaloja ei ole määritelty kovin tarkasti, mutta tehokkuus- ja kerroslukujen lisäksi suurimassa osassa kortteleita on ilmoitettu prosentteina, kuinka suuri osuus rakennuspaikan pinta-alasta saadaan käyttää rakentamiseen. Ratkaisu on varmistanut riittävät piha-alueet mutta jättänyt rakennusten suunnittelijoille vapaammat kädet rakennusten tarkemman sijoittelun ja muodon suhteen. Sirenien ostoskeskus sijoittuu Aholan suunnittelemaalle paikalle, mutta mittasuhteiltaan ja tarkemmalta sijoittelultaan toteutuneet rakennukset poikkeavat Aholan suunnitelmasta.

Tapiolan pohjoisen lähiön rakentaminen aloitettiin kesälä 1961, ja koko Pohjois-Tapiolan kaava-alue toteutettiin suhteellisen lyhyen ajan kuluessa 1960-luvulla (Ark-byroo 2021, 8, 12).

Tapiolan keskuksesta pohjoiseen lähiöön johtava Pohjantie kaartui alun perin länteen Louhentien risteyskohdalla. Pohjantorilta itään Hagalundintielle rakennettiin myöhemmin Kalevalantie 24.1.1983 vahvistetun asemakaavan mukaisesti. Kalevalantien linjaus oli päätetty jo

Jussi Jänneksen alustava puutarhasuunnitelma Pohjantorin ympäristöstä vuodelta 1963.
Arkkitehtuurimuseo.

Pentti Aholan Pohjoisen lähiön havainnekuva vuodelta 1959.
Arkkitehtuurimuseo.

kaupunginhallituksen vuonna 1978 hyväksymässä yleiskaavassa. Myös Louhentien risteyksestä länteen jatkuva Pohjantien osa on muutettu myöhemmin Kalevalantieksi.

Pohjantorin maisemasuunnitelmassa (Jussi Jännes 1963) aluekeskuksen julkista luonnetta on korostettu värikkäillä, rakennuksen suuntaisesti jatkuvilla kasviaiheilla. Kukkivat raidat olivat punaisia ja kirkkaan vaaleanpunaisia ruusuja sekä vaaleankellertäviä syyshortensioita. Aidanteiden väleissä oli penkkejä. Kukkivia kasveja varten suunnitelmassa on esitetty efektivalaistus. Louhentien puolella rakennuksen vieressä on yhtenäinen marjakuusi-istutus, jota on tarkoitus hoitaa leikattuna. Rakennuksen eteläpuolella oli vaahteroita kolmen puun ryhmissä, tarkoituksena että niistä tulee monirunkoisia puita. Vaahteraryhmiä istutettiin vain kaksi, toinen rakennuksen Louhentien puoleiseen kulmaan ja toinen pisimmän ruusunauhan päähän. Pysäköintialueen itäpuolelle istutettiin jalavien sijaan sembramäntyjä. Läntisen rakennuksen portaiden väleissä oli paikallavaletut istutusaltat, joissa oli syyshortensioita. Valokuvan perusteella nurmialueet oli rajattu rakennusten puolelta matalilla puisilla suoja-aidoilla. Kasvinauhojen keskellä on paikka joulukuuselle, jonka holkki on edelleen jäljellä. Osa tontista on puistomaisesti hoidettua aluetta, jossa säilytettiin paikalla kasvanut koivikko.

Kadun eteläpuolella As.oy Kaskenkaatajan maisemasuunnitelmassa (Jussi Jännes 1963) tasainen entinen pelto-maasto on muotoiltu kiilamaisiksi mataliksi kukkuloiksi. Kukkuloiden lomaan rakennuksen ja kadun väliin on istutettu sembramäntyjä ryhmiin ja vapaana värisommitelmana hopealehtisiä tyrnejä, punaversoisia korallikanukoita sekä erilaisia alppiruusuja. Rivitaloille muodostuu monikerroksinen näkösuoja kadun suuntaan ja aukiotila saa monimuotoisen rajauksen.

Pohjankulman puiston puolella maastoa on myös muotoiltu laakeaksi kukkulaksi, jota rajaamaan on istutettu Louhentien puolelle mäntyjä ja vuorimäntyjä.

Pohjantorin ostoskeskus on Louhentien tasoa korkeammalla. Portaat ja luiska nousevat katutasosta rakennusta kiertävälle rakennuksen kolme moduulia yhdistävälle pylväskäytävälle, josta on sisäänkäynti liiketiloihin.

PINNOITTEET JA MATERIAALIT

Rakennusten ympärillä kulkualueilla pintamateriaali oli alun perin iso betonilaatta, jota oli käytetty myös matalissa portaissa sekä kadun puolella että rakennusten välisessä tasoerossa.

Isot betonilaatat on jossakin vaiheessa vaihdettu pienempiin pesubetonilaattoihin ja rakennuksen sokkelin vierustat on päällystetty graniittisilla noppakivillä.

Pohjantorin ostoskeskuksen edustalle on tehty jossakin vaiheessa betonikivisiä istutusaltaita, jotka sopivat huonosti selkeälinjaisiin ja materiaalivalinnoiltaan harkittuihin rakennuksiin. Kävelyalueiden pesubetonilaatoitus ei ole alkuperäinen

RAKENTEET JA KALUSTEET

Ostoskeskuksen itäisempi A-osa sijaitsee Louhentien tasoa korkeammalla, ja sinne nousevat katutasosta laatoilla päällystetyt portaat ja luiskat. Läntisen B-osan lattia on A-osaa ylempänä. Ylätasolle nouseaan porrasaskelmia pitkin, joiden välissä oli kaksi kapeaa, paikallavalettua istutusallasta matalia pensaita varten. Muuri jatkui puistomaisen tontinosan reunassa. Muurit on korvattu betonisista muurikivistä ladotuilla matalilla muureilla. Puistomaisen alueen reunaan on tehty syvennykset penkeille. Nykyinen penkkimalli poikkeaa Tapiolassa tyypillisesti käytetystä.

Pohjantori yhdistyy Ukonpuistoon ostoskeskuksen A-osan länsipuolella. Betonikivimuuri ei ole alkuperäinen rakenne.

VALAISTUS

Valokuvien perusteella ulkotilojen valaistus on tapahtunut katosten alapintaan asennettujen loisteputkien ja valais-
tujen näyteikkunoiden avulla. Katosten alapinnan lois-
teputket ovat edelleen käytössä, minkä lisäksi pilareihin
on sijoitettu pyöreät seinävalaisimet, ja istutusaltaissa ja
muurien päälle on käytetty kokonaisuuteen sopimattomia
kaarevavartisia pylväsvalaisimia.

Yönäkymä Pohjantorille etelästä päin.

Katosten alapinnoissa on loisteputkivalaisimet, minkä lisäksi pilareihin on myöhemmin lisätty kupuvalaisimet.

Rakennuksen länsilaidalla, Louhentien varressa, on muotoonleikattuja marjakuusia.

KASVILLISUUS

Pohjantorin edustalla värikkäät ruusunauhat on vaihdettu pensasangervoiksi ja itäreunassa vuorimännyiksi, jotka kasvavat liian korkeina ja epäsovivina alueen muotokie-
leen nähden. Sommitelma on säilynyt piirteiltään alkupe-
räisenä, mutta selkeä geometrisuus on kadonnut, Kas-
vinauhat on lyhennetty eteläpäästään, niiden raja-
us on epämääräinen ja hortensianauha on poistettu kokonaan. Marjakuusia Louhentien puolella pidetään leikkaamalla matalina ja geometrisen säännöllisinä. Kolmen vaahteran ryhmät hävisivät jo melko pian rakentamisen jälkeen. Ra-
kennuksen Louhentien puoleisella nurkalla kasvaa suuri tammi.

Läntisemmän rakennuksen eteen altaisiin on istutettu monilajista kasvillisuutta, mm. katajia, matalia pensas-
angervoja ja kuunililjoja. Alkuperäinen yksinkertaisuus on näin kadonnut.

Puistomainen tontinosa on edelleen koivuvaltainen loiva rinne. Uusia koivuja ei ole istutettu, mikä saattaa johtaa puuston uusimistarpeeseen yhtäaikaaisesti.

Kalevalantien eteläpuolella puusto on saanut kasvaa harventamatta ja on nyt ylitieheää. Pensaskerros on lähes kokonaan hävinnyt ja puut varjostavat turhan paljon asuntoja. Latvukset hankaavat toisiaan ja puiden kasvu häiriintyy. Matalat rakennukset piiloutuvat puuston taakse eivätkä ole enää osana maisematilaa.

Ostoskeskuksen pohjoispään tuntumasta alkaen Louhen-
tien varren katupuina on koivuja.

Aukion alkuperäiset värikkäät istutusalueet ovat edelleen olemassa, mutta ovat heikokosti hoidettuja.

KAAVOITUS JA SUOJELUTILANNE

Pohjantorilla on tällä hetkellä voimassa asemakaava Pohjankulma 213100 (hyväksytty 16.8.1988, saanut lainvoiman 5.10.1988). Pohjois-Tapiolan eteläosan käsittävä alue rajautuu pohjoisessa Pohjois-Tapiolan kouluihin, idässä Louhentiehen ja Pohjankulma-puistoon, etelässä Kalevalantiehen ja lännessä Visamäenpuistoon. Kaava lähinnä vahvistaa toteutuneen tilanteen, ja vaikka kaavassa yksittäisiä rakennuksia tai alueita ei ole suojeltu, on rakennusalat osoitettu pääasiassa toteutuneiden rakennusten mukaan.

Alueelle on valmisteilla asemakaavan muutos Pohjantori 213104, jonka osallistumis- ja arviointisuunnitelma ja valmisteluaineisto olivat nähtävillä 3.4.–5.5.2023. Maanomistajan aloitteesta vireille tullessa kaavamuutoksessa on tavoitteena saada sijoitettua ostoskeskukseen suurempi päivittäistavarakauppa uudistamalla ja laajentamalla ostoskeskuksen Louhentien puoleista A-osaa ja purkamalla B-osa.

NYKYTILANNE JA SÄILYNEISYYS

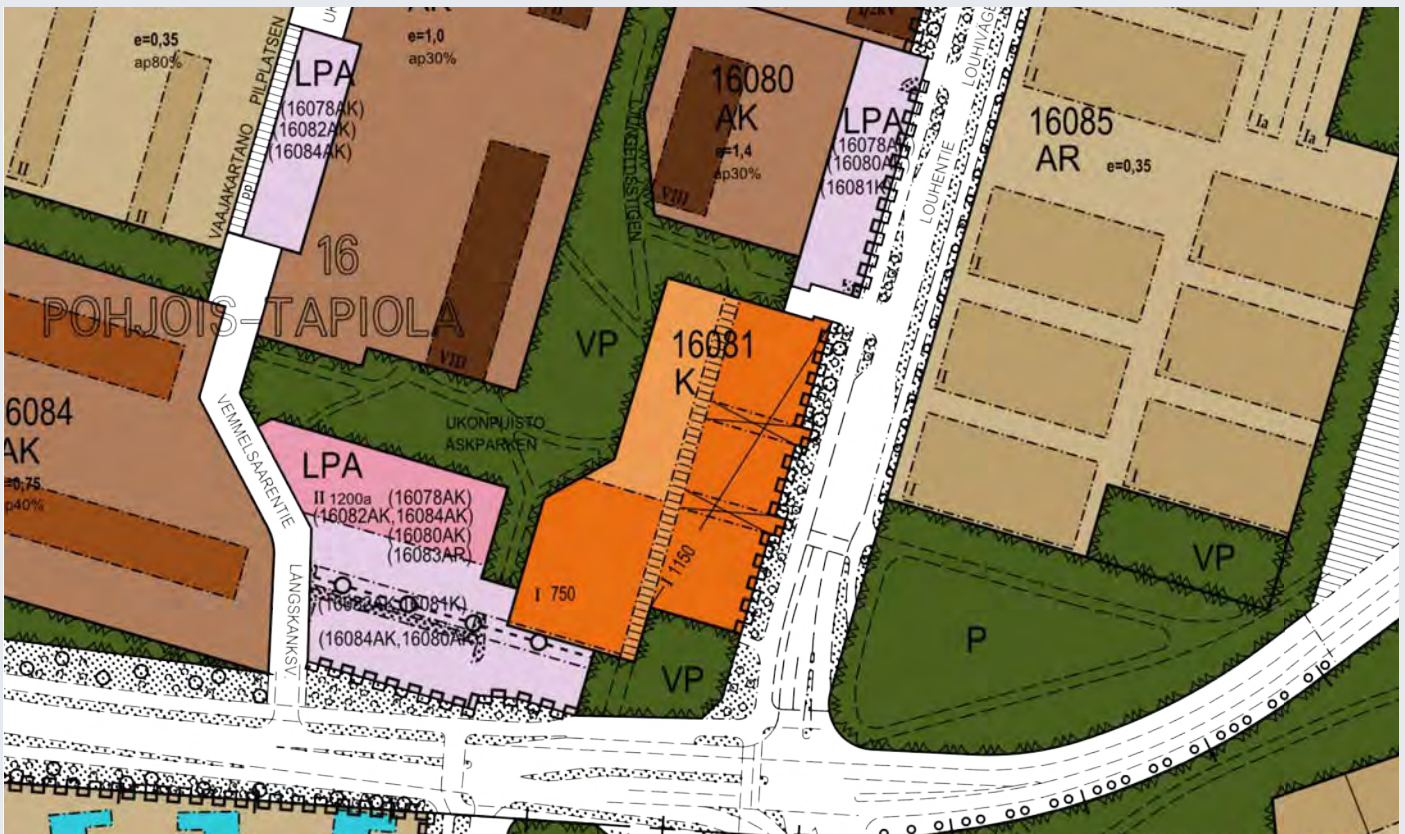
Arkkitehtitoimisto Ark-byroo oy:n (2021, 40) laatimassa Pohjantorin ostoskeskuksen rakennushistoriaselvityksessä todetaan ostoskeskuksen julkisivujen olevan hyvin säilyneet ja ilmeeltään alkuperäiset. Suurin osa B-osan ikkunoista on teipattu värikkäillä päivittäistavarakaupan ilmeen mukaisilla kuvilla ja teksteillä, mikä tekee aukion länsijulkisivusta levottoman. Vastaavat teippaukset ovat liikerakennuksille tyypillisiä.

Rakennusten sommitelmaa täydentävät istutusaiheet ovat menettäneet vahvan geometrisen muotokielen. Lajisto on muuttunut eikä värikkäitä ruusuja ole jäljellä.

ALUEEN OMINAISPIIRTEET

Pohjantorin aukiota rajaavien pylväskäytävien ja julkisivujen yläosien otsapintojen muodostama ruudukko muodostaa aukiolle selkeän taustan. Aukion istutuksille on ominaista selkeärajaisuus kontrastina rakennuksen läpi kulkevien käytävien takaa alkavan Ukonpuiston puistometsälle.

Alun perin aukion yli itään avautui pitkä näkymä Pohjantien ylitse Pohjankulma-puistoon. Nykyisin korkeiksi kasvaneet vuorimännyn aukiolla ja Pohjantien itäreunalla ja suuri tammi aukion itälaidassa peittävät näkymän.

Ote alueen ajantasa-asetmakaavasta 12.5.2023.
Espoon karttapalvelu.

ARVOT / YHTEENVETO

HISTORIAALINEN, SYMBOLINEN JA SOSIAALINEN ULOTTUVUUS – IMMATERIAALISET ARVOT **

- + Tapiolan pohjoinen lähiö, uusi kerrostuma, osittain uudet suunnitteluperiaatteet, 1970-luvun arkkitehtuurin tyylipiirteet alkavat erottua.
- + Kuitenkin noudattaa ajatusta lähiön aluekeskuksesta, tosin mittakaava aiempaa suurempi.
- + säilynyt melko alkuperäisenä, palautettavissa helposti alkuperäiseen asuunsa, sillä esim. ympäröivät rakennukset ovat melko alkuperäisessä kunnossa.
- + Ostoskeskus on arkkitehtonisesti erityinen ja korkeatasoinen. Aukio on maisema-arkkitehtuuriselta laadultaan keskitasoinen, mutta kuuluu erottamattomasti osaksi ostoskeskuksen kokonaisuutta.
- + Edustaa yhdessä viereisten pientalokortteleiden kanssa Kaija ja Heikki Sirenin arkkitehtuuria.

FYYSINEN YMPÄRISTÖ – ARKKITEHTONISET ARVOT **

- + Arkkitehtuuri korkeatasoista ja linjakasta aikansa liiketila-arkkitehtuuria, aikakaudelle tyypillistä voimakkaan vaakasuuntainen pelkistetty ulkohahmo ja katettujen ulkotilojen käyttö.
- + Pitkät näkymät aukiolta Louhentietä, Pohjantietä ja Kalevalantietä pitkin jäsentävät kokonaiskuva Tapiolasta, lisäksi idänsuuntaiset, osin peittyneet näkymät puistoalueelle.
- + Pitkä näkymä ostoskeskuksen läpi rakennusten välistä kävelyreittiä pitkin korostaa alueen arkkitehtuuria.
- + Aukion istutusten kontrasti puistometsään, johon viherrakenne liittyy rakennuksen läpi.
- + Aukio on tärkeä osa arkkitehtonista kokonaisuutta.
- Itse aukiotila ei varsinkaan nykytilassa ole erityisiä, tilallisia tai maisema-arkkitehtonisia arvoja.

TOIMINNALLISET, LIIKENTEELLISET JA EKOLOGISET OMINAISUUDET – TOIMIVUUSARVOT **

- + Edelleen toimiva aluekeskus, joskin liiketarjonnaltaan kaventunut.
- + Viheralue toimii imeytysalueena jne., vaikka nurmi onkin köyhä ja hoitointensiivinen pinnoite.
- + Aukio sijoittuu keskeiseen paikkaan alueen kahden pääväylän risteyskseen, ei samalla tavalla alueen keskelle kuten vanhemmat aluekeskukset.
- + Suunniteltu saavutettavaksi jalan tai autolla.

SUOSITUKSET

- Muurien, laatoituksen, kasvillisuuden ja valaisinten palauttaminen alkuperäiseen asuunsa nostaisi alueen arkkitehtonista ja maisema-arkkitehtonista arvoa.
- Nykyisten rakennusten ja aukion muodostaman kokonaisuuden säilyttäminen olisi arkkitehtonisista ja aluehistoriallisista näkökulmista perusteltua.

11. LOUHENTORI

Louhentorin ostoskeskus koillisesta Louhentien puolelta.
KAMU, tuntematon kuvaaja 1971.

RAKENNUSTEN SUUNNITTELIJAT

Bror Söderman,
Asuntosäätiön suunnitteluosasto

- Louhentie 14, 1967
- Louhentie 16, 1970

MAISEMASUUNNITTELIJAT

C.-J. Gottberg,
Asuntosäätiön puutarhatoimisto

- Louhentorin ja liikekeskuksen maisema- ja istutussuunnitelmat 1969–1973

Alueen inventointikartta, kevät–kesä 2023.

YLEISKUVAUS JA TOIMINNOT

Louhento-
liikekeskus Louhentien ja Sepontien riste-
yksen pohjoispuolella on Pohjois-Tapiolan alakeskus,
joka on suunniteltu palvelemaan lähialueen asukkaita.
Liikekeskuksen pohjoispuolella sijaitseva varsinainen
Louhento sijoittuu Louhentien varteen kohtaan, jossa
Pohjantorilta Louhento-
liikekeskulle suorana jatkuva tie alkaa kaar-
tua länteen kiertäen tien itäpuolelle jäävän mäen.

Louhento-
liikekeskus koostuu aukion eteläosassa sijaitsevasta
matalasta kallioalueesta, jonka itälaidassa on Louhentien
suuntainen laatoitettu alue, jonka istutukset erottavat käve-
ly- ja pyöräilyväylästä ja Louhentiestä. Laatoitetun alueen
jakaa kahtia kohtisuoraan Louhentietä vastaan sijoittuva

Louhenpuistonpolku, joka jatkuu aukion länsipuolella
sijaitsevaan Louhenpuistoon. Laatoitettu alue levenee poh-
joista kohden ja aukiota rytmittävät alueen suorakulmaista
koordinaatistoa noudattelevat istutusalueet. Aukion laidalla
Louhenpuistonpolun eteläpuolella on kaksi vaatteidenkier-
rätyslaatikkoa.

Louhento-
liikekeskuksen eteläisemmän osan edessä
Louhentien varressa on kaupunkipyöräasema. Aukion
vieressä, heti liikekeskuksen pohjoispuolella, on bussipy-
säkki Louhentien varressa. Koillisessa Louhento-
liikekeskua rajaa
kääntöpaikka, joka alun perin on suunniteltu linja-autoja
varten mutta on nykyään pysäköintikäytössä.

Louhentorin liikekeskus koillisesta Louhentien puolelta.
Julkisivun edustan pensaat ovat kasvaneet suuriksi.

TILAN JÄSENTELY JA YMPÄRÖIVÄT RAKENNUKSET

Louhentorin liikekeskuksen muodostavat kaksi matalaa ja suorakulmaista rakennusta, jotka on suunnitellut Asuntosäätiön suunnitteluosastolla työskennellyt Bror Söderman. Rakennusten päämateriaali on valkoiseksi maalattu betoni. Louhentori muodostuu laajemmasta liikekeskuksen pohjoispuolella sijaitsevasta pitkänomaisesta aukiosta ja kahden liikerakennuksen välisestä pienemmästä aukiosta, joita yhdistää keskuksen pohjoisemman rakennuksen läpi kulkeva katettu käytävä. Pienempi aukio jatkuu eteläisemmän rakennuksen katoksen alle. Valoaukot katoksissa tuovat luonnonvaloa myös katosten alle.

Pohjoisempi rakennus koostuu kahdesta osasta, joista Louhentien puoleinen itäisempi osa on länsiosaa lyhyempi, niin että rakennuksen molempiin päihin jää kadun puolelle laajempi katettu alue. Molempien rakennusten katosten seinäkemäiset nurkkapilarit rajaavat katettua ulkotilaa.

Eteläisemmän rakennuksen sisäänkäynnit sijaitsevat katutasoa ylempänä ja rakennukselle on muodostettu muureilla jalusta. Kadulta nouseaan matalia laattaportaita ja luiskia ylätasolle. Eteläisemmän rakennuksen katoksen alle sijoitettu vesiallas on nykyään katettu ja ympäröity kaiteilla. Matalien betonimuurien rajaamalle alueella on säilytetty koivuja ja varattu tilaa istutuksille. Katu nousee hieman pohjoiseen mentäessä, joten pohjoisempi raken-

Louhentorin liikekeskus kaakosta Louhentien puolelta.
Eteläinen rakennusosa on huonokuntoinen.

Eteläisen rakennusosan vesiallas on peitetty ja aidattu.

Louhutorin pohjoispääty on muutamalla elementillä, laatoituksella ja puisilla istutusaltailla, toteutettu hieno tilallinen kokonaisuus. Sen maisema-arkkitehtoninen kokonaisidea on säilynyt, vaikka kasvillisuus on vaihdettu.

nus on kadunpinnan tasossa. Rakennusten väliin jää pieni aukio istutuksineen.

Liikekeskusta vinoittain vastapäätä Louhentien toisella puolen sijaitsee niin ikään Södermanin suunnittelema linjakas valkoinen kolmikerroksinen kerrostalo (1964), ja myös Louhentorilta pohjoiseen avautuvaa näkymää kehystävät hänen suunnittelemiensa nelikerroksisten kerrostalojen (1964) päädyt. Lännessä Louhentorin taustan muodostavat Veikko Malmion suunnitteleman kolmikerroksisen lamellitalon (1963) pääty ja nelikerroksinen kerrostalo (1964), joka jää pääasiassa puiden taakse. Louhentoria vastapäätä Louhentien toisella puolella puiden lomasta pilkottaa Heikki Koskelon suunnitteleminen ketjutalojen rivi.

Louhentorilla tärkeässä osassa on säilytetty avokallio torin eteläpäässä. Louhentorin pohjoinen alue on suunniteltu linja-auton kääntöpaikan ympärille. Sommittelu on tehty laatoituksen koordinaatistossa ja istutukset on nostettu puumuurin avulla perustasosta. Puistomaisella osalla Louhentieltä katsottuna laatoitetun alueen takana on alun perin ollut nurmikon keskellä suorakulmaisesti rajattuja istutusalueita, jotka ovat täysin kadonneet. Aukion pohjoispuolen suoja tieltä Louhenpuistonpolulle johtava reitti erottaa nykyään puistomaisemman osan laatoitetusta aukiosta, ja reitti kulkee osin aiemmin istutetun alueen halki.

Louhentorin eteläosassa, liikekeskuksen pohjoislaidalla, on suuri avokallio, laatoitettu kävelyalue, niittyä ja nurmea.

Kävelytie ja portaat johtavat Louhentorilta Louhenpuistoon.

SUUNNITTELUN VAIHEET

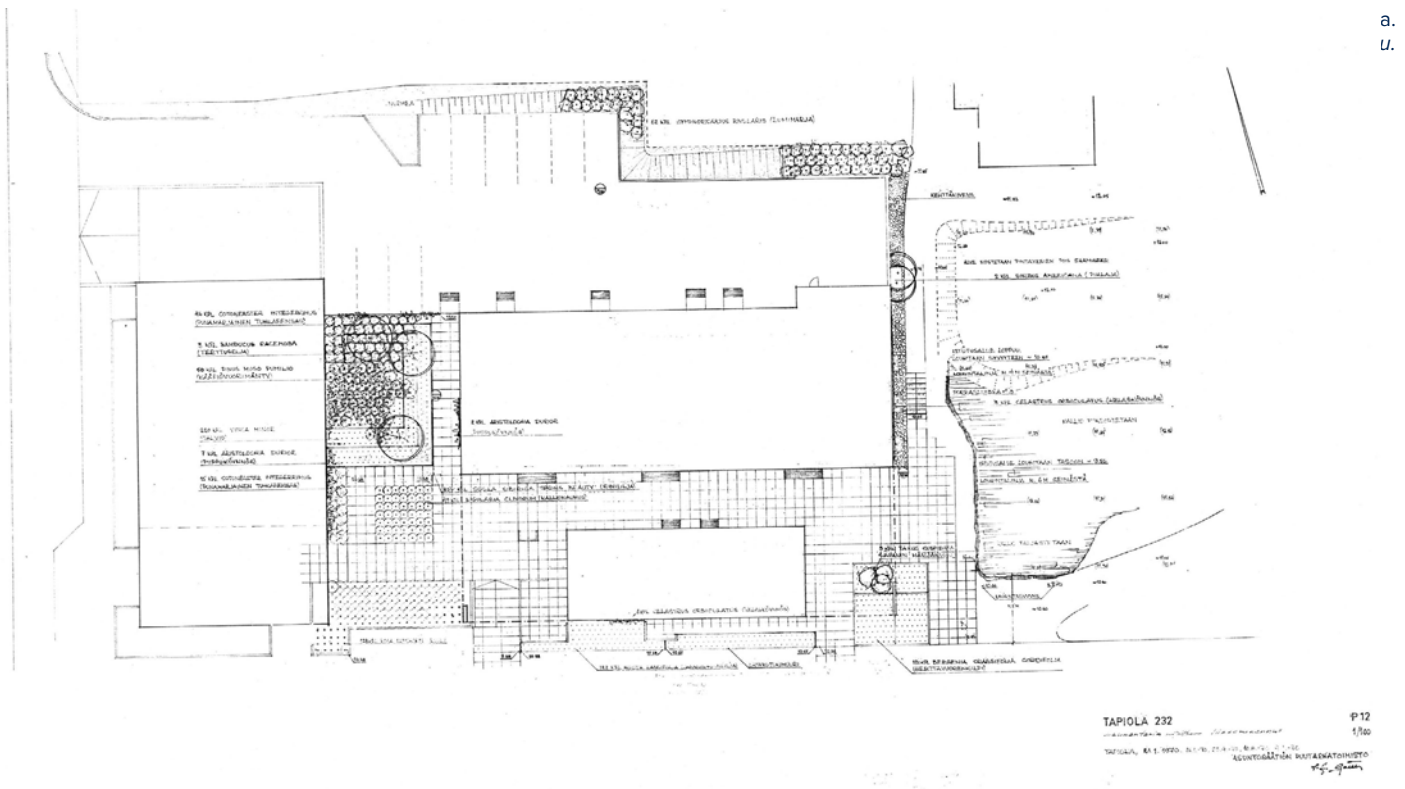
Pohjoisen lähiön kutsukilpailun vuonna 1958 voitti Pentti Ahola. Rakennukset ja tiet on sommiteltu suorakulmaiseen koordinaatistoon poiketen Tapiolan aiemmista lähiöistä. Pohjantorin ostoskeskuksen tavoin Louhentorin liikekeskuksen sijainti on määritelty Aholan suunnitelmasa. Toteutuneet rakennukset sijaitsevat kuitenkin Aholan suunnitelmasta poiketen molemmat samassa linjassa Louhentien varressa.

Louhentorin liikekeskuksen rakennukset ovat valmistuneet kahdessa vaiheessa. Eteläisempi elintarvikemyymälälle varattu rakennus (Louhentie 14) valmistui vuonna 1967 ja pohjoisempi, useampia liiketiloja käsittävä rakennus (Louhentie 16) vuonna 1970. Pohjoisemman liikekiinteistön ja rakennusten väliin jäävän aukion istutussuunnitelmat on laatinut C.-J. Gottberg vuosina 1969 ja 1970.

Aholan suunnitelmiin perustuvassa Tapani Nirosen laatimassa 8.2.1961 vahvistetussa rakennuskaavassa, jonka mukaan alue on toteutettu, liikekeskuksen pohjoispuolella sijaitseva Louhentori on osa laajempaa länteen jatkuvaa puistoaluetta. Puistoalueen poikki kulkevat jalankulku- ja pyöräily-yhteydet noudattelevat Aholan suunnitelmaa. Gottberg on tehnyt rakennusten pohjoispuolelle sijoittuvan Louhentorin aukion yleissuunnitelmat 1971 ja 1973. Vuoden 1976 ilmakuva perusteella aukio on toteutettu pääasiassa yleissuunnitelman mukaisesti. Laatoitetulle alueelle on varattu kaksi paikkaa kioskirakennuksille, joiden toteutumisesta ei ole tietoa.

Louhentorin liikekeskuksen eteläosan vesiallas käytössä.
KAMU, Teuvo Kanerva 1970-luku.

C. J. Gottbergin tekemä Louhentorin liikekeskuksen pihasuunnitelma vuodelta 1971.
Arkkitehtuurimuseo, Asuntosäätiö.

PINNOITTEET JA MATERIAALIT

Kaikki kulkualueet on päällystetty suurilla 700 x 700 mm betonilaatoilla. Myös Louhentien puoleisen jalkakäytävän kävelykaista ja pyörätelineiden alue kadun puolella on laatoitettu.

Muuten valkoisten liikerakennusten katosten alla oleva seinäpinta on harmaata vaakasuuntaan sijoitettua suorakulmaista liuskekilvialaattia, joka jatkuu nurkkien yli muutaman laatan verran rakennusten ulkojulkisivuille. Molempien liikerakennusten katosten alakatot ovat mäntypaneelia, joka luo viihtyisän tunnelman katetuille ulkotiloille.

RAKENTEET JA KALUSTEET

Eteläisempää rakennusta ympäröivät muurit ovat paikallavalettua betonia ja niihin liittyy myös istutusaltaita. Pohjoisen rakennuksen ympärillä ja Louhentorilla muurit on tehty puulankuista. Eteläisemmän rakennuksen etelä- ja pohjoisjulkisivuilla on teräsputkikehikkoa köynnöksiä varten, kun taas pohjoisemman rakennuksen julkisivuista kehikot on eri vaiheissa poistettu (Livady 2014). Louhentorin portaat ovat betonilaattaa. Louhentorilla ja sen reunoilla sijaitsevien portaiden kaiteet ovat neliöputkea.

Eteläisemmän rakennuksen katoksen alla sijainnut vesiallas on otettu pois käytöstä, peitetty ja reunustettu metallilaidalla. Altaan reunamuurissa ollut kiinteä puupenkki on poistettu.

Jalankulkualueiden pinnoitteena on käytetty 700 x 700 mm betonilaattoja.

Puiset istutusaltaat on uusittu vanhan mallin mukaan.

Laatoitus liittyy kasvillisuuteen ja kallioon ilman reunakiveä. Kenttäkivillä tehdyt alueet pistävät silmään alueelle vieraina elementteinä.

Liikekeskuksen rakennusten välisen alueen kasvillisuus ei vastaa alkuperäistä, joka oli runsaslajinen ja värikäs.

VALAISTUS

Liikerakennuksen pyöreisiin kattolyhtyihin sijoitetut valaimet valaisevat rakennuksen katettuja ulkotiloja. Louhentorilla on käytössä yleisesti Pohjois-Tapiolan puistoissa käytössä oleva pylväsvalaisintyyppi. Lisäksi aluetta valaisevat Louhentien katuvalaisimet.

KASVILLISUUS

Aukion pohjoisosan istutukset on esitetty yleissuunnitelmassa viitteellisesti. Yleissuunnitelmassa (1971) Louhentorille on merkitty vuorimäntyjä, tuhkapensaita ja euroopansorvarinpensaita sekä perennoja kuten vuorenkilpiä ja puiston puolelle leimukukkia. Istutusalueilla on myös narsisseja. Suunnitelmassa on runsaasti säilytettävää puustoa, pääasiassa koivuja. Istutettavat puut ovat virginiantuomia (*Prinus virginiana*), mutta alueella on tällä hetkellä myös muita *Prunus*-suvun puita kuten tuohituomia. Perennat ovat lähes kokonaan hävinneet tai poistettu. Istutusaltaissa on ainoastaan tuhkapensaita.

Rakennusten välisellä pienellä aukiolla on tarkemmassa istutussuunnitelmassa (1970) kääpiövuorimäntyjä, terttuseljaa, tuhkapensasta, piippuköynnöksiä seinustoilla sekä

pikkutalviota maanpeitteenä ja kallionauhusta korkeana perennana. Istutussuunnitelmassa (1969) rakennusten välissä on kallionauhuksia, minkä lisäksi sinne on istutettu n. 10 vuotta sitten tehdyn pihakunnostuksen yhteydessä myös tuijia. Tuijien lisäksi puumuurien päällä on useita lajeja matalia havukasveja. Louhentien puolella muurien päällä on istutussuunnitelmassa (1969) ryhmäruusuja "Elmshorn", kurtulehtiruusuja sekä japaninkuunilijaa. Tällä hetkellä kapeissa altaissa on norjanangervoja.

Vuonna 1999 eteläisemmän rakennuksen pohjoisjulkisivun länsipuolelle on rakennettu jätekatos, joka on lohkaissut osan istutuksille varatusta alueesta (Livady 2014, 59). Nykyisin tuijaistutukset peittävät katoksen aukiolta katsottaessa.

Eteläisemmän rakennuksen vieressä Louhentien puolella on säästettyjä koivuja istutusaltaan sisällä. Maastoa on jouduttu rakennusaikana nostamaan, ja koivuille on tehty kaivonrenkaista kaulukset, jotka ovat täyttyneet maalla ja paikoin hankaavat kasvaneiden puiden runkoja. Altaisiin istutetut pensaat ja perennat koivujen alta on poistettu ja tilalla on vaikeasti hoidettavissa oleva nurmikko.

Pohjoisosassa sijaitseva varsinainen aukiotila on hiljattain kunnostettu. Valaisimet ovat Pohjois-Tapiolalle tyypillistä mallia.

KAAVOITUS JA SUOJELUTILANNE

Alueella on voimassa asemakaava Laakakivi II 212900 (hyväksytty 27.1.1995, saanut lainvoiman 8.2.1995). Asemakaavaselvityksen mukaan asemakaavan tavoitteena on pääasiassa rakennetun alueen osalta kaavan ajanmu-
kaistaminen ja olemassa olevan tilanteen toteuttaminen. Liikekeskuksen molempien rakennusten tontti on osoi-
tettu liike- ja toimistorakennusten korttelialueeksi. Alueen
tehokkuusluku on 0,50 ja korkein sallittu kerrosluku kaksi.

Louhentorin ja kääntöpaikan alue on osoitettu katuaukioksi tai toriksi, jolle saa rakentaa korkeintaan 200 kerrosneliömetriä liiketiloja. Louhentoria ympäröivien asuinrakennusten rakennusalat on Louhentien itäpuolella sijaitsevaa pientalojen aluetta lukuun ottamatta osoitettu olemassa olevien rakennusten mukaisesti.

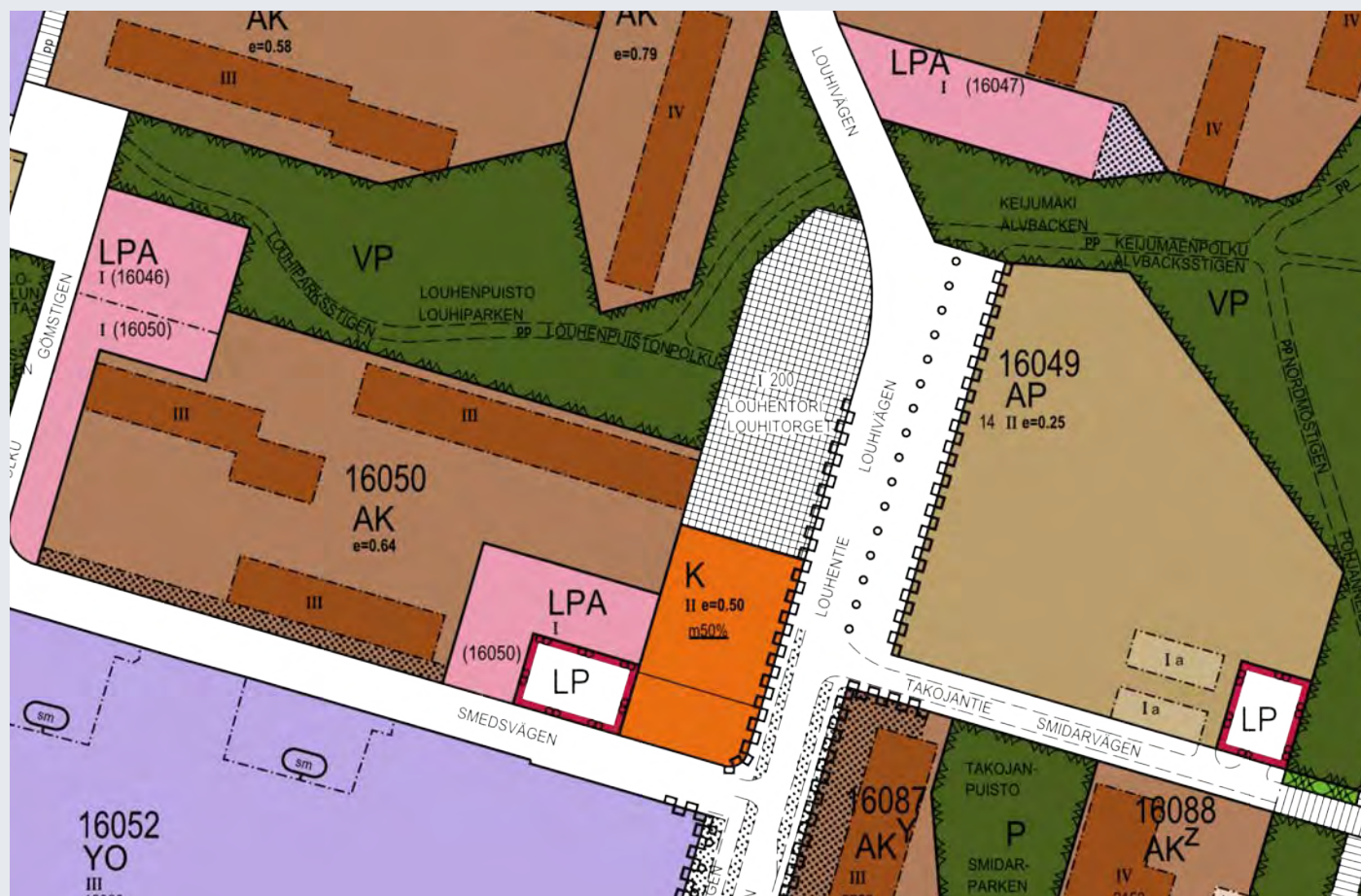
Liikekeskuksen tonteille, niiden vieressä sijaitsevalle yleiselle pysäköintialueelle sekä osalle autopaiikkojen korttelialuetta on valmisteilla asemakaavan muutos Laakakivi II 212901. Kaavamuutoksella mahdollistetaan kolmen nelikerroksisen asuinkerrostalon rakentaminen. Louhentien puoleinen osa pohjoisemmasta liikerakennuksesta on tarkoitus säilyttää ja samalla mahdollistaa sen laajentaminen. Lisäksi kaavassa esitetään säilytettäväksi eteläisemmän liikerakennuksen katos tai vaihtoehtoisesti sen korvaaminen uudella vastaavalla katoksella. Kaavaehdotus on ollut nähtävillä 18.6.–6.7. ja 30.7.–10.8.2018.

NYKYTILANNE JA SÄILYNEISYYS

Ulkoiselta hahmoltaan Louhutorin liikerakennukset ovat säilyneet pääosin Bror Södermanin alkuperäisen suunnitelman mukaisina. Etenkin katettuihin ulkotiloihin on tehty useita niiden viihtyisyyttä heikentäviä muutoksia. Näistä merkittävin on eteläisemmän rakennuksen edustalla sijainneen vesialtaan kattaminen ja ympäröiminen aidoilla sekä altaan reunalla sijainneen penkin poistaminen. Pohjoisemman rakennuksen läpi kulkevalle käytävälle on puolestaan asennettu ikkunoiden eteen matalat kalterit estämään ikkunalaudoilla istuminen. Kuten Arkkitehtitoimisto Livady Oy:n laatimassa liikekeskuksen rakennushistoriaselvityksessä (2014, 97) todetaan, rakennusten ulkoarkkitehtuuri ja ulkoalueiden luonne on mahdollista palauttaa lähelle niiden alkuperäistä asua, mikä tekisi liikekeskuksen ympäristöstä viihtyisämmän.

Pohjoisella aukiolla ei ole enää penkkejä, mikä heikentää merkittävästi sen käyttöarvoa.

Puisten istutusaltaiden osalta Louhutorin sommitelma on säilynyt lähes alkuperäisessä muodossa. Aukio on kunnostettu ja kääntöpaikkaa on laajennettu. Kasvivalikoima on vuosien mittaan köyhtynyt. Perennat ovat joko hävinneet tai korvattu matalilla penssilla.

Ote alueen ajantasa-asemakaavasta 12.5.2023.
Espoon karttapalvelu.

ALUEEN OMINAISPIIRTEET

Louhentorille ja liikekeskuksen ulkotiloille on ominaista Pohjois-Tapiolan suorakulmaiseen koordinaatistoon liittyminen niin rakennusten, rakenteiden kuin istutusalueidenkin osalta. Alun perin viihtyisät katetut ulkotilat ovat olleet olennainen osa kokonaisuutta. Erityisesti alueen pohjoisosa on aivan erityinen tulkinta Tapiolan pelkistetyllä materiaalipaletilla toteutetusta maisemakokonaisuudesta.

ARVOT / YHTEENVETO

HISTORIAALLINEN, SYMBOLINEN JA SOSIAALINEN ULOTTUVUUS – IMMATERIAALISET ARVOT **

- + Aukio on säilyttänyt alkuperäisen ulkomuotonsa, vaikka onkin rakennettu kokonaan uudestaan.
- + Erityinen kokonaisuus sekä maisema-arkkitehtuuriltaan että arkkitehtuuriltaan.
- + Ruudukkoon tehty sommitelma vanhan Tapiolan mallia noudattaen, toteuttaa ajatusta erittäin hyvin tuoden kuitenkin uusia muotoaiheita kasvillisuusalueiden rajaukseen aukiolla.
- + Edustava esimerkki Tapiolaan paljon suunnitelleen ja Asuntosäätiössä toimineen Bror Södermanin arkkitehtuurista.
- Kasvillisuus köyhtynyt merkittävästi alkuperäisestä.

FYYSINEN YMPÄRISTÖ – ARKKITEHTONISET ARVOT **/**

- + Erityinen kokonaisuus sekä maisema-arkkitehtuuriltaan että arkkitehtuuriltaan.
- + Erityisesti puistomaisen aukion pohjoisosa portaikkoineen ja puisin tukimuurein rajattuine kasvillisuusalueineen on poikkeuksellisen onnistunut ja erityinen kokonaisuus.
- + Avokallion hyödyntäminen osana maisema-arkkitehtonista kokonaisuutta.
- + Hieno tilasarja: portaat nousevat etelästä, kattolyhtyjen valaisema käytävä johtaa avokallion reunustamalle laatoitetulle reitille, joka päättyy kasvillisuusalueiden pieneen labyrinttiin.

TOIMINNALLISET, LIIKENTEELLISET JA EKOLOGISET OMINAISUUDET – TOIMIVUUSARVOT */**

- + Aikakauden laadukkaana suunnitteluna esteettisesti aikaa kestävä kokonaisuus.
- + Soveltuisi hyvin oleskeluun, jos aukiolla ja puistossa olisi edelleen penkkejä.
- + Avokalliolla ja niityllä paikallisesti ekologista arvoa.
- + Toimii sisäänkäyntinä Louhenpuistoon.
- + Alueen sijainti paikallisena keskuksena on edelleen toimiva.

SUOSITUKSET

- Alkuperäisen kasvillisuuden palauttaminen olisi toivottavaa.
- Pohjoisosan aukio tosin toimii maisema-arkkitehtonisesti myös pensasistutuksilla, mutta niiden hoitoa ja leikkaamista olisi syytä tehostaa.
- Pohjoisosaan pitäisi palauttaa penkit, sillä nykyisellään se ei toimi oleskelukäytössä.
- Kokonaisuuden, sekä rakennusten että ulkotilojen yleistä kuntoa olisi syytä parantaa.
- Tarpeettomien oleskelua estävien rakenteiden poistaminen (esimerkiksi rakennusten ikkunalaudoilla) olisi tärkeää.
- Vesiaiheen palauttaminen tukisi historiallista kokonaisuutta. Jos se ei ole mahdollista, olisi syytä keksiä jokin nykyistä tilannetta parempi vaihtoehto, sillä peitetty allas rakennelmiseen ei näytä hyvältä.
- Tarpeettomat lisäykset, kuten rakennusten väliin sijoittuvan kasvillisuusalueen (tuijat) olisi hyvä poistaa tai muuttaa tyyliään alueelle sopivammiksi.

12. ITÄRANNAN OSTOSKESKUS

Näkymä Itärannan ostoskeskukselle etelästä.
KAMU, Teuvo Kanerva 1966.

RAKENNUSTEN SUUNNITTELIJAT

Aarne Ervi

- Otsolahden kauppa 1962
- As.oy Itäkeskus 1963
- As.oy Karhunkaari 1965
- Kioski 1969

MAISEMASUUNNITTELIJAT

Jussi Jännes 1964

Alueen inventointikartta, kevät–kesä 2023.

YLEISKUVAUS JA TOIMINNOT

Kohde sijaitsee Otsolahden itäpuolella sijaitsevalla Itärannan asuntoalueella, katujen Harjuviita ja Itäranta risteyksessä.

Aarne Ervin suunnittelema myymälärakennus (Otsolahden myymälä), kioskia ja As.oy Itäkeskus muodostavat lännensuuntaiseen rinteeseen sijoittuvan yhtenäisen kokonaisuuden. Rakennusten väliin jää pieni, pääosin laattapintainen puolijulkinen aukio.

Aukio on melko huomaamaton Itärannan suunnasta katsottaessa, sillä myymälärakennus sijaitsee katutasoa korkeammalla rinteessä. Kokonaisuus hahmottuu paremmin vasta, kun risteyksestä on käännytty Harjuviidalle.

Aukiolle on kulkuyhteydet lännestä päin Itärannalta ja etelästä ja idästä Harjuviidalta sekä pohjoisesta As.oy Itäkes-

kuksen pihan läpi. Risteysalueelta myymälärakennuksen eteläpuolelta nousevat portaat on oletettavasti ajateltu pääsisäänkäynniksi, vaikka todellisuudessa sellaisena toimii hieman lännempänä Harjuviidalla aukion kanssa samaan korkeustasoon sijoittuva jalankulku- ja ajoyhteys.

Aarne Ervin suunnittelema, vuonna 1962 valmistunut myymälärakennus on yksikerroksinen, tasakattoinen, leveällä kattoräystäällä varustettu ja vaaleilla betonilaatoilla päällystetty, ja muodostuu neljästä toisiinsa nähden porrastetusta samansuuruisesta osasta. Rakennuksen tiloihin on käynti sekä aukion puolelta, että rakennuksen länsipuolen terassilta. Alun perin myymäläkäytössä ollut rakennus on muutettu toimistokäyttöön 1990-luvulla.

As.oy Itäkeskus on Aarne Ervin suunnittelema, 1963 valmistunut nelikerroksinen, loivalla harjakatolla ja nau-

Näkymä ostoskeskukselle etelästä. Oikealla As.oy Itäkeskus.

haikkunoilla varustettu asuinkerrostalo. Rakennuksen ensimmäisessä kerroksessa, aukionpuoleisessa lounaisnurkassa, on alun perin sijainnut myymälätiloja, jotka ovat nykyisin toimistokäytössä.

Aarne Ervin suunnittelema, vuonna 1969 valmistunut leveällä kattoräystäällä varustettu kioskirakennus on pohjamuodoltaan hieman porrastettu suorakaide. Pääjulkisivumateriaalina on tumma puu. Rakennus on nykyisin varastokäytössä Rinteeseen sijoitettua kioskia ympäröi betonilaatoilla päällystetty tasanne.

Kioskin edustalla on pieni edusaukio. Kuva lännen suunnasta.

Rinteeseen sijoittuva matala liikerakennus on Itärannan puolelta melko huomaamaton.

Aukiotila jatkuu pohjoiseen As.oy Itäkeskuksen pihalle. Taustalla tärkeä aukiotilaa määrittävä elementti, As.oy Karhunkaaren kaartuva julkisivu.

Itärannan ostoskeskus pohjoisesta. Laatoituksen koko vaihtuu aukion pohjoispäässä 700 x 700 mm:stä 400 x 400 mm:ksi.

TILAN JÄSENTELY JA YMPÄRÖIVÄT RAKENNUKSET

Aukion koko on huolellisesti sovitettu ympäröivien rakennusten mittakaavaan. Näkymät aukeavat pohjoiseen asuntopihaa pitkin ja etelään/lounaaseen Harjuviidan yli kohti vastapäisen asuinrakennuksen päätä, ja sen sivuitse rantapuiston suuntaan. Pohjoisensuuntaisen näkymän päätepisteenä on As.oy Karhunkaaren kaartuva seinä, jolla on merkittävä vaikutus aukion tilakokonaisuuteen. Muita erityisiä pitkiä näkymiä aukiolta ei ole. Myymälärakennus tukkii näkymän rantapuiston yli Otsolahdelle, joka tosin aukeaa Liikerakennuksen länsireunan terassoidulta sisäänkäyntitasolta.

Maamerkeistä Harjuviidan aukiolle näkyvät paikoitellen Länsirannalla sijaitsevat Aarne Ehojen suunnittelemat tornitalot (1961). Sen sijaan muut Tapiolan maamerkit, Keskustorni, Mäntytorni, taskumatit tai Harjuviidan maamerkit, Alvar Aallon suunnittelemat seitsemän tornitaloa (1962–63, 1967) eivät näy aukiolle.

Aukiolle ja kioskin edustalle on kulkuyhteydet etelästä Harjuviidalta.

Ostoskeskus sijoittuu Otsolahden itärannan tuntumaan. Taustalla Keilaniemen maamerkki Accountor Tower, entinen Nesteen pääkonttori.

SUUNNITTELUN VAIHEET

Tapiolan Itärannan asuinalue toteutettiin pääosin vuosina 1960–64 itäisen lähiön jatkeeksi.

Edelleen voimassa olevassa, vuona 1960 lainvoiman saaneessa asemakaavassa alueelle on osoitettu useita korttelialueita, joille on mahdollista rakentaa myös liiketiloja. Alue on kuitenkin muodostunut lähinnä asuinalueeksi, ja Otsolahden kauppa aukioineen on toiminut pienenä aluekeskuksena.

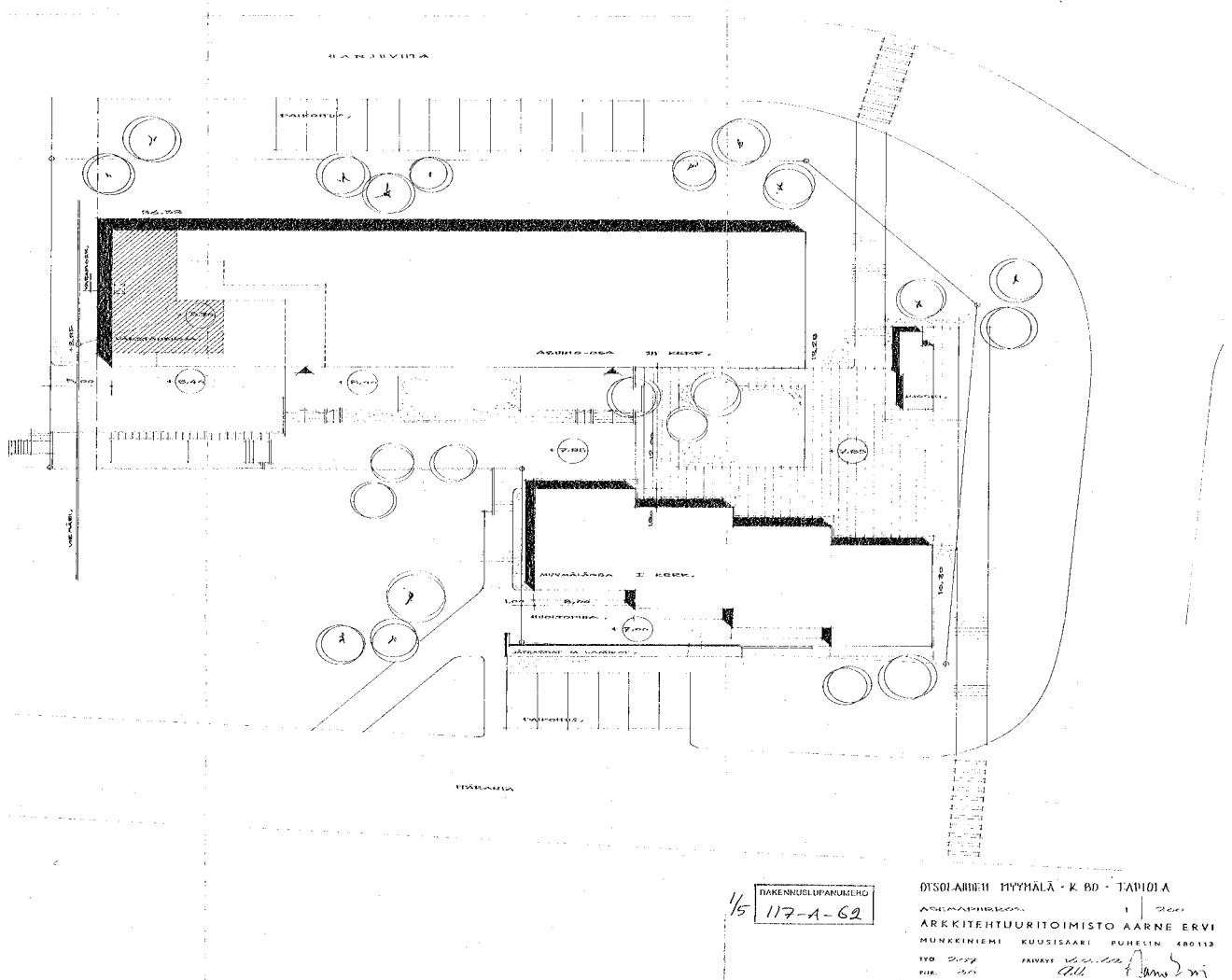
Tapiolalla tyypillisesti lähempänä rantaa on pientaloja, seuraavaksi lamellitaloja ja ylimpänä kalliolla tornitaloja. Rakennukset sijoittuvat nousevaan maastoon siten, että suuresta osasta on näkymä Otsolahdelle. Ranta-alueet on jätetty kokonaisuudessaan yhteisalueiksi.

Aukiota ympäröivät rakennukset on suunnitellut Aarne Ervi vuosina 1962–69. Aluksi Itärannan puolelle on ollut tarkoitus tulla pysäköintipaikkoja, jotka eivät ole toteutuneet.

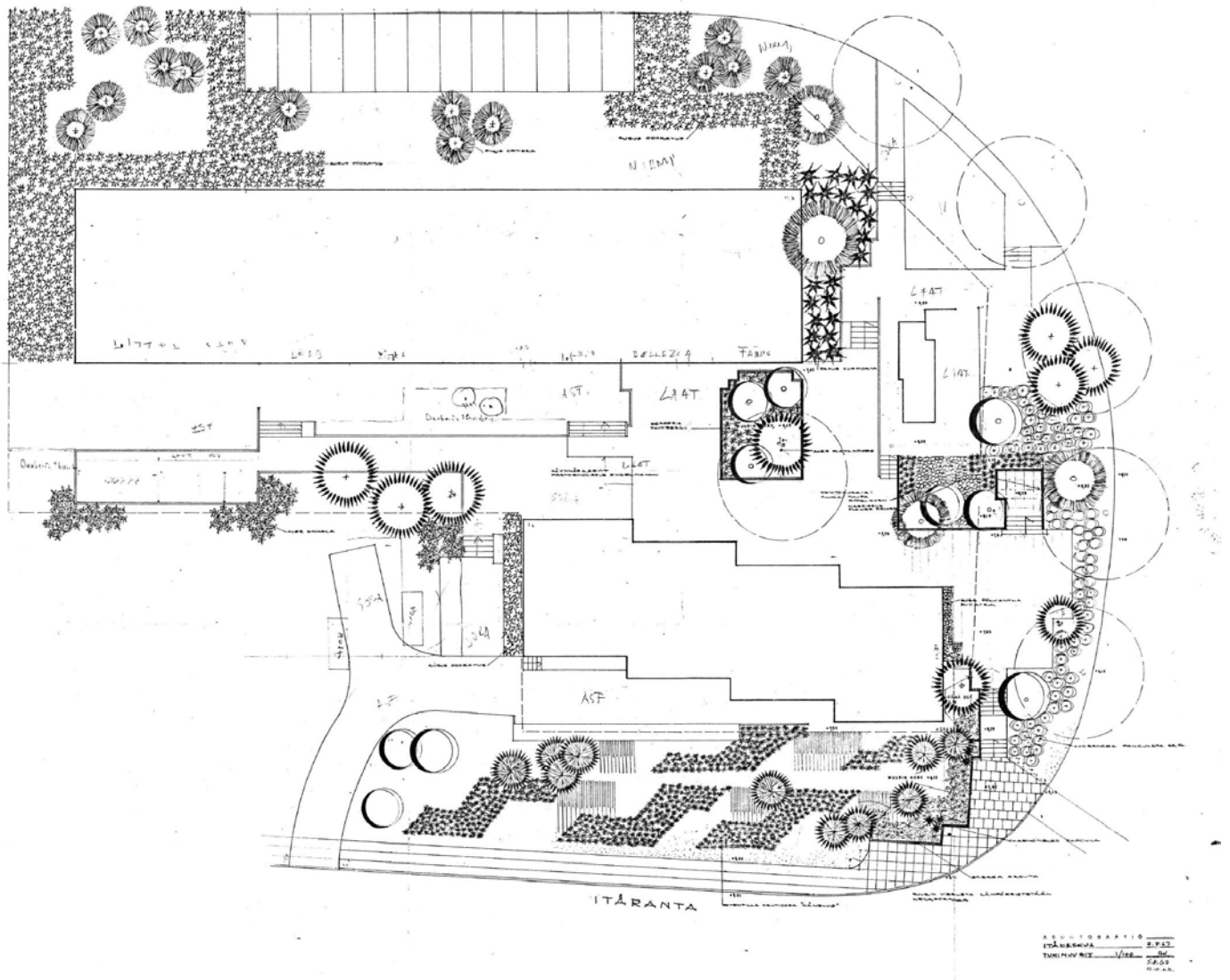
Myymälarakennuksessa toimi alun perin talouskauppa, minkä jälkeen se on ollut pääosin toimistokäytössä.

Asuinrakennuksen liiketiloissa oli aluksi kemikaalikauppa ja kampaamo, minkä jälkeen se on ollut pääosin toimistokäytössä. Liikerakennukseen on tehty muutoksia vuonna 1991 rakennusmestari Tom Gottbergin suunnitelmien pohjalta. Valmisteilla oleva Itärannan asuinalueen suojelualue (211700) mahdollistaa liiketilojen muuttamisen asuinkäyttöön.

Myymälan tukimuureihin liittyvän istutussuunnitelman on tehnyt Asuntosäätiön puutarhatoimistossa Jussi Jännes vuonna 1964. Itärannan kadun puoleinen maasto on istutussuunnitelmassa terassoitu luiskilla ja niille on istutettu Jännekselle ominaiseen tyyliin geometrisesti lomittuvat pensasaiheet keltaisena kukkivaa pensashanhikkia "Männelys", joka sopii hyvin kuivalle kasvupaikalle säilytettujen mäntyjen kanssa. Maaston mukaan porrastuville muureille on istutettu tyypillisiä lajeja, marjakuusia, syyshortensiaa, punalehtistä happomarjaa, pensasvaahteroita, pensasangervoja, ryhmäruusuja, ruusukvitteniä, tuoksuvatukkaa ja kausikasveja. Muurit on asemoitu niin, että olevia puita voitiin säilyttää. Itärannan kadun puolella muurit korostavat risteysalueen tasoeroja ja yhdessä portaiden kanssa muodostavat rakennetun aiheen katuympäristöön.

Aarne Ervin toimiston Otsolahden myymälän asemapiirustus vuodelta 1962. Aukiotilan keskeiset osat ovat toteutuneet suunnitelman mukaisesti Itärannan varren pysäköintialue lukuun ottamatta.
Espoon kaupunginarkisto.

Jussi Jänneksen suunnitelma vuodelta 1969 Itärannan ostoskeskuksen ympäristön tukimuureista ja istutuksista.
Arkkitehtuurimuseo, Asuntosäätiö.

As.oy karhunkaaren kaartuva julkisivu on keskeinen osa aukioiden maisemakokonaisuutta.
KAMU, Asuntosäätiö, tuntematon kuvaaja 1970–1975.

Värikkäitä istutuksia aukion eteläosassa Otsolahden kioskien edustalla.
KAMU, Teuvo Kanerva 1981–1983.

PINNOITTEET JA MATERIAALIT

Aukion pintamateriaalina on käytetty 700 x 700 mm betonilaattoja Tapiolan alkuperäisen mallin mukaan ilman reunakiveä. Laattakoko vaihtuu pienemmäksi 400 x 400 mm kokoiseksi aukion pohjoispäässä. Laatoitukselle sijoittuvissa kaivoissa on neliökannet ja laatat on leikattu siististi kiinni kansiin. Rakennusten julkisivuissa on käytetty betonilaattoja sekä kioskissa tummaa puuta.

RAKENTEET JA KALUSTEET

Rakennus sijoittuu Itärannalta kohti itää nousevalle rinnetontille. Maaston muotoilussa on käytetty lautamuottipintaisia betonisia tukimuureja. Lisäksi aukiolla on betonisia kasvatusaltaita. Aukion keskusaiheen muodostaa suuri betoninen istutusallas, jonka pinta ei ole alkuperäinen. Alueen portaat ovat betonisia, osa betoni- osa betonilaatatapintaisia. Kaiteet ovat tyylikkään pelkistettyjä mustaksi maalattuja neliöputkesta tehtyjä teräskaiteita, joihin on valitettavasti liitetty uusia osia, kuten pyöröputkia käsi-johteita.

Myymläyrakennuksen sokkelin viereen, entisten näyteikkunoiden eteen ja muurien kylkeen on tehty istutusaltaita matalilla pummuureilla.

VALAISTUS

Alun perin Itärannan valaistus muuttui Harjuviidan kohdalla katuvalaisimista Tapiola-mallisiin puistovalaisimiin. Jänneksen pihasuunnitelmassa on esitetty kadun varressa olevat pylväsvalaisimet. Aukio on pääosin valaistu rakennusten julkisivuvalaisimilla sekä Harjuviidan varren katuvalaisimilla. Katuvalaisimet ovat uusia led-valaisimia, ja niiden luomat valaistusolosuhteet eivät ole aukiota ajatellen parhaat mahdolliset. Aukiolla on myös muutama uudenmallinen matala valaisin, jotka eivät tyyllisesti sovi kokonaisuuteen. Ne ovat kuitenkin suhteellisen huomaamattomia eivätkä merkittävästi heikennä kokonaisuutta.

Portaat johtavat aukiolle pohjoisesta Harjuviidalta.

Aukion keskellä olevaa suurta betonista istutusallasta on korjailtu, eikä alkuperäinen lautamuottipinta näy selvästi.

Portaiden pinta on betonilaattaa. Vanhaan neliöputkiseen kaiteeseen on liitetty uusi pyöröputkikaide.

Aukiolle nousevat portaat Itärannan ja Harjuviidan risteyksestä. Rinnettä on pengerrytetty lautamuottipintaisilla betonisilla tukimuureilla.

KASVILLISUUS

Istutetussa kasvillisuudessa on edelleen jäänteitä alkupe-
räisen suunnitelman lajeista. Itärannan puolella suunnitel-
man mukainen sommitelma on kadonnut, mutta pensas-
hanhikkejä on pieniä ryhmiä kuitenkin jäljellä. Rinteen
lajisto on suunnitelmassa esitettyä huomattavasti moni-
puolisempaa: vuorimäntyjä, joista osa on uusittu hiljattain
ja osa on ränsistyneitä. Joukossa on myös ylikasvaneita
marjakuusia ja vuorenkilpiä sekä muureilla kiipeilevää
villiviiniä, köynnöshortensioita, kiinanlaikkuköynnöksiä,
alppiruusuja ja kuunililjoja sekä norjanangervoja. Suuria
puita on poistettu, eikä uusia ole istutettu tilalle, lukuun
ottamatta ylätasanteen nuorta jalopähkinää.

Aukiota valaisevat lähinnä rakennusten julkisivuvalaisimet ja
kadun valaisimet. Muutamia uusia matalia pylväisvalaisimia
on lisätty valaisemaan kävelyalueita ja kasvillisuutta.

Aukion puolella muurien päällä kasvaa edelleen muutamia
vanhoja koivuja, jotka ovat säilyneet rakentamisen ajalta.
Koivujen alla altaissa kasvaneet happomarjat ovat hävin-
neet ja tilalle on istutettu nurmea. Puumuureilla rajattuihin
istutusaltaisiin rakennuksen viereen on istutettu norjan-
angervoja estämään liian lähellä seinää kävelemisen.

Asuinrakennuksen edessä olevan istutusaltaan kasvilli-
suus on uusittu hiljattain. Happomarjan tilalle on istutettu
monilajista kasvillisuutta: lamoherukkaa, kääpiökuusia,
vuorenkilpiä ja jaloangervoja sekä sipulikukkia. Altaan
keskelle on istutettu omenapuu. Pelkistetty sommitelma
on hävinnyt, mutta istutusalue on kuitenkin melko hillitty.

Liiketiloihin on sisäänkäynti myös rakennuksen länsipuolelta.
Terassin kaiteena toimii betoninen istutusallas.

Liikerakennuksen länsireunalta Itärannalle
laskeutuvan rinteen kasvillisuus on rehevää.

KAAVOITUS JA SUOJELUTILANNE

Alueella on voimassa Tapiolan rakennuskaava 000T13 (hyväksytty ja saanut lainvoiman 21.3.1960). Voimassa olevassa kaavassa aukio ja ympäröivät rakennukset sijaitsevat alueella K: "korttelialue, jolle saa rakentaa vähintään paloa pidättäviä asuin- ja liikerakennuksia siten, että niiden julkisivujen väli on vähintään korkeamman rakennuksen kaksinkertaisen korkeuden levyinen, paitsi milloin rakennusten julkisivut eivät tule vastakkain, jolloin niiden keskinäisen etäisyyden on oltava vähintään 10 m. Korttelialueesta saa rakentaa enintään puolet."

Voimassa olevassa kaavassa aukiolla tai sitä ympäröivillä rakennuksilla ei ole suojelumerkintöjä.

Alueella on vireillä Itärannan alueen suojelukaava 211700, jossa voimassa olevaa kaavaa on tarkoitus uudistaa vastaamaan nykykäytäntöjä sekä turvata arvokkaiden rakennusten ja ympäristön säilyminen (OAS). Kaavaehdotuksessa kaikki aukiota ympäröivät rakennukset ehdotetaan suojeltaviksi merkinnällä sr-2: "rakennus, joka on suojeltava sen kulttuurihistoriallisten sekä rakennustaiteellisten tai kaupunkikuvallisten arvojen vuoksi. Suojelumääräys kos-

kee julkisivuja ja vesikattoja. Niiden korjaustöissä tulee säilyttää rakennuksen ominaispiirteet ja käyttää alkuperäisiä tai vastaavia materiaaleja, värejä ja rakentamistapoja". Kaavassa aukiolle ei ole ehdotettu suojelumerkintöjä.

Suojelukaavan lähtöaineistoon kuuluvassa selvityksessä Tapiolan itäisten lähiöiden rakennuskannan arvottaminen (Iivanainen & Mustonen 2000) tarkasteltava alue on luokiteltu merkittäväksi ympäristöksi ja etelänsuuntainen näkymä Harjuviidalta aukiolle merkittäväksi näkymäksi.

Selvityksessä kioskirakennus ja As.oy Itäranta saavat suojeluluokituksen II (kansallisesti huomattavan merkittävä), myymälärakennus suojeluluokituksen III (kansallisesti tai alueellisesti merkittävä). Suojelusuosituksissa aukiolle kaikki aukiolle avautuvat julkisivut on määritelty alkuperäisen kaltaisina säilytettäväksi.

Suosittelun mukaan rakennusten ympäristön tulee säilyttää alkuperäinen luonteensa.

Ote alueen ajantasa-asetmakaavasta 12.5.2023.
Espoon karttapalvelu.

NYKYTILANNE JA SÄILYNEISYYS

Kokonaisuus on poikkeuksellisen hyvin säilynyt alkuperäisessä asussaan. Myymälärakennuksen arkkitehtuuri on muuttunut jonkin verran ainakin lännenpuoleisen julkisivun osalta, millä ei ole varsinaista merkitystä aukion kannalta.

Merkittävin kokonaisuuden arvoa heikentävä tekijä on oikeanlaisen käytön puute: liiketilojen muuttuminen toimistotiloiksi ja kioskin käyttäminen varastona on tehnyt aukiota merkittävästi yksityisemmän, kuin se on alun perin ollut.

Myymälärakennus ja kioski ovat hieman huonokuntoisia, vaikka vaikuttaisi siltä, että myymälärakennusta on korjattu lähiaikoina.

Pihasuunnitelman rakenteet ovat pääosin alkuperäisillä paikoillaan. Betonimuurit ovat pääosin hyväkuntoisia ja kauniisti patinoituneita. Aukion keskiosan suuren kasvatusaltaan betonipintaa on korjattu, ja alkuperäinen ulkoasu on menetetty.

Kasvillisuusalueet eivät ole säilyneet alkuperäisinä, vaan ovat paikoitellen ylikasvaneet ja lajisto on vaihtunut ja vähentynyt alkuperäisestä.

ALUEEN OMINAISPIIRTEET

Laatoitetut pinnat, niiden saumaton yhdistyminen kasvillisuuteen ja rakennuksiin, betoniset tukimuurit ja pelkistetyt maalatut teräskateet muodostavat pelkistetyn ja harkitun tyyllisesti yhtenäisen kokonaisuuden, joka on erinomainen esimerkki Tapiolan alkuvaiheen suunnittelupyrkimyksistä.

Alueella toistuu Tapiolan tyyppinen piirre, luonnonkasvillisuuden ja istutusten vastakkainasettelu. Viheralueilla ei ole varsinaisia käyttöfunktioita, vaan ne on tehty katseltavaksi. Kasvillisuus nykyisellään on luonteva osa kokonaisuutta, vaikkei vastaakaan alkuperäistä suunnitelmaa.

Aukion koko on sovitettu huolellisesti ympäröivien rakennusten mittakaavaan, ja rakennusmassojen sommittelun ansiosta ympäristöön avautuu monenlaisia näkymiä. Aukiokokonaisuus on ajallisesti ja esteettisesti yhtenäinen, ja sen korjaus- ja muutostöissä olisi syytä kiinnittää erityistä huomiota pieniinkin yksityiskohtiin, kuten valaisinten ja kasvillisuuden valintaan, myös aukion läheisyydessä.

ARVOT / YHTEENVETO

HISTORIAALLINEN, SYMBOLINEN JA SOSIAALINEN ULOTTUVUUS – IMMATERIAALISET ARVOT **

- + Itärannan keskus, noudattaa Tapiolan suunnittelussa keskeistä ajatusta, että jokaisella lähiöllä on kävelyetäisyydellä oma aluekeskus peruspalveluihin.
- + Arkkitehtonisesti korkealaatuinen kokonaisuus, laadukas esimerkki modernista arkkitehtuurista.
- + Aukiotila säilynyt suhteellisen alkuperäisenä, lukuun ottamatta käytön muuttumista.
- + Omanlaisensa asuin- ja liikerakennusten muodostama kokonaisuus, joka poikkeaa muista Tapiolan aluekeskuksista mm. kokonsa puolesta.
- + Yhden arkkitehdin, Aarne Ervin, suunnittelema suhteellisen alkuperäisessä asussa oleva kokonaisuus.

FYYSINEN YMPÄRISTÖ – ARKKITEHTONISET ARVOT ***

- + Aukion koko on huolellisesti sovitettu ympäröivien rakennusten mittakaavaan.
- + Aarne Ervin suunnittelemat myymälärakennus (Otsolahden myymälä), kioski ja As.oy Itäkeskus muodostavat lännensuuntaiseen rinteeseen sijoittuvan yhtenäisen kokonaisuuden.
- + Pieni ostoskeskus on materiaaleiltaan ja tilankäytöltään Tapiolalle tyyppinen, ulkotiloiltaan melko alkuperäisessä asussaan oleva kokonaisuus.
- + Aukiotila rakennuksineen on mittakaavaltaan ja massoitteellisuudeltaan onnistunut yhtenäinen kokonaisuus, joka kytkeytyy osaksi asuinalueita ja sen edustamaa Tapiolan lähiörakentamista.
- + Pitkä pohjoisensuuntainen näkymä kohti As.oy Karhunkaarta on keskeinen osa tilakokonaisuutta ja -kokemusta.
- + Maisema-arkkitehtuuriltaan yhtenäinen kokonaisuus, jossa on edustettuna Tapiolalle tyyppisiä piirteitä.
- + Aukio on luontevasti porrastettu rinteeseen, porrastus lisää aukion sisäisten näkymien vaihtelevuutta.
- + Vanhojen luonnonvaraisten puiden yhdistäminen istutuksiin on Tapiolalle tunnusomaista ja toimii kohteessa erinomaisesti.

TOIMINNALLISET, LIIKENTEELLISET JA EKOLOGISET OMINAISUUDET – TOIMIVUUSARVOT *

- + Tarkoituksena ollut toimia aluekeskuksena, muttei ilmeisesti toiminut sellaisena pitkään; kiosilla voisi olla edelleen esimerkiksi kesäkäyttöä.
- Yksityisen ja julkisen tilan rajaa ei ole korostettu. Tila tuntuu yksityiseltä tai puolijulkiselta, sillä asuintilat aukeavat suoraan aukiolle, eikä liiketiloissa ole toimintaa, joka toisi alueelle ihmisiä. Aukio on myös melko piilossa Itärannan suunnasta, mikä lisää yksityisyyden tuntua.
- Ei erityisiä ekologisia arvoja.

SUOSITUKSET

- Yhtenäinen ja tyylipuhdas kokonaisuus, joka on syytä säilyttää nykyisellään.
- Vieraiden elementtien, kuten valaisimien ja jätteastoiden tuomista aukiolle on syytä välttää.
- Huomiota olisi hyvä kiinnittää myös näkymiin aukiolle ja aukiolta, jotka nykyisellään ovat luonteva ja tärkeä osa kokonaisuutta.
- Jonkinlainen rakennuksia ja aukiota elävöittävä toiminta olisi toivottavaa, kuten toimistotilojen muuttaminen takaisin liiketiloiksi ja kioskin käyttö, edes kausiluonteisesti, alkuperäiseen tarkoitukseensa.

13. WEEGEEN EDUSTA

ARKKITEHDIT

Aarno Ruusuvuori

- Weilin & Göös 1964 ja 1967

Bertel Ekengren

- Weilin & Göös laajennus 1974

Aarne Ervi

- Lämpökeskus (Ahertajantien lämpövoimala) 1958

Aulis Salo

- Liikerakennus Ahertajantie 6, Tapiolan teollisuustalo 1960

Heikki Koskela

- Liiketalo / Tapiolan terveysasema 1972

SARC

- KOY Espoon Kulttuuriloisto
(Museo Leikki ja Kello- ja korumuseo) 2022

MAISEMA-ARKKITEHDIT

Jussi Jännes

- Lämpökeskus

C-J Gottbeg

- Weilin & Göös
- Liiketalo / Tapiolan terveysasema 1971/72
- Liikerakennus Ahertajantie 6

Byman & Ruokonen

- WeeGee 2023

Näkymä kaakosta Weilin+Göösin painotalon ensimmäiseen valmistuneeseen vaiheeseen.
Arkkitehtuurimuseo, 1960-luvun puoliväli.

Alueen inventointikartta, kevät–kesä 2023.

YLEISKUVAUS JA TOIMINNOT

Ahertajantien päähän, entisen Weilin&Göös kirjapainotalon edustalle, muodostuu kiilamainen rakennusten rajaama aukio. Ympäristö oli alun perin pienteollisuus-alue, mutta rakennusten käyttötarkoitus on vuosien mittaan muuttunut teollisesta toiminnasta toimisto- ja museokäyttöksi.

Weilin&Göös kirjapainossa toimii nykyisin Näyttelykeskus Weegee ja rakennuksen länsipäässä Etelä-Tapiolan lukio. Aukion itälaidan uudisrakennuksessa toivat Museo Leikki ja Suomen Kello- ja korumuseo, ja Ahertajantien etelälaidan rakennuksissa on toimistoja. Myös etelälaidalla sijaitsevassa nykyisin Fortumin omistuksessa olevassa voimalarakennuksessa on toimistotilaa, ja se toimii toistaiseksi varavoimalana.

TILAN JÄSENTELY JA YMPÄRÖIVÄT RAKENNUKSET

Vanha Weilin&Göös kirjapaino (Aarno Ruusuvuori 1964, 1967, laajennus Bertel Ekengren 1974) sijoittuu korkean mäen tasanteelle, lännen suunnasta katsottuna kallion laelle. Tapiolan mittakaavaan nähden kookas rakennus piiloutuu metsän suojan ja latvuslinjan alapuolelle. Nykyisin museokeskuksena toimiva rakennus rajaa yhdessä Ahertajantien eteläpuolella Tapiolan lämpökeskuksen (Aarne Ervi 1958) Tapiolan teollisuustalon (Aulis Salo 1960) ja idempänä Ahertajantie 3:ssa sijaitsevan KOY Kulttuuriloiston (SARC 2022) kanssa laajan kolmion muotoisen aukion, jonka keskellä olevaa puistomaista tilaa hallitsevat suuret, rakennusvaiheessa säästetyt männyt.

SUUNNITTELUN VAIHEET

Painotalon ensimmäisen vaiheen asemapiirustuksessa (Aarno Ruusuvuori 1963) näkyy rakennuksen sisäänkäynnin eteen asettuva laatoitettu etuaukio, jonne johtaa laattakäytävä Ahertajantien suunnasta. Aukion lounaisreunassa on muuri, joka jakaa pihan kahteen tasoon. Muurin yläreuna on muotoiltu massiiviseksi penkiksi. Laatoitus tehtiin paikallavaluna. Laatoitukselle oli alun perin jätetty iso siirtolohkare, joka poistettiin rakennuksen käyttötarkoituksen muutoksen yhteydessä 2000-luvun alussa. Pysäköintipaikkoja oli alkujaan laatoitetun polun varressa ja rakennuksen edessä. Valaisinrivi (Tapiola-valaisin) ohjasi kulkua sisäänkäynnille. Valokuvien perusteella Ahertajantien eteläpuolinen jalkakäytävä on myös ollut laatoitettu ja rakennusten etualueet hoidettuja nurmikoita. Rakennuksen kolmannen laajennusvaiheen asemapiirustuksessa (Bertel Ekengren 1974) on esitetty lounaispäädyn portaat ja muurit, laatoitukset ja ajoluiska kellarin huoltotiloihin. Puistomaisesta kolmiosta on lohkaistu osa pysäköintipaikoille ja autopaikkoja on sijoitettu runsaasti myös aukion koillispuolelle.

Kuva ylhäällä. Näkymä koillisesta painotalon julkisivun suuntaisesti. Aukioiden katkaisee museoiden kuljetuksiin tarvittava huoltopiha. Pääsisäänkäynnin yhteydessä on ravintolan käyttämä terrassialue.

Kuva keskellä. Tapiolan voimalaitoksen piippu toimii alueen maamerkinä ja näkyy lähes kaikkialle Tapiolaan.

Kuva alhaalla. Kirjapainorakennuksen uusimmissa osassa toimii Etelä-Tapiolan lukio.

Weilin&Göösin pääkonttori toimi rakennuksessa 1990-luvun lopulle saakka. Painotoiminnan päätyttyä talossa oli mm. salibandyhalli ja ravintola. Helinä Rautavaaran museo muutti tiloihin vuonna 1998, Etelä-Tapiolan lukio vuonna 2000 ja saman vuoden aikana Espoon kaupunginmuseo perusti rakennukseen uuden museopisteen KAMUn.

Rakennuksen lounaispäätyyn toteutettiin v. 2000 pyöräkatos sekä puinen istuskeluterassi lukion tarpeisiin. Asemapiirroksessa pinnoitteeksi oli esitetty vastaavaa suurta betonilaattaa kuin 1. vaiheen etupihalla, mutta alue toteutettiin betonikivillä.

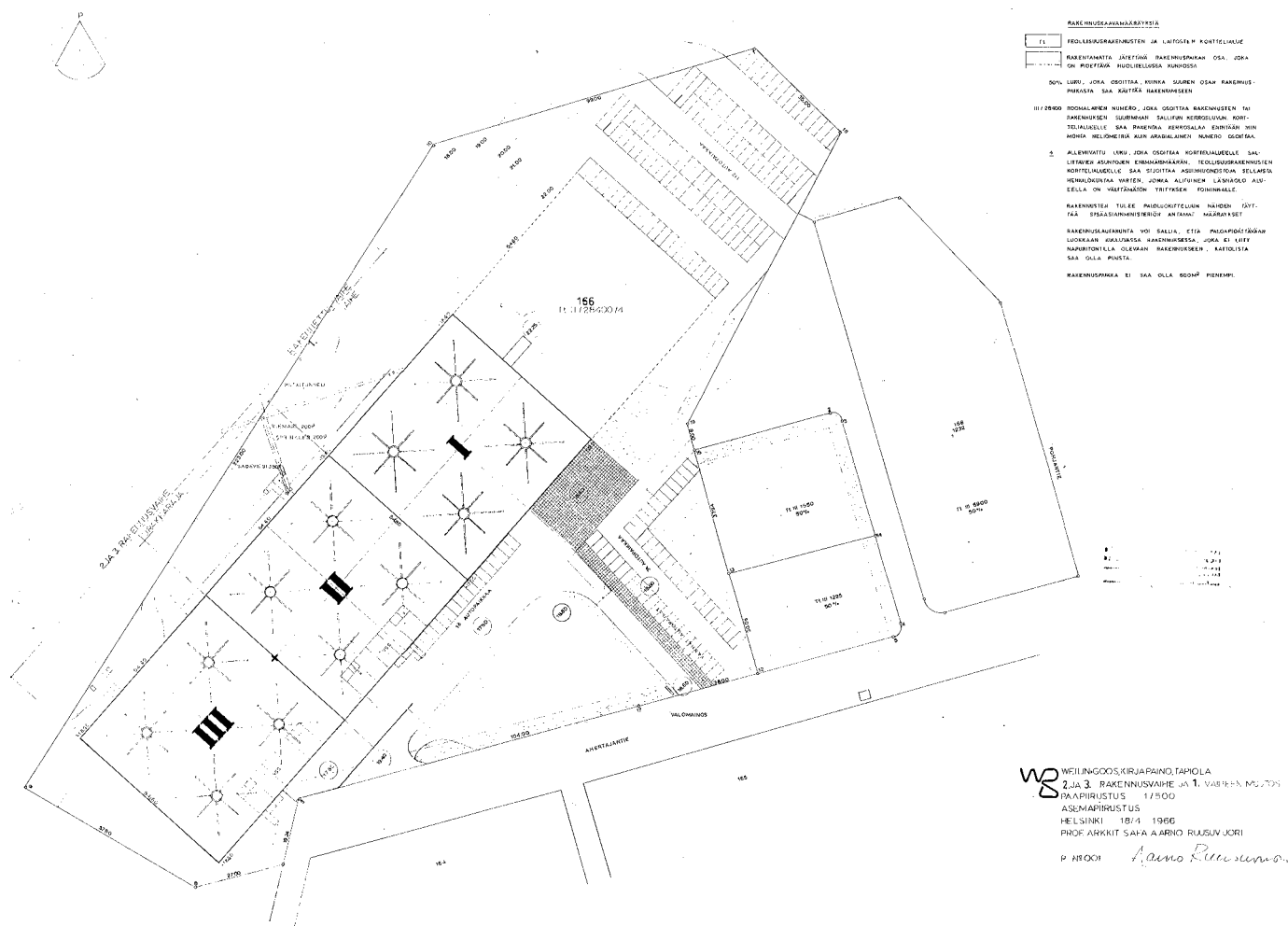
Espoon kaupunki osti kiinteistön vuonna 2001 ja rakennus muutettiin näyttelykeskukseksi vuonna 2005. Laajamittaisen purku- ja louhintatyön jälkeen uusi rakennus tehtiin vanhaan runkoon. Betonielementtijulkisivut uusittiin ja rakennuksen alle louhittiin kellari. Muutos- ja peruskorjauksen suunnittelun lähtökohtana oli, että teollisuusrakennuksen luonne ja julkisivut säilyivät.

Piha-alueella muutokset käsittivät lähinnä pääsisäänkäynnin ympäristön uusien portaiden, luiskien ja kahvilan ulkotarjoilualueen rakentamisen. Muurit tehtiin paikallavaluna harmaasta betonista, mutta sileäpintaisina vastakohtana

alkuperäisten muurien lautamuottipinnoille. Uudet kaiteet ovat RST-putkea ja lasia, kahvilan terassilla on käytetty myös metallilevyä. Portaiden, luiskien ja sisäänkäyntitasanteen pinta on paikallavalettua hierrettyä betonia. Ensimmäisen rakennusvaiheen edessä oleva laatoitettu alue tehtiin alkuperäisen mukaisilla paikalla valetuilla suurilla betonilaatoilla, ja siihen puhkaistiin porras, jossa on punaiset betonilaatat. Ahertajantieltä aukiolle johtava viisto laattakäytävä toteutettiin alkuperäisen mukaisena.

WeeGeen etupihalle on sijoitettu veistospuisto, jossa olevat pysyvät taideteokset voi nähdä myös rakennuksen sisältä suurten ikkunoiden läpi. WeeGeen takapihalla on Futuro-talo, joka sopii alkuperäisen funktionsa mukaisesti mäntyjen reunustamalle rinnetontille.

WeeGeen pihan peruskorjaussuunnitelma on laadittu vuonna 2023 (Maisema-arkkitehdit Ruokonen Oy). Suunnitelman lähtökohtana on poistuvan pysäköintialueen muuttaminen puistoalueeksi ja veistospuiston jatkeeksi. Muurit ja laatoitukset uusitaan tai kunnostetaan alkuperäisen toteutuksen periaatteiden mukaisesti. Ränsistyneet kasvialueet kunnostetaan ja uusia mäntyjä istutetaan laajentuvalla puistoalueelle.

Weillin+Göös in kirjapainon toisen ja kolmannen rakennusvaiheen asemapiirros. Aarno Ruusuvuori 1966.
Arkkitehtuurimuseo.

PINNOITTEET JA MATERIAALIT

Ahertajantien alue oli teollista ympäristöä ja materiaaleiltaan niukkaa, mutta kuitenkin hyvin hoidettua. Pääasiassa kulkureitit oli asfaltoitu ja jalankulkualueet laatoitettu suurilla 700 x 700 mm betonilaatoilla.

Nykyisin ulkoalueen materiaalit ovat pitkälti alkuperäisen mukaisia. Asfaltti on liikennöitävien alueiden pinnoite. Betonia eri muodoissaan on käytetty kävelyalueiden pinnoissa. Vain lukion päädyn harmaa tummilla kivillä raidoitettu betonikiveys poikkeaa kokonaisuudesta.

RAKENTEET JA KALUSTEET

Ulkoalueiden vanhat muurit ovat lautamuottipintaisia. Painotalon ensimmäisissä vaiheissa kaiteita ei ollut, lukuun ottamatta koillispuolella toiseen kerrokseen johtanutta siltaa, jossa oli yksikertaiset teräsputkikaiteet. Kolmannen vaiheen muurien päälle rakennuksen lounaispuolella tehtiin kaiteet siniseksi maalatut neliöputkesta. Osa muureista ja kaiteista ja on edelleen olemassa. Painotaloa kiersi ennen etupihaa lukuun ottamatta korkea panssariaita.

Aukion itäpäässä, museon sisäänkäynnin yhteydessä, on 2000-luvun alun käyttötarkoituksen muutoksen yhteydes-

sä tehdyt betoniportaat ja luiska. Aukion länsipäässä on punaisilla betonilaatoilla päällystetyt portaat. Portaiden kaiteet on tehty pyöreästä RST-putkesta. Sisäänkäynnin yhteydessä on metallipäällysteinen muuri/valolaatikko, jonka aukion puoleisella valaisevalla sivulla on sisäänkäyntiteksti / -opaste.

Aukion keskellä sijaitsevalla viheralueella on neljä veistos: Pertti Kukkosen teos *Mutkia matkassa*, Eero Hirosen *Pro Aqua*, Raimo Utraisen *Virta I* ja Matti Peltokankaan *Kulku*.

VALAISTUS

Piha-alueiden valaistukseen on käytetty Tapiola-valaisimia ja paikoitellen matalia pollarivalaisimia. Tulevan pihan kunnostuksen yhteydessä valaisimet on tarkoitettu uusiksi Lunova-valaisimiksi. Muutama alkuperäinen Tapiola-valaisin kunnostetaan ja jätetään vanhimman osan eteen. Puistoalueella sijaitsevia veistoksia on valaistu kohdevalaisimilla, minkä lisäksi osa puista on valaistu alhaalta päin suunnatuilla kohdevalaisimilla. Näiden lisäksi aukiota valaisevat pysäköintialueen ja Ahertajantien pylväshalaisimet

Reittiä rakennuksen sisäänkäynnille reunustaa Pertti Kukkosen teos *Mutkia matkassa*.

Vanha rapistunut lautamuottipintainen betonimuuri lastauspihan koillisreunalla.

Betonista valetut portaat ja luiska laskeutuvat lastauspihalle. Kaiteet on tehty pyöreästä RST-putkesta. Taustalla ravintolan terassi.

Aukion koillispuolella portaat on päällystetty punaisilla betonilaatoilla. Alkuperäiset betoniset tukimuurit ovat kauniisti patinoituneita.

Aukion kokonaisvalaistus tulee useista lähteistä ja siinä yhdistyy monenvärisiä valoja. Yleisvaikutelma on hämärä ja sekava.

KASVILLISUUS

Alueella säilytettiin painotalon rakennusvaiheessa 1960-luvulla runsaasti puustoa, pääasiassa mäntyjä ja koivuja. Puiden alle istutettiin nurmikko. Luoteis- ja pohjoispuolella rakennus sijoittui kiinni metsään ja kallioihin. Uusia istutuksia tehtiin vain painotalon koillisestä päätyyn, jossa jyrkkää luiskaa pehmennettiin vuorimännnyillä.

Uusia istutuksia on tehty vasta WeeGee-talon muututtua museokäyttöön. Rakennuksen etuaukiolla on edelleen kookas mäntypuusto, jonka alla on hoitonurmi. Katualueen puolelle on istutettu uusia mäntyjä, joiden alla on

pääsisäänkäynnin tasanteen viereen jatkuva matala seppelvarpuvyöhyke. Opettajien pysäköintialueen reunassa on pensasruusuja ja pihlajia sekä välikaistalla seppelvarpuja ja kookas okakuusi, jonka paikkaa on vaikea perustella. Ahertajantien päätteenä olevien muurien terasseille on istutettu marjakuusia, vuorimäntyjä sekä maanpeitteeksi villiviiniä ja köynnöshortensiaa. Huoltoluiskan viereen on istutettu hiljattain punalehtistä happomarjaa. Suurin osa pensaista on jo ränsistyneitä ja peittää komeaa rakennusta.

Museon sisäänkäynti on selkeästi valaistu.

Puistomaisella aukiolla on suurten mäntyjen lomaan sijoitettu veistoksia kaupungin taidemuseon kokoelmasta. Puiden takana vasemmalla vuonna 1960 valmistunut Teollisuustalo, oikealla WeeGee-talo.

KAAVOITUS JA SUOJELUTILANNE

Alueella on voimassa asemakaava Ahertajankulma 211401 (hyväksytty 17.8.2015 / saanut lainvoiman 3.2.2016). Kaavassa WeeGeen etuaukio on kaupunkikuvallisesti arvokasta etupiha-aluetta sk-1, jota tulee hoitaa ja kunnostaa siten, että sen alkuperäiset rakenteet ja pinnat säilyvät. Rakennuksen pohjoispuolella sijaitseva puistometsä on määritelty maisemallisesti arvokkaaksi puustoiseksi alueeksi ma-1, jota on hoidettava puistometsänä siten, että sen luonne säilyy. (Kaavan 211401 *Asemakaavamerkintöjä ja määräyksiä*.) Aukiota ympäröivät vanhat rakennukset on suojeltu sr-1 (Weegee) ja sr-2 merkinnöillä

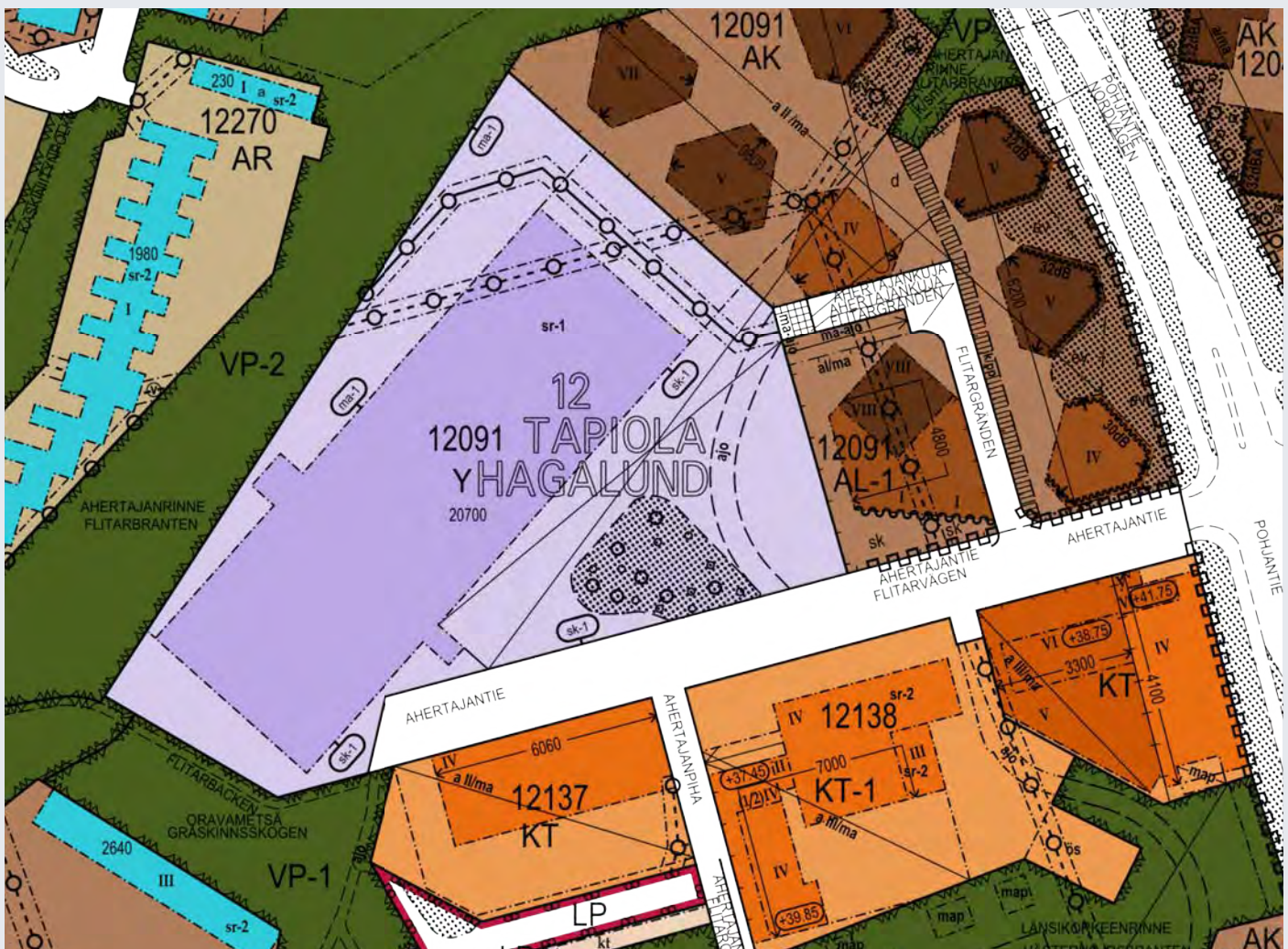
Ahertajantien eteläpuolella on voimassa kaava Ahertajankulma II 213500 (5.4.2002 / 15.6.2002). Kaavassa voimarakennus on suojeltu merkinnällä sr-2, rakennustaiteellisesti tai historiallisesti arvokas rakennus. (Kaavan 213500 *Asemakaavamerkintöjä ja määräyksiä*.)

Ahertajantien eteläpuolella, teollisuustalon tontilla, on vireillä asemakaavan muutos Ahertajankulma II 213501, jonka osallistumis- ja arviointisuunnitelma on ollut nähtävillä 7.12.2020–11.1.2021. Asemakaavan muutoksen tarkoituksena on mahdollistaa lisärakentaminen Teollisuustalon tontille.

NYKYTILANNE JA SÄILYNEISYYS

Kaupunkitila on säilynyt melko hyvin alkuperäisen kaltaisena lukuun ottamatta Ahertajantien alkupäässä tapahtuneita muutoksia. Pesula- ja huoltoasemarakennukset on purettu ja niiden tilalle on rakennettu korkeita asuinrakennuksia. Ahertajantie 3:n rakennukseen (Sarc 2018) liittyy myös museotiloja. Painotalon muututtua museokeskukseksi ja lukioksi on ympäristöön sijoitettu veistoksia ja opilaiden ulko-oleskelualueita. WeeGee-talon länsipäätyyn on vuonna 2022 valmistunut uusi pysäköintilaitos, mikä mahdollistaa pihan nykyisen paikoitusalueen muuttamisen puistomaiseksi.

Etelä-Tapiolan lukion piha on rakennettu entisen työntekijöiden taukopihan paikalle.

Ote alueen ajantasa-asemakaavasta 12.5.2023.
Espoon karttapalvelu.

ALUEEN OMINAISPIIRTEET

Ahertajantien ympäristö henkii edelleen painotalon ja pienteollisuusajan selkeää ja käytännöllistä toteutusta. Kaupunkikuvallisesti pääosassa ovat Ahertajantien molemmiin puolin kasvavat vanhat männyt, joista kadun pohjoispuolella muodostuu hieno metsikkö. Puiden alla on hoidettu nurmi, jolloin vaikutelma on puistomainen. WeeGee-talon muututtua museokäyttöön on tehty uusi pääsisäänkäynnille johtava porras ja luiska kaiteineen. Paikallavaletut betonimuurit jäsentävät alueen tasoeroja ja korostavat sisäänkäyntejä. Vanhat lastauslaiturit on säilytetty ja kaiteita on toteutettu vain esteettömyysvaatimusten mukaan.

ARVOT / YHTEENVETO

HISTORIAALLINEN, SYMBOLINEN JA SOSIAALINEN ULOTTUVUUS – IMMATERIAALISET ARVOT **

- + WeeGeen alue on osa Tapiolan alkuperäistä työpaikkaympäristöä ja sellaisenaan ainutlaatuinen.
- + Arkkitehtonisesti korkealaatuinen kokonaisuus, laadukas esimerkki modernista arkkitehtuurista.
- + Puistomainen aukiotila on säilynyt suhteellisen alkuperäisenä, mukaan lukien painotalon aikainen laatoitettu alue ensimmäisen rakennusvaiheen edessä.
- + Omanlaisensa kokonaisuus, joka poikkeaa muista Tapiolan aukioista. Aarno Ruusuvuoren suunnittelema suhteellisen alkuperäisessä asussa oleva miljöö, jonka luonne on muuttunut vain vähän rakennuksen käyttötarkoituksen muututtua.
- + Museokeskuksen veistoksia on sijoitettu myös ulkotilaan, jossa ne ovat kaikkien nähtävissä.

FYYSINEN YMPÄRISTÖ – ARKKITEHTONISET ARVOT ***

- + Aukio muodostaa etualueen komealle rakennukselle. Suuri rakennus saa mittakaavaa hienoista männyistä ja puoliavoimesta maisematilasta.
- + Materiaaleiltaan yhtenäinen kokonaisuus, jossa betonia on käytetty rakennusmateriaalina, ulkorakenteissa ja –pinnoitteissa.
- + Maisema-arkkitehtuuriltaan yhtenäinen kokonaisuus, jossa on edustettuna Tapiolalle tyypillisiä piirteitä.
- + Pitkä rakennus sijoittuu korkean mäen päälle ja rajaa aukiotilan yhdeltä sivultaan kokonaan. Maastoa on porrastettu käyttötarkoituksen mukaisesti.
- Osa uusista rakenteista ja materiaaleista, esimerkiksi RST-kaiteet, sopii huonosti kokonaisuuteen.

TOIMINNALLISET, LIIKENTEELLISET JA EKOLOGISET OMINAISUUDET – TOIMIVUUSARVOT *

- + Aukio muodostaa julkisen puistikon, jossa voi oleskella myös ilman, että on museoiden asiakas.
- + Pysäköinti on aiemmin vienyt ison osan pihasta, mutta tilanne korjaantuu uuden paikoituslaitoksen myötä.
- + Ekologiset arvot liittyvät vanhaan puustoon ja puistomaiseen luontoon.
- Ahertajantien katutila on ahdas ja liikenteellisesti hankala. Jalkakäytävä katkeaa ennen kuin se johtaa koululle asti. Kadunvarsipysäköinti tekee tilasta vielä haastavamman. Saattoliikenne ei pääse kadun päässä kunnolla kääntymään. Alueella on myös raskasta liikennettä taidekuljetusten takia.

SUOSITUKSET

- Ahertajantien alue tulisi nähdä kokonaisuutena, jossa Tapiolassa poikkeuksellisen teollisen historian piirteiden säilyttäminen ympäristössä on tärkeää.
- Rakennusten eteen muodostuvien pienempien aukioiden roolia kokonaisuudessa voidaan painottaa erilaisten toimintojen kautta.
- Mäntypuuston säilymisen edellytysten turvaaminen ja uusien mäntysten istuttaminen edesauttaa luonnonläheisen miljöö-jatkuvuutta.
- Istutettavan kasvillisuuden lajiston ja ryhmittelyn tulee olla mittasuhteiltaan kookkasiin rakennuksiin sopivaa, turhaa koristeellisuutta ja pienipiirteisyyttä tulisi välttää.
- Alkuperäisten pinnoitemateriaalien käyttö korjauksissa ja uudistuksissa on tärkeää, sillä ne ovat oleellinen osa kokonaisuutta.
- Taideteosten lisääminen ympäristöön kertoo alueen nykyisestä käytöstä, ja niitä voisi hyvin olla nykyistä enemmän ja laajemmalla alueella.

Kirjapainon edustalle jätettiin suuri kivi ilmeisesti osaksi maisemasuunnitelmaa. Kivi on myöhemmin poistettu.
KAMU, Valokuvaamo Pietinen 1964.

KOHDEKORTIT – MUUT SOLMUKOHDAT

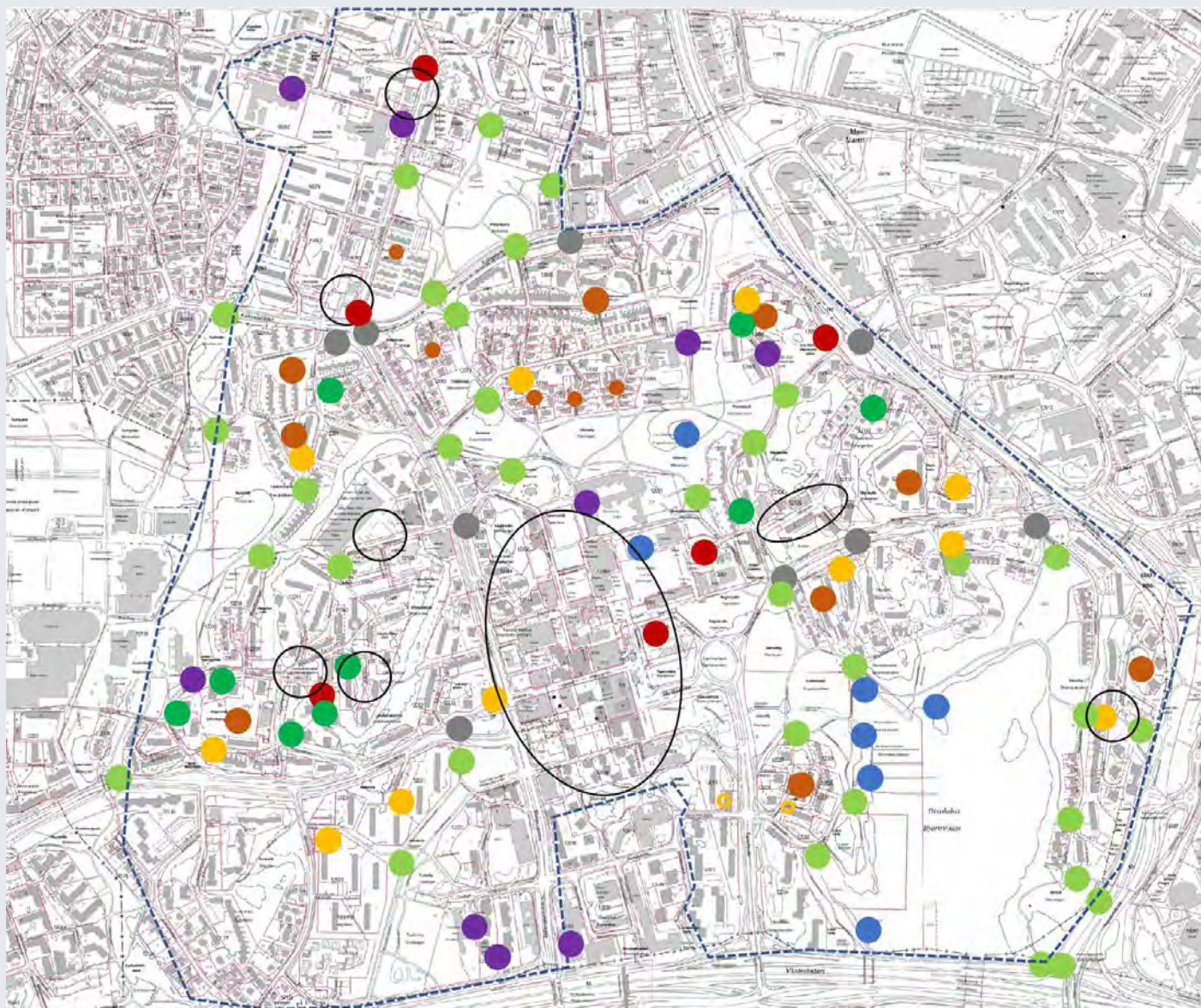
Silkkiniityn kahluaallas.
KAMU, Teuvo Kanerva 1964.

SOLMUKOHTIEN MERKITYS

Torien, aukoiden ja puistojen ohella monet muut paikat jäsentävät julkista kaupunkitilaa. Solmukohta-otsikon alle on koottu valikoima varsin erityyppisiä paikkoja, joilla kaikilla on jotakin kerrottavaa Tapiolan historiasta tai erityisestä paikan hengestä. Tarkoituksena on antaa lukijalle heräte tunnistaa paikkoja, jotka hänen omasta mielestään ovat merkityksellisiä Tapiolan identiteetin muodostumisen kannalta. Toinen tärkeä näkökulma liittyy käsitteeseen "solmukohta". Se viittaa paikkojen verkostoon, jossa liikutaan eri välineillä ja jonka avulla orientoidutaan ympäristössä.

KOhteet JA ESIMERKIT

Tarkasteltavalta alueelta löytyy monenlaisia solmukohtia ja pienaukioita, jotka on luokiteltu tässä esityksessä kahdeksaan luokkaan. Jokaisesta luokasta on valittu kaksi esimerkkiä, jotka ovat joko sen tyypillisiä tai erityisiä edustajia. Kartalle merkittyjen kohteiden lisäksi alueella on lukuisia muita paikkoja, jotka hyvin voisivat olla mukana esityksessä. Kartta on kuitenkin haluttu pitää yksinkertaisena ja havainnollisena, ja kohteiden määrä on pidetty kohtuullisena. Kohteita ei ole arvotettu tai kytketty tiettyyn vaiheeseen Tapiolan historiasta, mutta valinnassa on painotettu Kulttuurihistoriallisia tekijöitä.

Kartalle on merkitty varsinaisten torien ja aukuioiden lisäksi keskusta-alueen ulkopuolisia solmukohtia ja muita merkityksellisiä julkisen tilan paikkoja. Värät ja numerointi viittaavat kohdekortteihin 14–21. *A-Konsultit*.

- 14. AUKIOMAISET KORTTELIPUISTOT JA YHTEISALUEET
- 15. KOULUJEN JA MUIDEN JULKISTEN RAKENNUSTEN SISÄÄNKÄYNTIPIHAT
- 16. ENTISTEN LÄHIKAUPPOJEN EDUSTAT
- 17. JALKAUTUMISKOHDAT
- 18. LIIKENNEAUKIOT JA LIIKKUMISEN SOLMUKOHDAT
- 19. KATUPIISTOT – AJORADAN JA TALOJEN ETUPIHAN YHDISTELMÄT
- 20. NIITTYJEN JA PUISTOJEN PORTIT
- 21. VENESATAMAT JA RAKENNETUN YMPÄRISTÖN VESIAIHEET

14. AUKIOMAISET KORTTELIPUISTOT JA YHTEISALUEET

Kaskenkaatajanpuisto.

Otsonkallio.

Kimmelmetsä.

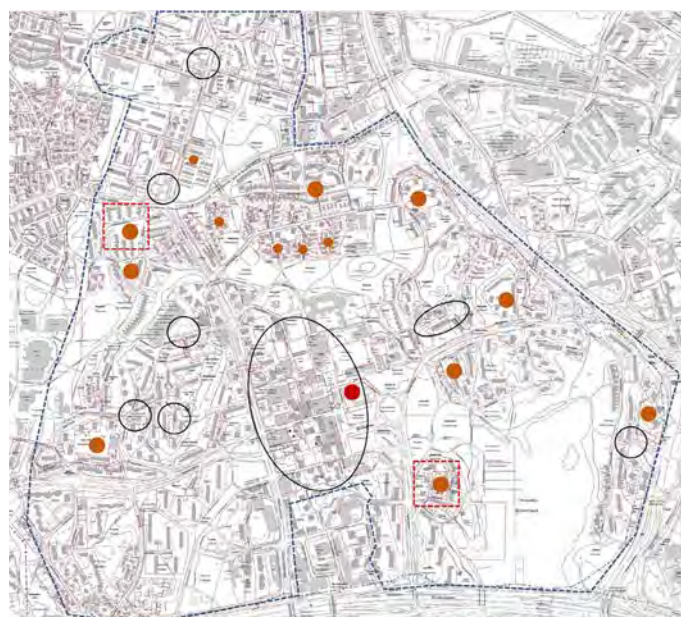
Sateenmäki.

SOLMUKOHDAN/PIENAUKION YLEISKUVAUS

Luokkaan kuuluvat asuinsolujen tai tonttiryhmien yhteiskäyttöiset sisäänkäynti-, oleskelu-, leikki-, istutus- tms. alueet. Ne saattavat olla osa julkista viher- ja kulkuverkostoa, ja usein ne muodostavat puolisoljetun tai muuten selkeästi rajautuvan aukiomaisen tilan. Luokkaan voi sisältyä myös pientaloalueiden yhteisiä sisääntulo- tai oleskelualueita.

SIJAINTIKARTTA

Karttaan on merkitty valikoima asuinympäristöjä, joissa on tiivis tilan tuntu. Tällaisia ovat esimerkiksi vanhan Tapiolan korttelit, jotka ovat syntyneet enemmän maastokäyntien kuin karttatarkastelun pohjalta. Tyypillisempiä ovat kuitenkin määrätietoisien rakennusmassojen kaavallisen sijoittelun tuloksena muodostuneet korttelipuistot ja -pihat.

- AUKIOMAINEN KORTTELIPUISTO TAI YHTEISALUE
- ESIMERKKIKOhteet
- AUKIOT / KESKUSTA 1-13

ESIMERKKIKOhteet

KASKENKAATAJANPUISTO

Kaskenkaatajanpuisto on alun perin suunniteltu asu-masolun monipuoliseksi korttelipuistoksi (Jussi Jännes 1965). Asemakaavaan se merkittiin puistoalueena, jolla on varaus leikki- ja oleskelualueille. Puiston länsiosaan rakennettiin 1960-luvun lopulla pyöreä puuritiläreunainen kahluuallas (Gottberg ja Koskela 1969), joka lisäsi alueen vetovoimaa ja loi sille identiteettiä. Allas kuitenkin poistettiin kymmenisen vuotta myöhemmin, ja sen paikalle istutettiin nurmialue. Kaskenkaatajan alueelle ominainen rakennusten viuhkamainen ryhmittely näkyy myös puistoaukion kohdalla. Puistoa rajaavat rivitalojen päädyt, eikä julkisen ja yksityisen tilan välille synny selvää rajaa. Leikkipuiston teräsverkkoaita ja rivitalotonttien läpikulku kielletty -kyltit tosin pyrkivät erottamaan yksityisen tilan julkisesta. Suhteellisen runsaasta puustosta huolimatta alueen yleisvaikutelma on avara. Tähän vaikuttaa muun muassa ympäröivien rakennusten mataluus. Arviolta puolet alueesta on hiekkapintaista leikkikenttää ja loput puustoista nurmikkoa. Puisto on jäsennelty viuhkamaisesti sijoitetuilla ruusuaidanteilla. Lomittain sijoittuvien istutusnauhojen väleihin jää erikokoisia ja -muotoisia tiloja. Penkkejä on runsaasti ja ne on sijoitettu istutusten suuntaisesti.

SATEENMÄKI

Sateenmäki on lamelli- ja pistetalojen rajaama, tilallisesti eheä asuma-aukio, joka kaavallisesti koostuu leikkipuistoksi istutettavasta puistoalueesta, yhteispysäköintitontista ja katualueesta. Aukiotilan etelälaidassa on aiemmin ollut lähikauppa. Alue on asumasolun yhteiskäytössä. Alueen läpikulkevaa ajoneuvo- tai kevyttä liikennettä ei juuri ole. Alue ja sen lähimiljöö on pääosin hyvässä tai kohtalaisessa kunnossa.

Leikkipaikkojen osalta merkittäväksi haasteeksi ovat nousseet EU:n leikkipaikoille asettamat turvallisuusstandardit, jotka ovat aiheuttaneet tarvetta uudistaa ja painetta vähentää yleisiä leikkipaikkoja. Alueiden aitaaminen muuttaa kulkureittejä ja vaikuttaa paikkojen julkisuusasteeseen.

SOLMUKOHDAN/PIENAUKION MERKITYS

Asuinsolujen viihtyisä oleskelu- ja leikkimiljöö kuului alku-peräiseen "tapiolaisuuteen". Alueet toteutettiin pääosin ennen 1970-luvulla syntynyttä asumismiljöön viranomais-ohjeistusta, minkä takia piha-alueet olivat usein varusteiltaan varsin vaatimattomia. Toiminnot ja reitit kuitenkin sovitettiin harkitusti ja laadukkaasti luonnonmukaiseen ja maisemoituun ympäristöön, usein seinästä–seinään-periaatteella hallinnollisista rajoista välittämättä, mikä korosti näiden alueiden puolijulkista ja yhteistöllistä luonnetta. Kun toiminta muuttuu, voidaan esimerkiksi ympäristötai-detta hyödyntää tärkeän paikan merkitsemisessä.

Kaskenkaatajanpuisto.

Sateenmäki.

SUOSITUKSET

Alueita kehitetään julkisina tai puolijulkisina, tonttirajoista välittämättä, maastoon ja luontoon sopeuttaen. Mikäli joltakin kohteelta poistetaan sen asema leikkipaikkana tai pelikenttänä, esimerkiksi turvallisuusmääräysten tai aitamistarpeen takia, pyritään alue säilyttämään aktiivisena oleskelualueena, jossa vapaamuotoinen leikki- ja pelitoiminta voi jatkua. Alueiden lähiympäristön kunnossapito- ja muutostöissä olisi standardituotteiden sijaan hyvä suosia alkuperäisiä tai niitä vastaavia ratkaisuja rakenteiden, materiaalien, varusteiden ja istutusten suhteen.

15. JULKISTEN RAKENNUSTEN SISÄÄNKÄYNTIPIHAT

Metsolan päiväkoti.

Aarnivalkean koulu.

Tapiolan koulu ja lukio.

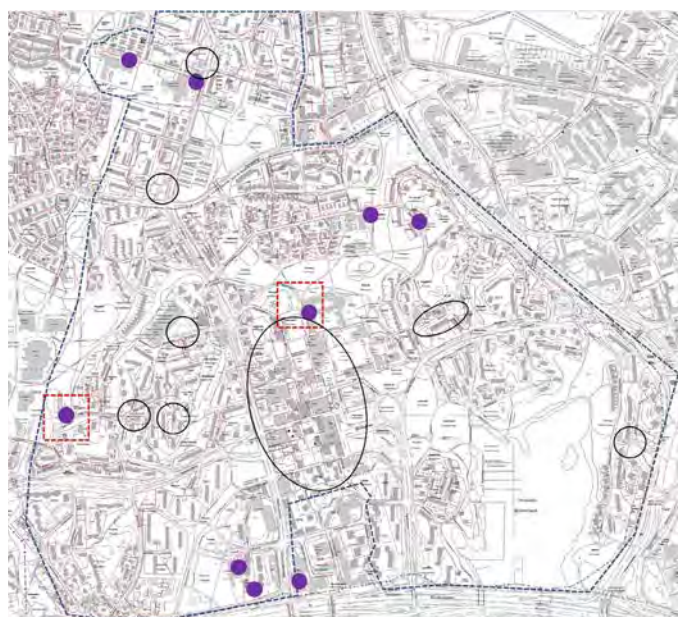
Jousenkaaren vanha koulu.

SOLMUKOHDAN/PIENAUKION YLEISKUVAUS

Luokkaan kuuluvat peruskoulu- ja lukiorakennusten edustat ja sisäänkäynti-
pihat, jotka erottuvat julkisista kulkuväy-
listä ja toimivat esimerkiksi saatto-, odotus- ja tapaamis-
paikkoina.

SIJAINTIKARTTA

Karttaan on merkitty peruskoulut ja lukiot (entiset kansa-
koulut ja oppikoulut). Lukuisista päiväkotirakennuksista on
merkitty ainoastaan Lastentalo.

- KOULUN TMS. JULKISEN RAKENNUKSEN SISÄÄNKÄYNTI
- ESIMERKKIKOhteet
- AUKIOT / KESKUSTA 1-13

ESIMERKKIKOhteet

TAPIOLAN KOULU JA LUKIO

Tapiolan koulun ja lukion (entisen Tapiolan yhteiskoulun) pääsisäänkäynti on Opintieltä. Tie kulkee pitkäkhön matkan puistoalueen läpi Partiomäkeä kiertäen. Sisäänkäynnille voi saapua myös etelän suunnasta, Kulttuuriaukion ja Tapionkentän laitaa pitkin. Mitoitukseltaan varsin intiimi sisäänkäyntiaukio on viereistä raittia ja ajoväylän kääntöpaikkaa alempana ja muodostaa ns. sunken plazan. Korkeusasema korostaa paikan puolijulkista–puolilyksityistä luonnetta. Aukio on laatoitettu pieniä nurmi- ja istutusalueita lukuun ottamatta ja sen kalusteena on yksi penkki. Rakennuksen sisäänkäyntiä suojaa katos.

JOUSENKAAREN VANHA KOULU

Osmo Siparin suunnittelema vuonna 1960 valmistunut Jousenkaaren vanha koulu on ollut pitkään tyhjiään. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaaksi luokiteltu rakennus on purku-uhan alla, ja sen tilalle on suunniteltu rakennettavan asuinkerrostaloja. Jousenkaaren katutila on kyseessä olevalla jaksolla arvokas. Katualueen kaakkoisreunassa on leveä istutusvyöhyke ja koulutontin puolella poikittaisia pysäköintipaikkoja. Sisäänkäynti koulun alueelle etenee sujuvasti puistomaiselta katualueelta pysäköintialueen vieritse kohti etupihaa. Miljöö on pelkistetyin yksinkertainen ja vaatimaton, kuten Tapiolan varhaisvaiheen arkkitehtuuri tyypillisesti on.

SOLMUKOHDAN/PIENAUKION MERKITYS

Koulut ja päiväkodit ovat keskeisimpiä julkisia toimintaympäristöjä, vaikka aktiivisin käyttö kohdistuu vain osaan asukkaista ja rajalliseen ajanjaksoon. Tilojen iltakäyttö tavoittaa kuitenkin laajemmankin osaa paikallisyhteisöä. Sisäänkäyntipihat muodostavat merkittävän kontaktipinnan julkisessa kaupunkitilassa. Koulut ja päiväkodit ovat yleensä myös arkkitehtuuriltaan laadukkaita ja vahvistavat alueidentiteettiä.

SUOSITUKSET

Koulujen ja päiväkotien sisäänkäynti- ja etupihoihin kohdistuvien toimenpiteiden suunnittelussa tulee ottaa huomioon niiden luonne kohtaamisen, odottamisen ja alueidentiteetin muodostumisen paikkoina. Julkisen ja puolijulkisen tilan raja on merkittävä selvästi miljöörakentamisen keinoin. Alkuperäisiä rakenteita, pinnoitteita, varusteita ja istutuksia tulisi mahdollisuuksien mukaan säilyttää ja niitä uusittaessa suosia alkuperäisiä tai niitä

Tapiolan koulu ja lukio.

Jousenkaaren vanha koulu.

vastaavia ratkaisuja. Mikäli rakennus puretaan tai sen käyttötarkoitusta muutetaan, on muutostyöt sopeutettava kulttuurihistorialliseen ympäristöön ja pyritään jättämään paikkaan jokin vanhasta käytöstä kertova elementti.

16. ENTISTEN LÄHIKAUPPOJEN EDUSTAT

Kimmeltie 26.

Kaskenkaatajantie 5.

Hakarinne 4.

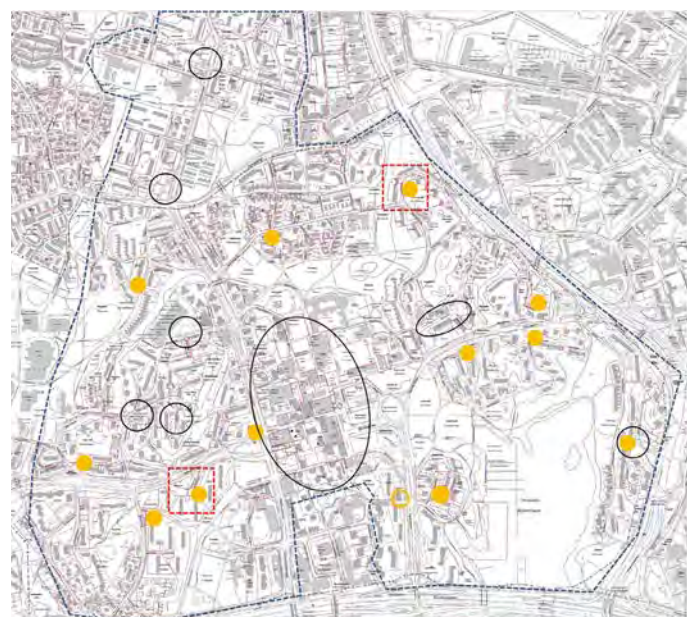
As.oy Kontiontie 3, toimisto- ja huoltorakennus.

SOLMUKOHDAN/PIENAUKION YLEISKUVAUS

Luokkaan kuuluvat muuhun käyttöön otettujen tai tyhjillään olevien entisten lähikauppojen sisäänkäyntialueet mahdollisine pysäköinti-, huolto-, istutus- yms. alueineen, jotka tyypillisesti ovat olleet asuinsolun tapahtuma- ja kohtaamispaikkoja.

SIJAINTIKARTTA

Kartalle on merkitty asumasolujen päivittäistavaramyymälät (lähikaupat), jotka ovat lopettaneet toimintansa. Suuri osa tiloista on uudessa käytössä, monessa tapauksessa yksityisenä lasten päiväkotina.

● ENTISEN LÄHIKAUPAN ALUE

■ ESIMERKKIKOhteet

○ AUKIOT / KESKUSTA 1-13

ESIMERKKIKOHOITEET

HAKALEHTO

Hakalehdon pohjoisosassa (Hakarinne 4) on omalla tontilla sijaitseva noin 400 k-m² kokoinen liikerakennus, jossa on elintarvikemyymälän jälkeen ollut useita yrityksiä, ja joka on ollut välillä tyhjillään. Rakennus on arkkitehtuuriltaan arkinen. Rakennuksen edustan sisäänkäyntikatoksen ja laajan kääntöpaikan välissä on istutusvyöhyke ja puuriiveineen. Aluetta hallitsevat kääntöpaikan ja kadunvarren pysäköintipaikat sekä Hakarinteen länsireunan kallioleikkaus.

KIMMELTIE

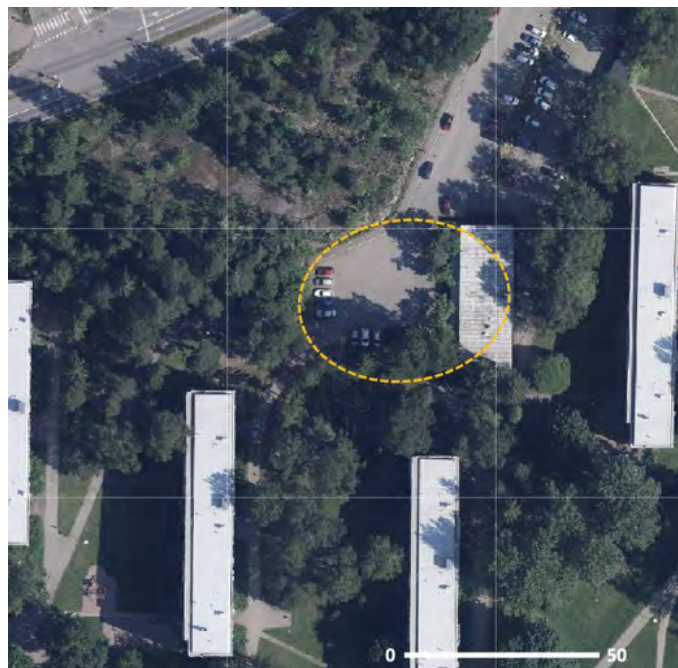
Yhden Kimmeltien Viisikko-taloista pohjakerroksessa on toiminut pieni lähikauppa. Liiketilaan on asuntokadulta sorapintainen kulkuyhteys kadun puistomaisen reuna-alueen kautta. Rakennusryhmän perusteellinen julkisivu- ym. korjaus toteutettiin vuonna 2018. Liiketilan edusta on edelleen asumasolun luonteva kohtaamispaikka.

SOLMUKOHDAN/PIENAUKION MERKITYS

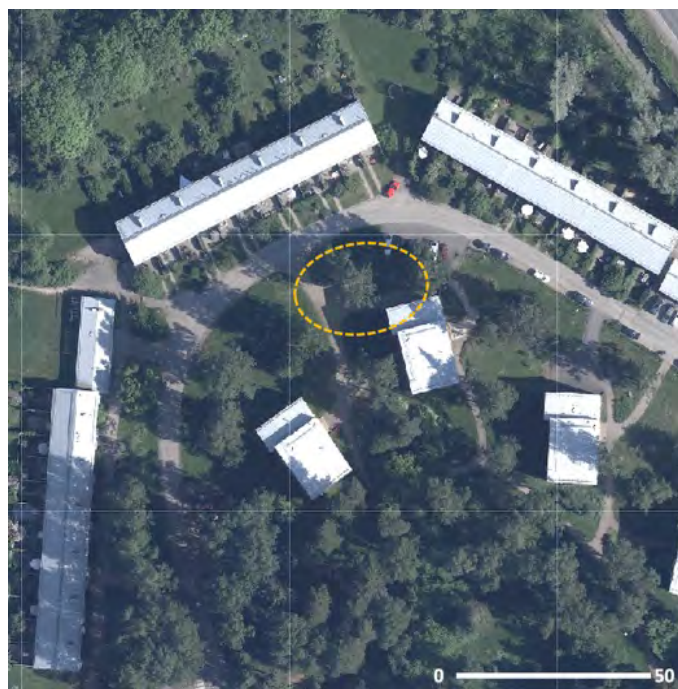
Lähikaupat muodostivat Tapiolan alkuvaiheessa asumasolujen peruspalvelupisteen, joiden varaan koko yhdyskunnan sosiaalinen ja fyysinen hierarkia rakentui. Entiset liiketilat löytänevät uuden käyttötarkoituksen ja niiden edustat voivat muuttuneissa oloissa edelleenkin toimia tärkeinä toiminnallisina ja sosiaalisina keskipisteinä. Ne voivat olla logistisia jakelupisteitä paketti- tai kauppakuljetuksille. Ne voivat toimia mikroliikkumisen: kaupunkipyörien, skoottien tai muiden liikkumisvälineiden asemoina. Niille voidaan sijoittaa katukoripallo-, pöytätennis-, kuntoilu- tai muita harrastusvälineitä. Tai ne voivat palvella lähiasutuksen yhteisöllisen toiminnan kuten viljelyn, konserttien ja juhlien paikkoina.

SUOSITUKSET

Liiketilaille etsitään ensisijaisesti asumasolua palvelevaa yhteisöllistä tai kaupallista käyttötarkoitusta, tai, varsinkin hyvillä paikoilla sijaitseville erillisrakennuksille, laajempaa asiakaskuntaa palvelevaa toimintaa. Monessa entisessä liiketilassa toimiikin jo yksityinen lasten päiväkoti tai vastaava palvelu. Tilojen ja niiden lähiympäristön kunnossapito- ja muutostöissä tulisi suosia alkuperäisiä tai niitä vastaavia ratkaisuja rakenteiden, materiaalien, varusteiden ja istutusten suhteen.

Hakalehto.

Kimmeltie.

17. JALKAUTUMISKOHDAT

Kirkkopolun pysäköintiaukio.

Kimmeltien kääntöpaikka.

Pohjantori.

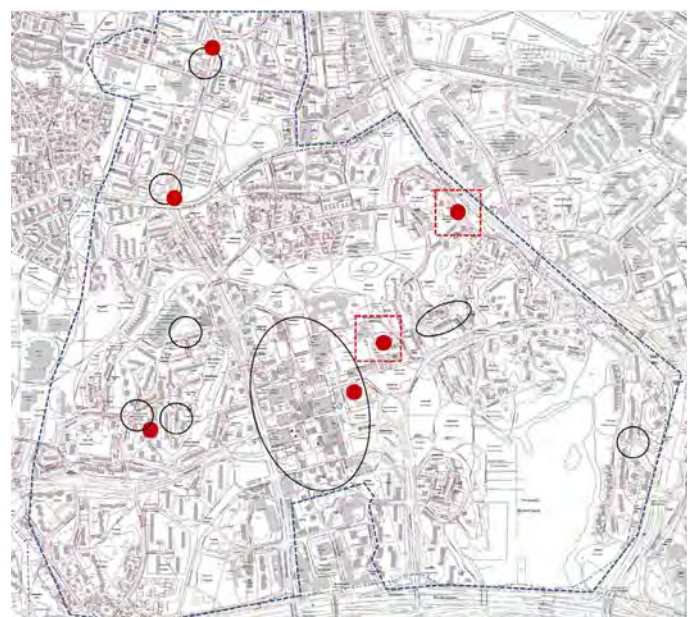
Louhentorin kääntöpaikka.

SOLMUKOHDAN/PIENAUKION YLEISKUVAUS

Luokkaan kuuluvat yleisessä käytössä olevat aukiomaiset pysäköintialueet, linja-autojen (entiset) kääntöpaikat ja päätepysäkit sekä jalankulun ja pyöräilyn kannalta tärkeät vaihtopaikat.

SIJAINTIKARTTA

Karttaan on merkitty kaksi tärkeää yleisen pysäköinnin ja jalkautumisen aukiomaista aluetta: Tapionaukion Tapionraittiin rajautuva osa ja uimahallin ja kirkon välinen alue (Kirkkopolku), joka toimii myös jalankulku- ja pyöräilyreitien solmukohtana. Linja-autojen nykyisiä tai entisiä päätepysäkkejä kääntöpaikkoina on esimerkiksi Kimmeltiellä, Oravannahkatorilla ja Louhentorilla.

● JALKAUTUMISKOHTA

■ ESIMERKKIKOhteet

○ AUKIOT / KESKUSTA 1-13

ESIMERKKIKOHOITEET

KIMMELTIEN KÄÄNTÖPAIKKA

Kimmeltien varrella oli Tapiolan alkuvaiheessa linja-autojen kääntöpaikka ja päätepysäkki. Bussi kulki sieltä Mäntyviidan keskusta-alueen läpi, mutta linjan reittiä muutettiin läpiajosta koituvien häiriöiden välttämiseksi. Pysäkin poistumisen jälkeen kääntöpaikka otettiin pysäköintikäyttöön ja kaavamuutoksessa se varattiin viereisen korttelin autopaikkoja varten. Alue on osin hoitamaton, mutta kukkaistutukset viestittävät paikan merkityksestä.

KIRKKOPOLUN PYSÄKÖINTIAUKIO

Kirkkopolun pysäköintiaukio monine kulkureitteineen palvelee Keskusallasta ympäröivien, pääosin julkisten rakennusten ja palveluiden, käyttäjiä. Tilallisesti aukio välittää näköyhteyden ”vanhan” (Mäntyviidan) ja ”uuden” (Keskustorni ympäristöineen) keskustan välillä. Sen avoin luonne onkin perusteltu. Nykyiset kulkureitit kaipaavat kuitenkin selkeyttämistä ja sujuvoittamista.

SOLMUKOHDAN/PIENAUKION MERKITYS

Tärkeät pysäköintialueet ja linja-autopysäkit ovat määritelmällisesti liikenteellisiä solmukohtia, joissa vaihdetaan kulkutapaa. Varsinaisiksi aukioiksi ne kuitenkin koetaan vain harvoin. Linja-autojen kääntöpaikat ovat paitsi paikan identiteettiä vahvistavia päätepysäkkejä myös tilaa vieviä katuaukioita.

SUOSITUKSET

Kun liikenteen ja liikkumisen alueita ja rakenteita suunnitellaan ja ylläpidetään, erityisesti toimivuuden ja turvallisuuden kannalta, pitää samalla tiedostaa niiden merkitys Tapiolan historiassa. Alueiden lähiympäristön Kunnossapito- ja muutostöissä tulisi suosia alkuperäisiä tai niitä vastaavia ratkaisuja rakenteiden, materiaalien, varusteiden ja istutusten suhteen.

Kimmeltien kääntöpaikka.

Kirkkopolun pysäköintiaukio.

18. LIIKENTEEN JA LIIKKUMISEN SOLMUKOHDAT

Menninkäisentien risteysalue.

Hagalundintien ja Tapiolantien risteys.

Neljäntuulenrinne.

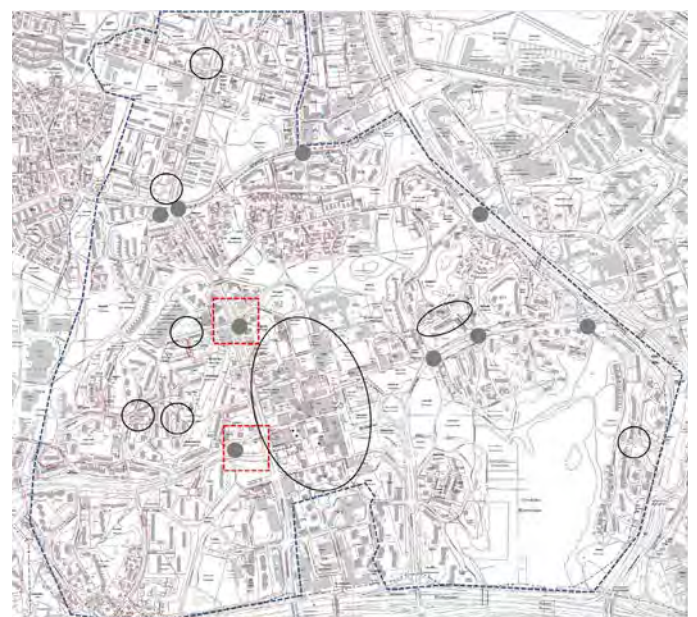
Pohjantien kiertoliittymä.

SOLMUKOHDAN/PIENAUKION YLEISKUVAUS

Luokkaan kuuluvat mm. eritasojärjestelyt, kiertoliittymät ja muut orientoitumisen kannalta tärkeät, liikenteellisesti tai ympäristöllisesti erityisesti kevyen liikenteen näkökulmasta tärkeät solmukohdat. Paikat eivät välttämättä ole lähimiljööltään tai maisema-arkkitehtuuriltaan erityisen myönteisinä koettavia, vaan ennemminkin kulkureittien varrella olevia välttämättömiä liittymäkohtia.

SIJAINTIKARTTA

Kartaan on merkitty mm. kevyen liikenteen alikulku- ja ylikulku- ja valo-ohjattuja ylityspaikkoja ja keskeisiä eri liikennemuotojen kohtaamisen paikkoja.

- LIIKENTEEN TAI LIIKKUMISEN SOLMUKOHTA
- ESIMERKKIKOhteet
- AUKIOT / KESKUSTA 1-13

ESIMERKKIKOhteet

POHJANTIEN KIERTOLIITTYMÄ

Pohjantien ja Opintien/Ahertajantien risteykseen rakennettiin vuonna 2006 kiertoliittymä, jonka keskellä sijaitsee Pekka Kauhasen veistämä Taidepoliisi Emma-museon avajaisia juhlistamassa. Kiertoristeyksillä ("gyraatioilla") on Tapiolassa pitkät perinteet Meurmanin rakennussuunnitelmasta lähtien, ja liikenteen solmukohdan uudistaminen heijastaa pienteollisuusalueen muuttumista kulttuurikeskittymäksi. Ympäröivien rakennusten erilaisten luonteiden takia paikka on tilallisesti hajanainen. Alue ei kuulu Tapiolan varhaisiin rakentamisvaiheisiin: vanhemmat rakennukset ovat vuosilta 1972 ja 1987, uudemmat vuosilta 2013–2021. Kellosepänkoulun tilalle on tarkoitus rakentaa asuinkerrostalo. Pohjantien ja Opintien laidoilla on Tapiolalle tyypilliset leveät istutusvyöhykkeet ajoradan ja tontinrajan välissä (n. 8–15 m), joilla jalankulku- ja pyöräreitit kulkevat (vrt. luokka "katupuistot").

NELJÄNTUULENRINNE

Neljäntuulenrinne yhdistää Pohjantien ja Merituulentien poikki eritasojärjestelyjen kautta kolme lähiötä toisiinsa: Länsikorkeen, Hakalehdon ja keskustan. Jo Ervin keskuksuunnitelmissa autoliikenne ohjattiin lounaassa sijaitsevien pääteiden ja -risteysten kautta. Kevyen liikenteen ehdotettu diagonaaliyhteys Hakalehdon suuntaan jäi pois, kun keskustan laajentaminen toteutettiin ruutukaavan pohjalta. 1970-luvulla rakennettiin alikulkukäytävä Merituulentien ali ja 1980-luvulla arkkitehtuuriltaan postmodernistinen jalankulkusilta Pohjantien yli. 2010-luvun keskivaiheilla alue uudistettiin metroasemaan liittyvien rakennustöiden yhteydessä. Ajan ja paikan tunnusmerkeiksi pystytettiin veistokselliset, alueen vanhoista kerrostumista selkeästi erottuvat cortenteräksiset rakennelmat. Neljäntuulenrinne on kuvaava esimerkki puutarhakaupungin liikenteellisistä haasteista ja eri aikakausien arkkitehtonisista ja maisema-arkkitehtonisista kerrostumista.

SOLMUKOHDAN/PIENAUKION MERKITYS

Leimuniityn ja Tapionaukion välissä sijaitseva iso kiertoliittymä merkitsi Tapiolan "origon" jo Meurmanin ja Ervin suunnitelmissa ja toimi tärkeänä tunnusmerkkinä aina vuoteen 1970 saakka – ja taas vuodesta 2016 alkaen. Tapionaukio taas on Tapiolan kaikissa vaiheissa toiminut ulkoisen liikenteen, erityisesti bussiliikenteen liittymäkohtana. Näiden varsinaisten liikenneaukioiden sekä vaihteittain levennettyjen pääkatujen ulkopuolella ajoneuvoliikenne ja liikenneympäristö on pysynyt varsin maltillisena. Tärkeät sisääntulokohdat, liittymäalueet ja kevyen liikenteen eritasoratkaisut muodostavat kuitenkin liikkumisreitistön tunnistettavia solmukohtia.

Pohjantien kiertoliittymä.

Neljäntuulenrinne.

SUOSITUKSET

Yleisenä suosituksena on Tapiolalle ominaisen liikkumisympäristön inhimillisen mittakaavan vaaliminen. On pyrittävä ensisijaisesti sopeuttamaan liikkumistapa (esimerkiksi ajonopeus) ympäristöön eikä toisinpäin. Lisääntyvän pyöräilyn ja muiden liikkumismuotojen edellyttämät uudet tai parannettavat väylät on sopeutettava huolellisesti luontoon ja rakennettuun ympäristöön. Lähiympäristön kunnossapito- ja muutostoissa tulisi suosia alkuperäisiä tai niitä vastaavia ratkaisuja rakenteiden, materiaalien, varusteiden ja istutusten suhteen.

19. KATUPUISTOT – AJORADAN JA PIHAN YHDISTELMÄT

Kelohongantie.

Mäntyviidan pohjoispää.

Menninkäisentie katupuisto.

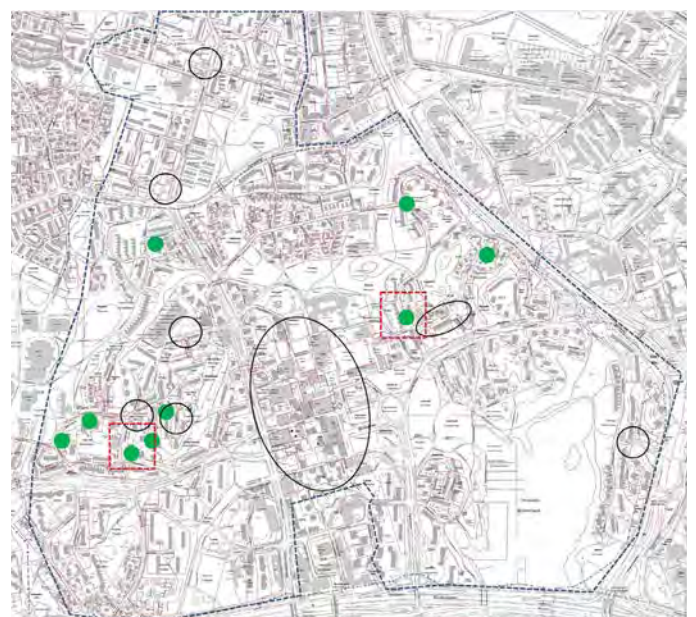
Kelohongantie.

SOLMUKOHDAN/PIENAUKION YLEISKUVAUS

Luokkaan kuuluvat Tapiolan vanhoille osille ominaiset leveät, reunoiltaan istutetut katualueet, jotka ilman näkyvää rajaa liittyvät rakennusten etupiha- ja sisäänkäynti-alueisiin.

SIJAINTIKARTTA

Puhtaimmillaan, määrätietoisuuden suunnittelun kautta ratkaisu esiintyy lähinnä itäisessä ja läntisessä lähiössä, mutta muuallakin on kohteita, joissa ajoradan ja asuinrakennusten, julkisen ja yksityisen tilan, välinen selvä raja puuttuu.

- KATUPUISTO – AJORADAN JA PIHAN YHDISTELMÄ
- ESIMERKKIKOhteet
- AUKIOT / KESKUSTA 1–13

ESIMERKKIKOHOITEET

MENNINKÄISENTIE

Menninkäisentien Mäntyviita-aukion ja Silkkiniityn välinen jakso on laajahko puistomainen alue, joka on suunniteltu korttelikokonaisuuden osaksi. Aulis Blomstedtin toimiston laatima piirustus osoittaa kuinka kaartuva ajorata liittyy rakennusryhmän viuhkamaiseen sommitelmaan. Tien länsipuolelle sijoittuu 6+4+2 rivitaloyksikköä ja itäpuolelle kolme kerrostaloyksikköä. Tämän tavanomaisesta kaavan ja rakennusten suunnitteluprosessista poikkeavan miljöö hallinnan on mahdollistanut Asuntosäätiön tekemä suunnittelun ja toteutuksen kokonaisvaltainen koordinointi.

KELOHONGANTIE

Kelohongantien on seitsemästä kahdeksaan metriä leveä kokoojakatu, jonka katumiljö on puistomainen. Kaavassa katualueella on määritelty kymmenisen metriä leveät istutettavat kaistat ajoradan kummallakin puolella. Eteläosassa katu linjautuu kauniisti maastoon. Reuna-alueilla on säilytetty runsaasti alkuperäistä puustoa, jota on täydennetty vuorimäntyryhmillä. Pohjoispäässä on katutilassa viereiselle taloyhtiölle varattu pysäköintialue. Vuonna 2022 valmistunut, 1960-luvun rakennuksen korvannut Metsolan päiväkotikoti (ilmakuvassa tyhjä rakennuspaikka) antaa katunäkymille oman yhteisöllisyyttä korostavan luonteen.

SOLMUKOHDAN/PIENAUKION MERKITYS

Kyseinen ympäristötyyppi on nimenomaan Tapiolalle tyypillinen ja vahvistaa alueidentiteettiä. Se kuvastaa varhaisen vaiheiden suunnittelutapaa, jossa samalle arkkitehdille annettiin usein suunniteltaviksi asuinrakennusryhmät kadun molemmin puolin. Lisäksi yhteisissä maastokatselmuksissa etsittiin kaduille parhaat linjaukset ja taloille maiseman suhteen edullisimmat paikat.

SUOSITUKSET

Mahdollisissa kaavamuutoksissa tulisi ensisijaisesti pitää kortteli- ja katualueiden väliset rajat ennallaan ja merkitä ajoväylän ja julkisivujen välinen vyöhyke istutettavaksi ja suojeltavaksi alueeksi. Perustelluista syistä voidaan rakennuksen edessä oleva raja tarkistaa vastaamaan nykyistä käyttöä ja olevia ympäristörakenteita. Ajoväylän poikkileikkausta tai reunarakenteita ei lähtökohtaisesti tule muuttaa.

Menninkäisentie.

Kelohongantie.

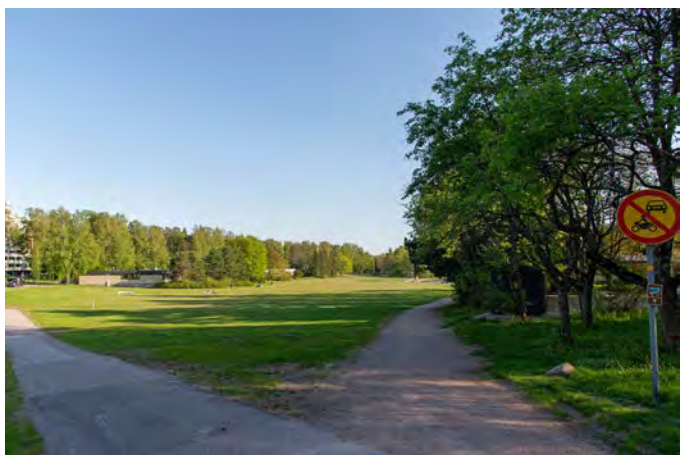
20. NIITTYJEN JA PUISTOJEN PORTIT

Hiidenheinä–Aarnimaa.

Itämetsä.

Tapiolantie–Otsolahdenniitty.

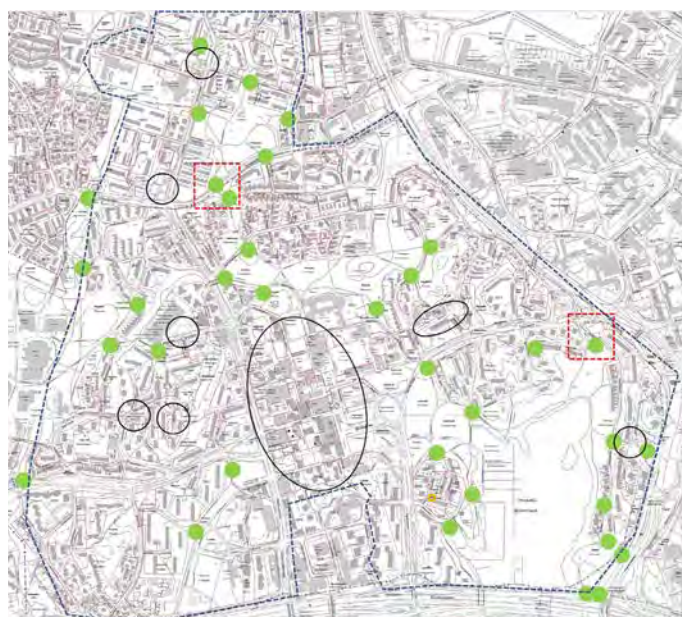
Menninkäisentie pysäköintipaikka palvelee Silkkiniityn latujen käyttäjiä.

SOLMUKOHDAN/PIENAUKION YLEISKUVAUS

Luokkaan kuuluvat laajojen ja vilkkaasti käytettyjen niitty- ja metsäalueiden jalankulku- ja pyöräilyreittien sisäänkäyntikohdat, jotka muodostavat tunnistettavan paikan tai ”portin”.

SIJAINTIKARTTA

Puutarhakaupunki, sellaisena kuin se Tapiolassa on toteutettu, realisoituu rakennettujen kortteleiden ja viherympäristöjen kudelmassa. Reittien kohtaamispaikkoja on runsaasti, ja osa paikoista on erityisen tärkeitä alueidentiteetin ja orientoitumisen kannalta. Karttaan on merkitty erityisesti avointen maisematilojen, niittyjen, reunoille sijoittuvia paikkoja.

● NIITYN TAI PUISTON PORTTI

■ ESIMERKKIKOhteet

○ AUKIOT / KESKUSTA 1–13

ESIMERKKIKOhteet

HIIDENHEINÄ–AARNIMAA

Kuuttarenpolku yhdistää toisiinsa Hiidenheinän ja Aarnimaan puistoalueet ja samalla Tapiolan eri lähiöt. Paikka itse ei muodosta erityistä maisema-arkkitehtonista tilaa, mutta reittien risteyskohta ja suojatie muodostavat tärkeän suuremman mittakaavan solmukohdan. Sen tuntu-
masta löytyy ulkoilureittien lisäksi Hiidenheinän vanhan pallokentän alue, entisen lähikaupan tiloihin sijoittuva päiväkotia, leikkipaikka, Silkkiniityn hiihtolatu-
jen käyttäjien vilkkaasti hyödyntämiä kadunvarsipysäköintipaikkoja ja 1960-luvun rakennussuunnitelmassa yleiseksi pysäköinti-
alueeksi määritelty alue, joka vuoden 1984 asemakaavas-
sa varattiin Aarnivalkeantien asuntokortteleiden käyttöön.

TAPIOLANTIE–OTSOLAHDENNIITY

Otsolahden avautuminen näkymänä Tapiolantieltä ja sen alikulkutunnelin suulta on kuulunut Tapiolan ikonisiin näkymiin. Samoin jalankulkuyhteys Tapiolan keskustan ja Otaniemen suunnista sekä pyöräily-yhteys Kehä I:n varrelta Otsolahdenniityn poikki Otsolahden itä- ja länsirannoille ovat keskeisiä Tapiolan kevyen liikenteen pääreit-
tistön osia. Kehä I:n uudelleenjärjestelyissä 2010-luvun jälkipuoliskolla jalankulku- ja pyöräilyratkaisut alistettiin raskaan väylästä tarpeille. Myös maisemalliset ja kulttuurihistorialliset näkökulmat jäivät vähemmälle huomiolle. Osa yhteystarpeista on edelleen täyttämättä, mikä näkyy nurmikolle muodostuneina polkuina. Hagalundinkallion tunnelin mahdollinen toteuttaminen muuttaisi solmukohdan suunnittelullisia reunaehdoja huomattavasti.

SOLMUKOHDAN/PIENAUKION MERKITYS

Rakennettujen alueiden ja viheralueiden liittymäpinnat ja kulkuväylien risteykset ovat ymmärrettävistä syistä erityisen merkityksellisiä paikkoja puutarhakaupungissa. Toisaalta näitä paikkoja on niin runsaasti, että useimmat niistä eivät nouse keskeisiksi tilallista tai toiminnallista identiteettiä luoviksi kohteiksi. Joistakin paikoista on kuitenkin sijaintinsa tai esteettisten ominaisuuksiensa ansiosta tullut lähes ikonisia Tapiolan tunnusku-
via. Tällöinkin ne kuitenkin säilyttävät dynaamisen luonteensa osana liik-
kuvien ihmisten kokemia tilasarjoja. Viheralueiden kiinteä liittyminen asuinkortteleihin on tärkeää ns. suksurbanis-
min näkökulmasta: Tapiolassa pääsee helposti takapihalta hiihtoladulle.

Hiidenheinä–Aarnimaa.

Tapiolantie–Otsolahdenniitty.

SUOSITUKSET

Paikkoja, joissa jalankulun ja pyöräilyn pääreitit ylittävät avoimen maisematilan (niityn, aukean) tai metsän reunan, tulee ympäristön hoito- ja kehittämistoimenpiteissä käsitellä erityisellä herkkyydellä, paikan henkeä vaalien ja vahvistaen. Lähiympäristön kunnossapito- ja muutostöissä tulisi suosia alkuperäisiä tai niitä vastaavia ratkaisuja rakenteiden, materiaalien, varusteiden ja istutusten suhteen.

21. VENESATAMAT JA RAKENNETUT VESIAIHEET

Otsolahdenranta.

Otsonvalkama.

Silkkiniityn lampi.

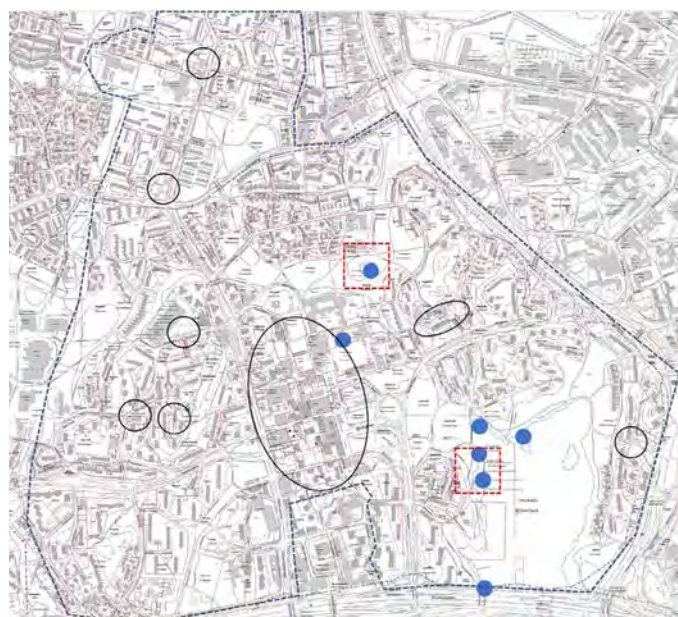
Länsiranta.

SOLMUKOHDAN/PIENAUKION YLEISKUVAUS

Luokkaan kuuluvat Otsolahden venesatama- ja -valkama-alueet tausta-, toiminta- ja oleskelualueineen, muut aktiivisessa käytössä olevat ranta-alueet ja vesielementtien hallitsemat aukiot ja paikat.

SIJAINTIKARTTA

Tapiolan vedelliset toiminnot sijoittuvat pääosin Otso- lahden rannoille, mutta rakennetut kohteet, Keskusallas, uimahallin kahluuallas ja Silkkiniityn allas, ovat ehkä aktiivisemmin läsnä tapiolalaisten arjessa. Pienempiä suihku- lähteitä, asumasolujen uima-altaita ja vastaavia kohteita. on paljon kartalle merkittyjen vesiaiheiden lisäksi.

● VENESATAMA TAI VESIAIHE

■ ESIMERKKIKOhteet

○ AUKIOT / KESKUSTA 1–13

ESIMERKKIKOhteet

OTSONVALKAMA

Otsolahden pohjoisranta otettiin jo 1950-luvulla aktiiviseen uinti- ja veneilykäyttöön. Juhannusjuhla kokkoineen kuului vuoden tärkeimpiin asukastapahtumiin. 1960-luvun lopulla oli pohjois- ja länsirannoilla noin 150–200 m pitkät venelaiturit ja Länsiväylän tuntumassa yksi lyhyt. Rantaviiva oli vielä säilynyt jokseenkin luonnontilaisena. 1970-luvulla rakennettiin luoteispohjukkaan ja länsirannalle kunnolliset laiturirakenteet pistolaitureineen, minkä jälkeen satamarakenteita ja -toimintoja on kehitetty yksityiskohdittain. Venepaikkoja on nykyään noin 440 ja pysäköintipaikkoja noin 140. ”Laituritorilla” on kahvilarakennus ja kiosk. Vuoden 2017 kaavamuutos mahdollisti ympärivuotisen kahvila-ravintolarakennuksen rakentamisen venesatama-alueen pohjoisosaan. Espoon rantaraitti kulkee Otsonvalkaman läpi ja sen tuntumassa on puistotoimintoja, esimerkiksi minigolfrata. Otsolahden ekologinen tila on heikohko veden huonon vaihtuvuuden ja lahteen laskevien hulevesien takia.

SILKKINIITYN LAMPI

Silkkiniityn lampi ei edusta tämän selvityksen tarkoittamaa aukiota, mutta ympäristöhistoriallisesta näkökulmasta se on yksi Tapiolan tärkeimmistä solmukohtista. Silkkiniityn suunnitelmissa (C.-J. Gottberg 1964) korostui sosiaalisuus ja yleishyödyllisyys. Se palvelee asukkaiden virkistytymis- ja kohtaamispaikkana, ei ainoastaan kaupunkia kehystävänä taustana. Myös lapsille ja nuorille on haluttu tarjota oma leikki- ja pelialue. Perinnetiedon mukaan Ankkalammessa oli alun perin ”suihkulähde, joka toi uutta puhdasta vettä altaaseen, jonka vesi helposti samentui runsaan käytön seurauksena. Ankkalampi oli matala, eikä sen pyöreistä luonnonkivistä ladottu pohja imenyt vettä kovin tehokkaasti. Tästä seurasi, että joutui vähän väliä käyttökieltoon.” Aarnivalkean koulun itäpuolella oli alkuvuosina toinen, pienempi vesiallas.

SOLMUKOHDAN/PIENAUKION MERKITYS

Tapiolan identiteetin kannalta tärkeitä ovat sekä luonnonvedet että puutarhakaupunki-ihanteeseen liittyvät rakennetut vesiaiheet. Merta edustaa Otsolahti, jolla on ollut tärkeä merkitys toisaalta virkistystoimintojen ja toisaalta maisemanäkymien kannalta. Otsolahden rantapolut ovat osa Espoon rantaraittia, ja satamat, laiturit ja uimapaidat palvelevat virkistyskäyttöä. Rakennetut vesiaiheet nostavat kauemmaksi rannasta sijoittuvien asuinympäristöjen laatua. Tärkeitä rakennettuja vesiaiheita ovat esimerkiksi Ervin keskustan avainkohde Keskusallas ja Neulaspuiston vesiallas.

Otsonvalkama.

Silkkiniityn lampi.

SUOSITUKSET

Rakennettuja tai luonnollisia vesiaiheita (altaita, suihkulähteitä, oja, puroja ja kosteikkoja) sisältävät ympäristöt tulee säilyttää ja ylläpitää vedellisinä. Otsolahden vesiä ja rantoja toimintoihin ja reitteineen tulee pitää hyvässä ekologisessa, limnologisessa, maisemallisessa ja kulttuurihistoriallisessa kunnossa. Lähiympäristön kunnossapito- ja muutostöissä tulisi suosia alkuperäisiä tai niitä vastaavia ratkaisuja rakenteiden, materiaalien, varusteiden ja istutusten suhteen.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

KIRJALLISUUS, ARKISTOT, HAASTATTELUT

Aario, Leo 1972. *Tapiola, puutarhakaupunki*.
Maantieteellinen aikakauskirja Terra, 168–179.

Archidea & Stadsbyggnadskontoret i Göteborg 2015.
Fördjupad kulturmiljö- och stadsbildsanalys för område kring Guldhetstorget.

ARK-BYROO 2021. *Pohjantori, rakennushistoriaselvitys*.

Arkkitehdit Mustonen Oy 2020–2021. *Espoon kulttuurikeskus, rakennushistoriaselvitys ja arkkitehtuurianalyysi*.

Arkkitehti-lehti 1–2/1956, 3/1956, 12/1961, 8/1985, 2/1989.

Arkkitehtitoimisto HNP Heikinheimo 2001–2002.
Läntisten lähiöiden rakennuskannan säilyneisyyssinventointi ja arvottaminen.

Arkkitehtitoimisto Okulus Oy 2004. *Tapiolan Kaupinkallio, rakennushistoriaselvitys, alueinventointi ja arvotus*.

Arkkitehtitoimisto Okulus Oy 2005a. *Tapiolan Kelloseppäkoulun ja asuntolan rakennushistoriaselvitys*.

Arkkitehtitoimisto Okulus Oy 2005b. *Tapiolan Heikintorin tavaratalo, rakennushistoriaselvityksen väliraportti*.

Arkkitehtitoimisto Schulman Oy 2013. *Tapiolan kirkko, rakennushistoriaselvitys*.

Arkkitehtitoimisto SARC ja Espoon kaupunki 2011a.
Tapiolan keskus, liikekeskustan uusiminen. Lähtökohdat, näkymät ja yhteisvaikutukset 2.11.2011.

Arkkitehtitoimisto SARC ja Espoon kaupunki 2011b.
Tapiolan keskus, kulttuuriympäristöanalyysi 2.11.2011.

Arkkitehtuuritoimisto Iivanainen ja Mustonen 2000.
Tapiolan itäisten lähiöiden rakennuskannan arvottaminen.

Dahlin, Åsa 2016. *Staden där vi möts*.
Delrapport från Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm.

Espoon kaupunginmuseo 2015. *Tapiolan Heikintorin kauppakeskuksen säilytettävistä ominaispiirteistä*.

Espoon kaupunki 2014. *Kotikaupunkipolut, kohde 17*.
www.espoo.fi.

Espoon kaupunki 2007.
Vanhojen asuntoalueiden korjauksen ja hoidon suuntaviivat.

Espoon kaupunki 2021.
Espoon ostoskeskusten inventointi. Ksk:n julkaisuja 2021.

Espoon kaupunkisuunnittelukeskus 2017.
Tapiolan suuralueen ostoskeskukset.

Espoon kaupunki, kehittämisprojekti / A. Mäkinen 2012.
Tapiolan keskuksen uudistaminen, teesit.

Espoon kaupunki, Ksl 2.11.2010.
Tapiolan keskuksen uudistamisen periaatteita.

Tapiolan tulevaisuustyöryhmän raportti 2003.
Tapiola huomenna. Espoon kaupunki.

Gullichsen, Kristian 1967. *Asuminen ja sen kehittämismahdollisuudet*.
SAFA-seminaari *Mitä opimme Tapiolasta* 15.–16.9.1967.

Harris–Kjiiisik, Ark. Mustonen Oy ja Espoon kaupunki 2020.
Tapiolan asuinrakennusten korotusperiaatteet.
Selvitys Tapiolan vanhoista asuinalueista.

Hautamäki, Ranja & Donner, Julia 2021.
Modern living in a forest – landscape architecture of Finnish forest suburbs in the 1940s–1960s. Aalto-yliopisto.

Helsingin Sanomat 19.11.2015.

von Hertzen, Heikki 1967. *Rakennamme yhdyskunnan. Tapiolan toteutuksen historiikki, katsaus ohjelmointi-, suunnittelu- ja rakentamismahdollisuuksiin. Eräitä johtopäätöksiä*. Liite: *PM yhdistystoiminnasta Tapiolassa*.
SAFA:n seminaari *Mitä opimme Tapiolasta* 15.–16.9.1967.

von Hertzen, Heikki 1980: *Tapiolan alkuvaiheet ja läpimurto*.
Teoksessa Mikkola, Kirsi (toim.): *Genius Loci, Otto-I. Meurmanin 90-vuotisjuhlakirja*, 126.

von Hertzen, Heikki & Itkonen, Uolevi 1985: *Raportti kaupungin rakentamisesta. Tapiolan arkea ja juhlaa*. Länsiväylä Oy.

Hiisiö, Ossi 1970. *Tapiola – onnellisten ihmisten kylä*. Tammi.

Hurme, Riitta 1991. *Suomalainen lähiö Tapiolasta Pihlajamäkeen*. Suomen tiedeseura.

Hytönen, Yki & Seppänen, Matti (2009). *Tehdään elementteistä. Suomalaisen betonielementtirakentamisen historia*. SBK-säätiö, Betonitieto Oy.

Itkonen, Uolevi & Immonen, Liisa 1986. *Tapiola, The Garden City*. Kirjayhtymä.

Itkonen, Uolevi 1992. *Espookirja*. Espoon kaupunki, Gummerus.

Itkonen, Uolevi 1994. *Keskustorni*. Tapiolan Keskustorni Oy.

Johansson, Eriika, Lahti, Juhana & Paatero, Kristiina 2010.
Aarne Ervi – tilaa ihmiselle. Suomen rakennustaiteen museo.

- Jutila, Kaija 1967. *Tapiolatietoa*. SAFA-seminaari *Mitä opimme Tapiolasta* 15.–16.9.1967.
- Kajaste, Jorma 2021. *Tapiolan puutarhakaupunki. Mustavalkoinen valokuva-albumi, kultainen aika 1950–70-luvut*. Antikvaarinen kirjakauppa Tessi.
- Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy 2022. *Kiinteistö Oy Tapiolan kulttuuriauktion / Marimekkotalo, rakennushistorian selvitys*.
- Kervanto-Nevanlinna, Anja 2000. *Kauas tapiolat karkaavat*. Teoksessa Nevanlinna–Relander: *Totuus Espoosta*. Tammi.
- Kihlberg, Johan 2012. *Vällingby och kulturarvet. Att bevara och förnya ett centrum*. KTH.
- Kivinen, Olli 1959. *Hämeenlinnan yleiskaava*. Suomalaisen kirjallisuuden kirjapaino Oy.
- Kuntaliitto 2013. *Opas rakennusjärjestyksen laatimiseen*, päivitys.
- Lahtinen, Mia 2019. *Tapiolan vanha kaupunki, visio*. Espoon kaupunkisuunnittelukeskus.
- Lahti, Juhana 2003, teoksessa Tuomi, Timo (toim.) 2003. *Tapiola. Elämää ja arkkitehtuuria*. Rakennustieto Oy.
- Lahti, Juhana 2006. *Arkkitehti Aarne Ervin moderni kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla: Suomen suurkaupungin kaavoitusta toisen maailmansodan jälkeen*. Taidehistorian seura.
- Lahti, Juhana 2014. Tapiolan keskustasuunnitelma (1954). *Yhdyskuntasuunnittelu-lehti* 2014:3. L
- Lahti, Juhana 2019. *Kaavoituslainsäädäntö ja kaupungistuvan hyvinvointiyhteiskunnan suunnittelu 1945–1990*. www.rakennettuhyvinvointi.fi.
- Lahti, Pekka, Lodenius, Staffan & Niskanen, Aino 2023. *Arkkitehtiopiskelijoiden vallankumous. – mitä arkkitehtiylioppilaat tahtoivat hulluina vuosina 1968–1969 ja mitä sitten tapahtui?* Nordprint.
- Lehtonen, Samuel 1967. *Tapiolalaisen puheenvuoro*. SAFA-seminaari *Mitä opimme Tapiolasta* 15.–16.9.1967.
- Leppänen Kari, Isotupa, Liisa 2023. *Tapiolan ostoskeskus Oy, Rakennushistoriaselvitys*. Tapiolan Ostoskeskus Oy.
- Livady Oy 2014. *Louhentie 14–16, rakennushistorian selvitys*.
- Lustman, Aaro 2022. *Materiaalien käyttö Pietilöiden arkkitehtuurissa*. Aalto-yliopisto, kandidaatintyö.
- Luukinen, Ari & Santasalo, Tuomas 1990. *Vanhojen ostoskeskusten kaupallinen kehittäminen*. Tuomas Santasalo ky.
- Maisala, Pertti 2008. *Espoo – oma lukunsa. Kaupunkisuunnittelun, kaupunkirakentamisen ja kaavoitushallinnon kehitys vuoteen 2000*. Espoon kaupunkisuunnittelukeskus.
- Maisema-arkkitehdit Byman & Ruokonen 2009a. *Länsikorkeen ja Jousenkaaren alueen pysäköinnin ja jätehuoltojärjestelyjen selvitys*.
- Maisema-arkkitehdit Byman & Ruokonen 2009b. *Tapiola, kasvillisuuden uusiminen ja hoidon suuntaviivat, yleisohjeet*.
- Mattila, Hanna 2006. *Puutarhakaupunki utopiana – esimerkkinä Tapiola*. Helsingin yliopisto.
- Meurman, Otti-livari 1947. *Asemakaavaoppi*. Otava.
- Meurman, Otto-livari 1967: *Tapiola kaupunkimiljöönä*. SAFA-seminaari *Mitä opimme Tapiolasta* 15.–16.9.1967.
- Meurman, Otto-livari & Huovinen, Maarit 1989. *99 vuotta, Mörrin muistelmia*. WSOY.
- Mikkola, Kirmo 1967. *Tapiolan tilataiteellisen rakenteen taustaa*. SAFA-seminaari *Mitä opimme Tapiolasta* 15.–16.9.1967.
- Mikkola, Kirmo 1972. *Metsäkaupungin synty: funktionalismin ja kaupunkisuunnittelun aatehistoria*. TKK.
- Mikkola, Kirmo (toim.) 1980. *Genius Loci, Otto-I. Meurmanin 90-vuotisjuhlakirja*. Rakennuskirja.
- Murole Pentti 2021. *Teemu Lipasti muistissani*. Penan blogi 2.1.2021. www.kuntatekniikka.fi.
- Murole Pentti 1967. *Liikenteelliset lähtökohdat*. SAFA-seminaari *Mitä opimme Tapiolasta* 15.–16.9.1967.
- Mustonen, Jan 2021. *Tapiola 2000-luvulla – puutarhakaupungin uhka vai pelastus?* Aalto-yliopisto, kandidaatintyö.
- Nordin, Kirsti 1967. *Rakennettu ideologia*. SAFA-seminaari *Mitä opimme Tapiolasta* 15.–16.9.1967.
- Nurmi, Esko 2010. *Alussa oli hellahuone. Asuntoreformiyhdistys 100 vuotta 1910-2010*. Asuntoreformiyhdistys ry., Hämeen Kirjapaino Oy.
- Olsfelt, Anna 2011. *Grannskapstorg som fenomen – med fallstudien Axel Dahlströms torg*. Göteborgs universitet, Institutionen för kulturvård 2011:26.
- Pallasmaa, Juhani 1967. *Kaupunkirakenteen kehityssuuntia*. SAFA-seminaari *Mitä opimme Tapiolasta* 15.–16.9.1967.
- Pantzar, Mika 2008. *Tapiolan idea*. Teoksessa: Lammi, Minna & Timonen Päivi (toim.) *Koti – tehtävistä uusiin ihanteisiin*. Kuluttajatutkimuksen keskus, s. 56–65.

Pantzar, Mika 2019. *Valmis kaupunki on kuollut kaupunki: Tapiolan paradoksi*. Yhdyskuntasuunnittelu 2019:4.

Putkonen, Lauri (toim.) 1993. *Kansallismaisemat*. Ympäristöministeriö.

Ramboll ja Espoon kaupunki: *Espoon ostoskeskusten inventointi* 2021. Espoon ksk:n julkaisuja.

Re:Urbia 2023. *Mitä on lähiö 2020-luvun Suomessa?* Ympäristöministeriön lähiöohjelman tutkimuksen loppuraportti, Preprint 7.3.2023. Helsingin yliopisto.

Ruokonen, Ria 2003 *Kädenjälkiä maisemassa – Tapiolan viheralueet*. Teoksessa *Elämää ja arkkitehtuuria - Tapiola*. Rakennustietosäätiö, 2003. Toim. Timo Tuomi

Saatsi Arkkitehdit 2017. *Aarnivalkean koulu, rakennushistoriaselvitys*.

Sanaksenaho, Pirjo 2017. *Moderni koti – pientaloasumisen ihanteet arkkitehtuuri- ja sisustusjulkaisuissa 1950–1960-luvuilla*. Aalto-yliopisto.

Seppänen, Paavo 1967. *Tapiola sosiologin silmin*. SAFA-seminaari *Mitä opimme Tapiolasta* 15.–16.9.1967.

Sipinen, Arto 1989. ”*Espoon kulttuurikeskus*”. Arkkitehti-lehti 2/1989, ss. 44–50.

Sito Oy ja Espoon kaupunki 2016. *Tapiolan keskustan designmanuaali, versio 2*.

Sitowise Oy ja Espoon kaupunki 2019. *Tapiolan keskustan designmanuaali, versio 1*.

Stockholms stadsmuseum, *Kulturmiljöenheden 2011. Kulturhistorisk bedömning av parker och grönområden – en metodutveckling*. Byggnadshistorisk rapport 2011:4.

Studio U2 Arkkitehdit Oy 2018. *Raitinlukko, rakennushistoriallinen selvitys*.

Suhonen, Pekka: ”*Jalontava kauneus*” – *Muuan linja Otto-I. Meurmanin kirjoituksissa*. Teoksessa Mikkola, Kirjo (toim.)1980. *Genius Loci, Otto-I. Meurmanin 90-vuotisjuhlakirja*. Rakennuskirja, 38–44.

Sundman, Mikael (toim.) 1998. *Tapiola*. Suomen rakennustaiteen seuran jäsentiedote 3:1998.

Söderström, Panu, Lodenius, Staffan, Kuoppa, Jenni & Takala, Anna 2020. Hyvinvointia tukeva lähiympäristö. Arviointimalli ja tapaustutkimukset. Loppuraportti, HYMY-tutkimushanke.

Tapiola 2003. Juhla-lehti Tapiola 50-vuotta. Riippumaton kotiseutulehti.

Tapiola Tänään -lehti 2/1955, 6/1956, 6/1966, 10/1967, 31/1967.

Tapiolan seudun vihreät ry. 2022. *Muistio keskustelutilaisuudesta Tapiolan kirjastossa 14.11.2022*.

Tapiolan tulevaisuustyöryhmän raportti 2003. *Tapiola huomenna*. Espoon kaupunki.

Tuomi, Timo 1992. *Tapiola. Puutarhakaupungin vaiheita*. Arkkitehtuuripias. Espoon kaupunginmuseo.

Tuomi, Timo 1998. *Tapiola, Suomen ainoa New-Town*. Rakennustaiteen seura, jäsentiedote 3:1998

Tuomi, Timo (toim.) 2003. *Tapiola. Elämää ja arkkitehtuuria*. Rakennustieto Oy.

Tuomi, Timo 2005. *Kaupunkikuvan muutokset. Suomalaisten kaupunkikeskustojen suunnittelun tavoitteiden ja todellisuuden kohtaamisesta toisen maailmansodan lopusta 1960-luvun puoliväliin*. SKS.

Unwin, Raymond 1994/1909. *Town Planning in Practice – An Introduction to the Art of Designing Cities and Suburbs*. Princeton Architectural Press, NY.

Utrio, Kaari 1982. *Ruusulaakso*. Tammi.

Vahnen 2022. *Tietäjätie 14, rakennushistoriaselvitys*.

Viljamaa-Laakso, Marja 1992. *Nimistö Tapiolan kaupunkikuvassa*. Espoon kaupunkisuunnitteluvirasto, nimistöyksikkö.

WSP ja Espoon kaupunki 2010. *Tapiolan Keskusaltan ympäristön yleissuunnittelu*.

Ympäristöministeriö: MRL-opas 12, *Asemakaavamerkinnot ja -määräykset*.

MUUT LÄHTEET

Salojärvi, Erkki (ohjaus) 1959. Esittelyfilmi *Tämä on Tapiola – Tapiolan puutarhakaupunki*, 13 min. Feliks-Filmi Oy. Elävä muisti-tietokanta, Kansallinen Audiovisuaalinen Instituutti.

Museovirasto 2009. *Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY*. www.rky.fi.

www.fondationlecourbusier.fr

Selvitysaluetta koskevat suunnitelmat:

Asemakaavat selostuksineen ja liiteaineistoinen, maisema-, puisto- ja puutarhasuunnitelmat, liikenne- ja katusuunnitelmat ym.

Timo Tuomen ja Juhana Lahden haastattelu 24.3.2023.

KUVALÄHTEET

A-konsultit Oy ellei kuvatekstissä ole toisin mainittu.

